

ገ ሊ ሰ ሆ በ ተ ጸ ት ት ጊ ዙ ሱ ሶ ሊ ሰ ቶ
ኮ ስ ት ሃ ሊ ሶ ሊ ጌ ሱ ሶ ሊ ሰ ጊ ገ ገ ገ

«МАТЕНАДАРАН»

ИНСТИТУТ ДРЕВНИХ РУКОПИСЕЙ

ИМ. МАШТОЦА ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ АРМЯНСКОЙ ССР

ИСТОРИЯ И ПОУЧЕНИЯ ХИКАРА ПРЕМУДРОГО

(АРМЯНСКАЯ РЕДАКЦИЯ)

КНИГА I

Критический текст и предисловие

А. А. МАРТИРОСЯНА

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ЕРЕВАН 1969

95/47.928
7-30

«ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՋ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԱՌԸՆԹԵՐ ՄԱՇՏՈՅԻ ԱՆՎԱՆ
ՀԻՆ ԶԵՌԱԳՐԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏՔ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՐԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ)

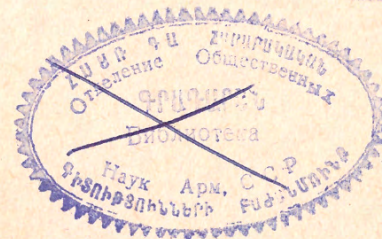
Գ Ի Ր Ք Ա

Ա շ խ ա տ ա ժ ի ռ ու թ լ ա մ ր՝

Ա. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ

26842

1432

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՋ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԳԵՄԻԱՅԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 1969

Այս հուշարձանն ստեղծվել է մեր թվագրությունից առաջ VII դարում, ասորա-բաբելական միջավայրում:

Ներկայացվում է զրույցի հայկական խմբագրությունն իր տարբերակներով, որոնցից երկուսը XIV դարի են, շատ ավելի հին, քան մինչ այժմ հայտնի բոլոր խմբագրությունները (ասորական, արաբական, հունական, սլավոնական, եթովպական):

Տարբերակներից չորսը հրատարակվում են առաջին անգամ: Գրանց օգնությամբ կարելի է պարզել և ճշտել երկարի նախնականին վերաբերող կարևոր հարցեր:

Մ ռ ա՝

ՆՈՒՇԻՎ

ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ

ճիշտակից

50825

6611

ԽԻԿԱՐԻ ԶՐՈՒՅՅՈՒ ԵՎ ՆՐԱ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԸ

Խիկարի զրույցը, ինչպես Գիւղամեշի վեպը, Արեւելի հնագույն երկերից է, որ պահպանվել ու հասել է մեզ, կտրելով գրեթե երկու և կես հազարամյակի մեծ ուղի: Բայց եթե Գիւղամեշի վեպը այդ ամբողջ ճամփան անցավ իր հերոսի նման անսովոր մեկ թոխչքով¹, ապա Խիկարի զրույցը՝ անվերջ գեգերումներից հետո, մինչև որ հանգրվաներ ժամանակակից տպագիր գրքերում:

Ճամփորդելով գրավոր և բանավոր ուղիներով, այն ենթարկվել է բազմաթիվ փոխակերպումների և մթագնել իր նախնական պարզ նկարագիրը:

Որքան բարդ ու հարուստ է զրույցի անցած ուղին, այնքան բարդ ու հարուստ է նրա մասին եղած բանասիրությունը, որ շուրջ երեքհարյուրամյակ ջանադրաբար հայտարարներ է փնտրում:

Զրույցը հրապուրում է բանասիրությանը, որովհետև արեւելյան բնորոշ և հազվագյուտ երկ է, ունի հետաքրքիր թեմա և օժտված է վաղեմիության հմայքով:

Այն հասել է մեզ բազմաթիվ խմբագրություններով. արամեերեն, ասորերեն, հունարեն, հայերեն, եթովպերեն, արաբերեն, սլավոններեն, ռումիներեն, ղփչաղերեն և այլն:

Զրույցն արտահայտվում է գեղարվեստական ճկուն ձևերի մեջ: Պատմություն է ապերախտ քեռորդու մասին, ընդմիջարկված խրատներով, առակներով և հանելուկներով: Ոչինչ չի տուժի, եթե

¹ 1872 թվականին Գիւղամեշի վեպը պնակիտներից ընթերցեց Զորջ Սմիթը: Պնակիտների ոչ լրիվ մի շարք Օ. Ռասամը Լոնդոն էր ուղարկել Քուլունջիկի բլուրը պեղելիս բացված արքայական գրադարանից: Այդպես, հազարամյակներ այն անհայտ էր և թաղված բլրի տակ և միանգամից հրապարակ եկավ այն տեսքով, ինչ, թերևս, գիտեր Ասուրբանիպալը:

դրանք ավելացվեն կամ կրճատվեն: Ուստի տարբեր ժամանակներում հասարակական առանձին շերտերի կողմից փոխվել են կամ լրացվել, համաձայն իրենց ըմբռնումների:

Այդպիսով այն անվերջ նորացվել է, պահպանելով իր հարատև հմայքը:

Զրույցը կարող է հեշտությամբ մերվել ազգային գրականությունների հետ: Հենց այդպես էլ եղել է դեռ շատ վաղուց: Մի տեղ ասված է, որ հիկարը ծագումով հրեա էր, հին կտակարանում նա Տովբիտի եղբորորդին է՝ Աքիաբարոս (*Ἀχιζαβάρ*): Հույները նրան սեփականել են՝ կապելով Եզովպոսի հետ, արաբները համարել «Հազար ու մեկ գիշերների» հերոսներից մեկը, հիկարի ուսուսական խմբագիրը չի մոռացել շեշտելու, որ նա իր որդուն ուսերեն էր սովորեցնում, իսկ մեր մատենագրության մեջ հիկարը հայացվել է: Մի ճառընտիրում ասված է, որ նա ոչ թե հիկար է, այլ հոկայր, «զի իւրով իմաստութեամբ հանապազ խոկմամբ ամենեցուն տայր խրատուս և առակօք կրթէր»:

Այնուհետև, դարերի ընթացքում հիկարի շուրջը կուտակվում է այնքան մեծ գրականություն, որ մթագնվում է նրա ինքնությունը և, նույնիսկ, բուն երկը՝ զրույցը, դիտվում անհարազատ:

Խիկարը հայ գրականության, հատկապես անգիր դպրության համար կատարում է նույն դերը, ինչ Վարդանը առակագրության մեջ: Նա հանդես է գալիս իբրև հավաքական հեղինակ: Այստեղ արդեն զուտ ազգային բնույթ ունի և կապը ասորա-բաբելական Ախիկարի հետ պայմանական է:

Զրույցի բանասիրական քննությունն անցել է երկու շրջան:

Նախապես հրատարակվելով «Հազար ու մեկ գիշերների» շարքի մեջ, այն ճանաչվում է իբրև արաբական հեքիաթ: Ասեմանին առաջինը նկատեց, որ զրույցը չափազանց նման է Եզովպոսի կենսագրության երկրորդ մասին, Պլանուդեսի կողմից կազմված², իսկ Գ. Հոֆմանը 1880 թվականին իր «Auszüge aus syrischen Akten persicher Märtyrer»³ գրքում անցողակի շատ հետաքրքիր դիտություն արեց, տեսնելով Տովբիտի և հիկարի մեջ ինչ-որ ազգակցություն:

² Bibliotheca orientalis Clementino-Vaticana, 3m Pars 1, № 21, Roma 1724, էջ 286:

³ Auszüge aus syrischen Akten persicher Märtyrer, übersetzt und durch Untersuchungen zur historischen Topographie, erläutert von Georg Hoffmann, Leipzig, 1880, էջ 182—183:

Այսպիսով, այդ թեման կապվեց երեք նշանավոր արժեքների՝ Սուրբ գրքի, Եզովպոսի և «Հազար ու մեկ գիշերների» հետ:

Հենց այդ առնչություններն էլ դարձան առաջին շրջանի բանասիրության հիմնական առանցքը:

1907 թվականին էլեֆանտինում հայտնաբերվեցին հրեական համայնքի պապիրոսներ, որոնց մեջ նաև հիկարի զրույցից մի քանի թերթ: Պապիրոսները հասնում են մինչև մեր թվագրությունից առաջ V դար:

Սկսվում է հիկարի ուսումնասիրության նոր շրջանը:

Շատ խնդիրներ, որոնք այնքան իրարամերժ վարկածներ են ծնել, դարձան պարզ և հեշտալույծ:

Եթե V դարում արդեն գոյություն է ունեցել հիկարի արամեական բնագիր, ապա հասկանալի է, որ այն չի կարող փոխառված լինել Տովբիտի գրքից, կամ վերածնված նրա ակնարկների հիման վրա, որովհետև Տովբիտի գիրքը կազմվել է II դարում մեր թվագրությունից առաջ: Խիկարը անվերապահ Սուրբ գրքի աղբյուրներից մեկն է: Այդպես, նրանից է փոխառված նաև Եզովպոսի կենսագրության երկրորդ ընդարձակ բաժինը և այլն:

Պապիրոսներն իրենց հետ բերին նոր հետաքրքրություն: Արամեական ծվենված բնագիրը իր ընթերցումներով շատ է տարբերվում մինչև այդ հայտնի բոլոր խմբագրություններից:

Ե՛րբ է կազմվել այն և ի՞նչ ծագում ունի:

Երբ անհայտ էին էլեֆանտինյան պապիրոսները, հենվելով Տովբիտի գրքի հետ հիկարի առնչության վրա, անվստահ դիտվում էր բնագրի հրեական ծագում: Այժմ ավելի համարձակ վերաբերմունք է կրթական նախնականի խնդիրը:

Սակայն դա բերեց լուրջ ընդդիմություն⁴, որը հենց սկզբից հղի էր իր բացասմամբ⁵:

⁴ Տե՛ս Թ. Նոլդեկեի գրախոսականը E. Sachau-ի գրքի առթիվ (Literarisches Zentralblatt, 1911, № 47, սյուն 1503—1507), ինչպես նաև՝ առանձին ընդարձակ հոդվածը՝ Untersuchungen zum Achigar-Roman von Th. Nöldeke (Abhandlungen der Königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Philologisch-historische Klasse, neue Folge, Band XIV), Լիցդարսկու գրախոսականը՝ Deutsche Literaturzeitung, 1911, № 47, Ռուզուֆ Սմենդի հոդվածը (Theologische Literaturzeitung, 1912, № 13). Ed. Meyer, Der Papyrusfund von Elephantine. Dokumente einer jüdischen Gemeinde aus der Perserzeit und das älteste erhaltene Buch der Weltliteratur. Leipzig, 1912, էջ 102—128:

⁵ Николай Дурново, Материалы и исследования по старинной литературе. К истории повести об Акире, М., 1915, էջ 57—88:

եմ աշխատեալ խնդիրը մնաց առկա:

Այս է երկրորդ շրջանի բովանդակությունը:

Բանասիրությունը, չնայած իր մեծ ջանքերին, որոշակի արդյունքի չկարողացավ հասնել: Բազմաթիվ հարցեր դեռ մնում են անլուծ: Իսկ այժմ մեծ հետաքրքրությունից հետո տիրում է մի տեսակ ընդարմություն, երբ քննախույզ միտքը հոգնում է տեղական լարումից:

* * *

Աղբյուրագիտական տեսակետից ևս զրույցի շուրջը բավական աշխատանք է կատարվել, ձգտելով բավարարել բանասիրության պահանջները:

Շատ ավելի վաղ, քան եթե զրույցը հայտնի կդառնար խիկարի անունով, այն ծանոթ էր եվրոպական ընթերցողին եղովպոսի կենսագրությունից, որ ավանդել է Պլանուդեսը, և երկրորդ մասը նույնն է զրույցի բովանդակության հետ, ներկայացնելով, իհարկե, առանձին խմբագրություն: Առաջին անգամ հրատարակված է Միլանում (Vita Esopi Fabulatoris), 1476 թվականին Rynucius-ի լատինական թարգմանության ուղեկցությամբ: Այնուհետև հաջորդում են բազմաթիվ հրատարակություններ. Esopi Fabulae et Vita graece cum Aldi Manucii interpretatione, Լուվեն, 1503 թիվ, Vita et Fabulae Esopi... Վենետիկ, 1505 թիվ⁶, Բազել, 1518, 1524, 1530, Լիոն, 1535, Փարիզ, 1546, Անտվերպեն, 1565, 1567, 1574, Լայպցիգ, 1741, Վենետիկ, 1747: Առավել կարևոր են Ա. Էբերհարդի և Ա. Վեստերմանի⁷ հրատարակությունները:

Վեստերմանի բնագիրը իրենից ներկայացնում է մի նոր խմբագրություն: Ռ. Հարրիսը օգտվել է Էբերհարդից:

Եղովպոսի զրույցը բազմաթիվ անգամ թարգմանվել է եվրո-

⁶ Այս հրատարակությունը Ա. Գրիգորիը համարում է առաջինը, որ կատարվել է Aldus-ի կողմից, բայց հենց նրա անունը կապում է եղովպոսի գրքի հետ ավելի վաղ՝ Լուվենում, 1503 թվականին: Գրիգորիը հենվում է կրումբախերի վրա, որի մոտ ցանկը սկսվում է վենետիկյան հրատարակությամբ: *86 u Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des oströmischen Reiches (527—1453) von Karl Krumbacher, München, 1897, § 395, էջ 897:*

⁷ A. Eberhard, *Fabulae Romanenses graece conscriptae*, Leipzig, 1872. A. Westermann, *Vita Esopi, ex Vratislaviensi ac partim Monacensi et Vindobonensi codicibus nunc primum edidit*, Brunswick et Londres, 1845.

պական լեզուներով Լաֆոնտենի հրատարակությունների հետ և առանձին⁸:

Հայերեն լույս է տեսել 1818 թվականին, ֆրանսերենից Մինաս վարդապետ Բժշկյանի թարգմանությամբ. «Առակք եղորոսի, յորում բովանդակին առակք, որ յածին յանուն եղորոսի առակախօսի և վարք նորին...»⁹: Այնուհետև մինչև բյուսունական թվականները հրատարակվել է չորս անգամ՝ 1827, 1849, 1860 և 1886 թվականներին:

Եղովպոսի բնագրից անկախ, «Հազար ու մեկ գիշերների» շարքի մեջ, 1788 թվականին հրատարակվում է խիկարի ֆրանսերեն թարգմանությունը արաբերենից, որ կրում է Շավի-Կոզոտի անունը¹⁰: Դա Գալանի «Հազար ու մեկ գիշերների» թարգմանության շարունակությունն է: Թարգմանիչը չափազանց ազատ է վարվել բնագրի հետ, շատ տեղերում ուղղակի մի կողմ թողնելով աղբյուրը:

1806 թվականին Գալանի և Կոզոտի թարգմանությունը իր ծանոթագրություններով և ուղղումներով հրատարակում է Caussin de Perceval-ը¹¹: Իհարկե բնագիրն այստեղ ավելի հարազատ է ներկայացված, բայց իր նախօրինակից չէր կարող շատ հեռանալ:

Անհրաժեշտ է հիշել Ագուբին ևս: Նա բնագրին միջամտում է, ոչինչ չավելացնելով սակայն, խմբագրում և դուրս է նետում այն տեղերը, որ իր կարծիքով ավելորդ են և չեն հրապուրի ֆրանսիական ընթերցողին¹²:

⁸ Եղովպոսի ընդարձակ մատենագիտությունը տե՛ս Կ. Կրումբախեր, § 297, Ignatios, էջ 716—717, § 395 *Leben des Aesop*, էջ 897—898. Francois Nau, *Histoire et sagesse d'Ahikar l'Assyrien*, Paris, 1909, էջ 138:

⁹ Լրիվ խորագիրն է. Առակք եղորոսի, յորում բովանդակին առակք, որ յածին յանուն եղորոսի առակախօսի և վարք նորին թարգմանեալ զաղղիկական լեզուէ յաշխարհաբառ լեզու յաւելմամբ զանազան ծանոթութեանց, ոտանաւոր խմաստից և բարոյական խրատուց... Ի հ. Մինաս վարդ. Բժշկեան, Վենետիկ, Ի վանս Ս. Ղազարու, 1818 (ՌՄԿէ): Այս հրատարակությունից մի օրինակ պահվում է Երևանի Մյանսկիյանի անվ. պետական գրադարանի անձնական ֆոնդում, 874 համարի տակ:

¹⁰ *Nouveaux contes arabes ou supplément aux Mille et une nuits*, etc. par l'abbé C... Paris, 1788, հտ. 4: Դ. Գալանի թարգմանած «Հազար ու մեկ գիշերների» այս լրացումը կատարել է Կոզոտը, նրան օգնել է Շավին, ծառուով արաբ:

¹¹ *Les Mille et une nuits. Contes arabes, traduits en français par M. Galland, continués par M. Caussin de Perceval*, Paris, 1806, հտ. 8, էջ 167—220:

¹² «Հազար ու մեկ գիշերների» ընդարձակ մատենագիտությունը տե՛ս «Юбилейный сборник в честь Всеволода Феодоровича Миллера», изданный его учениками и почитателями, М., 1900, էջ 231—240:

Հրատարակվում են նաև ոչ մեծ թվով բնագրեր:

1875 թվականին C. H. Cornill-ը եթովպական խմբագրության հետ տալիս է արաբական մի օրինակ, Գոթայի 2652 ձեռագրից¹³: 1890 թվականին Սալհանին Բեյրութում առանձին գրքով և որպես «Հաղար ու մեկ գիշերների» 5-րդ հատորի լրացում, հրատարակում է մի նոր բնագիր, երկու աղբյուրների հիման վրա¹⁴: Այն հարուստ է Բիբլիայից արված շատ նորմուծություններով, որոնք գրչական ծագում ունեն: Սալհանիի օգտագործած ձեռագրերը XVIII դարից այն կողմ չեն անցնում: 1894 թվականին Մարկ Լիցբարսկին հրատարակում է նոր սիրիական և արաբական բնագրերը ղուգահեռ, Զախաուի № 339 ձեռագրից և հաջորդ տարին թարգմանում գերմաներեն, նույն ամսագրում¹⁵: Եվ վերջապես Ագնես Սմիթը Խիկարի նշանավոր ժողովածուի մեջ (1898 թ.) իր բաժինն է բերում: Նա արաբական խմբագրությունը ներկայացնում է Քեմբրիջի 2886 (K₁) և Բրիտանական թանգարանի 7209 (K₂) ձեռագրերով, անգլերեն թարգմանության ուղեկցությամբ¹⁶: Սմիթը օգտվում է նաև Սալհանիի բնագրից: Այս վերջին հրատարակությունից բնագիրն ուսերեն է թարգմանում Ի. Կուլմինը 1920 թվականին և ղեկավարում «Мудрость Хикара и басни Лукмана» ժողովածուի մեջ, Ի. Կրաչկովսկու խմբագրությամբ և առաջաբանով¹⁷:

Ասորական բնագիրը հրատարակվել է որոշակի թվով ձեռագիր օրինակներից:

Գիտնականների ուշադրությունը գրավել են հիմնականում երեք աղբյուր. Բրիտանական թանգարանի № 7200 ձեռագիրը (XII—XIII դար), որտեղ կա Խիկարի մի փոքրիկ հատված: Այս հատվածի հիման վրա Հոֆմանը կապ տեսավ Խիկարի և Տուբեթի գրքի միջև,

Քեմբրիջի № 2020 և Բեռլինի Զախաուի 336 ձեռագրերը: 1898 թվականին Հարրիսը հրատարակում է № 7200 բնագրի հատվածը և № 2020 ամբողջական բնագիրը անգլերեն թարգմանության հետ միասին¹⁸: Նույն № 2020 ձեռագրից է կատարել իր թարգմանությունը Դիլլոնը 1898 թվականին և լրացումների համար հաճախ դիմել է արաբական և նոր արամեական ձեռագրերի, որով ընկնում է բնագրի գիտական ճշգրտությունը¹⁹: Գիտնականներն իրենց ուսումնասիրությունների մեջ ձեռագիր վիճակում օգտվել են Զախաուի բնագրից, բայց այն առաջին անգամ թարգմանաբար հրատարակում է F. Nau-ն 1909 թվականին իր «Histoire et sagesse d'Ahikar l'Assyrien» գրքում Քեմբրիջի № 7200 ձեռագրի համեմատությամբ և այլ խմբագրությունների ղուգորդումով²⁰: Հարրիսի անգլերեն օրինակից օգտվում է Ա. Գրիգորը ուսերեն թարգմանության համար, որը ներկայացնում է երեք խմբագրությունների հետ, նախ՝ 1908—1909 թվականներին Մոսկվայի համալսարանին առընթեր Ռուսաստանի Պատմական և Հնագիտական ընկերության Հնթերցումներում և ապա՝ 1913 թվականին²¹: Ասորական խմբագրությունը 1958 թվականին դարձյալ թարգմանվում է ուսերեն, այս անգամ բնագրից²²: Թարգմանիչներն հավանաբար նկատի են ունեցել Հարրիսի օրինակը (Քեմբրիջի № 2020 ձեռագիրը):

Nau-ն 1920 թվականին «Revue de l'Orient Chrétien»-ում հրատարակում է երեք տարբերակ, ֆրանսերեն թարգմանության հետ միասին²³. Բեռլինի Զախաուի № 162 ձեռագիրը, Գրաֆենի և Բոնիոնի օրինակները: Առաջին բնագիրը թերի է և, ինչպես Զախաուն է գտնում, այն կարելի է անկասկած համարել XV դարի զրբ-

¹³ C. H. Cornill, Das Buch der weisen Philosophen nach dem Aethiopischen untersucht und zur Erlangung des Doctorgrades bei der Phil. Fac. zu Leipzig eingereicht, Leipzig, 1875.

¹⁴ Salhani, Contes arabes, Beyrouth, 1890.

¹⁵ M. Lidzbarski, Die neu-aramäischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin, I 1894, II 1895, էջ 1—41.

¹⁶ The Story of Ahikar, From the Syriac, Arabic, Armenian, Ethiopic, Greek and Slavonic Versions, by F. C. Conybeare, Rendel Harris and Agnes Smith Lewis, London, 1898, էջ 87—118, բնագիրը՝ էջ 1—32.

¹⁷ Мудрость Хикара и басни Лукмана, переводы Ив. Плат. Кузьмина и М. А. Салы, под редакцией и с предисловием И. Ю. Крачковского, Петербург, 1920, էջ 15—60 (Всемирная литература, Арабы, выпуск № 54, Петербург, МСМХХ):

¹⁸ The Story ... էջ 56—84, բնագիրը՝ էջ 33—72.

¹⁹ The Contemporary Review, London, 1898, էջ 369—386.

²⁰ Histoire et sagesse d'Ahikar l'Assyrien (fils d' Anael, neveu de Tobie). Traduction des versions syriaques avec les principales différences des versions arabes, arménienne grecque, neo-syriaque, slave et roumaine par François Nau, Paris, 1909, էջ 145—280.

²¹ Чтения в Императорском обществе Истории и Древностей Российских при Московском университете, 1908 год, кн. III, отд. II, Материалы историко-литературные, էջ 2—128 և 1909 год, кн. III, отд. II, էջ 129—235, Ал. Дм. Григорьев, Повесть об Акире премудром. Исследование и тексты, Москва, 1913, Приложения, էջ 2—235.

²² «От Ахикара до Джано», перевод с сирийского А. Белова и Л. Вильскера, М.—Л., 1960, էջ 11—36.

²³ Documents relatifs à Ahikar, textes syriaques édités et traduits par F. Nau (Extrait de la Revue de l'Orient Chrétien, t. XXI), Paris, 1920.

շուրջուն: Գրաֆենի բնագիրը ընդօրինակված է 1908 թվականին, հետաքրքիր մի աղբյուր, որ չի նկատառվել բանասերների կողմից, իսկ Բոնիտնի ձեռագիրը «թերևս գրված է XVI—XVII դարերում և լրացված ժամանակակցի ձեռքով»: Առաջին մասը Գրաֆենի հետ նույնն է, իսկ լրացումը իրենից ներկայացնում է անկախ տարբերակ:

Nau-ն այս հրատարակության սկզբում գրում է. «1910 թվականի շրջանում մենք կազմել էինք ասորական ծանոթ բոլոր բնագրերն ընդգրկող Ախիկարի մի ժողովածու: Ներկա աշխատությունը առանձնացնում ենք դրանից»²⁴: Այդ անշուշտ կարևոր երկի ճակատագիրը մեզ անհայտ է:

Սլավոնական խմբագրության մասին առաջին անգամ հիշատակվում է 1800 թվականին «Ироническая песнь о походе на половцов...» գրքում, մի ծանոթագրության մեջ²⁵:

1816 թվականին Կարամզինը իր «Պատմության» 3-րդ հատորում բերում է այդ բնագրից մի փոքր հատված²⁶: 1842 թվականին Պոլկովը հրատարակում է հետագա խմբագրության լրիվ մի օրինակ²⁷: 1855 թվականին Պիպինը իր ուսումնասիրության մեջ բերում է Խիկարի գրույցը XVII դարի Ռուսլանցիյան թանգարանի ձեռագրից, որը կրում է 363 համարը և նույն թանգարանի № 27 ձեռագրից մի հատված²⁸:

²⁴ Documents ... էջ 14:

²⁵ Ироническая песнь о походе на половцов удельного князя Новага рода-Северского Игоря Святославича, писанная старинным русским языком в исходе XII столетия с перележанием на употребляемое ныне наречие. Москва, 1800 г., էջ VII: Այդ էջի տողատակում նշված է, որ գրաֆ Ալեքսեյ Իվանովիչ Մուսին-Պուշկինի գրադարանում պահվում է մի ձեռագիր, 323 էջից, որի մեջ կա նաև Խիկարի բնագիրը, որը թվարկվում է «Առք Իգորի զնոցի» առաջ ... 4 Синогрип царь Адоров Ипализвския страны. 5. Слово о плъку Игореве, Игоря Святъславля, внука Ольгова. Դա ամբողջությամբ այն ձեռագիրն է, որը այժմ էլ:

²⁶ Մենք օգտվել ենք 5-րդ հրատարակությունից: Н. М. Карамзин, История государства Российского, СПб, 1842, примечания к III тому: История государства Российского, приложение 106, ծանոթագրություն № 272:

²⁷ Московский телеграф № 11, 1825, էջ 227—235:

²⁸ Пыпин А., Очерки старинной русской литературы (статья первая): (Отечественные записки. Журнал учено-литературный, издаваемый Андреем Краевским, том XCVIII, вторая книжка, СПб, 1955 էջ 141—142:

1860 թվականին Գրիգորի Կուլչերեկի կողմից նորից հրատարակվում է Ռուսլանցիյան № 363 ձեռագրի բնագիրը և մի տարբերակ Պոգոդինյան № 1772 ձեռագրից²⁹:

1861 թվականին Ռուս պատմության և հնագիտության Մոսկվայի ընկերության գրադարանի № 189 ձեռագրից Ֆ. Բուսլակը կրթաօգնականներով հրատարակում է սլավոնական հնագույն խմբագրության բնագիրը (XV դար)³⁰, նույնը լրիվ և հնագրական ամենաբաժանդիր ճշգրտությամբ ներկայացնում է Գրիգորեկ³¹:

1868 թվականին Վ. Յագիչը հրատարակում է Կուլչերեկի հավաքածուի 1468 և 1520 թվականների ձեռագրերից սերբական բնագրեր Arkiv za povjestnicu Jugoslavensku-ի 9-րդ գրքում և առանձին³²: Եվ ապա այդ երկու տարբերակներից կազմած համահավաք բնագիրը 1892 թվականին հրատարակում է Byzantinische Zeitschrift-ում գերմաներեն³³, որով սլավոնական խմբագրությունը մատչելի է դառնում եվրոպական ընթերցողին: Այդ միջամտված օրինակը 1898 թվականին թարգմանվում է անգլերեն³⁴:

1886 թվականին Ե. Բարսովը ներկայացնում է XVI դարի սերբական մի աղբյուր Չերտկովյան քաղաքային գրադարանից, այն անվանելով «թանկագին հուշարձան»³⁵: Բնագիրը վերահրատարակում է Գրիգորեկ իր գրքի լրացումներում³⁶:

Այնուհետև 1915 թվականին Նիկոլայ Դուրնովոն Խիկարի մասին իր արժեքավոր աշխատության մեջ հրատարակում է սլավոնա-

²⁹ Памятники старинной русской литературы, издаваемые гр Григорием Кушнеревым-Безбородко, под ред. Н. Костомарова, СПб., 1860, выпуск второй, էջ 359—364 և 364—370:

³⁰ Историческая хрестоматия. . . Составлено на основании наставления для образования воспитанников военно-учебных заведений. . . Ф. Буслаевым, из сборника, находящегося в библиотеке Московского общества Истории и Древностей Российских (отд. 1, № 189), М., 1861, էջ 644—656:

³¹ Чтения ... 1908, кн. III, отд. II, էջ 2—128, 1909 г., кн. III, отд. II, стр. 129—235, «Повесть об Акире премудром», 1913, էջ 2—235:

³² Arkiv za povjestnicu Jugoslavensku, IX, Zagreb, 1868, էջ 137—150 (Jagic V. Prilozi k historiji knjizevnosti naroda hrvatskoga i srbskoga):

³³ Byzantinische Zeitschrift, I Band, I Heft, Leipzig, 1892, էջ 107—126:

³⁴ The Story ... էջ 1—23:

³⁵ Барсов Е. В., Акир премудрый во вновь открытом сербском списке XVI в. Издание Императорского общества Истории и Древностей Российских при Московском Университете. Чтения в Императорском обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете, кн. III, 1886, էջ 1—11:

³⁶ Повесть об Акире премудром, էջ 236—264:

կան երկու բնագիր Ստրուկցիական վանքի № 46 (XVI դար) և Բելգրադի ժողովրդական գրադարանի № 328 ձեռագրերից³⁷: 1916 թվականին Պերետցը Հոնզվինովի հավաքածուի XVIII դարի ձեռագրից հրատարակում է հետագա խմբագրության մի տարբերակ, փոքրիկ բայց հետաքրքիր առաջաբանով³⁸, վերջապես Մ. Ռեշետարի ժողովածուում 1926 թվականին տպագրվում է XVI դարի մի բնագիր³⁹ (1520 թվականի գրչութուն), որը առիթ տվեց Ն. Դուրնովոյին հանգելու սլավոնական թարգմանության ուղիների մասին կարևոր հետևությունների:

Հայկական խմբագրությունն առաջին անգամ տպագրվել է 1708 թվականին Սարգիս դպրի կողմից⁴⁰: Դա իրկարի անունով զրույցի ամենահին հրատարակությունն է:

Ինչպես որ արաբական խմբագրությունը ներկայացվում է «Հազար ու մեկ գիշերների» հեքիաթաշարով, այնպես էլ հայկականն ուղեկցում է «Պղնձե քաղաքի պատմությանը», բայց և երկու դեպքում զրույցը նրանց հետ ոչ մի առնչություն չունի:

Այնուհետև զրույցը հրատարակվել է բազմաթիվ անգամ, միշտ ուղեկցելով «Պղնձե քաղաքի պատմությանը»⁴¹:

1894 թվականին Կովկասյան ցեղերի և տեղանքի նկարագրության նյութերի ժողովածուում տպագրվում է իրկարի բանավոր

³⁷ Дурново Н., Материалы и исследования по старинной литературе, I. К истории повести об Акире (отдельный оттиск из 2 выпуска IV тома Трудов Славянской Комиссии Императорского московского археологического общества), М., 1915, էջ 20—36, 37—44:

³⁸ Перетц В. К., К истории текста повести об Акире премудром (отдельный оттиск из «Известий» Отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук; т. XXI, кн. 1, էջ 268—278) Петроград, 1916, էջ 7—17:

³⁹ Сборник за историю язык и книжность сръпског народа, 1, кн. XV, 1926.

⁴⁰ «Գիրք պատմութեան վասն Պղնձե քաղաքին եւ հարցմունք աղչկանն եւ մանկանն եւ Պատմութիւն իրկարայ եւ Փահլու թագաւորին», 1708, էջ 83—123: Մի օրինակ պահվում է գրականության թանգարանի Ստեղծականի ֆոնդում:

⁴¹ 1731, 1749, 1757, 1792, 1807, 1814, 1820, 1834, 1850, 1857, 1861, 1862, 1908, 1911 թվականներին: Այս շարքից մեզ անձանթ է 1862 թվականի տպագրությունը, որի մասին նշում կա Զարբհանյանի մոտ: Տե՛ս «Հայկական մատենադիտություն», Վենետիկ, 1883, էջ 383: «Պղնձե քաղաքի» հրատարակությունների ցանկը Շ. Անասյանի «Հայկական մատենագիտության» մեջ լրացման կարիք ունի (տե՛ս էջ 623):

զրույցի մի գրառում, որ կատարել է Բայանդուրի ուսումնարանի տեսուչ Բունիաթյանը⁴²:

1898 թվականին Ա. Ա. ստորագրությամբ հոգիած է տպագրվում «Բազմավեպի» մեջ, որտեղ զրույցը բերվում է քաղվածաբար մի ձեռագրից, լրիվ բնագիրը թողնելով «հարմար առիթի»⁴³: Վերջապես, նույն թվականին երեք բանասերների նշանավոր զբոսմ հրատարակվում է Զ. Կոնիքերի կողմած համեմատական բնագիրն անգլերեն թարգմանության հետ միասին⁴⁴:

Կոնիքերի այս աշխատանքը ընդհանուր ճանաչում է գտնում բանասիրության կողմից: Նաու-ն նրանից է օգտվում իր ասորական բնագրի համադրությունների համար, իսկ Ֆեթթերը թարգմանում է գերմաներեն⁴⁵:

Սրանով մենք սպասում ենք իրկարի հայկական խմբագրության հրատարակությունները:

Զրույցը հրապարակ է եկել և այլ լեզուներով. 1850 թվականին՝ ռումիներեն, Անտոն Պանի կողմից, որը այնուհետև վերահրատարակվել է 1854, 1872 և 1880 թվականներին, ինչպես նաև Մ. Գաստերի երկու հրատարակություններ⁴⁶, վրացական օրինակը տպագրվել է 1900 թվականին⁴⁷:

1902 թվականին Խախանովը Մոսկվայի հնագիտական ընկերության Սլավոնական հանձնաժողովի նիստում հայտնում է իրկարի մի այլ վրացական բնագրի մասին, որը ավելի ամբողջական է և հստակ⁴⁸:

⁴² «Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа». Издание Управления Кавказского учебного округа, вып. 19, Тифлис, 1894, էջ 206—219:

⁴³ «Բազմավեպ», հոկտեմբեր, 1898, էջ 488—492:

⁴⁴ The Story ... էջ 125—162, անգլերեն թարգմանություն՝ էջ 24—55:

⁴⁵ Theologische Quartalschrift. In Verbindung mit mehreren Gelehrten hrsg. von D. v. Funk, D. v. Schanz, D. Velsler, D. Vetter, D. Koch, D. Sägmüller, Professoren der Kath. Theologie an der K. Universität Tübingen, 1904, էջ 330—364:

⁴⁶ Pann Anton: Injeleptul Archir si nepotul său, Anadani. București 1850. Gaster M., Archir si Anadani: Literatura populară română, București 1883, էջ 106—109: Gaster M., Contributions to the History of Ahikar and Nadan: Journal of the Royal Asiatic Society, 1900, էջ 301—309:

⁴⁷ «Очерки по истории грузинской словесности», вып. 3, М., 1901, էջ 169—180 և 423—427:

⁴⁸ Протокол 59-го заседания Славянской комиссии Императорского московского археологического общества -18 января 1902, Древности. Труды Славянской Комиссии Императорского московского археологического общества, том III, издан под редакцией М. И. Сокколова, М., 1902, էջ 51:

1935 թվականին պրոֆ. Յորդան Իվանովը բուլղարական խմբագրությունը հրատարակում է կրճատումներով, XVI դարի Լովչանական ժողովածուից (Ловчанский сборник)⁴⁹:

Այդ խմբագրության մասին դեռևս 1878 թվականին տեղեկացնում է բուլղար նշանավոր պատմաբան Իրենկեր, բայց, որովհետև երկար ժամանակ մնում էր անհայտ, ուստի բանասիրության մեջ չի համարվել հավաստի:

1964 թվականին Ժ. Դնին և է. Տրիյարսկին հրատարակում են զրույցի հայատառ ղփչաղերեն բնագիրը, լուսանկարները և լատինական տառադարձությունը, ուղեկցելով ֆրանսերեն թարգմանությանը, Վիեննայի Մխիթարյանների № 468 ձեռագրից⁵⁰:

Եթովպական և նոր-արամեական բնագրերի մասին մենք արդեն հիշեցինք, մնում են էլեֆանտինի արամեական պապիրուսները, որ ներկայացրեց հիանալի հրատարակությանը էդվարդ Զախաուն և ապա՝ Արթուր Ունգնադը⁵¹:

Պապիրուսները ուսերեն լեզվով Զախաունի գերմաներեն թարգմանությունից, նկատի առնելով Զախաունի և Ունգնադի բնագրերը և Նուդեբեի գիտողությունները, հրատարակում է Դուրնովոն իր «К истории повести об Акире» գրքում⁵²:

Այս ոչ լրիվ թվարկումից պարզ է, թե որքան շատ աղբյուրներ են ներկայացված տարբեր խմբագրություններով: Սակայն նրանք չեն տալիս զրույցի բնագրային ճիշտ պատկերը:

Զրույցը մեծ մասամբ ներկայացվել է մեկ կամ երկու ձեռագրերի հիման վրա, ստեղծելով ոչ թե համեմատական, այլ հավաքական բնագրեր:

⁴⁹ Иорданъ Ивановъ, Старобългарски разкази. Текстове, новобългарски преводъ и бележки, София, 1935, էջ 95—102, նոր բուլղարերեն թարգմանությունը՝ էջ 237—245:

⁵⁰ Jean Deny, Edward Tryjarski, Histoire du sage Hikar dans la version arméno-kiptchak, Rocznik Orientalistyczny, t. XXVII, zeszyt 2, Warszawa, 1964.

⁵¹ Aramäische Papyrus und Ostraka aus einer jüdischen Militärkolonie zu Elephantine, bearbeitet von Eduard Sachau, Leipzig, 1911, էջ XX—XXIII, աղյուսակ՝ 40—50: Ներկայացված է բնագիրը գերմաներեն թարգմանության հետ միասին: Arthur Ungnad, Aramäische Papyri aus Elephantine, Kleine Ausgabe unter Zugrundelegung von E. Sachaus Erstausgabe, Leipzig, 1911: Միայն բնագիրը:

⁵² Дурново Н., էջ 3—19:

Հրատարակությունները չեն ընդգրկում տարբեր ենթախմբերի բոլոր, կամ որոշակի քանակի աղբյուրներ, այլ կատարվել են առանձին, երբեմն պատահական միավորներից:

Դարերի ընթացքում գրիչներն իրենց սեփական հետքն են թողել բնագրերի վրա, նույնը շարունակել են հրատարակիչները, ծածկելով զրույցը նոր, օտարամուտ շերտերով:

Նրանք քմածին ազատությանը միջամտում են բնագրին, փոխում կամ դուրս նետում իրենց կողմից անկարևոր համարված տեղերը և հաճախ կապակցություններ ստեղծում սեփական երեակայություններով:

Դա մեծ բարդություն է առաջացրել բանասիրության համար, դժվարացնելով աղբյուրներից օգտվելու խնդիրը: Յուրաքանչյուր դեպքում անհրաժեշտ կլինեն ստուգել տարրնթերցվածք. հեղինակային է այն, գրչի, թե հրատարակչական, բայց դրա համար պետք է նայել բոլոր հրատարակությունները և ձեռագրային աղբյուրները, որ թերևս անկարելի է:

Հենց այդ պատճառով հետազոտողների մոտ բազմաթիվ գիտողություններ և վարկածներ կորցնում են իրենց արժեքը, որովհետև հենվել են ոչ թե հարազատ, այլ ոչ ճիշտ և հետամուտ ընթերցվածի վրա:

Երկու շրջաններում գիտնականներին հետաքրքրում էր միևնույն հարցը. որտեղից է գալիս զրույցը և ինչպիսին է եղել նրա նախնականը:

Դա ինքնին աղբյուրագիտական բնույթ ունի, և գիտական միտքը պետք է գնար այդ ուղղությամբ, մի պահանջ, որ առաջացավ բավական ուշ, երբ արդեն պարզ էր, որ բանասիրությունը աննկատ սահման է միևնույն շրջագծով:

Nau-ն գրում է. «Ախիկարի պատմությունը շատ է տառապել թարգմանիչների և գրիչների ձեռքին: Նրա վերականգնումը կպահանջեր հարադատության համար ամենից առաջ ձեռագրերի հնարավոր չափով մեծ քանակի վրա հենված յուրաքանչյուր խմբագրության խնամքոտ հրատարակություն և ապա՝ այդ խմբագրությունների համեմատություն»⁵³:

Այս պահանջը լիովին վերաբերում է և հայ խմբագրությանը, որը ասորական, արաբական և ալավոնական խմբագրությունների հետ առանձնակի արժեք է ներկայացնում:

⁵³ „Histoire et sagesse . . .“, էջ 77:

ինչպես տեսանք, հայկական երկարն ունի բավական շատ հրատարակություններ, որոնք, սակայն, երեք բնույթի են. տպագիր, բանավոր և ձեռագիր:

Տպագիրը ուղեկցում է «Պղնձե քաղաքի պատմությունը», որը ձգվում է 1708 թվականից մինչև 1920 թվականը: Այդ երկար շարքը գալիս է մի մայր ձեռագրից, ուղ շրջանի, խիստ աղավաղ և բարբառային շերտերով ծածկված: Այն հիմք է ծառայել 1708 թվականի հրատարակությանը:

Տպագրերը բաժանվում են երկու խմբի (Fa և Fb), որոնք անխառն տարբերակվում են: Մի տեղ Fa մայր հրատարակությունից շեղվելով խմբագրական փոփոխություններ են մտել և ստացվել է ենթամայր տպագիր (Fb): Fa-ից և Fb-ից սերողները լիակատար համապատասխանում են և եթե փոփոխություն կա, ապա միայն վրիպակային, իսկ Fab-ն կապվում են իրար ամենամերձ ազգակցական իրավունքով:

Fb-ն փորձում է խուսափել խիստ արտահայտված բարբառային ձևերից և բաց է թողնում որոշ խրատներ: Իբրև օրինակ բերենք մի երկու ընթերցում.

Fa

Կապած և մօհրածն:

Ուտել և խմելն:

Որդեակ, մի՛ աչնպէս անէր, որ երթաս ի տեղ մի և ի քեզանէ մեծ մարդոյն ի վեր նստիս, որ շասեն թէ եկու ի վայր, որ յամօթ լինիս: Ի վայր նիստ, որ ասեն թէ եկու ի վեր:

Մի լինիր լեզի:

Լցի գանձով մինչև լցի հողով:

Ընդ մարդոյ կնոջ մի խնամախօսիր:

և այլն:

Fb-ն բաց է թողնում մի քանի խրատ, չխախտելով սակայն Fa-ին հատուկ հերթակարգը⁵⁴:

Թերևս կարելի է գայթակղվել, որ Fb-ն սերում է այլ աղբյուրից, նկատի ունենալով որոշ ընթերցումներ, որոնք բավական ուժեղ

Fb

Կապած և կնքածն:

Ուտել և քմակել:

Որդեակ եթէ գնաս ի հրաւիրեալ տեղիս, յորում գտանի քան զքեզ մեծ և լարգի, մի՛ նստիր ի վերին կողմն, գի յետոյ սակաւ առ սակաւ իջանես ամօթով ի ստորին կողմն:

Մի լինիր դառն:

Շատանայ գանձով մինչև մտանէ ի հող:

Մի պատճառ լիներ հարսնացուցանելոյ զգուտարն ուրուք ընդ առն օտարի:

են տարբերակվում, բայց ակնհայտ է, որ այդ փոփոխությունները չեն թելադրում առանձին բնագիր և ոչ, նույնիսկ, ունեն գրչական բնույթ, այլ. պարզապես խմբագրված են որևէ հրատարակչի կողմից:

Փոփոխությունների մեջ բացահայտ զգացվում է լեզվի բռնադրոսիկ արհեստականություն. «Մի պատճառ լինէր հարսնացուցանելոյ զգուտարն ուրուք ընդ առն օտարի» և այլն:

Սակավ տարբերություններից մենք բերեցինք մի երկու օրինակ, իսկ գերիշխողը, ավելի ճիշտ՝ ընդհանուրը նույնությունն է:

Fb-ի մեջ մտնում են 1857, 1908, 1911 թվականների հրատարակությունները, այսինքն 1857 թվականից հետո: Այդ նշանակում է, որ Fa-ն և Fb-ն տարբերվում են ոչ թե զուգահեռաբար, այլ մեկը հաջորդում է մյուսին: Հավանորեն Fb-ի հիմքը 1857 թվականի հրատարակությունն է:

Երկրորդը՝ բանավորն է, բնագիր, որ պատմել է էջմիածնեցի ԳՅ-ամյա մի գեղջկուհի և գրի առել Բայանդուրի ուսումնարանի տեսուչ Բունիաթյանը:

Ինչպես Կոնիբերի հրատարակությունը Եվրոպայում, այնպես էլ այս բնագիրը ուս բանասիրության համար առիթ դարձավ առաջին ծանոթության: Այդտեղ էլ վերջանում է նրա գերը:

Բոգոյավլենսկին, նկատի ունենալով այս հրատարակությունը, գրում է. «Խիկար իմաստունի պատմությունը մեր նախնիներին լավ հայտնի Ակիր իմաստունի մասին հեքիաթի հայկական խմբագրությունն է ներկայացնում»⁵⁵:

Սակայն այն չունի բնագրական որևէ արժեք և չի կարող հայ խմբագրության մասին ճիշտ պատկերացում տալ:

Միլլերը դուրս գալով գրույցի բնույթից արդեն կոհում էր. «Հեքիաթի անսովոր պահպանվածությունը էջմիածնի պառավի շրթներին մեր կարծիքով ուղղակի նշում է նրանից գրաված պատմվածքի գրքային ծագումը»⁵⁶:

Նա հորդորում է բանասերներին գտնելու աղբյուրը. «Ծանկալի կլիներ, որպեսզի ժողովածուում հայ երկարի հանդես գալը հայագետներին ևս մղեր հայկական մատենադարաններում այդ հեքիաթի ձեռագրի որոնումներին»⁵⁷:

⁵⁵ «Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа», вып. XIX, Тифлис, 1894, էջ XVII:

⁵⁶ Журнал Министерства Народного просвещения, седьмое десятилетие, часть CCC, июль, 1895, СПб, էջ 209—210:

⁵⁷ Տե՛ս նույնը՝ էջ 209—210:

⁵⁴ Fb -ն չունի MM 14, 28, 40, 43, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 83, 84, 87, 106 խրատները:

Որոշումների հարկ չկա: Զրույցի օրինակը մեզ հայտնի տպագիրն է, որ ուղեկցում է «Պղնձե քաղաքի» բազմաթիվ հրատարակություններին: Դա պարզորոշ ցույց է տալիս պատումների նույնությունը և խրատների բնույթը, նույնիսկ հերթակարգը:

Բերենք մի երկու դուգահեռ.

1. Որդեակ, եթե լսես խօսքի դուռն քաղաքացի և իշխանաց և մեծամեծաց, պահեա և մեռո զնա ի սրտի բում և մի' ասեր (ԲՅ լալտներ) մարդու մինչև այլքն ասեն ի քեզ:

2. Որդեակ, զմարդոյ կապած և մոհ-րածն (ԲՅ կնքածն) մի' արձակեր և զարձակեալն մի' կապեր:

3. Որդեակ, լաւ է իմաստուն մարդուն հետ (ԲՅ մարդոյն զհետ) քար կրելն, քան զանգետին հետ ուտել և խմելն (ԲՅ ըմպելն):

4. Որդեակ մի' լիցի զի առաքեսցեն զքեզ ի բան, և դու ոչ իմանաս զբանն և երթաս: Յետոյ այլ որ ուղարկեն, որ երթայ ի բանն, և դու ծաղր լինիս:

(Որդեակ, եթե առաքեսցեն զքեզ ի տեղի ինչ վասն բանի, լաւ ի միտ առ զբանն, զոր ասելոց ես և ապա զնա, զի մի գուցէ յետոյ լինիցիս ծաղր առաջի այլոց):

5. Որդեակ մի' այնպէս աներ, որ երթաս ի տեղ մի՛ լ' ի քեզանէ մեծ մարդուն ի վեր նստիս, որ շատեն թէ եկու ի վայր, որ լամօթ լինիս, ի վայր նիստ, որ ասեն թէ եկու ի վեր:

(ԲՅ Որդեակ եթե զնա ի հրաւիրեալ տեղիս յորում գտանի քան զքեզ մեծ և յարգի, մի' նստիր ի վերին կողմն, զի յետոյ սակաւ առ սակաւ: Իջանես ամօթով ի ստորին կողմն):

6. Որդեակ, թէ քնկերն քո հիւանդ է մի ասեր ի միտդ (ԲՅ մտի բում) թէ տանձ կամ խնձոր գտնում (ԲՅ գտանեմ) և ապա երթամ տես. երթ (ԲՅ այլ երթ) ոտիւք

1. Если услышишь что-нибудь в доме царя или приближенных его, то никому о том не говори, пока того-же самого не услышишь от других.

2. Завязанного и запечатанного другими не развязывай, а развязанного не запечатывай.

3. Лучше с умным человеком камни таскать, нежели с глупым есть и веселиться.

4. Если тебя посылают куда-нибудь, хорошенько разузнай, за чем идешь, и что тебе нужно сказать, чтобы впоследствии не стать посмешищем для других.

5. Если тебя пригласят куда-нибудь в гости или на свадьбу, не садись на первом месте, а то, когда придут постарше тебя, придется тебе пересаживаться на низшее место; лучше садись ниже всех; тогда тебе будут предлагать место все выше и выше, и, таким образом, ты займешь почетное место.

6. Когда друг твой болен, то не откладывая посещения до тех пор, пока достанешь яблоко или грушу; больной, видя тебя, обрадуется, а

և տես աշօր, զի զհիւանդն դատարկ տեսանիլ շատ լաւ է քան զբազում կամակս ուտելոյ (ԲՅ միբզս տանել փի կամակս ուտելոյ):

это лучше на него подействует, нежели принесенные тобою яблоки и груши, из-за которых пришлось-бы тебе, пожалуй, отложить свидание.

13. Որդեակ լաւ է աղջիկ որ ծնանի և շուտ մեռանի, քան թէ ապրի և ազգին իւրոյ սկերիսանք բերէ (ԲՅ լինի նախատիրն):

13. Лучше ребенку умереть во младенчестве, чем жить, служа позором своего рода⁵⁹.

Իսկապես «անսովոր պահանջանքներն»: Միայն տպագիրը և նույն բնույթը կրող ձեռագրերի խումբը ունեն խրատների նման հերթակարգ: Ժողովրդական զրույցի և զրավոր աղբյուրի մեջ այդպիսի համաձայնություն կարող է լինել բացառապես ուղղակի աղբյուրներից: Եթե ձեռք է, որ Բունիաթյանը գրի է առել էջմիածնեցի մի ծեր կնոջից, ապա կինն է տպագրի անմիջական փոխանցողը:

Զրույցը ժողովրդի մեջ երկարատև բանավոր ուղի չի անցել, ուստի իբրև ժողովրդական անգիր պատում ևս իրենից չի ներկայացնում որևէ հետաքրքրություն⁶⁰:

Երրորդը Կոնիբերի հրատարակությունն է: Այն անվանում ենք ձեռագրական, որովհետև հենվում է ուղղակի ձեռագիր աղբյուրների վրա: Բնագիրը կազմելիս Կոնիբերը նկատի է ունեցել ութ ձեռագիր, որոնց առանձին ընթերցումներն իջեցրել է սողատակ:

Այս հրատարակության մասին Nau-ն գրում է. «Միակն է, որ ունի բավարար քննական ապարատ և նոր հրատարակություն չի պահանջում»⁶¹:

⁵⁸ «Պատմություն Պղնձե քաղաքին»... Տփլիս, 1857, էջ 80—81:

⁵⁹ «Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа», вып. XIX, էջ 207—208:

⁶⁰ Զրույցի մեջ տպագրից կան և որոշ շեղումներ, բայց այդ բոլորը դուրս չեն գալիս նյութի սահմաններից, այլ հետևանք են բնագրի համառոտման: Զրույցը պատմվում է երրորդ դեմքով, որը նույնպես իր հետ որոշ փոփոխություն է բերում: Մի տեղ միայն փոքր չափով հեռանում է իր աղբյուրից: Խիկարը եղիպտոս է գնում կնոջ հետ («Хикар взял свою жену, двух мальчиков и орла и пошел к египетскому царю»), որտեղ ինքն է թոցնում արծիվ (և ոչ արծիվներ): Այդ փոփոխությունը տրամաբանական հետևությունն է այն բանի, որ մինչև եղիպտոս գնալը նա է սովորեցնում երեխաներին և կառավարում արծիվ թռիչքը: Դժվար չէր նույն դերի համար նրան տանել եղիպտոս:

Զրույցի մեջ չկա մի շեղում, որը անհնար լինի արտածել տպագիր աղբյուրից, կամ որը դիտվեր իբրև ժողովրդական հավելում:

⁶¹ «Histoire et sagesse...», էջ 92—93:

Բայց դա ճիշտ չէ:

Կոնիքերի բնագիրը Տաշյանին առիթ տվեց գրելու զրուցի մասին մի հետաքրքիր աշխատանք, որին նա առաջ մտադիր էր, բայց չէր ձեռնարկում, լավագույն և նախընտրելի բնագիր չունենալու պատճառով: Նա իր ուսումնասիրության մեջ բանասիրական բազմաթիվ հարցեր է շոշափում. զրուցի, Եղովպոսի և Տովբիտի գրքի աղբյուրները, հայկական խմբագրության բնույթը, նրա թարգմանական աղբյուրները, ժամանակի խնդիրը և այլն, բայց որովհետև Կոնիքերի բնագիրը ևս, չնայած իր առավելությունը, բավական աղավաղ է և նորաբանություններով լեցուն, Տաշյանին շատ հիմքեր չի տալիս հաստատուն եզրակացությունների համար:

«Ներկա հայ բնագիրը,—գրում է նա,—խճողված է ռամկարանություններով, որոնք չեն միաբանիր թարգմանության առհասարակ ընտիր և հին գրական լեզվին հետ... Բնագիրն առհասարակ լի է ծայրեծայր աղավաղություններով, սխալ ընթերցումներով և այլն»⁶²:

«Այս կետը զմեզ կատիպե ընդհատել մեր ուսումնասիրությունքն ալ,—կարդում ենք մի ուրիշ պարբերության մեջ,—մինչև հնագույն և ընտրելագույն բնագրի մը հայտնվիլն: Առանց ասոր շատ մը խրնդիրներ, որ լուծման կսպասեն, չեն կրնար նաև ձեռնարկվիլ, առանց ապարդյուն աշխատությանց և ո՛չ հանված եզրակացությունք հաստատուն հիմ կրնան ունենալ»⁶³:

Տաշյանը մտադիր էր ներկայացնել հայկական և մյուս խմբագրությունների համեմատական մի հրատարակություն, որը շատ օգտակար աշխատանք կլիներ: Բայց նա հրաժարվում է այդ մտքից ևս:

«Բնագրին այս վիճակն և այն պարագան, որ մեր մատենադարանը չունինք օրինակ մը խիկարա, ստիպեց զմեզ հետ կենալու մեր գիտավորութենեն, զոր ունենինք հրատարակել հայ բնագիրն համեմատությամբ մյուս բնագիրներուն, վասնզի ստիպված էինք բնագիրը ծայրեծայր սրբագրել, որ քիչ շատ միշտ կամայական կմնա, քանի որ վստահելի աղբյուր մը կպակսի: Եվ այսպես կսպասենք ընտրելագույն օրինակի մը»⁶⁴:

⁶² Հ. Տաշյան, Մատենագիտական մանր ուսումնասիրությունք, մասն երկրորդ, է—Ժ, Վիեննա, 1901, էջ 140—141:

⁶³ Տե՛ս նույնը, էջ 136:

⁶⁴ Տե՛ս նույնը, էջ 143:

«Հայ բանասիրաց առաջին գործքն ըլլալու է այսպիսի բնագիր մը գտնել»⁶⁵,—եզրակացնում է Տաշյանը:

* * *

Խիկարի զրույցը հայ մատենագրության մեջ հնագույն կամ առաջին թարգմանությունից հետո դարերի իր երթի մեջ մթաղնել է հարազատ նկարագրի:

Եթե Սիրաքի և Սողոմոնի խրատները գրչություններով անցել են անփոփոխ, որովհետև ընդօրինակվել են Աստվածաշնչից և Սուրբ գրքի հեղինակությունը թույլ չի տվել բնագրի հետ ազատ վարվելու, ապա խիկարի համար այդպիսի սահմանափակում չկա⁶⁶: Ընդօրինակող գրիչները կատարել են բազմաթիվ հավելագրումներ և նորմություններ: Ահա թե ինչու անօգուտ է որոնել մի բնագիր, որը հարազատորեն պահպաներ հայ սկզբնագրի թարգմանական օրինակը, եթե այն չի գալիս բուն թարգմանության շրջանից, ամենակարճ փոխանցումով: Սակայն հայ մատենագրության մեջ խիկարի մոտաքր խորհրդավոր հնություն ունի, իսկ մեզ հասած հնագույն բնագիրը XIV դարից է գալիս:

Մնում է հետագա շրջանի բազմաթիվ ձեռագրերի համեմատությամբ փորձ անել վերականգնելու հայ նախնականը: Դա բարդ է, բայց հնարավոր:

Մատենադարանում և այլ ձեռագրատներում կան խիկարի հարյուրից ավելի օրինակ:

Սակայն որևէ ձեռագիր հիմք ընդունելով մյուս ձեռագրերի համեմատությունը և քննական բնագրի ստեղծումը այս պայմաններում անկարելի է, որովհետև ձեռագրական միավորները չեն ծածկում իրար: Նրանք կազմում են վեց առանձին խումբ, ինչպես և պետք է ներկայացնել:

Ահա մեր օգտագործած բնագրերն ըստ խմբերի:

⁶⁵ Տե՛ս նույնը, էջ 140:

⁶⁶ Սուրբ գրքի մասին մեր խոսքը պայմանական է, քանի որ, այնուամենայնիվ, Սիրաքի և Սողոմոնի խրատները նույնպես փոփոխություններ են կրել: IX դարի հեղինակ Համամ Արևելցու Սողոմոնի առակաց մեկնության մեջ բերված բառացի քաղվածքները Աստվածաշնչի հրատարակությունների հետ բավական ուժեղ տարբերություններ են տալիս: (Տե՛ս Կ. Կոստանյանց, Համամ Արևելցի, Վաղարշապատ, 1896, էջ 22):

A

A₁ **Խրատք Խիկարայ իմաստունոյ, զոր պարտ է զի ամենայն հարք աչալէս խրատէն զորդիս և վարդապետք զաշակերտեալսն**

Բնագիրը պարունակում է միայն խրատականքը: Առաջին և երկրորդ (առակավոր) խրատների մեջ կապ ստեղծելու համար պատմողական մասի փոխարեն կարմիր թանաքով գրված է. Արդ, որ լսէ զխրատս և առնէ, սիրելի առնէ զանձն աստուծոյ և մարդկան և երանեմ կենաց նոցա: Եւ որ լսէ և ոչ առնէ մանաւանդ թէ հակառակ եւս լինի և փոխանակ բարս շար ևս խորհի, եթէ որդի է, թէ եղբար, թէ աշկերտ, թէ սիրելի կամ օտար, նա զառաջիկա գրեալդ ընդունի և թէ ոչ՝ յազար եղով է նոցա (էջ 50բ):

Սա մեզ հասած Խիկարի զրույցի ամենահին օրինակն է:

Ձեռագիրը պարունակում է նաև Սիրաբի խրատները:

Ձեռագիր № 2961, ժողովածու, գրիչ՝ Մխիթար Անեցի, 1321 թ., էջ 48բ—60բ:

A₂ **Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան**

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 1495, ժողովածու, գրիչ՝ եփրեմ վարդապետ, 1674—1684 թ., էջ 13ա—17բ:

A₃ **Խաւսք և խրատք և իմաստութիւն Խիկարայ իմաստասիրի**

Մուտքը համառոտոված է, չունի այն բաժինը, ուր թագավորն իր մտահոգութիւնն է արտահայտում: Առաջին խրատներին հաջորդում է խիստ համառոտոված պատմութիւն. Ձայս ամենայն ուսուցանէի Նաբանայ քեռորդոյ իմոյ ես՝ Խիկար դպիր աչալէս կարծելով, թէ զուտմս գայս, զոր ուսուցի Նաբանայ պանեցէ ի սրտի և կացցէ ի դրան արհունի: Ոչ գիտացի թէ զբանս իմ անտես առնէ: Եւ նա հոսեաց որպէս փռչի ընդ հողմոյ:

Ձայս եղեալ ի մտի թէ հայրն իմ Խիկար ծերացեալ է և հասեալ է յափն գերեզմանին, զառածել են միտք իւր և դողացեալ ամենայն մարմինն:

Եւ սկսաւ Նաբան վատենլ զինչս իմ և կորուսանել: Ոչ խնայէր ի ծառայս և յաղախնայս իմ և կապել շարշարէր զնոսա: Ի հարուածս սաստիկս կոտորեալ սատակէր գերիվարս իմ, զծիս և զջորիս:

Յայնժամ ես՝ Խիկար, յորժամ տեսի գայս ամենայն թէ Նաբան զգործս իմ այլայլեաց, խնայեցի զինչս իմ, զի մի կորայց:

Եւ սկսա խաւսել Նաբանա և ասեմ. Ինչս իմ մի մերձեմար: Ասացեալ է իմաստնոց. Ձեռք որ ոչ են վաստակել, ակն մի խնայեցէ:

Եւ երբեալ պատմեցի ի Սենեֆարիմայ արհայի: Եւ հրամայեաց Նաբանա և ասէ. Որչափ հայր քո Խիկար կենդանի է, ինչս նորա մի մերձեմար:

Եւ նա յիսացեալ մահու սպասեւ ինձ:

Եւ իմ գիտացեւ զշարիս նորա՝ զկեպեցի արհայի, և նա ետ գնաւ քան ի ձեռս իմ, եթէ արա որպէս և կամիս:

Խաւսել սկսա և ասեմ:

Հաջորդում են առակավոր խրատները, և, բավական անսպասելի, ընդմիջարկվում նորից պատմությամբ, որը համեմատելի է E խմբի հետ:

Ձեռագրին ծանոթ է եղել Գալուստ Տեր-Մկրտչյանը, որը 1893 թվականին հղել է Մատին օգտվելու համար, առկայ գրքի վրա աշխատելիս:

Ձեռագիր № 3119, ժողովածու, կաֆա, գրիչ՝ Դավիթ Ղրիմեցի, 1694 թ., էջ 179ա—191ա:

A₄ **Խրատք իմաստունոյ Խիկարէ**

Բնագիրը մուտք չունի, սկսվում է խրատներից: Պատմութիւնը համառոտոված է և համընկնում է A₃-ին:

Ունի չափածո հիշատակագրութիւն.

Եթէ բանիս լինիս խնդիր,
Ոչ առնուս ի թիկունքս բիր.
Աստէնս լինիս դու բարձր և ընտիր,
Անդէնն պարգևք առնուս դու զամէնն ձիր:

Ձանայ հմուտ լինել ուսման,
Որ քան զոսկին է պատուական.
Ով որ ցանկայ իմաստութեան,
Արժան լինի շատ բարութեան:

Վարդ անբառամ է գիտութիւն.
Ով փափաքէ յիմաստութիւն,
Այլ որ չունի հնազանդութիւն,
Նորա անշան է գիտութիւն:

Շարունակվում են խրատներ, որոնք հավելված են գրչի կողմից և Խիկարի հետ ոչ մի կապ չունեն: Սկիզբ՝ Լաւ է յիստակ խորհրդով

ննջել Բան պղտոր խորհրդով աղաքս մատուցանել և վարձս ոչ ան-
նել (210ա): Վերջ՝ Վասն մեղաց հարե գորդին մի տանջեւ.—ասաց
տէր ցՄովսէս: Եւ քէ հանդիպիս եզին կամ իշոյ մոլորելոյ դարձոյ
առ տէրն իւր (211ա):

Ձեռագիր № 2147, ժողովածու, գրիչ՝ Մինաս, 1627 թ.,
էջ 194ա—209բ:

A5 Պատմութիւն Խիկարայ իմաստասիրի

Պատմութեան մասը համընկնում է Ա3-ին:

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 2004, ժողովածու, գրիչ՝ Մկրտիչ Սար-
կավագ, 1623 թ., 60ա—75բ:

A6 Անխորագիր

Միայն մի քանի էջ հատված է, բայց ներկայացնում է իտիկարի
բնագրի հնագույն օրինակը: Այն հեշտութեամբ կարելի է համարել
XI դարի ընդօրինակութիւն, սակայն անվերապահ ճշգրիտ լինելու
համար ընդունում ենք XII դարը:

Նկատելի է, որ պատկանում է Ա խմբին: Հրատարակում ենք
լուսապատկերով:

Ձեռագիր № 5465, Բանք Սողոմոնի, XII դար,
էջ 101ա—103բ:

Այս խմբին է հարում և մի այլ բնագիր. Խրատ իտիկարայ, գոր-
շուսաւ Նադան (Ձեռագիր № 2264, էջ 173ա—180): Բնագիրն ունի
միայն առաջին խրատները: Սկզբում ինչ որ շափով զուգահեռ է
գնում C խմբին:

Խրատները խառն են, բարբառայնացված և տալիս են անկարե-
վոր ընթերցումներ: Համեմատել ենք, բայց ընթերցումները նկատի
չենք առել:

B

**B1 Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է
իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգ-
տութեան**

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 45, ժողովածու, Լիւմ, գրիչ՝ Սարգիս Եղե-
սացի, 1642 թ., էջ 297բ—312ա:

**B2 Պատմութիւն և խաւսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է
իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգ-
տութեան**

Պատմութիւնը և առակավոր խրատները բացակայում են: Հա-
պավելի է բնագիրը:

Ձեռագիր № 1865, ժողովածու, Երուսաղեմ, գրիչ՝
Թորոս Լպիսկոպոս, 1656 թ., էջ 93բ—99ա:

**B3 Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է
իմանալ ամենայն մարդիք և ի միտ առնուլ, վասն շահի և օգ-
տութեան, խիստ լաւ և պիտանի խրատ**

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 679, ժողովածու, գրիչ՝ Գրիգոր Երևանցի
և այլք, 1660 թ., էջ 174ա—208բ:

**B4 Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է ի-
իմանալ ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտու-
թեան**

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 3526, ժողովածու, գրիչ՝ Միքայել,
1660 թ., էջ 202ա—223բ:

**B5 Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է ի-
մանալ ամենայն մարդոյ վասն շահի և օգտութեան**

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 3413, ժողովածու, գրիչ՝ Հակոբ Թոխա-
թեցի, 1709—1710 թ., էջ 13ա—45բ:

**B6 Պատմութիւն և խրատ իմաստասիրին Խիկարայ, պարտ է ամե-
նեցուն ի միտ առնուլ, պարտ է և արժան ուշիմ ի միտ դնել**

Ամբողջական է:

Կցված է մի փոքրիկ հիշատակագրութիւն. Գրեցաւ բանեա
խրատական իմաստասիրին իտիկարայ ի քվականիս հայոց ՌՃԼԶ-ին,
փետրվարի է, օր երկուշաբթի, որ էր բակլայ խորան, ընդ հովանեաւ
սրբոյն Գեորգայ զօրավարին, ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպօլսի
աւարտ սորին

Ձեռագիր № 2448, ժողովածու, Պոլիս, գրիչ՝ Վարդան
Գրոուդեցի, 1687 թ., էջ 193բ—227:

B₇ Պատմություն Խիկարայ դպրապետի և իմաստասիրի, զոր պարտ է ուսումնասիրաց ի միտ առնուլ, վասն շահի և օգտութեան ամենայն մարդոյ
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 4290, ժողովածու, գրիչ՝ Մկրտում Ազու-
լեցի, 1571 թ., էջ 26ա—59բ:

B₈ Պատմություն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 8076, ժողովածու, գրիչ՝ Թովմա վարդապետ, XVII դար, էջ 98ա—112ա:

B₉ Խրատք պիտանի և օգտակար Խիկարայ իմաստասիրի ասացեալ
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 2732, Աստվածաշունչ, գրիչ՝ Աստվածատուր երեց, XVII դար, էջ 317ա—322ա:

B₁₀ Խօսք և խրատք Խիկարայ, զոր ասաց Նաթանայ քուեր որդոյ իւրոյ
Ունի միայն խրատականքը:

Ձեռագիր № 6643, ժողովածու, գրիչ՝ Ղուկաս, XVII դար, էջ 171բ—181ա:

B₁₁ Յարմարեալ պատմություն իմաստնոյն Խիկարայ, արարեալ խրատ վասն Նաթանայ քուեր որդոյ իւրոյ և ամենայն լսողաց և ի միտ պահողաց, զի դուռ է իմաստութեան և շահ է ամենայնի, լա ի միտ առնուլ
Բնագիրը պակասավոր է, վերջից թերթեր են ընկած, բայց համարակալումից չի զգացվում: Ավարտվում է այս խրատով՝ Որդեակ, կերա դառնին և արբի լեղի և չէր դառն քան զաղֆատութիւն:

Ձեռագիր № 7032, ժողովածու, գրիչ՝ Ղազար, XVII դար, էջ 107բ—112բ:

B₁₂ Անխորագիր

Թուղթ է պակասում 12—13, 22—23, 25—26, 26—27 թերթերի մեջ: Համարակալումը նոր է:

Ձեռագիր № 6961, ժողովածու, XVII դար, էջ 1ա—30ա:

B₁₃ Խրատք և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդկան, վասն շահի և օգտութեան
Պատմութիւնը չունի, սղված է գրչի կողմից, վերջից մի քանի տող թերի է, վերջանում է. Ասէ տէր ծառայն, դու ի քո ժամանակը...
Նախադասությամբ:

Ձեռագիր № 3687, XVII դար, էջ 1ա—16բ⁶⁷:

B₁₄ Պատմություն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է ի միտ առնուլ և իմանալ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան

82բ և 83ա էջերի մեջ թերթեր են պակասում և ոչ քիչ: Այդ պատճառով սղվել են 20-ից 173 խրատները:

Ձեռագիր № 697, ժողովածու, Սուլավա, գրիչ՝ վարդան Արեղա, 1631 թ., էջ 78ա—102ա:

B₁₅ Պատմություն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 723, ժողովածու, Երուսաղեմ, գրիչ՝ Հովասափ վարդապետ, 1734 թ., էջ 205ա—241ա:

B₁₆ Անխորագիր

Բնագիրն սկզբից շատ է պակասավոր ձեռագրից թուղթ ընկած լինելու պատճառով: Սկսվում է պատմութիւնից՝ և ասէ հայր իմ Խիկար յոյժ պատուական և հաճոյ թուեցար: Թերթ 8—9-ի մեջ նույնպես թղթեր են ընկած: Սղվել են պատմութիւնից մի փոքր հատված և առակավոր խրատներից մի քանիսը: Առակավոր խրատներն սկզբում են՝ է կանգուն, գտեղի ձիուն ոչ կարէ լնուլ:

Ձեռագիր № 8387, ժողովածու, XVII դար, էջ 1ա—10բ:

⁶⁷ Սա 3454 ձեռագրի մի մասն է, որ առանձնացվել և կազմվել է իբրև ձեռագրական նոր միավոր՝ 3687 համարի տակ: Մատենադարանի ձեռագրացոցակում նրանց չափերը տարբեր են ներկայացված (3454՝ 15,5×10,9, 3687՝ 16×10), որով ազդակցության հետքերը ջնջվել են:

- B¹⁷ Պատմություն և խօսք խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 8443, ժողովածու, Նոր Զուլա, գրիչ՝
Կոստանդին դպրապետ Զուլայեցի, 1687 թ., էջ 1ա—
23ա:

- B¹⁸ Խրատ խիկարայ, զոր ասաց քերորդոյն իւրոյ Նատանայ, որ է այսպէս
Ունի միայն խրատականքը:

Ձեռագիր № 2116, ժողովածու, Թավուզ, գրիչ՝ Եսայի,
1637 թ., էջ 167ա—176բ:

B¹⁹ Անխորագիր

Պատմութիւնը 115 էջում ընդհատուիւմ է շատ տարօրինակ ձեւով՝ եւ ասէ փարատն. Մանեայ ինձ պարան յաւագէ: Եւ ես երբեալ ծակեցի զօրմն պատի ի դէմ արեգականն առեալ յաւագ և փռչի շփէի զի գէշ երեսըդ աղտելի: Որդեակ եղեր ինձ որպէս որոգայք, որ քաղեալ.... Խրատը ընդհատուիւմ է, որտեղ և ընդմիջարկված է մի վիճակահանութեան աղյուսակ իր բացատրագրով, ապա՝ 113ա էջից նորից շարունակուիւմ է խրատը և վերջանում նույն տեղում:

Ձեռագիր № 2492, ժողովածու, 1661 թ., էջ 95ա—
109ա:

B²⁰ Անխորագիր

Պակասավոր է: Սկիզբ՝ ...գօակ, բայց թէ գնաքան քուեր որդին քո առցես, վերջ՝ ...թէ ինչ տարայց նմա, այլ երբ և տես, զի գնալն քո լօ է նմա, քան զոսկի և զարծար:

Ձեռագիր № 3206, ժողովածու, XVI դար, էջ 11ա—
13բ:

B²¹ Անխորագիր

Սկզբից թուղթ է ընկած: Սկիզբ՝ ... (իմ) աստութեամբ: Եւ ասէ արքայն. Աժ զնա առ իս զի տեսից, թէ կարող իցէ:

Ձեռագիր № 5935, ժողովածու, XVII դար, էջ 1ա—
26բ:

B²² Անխորագիր

Սկզբից թուղթ է ընկած: Սկիզբ՝ասացին թէ դեղ է նմայ, աղփատի որդին կերաւ, ասացին թէ քաղցեալ է (Համընկնում է B¹-ի 10-րդ խրատին):

Ամբողջ բնագիրն ընդմիջարկված է, ներկայացնում է ձեռագրից տարբեր ընդօրինակութիւն:

Ձեռագիր № 6110, ժողովածու, XV դար, էջ 21ա—
42բ:

- B²³ Պատմություն և խօսք խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան:
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 8482, ժողովածու, 1664 թ., էջ 111ա—
148բ:

- B²⁴ Պատմություն և խօսք խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան

Պակասավոր է: Գրիչն ուղղակի չի շարունակել: Վերջ՝ Որդեակ, զգաղտնիս քո մի յայտներ զկնոջ քո, քանզի ոչ կարէ պահել քան ի սրտի իւրում, զի կարճամիտ է և փոքրոգի և ոչ կարէ համբերել: (Համընկնում է B¹-ի 61-րդ խրատին): Բնագրի 114բ էջում այլ նյութ է (Ժամանակագրութեան հատված): Էջի վերևում գրիչը այսպիսի նշում է թողել՝ Այս երեսս գրուած էր յառաջմանէ, կիսակատար մնաց, այն կողմն գրեցաք:

Ձեռագիր № 519, ժողովածու, XVII դար, էջ 112բ—
115ա:

B²¹⁻²⁴ օրինակները համեմատված են խմբի հետ, բայց ընթերցումները հարկ չենք համարել արտահայտելու տողատակերում, որովհետև բնագրերը մեզ հայտնի են դարձել ավելի ուշ և չեն տալիս ոչ մի կարևոր ընթերցում:

C₁ Այս է իմաստութիւնք Խիկարայ դպրապետի և Սեմեքարիմա արքային ասորոց և քերորդոյն իմոյ Ադամա և սպանումն Խիկարայ և Փարաունի արքային եգիպտացոց և պատասխանիք Խիկարայ: Ով գայս գիրս կարդայ և ի միտ առնու ամբ կենացեր յաւելուն և ի մեծ հասանին:

Խրատք Խիկարայ, զոր ասաց և ուսոյց զՆաթան Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 1978, ժողովածու, Իլով, 1606 թ., էջ 23բ—33ա:

C₂ Խաւսք և իմաստութիւն սաացեալ Խիկարի իմաստնասիրի, զոր խրատեն որդիք մարդկան և ի միտ առնուն

Բնագիրն ընդօրինակված է Աստվածաշնչի վերջում, միևնույն գրչի կողմից: Ունի հիշատակագրութիւն՝ Մինչև ցայս կատարեցաւ Խիկարս: Գրեցաւ և խրատմա և պատմութիւնս Խիկարայ իմաստութիւն ի թվին հայոց ՋճԿէ, յուլիս ամսոյն ի ԺԲ: Ճ տառը ջնջված է (=1518), բայց ոչ թե այս ձեռագրի ընդօրինակութեան տարին է, այլ նախագաղափար օրինակի: Բուն հիշատակագրութիւնը թելադրում է 1641 թիվ. Արդ, եղև սկիզբն գրոյս և աւարտումն ի Կոստանդինուպոլիս, ձեռամբ Աստուածատուր դպրի ի թուականութեանս հայոց ՌՂ ամի (=1641):

Ձեռագիր № 2669, Աստվածաշունչ, 1641 թ., էջ 656բ—661ա:

C₃ Պատմութիւն և խրատ Խիկարայ իմաստնոյ

Ամբողջական է:

Ունի փոքրիկ հիշատակագրութիւն ... եւ կորեալ շարն և բարձալ ի միջոյ շնորհօքն աստուծոյ, նոյնպէս և ամենայն շարախօսք պատառին ի դիմաց ծառայիս աստուծոյ պարոն Մելիք Հախնազարին, զիմեք անձնաւորարի զՔրիստոս, որ պահէ անպարձ ի բշխմեաց ամէն, եղիցի, եղիցի:

Ձեռագիր № 713, Շատախ գլուղ, գրիչ՝ Հովհաննէս Երեց, 1636 թ., էջ 94ա—112ա:

C₄ Խրատք և իմաստութիւն Խիկարայ, զոր ուսանին որդիք մարդկան

Համեմատական բնագիր, որ հրատարակել է Կոնիքերը, հետևյալ ձեռագրերի հիման վրա.

1. Arm₁=Bod. Բողլեյան գրադարանի հայկական մի ձեռագիր, որը չի նկարագրված և համարակալված: Առաջին էջը չունի:

2. Arm₂=Ven. Վենետիկի Մխթարյան մատենադարանի № 482 ձեռագիրը, XV—XVI դարերի գրչութիւն:

3. Arm₃=Paris 92. Փարիզի Ազգային գրադարանի հայկական ֆոնդի № 92 ձեռագիրը: Այս բնագիրը ինչ-որ ազգակցութիւն ունի մեր Մատենադարանի № 2669 (C₂) բնագրի հետ: Վերաբնագրված է միևնույն հիշատակագրութիւնը. Գրեցաւ Խիկարս և խրատմա և պատմութիւնս Խիկարայ իմաստութիւն ի թվ ՋճԿէ յուլիս ամսոյ ԺԲ: Կոնիքերը ոչինչ չի ասում տարեթվի մասին, արդյոք այստեղ նույնպէս Ճ-ն գծով ջնջված է, թե՛ ոչ, ուստի չենք կարող ասել որ թվականն է ճիշտ՝ ՋճԿէ=1618, թե ՋԿէ=1518: Թեևս Փարիզի ձեռագիրն այն նախագաղափարն է, որ ձեռքի տակ է ունեցել C₂-ի գրիչը, կամ երկուսի համար էլ եղել է մի ընդհանուր աղբյուր: Այդ բնագրերը տարբերակներով ևս իրար չափազանց մոտ են:

4. Arm₄=Paris supp 58. Փարիզի ազգային գրադարանի հայկական ֆոնդի լրացուցիչ № 58 ձեռագիրը, XVII դար, բնագիրը լրիվ չի պահպանված:

5. Arm₅=Paris 131. Փարիզի ազգային գրադարանի հայկական ֆոնդի № 131 ձեռագիրը, հավանաբար XVII դար, էջ 213—228:

6. Arm₆=Paris 69. Փարիզի ազգային գրադարանի № 69 ձեռագիրը, XVII դար, մուտքը չունի, բնագիրն սկսվում է խրատներից:

7. Arm₇=Bod. Canon. Բողլեյան գրադարանի արևելյան № 131 ձեռագիրը, կանոնգիրք, գրված է Նոր Զուղայում, գրիչը՝ Հազրապետ, 1637 թ., 1—36 էջ: Բնագրին հաջորդում են յոթ իմաստասիրաց և Բարեղամի ու Հովասափի պատմութիւնները:

8. Arm₈=Edjm 2048. Էջմիածնի մատենադարանի № 2048 ձեռագիրը. այժմ նոր ցուցակով կրում է 2018 համարը: 1891 թվականին Կոնիքերը օգտվել է այս բնագրի միայն մուտքից և առաջին 18 խրատներից:

Բնագիրը պատկանում է D խմբին և կնկարագրվի իր տեղում:

Կոնիքերին հայտնի են էջմիածնի №№ 1633, 1995, 1986, 51 (նոր ցուցակով համապատասխանաբար №№ 1865, 1978, 2004, 45) ինչպէս նաև Բրիտանական թանգարանի մի ձեռագիր (XVIII դար) և Բեռլինի գրադարանի № 83 ձեռագիրը (1698 թիվ), բայց դրանցից նա չի օգտվել:

Նա նշում է նաև Խիկարի երեք հրատարակություն, 1708, 1731 և 1862 թվերի, որոնցից նույնպես չի օգտվել⁶⁸:

C5 Խօսք և իմաստությունն ասացեալ Խիկարի իմաստասիրի, գործ խրատեն որդիք մարդկան և ի միտ առնուն Ամբողջական է:

Բնագիրն ունի փոքրիկ հիշատակագրություն՝ Կատարեցաւ Խիկարս: Գրեցաւ և խրատես և պատմութիւնս Խիկարայ իմաստասիրի ի քվին ՌՎ մարտի ամսոյ ԺԱ և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս ամէն (119ա):

Ձեռագիր № 6712, ժողովածու, 1641 թ., էջ 112ր—119ա:

D

D1 Պատմություն և խրատք իմաստունն Խիկարայ Ամբողջական է:

Կոնիքերին ծանոթ է եղել այս բնագիրը⁶⁹:

Ձեռագիր № 2018, ժողովածու, Ստամբուլ, գրիչ՝ Սա-հակ, 1621 թ., էջ 265ա—286բ:

D2 Պատմություն և խրատք իմաստուն Խիկարայ

43 և 44 թերթերի մեջ թուղթ է պակասում, որ ընդգրկում է 57-ից մինչև 107 խրատները:

Բնագիրը չափազանց նման է D1-ին: Կարելի է ենթադրել, որ D1-ից է գաղափարված: Երկու բնագրերի խրատականքը վերջանում է միակերպ հավելումով՝ Իսկ որ առնէ զխրատս զայսոսիկ գովի յաստուծոյ և ի մարդկանէ և եղիցի փառաւոր և պատուական աստ և ի հանդերձելումն:

Ձեռագիր № 464, ժողովածու, գրիչ՝ Սուքիաս Զուղա-լեցի, XVII դար, էջ 40ա—56ա:

D3 Պատմություն և խրատք իմաստունն Խիկարայ

Ամբողջական է:

Շատ նման է D1, 2 բնագրին: Խրատականքն ունի նույն հավելումը:

Ձեռագիր № 7993, ժողովածու, գրիչ՝ Ալեքսան, 1672 թ., էջ 273ա—287բ:

⁶⁸ „The Story ...“, էջ XXIV—XXVI:

⁶⁹ Կոնիքերը ենթադրում է, որ այն գրված է մոտավորապես 1600 թվականի շրջաններում (about A. D. 1600):

D4 Պատմություն և խրատ Խիկարայ իմաստուն

Ամբողջական է: D խմբի մյուս միավորների նկատմամբ ավելի շատ ընթերցումներ է տալիս:

Վրաստանի ձեռագրերի ինստիտուտի հայերեն ձեռագրերի ֆոնդ, ձեռագիր № 172, XVII դար, էջ 134ա—188ա:

D5 Բանք Խիկարայ խրատական վասն ուսման իմաստասիրաց

Պատմությունը և առակավոր խրատները չունի, գրչի կողմից չի արտագրված:

Ձեռագիր № 8699, ժողովածու, 1671 թ., էջ 47բ—64բ:

D6 Խրատ իմաստուն Խիկարայ

Մուտք չունի: Վերջից թերի է, ձեռագրից թուղթ ընկած լինելու պատճառով: Վերջ՝ Որդեակ, եղեր դու որպէս գոչիլ հացի, որ եկեր զշաէ... (ընդհատվում է): Համընկնում է D խմբի առակավոր 12-րդ խրատին:

Պատմության մասը խիստ համոզուած է: D-ի հետ զուգահեռ է գնում մինչև և ռիսացաւ նաղան ընդ իս և մանու սպառնար անծին իմոյ տողերը, այնուհետև՝ եւ իմ զեկուցեալ արհալին և ետ զնայ ի ձեռս իմ: Եւ տարեալ ի տուն իմ կապեցի շղթաիւք ի սին մի քարեա ի դրան սրանի իմոյ և եղի պահապան զմի ի ծառայից իմոց, զի ի մտանել և յեկանելն իմ զոր ինչ ասիցեմ, գրիցէ: Եւ առեալ բիր հարկանէի ի կողս նորա: Եւ ասէ. Զի՞ ռիսացար ի վերա իմ այսպէս, ով հայր իմ Խիկար: Եւ ես ասեմ ցնայ:

Բնագրի №№ 19, 27, 67, 84, 94, 105, 118, 147, 161 և 204-րդ խրատները խմբում զուգահեռ չունեն, բայց տեղագրել ենք, դիտելով որ աղբյուրին հարապատ են և ոչ՝ հետամուտ:

Ձեռագիր № 7974, ժողովածու, XVIII դար, էջ 17ա—22բ:

Այս խմբին է հարում և մի բնագիր (ձեռագիր № 9322, էջ 2 ար): Սկզբից և վերջից թերի, ձեռագրից թուղթ ընկած լինելու պատճառով: Պահպանվել են միայն մի քանի առակավոր խրատներ: Սկիզբ՝ ...չար է որ վարէ զիս: Որդեակ, տեսի մաքին որ ի սպանդանոցն ածին... վերջ՝ Որդեակ, նմանեցար օծին, որ պատեցօ ի մարեմին և անկօ ի գետն և տեսեալ գայլուն և ասէ. Անայ չար ի չար եմ հեծեալ... (ընդհատվում է):

Խառը դասավորություն ունի և հավանաբար սխալաշատ, որովհետև վերջին խրատը նույնն է սկզբի խրատի հետ, որից միայն հինգ բառ է մնացել:

Աննշան հատված է, և բնագիրը կազմելիս նկատի չենք առել:

Ե

Ե₁ Խառք և խրատք Խիկարայ իմաստնոյ, զոր ետ քրոջ որդոյն իւրոյ Նաթանայ

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 3081, ժողովածու, գրիչ՝ Զաքարիա արեղա նրզնկացի, 1617 թ., էջ 196ա—209բ:

Ե₂ Խառք իմաստասիրացն, խրատք հարանց իմաստնով առաքող Մուտքը չունի, սկսվում է խրատներից:

Ձեռագիր № 527, ժողովածու, գրիչ՝ Տրդատ, 1663 թ., էջ 53բ—63ա:

Ե₃ Խառք իմաստասիրացն, խրատք հարանց իմաստնով առաքող Մուտք չունի, սկսվում է խրատներից:

Բնագիրը բառացիորեն համապատասխանում է Ե₂-ին: Անպատճառ արտագրված է նրանից:

Ձեռագիր № 613, ժողովածու, գրիչ՝ Զաքարիա քահանա, 1664 թ., էջ 44ա—52ա:

Ե₄ Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ և իմաստասիրի, զոր պարտ է ի միտ առնող և իմանալ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան հոգոյ և մարմնոյ
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 1403, ժողովածու, XVII դար, էջ 239ա—246ա:

Ե₅ Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրին, զոր պարտ է ի միտ առնող և իմանալ ամենայն մարդոյ վասն շահի և օգտութեան հոգոյ և մարմնոյ

Ամբողջական է: Ունի փոքրիկ հիշատակագրություն՝ Արդ. գրեցաւ Խիկարայ պատմութիւնն ձեռամբ Համթեցի Ղազար վարդապետին, որ է մականուամբ Շահին, ի դուռն սուրբ էջմիածնի, քվին ՌՃԽԵ:

Ձեռագիր № 5495, ժողովածու, էջմիածին, գրիչ՝ Ղազար Համթեցի, 1696 թ., էջ 79ա—91ա:

Ե₆ Խառք և խրատք Խիկարայ իմաստնոյ, զոր ետ քրոջ որդոյ իւրոյ

Մուտք չունի, սկսվում է խրատներից, լիովին համապատասխանում է Ե₁-ին:

Բնագրին նախորդում է՝ Խառք իմաստնասիրական առատարս և մեծաւորս քաղաւորաց, զի յուսանին սովաւ և իմաստնասցին (Լ1):

Ձեռագիր № 6708, ժողովածու, 1635 թ., էջ 206ա—219ա:

Այս խմբի մեջ են մտնում նաև տպագրերը: Համեմատութեամբ համար դիմում ենք երկու հրատարակությունների:

Բ_ա Գիրք պատմութեան, որ կոչի Պղնձե քաղաք և բանք խրատականք և օգտակարք Խիկարայ իմաստնոյ և այլ բանք պիտանիք, տպագրեցեալ... ի թուին հայոց ՌՄԽԱ=1792, յունվար Ը, ի տպարանի Յօհաննեսի և Պօղոսի:

Բ_բ Պատմութիւն Պղնձե քաղաքին, յորում են բանք խրատականք և օգտակարք Խիկարայ իմաստնոյ և այլ բանք պիտանիք, տպագրեալ ի Տփլիս, ի տպարանի Ներսիսեան դպրոցի հայոց ընծայեցեղոյ լազնուական Աղայ Գեորգայ Արծրունոյ, 1857:

Բ_{աբ}-ն լիովին արտահայտում է իրարից որոշ չափով հեռացող բոլոր տպագրերը:

Բ_{աբ}-ի մեջ մտնում են նաև XIX դարի վեց ձեռագիր, որոնք անսլայման գաղափարված են Պղնձե քաղաքի ժողովածուներից և ընդգրկում են տպագրի մյուս նյութերը ևս:

1. Խրատք պիտանիք և օգտակարք, զոր ասացեալ է Խիկարայ իմաստնոյ (Բ_ա)

Ամբողջական է: Վերջում գրված է՝ Յիշատակարան տպողիս Ռսկերիչ Վարդան ամենատեղեալս ոգի ողորմի աստուած յուրեան ողորմեսցի, ամէն (114ա):

Ձեռագիր № 8963, ժողովածու, XIX դար, էջ 45բ—70ա:

2. Խրատք պիտանիք և օգտակարք, զոր ասացեալ է Խիկարայ իմաստնոյ (Բ_ա)

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 10166, ժողովածու, Շուշի, գրիչ՝ Մովսես Մահմետի, 1840 թ., էջ 40ա—55բ:

3. Պատմութիւն հիկարայ իմաստնոյ (Fa)

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 9428, ժողովածու, 1846 թ., էջ 39ա—63ա:

4. Երանայ Յոգանոյ օգտակար Յոգ Երանայ Երանայ (Fa)

(Խրատը պիտանիք և օգտակարը, շոր ասացեալ է հիկարայ իմաստնու):

Ամբողջական է, վրացատառ հայերէն:

Պահպանակի վրա ունի մի փոքրիկ հիշատակագրութիւն՝ Переписал из армянской книги 1869 г. Ձեռագրի վերջում ևս մի ալլ հիշատակագրութիւն՝ Արտագրեցի յայրենից այս պատմութիւն 19... Թերեւս ընդօրինակութեան տարեթիւն է, որ չի լրացվել, բայց առաջին հիշատակագրութեան 1869-ը չի վերաբերում նախօրինակին, որովհետեւ այդ թվականին Պղնծե Բաղաթի հրատարակութիւն մեզ հայտնի չէ: Պետք է ընդունել, որ դա է ընդօրինակութեան տարեթիւնը:

Ձեռագիր № 9265, ժողովածու, 1869 թ., էջ 44ա—66ա:

5. Խրատ պիտանիք և օգտակար, գոր ասացեալ է հիկարայ իմաստնոյ (Fb)

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 8724, ժողովածու, XIX դար, էջ 43բ—64բ:

6. Խրատ պիտանիք և օգտակար, գոր ասացեալ է հիկարայ իմաստնոյ: (Fb)

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 10107, ժողովածու, Շուշի, գրիչ՝ Անդրեաս Մուսախեան Շուշեցի, 1868 թ., էջ 35ա—49բ:

G

Խառք Խիկարի դպրապետի և իմաստնասիրի, Սեմեքերիմայ արքայի Ասորեստանի և Նիւոէի

Ինքնատիպ բնագիր է: Ձեռագիրը քայքայված է և շատ տեղեր

մնում են անընթեռնելի: Բնագիրը № 2961-ից հետո (A₁) ամենահինն է և միակ օրինակով կազմում է խումբ:

Ձեռագիր № 5599, Ուրեկ (Կիլիկիա), գրիչ՝ Ստեփան-նոս, 1347 թ., էջ 222ա—232բ:

Այս խմբերով կազմված բնագրերը մենք կդիտենք իբրեւ տարբերակ:

Խիկարի հայկական խմբագրութիւնը վեց տարբերակ ունի՝ ABCDEG: A-ի մեջ մտնում է մի բնագիր, որը գալիս է XIV դարից (ձեռագիր № 2961, 1321 թվականի գրչութիւն), G-ն, որ ներկայում է մի ձեռագրով, նույնպէս XIV դարի է (ձեռագիր № 5599, 1347 թվականի գրչութիւն), քառորդ դար միայն ավելի ուշ քան առաջինը:

Այդ երկու բնագրերը, սակայն, արդեն բավական ուժեղ տարամիտվում են:

Դժբախտաբար A₁ ձեռագիրը մոտք և պատմութիւն չունի, որպէսզի կարողանայինք համեմատել, բայց կդիմենք նույն տարբերակի մի ալլ ձեռագրի՝ A₂-ին, որն ուղղակի անընդմիջ է A₁-ի հետ: Բերենք մոտքից մի երկու հատված:

A

Յամի Սենեքարիմայ՝ արքայի Ասորեստանեաց և Նիւոէի, ես՝ Խիկար, դպիր Սենեքարիմ արքայի, ստացալ ինձ ծառայս և աղախնեայս և ստացուածս բազումս, շինեցի ինձ ապարանս Կ և ոչ էի կարօտ ընչից, բայց գաւակ ոչ ունէի, որ ժառանգէր զինչս իմ: Եւ յիշեցի զօր մահուան իմոյ, զի ամենեքեան ծաղր արասցեն զիս, թէ Խիկար դպիր և իմաստուն մեռաւ և ոչ կայր որդի, որ թաղեր և ոչ դուտոր, որ լայր զնա:

G

Յամս Սենեքարիմայ՝ արքայի Ասորեստանի, ես՝ Խիկար դպրապետ էի նմալ: Մինչ զեռնս տղայ էի, հրաման եղև ինձ թէ որդի քեզ չէ հրամայած յաստուծոյ լինելոյ:

Եւ մեծութիւն յոյժ ստացեալ էր իմ: Կ կին առի և Կ ապարան շինեցի և Կ ամաց եղէ և ոչ եղև ինձ որդի ի նոցանէ:

Տարբերութիւնը միայն բոլորովին անկախ շարահյուսութեան մեջ չէ: G բնագրում Խիկարին տղա ժամանակ հայտնում են, որ ինքը ժառանգ չի ունենալու («Մինչդեռ ես տղա էի հրաման եղև ինձ, թէ որդի քեզ չէ հրամայած յաստուծոյ լինելոյ»), որ նա 60 կին է առել, իսկ A տարբերակը՝ չունի:

Շարունակենք.

եւ զմտաւ ածեալ մտի առաջի շատուածոցն և արկի խունկս և մատուցի զոհս և ընծայս բազումս և աղաչեցի այսպէս ասելով. Ով տեարք իմ շատուածք, տուր ինձ դաւակ արու, զի մի անժառանգ մնացից:

Ինչպես տեսնում ենք բնագրերը ուղղակիորեն հեռու են իրարից և դա, նույնիսկ, շատ ավելի ուժեղ է արտահայտված, քան երկու առանձին խմբագրությունների մոտ (ասորական և արաբական): Այսպես.

Ա ս ո Ր ա կ ա ն խ մ ք .

Նինվելի թագավոր Սենեքերիմի ժամանակ, երբ ես Ախիկարս գանձապահս դպիր էի:

Եւ երբ երիտասարդ էի, գուշակները, մոգերը և իմաստունները ինձ ասացին, թե դու երեսխա չես ունենալու:

Ես մեծ հարստություն էի ձեռք բերել և լիացած էի առատությամբ: 60 կին ունեցաւ և նրանց համար կառուցեցի 60 պալատ՝ մեծ, շքեղ և հոյակապ, ինչպես նաև՝ բազմաթիվ տներ, և 60 տարեկան էի, դեռ ես որդի չունեի:

Բնագրերի խրատականքը նույնպես չի զուգամիտվում: Նրանք ունեն ուղղակի տարբեր շարք և անհավասար թվով խրատներ: G բնագրում բացակայում է խրատների 57 և առակավոր խրատների 22 միավոր, A բնագրում խրատների 37 և առակավոր խրատների 2 միավոր:

Սակայն տարբերությունը դրանով չի սպառվում: Միևնույն խրատները տալիս են բավական ուժեղ ընթերցումներ: Բերենք մի երկու օրինակ.

Յաջնժամ ես՝ Խիկար, շինեցի բազինս մեծ, վառեցի հուր և արկի ի վերայ խունկս անուշաշոտոս և նուերս, զոհեցի զոհս և մատուցի ընծայս և այսպէս ասէի յաղաչելն իմում. Ով տեարք իմ և աստուածք, Բելշիմ և Միրշահմին, էշարիշէ և Բշեմիշահ եթէ հրամայեցեք ինձ արու որդի, զի մի անժառանգ մնացից:

Ա Ր ա բ ա կ ա ն խ մ ք .

Սարհադոմի որդի Սենեքերիմի՝ Նինվելի ու Ասորեստանի թագավորի, ժամանակ ես՝ Խիկարս, նրա նախարարն էի ու դպիր:

Եվ երբ երիտասարդ էի, կախաբանները, աստղագետներն ու գուշակները ինձ ասացին թե դու զավակ չես ունենալու:

Եվ ես մեծ հարստություն ունեի: Ձեռք էի բերել մեծ բարիք, 60 կին էի առել: Եվ հրամայեցի կառուցել ինձ 60 ապարանք՝ ճարտարապետորեն զեղեցիկ տներ, և ես 60 տարեկան էի և դեռ ես որդի չունեի:

1. Որդեակ, մի՛ առնուր կշռով մեծաւ և տալ փոքրով և ասել թէ շահեցայ, զի անօրէնութիւնք և շարութիւնք են առաջի աստուծոյ: Գուցե բարկացի աստուած ի վերայ քո և զոր ունիցիս՝ տացէ ի ձեռս օտարաց:

2. Որդեակ, եթէ կամիցիս յաստուծոյ խնդրել ինչ, ի կամաց նորա մի՛ խոտորի: Պահեա զպատուիրանս նորա, երկիր ի նմանէ և սրբութեամբ կաց առաջի նորա, և յաւելցէ ի ժամանակս քո:

3. Որդեակ, սիրեա զկին քո, զի մարմին քո է և զհետ կնոջ օտարի մի՛ երթար, զի գործը մահաբեր է և շար է առաջի աստուծոյ և մարդկանս:

4. Որդեակ, թէ կամիս իմաստուն լինել, պահեա զկնոյն քո ի շատախօսութենէ և նախս առաջի աչաց քոց և լիցիս իմաստուն առաջի ընկերաց:

Որդեակ, մի՛ առնուր կշռով մեծաւ և տալ փոքրով և [ասաս]ցես ի սրտի բում եթէ շահեցայց և ինչք յաւելուն ի տուն իմոյ, [զի] անօրէնութիւն և շարիք են: Գուցե հայկացի աստուած յերկնից և տեսանիցէ [զ]քեզ և դարձուցանիցէ զերեսս իւր ի քէն և իբրեւ յանօրինէ և յամբար[տաւանէ] երկինք և երկիր շէն բաւական տանել դասատանի քո:

Որդեակ, եթէ խնդ[րեսց]ես ինչք յաստուծոյ, զբանիւք նորայ մի՛ յանցանիցես:

Որդեակ, պահեա զպատ[ուիր]անս աստուծոյ և զօրենս և մի՛ մոռանար և մի՛ մեղանշէր և բարի լինիցի քեզ:

Որդեակ, սիրեա զկին քո, զի մարմին քո է և կցորդ կենաց քոց և մալր որդոց քոց և յոյժ աշխատի սնուցանել զորդիս քո:

Որդեակ, եթէ կամեսցիս իմաստուն լինել, յորժամ ի մէջ ընկերաց ըմբես գինի մի՛ շատայիսս լինիր, ունկն դիր, զի ի բազում խօսից կոխ լինի և կոտեն սպանութիւնք:

Ինչպես տեսնում ենք բնագրերը որոշակիորեն հեռու են իրարից և տալիս են այնպիսի ընթերցումներ, որ դժվար կլինեն միևնույն աղբյուրից արտածել:

Մենք կարող ենք շարունակել, բայց այսքանն էլ բավական է դրանք համարելու առանձին խմբագրություն և ոչ տարբերակ:

Մյուս խմբերը կազմված են ուշ շրջանի բնագրերից, բայց դա քիչ բան է ասում, քանի որ հնարավոր է ժամանակով անհամեմատ նոր ձեռագիր, ընդօրինակված հին ու լավագույն գրությունից, որն ավելի է արժեք ներկայացնում, քան մի հին, անկանոն բնագիր:

Տեսնենք, թե աղբյուրներակները ինչ առնչություն ունեն A և G խմբագրությունների հետ:

B-ն մեծ չափով համերաշխում է A խմբագրությանը: Խրատներ շարքը փոքրիկ բացթողումներով ծածկում է A-ին, իսկ ամբողջ բնագիրը համեմատելի է, բայց առայժմ չենք պնդում, որ B-ն ծագում է A-ից: Միջնադարյան բնագրերը հաճախ կարող են ունենալ

տարբեր աղբյուրներ, ներկայացնել տարբեր թարգմանություններ, բայց, նույնիսկ, համեմատելիության աստիճանի համեմալիսել իրար, օրինակ, ասեմք, Դիոնիսիոս Արիոպագացու երկու թարգմանությունները.

Հեռ. № 110, էջ 5ա.

Ամենայն տուրք բարի և ամենայն պարգև կատարեալ ի վերուստ են իջեալ առ ի հօրէն լուսոյ: Այլ և ամենայն հաշտաշարժ լուսեղինութեան յառաջ ճանապարհ ի մեզ բարետրպայէս ընթացեալ: Դարձեալ որպէս միացուցիչ զօրութիւն ի վերին կոյս ձգտեցուցանել զմեզ պարզէ և դարձուցանէ առ ժողովրդին հօր միատրութիւն, աստուածաբար պարզութիւն: Փանզի ի նմանէ են ամենեքեան և ի նա որպէս սրբազանն ասաց բան:

էջ 6ա.

Եւ զիշխանականն և զերիշխանականն աստուածապետութեան հօր լուսաւորութիւն, որ զհրեշտակաց տպաւորական նշանակօք երեւցուցանէ մեզ զերանական բաժանապետութիւնն անխիթ և անզոյզոջ աշօք մտացս ի ներքս ընկալեալ դարձեալ ի նմանէ ի պարզն նորա ճառագայթ ձգեցուցոք:

Առաջին: Թարգմանությունը կատարվել է VIII դարում Ստեփանոս Սյունեցու, իսկ երկրորդը՝ XVII դարում Ստեփանոս Լեհացու կողմից⁷⁰:

⁷⁰ Ստեփանոս Լեհացին իր թարգմանության մասին «Ցառաչարանութեան» մեջ գրում է. «Նախ քան զձեռն արկել լիբրոդութիւնս, արժան վարկանիմ պատճառ արտադրել, թէ վասն էր համարձակեցալ վերստին թարգմանութիւն անել: Մի զուցէ թուեցի ումեր անելորդ գոլ աշխատութիւնս մեր:

Արդ վասն զի թարգմանութիւն սրբոյն Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի էր զժողովրդաց և բնաբանն ի բազում տեղիս փոփոխեալ և մեկնութիւն առ ի սրբոյն Մաբիմոսէ արարեալ կիսակատար թարգմանեալ, քանզի ոչ եթէ ինքն տուրքն Ստեփաննոս մեկնեաց, որպէս ոմանք կարծեն, այլ ի լուսաց բարբառոյ ի մերս թարգմանեաց, վասն որոյ ես Ստեփաննոս Իովագի լստին ի բանասիրացն ի խնդրոյ եղբարցն ուսումնասիրաց ի դոտն սրբոյ աթոռոյ չքմիածնի համարձակեցալ միս անգամ թարգմանեալ ի լատինացոց բարբառոյ ի հայոց լեզու» (ձեռագիր № 49, էջ 2ա):

Հեռ. № 49, էջ 4ա.

Ամենայն տուրք բարի և ամենայն պարգև կատարեալ ի վերուստ են իջեալ առ ի հարէն լուսո: Այլ և ամենայն հաշտաշարժ լուսեղինութեան յառաջ ճանապարհ ի մեզ բարետրպայէս ընթացեալ: Դարձեալ որպէս միացուցիչ զարութիւն ձգտեցուցանելու զմեզ պարզէ և դարձուցանէ առ ժողովրդին հար միատրութիւն և աստուածաբար պարզութիւն: Փանզի ի նմանէ են ամենայնք և ի նա որպէս սրբազանն ասաց բան:

էջ 5ա.

Եւ զերիշխանական աստուածապետութեան հար լուսաւորութիւն կամ զհրեշտակաց տպաւորական նշանակօք երեւցուցանէ մեզ երանական բաժանապետութիւնս: Անխիթաբ և անզոյզոջ աշօք ի ներքս ընկալեալ, դարձեալ ի նմանէ ի պարզն կոյս նորա ձգտեցուցոք ճառագայթ:

Միջնադարին այնքան էլ չի հետաքրքրում հեղինակային ինքնության հարցը: Նրանց ավելի շատ նյութը ներկայացնելու գաղափարն է մղում, իսկ հեղինակը պահում է իրեն սովորի տակ: Այդ մտայնության հետևանքն է, որ հաճախ նրանք ավելորդ են համարում, նույնիսկ, անուններ դնել երկի վրա և մյուս կողմից՝ իրենց թույլ են տալիս ազատորեն քաղելու անհրաժեշտը, պակասը միայն լրացնելով: Այդպես է վարվել Ստեփանոս Լեհացին:

Դա հնարավոր է նաև մեր բնագրի նկատմամբ: Այն ունի ինքնահատուկ, սեփական ընթերցումներ և խրատների մի ամբողջ շարք (77 խրատ), որ բացակայում է Ա խմբագրությունում: B-ն ընդգրկում է ավելի շատ թվով ձեռագրեր, քան մյուս բոլորը: Այդպիսով այն ամենատարածված տարբերակն է:

Մյուս տարբերակները ևս չեն զուգամիտվում A կամ G խմբագրություններին: C-ն ավելի համառոտ է, բաց է թողնում առանձին գրվագներ, ունի տարբեր շարք և խրատների այլ բնույթ չորս բանքով, որը հատուկ է միայն այդ տարբերակին: D-ն ամենաընդարձակն է, ունի շուրջ 210 պատմողական և 40 առակավոր խրատներ, մանրամասլած է նաև պատմության մեջ: E-ն ձգտում է G խմբագրությանը, բայց ոչ բացահայտ: C և D տարբերակները գրաբարյան են, բարբառային և ժողովրդական ձևերով միահյուս, իսկ E տարբերակը ավելի բարբառային: Այդ չորս բնագրերն էլ թույլ են տալիս փոխադարձ ներխուժումներ, որոնք հաճախ ծածկում են իրար:

Բնագրերից յուրաքանչյուրն ունի այնպիսի ինքնահատուկ բնույթ, որ դժվար է որևէ նախապատվություն տալ:

Այդպես: Այնքան փոփոխություններ կրած այս զրույցը, որն իր մեջ արդեն խմբագրություններ ունի, անկարելի է ներկայացնել մեկ բնագրով: Նման փորձ արեց Կոնիբերը, բայց անհաջող: Նրա ձեռքի տակ եղել են տարբեր խմբերի ձեռագրեր, որոնց բնույթը չի արտահայտվել: Էջմիածնի № 2048 ձեռագիրը մեր D-ն է, որի միայնակ զրի 18 խրատներից է օգտվել Կոնիբերը, իսկ Canon-ը հավանաբար պատկանում է A խմբին: Նրանց տարբերությունները ստացել են սովորական ընթերցումների բնույթ:

Համահավաք բնագիր նույնպես չի կարելի: Առհասարակ այն չի ելնում գիտականության սկզբունքներից: Ստեղծել մի երրորդը, հենվելով բոլոր ձեռագրերի կամ ձեռագրախմբերի նախնական դիտվող ընթերցումների վրա, բոլոր դեպքերում պայմանական է, քանի որ անկարելի է հավաստել: Համահավաք—գեոհա չի նշանակում

աղբյուրների և բանասիրական տվյալների օգնությամբ վերակազմել բնագիրը: Դա այլ խնդիր է և մտնում է հետազոտության բնագավառը:

Միակ ուղին բնագրերը համադրությամբ ներկայացնելն է: Դա նույն համեմատական բնագիրն է՝ ամբողջական և զուգահեռ ընթերցումներով: Բայց այս դեպքում անհնար է տեխնիկապես, ուստի մենք հաջորդաբար կտանք բոլոր խմբերը, իսկ յուրաքանչյուր խումբ իր համար կկազմի մի համեմատական բնագիր: Խմբերը ներկայացվում են լրիվ, նրանց կազմի մեջ մտնող ձեռագրական օրինակները՝ անհրաժեշտ դիտվող ընթերցումներով: Այսպիսով լիովին արտահայտվում են զրույցի ձեռագրական աղբյուրները, իրենց ամբողջ բազմազանությամբ:

Բնագիրը կազմելիս նկատի ենք ունեցել ոչ թե միայն նախնական դիտվող ընթերցումները, այլ ինչ հատուկ է և բնորոշ տվյալ խմբին-տարբերակին, երբեմն եթե, նույնիսկ, նախընտրելի չէ:

Դա թերևս շեղում է ընդհանուր սկզբունքից, քանի որ գիտական բնագրի նպատակն է հնարավոր չափով հստակել աղբյուրը, կամ ձգտել հասնելու ճշգրտումների, բայց այս դեպքում անհրաժեշտաբար ընտրել ենք այլ ուղի:

Երբ հայտնի չէ թարգմանական և ոչ մի տվյալ, ինչպես և ինչ աղբյուրից է գալիս այն և երբ զրույցը հասել է մեզ մեկից ավելի տարբերակներով, հետագա գրչությամբ որևէ բնագրի մեջ նախնականը վերականգնելու խնդիրը դառնում է անիմաստ:

Ուղղումներ արվել են միայն նույն տարբերակի շրջանակներում, չդիմելով և ոչ մի փոխառության, այլապես կարող էին խախտվել տարբերակի մեջ եղած սահմանները:

Բանասիրության պահանջն է զրույցի յուրաքանչյուր խմբագրություն, բնագիր կամ տարբերակ անաղարտ ներկայացնել, որը հնարավորություն կտա պատասխանելու շատ հարցերի:

ա) Ինչ առնչություն ունեն տարբերակները միմյանց հետ և ինչպես են առաջացել:

բ) Նրանցից որն է ավելի նախնական և մոտ առաջին թարգմանությունը:

գ) Օտար որ խմբագրությունից է կատարվել թարգմանությունը:

դ) Եղել են մեկ, թե զուգահեռ թարգմանություններ:

ե) Ի՞նչ զարգացում և փոփոխություններ են ապրել տարբերակները:

զ) Որն է հայ մատենագրության մեջ հաճախ պատահող խի-կարյան ասույթների աղբյուրը:

Միայն տարբերակների շաղարտված պատկերը ունենալուց հետո և զուգորդաբար քննելով օտար բոլոր խմբագրությունները կարելի է խոսել զրույցի նախնական ընթերցումների մասին հայ մատենագրության սահմաններում, ինչպես և, առհասարակ, իբրև միջազգային գրական հուշարձան⁷¹:

Սակայն երբ մի տարբերակը համեմատելի է մյուսին, մենք առանձին չենք ներկայացրել, ինչպես Ա-ն և Բ-ն, և, որպեսզի ընդգրծվի, Բ-ի ընթերցումները տալիս ենք Ա խմբից հետո:

Բ-ի այն խրատները, որոնք Ա-ի մոտ զուգահեռներ չունեն և լիովին համեմատելի են Խօսք իմաստասիրացին (L) արտահայտել ենք նրա տողատակում:

Այդ քայլը ճիշտ կարելի է համարել միայն այն դեպքում, եթե ընդունվի, որ Բ-ի հավելյալ խրատաշարը օտարամուտ է: Մենք այդպես էլ կարծում ենք:

Այն խրատները, որոնք խմբի մեջ չունեն զուգահեռներ և դուրս են մնում հիմքի խրատաշարից, իբրև հավելված, տալիս ենք տարբերակների խրատականքից հետո:

Համեմատական բնագիրը կազմելիս առաջնորդվել ենք հետևյալ սկզբունքներով.

Սակավ դեպքում է միայն, որ միջամտում ենք հիմքի բնագրին, վրիպակներ, բացթողումներ և այլն, ինչպես նաև՝ ուղղագրական որոշ շտկումներ:

Երկգրությունների դեպքում պահպանել ենք մի ձևը, որը համարվում է ավելի ճիշտ, կամ ավելի ընդհանրական:

Ա. երկբարբառը տալիս ենք Օ նիշով և հակառակը, եթե չարաշաված է Օ-ն, ինչպես 5599 ձեռագրում:

Տողատակերում չենք արտահայտել.

ա) զրչական բացահայտ վրիպակները, բայց եթե դրանք որոշ բան են հուշում, ասենք՝ ձեռագրերի մեջ ազգակցություն, պահպանել ենք:

բ) զրափոխված կամ շրջուն շարադասությամբ նախադասությունները:

գ) ա. և Օ ուղղագրական տարբերությունները:

⁷¹ Այդ հարցերին կնվիրվի մեր հաջորդ աշխատանքը, որտեղ զուգահեռաբար կքննվեն նաև բանասիրական և գրականագիտական շատ խնդիրներ, որոնք արժարժվել են, բայց զեռ լուծում չեն գտել բանասիրության մեջ:

դ) անտեղի գործածված բառավերջի յ կիսաձայնը և ը/թագրությունը:

ե) բարբառային կրկնվող ձևերը և այլ մանր ընթերցումներ, որոնք ոչ մի բանով չեն կարող օգտակար լինել և ավելորդ կժանրաբեռնեն տողատակերը:

Ա խմբի առակավոր խրատների համեմատական բնագիրը կազմելիս տարընթերցվածները ավելի քիչ են հաշվի առնված, որովհետև Ա-ի ընթերցումները գրեթե միշտ նախընտրելի են:

Խրատները համարակալել ենք նկատի ունենալով գիմումի հատուկ ձևը՝ որդեակ: Եթե խրատը այդպես չի սկսվում, բայց ունի անկախ իմաստ, գիտել ենք իբրև նախորդ խրատի մի մասը և անջատել լատինական տառանիշերով (a, b, c, d և այլն):

Կարելի է թերևս համարակալել տարբեր իմաստ արտահայտող բոլոր խրատները, բայց այդ դեպքում խմբերի մեջ նրանց համեմատությունը կըժվարացվեր, որովհետև մի տեղ խրատը ձուլված է նախորդին մի այլ տեղ արդեն ստացել է ինքնուրույն արժեք:

Տարբերակներից բացի, հրատարակում ենք զրույցի հայկական խմբագրության հետ առնչվող Խօսք իմաստասիրաց և խրատք հասարակաց բնագիրը, որն ուղղակի կապ ունի զրույցի հետ:

Աղբյուրը ներկայացնում ենք հետևյալ օրինակների համաձայն.

L

L1 Խառք իմաստասիրաց և խրատ հասարակաց
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 4724, ճառքնտիր, Վան, գրիչ՝ Մելիքսեթ,
1611 թ., էջ 214բ—219ա:

L2 Խօսք իմաստասիրաց և խրատք հասարակաց
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 4726, ճառքնտիր, XVII դար, էջ 228ա—231ա:

L3 Խրատք իմաստասիրաց և խրատք հասարակաց
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 2890, ժողովածու, Վան, գրիչ՝ Թումա
Մոկացի, 1718 թ., էջ 229ա—333ա:

L4 Խօսք իմաստասիրական առ ծառայս և մերձաորս թագաորաց զի ուցին սովա և իմաստնասցին
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 9992, ժողովածու, գրիչ՝ Պետրոս, Վենեսիկ, 1709 թ., էջ 128ա—133բ:

L5 Խառք իմաստասիրաց և խրատ հասարակաց

Բնագրից բացակայում են որոշ խրատներ: Մի թերթ այլ բովանդակություն ունի (323) և պատահաբար ընդմիջարկվել է կազմողի կողմից:

Ձեռագիր № 45, ժողովածու, Լիմ, գրիչ՝ Սարգիս Եղեսիացի, 1642 թ., էջ 321ա—322բ և 324բ:

L6 Անխորագիր

Թերի է, սկզբից թերթ ընկած լինելու պատճառով: Սկսվում է՝ Որդեակ, յորժամ արհամարհիցես առաջի թագաորաց ամենայն սիրելիք քո ատելութիւն դառնան քեզ և բարեկամք քո հեռանան ի քեզ: Որ համընկնում է L1-ի 24 խրատին:

Ձեռագիր № 6724, ժողովածու, գրիչ՝ Պաղտատար, XVII դար, էջ 139ա—143ա:

L7 Ի յաչառստ խրատ հոգևոր

Անկանոն բնագիր է, ունի ընդամենը 19 խրատ, խառն դասակարգությամբ: Սկիզբն՝ Որդեակ, ընդ անգէտ մարդոյ ամենեւին մի խաւիք, զի մի ծաղր լինիս: Վերջ՝ Սիրեա գննազանդութիւն և ստացիր զխոնարհութիւն հեզութեան, զի արժանի լիցիս ժառանգել զերկիրն կենդանեաց ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերմէ, որում և զմեզ արժանիս արացէ, մանաւանդ զստացող գրոյս տէր Զաւարէն և զկողակիցն զխանխարսուն և զորդին զտէր Յովանէս և կողակիցն Վարդիխարսուն կարգացողաց և լսողաց:

Ձեռագիր № 3239, ժողովածու, Ս. Գևորգ, գրիչ՝ Զաքարիա Երէց, 1671—1675 թթ., էջ 176բ—178:

L8 Խառք իմաստասիրաց, խրատք հասարակաց

Ամբողջական է, նման է L1-ին:

Ձեռագրի 45ա էջում, որդեակ, ոչ եթէ ամենայն ժառանգէ զանուն մարդոյ խրատից հետո գրիչը ընդհատում է և բերում իր հիշատակագրությունը՝ Շնորհաւ և մարդասիրութեամբ տեսնոմ մերոյ.... և այլն:

Այնուհետև նույն էջի վրա շարունակում է բնագիրը, կարմիր թանաքով նորից վերնագրելով՝ Խաւս իմաստասիրաց, խաւս հասարակաց: Թվում է թե նոր բնագիր է:

Ձեռագիր № 5349, հաղորդում, Ավադիս գյուղ, գրիչ՝
Հովհաննէս, 1567 թ., էջ 42ա—48ա:

L₉ Խօսք իմաստասիրական առ ծառայս և մերձաւորս թագաւորաց,
զի ուսցին սովաւ և իմաստնասցին
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 6047, ժողովածու, XVII դար, էջ 166ա—
173ա:

L₁₀ Խրատք իմաստասիրականք և խրատք հասարակ մարդկանց
Պակասավոր է, ունի միայն սկզբի 15 խրատները: Վերջ՝ Որ-
դեակ, հաւասար է գինի կենդանութեան (ընդհատվում է): Հաջորդ
էջից սկսվում է այլ բնագիր:

Ձեռագիր № 6726, գրիչ՝ Գրիգոր Դերալերցի, 1693 թ.,
էջ 17բ—18ա:

L₁₁ Խաւսք իմաստնասիրական առ աւտարս և մերձաւորս թագա-
ւորաց, զի յուսանին սովաւ և իմաստնասցին
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 6708, ժողովածու, 1635 թ., էջ 198բ—
206ա:

L₁₂ Խաւսք իմաստասիրականք և խրատք հասարակաց որդոց
մարդկան
Ամբողջական է, մոտ է L₁-ին:

Ձեռագիր № 2783, ժողովածու, գրիչ՝ Գրիգոր Խալի-
ցի, 1410 թ., էջ 32ա—37ա:

L₁₃ Խօսք իմաստասիրական և խրատ
Ամբողջական է, շատ մոտ է L₁-ին:

Ձեռագիր № 3467, ժողովածու, XVII դար, էջ 143ա—
150բ:

L₁₄ Այլ խրատ

Բնագիրը խրատների բանակով և դասակարգմամբ շատ է տար-
բերվում L-ից, բայց պատկանում է այդ խմբին: Բազմաթիվ խրատ-
ներ (42—75) L խմբում չունեն իրենց զուգահեռները, ներկայացնում
ենք վերջում:

L₁₄-ը Մաշտոցյան մատենադարանում Խօսք իմաստասիրաց և
խրատք հասարակաց-ի ամենահին բնագիրն է, ունի փոքրիկ հիշա-
տակագրություն՝ Որք սիրեմ զխրատս յիշեցեմ զտառապեալ գրիչս և
խրատն խաղաղութեան եղիցի ընդ ձեզ, որ եկն յերկնից ի գոծ առ-
կանել երկրաւոր խաղաղութեանս, որ լի էր մեղաւ:

Ձեռագիր № 5229, ժողովածու, գրիչ՝ Վասիլ, XIV
դար, էջ 139բ—148ա:

Այս խմբի մեջ ընդգրկված է նաև մի փոքրիկ բնագիր՝ Խրատ
փգուտ, ընդամենը 26 խրատ և չորս իրք-ի մի հատված: Ինչ-որ ա-
ռընչվում է C խմբի հետ: Խրատներից երեքը իրենց զուգահեռներն
ունեն L տարբերակում և որոշ ընթերցումներ են տալիս:

Բնագիրն առհասարակ խրատականքի անկանոն հատված է:
Նշանակել ենք K տառանիշով: (Ձեռագիր № 2272, 1697—1706 թ.,
էջ 113 աբ):

Խօսք իմաստասիրաց և խրատք հասարակաց-ի բնական բնա-
գիրը կազմելիս համեմատել և ընթերցումներում արտահայտել ենք
նաև Խիկարի ABDE տարբերակների մեջ եղած զուգահեռները:

Հրատարակում ենք նաև՝

1. Խիկարի հայատառ թուրքերեն բնագիրը՝ Ալիմ Խիկարըն սոյ-
լատիկի նասիհաթ: Ձեռագիրը պահվում է Ջամադի վանքում, 413
համարի տակ, էջ 43ա—66ա: Այն անձանոթ է գիտական աշխատհին:
Բնագրի լուսապատճենը մեզ է հղել վանքի տնօրինությունը, որի
համար մեր շնորհակալությունն ենք հայտնում:

2. Խիկարի հայատառ ղփչաղերեն բնագիրը: Բնագրի մասին
առաջին անգամ խոսում է Տաշյանն իր հետաքրքիր աշխատության
մեջ: Պահվում է Վիեննայի Մխիթարյանների ձեռագրատանը 468
համարի տակ, էջ 53բ—62ա: Ձեռագիրը պարունակում է նաև Մխի-
թար Գոշի Դատաստանագիրքը, նույնպես հայատառ ղփչաղերեն:

Տպագրվել է երկու անգամ. 1913 թվականին «The story of
Ahikar...» գրքի երկրորդ հրատարակության մեջ և 1964 թվականին
«Rocznik Orientalityczny»-ի XXVII հատորում:

Այսպիսով սպառում ենք զրույցի հայկական խմբագրության մատենագրությունը: Այն ինչ չի առնչվում զրույցի հետ, բայց հյուսվել է խիկարի անվան շուրջը (հեքիաթ, զրույց, առակ և այլն) չի ընդգրկված:

Այս նյութերը, որոնք մեծ մասամբ անծանոթ են գիտական հասարակայնությանը, կարող ենք հուսալ, որ կարթնացնեն նոր հետաքրքրություն և կօգնեն լուծելու խիկարի զրույցի՝ հին աշխարհի նշանավոր և հազվագյուտ հուշարձաններից մեկի շուրջը միջադեպին բանասիրության մեջ արժարժված շատ հարցեր:

ПОВЕСТЬ О ХИКАРЕ И ЕЕ ИСТОЧНИКИ

Подобно эпосу о Гильгамеше, повесть о Хикаре относится к древнейшим творениям Востока, которые сохранились и дошли до нас, пройдя длинный путь почти в две с половиной тысячи лет. Однако, если эпос о Гильгамеше прошел этот путь как и его герой одним необычным прыжком, то повесть о Хикаре нашла себе пристанище в современных печатных книгах после бесконечных блужданий.

Путешествуя письменными и устными путями, она претерпела многочисленные метаморфозы и утратила свой первоначальный ясный образ.

Чем сложнее и богаче путь, пройденный повестью, тем сложнее и богаче существующая о ней филологическая литература, которая около трех столетий тщетно ищет общих знаменателей.

Повесть привлекает к себе внимание филологов, так как она является характерным и редкостным восточным произведением, имеет интересную тему и обладает очарованием древности.

Она дошла до нас в многочисленных версиях—арамейской, сирийской, греческой, армянской, эфиопской, арабской, славянской, румынской, кипчакской и др.

Повесть выражена в гибких художественных формах. Это история о неблагодарном сыне, которая интерполирована поучениями, притчами и загадками. Ничто не пострадает, если число их будет увеличено или сокращено. Поэтому в разные

времена отдельные общественные слои изменяли или дополняли их соответственно своим понятиям.

Таким образом, она постоянно обновлялась, сохраняя обаяние своей долговечности.

Повесть легко сливается с национальными литературами. Так оно и было издавна. В одном месте сказано, что Хикар по происхождению еврей, в Ветхом завете он племянник Товита. Греки связывали его с Эзопом, арабы считали его одним из героев «Тысячи и одной ночи». Русский редактор Хикара не забыл подчеркнуть, что он «учит сына своего грамоте русской алевитской», а в армянской литературе Хикар арменизировался. В одном из Чарынтыров (Гомилиарий) сказано, что он не Хикар, а Хокайр (т. е. размышляющий, думающий), «ибо в своей премудрости, размышляя постоянно, он давал всем советы и воспитывал притчами».

В дальнейшем, на протяжении веков вокруг Хикара складывается такая большая литература, что даже сама повесть рассматривается как чуждая ему.

В армянской литературе, в особенности в устной, Хикар играет ту же роль, что Вардан в баснописании. Он выступает как писатель собирательный. Здесь он имеет уже сугубо национальный характер и связь его с ассиро-вавилонским Ахикаром условна.

Филологическое исследование повести прошло два периода.

Будучи сперва опубликованной в числе сказок «Тысячи и одной ночи», она становится известной как арабская сказка. Асемани первый заметил, что повесть чрезвычайно похожа на вторую часть биографии Эзопа, составленную М. Планудом, а Г. Гофман в 1880 г. в своей книге *Auszüge aus syrischen Akten persischer Märtyrer* сделал мимоходом очень интересные замечания, заметив какую-то родственность между Товитом и Ахикаром.

Таким образом, эта тема оказалась связанной с тремя замечательными ценностями—Священным писанием, Эзопом и «Тысячей и одной ночью».

Именно эти связи и явились основным стержнем первого периода филологических изысканий.

В 1907 году в Элефантине были обнаружены папирусы еврейской общины и в их числе несколько листов из повести о Хикаре. Древность папирусов восходит к V веку до н. э.

Начинается новый период исследования Хикара.

Многие вопросы, которые породили столько взаимноисключающих мнений, стали ясными и легко разрешимыми.

Если уже в V веке существовал арамейский текст Хикара, то понятно, что он не мог быть заимствован из книги Товита или перекоен на ее основе, потому что книга Товита была составлена во II веке до н. э. Повесть о Хикаре является также источником второго раздела биографии Эзопа.

Папирусы вновь вызвали интерес к Хикару. Разрозненный арамейский текст в своих чтениях очень отличается от всех до того известных версий. Когда он сформировался и каково его происхождение?

Когда элефантинские папирусы были еще неизвестны, ученые, опираясь на связь Хикара с книгой Товита, неуверенно говорили о еврейском происхождении текста. Ныне, уже смелее, был вновь поднят вопрос о еврейском оригинале.

Однако это вызвало серьезные возражения, которые с самого начала были чреватые отрицанием.

Итак вопрос остался открытым.

Таково содержание второго периода.

Несмотря на все усилия, филология не достигла определенных результатов. Многочисленные вопросы все еще остаются неразрешенными.

Чтобы удовлетворить филологические требования в связи с повестью, была проделана значительная работа и с точки зрения источниковедческой.

Было опубликовано большое число источников разных версий—арамейской, сирийской, арабской, греческой, славянской, румынской и других¹. Однако они не дают верного представления о тексте повести.

Большей частью повесть представляли на основе одной или двух рукописей, создавая не сравнительный, а собирательный текст.

¹ Критический обзор источников мы дали в армянском предисловии к настоящей книге, стр. 8—16.

Публикации не охватывают все или хотя бы какое-то определенное число источников различных версий, они были напечатаны с отдельных, иногда случайных экземпляров.

На протяжении веков писцы вносили в текст различные изменения, то же продолжали делать издатели, благодаря чему в повести появились привнесенные извне наслоения.

Они весьма свободно обращались с текстом, изменяли или выбрасывали отдельные части, не имеющие, с их точки зрения, особого значения, и нередко устанавливали связи соответственно своему воображению.

Это создало большие трудности для филологов, усложнив задачу пользования источником. В каждом отдельном случае требовалось проверить разночтения, выяснить, принадлежат ли они автору, писцу или издателю, но для этого необходимо было ознакомиться со всеми изданиями и рукописными источниками, что почти невозможно. Именно по этой причине многочисленные замечания и гипотезы исследователей теряют свою ценность, так как они часто опираются на элементы, привнесенные в текст позднее.

В обоих периодах ученых интересовал один и тот же вопрос: откуда идет повесть и каков был первоначальный текст?

Сам по себе этот вопрос имеет источниковедческий характер и научная мысль должна была пойти в этом направлении—требование, возникшее довольно поздно, когда уже стало ясно, что филология незаметно оказалась в порочном кругу.

Ф. Нау пишет: «История Хикара очень пострадала от рук переводчиков и писцов. Ее воссоздание потребует заботливой публикации каждой отдельной версии, которая в первую очередь основывалась бы, по возможности, на большем числе рукописей и, затем, сравнении этих рукописей»¹.

Это требование полностью относится и к армянской версии, которая, наряду с сирийской, арабской и славянской версиями, представляет особую ценность.

Армянский Хикар имеет довольно много публикаций, их три рода—печатные, устные и рукописные.

¹ Histoire et sagesse d' Ahikar l' Assyrien..., par F. Nau, Paris, 1909, 42 77.

Печатная публикация сопровождает «Историю о Медном городе», издание которой растянулось с 1708 по 1920 гг. Этот длинный ряд происходит от одной общей рукописи позднего периода, очень искаженной и с большим числом диалектных наслоений. Она послужила основой для публикации 1708 г.

Второй вид—устный: это текст, который был рассказан 65-летней крестьянкой Эчмиадзина и записан смотрителем Байяндурского училища Бунятовым.

Как публикация Конибера в Европе, так и этот текст послужили поводом для первого ознакомления русской филологии с армянской версией повести с Хикаре. В этом лишь и заключается роль устного текста.

Он не имеет какой-либо текстологической ценности и не может дать верного представления об армянской версии.

Источником для повести послужил известный нам печатный текст, который сопровождает многочисленные издания «Медного города». Это ясно показывают тождество сказов и характер поучений, даже их последовательность.

Если Бунятов действительно записал сказ со слов старой женщины в Эчмиадзине, то непосредственным передатчиком печатного текста была эта женщина.

Сказ в народе прошел недолгий устный путь, поэтому как произведение устного народного творчества не представляет собой какого-либо интереса.

Третье—это публикация Ф. Конибера. Мы именуем ее рукописной, так как она опирается непосредственно на рукописные источники. Составляя текст, Конибер имел в виду восемь рукописей, отдельные разночтения которых он спустил в подстрочные примечания.

Текст Конибера дал повод А. Ташяну написать о повести интересную работу, за которую он не брался раньше из-за отсутствия лучшего текста, хотя и задумал ее. В своем исследовании он рассматривает многочисленные филологические вопросы: связи между повестью Эзопа и книгой Товита, характер армянской редакции, ее переводные источники, вопрос времени и т. д., но так как и текст Конибера, несмотря на свои преимущества, довольно искажен и полон неологизмов,

то он и не дает Ташяну достаточных оснований для окончательных и правильных выводов.

«Этот момент,—читаем мы,—заставляет прервать наши исследования до появления древнейшего и наилучшего текста. Без него ряд вопросов, нуждающихся в разрешении, не может быть поднят, не породив бесплодной работы, равно как и выводы не могут иметь твердой основы»¹.

«Первое дело армянских филологов—найти такой текст»²,— заключает Ташян.

* * *

Если притчи Сираха и Соломона прошли через списки неизменными, ибо были скопированы из Библии, а авторитет Священного писания не допускал свободного обращения с текстом, то для Хикара таких ограничений не было. Переписчики повести внесли много добавлений и нововведений. Вот почему бесполезно искать текст, который доподлинно верно сохранил бы переводный экземпляр армянского оригинала. Однако вступление Хикара в армянскую литературу имеет таинственную давность, а дошедший до нас древнейший текст восходит к XIV веку.

Остается путем сравнения многочисленных рукописей позднейшего периода восстановить армянский первоначальный текст. Это трудно, но возможно.

В Матенадаране и в других хранилищах рукописей имеется свыше 100 экземпляров Хикара. Однако невозможно создать критический текст, приняв за основу одну рукопись и сравнивая ее с другими, так как рукописные единицы не совпадают. Они составляют шесть отдельных групп, так мы и представляем их.

Тексты, составленные по этим группам, мы будем рассматривать как варианты.

Таким образом, армянская редакция Хикара имеет шесть вариантов. А₁₋₅ (имеет пять рукописей и один фрагмент

XII в.). В₁₋₂₄ (охватывает 24 рукописи), С₁₋₅ (охватывает пять текстов и издание Конибера, основанное на сравнении восьми рукописей), Д₁₋₆ (охватывает шесть рукописей), Е₁₋₆ (охватывает шесть рукописей и все печатные издания), G₁ (представлен одной рукописью)¹.

В вариант G входит текст XIV в. (рук. № 5559, год 1347), на четверть века позднее, чем рукопись № 2961, 1321 года, представляющая вариант A.

Эти два текста настолько различны как в повествовательной части, так и в поучениях, что их можно рассматривать как две различные редакции.

A какие связи имеют другие варианты с редакциями A и G?

Вариант B в значительной степени соотносится с редакцией A. Ряд поучений с небольшими пропусками, а также почти весь текст совпадает с A, но пока что мы не настаиваем на том, что B возник из A. Средневековые тексты часто могут иметь различные источники, представлять различные переводы, но при сравнении могут совпадать.

Вопрос авторства не очень интересовал средневековых писателей, их побудительным мотивом была больше идея представления материала, а сам автор оставался в тени. Именно вследствие этого они нередко считали излишним даже ставить имя автора на рукописи, и в то же время позволяли себе свободно брать необходимое из других произведений, восполняя недостающее.

Это возможно и в отношении нашего текста, он имеет свойственные лишь ему собственные чтения и целый ряд поучений (числом 77), которые отсутствуют в редакции A. B охватывает большее число рукописей, чем все остальные. Таким образом, это наиболее распространенный вариант.

Другие варианты также отличаются от редакций A и G. C более сокращенный вариант, в нем пропущены отдельные места, он имеет отличный ряд и иной характер поучений.

¹ 2. Տաշյան, *Մատենադարանի մանր ուսումնասիրությունը*, Վիեննա, 1901, էջ 136:

² Там же, стр. 140.

¹ Описание текста дано в армянском предисловии, список условных обозначений см. в конце книги.

которые начинаются со слов «четыре вещи», что характерно только для него.

Самый пространный вариант—**D**, имеет больше 210 поучений и 40 притч, он более подробен и в повествовательной части. **E** ближе к редакции **G**, но не определенно. Варианты **C** и **D** написаны на грабаре (древнеармянском языке) в сочетании с диалектными и народными формами. Вариант **E** отличается еще большей диалектностью. Эти четыре текста допускают взаимопроникновения, которые нередко совпадают.

Каждый из текстов имеет такой ему лишь свойственный характер, что трудно какому-нибудь из них дать предпочтение.

Составляя текст, мы имели в виду не только чтения, рассматриваемые как первоначальные, но и все то, что свойственно данной группе, варианту.

Исправления мы производили лишь в пределах одного варианта, не прибегая ни к каким заимствованиям, ибо иначе могли нарушиться границы, существующие в самом варианте.

Филология требует, чтобы каждая версия, текст, вариант были представлены в чистом не искаженном виде.

Лишь получив верную картину всех вариантов и анализируя параллельно все иноязычные версии, можно будет говорить о первоначальных чтениях повести в пределах армянской литературы, а также вообще о повести, как памятнике мировой литературы¹.

Помимо вариантов, мы публикуем также и другие источники, связанные с армянской версией, повести.

1. «Речения мудрецов»—полный текст поучений. Он имеет непосредственную связь с повестью. Публикуется на основе 14 рукописей и параллелей, заключенных в вариантах **A, B, D, E**.

2. Турецкий текст Хикара, написанный армянскими буквами—Алым Хикарым сзюйлэтики насяят. Рукопись хранится в монастыре Змарры под № 413, стр. 43а—66а. Она неизвестна ученому миру. Публикуется по фотокопии оригинала, которую прислала нам конгрегация, за что выражаем благодарность.

¹ Этим вопросам мы намерены посвятить нашу следующую работу, где параллельно будут рассмотрены также многие филологические и литературоведческие вопросы.

3. Кипчакский текст Хикара, написанный армянскими буквами. Впервые об этом тексте говорит в своем интересном труде Ташян. Хранится в хранилище рукописей Мхитаристов в Вене, под № 468, стр. 536—62а. Рукопись содержит также «Судебник» Мхитара Гоша на кипчакском языке, написанный армянскими буквами. Фотокопия ее и латинская транскрипция текста, сопровождаемая французским переводом, были опубликованы в 1964 г. в Варшаве Жаном Дени и Эдвардом Триярским. Мы воспользовались этой публикацией.

4. Сложенная о Хикаре армянская народная сказка.

Таким образом, мы исчерпываем литературу армянской версии повести. То, что не имеет связи с повестью, но сложилось вокруг имени Хикара (сказы, притчи и пр.) не охватывало нами.

Надеемся, что эти по большей части неизвестные научной общественности материалы вызбудят новый интерес и помогут разрешить многие вопросы, которые возникли в мировой филологии по поводу одного из известных и замечательных памятников древнего мира—повести о Хикаре.

LA LÉGENDE DE KHIKAR ET SES SOURCES

L'histoire de Khikar, tout comme l'épopée de Gilgamesh constitue l'une des œuvres les plus anciennes de l'Orient. A cours des 2500 années environ qui nous en séparent, elle n'a cessé de voyager et son périple fut très long. Si l'épopée de Gilgamesh nous est parvenue en une seule étape, la légende de Khikar, par contre, en a connu plusieurs, dont elle s'est fortement ressentie, avant de trouver refuge dans les livres imprimés de nos jours.

Elle a fait son chemin dans la tradition orale, d'une part, d'écrit en écrit, d'autre part, subissant par là même de nombreuses modifications qui en altérèrent sensiblement le contenu primitif.

Les études philologiques qui lui sont régulièrement consacrées depuis près de 300 ans, sont aussi riches et multiples que son existence entière.

Œuvre orientale originale et unique, au thème intéressant, offrant le charme de l'ancienneté, cette légende captiva toujours les philologues.

Les versions en sont nombreuses: araméenne, assyrienne, grecque, arménienne, éthiopienne, arabe, slave, roumaine, kiptchak, etc... et les formes artistiques très souples. L'histoire du fils prodigue, interpolée de sentences, de paraboles et de devinettes qu'on peut retrancher ou augmenter à son aise sans que la légende en souffre. C'est ainsi qu'à diverses époques on a pu assister à des transformations correspondant à l'idéologie de telle ou telle couche sociale.

La légende s'est vue constamment renouvelée. Elle a su nous conserver un charme éternel.

Elle est susceptible de s'assimiler aux littératures nationales, comme cela s'est produit depuis fort longtemps. On apprend, quelque part, que Khikar fut juif en même temps que l'Ancien Testament, qui le nomme Akhikar, nous dit qu'il fut le neveu de Tobie. Les Grecs ont adopté Khikar en le comparant à Esope; les Arabes ont vu en lui un héros des Mille et une nuits; le rédacteur russe de la légende n'a pas manqué de rappeler qu'il enseigna le russe à son fils; les copistes arméniens l'ont arménisé. On lit dans un Recueil d'Homélies que son nom fut Khokair (c'est-à-dire le penseur, le sage) et non point Khikar, „car (plein) de sagesse (et) constamment livré à ses pensées, il donnait des conseils à tous, et les instruisait par ses paraboles“.

Par la suite, au cours des siècles, la légende accumule une littérature plus qu'abondante qui lui fait perdre de son originalité et jusqu'à son propre visage, si bien qu'on se refusait à l'y reconnaître.

Khikar joue dans la littérature arménienne, et notamment dans la littérature orale, un rôle analogue à celui de Vardan dans la fable. Il apparaît comme un auteur commun et revêt ici un caractère strictement national, n'ayant déjà plus avec l'Akhikar assyro-babylonien qu'un lien très relatif.

Les recherches philologiques s'accomplirent en deux étapes.

La légende parut tout d'abord dans les Mille et une nuits, prenant figure de conte arabe. Assémani, le premier, nota l'étrange ressemblance entre la légende de Khikar et la seconde partie de la Vie d'Esope, composée par M. Planude. En 1880, Hoffmann, dans son „Auszüge aus syrischen Akten persicher Martyrer“, remarquait, à son tour, sans rien affirmer, qu'il existait une certaine parenté entre Tobie et Khikar.

Ainsi la légende se trouva rattachée à trois monuments célèbres que sont l'Écriture Sainte, Esope et les Mille et une nuits.

Ce triple lien servit de pivot central aux études qui furent entreprises dans la première période.

En 1907, on découvrit à Eléphantine les papyrus de la communauté juive, dont quelques feuillets conservés de la légende de Khikar. Ces papyrus remontent au Ve siècle avant notre ère.

Les études khikariennes pénétraient dans leur seconde période.

De nombreux problèmes qui avaient engendré tant de contradictions n'offraient donc plus de difficultés.

La présence d'un texte araméen de la légende de Khikar, au Ve siècle avant notre ère, réfutait l'hypothèse d'un emprunt au livre de Tobie ou encore d'une refonte des paraboles de ce dernier qui ne fut composé qu'au IIe siècle avant notre ère. La légende de Khikar est sans aucun doute l'une des sources de l'Écriture sainte. Elle se trouve également à la base de la seconde partie plus étendue de la Vie d'Esopé, etc.

Les papyrus suscitèrent un nouvel intérêt à l'égard de Khikar. Le vieux texte araméen détérioré et ses variantes diffèrent grandement de toutes les versions antérieurement connues. Quand fut-il composé et quelle en est l'origine?

Jusqu'à la découverte des papyrus d'Eléphantine et tout en s'appuyant sur la relation existant entre Khikar et le livre de Tobie, on avançait timidement l'hypothèse que la légende était peut-être d'origine juive. On crut devoir être plus hardi en ce sens de nos jours, ce qui entraîna de sérieuses objections, mais qui portaient déjà en elles-mêmes leur propre réfutation.

Le problème resta en suspens.

Ainsi se résume la seconde période.

Ces efforts, néanmoins, ne donnèrent point les résultats voulus. De nombreuses questions attendent encore une solution.

La philologie l'exigeant, on entreprit d'étudier aussi les sources. Le travail fut d'importance. On en publia un grand nombre se rapportant à différentes versions (araméenne, assyrienne, arabe, grecque, slave, arménienne, roumaine, etc.)¹ qui sont loin de nous donner une image fidèle de la légende.

¹ On trouvera l'étude critique des sources dans la préface arménienne du présent ouvrage.

La légende fut représentée le plus souvent par un ou deux manuscrits et fut formée non pas de textes comparés mais réunis.

Les publications ne contiennent pas toutes les sources ou un nombre déterminé de celles-ci. Elles ne se sont inspiré que de textes occasionnels ou isolés.

Tout au long des siècles, les textes ont été marqués par les copistes puis par les éditeurs, la légende s'altérant toujours plus au contact d'apports nouveaux et étrangers.

Avec le texte, toutes les libertés leur sont permises. Ils modifient ou suppriment les passages qui ne leur semblent pas importants, créant des combinaisons qui ne sont que le fruit de leur imagination.

Ces phénomènes sont à la base des difficultés auxquelles se heurte la philologie qui n'a ainsi que des possibilités restreintes d'accéder aux sources. Il nous serait utile pour chacun des cas de contrôler les variantes et de dire si celles-ci sont dues à l'auteur, au copiste ou à l'éditeur, ce qui demanderait une connaissance parfaite tant des éditions que des sources manuscrites, chose encore impossible à réaliser.

Nombreuses sont les remarques ou hypothèses scientifiques qui perdent ainsi de leur valeur pour cela même qu'elles ne se fondent que sur des éléments ayant trouvé place dans le texte à une époque relativement tardive.

Au cours des deux périodes, une même question préoccupa les savants, celle de l'origine et de la forme primitive de la légende.

C'était déjà poser la question de l'étude des sources et les recherches devaient s'engager dans cette voie. On le comprit assez tard, lorsqu'il fut clair que la philologie ne faisait en somme que se répéter.

F. Nau écrit: "...l'histoire d'Akhikar a été très maltraitée par les traducteurs et les scribes. Sa reconstitution, pour être fidèle, exigerait d'abord une édition soignée de chaque version basée sur le plus grand nombre possible de manuscrits et ensuite une comparaison des versions ainsi établies"¹.

¹ Histoire et sagesse d'Akhikar l'Assyrien... par François Nau, Paris, 1909, t. 2, 77.

Cette même question concernait également la version arménienne, d'autant plus que cette dernière présente avec les versions assyrienne, arabe et slave une valeur particulière.

Le Khikar arménien possède un nombre appréciable de publications revêtant trois formes distinctes: imprimées, orales, manuscrites.

La forme imprimée accompagne l'histoire de la Cité d'airain. Elle remonte à 1708 et prend fin en 1920. Elle s'inspire du plus ancien manuscrit arménien renfermant la légende, aux altérations et aux couches dialectales nombreuses, qui a servi de base à l'édition de 1708.

Le texte oral, quant à lui, reproduit la narration d'une vieille paysanne d'Etchmiadzin, âgée de 65 ans, transcrite en son temps par le proviseur du collège de Bayandour, Bouniathian.

Ce texte fut pour la philologie russe ce que l'édition de Conybeare fut pour l'Europe: une première connaissance de la légende d'Ahikar. Ce fut d'ailleurs son seul rôle. Elle n'a aucune valeur textuelle et ne peut donner une représentation exacte de la version arménienne.

La source n'est autre que le texte imprimé de la légende qui accompagne les nombreuses éditions de la Cité d'airain, ce que prouvent la similitude des rédactions, le caractère des sentences et même l'ordre de présentation.

S'il est vrai que Bouniathian a transcrit les paroles de la paysanne d'Etchmiadzine, celle-ci a donc servi d'intermédiaire direct pour l'édition imprimée.

La voie orale suivie par la légende dans le peuple n'a pas été longue. Elle n'a donc aucun intérêt folklorique.

La troisième publication est celle de Conybeare, qui s'appuie directement sur les sources manuscrites, aussi l'appelle-t-on publication „manuscrite“. Le texte critique en fut établi d'après huit manuscrits que Conybeare mentionne en bas des pages.

Le texte de Conybeare donna à Tachian l'occasion d'écrire un intéressant ouvrage, ce qu'il n'avait pu entreprendre auparavant, bien qu'il l'eût projeté, faute d'avoir sous la main un texte satisfaisant et de bon choix. Son étude concerne plu-

sieurs questions d'ordre philologique, comme les relations entre la légende, Esope et le livre de Tobie, le caractère de la version arménienne, les sources traduites de cette dernière, l'époque, etc., mais comme le texte de Conybeare, malgré ses avantages était assez diffus et abondamment pourvu de néologismes, Tachian ne put pleinement s'y référer dans ses conclusions.

„Cette circonstance,—dit Tachian,—nous oblige à interrompre nos recherches, jusqu'au jour où nous sera révélé un texte plus ancien et meilleur. De nombreuses questions restent ainsi en suspens et tout effort en vue d'une solution ne saurait être encore que vain de même que toute conclusion semblerait prématurée“¹.

„La tâche primordiale de la philologie arménienne est donc de rechercher un tel texte“², conclut Tachian.

Si les proverbes de Sirach et de Salomon sont restés inchangés, malgré toutes les copies, tirés qu'ils furent de la Bible dont l'autorité interdisait toute liberté à leur égard, Khikar, par contre, ne connut aucune restriction du genre. Les copistes ont procédé à de nombreux rajouts et innovations. C'est pourquoi il est inutile de rechercher un texte qui fût resté fidèle à la traduction arménienne primitive, s'ils ne doit provenir de l'époque même de cette dernière et encore par un chemin relativement court. L'apparition de Khikar dans la littérature arménienne est aussi ancienne que mystérieuse, tandis que le plus vieux texte parvenu jusqu'à nous ne date que du XIVe siècle.

Il nous faut donc reconstruire l'original arménien en comparant les nombreux manuscrits connus de la période avancée. Travail ardu, mais non impossible.

Le Maténadaran d'Erévan et d'autres bibliothèques détient plus de 70 manuscrits de Khikar. Etablir un texte critique dans ces conditions en prenant pour base de comparaison un manuscrit quelconque, alors que les manuscrits ne se complètent pas l'un l'autre, mais constituent au contraire six groupes distincts, est une chose difficile à réaliser.

¹ Հ. Տաշլյան, Մատենագրական մանր ուսումնասիրությունը, Վիեննա, 1901, № 136:

² Ibid., p. 140:

Nous considérerons ces groupes comme autant de variantes.

Ainsi, la version arménienne de Khikar possède six variantes: A₁₋₅ (5 manuscrits et un fragment du XIIe s.); B₁₋₂₄ (24 manuscrits); C₁₋₅ (5 textes et l'édition de Conybeare, d'après huit manuscrits comparés); D₁₋₆ Fa (6 manuscrits et toutes les éditions imprimées); G n'est représenté que par un manuscrit unique¹.

La variante A renferme un texte remontant au XIVe siècle (ms 2961, exécuté en 1321). L'unique manuscrit de G daté également du XIVe siècle (ms 5599, exécuté en 1347, c'est-à-dire, un quart de siècle après le premier manuscrit parvenu jusqu'à nous).

Ces deux textes diffèrent à tel point, tant dans leur partie narrative que dans celle des sentences qu'il est possible de les considérer comme deux rédactions distinctes.

Examinons à présent la relation qui existe entre les autres variantes et les versions A et G.

La variante B est sensiblement conforme à la version A. Les sentences, exception faite des petites omissions, recouvrent A; le texte, quant à lui, s'offre à la comparaison sans qu'on puisse encore affirmer que B provient de A. Les textes médiévaux ont souvent des sources différentes ou possèdent des traductions diverses sans que soit exclue la possibilité d'une comparaison révélant une certaine conformité.

Le Moyen âge n'accorde pas une grande importance à la personnalité de l'auteur. Ce dernier ne songeait qu'à présenter son œuvre sous le meilleur jour, restant lui-même obscur, c'est pourquoi souvent les manuscrits ne mentionnent pas le nom de l'auteur qui pouvait ainsi par ailleurs en prendre à son aise avec l'œuvre.

L'exemple est valable pour notre texte qui possède ses propres variantes ainsi qu'une longue suite de sentences (en tout 77) manquant dans la version A. B embrasse le plus grand nombre de manuscrits et se trouve être la variante la plus répandue.

¹ On trouvera la description des manuscrits dans la préface en langue arménienne. La liste des abréviations est donnée à la fin du présent ouvrage.

Les autres variantes ne sont pas plus parallèles aux versions A et G. C est plus abrégé; il omet certains passages; l'ordre et le caractère des sentences y diffèrent, qui commencent par les mots „quatre choses“ propres à cette version.

D est la variante la plus longue avec plus de 200 sentences et 40 paraboles et aussi plus de détails historiques. E tend à se rapprocher de la version G, mais assez discrètement. Les variantes C et D emploient le grabar, tissé de formes dialectales et populaires. E est plutôt dialectal. Ces quatre textes empiètent les uns sur les autres et souvent se recouvrent.

Leur caractère spécifique respectif complique le problème du choix à effectuer parmi eux.

Pour établir le texte, nous avons eu en vue non seulement les variantes supposées primitives, mais encore ce qui est propre à chacun des groupes-variantes.

Les corrections que nous avons pu apporter ne sortent pas des limites d'une même variante et évitent les emprunts qui l'auraient altérée.

La philologie exige que version, texte ou variante soient présentés sans modification aucune.

Nous ne pourrions jamais parler de variantes primitives de la légende dans le cadre de la littérature arménienne et, en général, d'un monument littéraire mondial¹, sans dresser un tableau exact de toutes les variantes et analyser parallèlement toutes les versions étrangères.

Outre les variantes, nous publions aussi d'autres sources relatives à la version arménienne.

1. Le texte entier des „Discours de sages“ qui est en rapport direct avec la légende. Nous le publions sur la base de 14 manuscrits et des parallèles contenus dans les variantes A, B, C, D, E, F.

2. Le texte turc en caractères arméniens—Alim Higaren sōyladigi nasihat—dont le manuscrit est conservé au monastère de Bzommar sous le numéro 413, ff. 43r—66r. Il n'est pas connu des milieux scientifiques. La publication en a été pos-

¹ Notre prochain ouvrage sera consacré à ces questions. On y étudiera parallèlement de nombreux problèmes philologiques et littéraires.

sible grâce à une photocopie que nous devons à l'amabilité de la Congrégation à laquelle nous exprimons ici nos sincères remerciements.

3. Le texte kiptchak en caractères arméniens. Tachian fut le premier à parler de ce texte. Il est conservé dans la Bibliothèque des Mekhitaristes de Vienne sous le numéro 468, ff. 53v—62r. Ce manuscrit contient également le Code arménien de Mekhitar Gosch, toujours en kiptchak utilisant l'alphabet arménien. La photocopie et la transcription latine accompagnées d'une traduction française en furent publiées à Varsovie en 1964 par Jean Deny et Edward Tryjarski. C'est l'édition dont nous avons disposé.

Nous terminons ici l'histoire littéraire de la version arménienne. Nous avons omis de mentionner les contes, paraboles, etc. qui, bien que procédant d'Akhikar, ne le concernent plus.

Ces matériaux qui n'entraient pas encore dans la sphère des recherches scientifiques sauront sans doute susciter un intérêt nouveau et aider à résoudre les nombreux problèmes de philologie internationale que pose l'un des plus célèbres et des plus rares monuments de l'antiquité qu'est la légende de Khikar.

ՊԼՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՕՍՔ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ

(ՏԱՐԲԵՐԱԿ ԱԲ)

Առաջին և երկրորդ տարբերակները ներկայացված են միասին, որովհետև մեծ մասամբ ծածկում են իրար:

Խրատականքի համար հիմք է ծառայել A_1 բնագիրը, իսկ մուտքի և պատմության համար A_2 -ը, որովհետև A_1 -ը մուտք և պատմություն չունի, իսկ A_{3-5} -ի մեջ համառոտված են: B_1 -ը լիովին զուգահեռ է գնում A_2 -ի հետ և հաճախ տալիս է ոչ սակավարժեք ընթերցումներ:

A_1 -ի 118-ին համապատասխանող խրատից հետո, B -ից ավելի քան 77 խրատ միայն պատահական զուգահեռներ ունեն A խմբում: Այդ շարքը մենք համարել ենք օտարամուտ և ներկայացրել L բնագրի հետ:

Ուսուցող խրատների բաժնում նախ տրված են A , ապա՝ B խմբի ընթերցումները, որպեսզի անխառն տարբերակվեն, ուստի անխուսափելիորեն B -ի տարբերակումները երբեմն կարող են կրկնել A -ին:

Հիմքի բնագրից որոշ տարբերակումներ բացառիկ դեպքերում փոխարինվել են այլ ձեռագրի որևէ ընթերցումով: Այդպիսի ուղղումների համար, եթե հիմքը A_1 -ն է, B -ն ոչ մի դեպքում նկատի չի առնվել:

Պատմության բաժնում մի ամբողջ հատված՝ եւ մարմինն իմ ապականեալ էր (էջ 113, տող 4), մինչև՝ եւ հրամայեաց նոցա իջանել (էջ 116, տող 17) նախադասությունը հատուկ է միայն B_1 -ին, $B_{10, 11, 13, 19, 20, 24}$ -ը չունեն (Ձեռագրից թուղթ է պակասում, կամ հապավել է գրիչը), իսկ $A_2, B_{2, 4-9, 12, 14-17, 22, 23}$ -ը տալիս են այլ, բավական տարբեր և համառոտ ընթերցում: Հիմքում պահպանել ենք B_1 -ը, չնայած ներկայանում է միակ օրինակով, որովհետև ավելի ճիշտ է և լրիվ, իսկ համառոտվածը տալիս ենք սողատակում, հիմք ընդունելով B_4 -ը:

Բնագրի նկատմամբ որեւէ խմբի (A կամ B) ընթերցման շեղումները, որոնք նույնիսկ երբեմն կարող են համապատասխանել նրան (բնագրին), արտահայտված են փակագծերում:

Այն խրատները, որոնք զուգահեռներ չունեն հիմքի բնագրում (A₁), բայց և չեն համընկնում L-ին, բերում են խրատականքի վերջում, իբրեւ հավելված, շարունակելով բնագրի հերթական համարակարգը և նշելով աղբյուրը: Տարբերում ենք ասողանիշով (*):

A₁-ը պատմության փոխարեն ունի սոսկ երեք տող, իսկ A₃₋₅-ը մի փոքր ավելի:

Առաջինը բերում ենք A₁, իսկ երկրորդը՝ A₃ բնագրերի նկարագրության մեջ:

A₃-ը բացի համառոտումից ունի նաև մի ընդարձակ պատմություն, որը զուգահեռ է E տարբերակի հետ:

Հավանաբար գրչի ձեռքի տակ է եղել A և E խմբերի երկու օրինակ և անփոփոխ արտագրելով առաջինը (որը չի ունեցել մուտք և պատմություն) ապաշնորհ ձևով համակցել է E-ն, մուտքն իր տեղում, իսկ պատմությունը դնելով առակավոր խրատներից հետո: A₃-ի մուտքի ընթերցումները տվել ենք C (E-ի մուտքը նույնն է C-ի հետ), իսկ պատմությունը՝ E տարբերակում:

B₂₁₋₂₄ օրինակները համեմատել ենք, բայց տողատակերում չենք արտահայտել, որովհետև այդ բնագրերի մասին տեղեկացել ենք բավական ուշ, և ոչ մի նոր ընթերցում չեն տալիս:

Հարմար ենք գտել այս տարբերակում խրատների տարբերակները տալ յուրաքանչյուր միավորից հետո:

Բնագրի աղբյուրներն իրենց պայմանական նշաններով և խրատականքի համադրական աղյուսակը տրված են առանձին, գրքի վերջում (տես աղյուսակ I—ուսուցող խրատներ, աղյուսակ II—պատժիչ խրատներ): Աղյուսակում B խումբը ներկայացված է միայն B₁-ով:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՕՍԲ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ, ՋՈՐ ՊԱՐՏ Է
ԻՄԱՆԱԼ ԵՒ Ի ՄԻՏ ԱՌՆՈՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ՄԱՐԴՈՅ, ՎԱՍՆ ՇԱՀԻ
ԵՒ ՕԳՏՈՒԹԵԱՆ

Յամի Սենեքարիմայ՝ արքայի Ասորեստանեայց և Նինուէի, ես՝ Խիկար, դպիր Սենեքարիմ արքայի, ստացայ ինձ ծառայս և աղախնեայս և ստացուածս բազումս, շինեցի ինձ ապարանս Կ և ոչ էի կարօտ ընչից, բայց զաւակ ոչ ունէի, որ ժառանգէր 5 զինչս իմ: Եւ յիշեցի զօր մահուան իմոյ, զի ամենեքեան ծաղր արասցեն զիս, թէ Խիկար դպիր և իմաստուն մեռաւ և ոչ կայր որդի, որ թաղէր և ոչ դուստր, որ լայր զնա:

Եւ զմտաւ ածեալ մտի առաջի շաստուածոցն և արկի խունկըս և մատուցի զոհս և ընծայս բազումս և աղաչեցի այսպէս 10 ասելով. Ով տեարք իմ շաստուածք, տուր ինձ զաւակ արու, զի մի անժառանգ մնացից: Եւ թէ տացէք ինձ զաւակս, որ թէ յօրն ժ քանքար բաշխեսցէ, ոչ կարէ սպառել զինչս իմ:

Յայնժամ ձայն եղև ի շաստուածոցն առ իս, զի ասէր. Ով Խիկար, դպրապետ և իմաստուն, չէ հրամայեալ քեզ զաւակ,

2 B₉ դպիր և իմաստուն, B_{3,7} Սենեքարիմայ, B_{11,12,19} արքային և հո-
դեոր հայր, B_{6,7} արքային էի և հոգեոր հայր:

4 B_{12,19} ընչից կամ ապրանաց:

6 B₁₄ զիս և ասացեն, B_{12,19} իմաստունն փխ դպիր և իմաստուն:

8 B_{12,19} զայս ամենայն զմտաւ փխ զմտաւ, B₄ աստուածոցն փխ շաստ-
ուածոցն, A₅ մատուցի խունկ և մոմ փխ արկի խունկս:

9 A₂ B_{7,12,19} չիք՝ զոհս և:

10 B₁₄ ով տէր իմ և աստուած իմ փխ ով տեարք իմ շաստուածք:

11 A₂ B_{8,12,14,15,19} զաւակ արու փխ զաւակս:

13 B₁₄ չիք՝ ի շաստուածոցն:

14 B₁ չիք՝ դպրապետ և իմաստուն, B₄ տուեալ փխ հրամայեալ:

բայց թէ առցես զՆադան քեր որդին քո և սնուցես զնա և նա եղիցի քեզ որդի և հատուցանիցէ քեզ զսնունդսն քո:

Եւ յորժամ լուայ զայս ի շատուածոցն, առի զՆադան՝ զբեր որդին իմ միամետոյ, և սնուցի զնա, և ագուցի նմա բեհեզս և ծիրանիս, և արկի մանեակ ոսկի ի պարանոց նորա, և որպէս զորդի թագաւորի շքեղաշուք զարդարեցի զնա, և ձեռք իմովք արբուցանէի նմա կողի և կաթն, և ննջեցուցանէի զնա ի վերայ ամղանաց իմոց, մինչև եղև է ամեայ: Եւ սկսայ ուսուցանել նմա զդպրութիւն և զիմաստութիւն, զդարձուածս հակառակ բանից և զմեկնութիւնս առակաց: Ի տուէ և ի գիշերի ոչ դադարէի յուսուցանելոյ զՆադան:

Եւ ի միում աւուր ասէ ցիս Սենեքարիմ՝ արքայ, Ով հիկար դպիր, տրտում է անձն իմ վասն քո, զի ոչ ոք է, որ յետ մահուան քո կարէ զգործս արքունի վճարել: Եւ ասեմ. Տէր իմ արքայ, է իմ որդի, որ առաւել է քան զիս հանճարով և իմաստութեամբ: Եւ ասէ արքայն. Աժ զնա առ իս, զի տեսից, եթէ կարող իցէ կալ ի դրանն արքունի, կեցցէ, և դու ի հանգստեան եղիցիս ի կեսնրս քո:

Եւ բերեալ զՆադան կացուցի առաջի արքային: Եւ ասէ արքայն. Օրս այս օրհնեալ եղիցի, քանզի հիկար ի կենդանութեան իւրում կացուց զորդի իւր առաջի իմ, և այժմ հիկար ի հանգստեան կեցցի:

Եւ յագեցուցեալ էի զՆադան ուսմամբ, իբրև հացիւ և ջրով: Եւ յուսուցանելն իմ այսպէս ասէի.

— Լուր, որդեակ, բանից իմոց և զխրատս իմ գրեա ի մատենի բում և մի մոռացիս, զի ամբ կենաց քոց բազմացին և փառօք և մեծութեամբ հասցես ի ծերութիւն:

4 B₃ քեռորդին, A₂B₄ միամօր փխ միամետոյ:

7 B₃ կողի և մեզր փխ կողի:

8 B₁ արծուեաց իմոց և աղանեաց փխ ամղանաց իմոց, B₁₂¹⁹ անղամոց իմոց փխ ամղանաց իմոց, B₆⁷ ծնկաց փխ ամղանաց, B₃ ամղաց փխ ամղանաց:

9 B₁₂¹⁹ զամենայն իմաստութիւն, A₅ զնդերձուածս հմտական փխ զդարձուածս հակառակ, B₁₂¹⁹ հակառակարանից:

12 B₁ չիք՝ ի միում աւուր, B₁₂¹⁹ արքայն ասորեստանեաց փխ Սենեքարիմ արքայ:

17 B₂³ կայցես փխ եղիցիս, B₁₂¹⁹ լեջիւր փխ եղիցիս:

23 B₁₂¹⁹ եւ տարա զնա ի տուն և յաղեցուցեալ էի, B₁ չիք՝ ուսմամբ:

25—26 B₁₃¹⁴ մօր փխ մատենի:

ԽՐԱՏՔ ԽԵԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ, ԶՈՐ ՊԱՐՏ Է ԶԻ ԱՍԵՆԱՅՆ ՀԱՐՔ ԱՅՍՊԷՍ ԽՐԱՏԵՆ ԶՈՐԴԻՍ ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏՔ ԶԱՇԱԿԵՐՏԵԱԼՍՆ

A₂ դարձեալ խրատք հիկարայ զպրապետի առ Նաթանայ քեռորդոյ փխ խրատք-զաշակերտեալսն, A₃⁴ չիք՝ գոր պարտ է-զաշակերտեալսն, A₄ իմաստնոյն հիկարէ փխ հիկարայ իմաստնոյ, A₅ չիք՝ երթախորագիրք:

B₁₋₂₄ խօսք և խրատք հիկարայ գոր ասաց Նաթանայ քեռորդոյ իւրոյ (B₆⁷ ուսուց փխ ասաց, B₆ չիք՝ քեռորդոյ իւրոյ, B₉ հիկարայ իմաստասիրի գոր եզ Դանայ քեռորդոյն և այս է խրատն գոր ասէ, չիք՝ գոր-իւրոյ, B₁₁ խօսք և խրատ այսպէս փխ խօսք-իւրոյ, B₁₂ և այս էր խրատն իմ գոր ուսուցանէի Նաթանայ քեռորդոյ փխ խօսք-իւրոյ, B₁₂ իւրոյ այսպէս թէ, B₂₀ չիք՝ երթախորագիրք):

1a. Որդեակ, եթէ լսես բան ինչ ի դրան արքունի, մեռո՞ զնա և թաղո՞ ի սրտի քում, զի մի ումեք ասիցես:

A₂ արքունոյ, A₃⁴⁵ չիք՝ զնա, թագո զնա, A₄⁵ և փխ զի, A₅ ասացես:

B₁¹⁸ չիք՝ ինչ, B₆⁷ արքունիս, B₁₋₂₄ թագոյ զնա և մեռոյ (B₁₈ մտա, B₆⁷ պահեա փխ թագո, B₃⁴ թագոյ զնա ի սրտի բում և մեռոյ զնա), B₉ մօր փխ սրտի, B₁₋₂₄ և մի ումեք ի վեր հանցես զայն (B₁² հանիցես, B₃⁴⁵ զնա) փխ զի մի ումեք ասիցես:

1b. Զկապեալն մի՛ արձակեսցես և զարձակեալն մի՛ կապեսցես:

A₃ զկապն կնքեալ զի փխ զկապեալն, A₄⁵ զկնքեալն մի արձակեր, A₃ շարունակում է՝ և գոր լսես մի յայտնեցես և տեսանես մի ասացես, A₄₋₅ կնքեր փխ կապեսցես:

B₁₋₂₄ որդեակ զկապն կնքեալ (Այդպիսով խրատն անկալս բնայր է ստացել), B₁ արձակիցես, B₁₋₂₄ կնքեսցես փխ կապեսցես:

2. Որդեակ մի՛ համբառնար զաչս քո տեսանել զկին գեղեցիկ, օծեալ և ծարուրեալ և մի՛ ցանկացցիս ի սրտի քում, զի եթէ տացես զամենայն ինչս քո ի ձեռս նորա, ոչինչ գտանիցես, այլ զատապարտիցիս յաստուծոյ և ի մարդկանէ:

A₂ զաչս փս զաչս քո, A_{2,3} գեղեցկացել, A₃ ունել փս օծեալ, ի ծարուրել փս ծարուրեալ, ցանկանայցես փս մի ցանկացիս, և եթէ փս զի եթէ, տացես նմա, քո առաւել ի նմանէ, A₅ թէ փս զի եթէ, ինչ փս ինչս քո, A₃ չիք՝ ի ձեռս նորա, մարդկանէ քանզի նման է նա գերեզմանի որ ի վերոյ գեղեցիկ լինի և ներքոյ լի ծահաճտութեամբ և ոսկերաւք փտած:

B₁₋₂₄ և տեսանել (B₃ ի փս և, B_{4,5} և տեսանես, B₆ տեսանելով, չիք՝ և, B₁₂ ի վեր հայել փս տեսանել, B₁₁ մի տեսաներ կին) փս տեսանել, ծարուրեալ և սնգուրեալ (B₁₂ ծարուրեալ է զաչսն և սնգուրեալ երեսն) փս օծեալ և ծարուրեալ, ցանկանայցես (B_{2,13} ցանկացցես, B₁₈ ցանկայցես), զի փս և մի, և թէ խարճեցես (B₉ չիք՝ և, B₁ հարճեցես, B₁₂ մախեցես, B₁₄ խարճիս, B₁₅ ծախեցես, B₁₇ վատնեցես) փս զի եթէ տացես, նմա փս ձեռս նորա, ինչ աւելի փս ոչինչ, զբտանիցես քան զքոյն (B₃ ի նմա քան զքոյն), B₇ օգտեցիս փս գտանիցես, B₁₇ գտցես, B₁₋₂₄ բայց միայն մեզս և ամօթ ի մարդկանէ և զատաստանք յատուծոյ (B₇ յամօթ և պատիժ կրես յատուծոյ և ի մարդկանէ փս մեզս—յատուծոյ, B₁₈ և արհամարհել ի զատաստանէն աստուծոյ փս և զատաստանք յատուծոյ) փս այլ—և մարդկանէ:

3. Որդեակ, մի՛ լինիր որպէս նշենի փութոտ, որ յառաջ ծաղկի և յետոյ հասանի պտուղ նորա, այլ լեր որպէս թթենի, որ յետոյ ծաղկի և յառաջ ուտի պտուղ նորա:

A₂ մի որպէս նշենի փութով լինիր, A₃ իբրև փս որպէս, չիք՝ փութոտ, A₄ շուտ փս փութոտ, A₅ լինար, զնշենի, փշոտ փս փութոտ, A₃ հասանէ, A_{4,5} հասնի, A₃ թթենի կամ թգենի, որ առաջ ուտի պտուղ նորա և ապա ծաղկի, A₅ իբր զթթենի որ քանց զամէն յառաջ կու ծաղկի քանց զամէնն առաջ կու հասնի փս որպէս—նորա:

4. Որդեակ, ցածր զաչս քո և կակղացո զբարբառ քո և նայեալ ընդ ակամբ քո և մի՛ երեսեցիս մարդկան անղգամ: Զի թէ աղաղակաւ տուն շինուէր, էչն յաւուրս տասն ապարանս շինէր և եթէ ի սաստիկ զօրութենէ եղինքն վարէին, լուծք յուղտոյ պարանոցէ ոչ պակասէին երբէք:

A₂ զաչս փս զաչս քո, A_{4,5} չիք՝ ընդ, A₂ աւուրն, A_{4,5} նա էչն, A₄ յաւուրն, կանգնէր փս շինէր, A₅ աւուրն է զարպաս կու շինէր, չիք՝ և եթէ, A_{2,5} զօրութենէն, A₄ եղինք, A₅ երբէք վասն այն ասէ թէ հնազանդութեամբ կացիր:

B₁₋₂₄ զբարբառ բերանոյ, B₁ չիք՝ և նայեալ ընդ ակամբ քո,

B₃ չիք՝ ընդ, B₁₉ երեսեցես, չիք՝ մարդկան, եթէ ոք փս թէ, B₁₋₂₄ կուտող և անղգամ փս անղգամ, աղաղակաւ ոք, B₁₂ չիք մարդկան, B₁₋₂₄ յամէն օր է զարպաս շինէր, (B₉ ծ զարպաս, B_{2,3} ամեն, B_{6,7} աւուրն, B₉ շինէր նմա, B₁₄ շինէր նայ, B_{15,18} կու շինէր, B₇ ծ ապարանս, B₁₉ զաւուրն օրն է զարպաս շինէր) փս յաւուրն տասն ապարանս շինէր, B₁₋₂₄ որդեակ եթէ փս և եթէ (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի), բազում փս սաստիկ, վարէին եղինք լուծ ի պարանոցէ ուղտու աչ պակասէր (B₉ պակասէր լուծն, B₈ չիք՝ եղինք, B_{2-7,19} ուղտոյ, B₁₄ յուտոյ, B₉ ուղտոց) փս եղինք վարէին—երբէք:

5. Որդեակ, լաւ է մարդոյ իմաստնոյ քարինս կրել, քան ընդ առն անմտի և յիմարի ըմպել գինի:

A₄ իմաստնի, քար, քան թէ, զինի ըմպել փս և յիմարի ըմպել գինի, A₅ լաւ է իմաստուն մարդոյ հետ քար կրել քան հետ իմար մարդոյ գինի խմել:

B₁₋₂₄ ընդ իմաստուն մարդոյ, անղգամի և անմտի փս անմտի և յիմարի, B₁₂ չիք՝ առն, B₆ ըմպել և ուրախանալ:

6. Որդեակ, հեղցես զգինի քո և մի՛ ըմպեսցես ընդ անօրէնս և ընդ անղգամս, զի մի իբրև զնոսա արհամարհիցիս:

A₅ զգինին, A_{2,4} և փս զի, A₄ արհամարհեցես, A₅ արհամարհիս:

B₁₋₂₄ հեղ (B₁₈ հեղոյ), քո յերկիր (B₃ յերկրի), ըմպէր, B₉ չիք՝ քո, B₁₋₂₄ չիք՝ և ընդ անղգամս, B_{9,18} ընդ նոսա փս իբրև զնոսա, B₁₋₂₄ համարեցիս (B_{4,5} համարեցին) փս արհամարհեցիս:

7. Որդեակ, ընդ իմաստունս մի՛ անղգամիցիս և մի՛ լինիր կցորդ անղգամի և անմտի, զի մի իբրև զնոսա անղգամ կոչեսցիս:

A₂ կցորդ մարդոյ, կոչիցիս, A₃ անղգամ մարդոյ մի լինիր սիւնի և անօրինի և անմտի փս ընդ—անմտի, A₅ ընդ իմաստունս մի անմտի և հետ անմտին մի իմաստունաւ փս ընդ—կոչեսցիս, A₄ ընդ նոսա փս իբրև զնոսա անղգամ:

8. Որդեակ, մի՛ լինիր կարի քաղցր. զի մի կլանիցեն զքեզ և մի՛ կարի զառն, զի մի թքանիցեն, այլ եղիցիս հեզ և հանդարտ ի գործս զնացից քոց:

A₅ լինար, A₄ կլանեն, A₃ չիք՝ զքեզ, A₄ լեղի փս զառն, A₅ լինար փս կարի, թքանիցեն զքեզ, A₃ այլ ունիցիս զկշեռն և յամենայն գործս զնացից քոց եղիցիս հեզ և հանդարտ փս այլ—քոց, A₅ զնացս քո փս ի գործս զնացից քոց:

B_{1,4,5,9,17,18} չիք՝ կարի, B_{6,12,19} որ փս զի մի, B_{12,19} լինիր փս կարի, B₁₋₂₄ այլ հեզ և հանդարտ ի գործս զնացից քոց եղիցիս (B₁₉ եղիցիս ի զնացս և ի գործս, B₃ չիք՝ եղիցիս) փս այլ—զնացից քոց:

9. Որդեակ, մինչ կօշիկդ յոտքդ է, կոխեա զփուշն և արա ճանապարհ որդոց քոց:

A_3 մինչդեռ փխ մինչ, $A_{4,5}$ զինչ փխ մինչ, A_5 կոխէ:

$B_{1,8}$ յոտինդ, $B_{6,9}$ ի յոտինդ, B_{12} որքան կաշիկն ոտս է քո փխ մինչ կօշիկդ յոտքդ է, չիք՝ զփուշն, B_{15} զփուշս, B_{19} որքան փխ մինչ, B_{18} հոգոյ քո և որդոյ քո փխ որդոց քոց, B_{19} որ հետ քեզ գալոց են փխ որդոց քոց, B_6 զճանապարհն ընկերաց քոց փխ ճանապարհ որդոց քոց:

10. Որդեակ, մեծատանն որդին օձ կերաւ, ասէին դեղ է նմա, աղբատին որդին կերաւ, ասէին առ սովուն կերաւ:

$A_{3,4}$ ասէին թէ, $A_{4,5}$ կերաւ փխ է նմա, A_4 ասէին թէ ի փխ ասեն առ:

B_{1-24} ասացին թէ ($B_{1,2}$ չիք՝ թէ, B_7 թէ մահուն, B_{18} ասին, B_{19} ասեն), B_{12} ասին թէ մահու դեղ է փխ ասէին դեղ է նմա, B_7 չիք՝ նմա, B_9 և աղբատին, B_{18} դեղէց, B_6 որդի մեծատան օձ կերաւ ասացին թէ դեղ է որդի աղբատին կերաւ ասացին թէ քաղցեալ է, B_{1-24} ասացին թէ քաղցեալ է (B_{14} քաղցուն կերաւ, B_{18} ասեն, $B_{12,19}$ ձուկ կերաւ ասին թէ ի սովուն է) փխ ասէին առ սովուն կերաւ:

11. Որդեակ, ընդ աներկեղի ի ճանապարհ մի՛ գնար և ընդ անզգամին հաց մի՛ ուտեր:

$A_{2,4}$ աներկեղ, A_3 ընդ առն, A_5 հետ փխ ընդ, A_3 հաց անգամ:

12. Որդեակ, թէ տեսանիցես զթշնամին քո գլորեալ, մի՛ ծաղր առներ զնա, զի թէ կանգնի՝ հատուցանէ քեզ:

A_2 եթե փխ թէ, A_3 տեսանես, A_2 կանգնեա և նա հատուցանէ քեզ փխ մի—քեզ, A_3 կանգնեա զնա թէ կարող ես և մի ծիծաղիք զնովաւ փխ մի ծաղր առներ զնա, $A_{4,5}$ գուցէ զի կանգնիցէ և քեզ ի շար հատուցանիցէ (A_5 կանգնեացէ և քեզ շար հատուցանէ) փխ զի թէ կանգնի հատուցանէ քեզ:

13. Որդեակ, ի թշնամոյ քո պատրաստ կաց, զի ոչ գիտես թէ յորժամ շար առնէ քեզ:

A_4 թշնամոյն, A_5 թշնամուն, A_1 պատրաստեա փխ պատրաստ կաց, $A_{4,5}$ չիք՝ քո, պատրաստ լեր և զգուշ կացիր փխ պատրաստ կաց:

14. Որդեակ, մի՛ մերձենար ի կին աղաղակող և յանամօթ և ի լեզուանի, զի կորուստ բերէ քեզ:

A_3 անամաթ և լեզուանի, A_4 անձինն փխ քեզ, A_5 անձինքում փխ քեզ, A_4 և լեզուանի և յանամաթի փխ յանամօթ և ի լեզուանի, A_5 անըսկամ և լեզվանի և անամաթ փխ յանամօթ և ի լեզուանի:

15. Որդեակ, մի՛ ցանկար կնոջ գեղոյ, այլ գեղ կնոջ համեստութիւն է և սրբութիւն, իսկ իմաստունն՝ պարծանք է առնն:

A_5 ցանկանար, գեղեցկութիւն փխ գեղ, $A_{4,5}$ չիք՝ և սրբութիւն, A_{2-5} առն իւրում (A_3 իւրոյ, A_4 իւր) փխ առնն:

16. Որդեակ, թէ պատահիցէ քեզ ատելին քո շարով, ել դու ընդ առաջ նորա բարով: Եթէ ի տարապարտուց վարէ զքեզ, քաղցրութեամբ պատասխանի տացես և դատաստան կուտեսցես ի գլուխ նորա:

A_1 պահիցէ փխ պատահիցէ, A_5 պարտ իցէ հանգիպեցի փխ պատահիցէ, $A_{2,4,5}$ յառաջ փխ ընդ առաջ, $A_{4,5}$ և եթէ փխ եթէ, զքեզ դու, A_3 և թէ սաստկութեամբ հրամայէ դու փխ եթէ—զքեզ, A_5 դատաստան կուտես ի գլուխն, A_2 կուտեաց փխ կուտեսցես, դատաստան հրոյ, A_5 չիք՝ նորա:

B_{1-24} որդեակ ընդ ատելոյն քո կակուղ խօսեա և դատաստան մեծ կուտեսցես ի գլուխն նորա ($B_{6,19}$ ատելին, B_3 կակուղութեամբ, B_{18} տեսանիցես փխ կուտեսցես, B_9 խօսեաց, B_{18} գլխոյ) փխ որդեակ—նորա:

17. Որդեակ, անկանի անօրէնն ի շար գործոց իւրոց և կանգնի արդարն ի բարի գործոց իւրոց:

A_3 յանաւրէնն ի գործոց իւրոց շարաց փխ անօրէնն—իւրոց, A_5 կանգնի բարի մարդ ի գործս իւր փխ կանգնի—իւրոց, A_3 չիք՝ և—իւրոց:

B_{1-24} վասն փխ ի, չիք՝ իւրոց, B_{17} անկանի անօրէնքն, իւրեանց, B_{1-24} վասն բարի փխ ի բարի, B_{17} կանգնի արդարն, իւրեանց:

18. Որդեակ, զքո որդին ի գանէ մի՛ խնայել: Որպէս պիտոյ է աղբն պարտիզի և կապն քսակի և պարան յոտս իշոյ, այնպէս պիտոյ է ծեծն տղային: Զի թէ մի անգամ և երկիցս խրատես զնա, ոչ մեռանի և թէ թողուս զնա ի կամս իւր, գող լինի և անզգամ, և տանին զնա ի կապանս և ի սպանումն, և լինի քեզ նախատինք և բեկումն:

A_4 գորդին քո ի գաւազնէ փխ զքո որդին ի գանէ, A_5 մի խնանք զգաւազանն որդոյ քո փխ զքո որդին ի գանէ, $A_{2,4,5}$ որպէս կապն փխ և կապն, որպէս պարան փխ և պարան, A_2 պիտի տղին, $A_{4,5}$ յոտս իշուն, A_5 որպէս ծեծ տղային որպէս թէ Ա անկամ կամ Բ անկամ խրատիցես զտղան հանդարտութեամբ փխ այնպէս—մեռանի, A_2 երկցս փխ երկիցս, A_{2-4} խրատես զնա հանդարտութեամբ, չմեռանի, եթէ, A_4 կամ երկու և երկցս փխ երկիցս, A_5 գող և աւագակ լինի, չիք՝ և լինի—բեկումն, A_3 յոյժ փխ և բեկումն:

B_{1-24} գորդի քո ի խրատ և ի գաւազան (B_2 խրատոյ $B_{7,18}$ խրատու, $B_{2,7,18}$ գաւազանէ), $B_{12,19}$ ուսոյ գորդին քո ի գա-

ապահան է ի խրատ, փխ գրո-խնայեր, B_{1-24} զի որպէս, գանն մանկանն ($B_{4,5,15}$ գաւազանն B_2 ձեծն) փխ ձեծն տղային, որդեակ թէ մի ($B_{6,7,19}$ և փխ որդեակ),—փխ զի թէ մի, խրատես հան-դարտութեամբ (B_{12} խրատես դմանունն) փխ մի անգամ և եր-գիցս խրատես զնա, $B_{9,11}$ աւազակ փխ անգամ, B_{1-24} ամօթ (B_6 յամօթ յոյժ) փխ նախատինք:

19. Որդեակ, զորդին քո հնազանդեցո՞ւ մինչդեռ փոքր է և կա-կուղ, զի մի ընդ քեզ մարտուցեալ ելանիցէ, և ի վնասու նորա կո-րիցես և անէծս առցես յօտարաց վասն անխրատութեան նորա:

A_2 մատուցել փխ՝ մարտուցեալ, $A_{4,5}$ ելանիցէ յուս քո, հնազանդեցոյ զորդիս քո (A_5 զորդին), մինչև դեռ, A_2 կո-րուսանիցես, A_3 կորանայցես, A_4 կորուսանես, A_5 կորուսանիս, $A_{2,4}$ առնիցես, A_2 անօրէնութեան փխ անխրատութեան:

B_7 չիբ՝ որդեակ (Այդպիսով խրատը միակցվել է նախորդին), $B_{9,14}$ մինչ, B_{10} ի մարտ փխ մարտուցեալ, B_2 ելանիցէ ի յուս քո, $B_{12,19}$ հակառակեցի փխ ելանիցէ — կորեցես, B_{1-24} կորա-նայցես ($B_{6,9}$ կորեցես, B_{18} կորնչիցես), B_2 անէծս և նզովս, B_{1-24} անհնազանդութեան փխ անխրատութեան:

20. Որդեակ, ստացիր քեզ էշ հաստոլոք և ձի սմբակեղ և մի՛ ստանար ծառայ փախչող և մի՛ աղախին կաքաւող կամ լեզուանի, զի մի զամենայն ստացուածս քո վատնեցես:

A_2 չիբ՝ և մի ստանար ծառայ փախչող, $A_{4,5}$ սմպակաւոր փխ սմբակեղ, A_4 և կամ, A_5 փախչող և փխ կաքաւող, և զի փխ զի մի, A_4 վատնես,

B_{1-24} սմբակեղ և եզն կարճագի (B_{18} եզն հաստ, $B_{4,5}$ սմբակեալ), $B_{2,12,19}$ ստանար քեզ, B_{18} աղղող փխ աղախին, B_{1-24} լեզուանի և կաքաւող, չիբ՝ զի մի վատնեցես:

21. Որդեակ, մի՛ ընդունիր չարախօսութիւն զումեքէ և մի՛ տար առեղի խօսից նորա, զի մի զքո խօսքդ ալլոյ տարցես:

A_3 չիբ՝ տեղի, նոցա փխ նորա, A_2 ալլոց տարցէ. A_3 ալ-լոց փխ ալլոյ:

22. Որդեակ, առերեսք սիրի մարդն սուտ և յետոյ արհամարհի, բայց դու ի գործոց քոց իմացիս:

A_3 արդարացիս փխ իմացիս, A_5 առերեսանց սիրէ զմարդն սուտ և յետոյ հետս սուտ կովէ այնով իմանաս ըզգործս նորա և ապա արալ սիրելի (Այլ խրատի ազդեցութեամբ խօսարկած) փխ առերեսք—իմացիս:

B_{1-24} մարդ սուտակայ առերեսս սիրէ զընկեր իւր բայց յետոյ արհամարհի ալլ դու ի գործոց քոց արդարացիս (B_6 մարդ որ, B_7 բայց փխ ալլ, առերեսք սիրի մարդն սուտ է և փխ մարդ—բայց, $B_{12,19}$ մարդ որ սուտակասիրէ երեսս մարդու փխ մարդ—սիրէ) փխ առերեսք—իմացիս:

23. Որդեակ, խօսք մարդոյ ստոյ որպէս լոր պարարտ է, և որ ամմիտ է, կլանէ զնա:

A_3 ստեա, A_4 լորու, A_5 սուտ է իբրև փխ ստոյ որպէս:

B_{1-24} խօսք սուտակայ պարարտ է քան զլոր բայց որ ան-միտն է կլանէ զնա ($B_{4,5}$ պարտ փխ պարարտ, $B_{6,7}$ գալլոր, B_9 ալլ փխ բայց, B_{18} կա որ փխ սուտակայ, B_{19} պարզ է քան զպի-լոր) փխ խօսք—զնա:

24. Որդեակ, սիրեա զհայր քո, որ ծնաւ զքեզ և զանէծս հօր և մօր քո մի՛ առցես, զի ի բարութիւն որդոց քոց խնդասցես:

A_5 սիրէ, A_4 ծնաւ զ փխ ծնաւ, $A_{4,5}$ չիբ՝ հօր և, A_5 չիբ՝ բարութեան, A_2 խնդասցես:

B_{1-24} զքեզ և մի արնամարհնր զմայր քո ($B_{3,18}$ զհայր փխ զմայր), $B_{3,18}$ զմայր փխ զհայր, B_{19} քո և զմայր զի ծնան փխ քո որ ծնաւ, B_3 մօր քո ի վերա քո, $B_{4,5}$ չիբ՝ և մօր քո, B_6 ծնողաց փխ հօր և մօր, չիբ՝ ի բարութիւն, B_{18} չիբ՝ և մօր, $B_{12,19}$ առնուր (B_{19} առնուր) փխ առցես, B_3 քոց դու ալլ, B_1 վայելես-ցես փխ խնդասցես:

25. Որդեակ, ընդ դատախազի քո առաջի դատաւորին ցաւ-մամբ մի՛ խօսեցիս, զի մի անգամ և անմիտ կոչեցիս և պատու-հաս ի դատաւորէն կրեցես:

A_5 թէ հետ քո տավիճուն փխ ընդ դատախազի քո:

B_{1-24} դատաւորաց փխ դատաւորին զի, մի պատուհաս առ-ցես ի դատաւորէն (B_{11} պատուհասեցիս փխ պատուհաս առցես) փխ զի մի—կրեցես, B_3 խօսեցիս և կամ, նոցանէ փխ դատա-ւորէն:

26. Որդեակ, ի գիշերի առանց զինու ի ճանապարհ մի՛ ելանի-ցես, զի ոչ գիտես թէ ի թշնամեաց քոց ո՞ր ելանիցէ ընդ առաջ քո:

$A_{4,5}$ սրոյ ընդ ուրեք մի գնացես զի ոչ գիտես թէ չարկամն յո՞ր կայ պահեալ կտմ թէ ի թշնամեաց ոյ ելանիցէ ընդ յառաջ քո (A_5 ուր կայ պահած, A_4 չիբ՝ ոյ) փխ զինու — քո:

B_{1-24} եթէ թշնամի քո ($B_{6,7}$ թէ, $B_{4,5}$ ոք փխ քո) փխ թէ ի թշնամեաց քոց ո, B_{12} թէ քո թշնամին ուր ելանիցէ դէմ քեզ փխ թէ ի—առաջ քո, B_9 երթար փխ ելանիցես, B_{19} դեմ քեզ փխ ընդ առաջ քո:

27. Որդեակ, որպէս վայելու է ծառ պտղովք և լեռն անտա-ռախիտ մայրովք, նոյնպէս վայելու է սիրական ալրուկինն՝ յորդիս, յեղբարս և յազգականս: Եւ առն, որում ոչ կա կին կամ եղբարս, անարգ և արհամարհելի է և նման է ծառոյ միոյ, որ յանցս ճանա-պարհաց լինի, և ամենայն, որ անցանէ ընդ այն, տերեւաթափ և ճը-ղակոտոր առնեն զնա:

A_{2-5} այնպէս փխ նոյնպէս, $A_{4,5}$ մայրիւք և որպէս ծառ ի մեջ պարտիդի, A_{3-5} ալր և կին փխ ալրուկինն, $A_{4,5}$ նայ փխ անարգ և, ծառի, չիբ՝ և ճղակոտոր, չիբ՝ զնա, A_3 չիբ՝ յորդիս—զնա:

B₁₋₂₄ պտղովք ոստիւք (B₁ ոստովք), այնպէս փխ
նոյնպէս, կինն փխ սիրական ալուրէինն, ի սիրելի ազգականն
(B_{2,10,15} սիրելիս և յազգականս, B_{3,12} սիրելիս և ազգականս, B_{6,7}
և ի սիրելիս և ի յազգականս) փխ յազգականս, և այլ որ
ոչ ունի կին և որդիս ազգականս և եղբարս նա անարդ է և
ստուեր և արհամարհեալ յամենեցունց (B₂ որդիս և ազգականս,
B₃ որդի և եղբայր սիրելի և ազգական, B_{4,5} չիք՝ ի, B₄₋₇ յա-
մենեցուն) փխ և և առն—արհամարհելի, B₆ չիք՝ և առն—եղբարս,
B₁ ճանապարհի, ամենայն ոք, նա փխ այն, B₁₋₂₄ ճղակոտոր
առնէ զնա և տերեաթափ (B₁₂ ճուղկոտոր, B₁₈ տերեւ թափէ, B₆
արասցէ):

28a. Որդեակ, մի՛ ասեր թէ տէր իմ անմիտ է և ես իմաստուն,
այլ համբերեալ նորա անմտութեան և իմաստնասցիս դու:

A₃ նմա փխ նորա, A₅ իմաստցիս:

B₁₋₂₄ անիմաստ (B₁₁ անմիտ, B₁₉ անիմա) փխ անմիտ, B₂
ընկերն իմ իմար է փխ տէր իմ անմիտ է:

28b. Եւ մի՛ լինիր յաչս անձին քում իմաստուն, յորժամ ի բազ-
մաց ոչ վկայիցիս:

A₂₋₄ յանձին քո, A₃ վկայեցիս, A₅ եւ մի լինար աչս քո
իմաստուն և ի բազմաց ոչ զովիս և լինիս ամաւթալից փխ և
մի—վկայիցիս:

B₁₋₂₄ որդեակ մի իմաստուն ունիցիս զանձն քո (B_{1,13} չիք՝
մի, B_{6,7} քո ալլ, B₁₈ համարեր փխ ունիցիս) փխ և—իմաստուն
(Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), B₁₂ ալլ փխ
յորժամ:

28c. Եւ մի՛ ասեր բան զումեքէ, զի մի և ալլք քեզ զնոյն ասա-
ցեն:

A_{2,3} չար փխ բան, A₂ չիք՝ մի (զի մի), A₄ որդեակ մի ասեր
զ ուր զումեքէ (Այդպիսով խրատն ստացել է անկախ բնույթ),
A₄ չիք՝ զնոյն, A₂ ասիցեն, A₅ որդեակ մի ասեր զուր ալլոց զի
ասացեն քեզ ալլք (Այդպիսով խրատն ստացել է անկախ բնույթ):

28d. Առաջի տեառն քո շատախօս մի՛ լինիցիս, զի մի անար-
գեսցիս:

A₂ լիցիս, A₄ լինիս, անարգիս, A₅ որդեակ առաջի քո տիրոջ
մի լինիր շատախօս զի մի արհամարհիս ի տեառնէ (Այդպիսով
խրատն ստացել է անկախ բնույթ):

B₁₋₂₄ և առաջի (Այդպիսով միակցվել է Ե-ին, իսկ Ե խրատը
բացակայում է), բազմախօս (B₁₈ մեծախօս) փխ շատախօս, B_{4,5}
լինիր, B₁₈ բազմաց փխ տեառն քո:

29. Որդեակ, յորժամ ոք առաքէ զքեզ առ յալլ ոք բանս ինչ
ասել, մի՛ յաւելցես ի խօսսն և մի՛ հատցես ի բանիցն, զի մի ծաղր
լինիցիս և պատուհաս կրեսցես յերկոցունցն:

A₄ չիք՝ բանս, A₂₋₅ ի յերկոցունց կրեսցես (A₄ յերկուցըն
կրես, A₅ յերկուց) փխ կրեսցես յերկոցունցն A₅ և փխ զի, յոր-
ժամ առաքէ տէրն քո ասել քեզ ինչ խաւսս և մի աւելցուր
խաւսքն նորայ և փխ յորժամ—խօսսն և:

B_{12,19} թէ ոք փխ յորժամ, B₁₋₂₄ առաքեսցէ զքեզ ալլ ոք ի
բան ինչ (B_{6,9} առաքէ, B_{12,19} չիք՝ ալլ ոք, B_{4,5} զալլ) փխ ոք—
—ասել, չիք՝ ի խօսսն, B_{6,7,12,19} բանէն փխ բանիցն, B₁₋₂₄ լի-
նիս (B₃ լիցիս, B_{12,19} լինիցիս), և արհամարհիս (B_{4,5,19}
արհամարհեսցիս, B₁₀ արհամարհեալ, B₂ արհամարհիս ի նո-
ցանէ, B₁₈ արհամարհիս ի բանիցն) փխ և—յերկոցունցն:

30. Որդեակ, ընդ բազմութիւն որդոց քոց մի՛ խնդասցես և ի
պակասիլն նոցա մի՛ տրտմիցիս, զի որդիք և ստացուածք յաստուծոյ
շնորհին, զի աղբատն մեծանայ և մեծն աղբատանայ, խոնարհն
բարձրանայ և բարձրն խոնարհի:

A_{4,5} բազմանալ փխ բազմութիւն, խնդալ փխ խնդասցես, A_{2,3}
պակասիլն, տրտմեսցիս, A_{4,5} չիք՝ նոցա, տրտմիր, A₅ մեծա-
տունն փխ մեծն, A_{4,5} չիք՝ խոնարհն—խոնարհի:

B₁₋₂₄ ի փխ ընդ, խնդալ (B₁₉ խնդար), չիք՝ նոցա, տրտմիր
(B_{1-3,18} տրտմիր), եւ շնորհեալ փխ շնորհին, մեծատունն աղբա-
տանայ և աղբատն մեծանայ (B₁₈ մեծն) փխ զի—աղբատանայ:

31. Որդեակ, թէ ընկերն քո հիւանդանայ, մի՛ ասեր թէ զինչ
տարայց նմա, այլ երթ ոտօք և տես աչօք, և լաւ է նմա քան զքան-
քարս սսկոյ և արծաթոյ:

A_{4,5} հիւանդ է փխ հիւանդանայ, A₂ մի թէ զինչ օտարաց
նման երթաս ի տես փխ մի—նմա, A₅ մի ասեր թէ զատարի ոչ
ի տես զնամ փխ մի—նմա, A₂ զքանդակ փխ զքանքարս, A₅ ո
փխ քան:

B₁₋₂₄ հիւանդացեալ կայ (B_{4,5} հիւանդ է, B₁₀ է փխ կայ)
փխ հիւանդանայ, չիք՝ ոտօք, չիք՝ աչօք, զի լաւ է նմա (B_{12,19}
զի զնալն քո) փխ և լաւ է նմա, զարծաթ և զինչս բազումս (B₃
և քան, B₁₁ քան զոսկի և ալլ ամենայն ինչ) փխ զքանքարս
—արծաթոյ:

32. Որդեակ, վասն չարախօսութեան ոսկի և արծաթ մի՛ առ-
նուր, զի գործն չար է:

A₅ չիք՝ ոսկի և, A_{4,5} չար է և վնասերիչ է:

B₁₋₂₄ կաշառ փխ ոսկի և արծաթ, ասցես, այդ գործ չար է
առաջին տեառն (B₁ աստուծոյ փխ տեառն, B_{2,6,7,12,13,19} չիք՝
այդ, B₃ այն փխ այդ, B₁₈ այդպիսի) փխ գործն չար է:

33. Որդեակ, մի՛ հեղուր զարիւն արդար ի տարապարտուց, զի
մի հեղցեն զարիւն քո փոխան նորա:

A₂₋₄ մարդոյ փխ արդար, A₅ ալլոց անպարտ փխ արդար ի
տարապարտուց, A₂₋₅ փոխանակ փխ փոխան, A₅ ընդ արեան
փխ նորա:

34. Որդեակ, պահեա զբերան քո ի ստութենէ, զաչս քո յարատ հալելոյ և զսիրտ քո ի շար խորհրդոց, զձեռն քո ի զրկելոյ, զոտն քո ի վատ տեղ զնալոյ, և բարի լիցի քեզ յաստուծոյ և ի մարդկանէ և երկայն աւուրբք կացցես յերկրի. զի ոյր զողանայ թէ ոսկի և թէ միրգ, վրեժ պատուհասին մի է:

A₂₋₅ չիք՝ և զսիրտ քո ի շար խորհրդոց, A₂ զողանալոյ փխ զրկելոյ, A₃₋₅ զողութենէ փխ զրկելոյ, A_{2,5} լինիցի փխ լիցի, A_{2,3} որ զողանայ ոսկի և որ զողանայ միրգ փխ որ—միրգ, A₄ չիք՝ զի որ—մի է, A₅ չիք՝ և ի—մի է:

B₁₋₂₄ ստախօսութենէ և, չիք՝ և զսիրտ քո ի շար խորհրդոց, պահեա զձեռն (B₇ և փխ պահեա, B_{2-5,7,10,11,13,15,17} որդեակ պահեա փխ պահեա,—Այդպիսով խրատը արոնվել է երկուսի) փխ զձեռն, զողութենէ փխ զրկելոյ, շար գնացից փխ վատ տեղ գնալոյ, չիք՝ և երկայն—յերկրի, չիք՝ թէ, և որ այլ սակաւ ինչ (B_{6-8,9,12,19} չիք՝ այլ, B₁₁ չիք՝ որ այլ, B₉ կամ փխ և որ այլ, B_{16,18} և կամ սակաւ ինչս) փխ և թէ միրգ:

35. Որդեակ, մի՛ մերձենար ի կին ընկերի քո, ապա թէ շնասցիս, բարկացի աստուած ի վերայ քո և այլք շնասցեն ընդ կնոջ քո, և զու տրտմիս յոյժ:

A₃ շնասցես, չիք՝ յոյժ:

36. Որդեակ, որ լսէ զբանս իմաստնոյ այնպէս է, որպէս ի ծառաւ տօթոյ ըմպէ ցուրտ ջուր և զովանայ: Եւ որ լսէ զբանս անմտի, որպէս զնա մոլար է:

A₂ մոլորի փխ մոլար է, A₃ մոլոր փխ մոլար:

37a. Որդեակ, մատանի ոսկի որ չէ քո, մի՛ դնեիր ի մատն քո:

A_{1,5} ձի որ չէ քո մի հեծնուր մատանի որ քո չէ մատն մի դնեիր թէպէտ որ բազցեալ իցես հաց որ քո չէ մի ուտեիր փխ մատանի—մատն քո:

B_{4,5,11,18} չիք՝ խրատը, B_{3,12,19} չիք՝ ոսկի,

37b. Եւ մի՛ ազանիր բեհեզս և ծիրանիս, որ չէ քո, զի մի ծաղր արասցեն զքեզ տեսողքն:

A₂ տեսանողքն:

B₁₋₂₄ և բեհեզս և ծիրանիս որ չէ քո մի ազանիր (B₆ բեհեզս փխ և բեհեզս, B₃ ազանիր), B₆ չիք՝ մի (զի մի), B₈ տեսանողքն:

38. Որդեակ, յորժամ վիշտ հասանի քեզ, զաստուած մի՛ հայհոյիր, զի մի բարկացի քեզ և տարաժամ սատակեսցէ զքեզ:

A₃ յորժամ որ նեղութիւն փխ յորժամ վիշտ, A₂₋₅ հառանի քեզ խստագոյն:

B₁₋₂₄ հայհոյեսցես, B_{6,7,12,19} բարկանայցէ, B₆ յարժամ փխ տարաժամ, B₁₈ սպանցէ փխ սատակեսցէ:

39. Որդեակ, մի՛ առնեիր կին այրի, զի յորժամ բան լինիցի, ասէ. Աւաղ զառաջին այրն իմ, և զու տրտմիս:

A_{4,5} հանդիպի կամ նեղութիւն ասիցէ փխ լինիցի ասէ, A₃ չիք՝ և զու տրտմիս:

B₁₋₂₄ առնուլ (B_{3,11} առնեիր, B₁ առնոյր), բան ինչ, ասասցէ (B_{4,5} ասացէ, B₁₁ ասէ, B_{12,19} ասիցէ), տրտմիս և լինիցի ձուլ, յոյժ (B₃ լիցի, B₉ լինի, B₁₈ լինի, B₁ և աղաղակ փխ յոյժ, B₅ մեծ յոյժ, B₈ խռովութիւն յոյժ փխ յոյժ, B_{12,19} խռովութիւն փխ աղաղակ), B₁₈ եկաւ առաջին փխ ավաղ զառաջին:

40. Որդեակ, մի՛ սիրեիր զորդի քո, առաւել քան զծառայն, զի ոչ գիտես թե ո՞ր ի նոցանէ լինի քեզ պիտանի, յորժամ հասցէ քեզ նեղութիւն կամ վիշտ:

A₃ սիրել, A_{2,3} զորդին:

41. Որդեակ, լաւ է ծառայն, որ ողորբանօք պատասխանէ տեսն իւրոյ, քան զորդի, թէ մեծամեծս խրոխտալով խօսի և ածէ ի բարկութիւն:

A₂ թէ փխ որ, A₄ քո փխ որ, A₃ չիք՝ որ, A₅ որ փխ թէ:

42a. Որդեակ, լաւ է բան իմաստնոյ ի հարբելութ, քան զխօսս անմտի ի ծարաւութ:

A₃ հարբելութեան, A₄ հարբածութեան, իմաստնի բանն, լրջութեան փխ ծարաւութ, A₅ ծարաւութեան:

42b. Լաւ է սրտմտութիւն իմաստնոյ, քան զբաղցրութիւն անլրգամի:

A_{4,5} որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), A₄ անմտի փխ անլրգամի:

42c. Լաւ է ճնճղուկ մի ի ձեռին քո, քան զհազարս յերկինս թռուցեալ:

A₁ քան թէ բուծ յայլո ձեռին փխ քան—թռուցեալ, A₄ չիք՝ յերկինս, A₅ քան հազար ընդ յերկինս:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատն ստացել է անկախ բնույթ), B₁ յօգս փխ յերկինս:

42d. Լաւ է կող մի ի ձեռին քո, քան թէ բուծ յայլոյ ձեռին:

A₁ միակցվել է 42 c խրատին, A_{4,5} որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատն ստացել է անկախ բնույթ), A₄ բիւր փխ բուծ:

42e. Լաւ է ուլ պատարագի ի տան քո, քան զուարակ յայլում տան:

A₄₋₅ որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), A₅ մի տուն քո զննած փխ պատարագ ի տան քո, զմարաք փխ զուարակ:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), ուլ մի (B₃ չիք՝ մի), քան թէ եզն և (B_{4,5} չիք՝ թէ),

42i. Լաւ է կոյր աչօք, քան կոյր մօտօք, քանզի կոյրն աչօք արագ տւանի զերթեկէն ճանապարհին, իսկ կոյրն մօտօք թողու զերթեկէն ճանապարհին և ընդ կամակորն գնա:

A₄₋₅ որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), A₂ կոյր մօտօքն:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), կոյրն (B_{6,7,12,19} կոյրն աչօք) փխ կոյրն աչօք, B₁₁ յառաջ փխ արագ, (B₁₋₂₄ իսկ որ կոյր է, B₉ քան դայն որ կոյրն) փխ իսկ կոյրն:

42g. Լաւ է անուն բարի, քան զտեսակ ցանկալի, զի գեղեցկութիւն ապականի և անուն բարի մնայ յաւիտեան:

A_{4,5} որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), A₄ զգեղն փխ զի գեղեցկութիւն, A₄ յետ մնայ փխ մնայ յաւիտեան:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), քանզի տեսքն և ինչքն ապականի և պակասի (B_{1,17} տեսն ինչքն պակասին և ապականին, B_{11,12,18,19} տեսակ, B_{6,8,9} ինքն, B₁₈ չիք՝ և ապականի) փխ զի—ապականի:

42h. Լաւ է բարեկամ մօտեւոր, քան եղբայր հեռեւոր:

A_{4,5} որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), A₂ մօտեւոր, զեղբայր հեռեւոր:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), զեղբայր ի հեռատանէ բնակեալ (B₁₁ հեռուստ, B_{4,5} հեռատան բնակեալ, B_{12,19} հեռեւոր փխ ի հեռատանէ բնակեալ) փխ եղբայր հեռեւոր:

42i. Լաւ է ատեւութիւն և խոտութիւն առն արդարոյ, քան զքաղցրութիւն և զողորմութիւն անօրինին:

A_{4,5} որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), A₂ առն անիրաւի փխ անօրինին:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), B₃ ընդ առն, B_{6,7,12,19} չիք՝ և խոտութիւն, B_{12,15,19} չիք՝ և զողորմութիւն, B₁₋₂₄ առն անօրին (B₃ ընդ առն, B_{11,18} անիրաւի, B_{14,15} յանօրինի փխ առն անօրինի) փխ անօրինին:

42j. Լաւ է կշռատ մի պղնձոյ առն իմաստնոյ, քան ճ կշռատ սակոյ առն անմտի:

A_{4,5} որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), A₂ պղնձի, A₂₋₅ չիք՝ առն, A₂ հարիւր կշռոյ, A₂₋₅ անմտի փխ առն անմտի:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), պղնձի իմաստնոյ (B₃ պղնձի առն, B₉ պղնձ, B_{6,12,19} պղնձոյ) փխ պղնձոյ առն իմաստնոյ, արծաթոյ անմտի (B₄ չիք՝ անմտի, B₅ իմարի փխ անմտի, B_{12,19} իմարոյ փխ արծաթոյ անմտի) փխ ոսկոյ առն անմտի:

42k. Հանդէս իմաստնոյ ի հրապարակս զովի և արծաթ անմտի ի խաւարի ծածկի:

A₂ հանդերձ փխ հանդէս, A₅ հրապարակս փխ խաւարի: B₁₋₂₄ որդեակ հանդերձ փխ հանդէս (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել):

43. Որդեակ, լաւ է առն, թէ իցէ ի վերայ նորա ձիւն և սառն և սրսուր, քան թէ մերձենայ ի կին անզգամ և լեզուանի:

A₂ լինիցի փխ իցէ, A_{4,5} սուսեր փխ սրսուր, A₅ չիք՝ և լեզուանի:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է մարդոյ բնակիլ ի վերա ձիւնոյ և սառն քան թէ ընդ կին անամօթ աղաղակող և լեզուան, B_{12,19} չիք՝ մարդոյ. բնակիլ առն, B₈ սառուցի, B_{4,5,9,18} չիք՝ ընդ, B₆ կնոջ անամօթէ փխ ընդ կին անամօթ, B₇ ընդ կնոջ անամօթի փխ որդեակ—լեզուանի:

44. Որդեակ, լաւ է առն, եթէ ոք ի նեղութեան իցէ և կարէ բանիւ օգնել նմա, զի որպէս ի բերանոյ առեծու զերծուցէ զնա:

A_{2,3,5} թէ փխ եթէ, A₂₋₅ բանիւք, A_{2,4,5} զերծուցանէ, A₂ չիք՝ զնա, A_{2,4,5} առեծոյ, A₃ առեծոյ զերծուցանէ, A₅ զնայ զի այդպէս բարի է առնին:

B₁₋₂₄ որդեակ եթէ ի նեղութեան ոք իցէ և կարիցես օգնել նմա այնպէս և զի ի բերանոյ առեծոյ զերծուցեր զնա (B_{4,5} չիք եթէ, B₃ թէ կարացես փխ և կարիցես, B₁ կարես, B₆ զինչ փխ զի, B₉ իբր թէ փխ զի, B_{12,19} որպէս թէ փխ զի, B₆ զերծուեր, B₁₈ զերծուցանէ) փխ որդեակ—զնա:

45. Որդեակ, ծառայ, որ մեղանչէ տեսան իւրում և երթայ առ ալլս յաշխարհի, հանգիստ մի՛ գտցէ և մի՛ ողորմութիւն յաստուծոյ:

A₅ որդեակ ծառայ որ երկու միտ է ընդ տեսան իւրում թէպէտ և սիրէ զքեզ մի վստահանայր ի նայ զինչս զի ծառայն որ առէ զտէրն իւր չէ բարեկամ փխ որդեակ—յաստուծոյ, A₃ յալլս փխ ալլս յաշխարհի:

B₁₋₂₄ իւրոյ (B_{6,9} իւրում), երթիցէ ալլ ոմն (B_{4,5,7} ալլում B_{12,19} ալլում տեսան, B₃ յալլ աշխարհ, B₁₁ յալլում աշխարհի) փխ երթայ առ ալլս յաշխարհի:

46. Որդեակ, ընկերի քում ուղեղ դատեցիր և բարութեամբ հասնիս ի ծերութիւն:

A_{2,4,5} ընդ ընկերի փխ ընկերի, ուղիղ, A₂ հասանէ:

47. Որդեակ, բարեկեցոյ զմիտս քո հեղութեամբ և կակղացոյ զլեզու քո քաղցրութեամբ և լեր առատութեամբ և բարութեամբ առ ամենայն ոք, զի հանգստեամբ վճարես զժամանակս քո: Ապա թէ ամբարտաւանիս և սիրես զստացուածս, ատիս յաստուծոյ և ի մարդկանէ և հանգիստ ոչ գտցես յաւիտեան:

A_{4,5} բարակացոյ փխ բարեկեցոյ, A₅ չիք՝ առ ամենայն ոք, A₅ զկենան փխ զժամանակս, A₂ և փխ ապա, չիք՝ ամբարտաւանիս

և, A_2 բարեկեցոյ հեղութեամբ և բարութեամբ և հանգստեամբ վճարես զժամանակս քո զի մի դառնութեամբ վճարին ժամանակք քո և ոչ գտանես հանդիստ փխ բարեկեցոյ—քո, A_5 չիք՝ ապա թէ—յաւիտեան, A_2-4 դտանես:

48. Որդեակ, մի՛ հնարաւոր արար մանկութեան քում, զի մի՛ սուր կերիցէ զքեզ և ոչ հասցես ի ծերութիւն:

$A_{4,5}$ քո փխ քում, $A_{4,5}$ հասանիս փխ ոչ հասցես:

49. Որդեակ, առաջի անարգ մարդկաց բազմախօս մի՛ լինիր, զի մի թեթևասցիս:

A_2 մարդկան, A_5 լինար, A_4 թեթևասցիս այլ ծանր առ ի խաւսել քո, A_5 թեթևասցիս այլ ծանրութիւնս քո խաւսել:

50. Որդեակ, մի՛ տար թոյլ ընկերին կոխել զոտս քո, զի մի համարձակիցի կոխել զպարանոց քո:

$A_{3,5}$ համարձակիցի:

51. Որդեակ, հարց զայր իմաստուն բանս իմաստութեան և իմաստնասցիս: Եւ եթէ հարցանես զայր անմիտ բանիւք բազմօք, ոչինչ իմանայ:

$A_{2,3}$ բան, A_2 թէ փխ եթէ, A_5 ոչինչ աւգտիս ի նմանէ փխ բանիւք—իմանայ, A_2 իմանաս փխ իմանայ, A_4 իմանայր:

52. Որդեակ, եթէ ի բանս ինչ առաքես զայր իմաստուն, մի՛ ինչ պատուիրեր նմա, և թէ ոչ լինի, դու ինքնին ասա: Եւ թէ ոչ, որ զանմիտ ոք առաքես, առաջի երկուց ընկերաց պատուիրեա, թէ չէ՝ անարգանս ածէ ի վերայ քո անպիտան խօսիւք:

A_2 նորա փխ նմա, A_5 նմա բան, A_2 չիք՝ ոք, A_5 արայ փխ ասա, A_3 մարդոց փխ ընկերաց, A_5 պատուիրեայ նմայ, A_2 անարգանօք փխ անարգանս:

53. Որդեակ, փորձեա զորդին քո, եթէ իմաստուն իցէ, ապա տացես զինչս քո ի ձեռս նորա:

A_3 թէ փխ եթէ, A_4 քո ուտել հացին և սես, և թէ իցէ իմաստուն փխ եթէ իմաստուն իցէ, A_5 քո ուտել հացին, A_5 և ապայ զինչս քո սուր ի ձեռս նորա փխ եթէ—նորա:

B_2 տացես նմայ, չիք՝ ի ձեռս նորա, $B_{12,19}$ ի նա փխ ի ձեռս նորա, B_9 ձեռն նորա եթէ թեթևագոյն է մի տացես զուցէ կորուցէ զինչս քո և դու տագնապաւ վճարես զկեանս քո:

54. Որդեակ, ի կոչնատանէ և ի հարսանեաց քան զընկերս քո յառաջագոյն հրաժարեա և այլ մի՛ դարձցես անդրէն, զի մի առնուցուս վէրս ի գլուխ քո:

$A_{4,5}$ կոչնատանէն, A_5 զընկեր, A_2 հրաժարեաց, A_2-4 դարձցիս, A_5 դարձիս, ել գնա փխ հրաժարեա, A_{3-5} զվէրս:

B_9 հարսին, B_{19} կնոջ օտարէ փխ կոչնատանէ, B_{1-24} վաղ փխ յառաջագոյն, դարձցիս $B_{3,4,6,8,11}$ հրաժարեաց, B_{1-24} ախպէս է զի իւզով անուշիւ օծեր զգլուխ քո (B_1 եղով) փխ անդրէն—քո:

55. Որդեակ, այր որ խիստ է՝ սն զքեզ, մի՛ հակառակիր ընդ նմա:

B_{1-24} որդեակ որ քան զքեզ զօրաւոր է ($B_{6,7,12,19}$ որդեակ մարդ, B_{18} որդեակ ոք) փխ որդեակ—զքեզ:

56. Որդեակ, զբանս հզօրաց մի՛ հոգասցես, և որ մեծ է քան զքեզ, ծառայեա նմա:

A_5 մեծամեծաց զու փխ հզօրաց, A_5 նմա ուղութեամբ:

57. Որդեակ, թէ բարձր են սենք տան քո իբրև կանգունս եւթն, յորժամ մտանես, խոնարհեցո զգլուխ քո:

$A_{2,4}$ եթէ փխ թէ, A_2 սեամք, A_4 շեմք, A_5 շէմ, թ կանգունս փխ կանգունս եւթն, A_5 մտանիցես խոնարհ կալ զգլուխս քո:

B_{1-24} եթէ (B_{17} թէ) փխ թէ, է փխ են, ինն (B_2 երկու) փխ եւթն, B_{11} շեմք, B_{18} սեմ, B_{1-24} մտանիցես և կանգունս, քո զի մի յետոյ ապաշաւիցես ($B_{4,5,10}$ ապաշաւեացես):

58. Որդեակ, մի՛ առնուր կշռով մեծաւ և տալ փոքրով և ասել թէ շահեցա, զի անօրէնութիւնք և չարութիւնք են առաջի աստուծոյ: Գուցե բարկացի աստուած ի վերայ քո և զոր ունիցիս տացէ ի ձեռս օտարաց:

A_2 չիք՝ և չարութիւնք, A_4 շահեցայ, անօրէնութիւն է և չարութիւն, $A_{4,5}$ չիք՝ աստուած, A_3 աւտարարասէ փխ օտարաց:

$B_{4,5}$ չիք՝ մեծաւ և տալ փոքրով, B_{1-24} քանզի այդպիսի դոժք ($B_{4,5}$ այդպէս, $B_{4,5,6,17}$ դոժք) փխ զի, չարքեք (B_{15} չարութիւնք), B_{18} անօրէն փխ անօրէնութիւնք և, B_{1-24} և (B_{18} միթէ փխ և) փխ գուցէ, B_1 չիք՝ ի վերայ քո, $B_{3,11}$ տեսնոս աստուծոյ, B_3 մի բարկացի, B_{1-24} ունիս ($B_{2,3,8,10,11}$ ունիցես, $B_{7,12,19}$ առնիցես), այլոց փխ օտարաց, B_{18} տացէ զինչս քո ի ձեռս այլոց պատրաստ կաց փխ զոր-օտարաց:

59. Որդեակ, մի՛ երդնուր ամեննին, և թէ երդնուս և ստես, պակասին աւուրք կենաց քոց:

A_5 ամեննին սուտ և իրաւ, եթէ փխ և թէ, չիք՝ և ստես, չիք՝ կենաց քոց:

B_{1-24} որդեակ մի երդնուր և ստել զի մի աւուրք քոց պակասեցի և կորնչիս ($B_{10,12,19}$ երդնուր, $B_{4,5,6,7,10}$ ստեր, B_{17} սուտ փխ և ստել, B_{18} ստութեամբ փխ և ստել, B_2 յաւուրք, $B_{3,7}$ աւուրք քո, $B_{1,10,15}$ պակասիցէ, չիք՝ և կորնչիս, B_{11} պակասեցին և կորնչիցես) փխ որդեակ—քոց:

60. Որդեակ, եթէ կամիցիս յաստուծոյ խնդրել ինչ, ի կամաց նորա մի՛ խոտորիր: Պահեա զպատուիրանս նորա, երկիր ի նմանէ և սրբութեամբ կաց առաջի նորա, և յաւելցէ ի ժամանակս քո:

A_4 կամիս խնդրել ինչս աստուծոյ, A_5 եթէ խնդրես զինչս աստուծոյ, A_4 երկիւզիր փխ երկիր, A_5 յաւելցի քեզ, չիք՝ ի ժամանակս քո:

B₁₋₂₄ որդեակ եթէ կամիցես ինչ խնդրել յաստուծոյ ի կամաց նորա մի ելանիցես (B₁ կամիս, չիք՝ խնդրել, պահատիւր և զոր խնդրես տա քեզ աստուած փխ ելանիցես) փխ որդեակ-ժամանակս քո:

61. Որդեակ, զոր քեզ շար թուի, ընկերին մի՛ առներ, այլ զոր ինչ սիրես. թէ արասցեն բարեկամք քո, արա և դու ամենեցուն, զի յամենայնէ բարի գտցես:

A_{2,4} ընկերին քո (A₄ քում), A₃ կամես փխ սիրես, A_{3,4} արասցեն քեզ, զոր սիրես փխ զոր ինչ սիրես, A₃ որդեակ եթէ ոք արասցէ քեզ շար դու բարի արայ փոխարէն նորա փխ որդեակ-գտցես:

B₁ որ ինչ փխ զոր քեզ, ընկերին քո, չիք՝ այլ, B₂₋₂₄ չիք՝ զոր-այլ, կամիցես (B₁ կամիս, B_{2-4,7} կամիցես, B₅ կամեսցիս) փխ սիրես, արասցեն քեզ մարդիկք (B₁ չիք՝ մարդիկք, B_{4,5} մարդիկք բարեկամք քոց), չիք՝ բարեկամք քո, յաստուծոյ փխ յամենայնէ, գտցես (B₁₁ գտանես) և յաւելցին ամբ կենաց քոց (B₁₈ ամպբ կենացդ, B_{9,18} չիք՝ քոց, B_{4,5} յաւելցին քեզ):

62. Որդեակ, յորժամ իցես ի մէջ արանց, թէ աղբատ ես, մի՛ յայտնեք զաղբատութիւն քո, զի բանից քոց ոչ լուիցեն և արհամարհեսցիս ի նոցանէ:

A₅ սիրեկաց քոց փխ արանց, չիք՝ թէ աղբատ ես, A զաղբատութիւնդ, չիք՝ քո, A₅ զպարտ քո և զաղբատութիւնդ փխ զաղբատութիւն, A₅ արհամարհես:

B₁ լիցես փխ իցես, B₁₀ լինիցիս փխ իցես, B₁₋₂₄ չիք՝ թէ աղբատ ես, B₂₋₂₄ բազմաց փխ արանց, B₁₉ յայտնեք զպարտդ և B_{12,19} քո նոցա, B₁₋₂₄ արհամարհիս (B_{4,5,6,7} արհամարհեսցիս B_{12,19} արհամարհեսցեն զքեզ) փխ արհամարհեսցիս:

63. Որդեակ, սիրեա զկին քո, զի մարմին քո է և զհետ կնոջ օտարի մի՛ երթար, զի գործդ մահաբեր է և շար է առաջի աստուծոյ և մարդկան:

A₅ զի այդպիսի գործն մահ բերէ փխ զի գործդ մահաբեր է, A_{4,5} չիք՝ և մարդկան:

B₁₋₂₄ քո է և կցորդ կենաց քոց և յորժ աշխատի սնուցանել զմահկունս քո (B₁₂ կենաց է քո, B₃ ի սնուցանելն), որդեակ զհետ փխ և զհետ (Այդպիսով խրատը արձնվել է երկուսի), շրջիւր (B_{2,3,7,18} շրջիւր, B₇ շրջիւր) փխ երթար, զի այդպիսի, B₁ մահ բերէ փխ մահաբեր է, B_{6,7} օտարի ամենին, B₆ ընդ օտար կնոջ փխ զհետ կնոջ օտարի, B_{12,19} օտար կնոջ ամենին փխ կնոջ օտարի:

64. Որդեակ, սիրեա զեղբայր քո հաւասար քեզ և թէ հնար լինի՝ զամենայն ոք:

B₁₈ զայր փխ զեղբայր, իբրև փխ հաւասար, B₁₋₂₄ չիք՝ և թէ հնար լինի զամենայն ոք:

65. Որդեակ, ուսո զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ, զի ըստ սովորութեան վարիցէ զկեանս իւր, զի որկորայքն ոչ ժուժեն, յորժամ ոչ գտանեն:

A₂ վասն փխ ըստ, A₅ չիք՝ զկեանս իւր, A₅ զի ոչ ժամ ոչ գտանեն համբերեն այնմու ժամանակին փխ զի—գտանեն, A₁ ուժեն փխ ժուժեն, A₂ չգտանեն փխ ոչ գտանեն:

B₁₋₂₄ և (B₁₉ որդեակ փխ և) փխ որդեակ (Այդպիսով բացի B₁₉-ից այլուր խրատը միակցվել է նախորդին), B_{7,12,19} որդում—թեանց փխ սովորութեան, B₁₋₂₄ իւրեանց վարեսցին և յորժամ կերակուր ոչ գտանիցեն համբերեսցեն (B₂ գտանիցի, B₁₈ կարասցեն համբերել, B₁₉ կարասցեն ժուժկալել) փխ վարիցէ—գտանեն:

66. Որդեակ, թէ առաքէ տէր քո զքեզ բերել սպտուր, դու մի՛ բերեր խաղող, զի զխաղողն ուտէ և զպատուհաս սպտուրին ոչ թողու:

B₁₋₂₄ եթէ առաքեսցէ (B_{4,5} առաքէ, B₁₁ առաքեա), B_{2,6,7} չիք՝ զքեզ, B_{4,5,9} սպտուր, B_{3,6-8,10-13,15,19} սխտոր փխ սպտուր B₁₋₂₄ չիք՝ դու բերել (B₃ բերել նմա, B₆ բերիցես նմայ) փխ բերեր, B₁₁ ուտեն, թողուն:

67. Որդեակ, մարդոյ, որ չիք գործ ուղիղ և անուն բարի, լաւ է նմա մահ, քան զկեանք:

B₁₋₂₄ մարդ որոյ (B_{1,18} մարդոյ որ), գործք իւր ուղիղ չէ (B_{6,7,12} գործքն, չիք՝ իւր, B₁₁ չեն) փխ չիք՝ գործ ուղիղ, B₁₉ մարդուն գործքն որ չէ ուղիղ, B₁₋₂₄ բարի ոչ ունի, B₁₉ այն մարդուն մեռած քան կենդանի փխ նմա մահ քան զկեանք:

68. Որդեակ, լաւ է աղբատութիւն անփոխ, քան զմեծութիւն ցրուեալ:

B₁₋₂₄ հանգստեամբ (B₇ հանգստեան) փխ անփոխ, ցնորեալ փխ ցրուեալ:

69. Որդեակ, մի ասեր բան շար բարեկամի քո, այլ ծիծաղեալ յերեսս նորա և ուրախ լիցիս:

A₅ որդեակ բարեկամին երեսս մի յայտնեք շար բան այլ ծիծաղեալ յերեսս նորայ զի ուրախ լինայ փխ որդեակ-լիցիս:

B₁₋₂₄ խնդա ընդդէմ (B₁₉ ծիծաղեալ երեսս փխ խնդա ընդդէմ, B₁₈ ընդ փխ ընդդէմ) փխ ծիծաղեալ յերեսս, B զի փխ և լինիցիք հանապաղ (B₁₈ լիցի, B₁₉ լինիցի ի մէջ ընկերաց քոց, չիք՝ հանապաղ) փխ լիցիս, B₃ դու ուրախ լեր ընդ նմայ զի խնդութիւն լինի հանապաղ փխ ծիծաղեալ-լիցիս:

70. Որդեակ, ընդ կնոջ քո խորհեսցիր, բայց զգաղտնիս քո մի՛ յայտնեք նմա, զի տկար է և ոչ կարէ պահել և յայտնէ կարևորացն, կարճամիտ է և փոքրոգի, ոչ կարէ ծածկել բանս ի սրտի:

A₅ զինչտ քո ամէն կնոջտ յայտնէ ապալ սրտիդ խորհուրդն մի յայտնեք նմայ փխ ընդ-նմա, տկար է բնութիւն, սրտի իւրում:

B₁₋₂₄ խոնարհեալներ փխ խորհեալներ, քանզի ոչ կարէ պահել զբանս ի սրտի այլ յայտնէ մերձաւորաց իւրոց քանզի (B₇ զի ոչ, զբանս քո, B₁ սրտի իւրում, B₁₈ սրտի քում, իւրոց քանզի կինն) փխ զի-կարեւորացն, B₂, կարճողի փխ կարճամիտ, չիք՝ և փոքրողի, B₁₂ քանզի կարճամիտ, B₁₈ կարճամիտ լինի, B₁₉ որդեակ դամենայն բարութիւն կնոջ քո արա բայց զսրտիդ խորհուրդ քո մի յայտնեմ նմա զի կին մարդ կարճամիտ է և փոքրողի ոչ կարէ պահել զբանս քո յայտնէ զբացեաց և զքեզ փորձանս ձգէ փխ որդեակ-ի սրտի:

71. Որդեակ, զոր չես դրել, մի՛ առնուր և զոր չէ քո, յայլ ոք մի՛ տար:

A₄ առնել փխ առնուր, մի այլոց փխ յայլ ոք մի, A₅ որդեակ որդեղ որ ձեռաւք չես դրել մի առնել և զոր իրք որ քո չէ այլոց բան մի տար փխ որդեակ-տար:

B₃ դու չես եղեալ փխ չես դրել, B₁₈ չէ դրել փխ չես դրել, B₁₋₂₄ մի տացես այլոց (B₅ տար, B_{12,19} յայլում) փխ յայլ ոք մի տար:

72. Որդեակ, խորհեալ զբանս ի սրտի քում և ապա ի վեր հանցես, զի թէ փոխես զբանսն, ծաղր լինիս: Եւ մի՛ հաներ բան դատարկ ի բերանոյ բումմէ, մինչև բազում անգամ խորհեացիս ի սրտի քում, զի լաւ է յանցանք մարմնոյ, քան զյանցանս լեզուի:

A₅ զի թէ շուտով ասես ծաղր լինաս ի մէջ ընկերացդ փխ զի-լինիս:

B₁₉ բում ընտրեալ զպիտանին, B₁₋₂₄ որդեակ մի հաներ փխ և մի հաներ (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի), B_{12,19} բեր ի լեզուդ և խօսիր զի եթէ փխ ի վեր հանցես զի թէ, B₁₈ զուրս փխ վեր, ծաղր ոչ, B₁₋₂₄ չիք՝ մինչև-քում, B₁₉ լեզուի մի ծիծուղի մարդիկ զի տնադելուն կոխ լինի և ի հետ կուռոյն սպանութիւն:

73. Որդեակ, թէ լսիցես չար զումեքէ, թագո՛ւ ի սրտի քում և մի՛ հանցես ի վեր, և մի՛ ոք լուիցէ ի բերանոյ քո:

A₂ լսես, A₅ լսիցես բան, չար մի ասիցես ումեք, չիք՝ դումեքէ, A₄ բերանոյտ, չիք՝ քո:

B₁₋₂₄ եթէ լսես (B_{6,7,12} լսիցես) բան, B_{3,19} թաքոյ դնա, B₁₋₂₄ չիք՝ և մի հանցես ի վեր, քո զմնասն, B₃ լուիցէ զմնասն:

74. Որդեակ, ի մէջ երկուց կոռուղաց մի՛ կանգնիր, զի մի իզուր մեռցիս, կամ ձաղեացիս, կամ պատուհասեացիս, այլ փախիր ի հեռի:

A₃ անգանիր փխ կանգնիր, A₂ ձաղեացես փխ ձաղեացիս, A₄ ի նոցանէ, A₅ նմանէ փխ հեռի:

B₁₋₂₄ որդեակ ի մէջ կուռոյ մի ականիցիս զի ապտակիս և պատուհասիս և ի զուր մեռցիս այլ փախիր և հեռի լեր (B₁₉ մարդ

որ կու կովին սրով դու ի մէջ նոցա մի անկանիր թէ չէ ի զուր մեռանիս, B₃ կուռոց, B₅ ապտակեացիս, B₁₂ պատուհասեացիս, B₁₁ մեռանիս) փխ որդեակ-ի հեռի:

75. Որդեակ, մի՛ ընդ վայր ծիծաղիր, զի ի ծաղրէն լինի կոխ և ի կուռէն՝ սպանութիւն:

A₂ ծաղուռ, A₃ ծաղրուռ, A₅ և մի գանկալ աներ զի լինայ գանկէն կոխ կովուն անհարկութիւն և զարձեալ լինայ սպանութիւն փխ զի-սպանութիւն, A₂ չիք՝ ի, A₃ կովուն, A₄ կովուն անհարկութիւն:

76. Որդեակ, թէ կամիս իմաստուն լինել, պահեալ զլեզու քո ի շատախօսութենէ և նայեալ առաջի աչաց քոց և լիցիս իմաստուն առաջի ընկերաց:

A_{2,4} շատ խօսելու (A₄ խաւսելոյ) փխ շատախօսութենէ, A₅ չար խաւսելոյ փխ շատախօսութենէ, A₃ ընկերաց քոց, A₄ ամենեցուն փխ ընկերաց, A₅ աստուծոյ փխ ընկերաց:

B₁₋₂₄ զբերան քո (B₆ զքեզ փխ զբերան քո, B₇ զբանս փխ զբերան, B₁₉ զլեզու փխ զբերան) փխ զլեզու քո, B₁₋₂₄ շատ խօսելոյ (B₁ շատախօսութենէ B_{2,3} շատախաւսելոյ) փխ շատախօսութենէ, և հայեաց ընդ ակամք քոյ (B₁₁ պահեալ, B₁₂ հայեալ) փխ և նայեալ-քոց, ի մէջ փխ առաջի, ընկերաց քոց:

77. Որդեակ, ամենայն մարդ, որ ոչ վարի իրաւամբ և արդարութեամբ, զաւուրս իւր կարճէ:

A₄ կամ փխ ամենայն, A₅ եթէ ոչ ոք փխ ամենայն-ոչ, A₂ իւր իւր:

B₁₋₂₄ որդեակ մարդ որ վարէ զժամանակս իւր իրավամբ և արդարութեամբ ոչ կարճեցիս աւուրք նորա փխ որդեակ-կարճէ:

78. Որդեակ, թէպէտ և աղքատ իցես, յաւուր պատարագի յաստուծոյ մի՛ հեռանար:

B_{4,5,7,12,18,19} եթէ փխ թէպէտ և, B₁₋₂₄ պատարագաց, B₁₈ պատարագի և ողորմութեան B₁₋₂₄ հեռացիս (B₂ հեռցիս, B_{3,7} հեռանար, B_{4,5} հեռացես, B₁₈ հեռանիցիս սիրել զաստուծոյ) փխ հեռանար:

79. Որդեակ, մի՛ տացես զինչս քո ումեք, առանց մուրհակի և վկայի, զի մի բազմախօսութիւն լիցի:

A_{4,5} առանց վկայի և առանց զբաւականի զինչս քո ումեք մի տացես զի բազմախօսութիւն մի լիցի (A₅ զի բազում խաւսը լինի) փխ մի տացես-լիցի:

B₁₋₂₄ որդեակ զինչս քո առանց մուրհակի և վկայի մի տացես ումեք զի մի բազում խօսք լիցի ի միջի և ի բուն բարեկամէ բումմէ հեռանայցես (B_{12,19} տացես մարդոյ և, B₁₈ այլոց փխ ումեք) փխ որդեակ-լիցի:

80. Որդեակ, ի բուն բարեկամէ քումմէ մի՛ հեռանար:

A₄ ի բարեկամէտ փխ ի բուն բարեկամէ քումմէ:

B₁₋₂₄ Միակցվել է նախորդ խրատին, տես տարբերքը վաճար:

81. Որդեակ, զբանս տեսան քո թէ մեծ է, մի՛ հատաներ և թէ փոքր է, մի՛ յաւելուր:

B₁₋₂₄ չիք՝ թէ մեծ է, հատցես, B_{6,7}, չիք՝ տեսան, B₇ յաւելուցիս փխ յաւելուր:

82. Որդեակ, պահեա զհայր քո և զմայր քո, զի ի հասանել որդոց քոց խնդասցես:

A₂ հասեալ փխ ի հասանել, A₅ պատվեա փխ պահեա, զմայր փխ զմայր քո, A₄ զիոց փխ որդոց, քոց և զու, A₅ պատվիս ի նոցանէ փխ խնդասցես:

B₁₋₂₄ պատուեա փխ պահեա, զմայր (B_{4,5,18} զմայր քո) փխ զմայր քո, B_{2,18} զհայր փխ զհայր քո, B₁₋₂₄ խնդասցես յոյժ (B₁₂ չիք՝ յոյժ), B₁₉ խնդասցիս և զու ի նոցանէ պատուիս, B₁₂ զի և զու ուրախացիս որդիս քո փխ զի-խնդասցես:

83. Որդեակ, որոյ ձեռն լի է, նա իմաստուն է և առատ, և ամենայն ոք պատուէ զնա, և որ աղքատ է, անմիտ է և անարգ է, և ոչ ոք պատուէ զնա:

A_{2,4,5} նա է իմաստուն (A₅ է այր), A_{4,5} որոյ զատարկ է (A₅ որոյ ձեռն) փխ որ աղքատ է, A₄ անգէտ փխ անարգ:

B₁₋₂₄ մարդ որոյ (B_{7,9,18} մարդոյ որ) փխ որոյ, ձեռն իւր (B_{7,18} չիք՝ իւր), նա է այր, իմաստուն և հանձարեղ, չիք՝ է և առատ, և որոյ ձեռքն զատարկ է նայ է այր յիմար և ստախօս փխ և որ-զնա:

84. Որդեակ, եթէ կաշառս ոք տա դատաւորի, պատուհասի յաստուծոյ, զի զաշս դատաւորին կուրացուցանէ կաշառն:

A₅ աստուծոյ զի կաշառք կուրացնէ զաշս դատաւորաց փխ յաստուծոյ-կաշառն:

85a. Որդեակ, կերայ դառնիճ և լեզի և ոչ էր դառն քան զաղքատութիւն և զպանդխտութիւն:

A_{2,4} և արբի լեզի փխ և լեզի, A₃ և զարձուցի լեզի, A₅ չիք՝ դառն:

B₁₋₂₄ և արբի լեզի փխ և լեզի, չէր փխ ոչ էր, չիք՝ և զպանդխտութիւն (Բայց այդ նշանակութեամբ B₁₋₂₄-ի մեջ կա վերանաձ մի ինքնուրույն խրատ՝ Որդեակ կլայ տղորուկ և արբի չուր հոտեալ և չէր դառն քան զօտարութիւն):

85b. Բարձի արճիճ և երկաթ և ոչ էր ծանր քան զպարտքն: Եւ որ պարտ է ինչ, թէպէտ ուտէ և ըմպէ, ոչ կարէ հանգչիլ:

A_{2,4} բարձի աղ և բարձի արճիճ փխ բարձի-երկաթ, ծանոր, A₂ զպարտսն, A₃ բարձի արճիճ և բարձի երկաթ, որ պարտի փխ

և որ պարտ է, A₃ և որ պարտի, A₄ զի փխ և որ պարտ է ինչ, A₅ չիք՝ և որ պարտ է ինչ, թէպէտ ուտէի և ըմպէի ոչ հանգչիլ մինչև զմարեցի զպարտքս:

B₁₋₂₄ որդեակ բարձի աղ և արճիճ (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի), զոր պարտի ոք (B₁₈ զի ոք որ պարտական լինի) փխ և որ պարտ է ինչ, հանգչիլ մինչև հանցէ զպարտսն (B_{3,5} հատուցէ, B₁₉ զմարէ):

86. Որդեակ, յաւուրս պատարագաց քոց առատաձեռնեա և մի՛ աշս արձակեր, զի ոչ հաճի աստուած:

A₂ յաւուր պատարագի զոհից քոց, A₅ առատաձեռն եղիւր, A₂ աստուած և ի մարդկան անարգանս կրէ, A_{4,5} նեղասրտիւր փխ աշս արձակեր:

B₁₋₂₄ զոհից փխ պատարագաց, B₃ առատաձեռն լեր, B₁₋₂₄ նեղասրտիւր (B₁₈ տրամիւր) փխ աշս արձակեր, B₃ հաճի յայն-պիսոյն, B_{6,7} ճանաչի փխ հաճի, B₁₋₂₄ աստուած և ի մարդկանէ անարգիս (B₁₈ ամաչիս), B₁₉ առատ բուն զձեռն որ այլ աշք ի ձեռն քո ոչ մնայ այլ ամենեցուն հաւասար բաշխէ և թէ ոչ առատ բունն ոչ հաճի աստուած փխ առատաձեռնեա-հաճի:

87. Որդեակ, մի՛ թողուր զլալիսն և երթար ի հարսանիսն, ալ թող զհարսանիսն և երթ ի լալիսն, զի ամենեցուն մահ կա առաջի:

B_{6,7,12,13,19} չիք՝ թող զհարսանիսն և, B₁₋₂₄ զնա փխ երթ:

88a. Որդեակ, ձի որ չէ քո, մի՛ հեծնուր:

B₁₋₂₄ հեծանիւր (B_{2,9} հեծնիւր, B_{6,7} հեծնուր):

88b. Եւ թէպէտ որ կարի քաղցեալ իցես, հաց որ չէ քո մի ուտեր:

B₁₋₂₄ ես (B_{6,7,12,19} իցես, B_{12,19} իցես և գոցես) փխ իցես, B_{6,18} ուտիցես:

89. Որդեակ, յայտնեա զխորհուրդ քո առաջի բարեկամի քո և յետ աւուրց ինչ գրգռեա զնա: Թէ զոր ասացերն զխորհուրդն ոչ ասաց, բարեկամ քո լիցի, զի հաւատարիմ գտաւ:

A₂ չիք՝ առաջի բարեկամի քո, A_{3,4} սուերն փխ ասացերն A₂₋₄ ոչ ասէ զխորհուրդ քո (A₃ յայտնէ) փխ զխորհուրդն ոչ ասաց, A₅ ասէ այն է քո սիրելի բարե գոցես ի նայ փխ ասաց-գտաւ, A₄ գտաւ ի բանքն:

B₁₋₂₄ թէ զխորհուրդն զոր ասացեր (B₁₂ քո փխ զոր ասացեր), յայտնէ (B₁₂ յայտնեացէ) փխ ասաց, եղիցի փխ լիցի, գտաւ առ քեզ (B₁₈ առ քեզ և ճշմարիտ բարեկամ):

90. Որդեակ, լաւ է քեզ թէ գողասցեն զինչս քո, քան թէ գողու-
թիւն գտցեն ի վերայ քո:

A_{2-5} չիք՝ քեզ, գտցի փխ գտցեն:
 B_{1-24} չիք՝ քեզ (B_{18} քեզ), քո դամենայն (B_9 չիք՝ դամենայն),
 B_3 թէ այլ փխ թէ, $B_{6,7}$ գողանայցեն, B_{1-24} քան թէ գտցեն
գողութիւն առ քեզ (B_8 գտցեն մի) փխ քան թէ-ի վերայ քո:

91. Որդեակ, ընդ մահ թշնամոյն քո մի՛ ուրախանար, զի կայ և
քեզ մահ:

A_5 զի դու այլ ևս մեռցիս փխ զի կայ և քեզ մահ:
 B_{1-24} թշնամեաց քոց (B_1 թշնամոյ քո), $B_{1,8,15}$ խնդար փխ
ուրախանար, B_{1-24} մահ առաջի (B_3 առաջի քո):

92. Որդեակ, որ խնդրէ ի քէն ինչս, որ կարող ես տալ, մի՛ ար-
գելուր, զի առցես յաստուծոյ հազարապատիկ:

$A_{4,5}$ եթէ փխ որ, խնդրէ որ, A_{2-4} միայն հարիւր փխ հա-
զարապատիկ:
 B_{1-24} յորժամ խնդրէ որ (B_3 եթէ) փխ որ խնդրէ, թէ կարող
ես (B_{18} այլ կատարես զկամս նորա թէ կարող ես) փխ որ կարող
ես տալ, ընկալցիս փխ առցես ի, միոյն ճապատիկ (B_5 ճ-ապատիկ
և Ռ-ապատիկ) փխ հազարապատիկ:

93. Որդեակ, յորժամ տեսանիցես զծերն, պատուեալ զնա և
յոտն կաց առաջի նորա, զի այլք զնոյնն քեզ արասցեն:

A_2 տեսանես, A_5 արասցեն լաւ է:
 B_{1-24} զի յորժամ դու ծերացիս:

94. Որդեակ, թէ դադարեցին գետք ի գնացից և արեգակն
լընթացից. կամ քաղցրացի լեղի, որպէս մեղր, կամ պիտանասցի
ագռաւ, որպէս աղանի, նոյնպէս թողցէ անզգամն զանօրէնութիւն
իւր և անմիտն զգոնացի:

$A_{4,5}$ սպիտակացի (A_5 ըսպիտակեցի) փխ պիտանացի, A
քաղցրանայ, A_5 ըսգառացի փխ զգոնացի:
 B_{1-24} իբրեւ զմեղր, սպիտակացի (B_3 սպիտակեցի) փխ
պիտանացի, այնպէս փխ նոյնպէս, զանզգամութիւն փխ զան-
օրէնութիւն, զգնացս իւր փխ զգոնացի, B_2 զգոնացի կամ
զգնացս իւր թողցէ փխ զգոնացի, B_{18} անզգամն զանզգամու-
թիւն իւր թողցէ և անմիտն զանմտութիւն իւր գնացից փխ
թողցէ-զգոնացի:

95. Որդեակ, թէ պաշտոնեայ ես աստուծոյ, զգոյշ լին և սրբ-
բութեամբ ծառայեալ նմա:

$A_{4,5}$ նմա երկիւղիւ:

96. Որդեակ, մի՛ յաճախեր ի տուն բարեկամի քո, զի մի ա-
տեսցեն զքեզ:

A_2 յաճախ փխ յաճախեր, քո գնացես, $A_{4,5}$ զի մի թեթե-
ւացիս և նայ, ատեսցէ:
 B_{1-24} յաճախիւր ($B_{2,5,9}$ յաճախիւր) ոտիւքդ, զի մի յազեցի
(B_2 յազեալ), ատեսցէ (B_{17} ատիցէ), B_2 քո հանապազ:

97. Որդեակ, շուն որ թողու զտէր իւր և գա զհետ քո, քարամբբ
հալածեալ զնա:

$A_{4,5}$ քարիւ հալածէ զնա ի քէն:
 B_3 չիք՝ և գա զհետ քո, $B_{4,5,18}$ ընդ քեզ փխ զհետ քո, $B_{12,19}$
զինի փխ զհետ, B_9 չիք՝ զհետ քո:

98a. Որդեակ, թէ չար ինչ գործես, մի՛ ոք տեսցէ, զի աստուծոյ
հաճոյ գործք բարիքն են:

B_{1-24} որդեակ երկիր յաստուծոյ և զչար գործք քո մի ոք
տեսցէ զի մի ուսցին ի քէն (B_{17} քէն այլքն, B_{18} քէն և դու լնիս
մեղացն մասնակեց) փխ որդեակ-բարիքն են:

98b. Եւ յամօթոյ, իբրեւ յաստուծոյ, երկիր, զի ամենայն չարիք
ի լրբութենէ գործի:

A_2 որդեակ յամօթոյ (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է
ստացել):

99a. Որդեակ, չար բանքն վկայ է ստութեան:

A_3 վկայեն ստութեամբն փխ վկայ է ստութեան,
 B_1 բան սուտ սկիզբն ատելութեան է փխ չար-ստութեան,
 B_{18} բան չար և սուտ վկայութիւն չար է առաջի աստուծոյ փխ
չար-ստութեան:

99b. Եւ որ ի մեղաց ոչ երկնչի, ճարակ հրոյ եղիցի:

A_{2-5} որդեակ որ փխ և որ (Այդպիսով խրատն տրոհվել է
երկուսի):

B_1 սրոյ ճարակ փխ ճարակ հրոյ:

100. Որդեակ, մի՛ ստանար ինչս յանիրաւութենէ, զի մի կորու-
սանիցէ զամենայն ստացուածս քո:

$A_{4,5}$ կորուսանիցես, քո ընդ նմա:
 B_{1-24} ամենայն ստացուածք քո կորիցեն փխ կորուսանիցէ
—քո:

101. Որդեակ, ի մարդոյ չարէ փախիր, այլ ընդ իմաստնոյ լի-
ցին զնացք քո:

A_2 ըստ փխ ընդ, $A_{4,5}$ մարդ որ չար է փխ ի մարդոյ չարէ:
 A_{2-5} եղիցին փխ լիցին:
 B_1 մարդոյ որ, B_3 ի չար մարդկանէ, B_{1-24} ընդ առն, եղիցին
փխ լիցին:

102. Որդեակ, ազահուլթին մայր է մեղաց և ծնիչ չարեաց: Ողորմութիւն և ճշմարտութիւն ձեռնատու է բարեաց և սէր առ ամենայն մարդ: Ազահուլթին կորուստ է անձինն և յիշատակ չարի: Զի որ սիրէ զինչս, ատէ զընկերն: Եւ ամենայն ազահ օտար է յամենայն բարի գործոց:

A₁ ծնիչ փխ ծնիչ, A₄ չիք՝ ազահուլթին-չարեաց, A₅ մայր է չարեաց և ծնուցիչ մեղաց:

B₂₋₄ ծնող փխ ծնիչ, B_{3/18} մայր է ամենայն, B₁₈ ծնաւդ ամենայն, B₁₋₂₄ չիք՝ և սէր-մարդ, որդեակ կորուստ աւձին փխ ազահուլթին կորուստ է (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի), չարի ազահուլթին է (B₁₈ զամենայն աւգտութենէ լինի փխ ազահուլթին է), և ոյք սիրեն զինչս ատեն զբարեկամս փխ զի որ սիրէ զինչս ատէ զընկերն, ազահ օտար են ի (B_{7/18} ազահ, B₃ յամենայն փխ ի) փխ ազահ-յամենայն:

103a. Որդեակ, ի շահ չարեաց մի՛ մերձենար:

A₅ չիք՝ խրատը:

103b. Եւ թէ դատարտր իցես, ուղեղ դատեսցիր, զի ի մեծ դատարտրէն ոչ պատուհասեսցիս:

A₂₋₅ որդեակ թէ փխ և թէ (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), A₅ ուղեղ դատէ զգատատան, A_{4/5} մի փխ ոչ:

104a. Որդեակ, դատաստան անիրաւութեան մի՛ առներ: Թէ՛ պէտ յաղթես ոսոխին, յաստուծոյ դատաստանացն երկիր:

A₄ անիրաւութեամբ, A₄ երկնչիր:

B₁₋₂₄ սերմաներ փխ առներ: B₃ ոսոխին քում ալ, B₉ գեր-ժիր փխ երկիր:

104b. Մի՛ սերմաներ ռասմ չարի, զի մի անօրէն դահճաց մատնեսցիս:

A₅ ցաներ փխ սերմաներ, A₅ ռասմ:

B₁₋₂₄ որդեակ մի կազմեր ըռազմ (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել):

105. Որդեակ, օրինացն ունկն դիր և ի չարեաց մի՛ երկնչիր, զի պատուիրանն աստուծոյ պարիսպ է մարդկան:

A₄ պատուիրան է:

B₁₋₂₄ օրինացն աստուծոյ (B₆ աստուծոյ երկնչիր և), ուն-կընդիր լեր (B_{12/19} չիք՝ լեր), B₁₋₂₄ մարդոյ, B₁₉ աստուծոյ ամուր:

106a. Որդեակ, զչարախօսութիւն յումեքէ մի՛ լսեր, քանզի սուր է, խոցոտէ զսիրտ լսողին և մի՛ տրտմիր ի բարբառոյ մարդկան, զի նախատինք է:

B₁₋₂₄ սուր երկսայրի, զլսելիս փխ զսիրտ, չիք՝ և մի-նախատինք է:

106b. Ի մարդոց ծերոց և յիմաստնոց պատկառես և ընդ նոսա լեր:

B₁₋₂₄ չիք՝ խրատը:

106c. Մարդ որ սիրէ զխաղաղութիւն, հանապազ ուրախութիւն և ցնծութիւն է ի տան նորա և յանապազ գովի ի հրապարակս:

B₁₋₂₄ որդեակ որ սիրէ (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), յուրախութեան և ի ցնծութեան է սիրտ նորա և հրապարակս գովի յարամամ:

107. Որդեակ, կրթեա զլեզուս քո ի խօսս բարիս և ի մէջ ընկերաց վայելուրջ երևեսցիս, զի բան չար արագ հասանէ ի լսելիս մարդկան: Եւ որ խօսի զբարի, փառք անձին իւրոյ է:

A_{4/5} որդեակ մի չար բանն (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի), A₅ զփոսս անձինն յայլ է փխ փառք անձին իւրոյ է:

B₁₋₂₄ բնկերաց քոց, B₉ բարի փխ վայելուրջ, B_{12/19} չար և խօսք, B₁₋₂₄ չիք՝ և որ-իւրոյ է:

108. Որդեակ, խրատ բարոյ տացես ամենայն մարդոյ և կոչեսցիս իմաստուն, զի չարն հանապազ զչար ծնանի:

A₂ բարի, A₃ մարդկան:

B₃ ուսոյ՝ փխ տացես, B₁₋₂₄ իմաստուն և հանճարեղ (B₂ և հանճարեղ և զիտուն), չիք՝ զի-ծնանի, B₂ կոչեսցես զբեղ փխ կոչեսցիս:

109. Որդեակ, ռիս թշնամոյն հան ի սրտէ, զի սերմն չար է և չար ծնանի:

A₄ սրտէ քումմէ, ռիս փխ սերմն, A₄ ընծայի ի նմանէ փխ ծնանի, A₅ չար պտուղ:

B₁₋₂₄ զոխ և զթշնամութիւն (B₁₇ զոխակալութիւն) փխ ռիս թշնամոյն, B₁₈ ծնանի ի նմանէ:

110a. Որդեակ, որ զուարթ է մտօք, արեգակն է լուսաւոր և որ նենգ է և նեղ է սրտիւ, խաւար է մթացեալ:

A₅ պարզ է փխ զուարթ է:

B₆ որպէս արեգակն, B₇ արեգական նման լուսաւոր է փխ արեգակն է լուսաւոր, B₉ ասող փխ արեգակն, B₁₇ թշնամացեալ փխ մթացեալ:

110b. Որ առատ է սրտիւ, լի է բարութեամբ և որ ազահ է մտօք և ունի ինչս բազումս, ունայն է և դատարկ և կենդանի մեռեալ է:

A₂ որդեակ որ առատ (Այդպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ):

B խմրում ևս խրատը ստացել է անկախ բնույթ և իր հերթին տրոհվել երկուսի՝

ա) Որդեակ որ առատ է սրտիւ լի է բարութեամբ և որ կեղծաւոր է դատարկ է յամենայն բարեաց (B_{17/18} լի է ամենայն, B_{12/19} զրկեալ փխ դատարկ):

б) Որդեակ որ ունի ինչս բազումս և ազան է այնպիսին է կենդանի մեռնալ (B₁₈ ազան է սրտիւ, B₃ թէպէտ կենդանի է բայց հոգւով մեռնալ է):

111a. Որդեակ, որ ծաղր առնէ զաղքատն, ինքն շուտ հասանի յաղքատութիւն:

B₁₋₂₄ զաղքատն բարկացուցանէ զաստուած և, շուտով (B₁₇ փութով) փխ շուտ:

111b. Եւ որ սիրէ զշատախօսութիւն, անարգանս բերէ անձինն:

A₅ որդեակ մի շատախօս լինար զի անարգանք բերէ անձին քո (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել): A₄ որդեակ որ սիրէ փխ և որ սիրէ (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել):

112. Որդեակ, եղիցին խօսք քո ճշմարիտ և հաստատ և մի երկբան: Ի ստութենէ բազում վնաս ծնանի և ի ճշմարտութենէ՝ բազում պատիւ և պարծանս:

A₄ բանք փխ խօսք, չիք՝ և հաստատ, A₂ իսկ ստութենէ փխ ի ստութենէ A₄ չիք՝ ի ստութենէ-պարծանս, A₅ որդեակ եղիր ի բանս քո ճշմարիտ և մի երկբայ փխ որդեակ-պարծանս:

B₁₋₂₄ արդար (B_{3,4} հաստատ) փխ հաստատ, երկբայ (B_{3,4} երկմիտ, B₁₈ երկու) փխ երկբան, զի ստութիւն (B_{3,16,17} ի ստութենէ) փխ ի ստութենէ, և ճշմարտութիւն զպատիւ և զպարծանս յամենայն ժամ (B_{12,19} զփառս փխ զպարծանս) փխ ի ճշմարտութենէ-պարծանս:

113. Որդեակ, յանիրաւէ փախիր, զի զանձն իւր մատնեալ է ի կորուստ և յապականութիւն:

B₁₋₂₄ յանիրաւէ և յանօրինէ, իւրեանց (B_{2,3} իւրեանց ի մահ) փխ իւր, B₁₈ փախիր ամենայն ժամ, նոքա անձինս իւրեանց մատուցեալ են փխ զանձն իւր մատնեալ է:

114a. Որդեակ, թէ կամիս ինչ գործել, մի՛ յառաջ պարծիր, զի թէ չկարես գործել, ծաղր լինիս ի մէջ ընկերաց:

B₁₋₂₄ թէ ոչ կարես կատարել ծաղր լինիս բազմաց (B_{7,12} չիք՝ թէ, B₁₉ թէ խոտախնայ և չի տաս հետ բարեկամիդ թշնամի լինիս) փխ թէ չկարես-ընկերաց:

114b. Եւ թէ կամիցիս ինչս ումեք տալ, մի՛ յառաջ խոտախնար, զի բան քո հաստատ լաւ է, բան զտուրսն:

A₄₋₅ որդեակ եթէ փխ և թէ (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), A₄ բանք հաստատուն փխ բան քո հաստատ, A₂ զտուր փխ զտուրսն:

B₁₋₂₄ որդեակ բան հաստատ լաւ է բան զտուրս և անհատատն յանապաղ սխալ է յամենայն բանս (B₁₇ զտուրս և ողորմութիւն) փխ և թէ-զտուրսն:

114c. Եւ յորժամ ի մէջ ընկերաց ըմպես գինի, մի՛ շատախօս լինիր, զի ի բազում խօսից լինի կոխ և ի կուլոյն սպանութիւն:

A_{4,5} որդեակ յորժամ գինի ըմպես մի շատախօսիք զի ի բազում խաւսից չար ծնանի փխ և յորժամ-սպանութիւն:

115a. Որդեակ, փախիր յերաշխաւորութենէ, թէ ոչ՝ բազում վիշտս կրես և ոչ գերծանիս, մինչև հաստուցես:

B₁₋₂₄ զի մի բազում վիշտս կրես և զու հանցես զպարտսն (B_{6,17} հաստուցես, B₁₇ հաստուցանես) փխ թէ ոչ-հաստուցես:

115b. Եւ մի՛ լինիր արեան ծարաւի և մի՛ սիրեր կոխ, զի մայր է մահու, և բնաւ մի՛ հակառակիր, զի ի հակառակ խօսից բազում որոգայթ լինի:

A₄ որդեակ մի սիրեր զկոխ և մի հակառակիր ընդ մարդոյ փխ և մի լինիր-որոգայթ լինի (Այդպիսով խրատն խմբագրվել և անկախ բնույթ է ստացել):

B₁₋₂₄ չիք՝ և մի լինիր արեան ծարաւի, որդեակ մի սիրեր փխ և մի սիրեր (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), ամենեկին փխ բնաւ, զայ (B₁₈ զայ համբերեալ լաւ է, B_{12,19} զան ի վերայ մարդոյ) փխ լինի, B_{2,3} մայր է ամենայն չարեաց և, հակառակիր ընդ մարդոյ, B₉ յորոգայթ մահու:

116. Որդեակ, խօսք կակուղ ջուր է, շիջուցանէ զհրացեալ զանաբարոյ միտ մարդկան:

A₃ բանք փխ խօսք, A₃₋₅ սիրտ փխ միտ, A_{4,5} մարդոյ փխ մարդկան:

B₁₋₂₄ որդակ խօսք կակուղ որպէս զջուր է որ շիջուցանէ զիրակ այնպէս շիջուցանէ զզազանաբարոյ սիրտս մարդկան (B₁₉ այնպէս շիջուցանէ զզազանաբարոյ մարդոյ զսիրտն որպէս ջուրն զհոռն փխ որպէս-մարդկան, B_{9,17} զզազանաբարոյ սիրտ մարդկան փխ զիրակ-մարդկան, B₁ զհոռն փխ զիրակ, չիք՝ այնպէս-մարդկան) փխ որդեակ-միտ մարդկան:

117. Որդեակ, ամբարտաւան մարդիկ հեռանան ի բարեկամութենէ մարդկան և ի սիրոյ և առնուն անարգանս անձին և մեկուսին ընկերաց, նոյնպէս՝ խոզամիտք և ազահճ:

B₁₋₂₄ չիք՝ մարդկան, և բազում, մեկուսանան փխ մեկուսին, որդեակ խոզամիտք և ազահճ ի բուն բարեկամաց քակտեցին (B₁ և փխ որդեակ) փխ նոյնպէս-ազահճ (Այդպիսով խրատն տրոհվել է երկուսի և խմբագրվել):

118. Որդեակ, խոնարհութիւն մայր է խաղաղութեան և բնակարան ողորմութեան և ողջունի:

B₁₋₂₄ ի խոնարհութեան կալ զանձն քո հանապաղ քանզի խոնարհութիւն մայր է փխ խոնարհութիւն մայր է, չիք՝ ողորմութեան և, ողջունի և որ առնէ զնա զով յաստուծոյ և ի մարդկանէ:

119*. Որդեակ, մի՛ գնար մէն ընդ առն բարկացողի և մի՛ կագիր ընդ նմա, զի յաչս նորա թեթև թուի արիւն քո (58A4 և 82A5):

A5 չիք՝ մէն:

120a*. Որդեակ, եթէ զլուսի իցես բազմաց, մի՛ հպարտանար ի վերայ նոցա: Էբր դու իբրև զմի ի նոցանէ՝ և հանապազ խնամեա զնոսա, և նոքա զանձինս իւրեանց և զմահ գիցեն ի վերայ քո: Եւ զպարգևս խոստմանց քոց մի՛ դարձուցաներ ի նոցանէ: Հոգ տար նոցա ի սեղանս և զուրախութիւն նոցա քեզ համարեա:

A5 մահ փխ զմահ, քե փխ քո, A5 պարգևս փխ և զպարգևս:

120b*. Տրտմութեան մի՛ տուր զանձն քո և ի խորհուրդս մի՛ նեղեր զքեզ: Կեանք մարդոյ ուրախութիւն սրտին է (131A4 և 148A5):

A5 սրտի փխ սրտին է:

121*. Որդեակ, զքո մասն կեր խաղաղութեամբ և ի քո ընկերին զաչսդ մի՛ յարձակեր (11B1):

B6,9 զմասն քո փխ զքո մասն, B4,5,18 չիք՝ ի, B2 ընկերիդ փխ ի քո ընկերին:

122*. Որդեակ, զհաց քո յալլում սեղանի մի՛ ուտիցես, զի մի գերախտիք ալլոց առցես (34B1):

B18 երախտիք այլ ոք առցեն փխ գերախտիք ալլոց առցես:

123*. Որդեակ, կլալ տղրուկ և արբի ջուր հոտեալ և չէր դառն, քան զօտարութիւն: (76B1):

B6,7,12,19 տաղաղակի փխ դառն, B18 զարբիսութիւն փխ զօտարութիւն:

124*. Որդեակ, անկելոց և տկարաց օգնական լեր, որչափ կարող իցես, քանզի այն փոխ է առ աստուած (113B1):

B12,17,19 տնանկաց փխ տկարաց, B18 տկարաց հանապազ, B12,19 առաջի աստուծոյ փխ առ աստուած:

Արդ, որ առնէ զայս ամենայն, նա եղիցի իմաստուն և փառաւոր ի մէջ մարդկան:

Կատարեցաւ խրատք խիկարայ իմաստնոյ:

A4,5 չիք՝ արդ-մարդկան, չիք՝ իմաստնոյ, A2 մարդկան ամէն տունք ճիւ, չիք՝ կատարեցաւ-իմաստնոյ, A1 արդ որ լսէ զխրատս զայս և առնէ սիրելի առնէ զանձն աստուծոյ և մարդկան և երանեմ կենաց նոցա և որ լսէ և ոչ առնէ մանաւանդ թէ հակառակ ևս լինի և փոխանակ բարո չար ևս խորհի եթէ որդի է թէ եղբար թէ աշկերտ թէ սիրելի կամ օտար նա զառաջիկա զրեալը ընդունի և թէ ոչ յազար եղուկ է նոցա փխ կատարեցաւ-իմաստնոյ:

B1-24 կատարեցաւ բանք խրատու և առակաց զոր ասաց խիկար Նադանայ քւեր որդոյ իւրոյ և եղև յոչինչ (B3 այս յետին խրատն է զոր եւս խիկար Նադանայ քեռորդուոյ իւրոյ վասն սյն որ փոխանակ բարւոյն չար արար խիկարայ փխ կատարեցաւ-յոչինչ, B9 չիք՝ և եղև յոչինչ) փխ կատարեցաւ-իմաստնոյ:

* * *

Զայս ամենայն ուսուցի Նադանայ՝ քվեր որդոյ իմոյ, այս պէս կարծիւով, եթէ զուսումն զոր ուսուցի, պահեաց ի սրտի իւրում և կեցցէ ի դրանն արբունի: Եւ ես ոչ գիտէի, թէ զբանս իմ անտես արար և հոսեաց որպէս փոշի ընդդէմ հողմոյ: Զայս եղեր ի մտի, եթէ հայրն իմ խիկար ծերացեալ է և հասեալ է յափն գերեզմանին, զառանցեալ են միտք իւր և զողացեալ են ամենայն մարմինքն:

Եւ սկսաւ Նադան վատնել զինչս իմ և զամենայն ստացուածքս իմ և ոչ խնայէր ի ծառայս իմ և յաղախնեայս և ոչ՝ ի սիրելիս և ոչ՝ ի բարեկամս: Եւ կապեալ շարչարէր զնոսա ի հարուածս սաստիկս, կոտորէր և սատակէր զերիվարս իմ յարածամ:

Յորժամ տեսի, թէ ալլափոխեաց Նադան զգործս իւր, ապա խնայեցի յինչս իմ, զի մի կորիցէ: Եւ ասեմ ցՆադան. Մի՛ մերձենար յինչս իմ, զի ասացեալ են իմաստունքն, թէ ձեռք որ ոչ են վաստակեալ, ակն մի խնայեցէ:

Եւ գնացի պատմել տեսառն իմոյ Սենեբարիմայ արքայի: Եւ հրամայեաց արքայն Նադանայ և ասէ. Որչափ հայր քո խի-

1 B12 այս էր խրատս և այլ բազում զոր փխ զայս ամենայն, որդոյս և ամենայն ասացեալքս ոչինչ եղև, չիք՝ իմոյ, B7 իմոյ, եւ խիկար զպիրս:

2 B1 չիք՝ զուսումն, A2 ուսուցի նմա, B12 եւ կարծէի թէ զամենայն փխ այսպէս--զուսումն:

3 B9 արբունի և կացցէ վասն ի փոխանակ ինձ, B12 արբունի և լինի յինձի բարի յիշատակ և փառք բայց նա զիս և, չիք՝ և ես ոչ գիտէի թէ,

4 B1 չիք՝ փոշի:

5-7 B1 չիք՝ զայս եղեր-մարմինքն:

8 B12 մատնել փխ վատնել:

10-11 B12 այլ կապէր զնոսա և ի հարուածս շարչարս շարչարէր զնոսա փխ և կապեալ--սաստիկս:

11 B12 գերիվարս և զպախրեսն:

13 B7 յայնժամ եւս խիկարս յորժամ փխ յորժամ, B4,5 իմ փխ իւր, B7 զայս ամենայն թէ Նադան զգործս իմ ալլալէր փխ թէ-ապա:

17 B7 արքայի և ասացի զեղեալ գործն:

17-18 B12 եւ գնացեալ առ տէրն իմ արքայն Սենեբարիմ և նմա ծանուցի զամենայն և նա կոչեաց զՆաթան փխ և գնացի-Նադանայ:

կար կենդանի է, յինչս նորա մի՛ մերձենար, այլ կացցես ի դրան արքունի, և հայր քո հիկար կայցէ ի տան իւրում և հանգիցէ ի ծերութեան իւրում:

5 Ես հիկար, յորժամ տեսի զայս ամենայն, զոր առնէր Նադան, ասացի ի սրտի իմում. Աւա՛ղ, աւա՛ղ, զիարդ անարգեաց Նադան զքաղցր խրատն իմ և զամենայն իմաստութիւնս իմ յոչինչ համարեցաւ և յոյժ անարգեաց:

10 Եւ ապա գնաց Նադան ի տունն արքունի և շարիս մեծամեծս խորհեցաւ ինձ, քանզի գրեաց հրովարտակս Բ. մին առ փարաւտն արքայն Եգիպտոցուց, զի էր թշնամի տեառն իմոյ արքային Սենեքարիմայ: Եւ էր գրեալ այսպէս.

«Ես, հիկար դպիր Սենեքարիմայ՝ արքայի Ասորեստանեաց և Նինուէի, առ փարաւտն՝ արքայն Եգիպտացուց գրեմ. Գիտութիւն լիցի քեզ, յորժամ հրովարտակս հասանէ առ քեզ, 15 վաղվադակի գումարեացես զզօրսն քո և եկեսցես ի դաշտն Արծրունեաց, որ օր ժե լինի հրոտից ամսոյ, և ես տարայց և թագաւորեցուցից զքեզ ի վերայ սոցա, առանց աշխատութեանց»:

20 Եւ դարձեալ գրեաց նամակ, որ ունէր օրինակ զայս. «Ի Սենեքարիմայ արքայէ ողջոյն առ հիկար դպիր մատենի իմոյ: Յորժամ հասցէ առ քեզ հրովարտակս, պատրաստեսցես զզօրսդ իմ, որ ընդ ձեռամբ քոյ է, երբ օր ժե լինի հրոտից ամսոյ, եկեսցես ընդ առաջ իմ ի դաշտս Արծրունեաց և յորժամ մերձ գայցես, ճակատեսցես զզօրսդ իմ, որպէս զայն, որ պատ-

5 B₆ յոյժ նուազէի և ասէի փխ ասացի:

6 B₉ զքաղցրիկ փխ զքաղցր, B₄₇₅ գիւրա տս իմ քաղցունս իմ փխ զքաղցր-իմաստութիւնս իմ:

8—9 B₇ սկսաւ չարիս զործել մեծամեծս և ի մահ մատնել կամէր զիս փխ չարիս-ինձ:

9 B₁₂₇₁₄ Բ. թուղթս փխ հրովարտակս Բ, A₂ մինն առաքեաց, B₁₂ մինն ինձ և միւսն, B₁₂₇₁₄ թուղթս փխ հրովարտակս (Այդ ձեռագրերն այնուհետև միշտ զործածում են թուղթ փխ հրովարտակ):

16 B₉ Արծրունեաց, B₇ աւուրն ժե-ին ի փխ որ օր ժե լինի, B₁₄ ես գայցեմ ընդառաջ քո և:

17—18 B₇₁₂ աշխատանաց փխ աշխատութեանց:

19 B₆ գմիւսն փխ նամակ, B₁₂ միւս գիր գրեաց ինձ փխ գրեաց-զայս:

21—22 B₁₂ պատրաստեսցես և գումարեալքեր:

22—23 B₇ ի յրոտից ամսոյն ժե-ին փխ երբ-ամսոյ:

24 A₂ B₆₇₁₄ մերձեցիս փխ մերձ գայցես:

րաստի ի պատերազմն ընդդէմ թշնամեաց իւրոց, քանզի դեսպանք փարաւտնի առ իս են եկեալ, զի տեսցեն զզօրսդ իմ և զարհուրեսցին»:

5 Եւ զգիրն առաքեաց Նադան առ իս, որպէս թէ հրամանաւ արքային:

Եւ ինքն Նադան կացեալ առաջի արքային ասէ. Արքայ, յաւիտեան կաց, ես աղ և հաց կերեալ եմ ի տան քո, քաւ լիցի ինձ նենգել արքայիդ, քանզի հայր իմ հիկար, զոր առաքեցեր ի հանգիստ և ի պատիւ և ի փառս, ոչ արար ըստ հրամանի արքայիդ, այլ ստեաց աստուծոյ և արքայիդ:

10 Եւ էր տուեալ զթուղթն ի հաւատարիմսն թագաւորին, և նորա ետուն ցթագաւորն, և թագաւորն ետ ցնադան և ասէ. Կարդա: Եւ ընթերցաւ Նադան առաջի արքային: Եւ յոյժ տրտմեցաւ արքայն և հարցեալ ցայնոսիկ, որք ետուն զգիրն, թէ ո՞ր ետ ի ձեզ զթուղթս զայս: Եւ որպէս պատուիրեալ էր Նադան, ասեն միամիտքն, թէ անցաւորք, որ յեգիպտոս երթային, նորա ունէին զգիրդ, և ծառայքս քո գտեալ, առաք բռնութեամբ և իբրեւ զնոսա հարցաք, թէ ուստի՞ եք, ասեն. Մեր բնական ծառայք եմք հիկարայ:

20 Եւ տրտմեալ արքայն, ասէ ցհաւատարիմսն. Արդ, զինչ չար արարի ես հիկարայ, զի այսպիսի որոգայթս խորհեցաւ ինձ, ընդէ՛ր հատոյց չար փոխանակ բարոյ:

Խօսեցաւ Նադան և ասէ. Մի՛ տրտմիր, արքայ հօգօր, այլ երթիցոր ի դաշտն Արծրունեաց, որպէս գրեալ է ի հրովարտակիդ և տեսցուր թէ այդպէս է, ապա հրամանք քո եղիցին:

25 Եւ առեալ Նադան զարքայն և գնացին ի դաշտն Արծրունեաց: Իսկ ես՝ հիկար, իբրեւ գիտացի զգալն արքային, պատրաստեցի զզօրսն և ընդդէմ արարի, որպէս և գրեալ էր ի հրովարտակին, հրամանաւ արքային:

30 Իբրեւ ետես արքայն զզօրսն, տրտմեցաւ յոյժ: Եւ ասէ Նադան. Մի՛ տրտմիր արքայ, զի ես ածից զհիկար հայրն իմ առա-

1 B₁ չիք՝ ի պատերազմն, B₇ իմոց փխ իւրոց:

16 A₂ հաւատարիմքն փխ միամիտքն:

19 B₇ հիկարայ իմաստասիրի:

22 B₇ փոխանակ բարոյ չար արար ինձ փխ ընդէք-բարոյ:

25 B₁₂ զիտացուր թէ ճշմարիտ է փխ տեսցուր թէ այդպէս է:

26 B₁₂ առ արքայն գնալն փխ առեալ Նադան զարքայն:

28 B₁ կացուցի փխ արարի:

չի քո: Եւ ասէ թագաւորն. Եթէ բերես զհիկար առաջի իմ, պարգևս մեծամեծս տաց քեզ, և ամենայն գործք արքունի քն վճարեսցին, քանզի ծառայ հաւատարիմ գտար առաջի իմ:

Եւ դարձաւ արքայն յապարանս իւր:

5 Եւ եկն Նադան առ իս և ասէ. Հայր իմ հիկար, յոյժ պատուական և հաճոյ թուեցաւ արքային պատրաստել զհեծելագործք ի ճակատու: Արդ, առաքեաց զիս առ քեզ և ասէ. Զամենայն զոր արարեր, իմաստութեամբ և բարիոք արարեր: Արդ, տուր հրամանս զօրացդ զնալ ի տեղիս իւրեանց և դու եկ, զի ի միասին ուրախ լիցուք:

10 Եւ ես՝ հիկար, ելեալ զնացի առաջի արքային, իբրև թէ կատարեալ էի զհրամայեալսն և ալժամ արժանի եմ պատուոյ: Եւ ոչ զիտէի զպատուհասն, քանզի անմեղ էի:

15 Եւ ասէ ցիս արքայն. Դու, հիկար, դպրապետ և իմաստուն, կացուցի զքեզ իշխան ի վերայ տան իմոյ Նինուէի և Ասորեստանեաց և խորհրդակից ինձ արարի, և դու մատնեցեր զիս ի ձեռս նեղչաց իմոց:

Եւ ետ ցիս զհրովարտական, զոր զրեալ էր Նադան և նմանեցուցեալ էր իմոյ ձեռագրի և մատանոյ:

20 Եւ յորժամ ընթերցայ, լուծան ամենայն անդամք իմ, և լեզու իմ որպէս մագաղաթ գալարեցաւ: Խնդրէի բան իմաստութեան տալ պատասխանի և ոչ գտի: Ապշեցաւ անձն իմ, և եղէ որպէս զմի յիմարելոց և լուեալ դադարեցալ:

1 B₁₂ արքայն փխ թագաւորն:

2—3 B_{7,12} գործ քո յարքունիսն վճարեսցին փխ գործք արքունի քն վճարեսցին:

6 B₁₆ զգործք փխ զհեծելագործք:

7 B₁ ձեզ փխ քեզ:

8 B₁ բարիոք է զի իմաստութեամբ արարեր փխ իմաստութեամբ և բարիոք արարեր:

9 B₆ եկ զհետ իմ:

12 B₁ զհրամանս նորա փխ զհրամայեալսն, B₁₆ լինիցիմ պատուոյ մեծի փխ եմ պատուոյ:

13 B₆ զպատուհասն որ գալուցն էր ի վերա իմ:

14 B₁₆ եւ իբրև մտի առաջի արքային:

16 B₁₆ խորհրդակից զքեզ:

17 B₁₆ թշնամեաց փխ նեղչաց:

19 B₇ մատանոյ կնքեալ:

20 B₆ ընթերցայ զգիրսն:

22 B₁₆ ապաշաւեցի փխ ապշեցաւ:

23 B₁₆ համրացայ փխ դադարեցայ:

Յայնժամ ասէ ցիս Նադան. Ի բաց կաց յերեսաց արքայիդ, զառածեալ ալեկոր: Տուր զանձն քո ի կապանս, զձեռսդ ի կոճեղս և զոտսդ յերկաթս:

5 Խօսեցաւ արքայն ցԱբուսամաք ընկերն իմ և ասէ. Տար, սպան զհիկարդ և հեռացո զգլուխ դորա ի դմանէ, իբրև կանգունս ձ:

Եւ ես անկայ ի վերայ երեսաց իմոց, երկիր պագի արքային և ասեմ. Տէր իմ արքայ, կամեցար սպանանել զիս, կամք քո բարի եղիցին, այլ ես զանձն իմ գիտեմ, զի ոչինչ մեղայ արքայիդ: Արդ, հրամանս տուր, զի ի դրան իմում սպանցեն զիս և զմարմինս իմ առցեն ի թաղումն:

Եւ հրամանս ետ արքայն այնպէս առնել:

Եւ ես առաքեցի ի ծառայից իմոց առ Արփեստան կինն իմ և ասեմ. Հան ընդ առաջ իմ կուսանս Ռ և զգեցցեն զգետ լալոյ և լացցեն զիս, զի և ես տեսից զլալիսն իմ աշօք իմովք, մինչդեռ կենդանի եմ: Եւ արասցես հաց և պատրաստեսցես սեղան զարդարեալ ամենայն բարութեամբ Աբուսամաքայ և պարթևաց, որ են ընդ իս և դու ելցես ընդ առաջ սոցա և տարցես ի տուն:

Եւ Արփեստան կինն իմ արար վաղվադակի, որպէս զոր և հրամայեցի: Եւ զնացաք ի տուն իմ, և Աբուսամաք և պարթևքն բաղմեցան, և կին իմ եղառաջի նոցա սեղան և պաշտէր զնոսա:

Եւ ես մտի ընդ նոսա ուտել հաց, և նոքա թմբրեցան ի գինոյն: Եւ ասեմ ցԱբուսամաք ընկերն իմ. Հայեա յերկինս և նայեա աշօք քո և յիշեա զսէր եղբայրութեան մերոյ և մի՛ մեղանչեր արեան իմոյ, զի գիտես, որ անպարտ եմ: Այլ և յիշեա զայն, որ հայրն Սենեքարիմայ ետ զքեզ ի ձեռս իմ ի սպանումն, և ես ոչ մեղայ քեզ, զի գիտէի, որ անմեղ էիր և պահեցի զքեզ, մինչ որ

8—9 B₁ չիք՝ կամք քո բարի եղիցին:

11 B₁ տարցեն փխ առցեն, B₁₆ անդ թաղեսցեն փխ առցեն ի թաղումն:

13 B₆ կինն իմ ոմն:

14 B_{6,7,9,16} գուսանս փխ կուսանս:

18 B_{12,16} ընդ իս եկելոց:

19 B₁₂ Արփեստան, արար զամենայն:

19—20 B₁ գոր պատուիրեցի փխ որպէս զոր և հրամայեցի:

20 B₇ Աբուսամաք վաղիրն:

21 B₉ պատուեր փխ պաշտէր:

23 B₁₄ և տես փխ և նայեա:

23 B_{7,16} հայեաց, նայեաց, B₁ նայեա յաստուած (շուկեն A₂ B_{6,12,14,16} օրհնակները):

23—24 B_{12,16} ի վերա իմ փխ նայեա աշօք քո:

25 B_{4,5} անմեղ փխ անպարտ, B₁₂ մեռանիմ փխ եմ:

խնդիր արար քեզ արքայն և ապա՝ տարայ առաջի նորա, և պարգևս մեծամեծս ետ ինձ արքայն: Արդ, նոյնպէս արա և դու և մի՛ սպանաներ զիս: Է իմ ծառայ մի, որում անունն է Սենեփար և յոյժ նման է ինձ և է ի բանտ, քանզի մահապարտ է:

Արդ, տար զիս ի բանտն և զգեցո նմա զհանդերձս իմ և հան զնա առ պարթևսդ, զի սպանցեն:

Եւ Աբուսամբ զթացաւ ի վերայ իմ և արար զկամս իմ: Եւ պարթևքն ի գինոյն թմբեալ էին և ի մէջ գիշերին ելեալ սպանին զՍենեփար ծառայն իմ:

Եւ Աբուսամբ ընկերն իմ և Արփեստան կինն իմ արարին ինձ տունս գետնափոր. բարձրութիւն նորա կանգունս Գ և երկայնութիւն նորա կանգունս Ե, հաւասար սեմոց տան իմոյ: Եւ եդին առ իս հաց և ջուր:

Եւ Աբուսամբ զնաց և պատմեաց արքային, եթէ սպանաւ իմ:

Յայնժամ կոչեաց արքայն զնադան և ասէ. Գնա և արար լալիքն հօր քո իմկարայ: Եւ զնաց նադան ի տունն իմկարայ, և ոչ եղև նմա փոյթ լալոյ, այլ ժողովեաց զամենայն սիրելիս իւր ըմպել զգինի և արար ուրախութիւն մեծ փոխանակ լալոյն, զոր հրամայեաց արքայն: Եւ զսիրելիսն իմկարայ բռնադատեալ տանջէր և ոչ ամաչէր լ'Արփեստանայ կնոջէ իմկարայ, այլ մանաւանդ կամեցաւ պոռնկել ընդ նմա:

Եւ ես՝ իմկար, լսէի զձայն մատակարարացն, զորս կալեալ տանջէր նադան: Եւ ես տանջեալ շարշարէի ի խաւարային գրին: Հացի և պատառ մի մսի ցանկայր անձն իմ:

1 B₁ խնդրեաց փխ խնդիր արար:
2 B_{12'16} շնորհեաց փխ ետ:
3—4 B₁ Սենեփար, B_{12'16} Սենեփր:
11—12 B₆ լայնութիւն փխ երկայնութիւն:
13 B_{12'16} առաջի իմ փխ առ իս:
16 B_{12'16} երթ փխ գնա:
18 B₁ ողբ փխ փոյթ:
21 B_{2'9} բռնաբարեալ փխ բռնադատեալ:
24 B₉ մատակարարացն իմոց:
24—25 B₁ տանջեալ շարշարէր փխ կալեալ տանջէր, B₁₆ զորս տանջէր և շարշարէր փխ զորս կալեալ տանջէր:
25 B₉ տագնապէի փխ տանջեալ շարշարէի, A₂ B_{7'14} տանջէի փխ տանջեալ շարշարէի, B_{8'15'16} տանջէի խաւարային փխ տանջեալ-գրին, B_{7'16} մոյս:

Եւ իբրև լուա փարաւոն, եթէ սպանաւ իմկար, ուրախ եղև յոյժ և զրեաց հրովարտակս առ արքայն Սենեփարիմ, բանս հարցուկս:

Եւ կոչեաց արքայն զնադան և ասէ. Գրեա պատասխանի թղթիդ: Եւ յիմարեալ նադան՝ ասէ. Ոչ կարեմ առնել պատասխանի թղթիդ այդմիկ: Եւ տրտմեալ արքայն ասէ. Աւա՛ղ իմկար, դպիր իմ և իմաստուն:

Եւ իբրև գիտաց փարաւոն, թէ ոչ կարացին տալ պատասխանի գրոյն, առաքեաց զօրս բռնաւորս, և առին հարկս ի Սենեփարիմայ:

Եւ որչափ յամեաց իմկար ի բանտին, բազմացաւ հարկն փարաւոնի յԱսորեստան և ի Նինուէ, որք էին ընդ ձեռամբ Սենեփարիմայ: Եւ աղքատացան յոյժ, և աւերեցաւ երկիրն ամենայն, և տունք գանձուց թագաւորին դատարկեցան: Եւ տրտմեալ արքայն ասէր. Աւա՛ղ իմկար, դպիր իմ և իմաստուն, ով տայր ինձ զքեզ կենդանի, բազում ինչս տայի նմա, մինչև ցկէս թագաւորութեան իմոյ: Եւ Աբուսամբ ոչ յայտնեաց արքային, զի յոյժ նեղասցի և գիտացէ զօգուտն իւր ի իմկարայ:

Եւ առաքեաց փարաւոն հրովարտակս առ Սենեփարիմ արքայ, որ ունէր օրինակ զայս. «Ի փարաւոնէ առ Սենեփարիմ արքայ, ողջոյն: Կամիմ ապարանս շինել ընդ երկինս և ընդ երկրի ի մէջ: Տես ստէպ և առաքեա առ իս այր իմաստուն և ճարտար, զի արասցէ զկամս իմ: Իսկ թէ անփոյթ արասցես զհրամայեալս յինէն, յարուցեալ եկից բազում զորօք և բարձից զթագաւորութիւնդ քո»:

6 B₁ չիք՝ այդմիկ, A₂ B_{6'7'9'15} և նա ոչ կարաց զրել պատասխանի փխ և յիմարեալ-այդմիկ, B₁₆ ասաց զրել հրովարտակս և նա ոչ կարաց զրել փխ ասէ-այդմիկ:
6 B₆ արքայն յոյժ, A₂ աւաղ զքեզ:
7 B₁₆ իմաստուն և յոյժ տրտեցաւ:
11 B_{12'16} յաւելաւ փխ բազմացաւ:
14 A₂ A₄—9'12'16 արքային փխ թագաւորին:
15 A₂ B₁₆ աւաղ զքեզ:
17 B_{4'5} Աբուսամբ օտուտի լեզուաւ Անպուհի:
18 B_{4'5} զօգնութիւն փխ զօգուտն:
19 B_{7'12'16} եւ դարձեալ, B_{7'15} փարաւոն արքայն:
22 B₇ զպետս և զվարպետս փխ ստէպ, B_{12'16} զպէտսն փխ ստէպ:
23 B₇ զկամս իմ և շինեցէ յապարանս ի մէջ երկնի և երկրի. և թէ զբանջս իմ անփոյթ արասցես և զհրամայեալս իմ:
24 A₂ B_{8'12'15'16} իմ փխ յինէն, B_{12'16} եկից ի վերս քո:

- 5 Եւ իբրեւ լուաւ զայս Սենեքարիմ արքայ, կոշեաց զամենայն նախարարսն եւ զամենայն մեծամեծսն իւր, եւ կարգաց Նադան զգիրսն փարաւտնի: Եւ նոքա տարակուսեալ ասեն. Այդպիսի գործոյդ Խիկարն տայր պատասխանի եւ այժմ Նադան, որ է ի տեղի նորա, նա արասցէ պատասխանի անհնարին գործոյդ:
- 7 Այս իբրեւ լուաւ Նադան, ի ձայն բարձր աղաղակեաց եւ ասէ. Արքայ, յաւիտեան կաց, այդպիսի գործոյդ չաստուածքն ոչ կարեն առնել պատասխանի, թող թէ մարդիկք:
- 10 Եւ իբրեւ լուաւ արքայն, տրտմեցաւ յոյժ, յարեաւ ի գահոյիցն եւ նստաւ ի վերայ խորոյ, կոծէր զանձն իւր եւ ասէր. Աւա՛ղ, Խիկար, ճարտար դպիր եւ իմաստուն, ի խօսից սուտակայ մարդոյ սպանի զքեզ: Չիք քո նման, չիք քո փոխան, չիք ոք իբրեւ զքեզ ի դրան արքունի: Եթէ տայր ոք զքեզ ինձ, ընդդէմ ոսկոյ կշռէ՞ր եւ գնէ՞ի:
- 15 Իբրեւ գիտաց Աբուսամաք զխոր տրտմութիւն արքային, ասէ. Տէր իմ արքայ, ով ոք որ զհրամանս տեառն իւրոյ արհամարհէ եւ ոչ կատարէ, մահապարտ է: Եւ արդ, յիս կատարեալ է քանքս իմ, քանզի ոչ կատարեցի զհրամանս տեառն իմոյ արքայի: Դու հրամայեցեր սպանանել զԽիկար, եւ այժմ դեռես կենդանի է:
- 20 Եւ ասէ արքայն. Խօսեա, խօսեա, ծառայ իմ բարեգործ եւ հաւատարիմ, քանզի ոչ մեղար, այլ բազում բարեաց արժանացար: Եթէ զԽիկար կենդանի ցուցանես ինձ, տաց քեզ ծիրանիս թագաւորականս եւ ճՌ քանքար ոսկոյ:
- 2 Եւ 12'16 նախարարսն իւր, Ե1 զմեծամեծսն փխ զամենայն մեծամեծսն
- 3 Ե16 զգիրն, Ա2 Ե3'57-9'17 փարաւտնի արքայի:
- 4-5 Ե2 ուր է պատասխանի քո գտեղի հօր քո ոչ լնուս եւ ոչ առնես պատասխանի փխ որ է—գործոյդ, Ե12'16 եւ ասէ թագաւորն այժմ ուր ես Նաթան եւ ուր է իմաստութիւն քո զու տուր պատասխանի թղթոյս որ ես ի տեղի Խիկարայ փխ եւ այժմ—գործոյդ:
- 7 Ե4'5 աստուածքն (մլուսները՝ չաստուածքն):
- 8 Ա2 Ե4'57'8'15 ոչ փխ թող:
- 11 Ա2 Ե16 աւաղ զքեզ:
- 11-12 Ե7 սուտ եւ յակամայ փխ սուտակայ մարդոյ:
- 11-13 Ե12'16 իմաստուն եւ ճարտար զարապետ իմ թէ զիարդ սպանի զքեզ ի սուտ եւ անիրաւ խօսից զի ոչ կա նման քեզ ի վերա երկրի փխ ճարտար-արքայի:
- 13 Ե1 արքային փխ արքունի:
- 15 Ե12'16 լուաւ փխ գիտաց:
- 17 Ե7 մահապարտ է ասէ արքայ այդ մահապարտ է ասէ Աբուսամաք:
- 21-22 Ե16 արժանի գտար փխ արժանացար:

- Եւ եկն Աբուսամաք եւ հօան զիս ի գետնափոր գոցն խաւարի եւ տարաւ առաջի արքային: Եւ ես անկեալ երկիր պագի նմա: Եւ հեր զլիտոյ իմոյ թաղկեալ էր, եւ մազ մուրուացս զիզացեալ, եւ մարմին իմ ապականեալ էր ի հողոյն, եւ գոյն երեսաց իմոյ փոխեալ էր ի գոյն արծաթոյ:
- 5 Իբրեւ ետես արքայն, եւ այդ ի վերայ իմ եւ պատկառէր հայել յիս: Եւ քեզ ինչ ոչ մեղայ,—ասաց արքայն, այլ Նադան քեռորդին քո: Եւ ասեմ. Տէր իմ արքայ, յօրէ յօրմէ տեսա զքեզ, ընդ իս շար ինչ ոչ անցաւ: Եւ ասէ ցիս թագաւորն. Երթ ի տուն քո, դարմանեա զանձն քո աւուրս ինչ:
- 10 Եւ ես գնացի ի տուն իմ: Եւ իբրեւ դարձաւ անձն իմ յիս, դարձեալ եկի առ արքայն:
- 15 Եւ ետ արքայն զհրովարտակն ցիս, զոր գրեալ էր փարաւտն վասն Ասորեստանեաց եւ վասն Նինուէի, որ փախեան ամենեքեան եւ գնացին:
- 20 Եւ ասեմ ցարքայն. Երբ մեռայ ես եւ այլ ոք գտեղին իմ ոչ ելից, ամենեքեան փախեան յերկրէ քումմէ: Արդ, հրամայեա քարոզել, թէ Խիկար կենդանի է, զի դարձցին ամենեքեան ի տեղիս իւրեանց եւ վասն փարաւտնի մի՛ հոգար, զի ես երթամ եւ առնեմ պատասխանի եւ զհարկն մեր զերից ամացն առից յեփայտացուցն:
- 25 Իբրեւ լուաւ զայս արքայն Սենեքարիմ, ուրախ եղև յոյժ եւ մեծարեաց զիս եւ զնախարարսն իմ եւ զպարզեա մեծամեծս ետ ինձ եւ նախարարաց իմոյ եւ զԱբուսամաք ընկերն իմ բազմեցոյց ի գլուխ բազմականին:

- 1 Ե7'5'16 Աբուսամաք ընկերն իմ, Ա2 Ե7 խաւարային փխ խաւարի:
- 2 Ե9 երես անկեալ փխ ես անկեալ:
- 3 Ե1 չիք՝ զիզացեալ, Ե5 մածուցեալ փխ զիզացեալ:
- 4 (էջ 113)—17(էջ 116) Ա2 Ե4-9'12'14-17'22'23 եւ մազ մուրուացս զիզացեալ նախադասութիւնից հետո շեղվում է այսպես՝ Յայնժամ մեծաւ բարբառաւ աղաղակեաց արքայն եւ ասէ. Երանի է ինձ եւ երանի է օրս այս, զի տեսի զԽիկար կենդանի:
- Եւ յուզարկեաց զիս (Ե15 համբուրեաց զիս եւ ուղարկեաց փխ յուղարկեաց զիս) ի բաղանիս, զի լուսացեն եւ օծցեն անուշ իւզովք (Ե14 իւզովք եւ խնկօք): Եւ արարին այնպէս եւ բերեալ հանդերձս մեծս զինս ապուցին ինձ, եւ տարեալ (Ե9 առեալ փխ տարեալ) թագաւորն նստոյց մերձ առ իւր: Եւ Աբուսամաքայ, զոր խոստացեալ էր, կատարեաց լիապէս (Ե5 լիապէս եւ անթերի):
- Յայնժամ բերեալ զթուղթն փարաւտնի ետուն ցիս: Եւ ասէ թագաւորն. Կարդա եւ տուր պատասխանի թղթիս:

5 Եւ ես ընդ առաւօտն գրեցի Գ թուղթ առ Արփեստան կինն իմ և ասեմ. Յորժամ թուղթս ի քեզ հասանի, որսալ տուր Բ ձագս արծրու և տուր մանել լարս Բ իբրև գիրկս Ռ և հրաման տուր հիւանդն, զի շինեսցեն աղկեա մի փայտեայ և Բ ման-

10 Կանց ուսոյ զայս խօսս, որ ասեն թէ կաւ և աղիւս բերէր, ճարտարքս պարապ են և զձագս արծուոցն ուսոյ, զի թուշին զէպ յերկինս և մանկունքն ի վերայ նոցա և տան իւրեանց կերակուր Բ օրն գառն մի:

Եւ Արփեստան կինն իմ էր յոյժ իմաստուն և զամենայն, զոր ինչ ասացի, արար և ուսոյց զմանկունսն և զձագերն:

Եւ ի նոյն աւուրս դարձան ամենայն ասորեստանեայքն ի տեղիս իւրեանց:

Եւ ապա ասեմ ցարքայն. Հրաման տուր ինձ երթալ յԵգիպտոս առ փարաւոն: Եւ հրամայեաց երթալ: Եւ առի զզօրս իմ և զնացի և տարայ ի հետ իմ զմանկունսն և զձագերն:

15 Եւ իբրև հասաք յԵգիպտոս, ծանուցին յարքունիսն, թէ զոր ինչ և խնդրեցեր, եկեալ են:

Եւ տարեալ իշուցին զիս և զզօրսն իմ և արարին ընդունելութիւն, և եկեալ վազվազակի տարան զիս առաջի փարաւոնի, և ես երկիրպագի նմա:

20 Եւ ասէ ընդ իս. Զի՞նչ է անուն քո: Եւ ես ասեմ. Արկամ է անուն իմ: Եւ յոյժ տրտմեցաւ փարաւոն և ասէ. Անա՛րդ եմ ես յաչս տեառն քո, զի դու իշխեցեր զալ առ իս և տալ ինձ պատասխանի: Եւ ասէ ընդ իս. Երթ յօթեանս քո և ընդ առաւօտն

25 եկեսցիր առաջի իմ:

Եւ հրամայեաց զօրաց իւրոց, զի զգեցցին հանդերձս քրքունս կարմիր և ինքն ազաւ բեհեզս ծիրանիս և հրամայեաց

Եւ ես առեալ ընթերցայ և ասեմ ցարքայն. Յուզարկեա զգեսպանսդ երթալ ի տեղիս իւրեանց և ես յետոյ գնացեալ կատարեցի զհրամանս փարաւոնի:

Եւ իբրև գնացին նոքա, ես Խիկար զպիր յուզարկեալ բերի Բ ձագս անզո հաւու (B₁₂¹³⁶ հաւու և ասի կնոջն իմ Ափեստանայ սնուցանել զնոսա) և բերի Բ փոքր ճարտար աղայ և ուսուցի նոցա (B₄ նորա փխ նոցա) սնուցանել զձագսն հում մսով: Եւ իբրև հաստատեցան և զօրացան թեքն, և թուռցեալ երթային և գային:

Յայնժամ սահմանեցի սնդուկ մի փայտեայ, զվերնն ի բաց ունելով և զնէի զմանկունս անդ և լծէի զանկզսն, որ առեալ (B₁₂¹³⁶ առեալ զմանկունս սնդկովն ի վերա թեռոյ) վերանային: Եւ ուսուցանէի այսպէս զաւուրս բազումս: Եւ կայր ի ձեռս մանկանցն իւրաքանչիւրոցն շամփուր մի միս (B₁₂¹³⁶ ձեռս Բ աղայոցն շամբուր մսով): Եւ թէ բարձրացուցանէին զմիսն, հաւքն զհետ

կոշել զիս և ասէ. Ո՞ւմ նման եմ ես և զօրքդ իմ: Եւ ասեմ. Նման ես դու դիցն, և զօրքդ քո նման են քրմանց նոցա:

Դարձեալ ասէ. Երթ յիշեանս քո և ի վաղիւն եկ առ իս:

Եւ ի վաղիւն հրամայեաց զօրաց իւրոց զգենուլ սպիտակ և ինքն զգեցաւ կարմիր յորդան և կոշեալ զիս ասաց. Ո՞ւմ նման եմ ես և կամ զօրքդ իմ: Եւ ասեմ. Նման ես դու արեգականն, և զօրք քո՝ ճառագայթից նորա:

Եւ ասէ ընդ իս. Երթ յիշեանս քո և ի վաղիւն եկեսցես:

Եւ հրամայեաց զօրաց իւրոց զգենուլ թուխ, և ինքն զգեցաւ շիկագոյն: Եւ ածին զիս առաջի իւր: Եւ ասէ. Ո՞ւմ նման եմ ես և զօրքդ իմ. Եւ ասեմ. Նման ես դու Սինայի, և զօրք քո՝ մորեմոյ նորա:

Եւ ասէ ցիս. Երթ յիշեանս քո և վաղիւն եկեսցես:

Եւ հրամայեաց զօրաց իւրոց զգենուլ ներկուածս, և ինքն զգեցաւ փետրատոս: Եւ ածին զիս առաջի իւր: Եւ ասէ. Ո՞ւմ նման եմ ես և զօրքդ իմ: Եւ ասեմ. Նման ես դու դալար դաշտոյ, և զօրք քո՝ ծաղկանց նորա:

Իբրև լուաւ զայս փարաւոն, ուրախ եղև յոյժ և ասէ ընդ իս. Տէրն քո Սենեքարիմ ո՞ւմ նման է: Եւ ասեմ. Քաւ լիցի բեզ յիշել զարքայն իմ զՍենեքարիմ: Արի յոտն կաց դու և ամենայն նախարարքդ քո և ես ասիցեմ զարքայէն իմմէ, թէ որպէ՛ս իցէ:

20 Տրտմեցաւ և ասէ ընդ իս. Զի՞նչ է անուն քո: Եւ ասեմ. Խիկար, ծառայ քո: Եւ ասէ ընդ իս. Թշուառական, դեռ կենդանի՞ ես:

25 Եւ իբրև ելի յերեսաց նորա, հրամայեաց զօրաց իւրոց, թէ զինչ որ խօսի Խիկար, ասասցիք թէ մեք գիտեմք զայդ:

Եւ նստայ և գրեցի հրովարտակ մի. «Ի Սենեքարիմայ առ փարաւոն ողջոյն: Կարօտ են եղբարքն յեղբարս և թագաւորը

և լանէին և թէ ցածուռէին զհետ գային (B₇ թեք ածէին և ի հետն գային և ասացի մանկանցն որ աղագեկէին և ասէին բերեք քար և կիր ճարտարքս անխափան կայ, B₁₂¹³⁶ գային և գայս ամենայն ուսոյց Ափեստան կին իմ զի էր իմաստուն յոյժ):

Եւ առեալ զնոսա, գնացի յԵգիպտոս (B₇ յԵգիպտոս առ փարաւոն արքայն) և կացեալ առաջի փարաւոնի, երկիր պագի նմա:

Եւ մեծարեաց զիս փարաւոն և նստոյց առ ինքն և ասէ. Ու՞ր են արուեստաւորքն, որ շինելոց են զտաճարն: Եւ ասեմ. Ի ճանապարհէ աշխատեալ են և արդ՝ ննջեն:

Եւ ի վաղիւն ելեալ փարաւոն, կոշեաց զիս և ասէ. Աստ, ի վերայ քաղաքիս կամիմ շինել (B₆ շինել սպարաւոն, B₇ շինել տաճար), զի նայելով ի վերայ քաղաքիս՝ գուարճացայց:

ի թագաւորս: Արդ, արծակեա ի ձեռն հրովարտակիրդ զքան-
բարն մեր»:

5 Եւ ծալեալ զհրովարտակն, մտի առաջի փարաւոնի եւ ասեմ.
2 Զոր ինչ գրեալ է ի հրովարտակիս, երբեք ոչ է լուեալ քո եւ զօ-
5 րաց քոց եւ ո՛չ ի քաղաքիս եգիպտացոց: Եւ ասեն. լուեալ է մեր
եւ գիտեմք զքանդ զայդ: Եւ ասեմ. Բացէք եւ տեսէք եւ տուր զինչ
գրեալ է ի հրովարտակիրդ:

Եւ իբրեւ ընթերցան, զարմացան:

10 Եւ ասէ արքայն ընդ իս. Շինէ ինձ ապարանս ընդ երկինս
եւ ընդ երկիր ի մէջ, ի վեր քաղաքիս, զի նստելով անդ՝ դուար-
ձացայց:

3 Զայնժամ նստուցի զմանկունսն ի կառսն եւ լծեալ զար-
ծիւսն ի նմա՝ թուցի: Եւ կապեալ էի զլարսն յոտսն, եւ թոեան
դէպ յերկինքն, եւ մանկունքն ի վերայ, եւ աղաղակէին մանկուն-
15 քըն մեծածայն. Կաւ եւ աղիւս բերէք, ճարտարքս պարապ են:
Եւ զայն տեսեալ զարմացան ամենեքեան:

Եւ հրամայեաց նոցա իջանել:

Եւ յոյժ պատուեաց զիս փարաւոն եւ ետ ինձ զգեստս պայ-
ծառս եւ զարդարեաց զիս, նոյնպէս եւ զճարտարսն:

20 Եւ ասէ. Տար զարուեստաւորսդ յօթեանս քո եւ դու եկ առ
իս, զի հարցից զքեզ բանս ինչ:

Եւ գնացի յօթեանս իմ, կերա եւ արբի եւ ուրախ եղէ: Ապա
գնացի առ փարաւոն: Եւ ասէ ցիս. Զի՞ է, երկվարք ձեր խրիւրն-
ջացին յԱսորիս, լուան կուռք մեր եւ վրիժեցան:

25 Եւ ես՝ խիկար, ելի ի նմանէ եւ հրամայեցի բերել ինձ աքիս
մի եւ կապեալ տանջէի զնա, մինչեւ գիտացին ամենայն քաղա-
քացիքն եւ երթեալ ծանուցին փարաւոնի, եթէ անարգեաց խի-
կար զգիս մեր, քանզի կալեալ աքիս մի եւ տանջէ յանդիման
մեր:

Եւ ես ասացի (B₁₆ ասեմ). Արքայ, յաւիտեան կաց, տուր զվարձս
ճարտարացն, զի եկեալ շինեսցեն: Ասէ փարաւոն. Երդնում ի գլուխ իմ, զի
յորժամ տեսից զարուեստաւորսն քո, զի ելանիցեն յօգտ ի շինել զապարանսն,

Եւ ես գնացեալ պատրաստեցի եւ թուցի զհաւերն: Եւ առեալ բարձրա-
ցան եւ ելին յօգն եւ որպէս ուսեալք էին յինէն, ձայնէին ի վայր. Քար բերեք,
քարփիճ (A₂ B₈^{14,15} քար եւ խիճ, B₆ կիր քար խիճ, B₇ քար եւ խիճ եւ կիր,
B₁₂¹⁶ կիր եւ խիճ եւ աղիւս, B₁₇ քար եւ կիր) բերեք, ճարտարքս պարապ են:

Եւ յոյժ զարմացաւ փարաւոն եւ ամենայն եգիպտացիքն:

Եւ հրամայեցի (A₂B₇ հրամայեաց) նոցա իջանել փխ եւ մարմին իմ
աղակալանեալ էր (էջ 113 տող 4) — եւ հրամայեաց նոցա՝ իջանել (էջ 116, տող 17):
28 B₉ յանդիման չաստուածոցն:

Եւ կոչեաց զիս արքայն եւ ասէ. Վասն է՞ր անարգես զգիս
մեր: Եւ ասեմ. Շատ վնաս արարեալ է աքիսդ ինձ: Աքաղաղ մի
էր տուեալ ինձ թագաւորն Սենեքարիմ, եւ ի ժամու զարթուցա-
նէր զիս գնալ յարքունիսն, եւ աքիսդ յայսմ գիշերի շոգաւ յԱսո-
5 րիս եւ խեղդեաց զաքաղաղն եւ եկ այսր: Ասէ փարաւոն. Ինձ այն-
պէս թուի, թէ որչափ ծերացար, իմաստութիւն քո անհամացաւ:
3 Զեգիպտոսէ մինչեւ յԱսորիս 3 եւ 4 խրախս է, զի՞արդ գնաց
աքիսդ յայսմ գիշերի եւ խեղդեալ զաքաղաղն՝ եկ այսր: Եւ ասեմ
ցփարաւոն. Եթե գիտես, որ յեգիպտոսէ յԱսորիս այսչափ ճա-
նապարհ է, ապա զի՞արդ լուան կուռք ձեր զխրիւնջիւն երկվա-
10 րաց մերոց եւ վրիժեցան:

Իբրեւ լուաւ արքայն, տրտմեցաւ յոյժ եւ ասէ. Եկ եւ մեկնեա
զոր հարցանեմ քեզ: Սիւն մի էր, եւ ի վերայ սեանն՝ մարք ԲԺ-ն,
եւ ի վերայ միոյ միոյ մարքի՝ անիւք Լ, եւ ի վերայ միոյ միոյ
15 անուի՝ Բ սուրհանդակ. մինն՝ թուիս եւ մինն՝ սպիտակ: Եւ ասեմ.
Զայդ ասորոց որթարածերն լաւ գիտեն: Սիւնն, զոր ասացեր,
տարին է, եւ մարքն ԲԺ-ան՝ ամիսք տարոյն է, եւ անիւքն Լ՝ ա-
ւուրք ամսոյն է, եւ Բ սուրհանդակն՝ տիւր եւ գիշերն է:

Եւ ասէ փարաւոն. Մանեա ինձ պարան աւազէ. երկայնու-
20 թիւն նորա կանգունս Թ՝ եւ ստուարութիւն նորա ըզունկ մի: Եւ
ասեմ. Տէր արքայ, հրամայեա, զի ի գանձարանէ քումմէ հան-
ցեն օրինակ, զի տեսից եւ ըստ օրինակին արարից, զի մի
ստուար լիցի կամ հուրք: Եւ ասէ փարաւոն թէ. Ի գանձարան իմ
ոչ գոյ, բայց թէ դու ոչ մանես, զարծաթն ոչ տանիս, զոր իմաս-
25 տութեամբ խնդրեցեր, եւ ես խոստացայ տալ:

3 Զայնժամ մտախորհ եղէ եւ ի թիկանց կոյս տանն ծակեցի
զորմն, ուստի արեն ծագէր, եւ յորժամ ծագեաց արեն, խառնեցի
փոշի ընդ աւազի եւ արկի ի լուսամուտն: Եւ երեւցաւ շողն որպէս
մանոցք, եւ ասեմ. Տէր իմ արքայ, հրամայեա, զի ժողովեացեն
30 զայդ, զի այլ մանեցից:

1 B₁₆ ընդ փխ վասն:

7 A₂ B₄^{13,8,14,15,17} Գձի փխ 3 եւ 4:

8 B₄¹⁵ Եհան զգլուխդ աքաղաղին:

9 B₄¹⁵ Գձ եւ 4 խրախս է փխ այսչափ ճանապարհ է:

15 A₂ սպիտակ եւ ասէ պատմեա ինձ:

20 B₇ 4 փխ Թ:

28 B₇ Եզե փխ երեւցաւ:

Իբրև ետես արքայն, ծիծաղեցաւ և ասէ. Օրս այս յաւուրս օրհնեալ եղիցի, զի տեսի զխիկար կենդանի առաջի դից իմոց և զիմաստութիւն մտաց սորա տեսի և փառաւորեցայ:

Դարձեալ պատուեաց զիս և ի գլուխ բազմականին կացոյց զիս և պարգևս մեծամեծս երես ինձ և զքանքարն, զոր խնդրեցի, ետ ցիս և խաղաղութեամբ յուղարկեաց:

Եւ ես եկեալ հասի առ տէրն իմ Սենեքարիմ արքայն: Եւ նա ել ընդ առաջ իմ և մեծաւ ուրախութեամբ ընկալաւ զիս: Եւ ասէ ցիս. Խնդրեա յինէն զոր ինչ և կամիս և տաց քեզ: Եւ ես անկեալ, երկիր պագի արքային և ասեմ. Զոր ինչ կամիս տալ ինձ, պարգևեա Աբուամաքայ ընկերի իմոյ և կենսատուի, բայց ինձ տացես զՆադան, զքուեր որդին իմ, զի այլ ուսումն ուսուցից նմա, զի առաջին ուսումն մոռացեալ է:

Եւ հրամայեաց արքայն տալ զՆադան ի ձեռս իմ և ասէ ցիս. Երթ և արա զոր ինչ և կամիս, զի արժան է մշակն վարձոյն:

Յայնժամ առի զՆադան, զքուեր որդին իմ և տարայ ի տուն իմ և կապեցի ընդ սին մի երկաթի, որ էր կշիռ նորա էձ լիտր և եդի առասան ի պարանոց նորա և հարի Ռ փայտ զլանջս նորա և Ռ՝ զթիկունսն: Եւ կայր ի դրան սրահի իմոյ, և տայի նմա հաց կշռով և ջուր՝ չափով և յանձն արարի զնա Բելիարայ ծառայի իմոյ և ասեմ ցնա. Յեկանելն իմ և ի մտանելն, զոր ինչ ասեմ ցնադան, զրեա ի մատենի քում:

2 B_1 իմ փխ զից իմոց, A_2 աչաց իմոց փխ զից իմոց, $B_{7,17}$ զիմաց իմոց փխ զից իմոց:

5 A_2 $B_{4,5,7,8,12,15,17}$ պարգևեաց փխ երես:

ԱՅԼ ԽՐԱՏՔ ՆԱԴԱՆԱՅ ՔՈՒԵՐ ՈՐԴՈՅՆ ԻԻՐՈՅ, ԶՈՐ ԵՏ ԽԻԿԱՐ

1. Որդեակ, որ ընդ ականջն ոչ լսէ, ընդ թիկունսն լսեցուցանեն:

A_2 B_{1-24} թիկունսն և ընդ լանջսն:

Խօսել սկսաւ Նադան և ասէ. Հայր, զի՞ ռխացար ընդ քեռորդոյս քո: Ասեմ.

A_1 չիք՝ խօսել-ասեմ, A_2 B_{1-24} ասէ Նաթան զի ռխացար քուեր որդոյ քում և ասէ ցնա փխ խօսել-ասեմ, $A_{4,5}$ և ասէ զի ռխացար ընդ իս (A_4 իս հայր) փխ խօսել-ասեմ:

2. Որդեակ, ես յաթոռ պատուոյ նստուցանել զքեզ կամեցայ, և դու յաթոռոյ իմոյ կործանել զիս կամեցար, բայց անմեղութիւն իմ ապրեցոյց զիս:

A_3 նստուցի փխ նստուցանել զքեզ կամեցայ, կործանեցեր, չիք՝ կամեցար, $A_{2,4-5}$ B_{1-24} յաթոռ փառաց նստուցի զքեզ և դու յաթոռոյ (A_4 յաթոռոյ իմոյ) կործանեցեր զիս, A_2 B_{1-24} չիք՝ բայց-զիս, $A_{4,5}$ զիս ի ձեռաց քոց:

3. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս կարիճն, որ եհար զասեղն: Ասէ. Ահա ինայթոց, որ չար է քան զքոյդ:

Դարձեալ եհար զթաթ ուղտոյն, և նա հարեալ զթաթն ի վերայ կարճին, ճմլեաց և ասէ. Գերեկ, ոչ զիտացեր, թէ շունչ քո յոտս իմ է:

B_3 ոտացն ուղտոյն, B_3 եղիր փխ հարեալ, B_{12} եհար փխ հարեալ, A_2 B_{1-24} դոտն (B_7 զթաթն փխ դոտն)՝ փխ զթաթն, չիք՝ կարճին (B_{12} նորա և փխ կարճին), ճմլեաց ցնա, գիտէիք չար կարիճ, զօրութիւն փխ շունչ, A_3 չիք՝ ոչ զիտացեր:

4. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս այծն, որ ուտէր զտօրունն: Ասէ տօրունն ցայծն. Ոչ գիտես թէ ինչ շիկեն զմորթ քո, զի՞ ուտես զիս: Ասէ այծն. Ես ի կենդանութեանս իմում ուտեմ զքեզ, և ի մահուան իմում թող խլեն զտակ քո և շիկեն զմորթ իմ:

A_2 B_{1-24} թէ արմատով իմով ներկեն փխ թէ ինչ շիկեն զմորթ քո, A_3 ներկեն փխ շիկեն, A_2 B_{1-24} յետ մահուան իմոյ թող հանեն զարմատ քո և ներկեն փխ ի-շիկեն:

5. Որդեակ, եղեր որպէս զայն, որ ձգէր նետ յերկինս և ոչ կա-
րաց հասուցանել ի վեր, բայց զանօրէնութիւն շահեցաւ, և դարձաւ
նետն ի գլուխ իւր:

$A_2 B_{1-24}$ ձգեաց (B_9 եհար և ձգեաց) փխ ձգէր, զնետ իւր
փխ նետ, $A_2 B_{1-24}$ թէպէտ դարձաւ փխ և դարձաւ, A_2 հասու-
ցանել ի վեր, B_{1-24} զանօրէնութիւն իւր:

6a. Որդեակ, այսպէս կարծէիր, թէ զտեղի նորա ընում, բայց
թէ իցէ ազի խողի երկայն իբրև կանգուն հինգ, զձիոյ տեղին ոչ կարէ
լնուլ:

Եւ թէ լինիցի ասր նորա ծիրանի, զմարմնով թագաւորի ոչ ան-
կանի:

A_2 չիք՝ որդեակ, $A_2 B_{1-24}$ զու ալդպէս, չիք՝ նոբա, լնում
ղեկկարայ, ազին խողի լինի Թ կանգուն գտեղի ձիոյն փխ իցէ-
տեղին, չիք՝ և թէ լինիցի-անկանի:

6b. Ես այսպէս ասէի, թէ կաս ի տան իմում և ժառանգես զին-
չըս իմ, ալ ըստ անօրէնութեան քում ոչ հաճեցաւ զքեզ աստուած:

$A_2 B_{1-24}$ կարծէի փխ ասէի, կայցես փխ կաս, $A_2-5 B_{1-24}$
ժառանգեցես, $A_{4,5}$ ապա որդեակ ընդ (A_5 չիք՝ ապա) փխ ալլ
ըստ, $A_2 B_{1-24}$ յաջողեաց քեզ (B_7 հաճեցաւ փխ յաջողեաց) փխ
հաճեցաւ զքեզ:

7. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս գայլն, որ պատահեաց իշոյն և
ասէ. Ողջոյն քեզ յավանակ: Ասէ էշն. Այդ ողջոյնդ տեսան իմոյ, որ
արձակեաց զպարանն յտից իմոց և ետ տեսանել զգէմս քո չար և
արեանարբու:

A_2 պատահասեցաւ փխ պատահեաց, $B_{4,5}$ պատահեցաւ փխ
պատահեաց, $A_2 B_{7,12}$ ասէ գայլն, $A_2 B_{1-24}$ ասէ ցնա, $B_{3,7}$ իմոյ
եղեցի, $A_2 B_{1-24}$ զերեսդ փխ գգէմս, չիք՝ չար և արեանարբու, B_3
տեսանել զքեզ և:

8. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս որոգայթն, որ թաղեալ կայր յաղ-
քըն և ունէր զհատն ի բերան իւր: Եգիտ զնա ճնճղուկն և ասէ. Զի՞նչ
գործես: Ասէ որոգայթն. Յաղօթն կամ առ աստուած: Ասէ ճնճղուկն.
Այդ, որ ի բերանդ է, զի՞նչ է: Ասէ որոգայթն. Քաղցելոց հացիկ է:
Եւ չանաց ճնճղուկն առնուլ զհացն: Նա կալաւ զպարանոց նորա: Ասէ
ճնճղուկն. Թէ քաղցելոց հացն այս է, նա աստուած, որ յաղօթն կաս,
այսպէս լսէ քեզ աղօթից քոց:

$A_2 B_{1-24}$ յաղբիւսն փխ յաղբն, տեսեալ փխ եգիտ, աստ
զինչ փխ զինչ, հաց է քաղցելոց փխ քաղցելոց հացիկ է, A_3-5
հատիկ փխ հացիկ, $A_2 B_{1-24}$ խմբում կրճատման նետեանքով
աղավաղվել է բնագիրը, բացի B_7 -ից:

9. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս ոջիլ հացի, որ եկեր զշտեմարանս
թագաւորաց, և ինքն ումեք ոչ է օգուտ և պիտանի:

10a. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս պոյտն, որ արարին արկղ ոս-
կոյ, և կող նորա ի մրոյն ոչ պակասէր:

$A_{4,5}$ պոտուկ փխ պոյտն, պակասէր երբեք:

10b. Դարձեալ եղեր որպէս սերմնացանն, որ ցանեաց գրիւս
տասն և զկնի բազում աշխատանացն, ժողովեաց գրիւս հինգ:

A_4 չիք՝ դարձեալ, A_5 որդեակ փխ դարձեալ:

10c. Դարձեալ եղեր ինձ որպէս զոչխարն, որ զընկերն տարան
ի խոհակերոցն, և զանձն իւր ոչ կարաց ապրեցուցանել ի զենմանէն:

A_4 չիք՝ դարձեալ, A_5 որդեակ փխ դարձեալ:

10d. Եղեր ինձ որպէս շունն, որ եմուտ ի հնոց բրտի և յորժամ
ջեռաւ, սկսաւ հաջել ընդդէմ նորա:

$A_{4,5}$ որդեակ եղեր, B_{13} զշուն բրտին, դարձեալ փխ շեռաւ,
յերես բրտին, փխ ընդդէմ նորա:

11a. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս խոզն, որ երթայր ի բաղանիսն:
Յորժամ ետես զնախարարսն, անկեալ ի տիղմն՝ թաւալէր ասելով
թէ. Դուք ի ձերդ լուացեք և ես՝ յիմս:

A_3 և ասէր փխ ասելով թէ:

11b. Եղեր ինձ որպէս շուն ժպիրհ, որ ջիւս տեսան իւրոյ ծա-
մեաց:

$A_{2-5} B_{1-24}$ որդեակ եղեր, A_3 ամենայն իւրոյ փխ տեսան
իւրոյ:

12. Որդեակ, սնուցի զքեզ որպէս զձագս աղուեսու: Եւ ակն քո
ի ծակ քո, մատն իմ կողիւ ի բերան քո, և քո մատունքդ տարեալ է
յաշա իմ:

$A_{2,3}$ չիք՝ որդեակ, $A_2 B_{1-24}$ արծուի փխ աղուեսու, և մա-
տունք քո սրեալ են յաշա իմ քանդի ակն քո չար էր տեսանել
զին (B_3 մատունք, B_{12} մատունքդ սրեցիր, $B_{4,5}$ սրեալ են) փխ
եւ-յաշա իմ:

13a. Որդեակ, շուն, որ զորսն ինքն ուտէ, կերակուր գալլոց եղի-
ցի:

$A_2 B_{1-4}$ թողու գտէր իւր փխ զորսն ինքն ուտէ:

13b. Զեռք, որ սնուցի և ինձ ոչ օգտէ, ուսօքն հատցի:

B_{1-24} որդեակ ձեռք, $A_2 B_{1-24}$ օգնէ (B_{17} օգտէ) փխ օգտէ,
 A_5 սրով փխ ուսօքն:

13c. Եւ աչք, որ ինձ լոյս ոչ տա, ազուաք հանցեն զնա:

B_{1-24} որդեակ փխ և, $A_2 B_{1-24}$ հանցեն ազուաք ձորոց փխ
ազուաք հանցեն զնա:

14. Որդեակ, զերեսս դիցն և զարքունեացն ցուցի քեզ և մեծ փառաց հասուցի, և դու ի փառաց ընկեցեր զիս:

B₁₋₂₄ զարքունի (B₇ զարքունեացն), B₄₇₅ դիցն փխ զիցն,
B₁₋₂₄ չիք՝ և մեծ փառաց հասուցի, B₇ փառաց իմոց:

15. Եղեր ինձ, որդեակ, որպէս ծառն, որ կտրէին: Եւ ասէր ծառն. Թէ ոչ էր յինէն ի ձեռին քում, ոչ կարէիր յաղթել ինձ:

16. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս ձագ ծիծռանն, որ անկաւ ի բունոյ իւրմէ: Եւ գտեալ զնա աքիստ մի ասէ. Թէ յինէն ի զատ լեալ էիր, ի մեծ չարիս մատնեալ էիր: Ասէ ձագն. Բարիդ, զոր առնես ինձ, ի գլուխ քո դարձցի:

A₃ աքիստ մի ասէ զոհացիր զաստուծոյ որ, A₃ առնել կա-
միս փխ առնես ինձ:

17. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զաքիստն, որ ասացին. թող զսո-
վորական զբարսդ քո և համարձակ լինի քեզ յարքունիս մտանել և
ելանել: Ասէ աքիստն. Եթէ եղիցին աչք իմ արծաթի և թագ իմ ոսկի,
զսովորական բարս իմ ոչ թողից:

A₃₇₄ ասացին թէ, A₂ լիցի փխ լինի, A₂ B₁₋₂₄ չիք՝ և ելա-
նել, A₄₇₅ արծիւ փխ արծաթի, A₂ B₁₋₂₄ թագ (B₇ թագ) փխ թագ:

18. Որդեակ, նմանեցար դու օձին, որ պատատեցաւ ընդ մաս-
րովն և անկաւ ի գետն: Եւ տեսեալ զնա գայլուն՝ ասէ. Ահա չար ի
չար հեծեալ և չար է, որ վարէ զնոսա:

A₃ զմասրենովն փխ ընդ մասրովն:

19a. Որդեակ, տեսի զմաքին, որ սպանդանոցն ածին: Երբ օրն
չէր հասել, դարձաւ առ յընկերսն իւր և ետես զորդիս որդոց իւրոց:

A₃ տարան փխ ածին:

19b. Ես զամենայն բարիս ջամբեցի քեզ, և դու զհաց ի հողոյ
արգելեր յինէն:

A₃₋₅ չիք՝ ես, քեզ Նազան, A₂ B₁₋₂₄ որդի Նաթան փխ ես,
A₂ քո փխ ի հողոյ:

19c. Ես իւղով անուշիւ օծի զքեզ, և դու հողով զամրմինս իմ
ապականեցեր:

B₁₋₂₄ որդեակ իւղով, A₂ B₁₋₂₄ զքեզ բեհեզ և ծիրանիս
ազուցի քեզ, չիք՝ հողով, ապականեցեր ի տուն խաւարի (B₁₂₇₁₆
զիս մատնեցեր ի մահ փխ ապականեցեր-խաւարի):

19d. Ես զքեզ արարի ծառ պտղով լիացեալ, և դու յարմատոց
խլել կամեցար զիս:

A₃₇₄ իւ պտղով փխ պտղով լիացեալ, A₃ խլեցեր փխ խլել
կամեցար, A₄₇₅ խլեցեր զիս քեզ որդի իմ Նազան (A₅ քվեր փխ
քեզ) փխ խլել կամեցար զիս:

19e. Ես բարձրացուցի զքեզ որպէս աշտարակ, որ թէ եկեսցեն
յիս թշնամիք, ելից ամրացայց ի քեզ, և դու ինքնին գտար թշնամի
տան իմում և կորուստ անձին իմոյ:

A₅ B₁₋₂₄ որդեակ ես, A₂ B₁₋₂₄ դի թէ թշնամի հասանէր ի
վերա իմ դու լինէիր ինձ ամուր պարսպի (B₁₋₂₄ ապատանի
փխ պարսպի, իսկ B₇-ը լրիւլ համապատասխանում է A₁-ին) փխ
որ թէ-ի քեզ, A₅ չիք՝ տան իմում, A₂ B₁₋₂₄ չիք՝ և կորուստ
(B₇-ը ունի):

19f. Որդեակ, սնուցի զքեզ, որպէս մայր զանդրանիկ որդի, և
դու ի կեանս իմ կորացուցիր զիս: (9cA₂ և 20B₁):

B₃ որպէս մայր զմանուկ և, A₂ B₆₇₇₁₆ ուսուցի փխ սնուցի,
A₂ B₆₇₇₁₄₇₁₆ չիք՝ մայր, A₂ ուրացեր փխ կորացուցեր, B₆₇₈₇
կուգացուցեր փխ կորացուցեր:

Խօսել սկսաւ որդին ապերախտ և անհնազանդ և ասէ. Տէր իմ
խիկար և հայր բազմերախտ, արա ինձ ըստ ողորմութեան քում:
Աստուծոյ մեղանշն մարդիկ, և թողուն նոցա: Եւ մի՛ մեղանշն ան-
ձին իմոյ, և ես եղեց քեզ չար ծառայ, որպէս զմի յանցաւորաց քոց:

A₃₋₄ Նազան փխ որդին-անհնազանդ, A₂ B₁₋₂₄ ասէ
Նաթան փխ խօսել-քում, A₃₇₄ չիք՝ և հայր բազմերախտ, A₃
թողու փխ թողուն, յարեան փխ անձին, A₂ B₁₋₂₄ և աստուած
թողու փխ թողուն նոցա և դու թող, անպիտան փխ չար, չիք՝
քոց:

Ասէ.

20. Որդեակ, եղեր որպէս զարմաւենին, որ բուսեալ էր յափն
գետոյն, և պտուղ նորա ի գետն անկանէր: Եկն տէր ծառոյն կտրել
զնա: Ասէ արմաւենին. Թող զիս յայսմ ամի և ի միւսում ամին բերից
պտուղ: Ասէ տէրն. Դու ի ժամանակդ չես բերել ինձ պտուղ, և այժմ,
որ կտրել կամիմ, զի՛արդ պիտանասցիս:

A₂B₁₋₂₄ արմաւենի մի տնկեալ էր այր ոմն փխ եղեր-բուսե-
ալ էր, A₂ B₁₋₂₄ նորա փխ ծառոյն, A₄ յամ մի փխ յայսմ ամի,
բերից քեզ, պտուղ և ոչ արկից ի գետն, տէր ծառոյն, A₄ դու ի
բուս ժամն կատար փխ դու ի ժամանակդ, A₁ դու ի քում այլը
չեղեր պիտանի որ ոչ քո է զիարդ պիտանասցիս փխ դու-պիտա-
նասցիս, A₅ յայնժամ կտրել կամիմ զքեզ փխ և այժմ-պիտա-
նասցիս:

21. Որդեակ, ասացին գայլուն, թէ ի բաց կաց ի գիհէդ, ապա
թէ ոչ՝ շունք պատառնեց քեզ: Ասէ գայլն թէ. Ի բաց կենամ, կուրա-
նամ, զի փոշին աշացս դեզ է:

A₂ B₁₋₂₄ չիք՝ ապա-քեզ, գիհին աշացս շահ է և փորոյս
օգուտ (B₁₆ դեզ է աշացս) փխ աշացս դեզ է:

22. Որդեակ, ազին շանն հաց բերէ և բերանն՝ բիր:

$A_{2,4-5} B_{1-24}$ տալ փխ բերէ, A_4 եւ դարձեալ ասէ որդեակ փխ որդեակ:

Եւ ի նմին ժամու շարախորհ որդին կորստեան ուռեալ պատառեցաւ:

Եւ ասէ խիկար. Ով բարի առնէ, բարոյ հանգիպի և որ փորէ խորխորատ, անձամբն լնու:

Եւ որ սիրէ զշարն, ատելի է բազմաց, և որ առնէ զբարի, փրկի ի մահուանէ:

$A_{2-5} B_{1-24}$ ուսաւ նախան և փխ շարախորհ-ուռեալ, B_7 պատառեցաւ և սատակեցու ի փառս սառանայի յայնժամ խիկար գոհացեալ զատուծոյ, A_5 փորէ հոր խորխորատ, B_{1-24} խորխորատ ընկերին, B_6 ինքեանք անկանին և ի յաւիտենական հրոյն արթանի լիցին փխ անձամբն լնու: A_2 ընկերին ինքն անկանի փխ անձամբն լնու, $A_{4,5} B_{1-24}$ իւրով լնու գնա փխ անձամբն լնու, $A_2 B_{1-24}$ գնեաւ երթաւ բարեաց ժառանգէ գնա (B_9 դարձեալ լնու ինչ փխ գնա) փխ առնէ-մահուանէ:

Պ Ա Տ Ա Ռ Ի Կ Ն Ե Ր

Այս բնագիրն առհասարակ խիկարի զրուցի գրավոր ամենահին աղբյուրներից մեկն է: Նրան տարեկից է միայն Բրիտանական թանգարանի № 7200 անորական ձեռագրի հատվածը, որ հրատարակել է Ռ. Հարրիսը 1898 թվականին: Երկուսն էլ հաշվվում են 11—12-րդ դար: Մենք նկատի չունենք էլեֆանտինի արամեական պապիրուսները (մեր թվագրությունից առաջ 5-րդ դար), որ ներկայացնում են խիկարի բացարձակ այլ խմբագրություն:

Հայկական հնագույն այս պատառիկները, որ նոր են հայտնի դառնում, պարունակում են որոշ հատվածներ ուսուցող խրատներից և պատմությունից: Գրված են դասական հայերենով:

Բնագրին առավել մոտ է A խումբը, ուստի և դնում ենք այդ տարբերակի մեջ, համառոտագրելով A_6 :

Զեռագիրը խիստ քայքայված է (Մատենադարանի ձեռագիր № 5465, էջ 101ա—103բ): Թղթերը խունացել են և եզրերից թափվել: Վերանորոգվել է վերջերս: Քայքայված մասերը լրացվել են նոր, սպիտակ թղթերով: Դա բարձրացրել է պատառիկների տեղանակությունը, բայց դարձրել պակաս ընթերցանելի:

Պատառիկներն ունեն բնագրագիտական մեծ արժեք: Հրատարակում ենք լուսապատկերով:

* * *

Ա. Որդեակ, կցորդ [լեր] մարդո իմաստն, զի իմաստնացիս եւ մի՛ կցորդ լիներ ընդ մարդո անարիւնի եւ անմտի եւ անզգամի, զի մի իբրեւ զնա հաստատեսցիս:

Որդեակ, մի՛ քաղցրանար, զի կլանիցեն զքեզ և մի՛ դառն լինիր, զի մի թշնամանցեն զքեզ, այլ լեր հանդարտ ի գործս քո և կերիցես զզարութիւն ամենայն երկրի:

Որդեակ, մինչդեռ կաշիկս յոտս են, կոխեա զփուշս եւ արա ճանապարհ, որդոց քոց և թոռանց:

Որդեակ, մեծատան որդին աւճ եկեր, ասեն վասն դեղո եկեր, աղբատին որդին եկեր, ասեն առ սովին եկեր:

Որդեակ, կեր զմասն քո եւ ընկերին մի աշս արծակեր:

Որդեակ, ընդ աներկեղի ի ճանապարհ մի երթիցես...
ընդ անամաթի հաց մի ուտեր:

Որդեակ, թե տեսանիցես զթշնամիս քո զլորեալ, մի ծաղր
առնիցես զնա, միթէ յառնիցէ կանկնիցի ի վերա ոտից իւրոց
եւ հատուցանէ քեզ:

Բ. ...Հայր իմ ծերացաւ: Հաս[եալ կա] առ ա[փ]ն գերեզ-
մանի: Զանցեալ է միտք իւր եւ դողացեալ է խորհուրդ նորա:
Սկսաւ վատնել զինչս իմ: Զծառայս եւ զաղախնայս եւ զսիրե-
լիս իմ սկսաւ տանջել առաջի աշաց իմոց: Զձիս և զջորիս իմ եւ
զամենայն եհատ:

Իբրեւ տեսի ես եթէ նաղան քեռորդի իմ զբանս իմ ալլ-
ալլեաց, խնանցի յինչս իմ: Խաւսել սկսաւ եւ ասեմ ցնաղան.
Աղէ, դու... նչս իմ մերձե[ցիր]:

Որդեակ, ասացեալ է յառակս, թէ ձեռք որ ոչ ստացաւ,
ակն մի հայեցցի: Եւ պատմեցաւ առաջի Սենեքարիմա արբաի
տեառն իմոյ:

Եւ ասէ արքա: [Նա]ղան, մինչ Խիկար կենդանի է [յինչ]
նորա [մի մերձենար]:

Յայնժամ Նաղան քեռորդին իմ իբրեւ էտես զՆարոոդան
եղբայր իւր կրտսեր, զոր ստ?նման նմա սնուցի եւ ու-
սուցի եթե ի տան իմում կեցցէ: Յայնժամ տը....

Գ. ...յր(ի)ց նորա: Եւ ասէ ցիս, երթ յասպանջականս քո
եւ ի վաղին եկ առ իս: Եւ հրաման ետ.... առաջի իւր եւ ասէ
ցիս. Ո՞ւմ նման եմ ես եւ նախարարք իմ ո՞ւմ նման են:

Եւ ասեմ. նման ես դու Սինա և նախարարք քո քրմացն:

Եւ ասէ ցիս. Երթ յասպանջականս քո:

Եւ կանխեալ են....

Հրաման ետ նախարարացն, զի զգեցցին ներկածուս եւ
ինքն զգեցաւ քարտեսս:

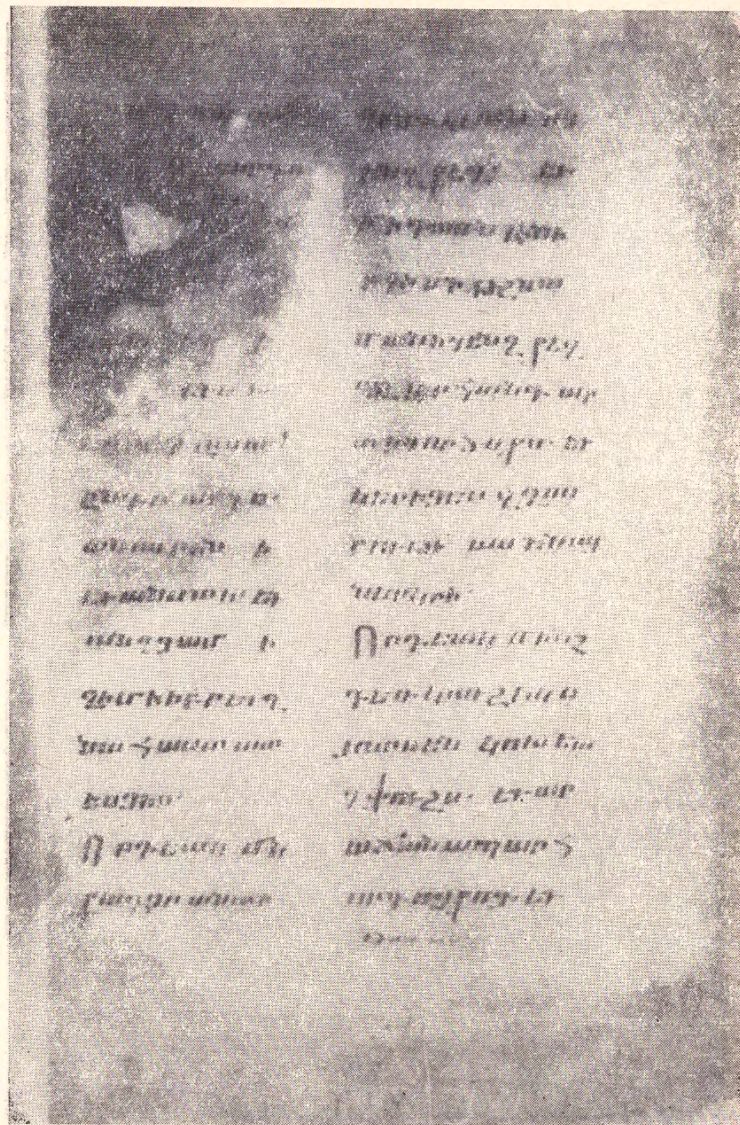
Եւ հրամանաց կոչել զիս եւ ասէ. Ո՞ւմ նման եմ ես եւ
նախարարք իմ ո՞ւմ նման են:

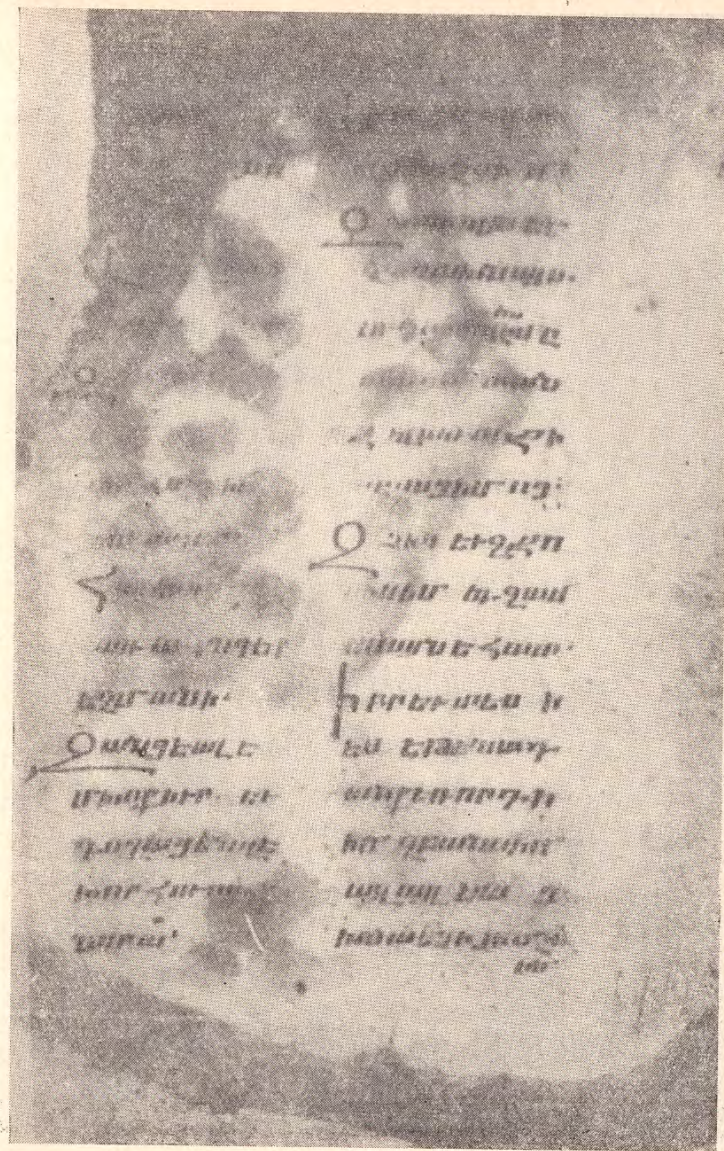
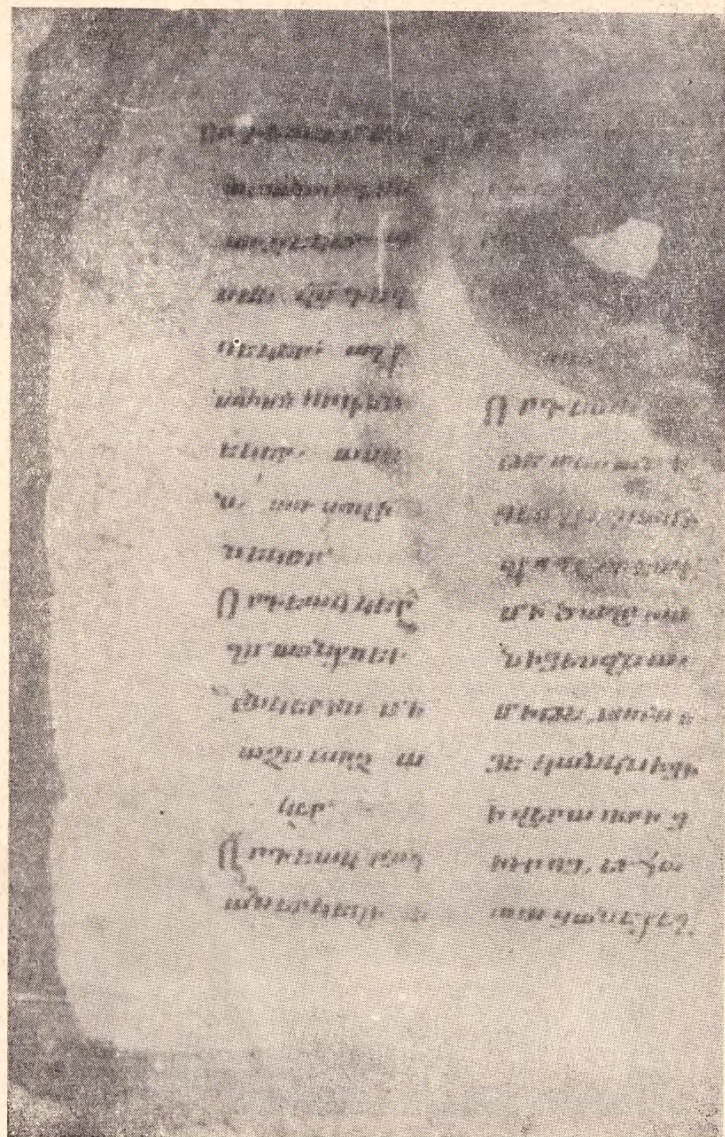
Եւ ասեմ. նման ես դու....

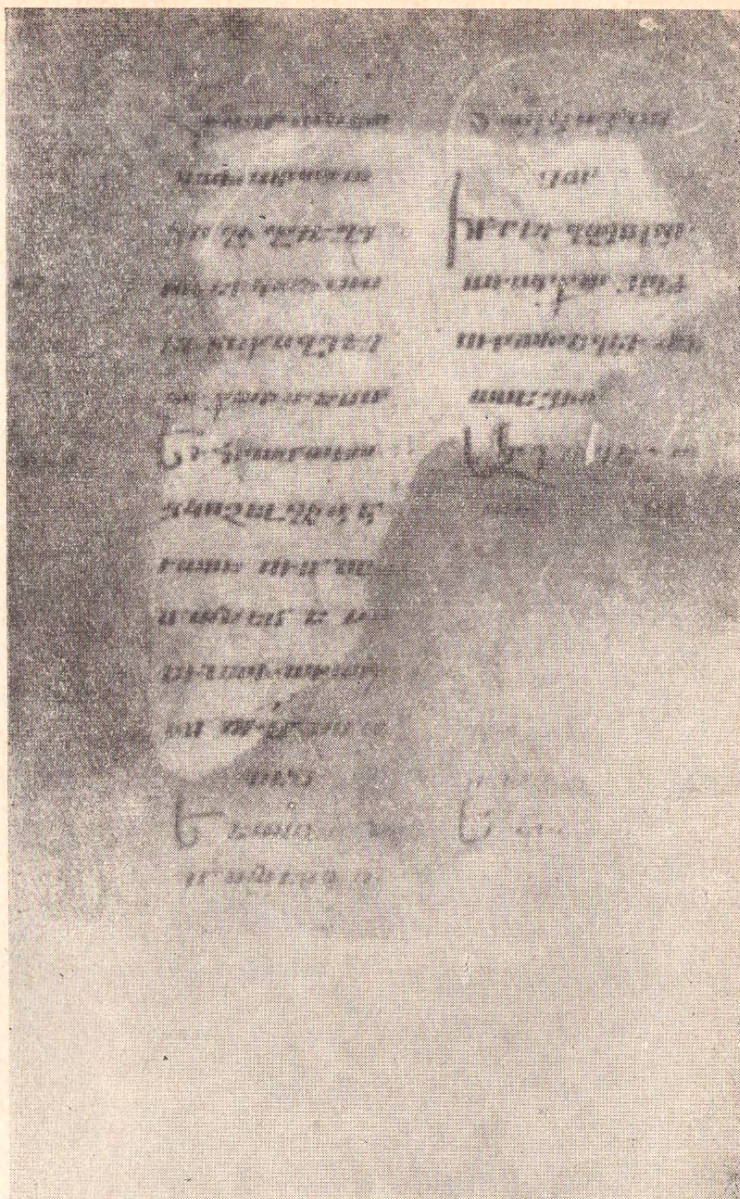
Ծաղկաց նոցա:

Իբրեւ զայս լուաւ արքա, յոյժ ուրախ եղեւ եւ ասէ ցիս.

Արդ, աղէ, ասա [ինձ] Սե[նեքերիմ]....

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏ
ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ

(ՏԱՐԲԵՐԱԿ Ը)

Այս տարբերակը համապատասխանում է Ֆ. Կոնիբերի 1895 թվականի հրատարակությանը:

Բնագիրը սակայն կազմվել է այլ սկզբունքներով և հեռանում է Կոնիբերի օրինակից:

Կոնիբերի օգտագործած ձեռագրերը տարաբնույթ հավաքածու են և չեն պատկանում միևնույն խմբին: Դա խանգարել է տալու աղբյուրի ճիշտ պատկերը:

Պարզ չէ, թե Կոնիբերի մոտ որ ձեռագիրն է համարվել հիմք, ուստի այստեղ նրա բնագիրն արտահայտում ենք C₁ համառոտագրությամբ, իսկ C₄-ի նկատմամբ բոլոր ընթերցումները տալիս ենք փակագծի մեջ, նրա իսկ օգտագործած պայմանական նշաններով: Բայց եթե C₄-ը զուգահեռ է գնում մեր բնագրին, և շեղվում է տողատակ իջեցված որևէ այլ օրինակ, բերում ենք ուղղակի նրա ընթերցումը, C₄-ից անկախ:

Բնագրի համար հիմք է ծառայել C₁-ը: Հազվադեպ ուղղումներ կատարվել են միայն այն ժամանակ, երբ դա թելադրել է C խմբի մեջ գտնվող որևէ այլ ձեռագիր: Ուղղումների դեպքում խուսափել ենք հենվել Կոնիբերի օրինակի վրա, որովհետև այն անխառն չէ:

CEF խմբերի և A₃ ձեռագրի մոտքը ընդհանուր է, համեմատելի (նկատի չունենք բազմաթիվ այլընթերցումները), ուստի ներկայացնում ենք միասին, տարբերակների մեջ եղած առնչությունները անսքող պահելու համար: Հիմքը դարձյալ C₁-ն է:

Բնագիրը կազմելիս ոչ թե նպատակ ենք ունեցել վերականգնել նախնականը, մի բան, որ այս տարբերակով հնարավոր չէ, այլ տալ տարբերակի ճիշտ պատկերը, ուստի այնպիսի ընթերցումներ, որոնք նախընտրելի չեն մյուս տարբերակների համեմատությամբ, բայց հատուկ են C խմբին, պահել ենք վերևում:

Երբ միևնույն խմբի մեջ չունենք ճիշտ օրինակը, սխալը թողնում ենք անփոփոխ (օր. № № 87, 97 խրատները և այլն):

Պահպանել ենք այն տարրնթերցվածները, որոնք անարժեք են, ունեն վրիպակային բնույթ, բայց կարող են հուշել ձեռագրերի ազգակցության մասին:

Տարրնթերցվածների համարակալումը խրատականքի բաժնում տրված է ոչ թե ըստ տողերի, այլ ըստ խրատների:

Շ տարբերակի հավելյալ խրատներն անհարազատ են, որովհետև գալիս են C₄-ից և հավանաբար այնպիսի ձեռագրից են ծագում, որոնք չեն պատկանում Շ խմբին, բայց պահպանել ենք Կոնիբերի հրատարակությունը լրիվ ներկայացնելու համար:

Հավելյալ խրատներն ընդմիջարկել ենք պատմողական խրատներից հետո, ուր հաջորդում է Հարցումն թագաւորաց որդւոց և պատասխանիք խիկարայ բաժինը, բնագրային խմբից տարրերել ենք աստղանիշերով (*):

Հավելյալ պատժիչ խրատները պատկանում են Բողեյան գրադարանի արևելյան № 131 ձեռագրին, որը Կոնիբերը համառոտագրում է Canon:

Աղբյուրներն իրենց պայմանական նշաններով և խրատների համակարգը տրված են գրքի վերջում (աղյուսակ III—ուսուցող խրատներ, աղյուսակ IV—պատժիչ խրատներ): Կոնիբերի՝ իր կողմից հավելյալ համարվող խրատների համարակալումը հայկական տառերով (կ, կա, կբ) տալիս ենք նույնությամբ C₄-ի տակ:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ

Յամս և ի թագաւորութեան Սենեքարիմայ՝ արքային նիւնուէի և Ասորեստանեաց, ես՝ խիկարս, դպիր էի Սենեքարիմայ արքայի: Կ կին առի և Կ ապարանս շինեցի և ես՝ խիկարս, Կ տարւոյ եղա, և ոչ եղև ինձ որդի:

Յայնժամ մտի առ շաստուածսն իմ բազում ընծայիւք, բորբոքեցի հուր առաջի շաստուածոցն և արկի խունկս անուշի ի վերայ նորա, մատուցի ընծայս և զոհեցի զոհս, եղի ծունրս և աղաչեցի:

Եւ այսպէս ասէի յաղաչելն իմում.

Ով տեարք իմ և շաստուածք. Բեւշիմ և Շիմիլ և Շահմին. հրամայեցեք և տուք ինձ արու զաւակ, քանզի ահա խիկար կենդանի մեռանի, և զի՞նչ ասեն մարդիկ, եթէ խիկար կենդանի

2 C₂ չիք՝ յամս-արքային, C₃ ամս փխ յամս և ի, չիք՝ արքային:

3 C₃ ատենադպիր, Fa, b Սենեքերիմա:

4 Fa և արարի Կ կինս փխ Կ կին առի, Fb առի ինձ Կ կինս փխ Կ կին առի, A₃ արարի փխ առի, Fb չիք՝ և ես խիկարս:

5 E_{4,5} ամի փխ տարւոյ, Կ ամաց:

6 E_{4,5} զնացի փխ մաի, C₂ աստուածսն, E_{4,5} շաստուածքն, Fa, b կուռքն, (Fa₁ լուծքն) փխ շաստուածսն:

7 Fa, b և վառեցի փխ բորբոքեցի, C_{1-3,5} A₃ չիք՝ առաջի շաստուածոցն, C₄ չիք՝ անուշս (Paris 58 և 131 ունեն և անուշս), C₃ անուշս անուշս Fa, b անուշահոտս:

8 Fa, b վասն ծննդեան փխ եղի ծունրս:

10 C₁ էր աղաչելն իմ փխ ասէի յաղաչելն իմում, Fa, b ասելով փխ և այսպէս ասէի յաղաչելն իմում:

11 շաստուածք իմ, C₁ Բեշիմ և Ջրիմիլ և Շահմին, C₂ Բեւշիմ Շիմիլ և Ջահմին, C₃ Բեշիմ և Շիմիլ և Շահմին, C₄ Բեւշիմ և Շիմիլ և Շահմին (Paris 131 Բեւշիմ և Շիմիլ և Շահմին), Fa Բեւշիմ և Շահմին, Fb Բեւշիմ և Շահմին:

13 Fa, b չիք՝ կենդանի և:

և իմաստուն և ճարտար մեռաւ, և ոչ կայ իւր որդի, որ թաղէ զնա և ոչ՝ դուստր, որ լացցէ զնա: Չունիմ ժառանգ յետ մահոսն իմոյ, և եթէ որդի իմ աւուրս ժ քանքարս ծախեսցէ, ոչ կարէ սպառել զինչս իմ, այլ զի արկցէ հող ձեռք իւրովք ի վերայ իմ, զի մի մնացից անյիշատակ:

Յայնժամ ձայն եղև ի շաստուածոցն և ասէ. Խիկար, ոչ է հրամայեալ քեզ զաւակ, բայց եթէ առցես զնադան քեռորդին քո և սնուցանիցես զնա քեզ որդի, և հատուցանիցէ զանուն քո:

Յայնժամ լուայ զայս ի շաստուածոցն և առի զնադան քեռորդին իմ Ա տարոյ և ագուցի նմա բեհեզս և ծիրանիս և եղի մանեակ ոսկի ի պարանոց նորա և, որպէս որդի թագաւորի, գեղաշուք զարդարեցի զնա և արբուցի նմա կաթն և մեղր և ննջեցուցանէի զնա ի վերայ արծուեաց և աղանեաց իմոց, մինչև եղև է ամաց:

Եւ ապա սկսայ ուսուցանել նմա զդպրութիւն և զիմաստութիւն և զհանճարագիտութիւն և զպատասխանիս հրովարտակաց և զդարձուածս հակառակաց խօսից: Ի տուէ և ի գիշերի ոչ դադարէի յուսուցանելոյ զնա: Եւ յագեցուցի զնա ուսմամբ, իբրև հացիւ և ջրով:

Ապա ասէ արքայն ընդ իս. Խիկար, դպիր և իմաստուն,

- 1 Fa, b իմաստուն էր, E_{4,5} մեռանի, Fa կայր նորա փխ կայ իւր, Fb գոյր նորա փխ կայ իւր:
- 2 C_{4,5} E_{4,5} լայ, Fa, b լայր, զնա զինչ ասեմ:
- 3 C₄ և ոչ եթէ որդի յետի աւուրս փխ և եթէ որդի իմ աւուրս (Paris 58 ունի ճիշտ ընթերցվածք):
- 4 Fa, b զի միայն:
- 6 Fa, b շաստուածոցն իմոց, C₁ ասացին փխ ասէ, C₄ ասէին, C_{2,5} E_{4,5} ասէր, Fb թէ փխ և ասէ:
- 8—9 C₁ հատուցանէ զնա փխ հատուցանիցէ զանուն քո, C₄ հատուցէ քեզ զանունդս քո, Fa, b, E₄ հատուցէ քեզ զանուն քո, E₅ չիք՝ և հատուցանիցէ զանուն քո:
- 10 C_{2,3,5} յորժամ փխ յայնժամ:
- 10—11 Fa, b և ապա առի զնաթան քեռորդին իմ առ իս որ էր մի ամի:
- 11 E_{4,5} մի ամի փխ ա տարոյ, E_{4,5} զգեցուցի փխ ագուցի:
- 12 C₁₋₃ A₃F_{4,5} չիք՝ եղի:
- 14 C₃ ուսուցանէի փխ ննջեցուցանէի, A₃ արծուեաց:
- 15 Bod տարկան փխ ամաց:
- 17 C₄ զհանճար գիտութեան, E_{4,5} հանճարս գիտութեան:
- 17—18 A₃ հրովարտակաց և զելսն իմում (Այստեղ A₃-ն ավարտվում է):
- 18 C₃ հակառակախօսից:

գիտեմ զի ծերացեալ ես, և յետ վախճանի քո ով է, որ կատարէ ճարտարութեամբ և իմաստութեամբ զգործս արքունեաց մերոց: Եւ ես տրտում եմ յայդմ խորհրդիդ:

Եւ ասեմ ցնա. Արքայ, յաւիտեան կաց, է իմ որդի, որ է առաւել և հանճարեղ քան զիս: Եւ ասէ թագաւորն. Աժ զնա առ իս, զի տեսից:

Եւ իբրև ածի զնա և կացուցի առաջի թագաւորին, ետես և ասէ. Յաւուրս իւրում օրհնեալ եղիցի Խիկար, զի ի կենդանութեան իւրում էաժ կացոյց առաջի իմ զորդի իւր, և ինքն ի հանգստեան եղիցի:

Երկիր պագի տեսուն իմոյ և առեալ տարա զնադան յապարանս իմ:

Եւ յայսպէս ասեմ յուսուցանելն իմում և ի խրատելն զհանճար և զխորագիտութիւն զամենայն:

- 1 C₃ կարէ փխ է որ կատարէ:
- 2 C₃ իմաստութեամբ վճարել:
- 3 Fa, b և ես հանապաղ, վասն այդ բանիդ փխ յայդմ խորհրդիդ:
- 4 C₁ չիք՝ արքայ, Fa, b պատասխանի ետու նմա և ասացի փխ և ասեմ ցնա, չիք՝ է (որ է):
- 5 C₅ F_{4,5} Paris 131 և 58 առաւել աւելի, Fa, b հանճարեղ և իմաստուն է փխ և հանճարեղ, C₄ չիք՝ և հանճարեղ, քան զիս և է աւելի հանճարեղ:
- 6 Fa, b տեսից ցնա:
- 7 Fb ես փխ իբրև ածի զնա և, Fa, b կացուցի զնա:
- 8 C_{1,2} յաւուրս իւր աւրհնեալ եղիցի սորա փխ յաւուրս իւրում օրհնեալ եղիցի խիկար, C₃ աւուրս սորա, Fa, b այս օրս օրհնեալ եղիցի:
- 9 Bod 58 չիք՝ ինքն:
- 11 Fa, b և ես երկիրպագի արքային փխ երկիր պագի տեսուն իմոյ:
- 13 Canon իմում աղանջ արայ որդի իմ խօսկին և խրատն իմ զրբի իմատանին քում և մի մոռացիս զի ամբ կենաց քոց շատանայ և փառօք և մեծութեամբ հասցես ի ծերութիւն, C₅ խրատելն իմում:
- 13—14 E₄₋₅ Fa, b չիք՝ և ի խրատելն-զամենայն, C₃ և խրատելն զհանճար և զգիտութիւն և զիմաստութիւն խրատ և խօսք Խիկարայ իմաստնոյ խրատն այս է Խիկարայ զոր ասաց քեռորդուն:

ԽՕՍՔ ԵՒ ԽՐԱՏ ԵՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԽԵԿԱՐԱՅ. ԽՐԱՏՆ ԱՅՍ Է
ԽԵԿԱՐԱՅ, ԶՈՐ ՈՒՍՈՅՑ ՆԱԴԱՆԱՅ

1a. Որդեակ, եթէ լսես բան ինչ ի դրան արքունի, մեռոս և թագո
ղնա ի սրտի բում և մի՛ ումեք ի վեր հանիցես:

1b. Զկապն կնքեալ մի՛ արձակեսցես և զարձակեալն՝ մի՛ կա-
պեսցես:

1c. Եւ զոր տեսանես, մի՛ ասել և զոր լսես, մի՛ յայտնել:

2. Որդեակ, ի համբառնալ զաշս քո տեսանել զկին գեղեցիկ,
յունեալ և ծարուրեալ, մի՛ ցանկանայցես ի սրտի բում: Եւ եթէ տա-
ցես նմա զամենայն ինչս քո, առաւել ի նմանէ ոչինչ գտանիցես, այլ
դատապարտիս յաստուծոյ և ի մարդկանէ: Քանզի նման է նա գե-
րեղմանի, որ ի վերոյ գեղեցիկ լինի և ի ներքոյ՝ լի ժահահոտու-
թեամբ և ոսկերօք մեռելոց:

3. Որդեակ, լաւ է ընդ առն իմաստնոյ քարինս կրել, քան ընդ
առն անմտի գինի ըմպել:

4. Որդեակ, մի՛ լինիր իբրև զնշենի, որ յառաջ ծաղկի և յետոյ
հասանի պտուղ նորա, այլ լեր որպէս ձիթենի, որ յետոյ ծաղկի և
յառաջ հասանի պտուղ նորա:

1a C₄ դրանէ, C₄ վերայ փխ վեր:

1b Bod կապեալ փխ կնքեալ, C₂ արձակես, C₄ արձակել (Bod արձա-
կեսցես), C₅ արձակեր, C₂ կապես, C₅ կապեր:

1c C₁ զոր լսես մի յայտնեսցես և զոր տեսանես մի յայտնեսցես փխ
եւ յայտնել, C₂ զոր լսես միայն տես և զոր տեսանես մի ասես, Bod չիք՝
խրատը:

2 C₁ չիք՝ տեսանել, C_{1,2} ծրարեալ փխ ծարուրեալ, Canon ոչինչ աւելի
դուցես քան զքո միայն մեղս և ամօթ ի մարդկանէ և դատաստանն աստուծոյ,
Bod ոչինչ իւրիւր ի նմանէ աւգտիս առաւել քան թէ դատաստանն յաստուծոյ
արդար իրաւանց է իմ:

4 Ven, C₁ չիք՝ որ յառաջ-պտուղ նորա, C₅ իբրև փխ որպէս, C_{2,4,5}
թթենի փխ ձիթենի:

5. Որդեակ, ընդ իմաստնոյ մի՛ անմտի և ընդ անմտին մի՛
իմաստնանար:

6. Որդեակ, ընդ առն իմաստնոյ կցորդ լեր, որ իմաստուն լինիս
իբրև զնա և մի՛ լինիր կցորդ անզգամի և անմտի, զի մի իբրև զնոսա
անմիտ կոչեսցիս:

7. Որդեակ, մի՛ լինիր կարի քաղցր, որ կլանեն զքեզ և մի՛ կա-
րի դառն, որ թքանեն զքեզ, այլ լեր հեզ և հանդարտ ի գործս գնա-
ցից քոց և յամենայն բանս:

8. Որդեակ, մինչդեռ կոշիկդ յոտդ է, կոխեա զփուշն և արա
ճանապարհ՝ ոտից քոց:

9a. Որդեակ, մեծատան որդին օձ եկեր, և ասեն՝ դեղ է նմա,
իսկ աղքատի որդին եկեր, և ասեն՝ առ սովոյ եկեր:

9b. Զքո մասն կեր և քո ընկերին աչք մի՛ արձակեր:

9c. Ընդ աներկիւղի ի ճանապարհ մի՛ երթար և ընդ անզգամի
հաց մի՛ ուտեր:

10. Որդեակ, անկանի անօրէնն ի շար գործոց իւրոց և կանգնի
արդարն ի բարի գործոց իւրոց:

11. Որդեակ, թէ տեսանես զթշնամին քո գլորեալ, մի՛ ծաղր-
առներ զնա, զի թէ կանգնի, շար հատուցանէ քեզ:

12. Որդեակ, մի՛ մերձենար ի կին անզգամ և բամբասող, զի
մի արհամարհիս և կատակիս դու ի նոցանէ, և նա յափշտակէ զքեզ:

5 C₄ իմաստունս, C_{2,4,5} իմաստանար (C₂ իմաստանար):

6 C₄ կցորդ լեր առն իմաստնոյ (Bod լեր ընդ), որպէս փխ իբրև, C₃
զնա փխ զնոսա:

7 C_{3,5} զի մի կլանիցեն փխ որ կլանեն, C₃ զի մի թքանիցեն փխ որ
թքանեն:

8 C_{1,2,5} կոխել փխ կոխեա, Canon որդոց փխ ոտից:

9a C_{3,4} կերաւ, C₃ ասացին փխ և ասեն, C₂₋₅ չիք՝ իսկ, C₃ օձ կերաւ
ասացին թէ քաղցած էր փխ եկեր և ասեն առ սովոյ եկեր, C₄ ի սովու կերաւ:

9b C₃ բաժինն փխ մասն, Ven, Canon կեր քաղաղութեամբ, C₄ զաչաջ
մի արկաներ:

9c C₃ ընդ առն:

10 Bod, 58 շար գործաւք:

11 Bod չիք՝ տեսանես, Ven քեզ եւ լինի հանապազ շարկամ:

12 C₄ բանրանասող, Ven ի նոցանէ և դու ծաղր լինիս, C₃₋₅ ի նոցա-
նէ դու և կատակիս:

13. Որդեակ, զգան որդւոյ քո մի՛ խնայեր, զի գանն մանկանն այնպէս է, որպէս աղբիւր պարտիզի, կամ կապ և մատնեհար քսակի և որպէս կապան յոտն իշոյ, այնպէս օգուտ է գանն կտրձին, զի թէ հարկանես զաւագանաւ մի կամ երկու, հանդարտի և ոչ մեռանի, բայց եթէ թողուս զնա ի կամս իւր, զող լինի, և տանին զնա ի կախումն և ի սպանումն: Եւ լինի քեզ նախատինք և բեկումն:

14a. Որդեակ, ուսո զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ, որ խոնարհուի մօր վարեսցէ զկեանս իւր:

14b. Զբան թշնամոյ որ ասեն, մի ընդունիցիս, զի զքոյդ նորա ասիցեն:

15. Որդեակ, առանց զինու ի ճանապարհ մի՛ երթիցես, զի մի թշնամին քո պատահեսցէ քեզ և կորնչիս:

16. Որդեակ, որպէս վայելու է ծառն պտղովք և ոստօք և լերինք անտառախիտ մայրօք, այնպէս վայելու է այր և կին, որդի և եղբայր, ազգական և բարեկամ և ամենայն զարմք:

17. Որդեակ, առն որ ոչ գոյ կին, որդի և եղբայր, ազգական և բարեկամ, զնա երկար արհամարհեն: Եւ նման է նա ծառոյ, որ յանցըս ճանապարհի իցէ, և ամենեքեան, որ անցանեն ընդ նա, տերեւ-վաթափ և ճղակոտոր առնեն զնա:

18. Որդեակ, մի՛ ումեք ասել չար և մի՛ լինիր շատախօս առաջի տեառն քո, զի մի անարգեսցիս ի նմանէ:

19. Որդեակ, յաւուր զոհից քոց մի՛ խոտորիր: Գուցէ ոչ հաճեսցի տէր ի զոհս քո, զոր առնես:

20. Որդեակ, մի՛ թողուր զլալիսն և երթար ի հարսանիսն, զի ամենեցուն մահ առաջի կայ, և պատուհասն մեծ է:

21a. Որդեակ, մատանի ոսկի, որ չէ քո, մի՛ դնեիր ի մատին քո:

21b. Եւ մի՛ ագանիր բեհեզս և ծիրանիս, որ չէ քո:

21c. Կամ ձի, որ չէ քո, մի՛ հեծանիր, զի ծաղր առնեն զքեզ տեսողքն և որ գիտեն զքեզ:

22. Որդեակ, թէպէտ և քաղցեալ իցես, հաց, որ չէ քո, մի՛ ուտիցես:

23. Որդեակ, մարդ, որ զօրատու է քան զքեզ, մի՛ հակառակիլ ընդ նմա: Գուցէ սպանանիցէ զքեզ:

24. Որդեակ, ճմլեա և մաշեա զչարն ի սրտի քում և բարի լինի քեզ յաստուծոյ և ի մարդկանէ, և ըզգակիս կամօքն աստուծոյ:

25. Որդեակ, թէ բարձր են սեմք տան քո երկան իբրև կանգունս է, յորժամ մտանես, խոնարհեցող զգլուխ քո:

26. Որդեակ, մի՛ առնուր կշռովն մեծ և տար փոքրովն և ասես թէ շահեցայ, զի աստուած ոչ տայ, այլ բարկացի, և դու սովամահ կորիցես:

27. Որդեակ, մի՛ երդնուր սուտ, զի մի աւուրս քո պակասեսցին:

28. Որդեակ, օրինացն աստուծոյ ունկն դիր և ի չարէն մի՛ երկընչիր, զի պատուիրանն աստուծոյ պարիսպ է մարդկան:

29. Որդեակ, ի բազմութիւն որդւոց քոց մի՛ խնդասցես և ի պակասելն նոցա մի՛ տրտմեսցիս:

30. Որդեակ, որդիք և ստացուածք աստուծոյ շնորհին: Աղքատն մեծանայ և մեծատունն աղքատանայ, խոնարհն բարձրանայ և բարձրն խոնարհի:

13 Ven գորդիդ ի ծեծ փխ զգան որդւոյ քո, ծեծ փխ գանն, C₃,⁴ աղբն ի փխ աղբիւր, C₂,³,⁴ և որպէս փխ կամ, C₄ ի իշոն ոտքն փխ յոտն իշոյ, C₄ (Ven?) ծեծ աղային փխ գանն կտրձին, Bod չիք՝ այնպէս-կտրձին, C₄ (Ven?) զի թէ ծեծես զաւագանաւ մի կամ երկուս նայ խելաւթանայ հանդարտութեամբ ոչ մեռանի (Bod և 58 ինչպես բնագրում), C₅ չիք՝ և ի սպանումն, C₂ կոխումն փխ բեկումն:

14b C₄ որդեակ զթշնամոյն, C₄ չիք՝ զբան (Bod ունի զբան), Bod քո որ ասիցէ քեզ փխ որ ասեն, C₂,⁵ ասէ փխ ասեն, C₃ թշնամուն, C₅ ընդունիս, C₃ ասիցեն և նա ևս ոչ ընդունի, C₄ նոքայ փխ նորա:

15 C₂-⁵ երթար փխ երթիցես, Canon զինու ի գիշերի, C₃ հասանի կամ պատահէ փխ պատահեսցէ:

16 Ven չիք՝ և կին, C₄ զարմիք, C₃ Bod 58 չիք՝ և ամենայն զարմք:

17 C₄ որդի փխ առն որ, կամ որդի կամ եղբայր և, C₄ յերկար ամաւք փխ գնա երկար, C₃ որ ի ճանապարհի, որք անցան:

18 C₂,⁴,⁵ շատախօս լինել:

19 C₄ չիք՝ քոց, C₄ չիք՝ զոր առնես (58-ը ունի):

21c C₃,⁴ հեծնու (Bod հեծեք, Canon հեծնեք), C₄ հեծնու զնա, չիք՝ և որ գիտեն զքեզ (Bod ի գիտելն զնա, 58 որ գիտեն զքեզ):

22 Canon թէպէտ և կարի, Bod թեպէտ և յոյժ:

23 C₃,⁴ չիք՝ մարդ (Bod 58 ունի):

24 C₃ և շահիս դու յաստուծոյ փխ և ըզգակիս կամօքն աստուծոյ:

25 C₂-⁵ չեմք, C₃ չիք՝ երկան, C₄ չիք՝ տան քո (Bod 58 ունի), C₄ յերկան փխ երկան, C₃ յորժամ ի տունն, մտանես և ելանես,

26 C₃ մեծ կշռով, C₃,⁴ փոքր կշռովն, C₃ ասել, Bod 58 չիք՝ այլ բարկացի, C₃,⁴ կորնչիս:

27 C₂ աւուրք, C₃ աւուրք, C₄ յաւուրք քոց, Bod 58 յաւուրք քո պակասցեն ի վերայ երկրի:

28 C₃ երկիր փխ մի երկնչիր, C₄ մարդոյ:

30 C₁,⁴ խոնարհանայ փխ խոնարհի, C₂,⁵ խոնարհի այլ երգ ոտիւք և տես աշաւք... (Այդպիսով հաջորդ խրատն անիմատ ձեռք միակցվել է նախորդին):

31. Որդեակ, եթէ ընկերն քո հիւանդանայ, մի՛ ասեր թէ դինչ տանիմ նմա, այլ երթ ոտիւք և տես աչօք, զի լաւ է նմա, քան զի՛ քանքարս ոսկւոյ և արծաթոյ:

32a. Որդեակ, վասն չարախօսութեան ոսկի և արծաթ մի՛ առնուր. զի գործքն մահաբեր է և չար յոյժ:

32b. Եւ մի՛ հեղուր արիւն արդար ի տարապարտուց, զի մի՛ հեղցեն զարիւն քո փոխանակ արեան նորա:

33. Որդեակ, պահեա զեզու քո ի չարախօսութենէ և զաչ քո յարատ հայելոյ, զձեռն քո ի գողութենէ, և բարի լինի՛ քեզ յաստուծոյ և ի մարդկանէ: Զի որ գողանայ ոսկի կամ այլ փոքր իրք, պատուհասն մի է և սպանումն:

34. Որդեակ, մի՛ շնար ընդ կնոջ ընկերի քո, զի մի՛ բարկացի աստուած և այլքն շնան ընդ կնոջ քո:

35. Որդեակ, մի՛ առնուր կին այրի, զի յորժամ բանս ինչ լինի և ասիցէ. Աւա՛ղ զառաջին այրն իմ, և դու տրտմիս:

36. Որդեակ, եթէ վրէժ հասանիցէ՛ քեզ, յաստուծոյ մի՛ խոտորիր և տժգոհիր, զի մի՛ բարկացի աստուած և այլ խստագոյն ի տալածամ սատակէ՛ զքեզ:

37. Որդեակ, մի՛ սիրեր զորդին քո, առաւել քան զծառայքն, զի ոչ գիտես եթէ ի նոցանէ է՞, որ լինի քեզ պիտանի:

38. Որդեակ, խաշինքն, որ ի դիհեն ի զատ գնան, գայլոց մասն լինիցին:

31 C_{2,5} չիք՝ եթէ-նմա, C₄ եթէ բարձր են շէմք տան քո և ընկերն քո հիւանդանայ (Bod, 58, Canon չիք՝ բարձր-քո և) փխ եթէ ընկերն քո հիւանդանայ:

32a C_{2,5} չարախօս փխ չար յոյժ:

32d C₄ հեղցի:

33 C₃ փոքր ինչ պատուհաս մեծ է, C₄ պատուհասն և սպանումն մի է:

34 C₃ բարկացի քեզ, զի մի՛ և այլք շնացեն փխ և այլքն շնան ընդ կնոջ քո, C₄ շնանան:

35 C₃ լինիցի, C₁ չիք՝ աւագ:

36 C_{2,5} ճրջկոհիր, C₃ ճրջկոհար, C₄ ճրջկոհիր, C₃ մահ տարածամուսատակեցէ՛ զձեզ:

37 C_{2,5} գծառայն քո, C₃ գծառայն քո, որն փխ է որ, C₄ եթէ ո ի նոցանէ պիտանի լինի քեզ (Ven չիք՝ ո Bod լինի բարի, 58 եթէ ի նոցանէ որ լինի քեզ պիտանի) փխ եթէ-պիտանի:

38 C₁ գեհենէ փխ գեհեն, C₃ բաժին լինին փխ մասն լինիցին:

39. Որդեակ, դատեա զդատաստան արդար ի մտի քում և զծերան պատուեա, զի ի մեծ դատաւորէն դու պատուեսցիս և լինի բարի:

40. Որդեակ, մի՛ հպարտանար յաւուր մանկութեան քո, զի մի՛ կորուսցէ զքեզ մանկութիւն քո:

41. Որդեակ, ընդ դատախազին առաջի դատաւորին մի՛ ցասմամբ խօսիր, այլ իմաստութեամբ:

42. Որդեակ, մի՛ տար թոյլ ընկերին քո կոխել զոտն քո, զի մի՛ համարձակեալ կոխեսցէ զպարանոց քո:

43. Որդեակ, եթէ խնդրեսցես յաստուծոյ բարի, նախ զկամս նորա կատարեա պահօք և աղօթիւք, և ապա կատարին խնդրուածք քո ի բարին:

44. Որդեակ, լաւ է անուն բարի, քան զտեսակ ցանկալի, զի գեղեցկութիւն ապականի, և անուն բարի յաւիտեան մնայ:

45. Որդեակ, լաւ է կոյր աչօք, քան զկոյր մտօք, զի կոյր աչօք արագ ուսանի զերթեկէ ճանապարհին, իսկ կոյր մտօքն թողու զուղ-ղորդ ճանապարհն և երթայ ընդ կամս իւր:

46. Որդեակ, լաւ է աղքատութիւն ժողովել, քան ի մեծութիւն ցրուել:

47. Որդեակ, քննեա զբանն ի սրտի քում և ապա՝ ի վեր հանիցես, զի թէ փոխես զբանն՝ քաղցր լինի:

48. Որդեակ, եթէ լսես բան չար յումեքէ, թաքո զնա ի սրտի քում կանգունս է, զի այն չարն մեռանի և ի բարին կատարի:

49. Որդեակ, մի՛ ընդ վայր ծիծաղիր, զի ընդ վայր ծիծաղիլն կոխ է, և կոխն սպանումն է և մահ:

39 C₁ արդարութեան փխ արդար, C₃ չիք՝ և լինի բարի, C₄ լինի քեզ:

41 C_{3,4} դատախազին քո, C₃ դատաւորաց, C₃ բարկութեամբ մի խօսիր այլ հեղութեամբ և յաղթեսցես դու նմա փխ մի-իմաստութեամբ, C₄ ցասմամբ մի խաւսիր զի մի՛ անդգամ և անմիտ կոչեսցիս (Bod անպիտան երեսցիս փխ անմիտ կոչեսցիս) այլ գոր (Bod չիք՝ գոր) հարցանէ պատասխանի քաղցրութեամբ տացես և զդատաստան նորայ ի գլուխ նորայ կուտեսցես փխ մի ցասմամբ-իմաստութեամբ:

42 C₃ գառն փխ գոտն, զպարանոց փխ զպարանոց քո:

43 C₃ չիք՝ ապա:

45 C₃ քանի աչօք կուրն, C₃ մտօքն կուրն, C₄ ըստ փխ ընդ:

46 C_{3,4} աղքատութեամբ, չիք՝ ի, մեծութեամբ:

47 Bod քննեա զբարի, C₃ հան զնա փխ հանիցես, զբանն և ընտրեա զբարին, C₄ վերայ հասանիցես փխ վեր հանիցես:

50. Որդեակ, բան սուտ և ստախոսութիւն որպէս արձիճ ծանր է, բայց յետ սակաւ աւուրց ի վերայ ջրին գայ, որպէս տերև ծառի:

51. Որդեակ, յայտնեա զփոքր խորհուրդն բարեկամին քո և յետ սակաւ աւուրց գրգռեա զնա և անարգէ: Եթէ զայն խորհուրդն ոչ յայտնէ, ապա զմեծ խորհուրդն յայտնեա նմա և հաւատարիմ սիրելի պահեա զնա քեզ:

52. Որդեակ, առաջի թագաւորի և առաջի դատաւորի օգնական լեր ընկերին քո, զի ի բերանոյ առեւծոյ զերծուցանես զնա, և լինի քեզ անուն բարի և փառք:

53. Որդեակ, եթէ եկեսցէ թշնամին քո յոտս քո, թողութիւն շնորհեա նմա և ծիծաղեա ուրախութեամբ ընդ երեսս նորա և ընկալ զնա:

54a. Որդեակ, որ չկոչնս զքեզ, մի՛ երթար ի պատիւ և որ չհարցանեն, պատասխանի մի՛ տար:

54b. Ընդ հարուցեալ կամ ընդ սառուցեալ գետոյ մի՛ անցաներ, զի մի յանկարծամահ լինիցիս:

55. Որդեակ, փորձեա զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ: Եթէ կարօղ իցէ, ապա տուր զինչս քո ի ձեռս նորա:

56. Որդեակ, ի կոչնատանէն և ի հարսանեացն քան զքո ընկերն յառաջ ել և ալ մի՛ դառնալ յետս, զի անուն բարի առնուս և չառնուս վերք ի գլուխ քո:

57a. Որդեակ, կերա դառնիճ և արբի լեղի և ոչ էր լեղի, քան զաղբատութիւն:

50 C₁ Աւուր, Bod բայց պակաս յաւուրն, C₄ ծառոց:

51 C_{3/4} խորհուրդ քո, գայն փոքր, C₄ անարգէ զնա և (Bod զնա և տես), C₃ չիք՝ սիրելի, C₄ չիք՝ քեզ:

52 C₃ դատաւորի փխ առաջի դատաւորի, C₄ թագաւորաց, դատաւորաց, զի որպէս:

53 C₃ ընդունեա փխ ընկալ, C₄ զնա պատուով:

54a C₄ չիք՝ որ, երթալ, C₁ ուր փխ որ, Bod որ չի կոչնս ի պատիւ մի երթալ, C₄ ուր գրեզ:

54b C₄ և փխ կամ, C₄ անցանիցես, C₁ անընկամահ փխ յանկարծամահ, C₃ մեռանիս անմահ փխ յանկարծամահ լինիցիս, C₄ մեռանիցես փխ լինիցիս:

55 C_{3/4} և թէ փխ եթէ, C₃ իցէ տանել, C₄ ձեռին:

56 C₃ դառնաս, C_{3/4} չիք՝ յետս (Ven ունի), Ven չիք՝ քան-ընկերն, Canon էնպէսայ որ անուշ իւղով օծեցիր զգլուխ քո (C₄-ի մյուս ձեռագրերը՝ ինչպես բնագրում՝ զի անուշ-գլուխ քո: Մեզ անհասկանալի է որ ձեռագրին է պատկանում զի անուշ քո փխ զի անուն բերեցվածք, որը, ինչպես նշում է Կոնիքերը, համընկնում է ասորականի հետ):

57a C_{3/4} դառն փխ լեղի:

57b. Բարձի աղ, բարձի արձիճ և ոչ էր ծանր, քան զպարտքն, զի թէպէտ ուտէի և ըմպէի ոչ կարէի հանգչել:

57c. Բարձի երկաթ և բարինս ի վերայ ուտոց իմոց և լաւագոյն էր ինձ, քան զընակիւն ընդ անգիտի և անմտի:

58. Որդեակ, թէ աղքատ իցես ի մէջ ընկերաց քոց, մի՛ յայտնեւր, զի մի արհամարհեսցիս ի նոցանէ, և բանից քոց ոչ լսեն:

59a. Որդեակ, սիրեա զկին քո, որպէս զմարմին քո, զի անձն քո է և կցորդ կենաց քոց և յոյժ աշխատանք սնուցանէ զորդին քո:

59b. Եւ դու ուտ զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ, զի սովորութեամբ վարեսցէ զկեանս իւր:

60. Որդեակ, զգաղտ բան կնոջ քո մի՛ յայտնեւր, զի տկար է և փոքրոգի և յայտնէ կարեւորացն և դու արհամարհիս:

61. Որդեակ, եթէ գինի ըմպես, պահեա զլեզու քո ի շատախօսութենէ և բարի լինի քեզ, և կոչիս իմաստուն:

62. Որդեակ, զինչս քո ի մարդ առանց մօրհակի և վկայի մի՛ տար: Գուցէ ուրանայ և դու ապաշաւես:

63. Որդեակ, ի բարեկամէ քումմէ մի՛ հեռանար: Գուցէ այլ ոչ գտանիցես այնպիսի խորհրդակից և բարեկամ:

64. Որդեակ, սիրեա զհայր քո, որ ծնաւ զքեզ և զանէծս հօր և մօր քո մի առցես, զի ի բարութիւն որդւոց քոց խնդասցես:

65. Որդեակ, լաւ է զի գողասցեն զինչս քո, քան թէ գտցեն ի վերայ քո գողութիւն:

66a. Որդեակ, առն, որում աստուած աջողեալ է, դու պատուեա զնա:

57b C_{3/4} և փխ բարձի, Canon հանգչել մինչև հատուցէ զպարտքն:

57c C₃ բարձի երկաթ ինձ լաւ էր քան թէ բնակէի ընդ անմտի փխ բարձի-անմտի: C₄ երկար փխ երկաթ:

58 C₁ չիք՝ քոց, C₃ քան ընկեր քո փխ ի մէջ ընկերաց քոց, C₃ յայտնեւր նմա զաղքատութիւն քո:

59a C_{1/2/4/5} սիրեա զմարմին քո և զկին քո փխ սիրեա զկին քո որպէս զմարմին քո, C₃ զի կցորդ է կենաց քո փխ զի անձն-քոց, C₃ զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ զի սովորութեամբ վարեսցէ զկեանս իւր (Միակցվել եւ a և b խրատները, արտահայտելով անսովոր իմաստ):

59b C₂ սովորութեան վառեսցէ փխ սովորութեամբ վարեսցէ:

60 C₃ գաղտնիք որով քո փխ զգաղտ բան, C₄ բան քո կնոջ, C₃ է բնութեամբ, յայտնէ զնա:

61 C₃ ի գինի ըմպելն փխ թէ գինի ըմպես:

62 C₄ չիք՝ ի մարդ, C₃ չիք՝ մի տար-ապաշաւես:

63 C₃ չիք՝ այնպիսի:

65 C₃ գողութիւն ի քեզ:

66a C₃ որում և փխ առն որում, C₄ մարդ որ իրենն աստուած յաջողէ:

66b. Եւ յորժամ տեսանիցես զծերն, դու յոտն կացիր առաջի նորա և մեծարեա:

67. Որդեակ, խնամախօսութիւն մի՛ առներ, զի զբարին աստուծոյ յողակէ տեսնուն և զմեջումն. ի քննէ:

68. Որդեակ, եթէ դադարեն գետք ի գնացից, կամ արեգակն լընթացից, կամ քաղցրասցի լեզի որպէս մեղր, կամ սպիտակասցի ագռան որպէս զաղանի, նոյնպէս թողցէ անզգամն զանզգամութիւն իւր, և անմիտն զգաստասցի:

70. Որդեակ, շունն, որ հետ քեզ գայ, քարամբ հալածեա զնա, որ ոչ գայ:

71a. Որդեակ, գործք բարի և պատարագ անբիծ հաճոյ է աստուծոյ:

71b. Եւ յամօթոյ, իբրև յաստուծոյ, երկիր:

72. Որդեակ, խորհուրդ չար և սիրտ առնուլ ի դիւին հակառակութեան է, և համբերութիւն հիմն է ծերոց և ամբողջութիւն հաւատոյ:

73a. Որդեակ, որ քեզ չար թուի, ընկերին մի՛ առներ:

73b. Եւ զոր չէ քո, այլոց մի՛ տար:

74a. Որդեակ, սիրեա զճշմարտութիւն և առեա զստութիւն:

74b. Պատուիրանացն աստուծոյ ունկն դիր և ի չարէ մի՛ երկընչիր, զի պատուիրանն աստուծոյ պարիսպ է մարդոյ:

75. Որդեակ, ի մարդոյ չարէ և ի ստախօսէ փախի՛ր, զի ագահութիւն մայր է ամենայն չարեաց, և ամենայն չարիք ի լրբութենէ ծնանի:

66B C₅ ոտաց փխ յոտն, C_{3,4} մեծարեա զնա:

67 C₃ զի բարին և ընդակն յաստուծոյ առնուն և զվատն ի քէն, C₄ յաստուծոյ և յընջակէ, քենէ և ասեն զքո դեմ հանաւզն, C₅ զմեջումն, C₄ զչարն փխ զմեջումն:

68՝ C₄ լընթացից նորա, C₃ անզգամութիւն իւր անմիտն փխ անզգամն, զգաստացի, Canon զգնացս իւր փխ զգաստասցի:

70 C₄ շուն որ թողու գտէրն իւր և գայ զհետ քո (ven զկնի քո), C₅ արեամբ փխ քարամբ, Canon չիք՝ որ ոչ գայ, Bod որ չի գայ:

71b Bod այնպէս փխ իբրև:

72 C₄ ի սիրտ առնուն զիւրին (Ven և սիրտ, զիւրին), C₃ անն նենգաւորի հակառակութեան է փխ առնուլ-է, գործոց փխ ծերոց (ven, 58 ծերոց), C₃ բայց համբերութիւն հիմն է հաւատոյ փխ և հաւատոյ:

73a C₃ որ ինչ, C_{3,4} ընկերին քո դու (Ven 58 չիք՝ քո դու):

74a C₄ ստեա զանօրէնութիւն և (Ven, 58 չիք):

74b C₃ չարացն, երկիր փխ մի երկնչիր, Ven վախել փխ երկնչիր, C₃ եղիցի քեզ փխ է մարդոյ:

75 C₃ ստախօսէ երկիր և, Bod, 58 ստախաւսութենէ, C₃ ստախօսութիւն փխ ագահութիւն, Bod մեղաց փխ չարեաց, C₃ չիք՝ և-ծնանի:

76. Որդեակ, զգատաստան մի՛ սիրեր: Թէպէտ և յաղթես ոսոխին, սակայն յաստուծոյ դատաստանէն երկիր:

77. Որդեակ, որ ըղորդ է մտօքն՝ արեգակն է լուսաւոր և որ նենգ է սրտի՝ խաւար է մթացեալ:

Որ առատ է սրտի՝ լի է ողորմութեամբ և որ ագահ է, թէպէտ և ունի ինչ, յիմար է:

78. Որդեակ, ի տուն արբեցողի մի՛ մտաներ և թէ մտանես, մի՛ յամեր, զի ի բարուց քոց ունայն և դատարկ մնաս:

79. Որդեակ, զընկեր քո ի մօտոյ կամ ի հեռաստանէ մի՛ բամբասեր, զի բանք չար շուտ և փութով հասցէ ի տէր:

80. Որդեակ, հրամայեալ է աստուած զգինին վասն ուրախութեան, բայց ի տեղիս բողանոցի և այլ վատթար և անպատշաճ տեղի. լավ է աղբ ըմպել քան զգինի:

81. Որդեակ, այր արբեցող այնպէս կարծէ ի միտս իւր, թէ ես քաջ եմ և զամենայն զոր և ինչ խօսիմ. իմաստութեամբ խօսիմ: Ոչ գիտէ, թէ հանդիպի առն քաջամտի, որ ի շօշափել ձեռաց իւրոց յերկիր կործանէ զնա և ձգէ:

82. Որդեակ, թէ տեսանես զթշնամին քո զլորեալ, դու տրտմեա ի վերայ նորա, զի բարեկամ առնես, ապա թէ ծաղր առնես, յորժամ կանգնի, չար հատուցանէ:

83. Որդեակ, այր արբեցող այնպէս կարծէ, եթէ երկիրս ի շուրջ է ի գալ, ոչ գիտէ, եթէ զլուխ իւր խելագարեալ է: Քանզի որպէս մայր է երկիր ամենայն պտղոց և պտղաբերաց, նոյնպէս մայր է գինին ամենայն չարեաց: Անխտիր ախտիւ ախտանալ տայ և անողորմ սպանանել տայ, խելագարել տայ զմարդն և յանասնոց բնութիւնն փոխէ:

76 Canon՝ զգատաստան անիրաւութեան, C_{4,5} սիրեր զի (C₄ սիրել):

77 C₁, 58 խորդ փխ ըղորդ, C₄ ողորդ, արեգակնայն նման, C₃ չիք՝ մթացեալ, աստուածանման է ողորմածն փխ լի է ողորմութեամբ, անողորմն փխ և որ ագահ է:

79 C₃ չար և զբողութիւնք, շուտ և փութ, C_{2,5}, 58, Canon տէր և քնուրբ, տէրն իւր:

80 Canon արար փխ հրամայեալ է, C₃ ի տեղիս տեղիս փխ ի տեղիս-տեղի:

81 C₃ արբեցող փխ այր արբեցող, քան զինքն քաջ կայ փխ հանդիպի-ձգէ:

82 C₃ եթէ թշնամին քո զլորի տրտմեա այլ մի ուրախանար թէ ուրախանա յորժամ կանկնէ քեզ չար հատուցանէ, C_{2,4,5} առնես զնա հատուցանէ քեզ:

83 C_{2,5} շուտ փխ շուրջ, Canon, 58 շրջաշրջ փխ ի շուրջ է, C₅ գետինն փխ երկիր, C₁ մայր է գինին և փխ որպէս մայր է երկիր, C₂ չիք՝ մայր է նոյնպէս, C_{2,5} Canon, 58 խելագրէ փխ տայ, խելագարել տայ:

84. Որդեակ, փախիր յերաշխաւորութենէ, ապա թէ երաշխաւոր կենաս, դու այնպէս կարծէ, որ ի գրպանէ քումմէ տացես: Ոչ միայն տալն, այլև ճոխեն զմուրուսդ:

85. Որդեակ, ստախօս մի՛ լինիր, զի եթէ զքեզ ժամ մի սուտ գտանեն, երբ զդորդն խօսիս՝ սուտ հաշուին:

86*. Որդեակ, հեղցես զգինի քո և մի՛ ըմպել ընդ անզգամս և ընդ անօրէնս, զի մի՛ արհամարհեսցիս ի նոցանէ (7):

87*. Որդեակ, յառաջ սիրէ մարդ սուտ, բայց յետոյ ատելի լինի քեզ, զի բան սուտ որպէս լոր պարարտ է, բայց որ անմիտ է, նա կլանէ զնա (17):

88*. Որդեակ, մի՛ ասեր թէ տէրն իմ անմիտ է և ես իմաստուն, այլ համբերեա նմա անմտութեամբ և առ իմաստուն ունիցես զանձըն մինչև այլ որ գովեսցէ զքեզ (22):

89*. Արդեակ, ցածր վաչ քո և կակղացո զբարբառ բերանոյ քո և նայեա ընդ ակամբ քո, զի մի երեսցիս մարդկան անզգամ, զի եթէ աղաղակաւ տաճար շինէր, էջն ամէն օրն է դարպաս շինէր և չարտախ (45):

90*. Որդեակ, լաւ է կող մի ի ձեռին քո, քան զգէր բուծ մի յայլոց ձեռին:

Լաւ է ձնճղով մի ի ձեռին քո, քան զհազարս յերկինս թռուցեալ,

Լաւ է ուլ մի պատարագ ի տան քում, քան զուարակ մի ի տան ալոց (52):

91*. Որդեակ, մի՛ անիծաներ զորդին քո, մինչև տեսանես վարչւան նորա և մի՛ արհամարհեսցես, մինչև տեսանեսցես զկատարածն և զվաղջանն և զշահն (54):

92*. Որդեակ, հարց զայր իմաստուն բան խրատական և իմաստնացիս: Եւ եթէ հարցանիցես զայր անմիտ բանիւք բազմօք, նա ոչ իմանայ (64):

84 C₃ կարծիք թէ զրոց բան քո տաս փխ կարծէ-զմուրուսդ, C₂ չիք՝ քումմէ-տալն, Canon, 58, C₅ քո տաս, ի գրպանէ փխ տալն:

85 C₂ Canon. 58 հաշուին և ոչ հաւատան:

86* Par 58 չիք՝ խրատը, Ven հեղցես զգինին և, անզգամին և անաւրինին:

87* 58 չիք՝ խրատը, Bod և տես եթէ փխ բայց:

89* Ven տաճար լինէր, Canon, 69 տուն փխ տաճար, Ven ապարան փխ դարպաս:

90* Ven, Canon յերկինս, Ven ի տան քում պարարտ:

92* Ven բան խրատական, Bod բան իմաստութեան:

93*. Որդեակ, եթէ զայր իմաստուն առաքես ի բան, մի՛ ինչ պատուիրել, ինքն կատարէ զբանն: Ապա թէ զանմիտն առաքես, առաջի բազում մարդկան պատուիրէ և կամ դու գնա և զնա մի՛ յղեր (65):

94*. Որդեակ, մարդ որ ստացուածք և ինչք բազում ունի, կոչեն զնա իմաստուն և առաքինի, և որ ինչք պակաս ունի, կոչեն զնա անմիտ և անարգ, և ոչ ոք պատուէ զնա (68):

95*. Որդեակ եթէ առաքէ տէրն քո, թէ բեր սպտուր, խալող մի՛ բերել նմա, զի զխաղողն ուտէ և զպատուհասն սպտուրին ոչ թողու (72):

96*. Որդեակ, լաւ է բան իմաստնոյ յարբեցութեան, քան զբան անմտի ի ծարաւութեան կամ լրջութեան:

Լաւ է ծառայ զորդ, քան ազատ և սուտ: :

Լաւ է բարեկամ մօտեոր, քան եղբայր հեռաւոր (73):

97*. Որդեակ, ընդ առն ունեորի և ընդ գետոյ յարուցելոյ մի՛ հակառակել, զի ազահ մարդոյ աչքն ոչ լցվի քաւել թէ հողով (81):

Որդեակ նախան ի միտ առ զխրատս և մի՛ մոռանար:

97* C₃ մոռանար զհարցումն թագաւորաց, Canon, 58 և ես ասեմ ցնա-թան որդեակ ի միտս քո փխ որդեակ-ի միտ:

Հոռտայ և Րադիայն հարցան ի հիկարն, և ասէ հիկար ի նաթան.

1. Չորս իրք զմարդոյն աշաց լոյսն շատացնէ.

5 Նախ՝ ի վերայ ծաղկանց հայիլն, երկրորդ՝ բոկիկ՝ զկանաչն կոխել, երրորդ՝ ի հետ չրին ի վեր գնալ, չորրորդ՝ զիւր բարեկամն տեսնուլ:

2. Դարձեալ չորս իրք զմարդն գիրացնէ և առողջ պահէ.

10 Նախ՝ վուշ հագնիլն, երկրորդ՝ լսել բան հանց որ իւրն դուր գայ, երրորդ՝ ի տանէ սիրտն առողջ լինայ, չորրորդ՝ զհեռաւորն բարով տեսանէ:

3. Դարձեալ Դ իրք են, որ զմարդոյն հարկիքն աւելցնէ.

15 Նախ՝ ամէն բարի խօսելն, երկրորդ՝ խոնարհ կենալն, երրորդ՝ պակաս խօսելն և չորրորդ՝ ամաչէ ի մեծէ և ի փոքրէ:

4. Դարձեալ չորս իրք են, որ զմարդոյն երեսին ջուրն տանի.

20 Նախ՝ ի սիրոյ տիրութիւնն շատախօսիլ, երկրորդ՝ ամէն բան ի սրտի ներս առնուլն, երրորդ՝ զոր չգիտենայ պարծենայ, թէ գիտեմ, չորրորդ՝ ստախօսութիւն:

Հարցին ի հիկար, խաւսին, թէ երկիրս ինչ կայ քաղցր:

Պատասխանի ասէ. Ամօթ երեսացն: Որ ամօթ ունի, քաղցր է նա, զի ամենայն չարիք ի լրբութենէ ծնանի:

Այս է խրատն, զոր ուսուցի ես՝ հիկար, Նադանայ:

17 Bod չիք՝ շատախօսիլ, C₅ տիրութիւնն շատախօսիլն:

18 C₃ բարի չխօսելն փխ ի սրտի ներս առնուլն, C₄ և զոր ոչ գիտենայ պարծենայ (չիք՝ Bod, 58), ամէն բան թաքուցանելն յարել ի ներս ընկնելն և զոր ոչ գիտէ ի ներս ընկնի և ասէ (չիք՝ Ven) փխ ամէն բան-պարծենայ:

19 58 ստախօսուէ:

20 C_{2,4,5} Պիտարխաւսին փխ հիկար խաւսին:

22 C₄ լրբութենէ և անմտութենէ:

* * *

2. Զայս ամենայն ուսուցի Նադանայ, քեռորդույ իմոյ, ես՝ հիկար, դպրապետս Սենեքարիմայ արքային: Եւ այսպէս կարծէի ի մտի իմում, եթէ զուսումն և զխրատն, զոր ուսուցի Նադանայ, կացցէ և մնասցէ և պահեսցէ ի մտի իւրում: Ոչ գիտէի

5 եթէ զբանս իմ անտես արասցէ և հոսեսցէ որպէս զփոշի ընդդէմ հողմոյ:

Զայս եղեալ ի մտի իւրում, եթէ հայրն իմ հիկար կենդանի է և ծերացեալ յոյժ և հասեալ է ի դուռն գերեզմանին, զառածեալ են միտք իւր և պակասեալ են խորհուրդք իւր և ոչինչ գիտէ, սկսաւ Նադան վատնել զինչս իմ ի կորուստ: Ոչ խնայէր ի ծառայս իմ և յաղախեալս իմ և տանջէր զնոսա և սպանանէր և կոտորէր զձիս և զջորիս և զերիւարս իմ և զընտիր ընտիրս ի հօտէ իմմէ սատակէր:

15 Եւ իբրեւ տեսի զՆադան քեռորդին իմ զգործս իմ ալլալեաց և զինչս իմ վատնեաց, խօսել սկսայ և ասեմ. Ի բաց կաց յընչից իմոց և մի՛ մերձենար: Գրեալ է յառակոն, եթէ ձեռք որ ոչ են վաստակեալ, ակն նորա մի խնայեսցէ:

Եւ երթեալ պատմեցի տեառն իմոյ: Եւ նա կոչեաց զՆադան և ասէ. Որչափ հիկար կենդանի է, յինչս նորա մի՛ ոք մերձեսցի:

20 Յայնժամ ետես Նադան զԲուդան եղբօր իւրոյ, զոր սնուցեալ էր ի տան իմոյ և ասէ. հիկար հայր իմ ծերացեալ է և բանք նորա անհամացեալ:

1 C₃ Նաթանայ քեռ քորդոյն իմոյ:

2 Միւնիքարիմայ:

4 C_{2,5} չիք՝ և պահեսցէ, C₅ սրտի փխ մտի:

8 C₃ ծերացեալ է յոյժ (58 և 92 կենդանի է և ծեր) փխ կենդանի-յոյժ:

10 C₄ զամենայն ինչս (92 զինչս, Bod զինչս նորա),

12—13 C₃ զխաշինս իմ կորուսանէր փխ զընտիր-սատակէր:

14—15 Canon ալլափոխեաց Նաթան զգործս իւր, Bod ալլալեաց փխ ալլալեաց:

16 C₃ ամենայն ընչից:

17 C₄ ոչ խնայէ (92, Canon մի խնայեսցէ, Bod յինչ այն) փխ մի խնայեսցէ:

18 C_{1,2,5} 92 պատմեցին, Bod, Canon պատմեցի Միւնիքարիմայ:

19—20 Ven մի մերձեսցիս, Canon մի մերձենար:

21 C₁ չիք՝ զԲուդան, C_{2,5} Փուլթան, Ven 92 զԲուդան, Bod Բաւդան, C₃ զԲուլթան:

Եւ ես իբրեւ լուա զայս ամենայն, յընչից իմոց ի բաց ա-
րարի զնա:

Եւ խորհուրդ արարեալ Նաղան շարութեան ի մտի իւրում,
գրեաց յանուն իմ թուղթ առ թշնամին Սենեքարիմայ, արքա-
5 յին Նինուէի և Ասորեստանի: Եւ ասէր այսպէս. «Ես՝ խիկարս,
դպրապետ Սենեքարիմայ, արքային Նինուէի և Ասորեստանի,
առաքեցի առ Եգիպտոցոց թագաւորիդ: Եթէ յորժամ գիրս ի
քեզ հասանի, գումարեսցես զզօրս քո և եկեսցես ի դաշտն
Արծրունեաց, որ օրն ին լինի ի հրոտից, և ես հնազանդեցուցից
10 զաշխարհս ասորոց և տաց զթագաւորն Սենեքարիմ ի ձեռս քո
առանց աշխատանաց, զի կալցես զնա»:

Եւ նմանեցուցեալ էր զձեռագիրն ձեռագրի իմոյ և կնքեալ
մատանեալ իմով:

Եւ յորժամ խնդրեցին զամենեքեանն երթալ ի տունս իւ-
րեանց, Նաղան մեն մնաց առաջի թագաւորին: Եւ ասէ Նաղան
ցթագաւորն. Արքայ, յաւիտեան կաց, զի զաղուհացդ, զոր կե-
րեալ եմ ի տան քո, ինձ քաւ լիցի տեսանել զշարիս առաջի քո:
Խիկար հայրն իմ, որ ի պատիւ և ի մեծութեան քում էր, ստեաց
ինձ և քեզ և եղև ի կողմն թշնամեաց քոց:

Եւ առեալ կարդաց զհրովարտակն առաջի թագաւորին, զոր
ինքն էր գրեալ:

3 C₄ որտի փխ մտի:

4 Bod չիք՝ գրեաց-թշնամին, Ven չիք՝ առ թշնամին:

4—5 C_{2,5} չիք՝ արքային Նինուէի և Ասորեստանի:

5 C₃ եւ պատճեն գրոյն էր այսպէս փխ և ասէր այսպէս:

6 C₃ արքային յոյժ լիցի արքային, C₄ չիք՝ Նինուէի և Ասորեստանի:

9 C₃ Արծրունեաց, Canon Արծրունեաց, C₁ Ե փխ Ին, C_{3,4} հրոտից ամ-
սուն փխ ի հրոտից:

10 Ven, 92 Սինիբարիմ, C₄ զաթոռն Սինիբարիմայ ի ձեռն փխ զթագաւորն
Սենեքարիմ ի ձեռն:

14 C₃ բամբն փխ զամենեքեանն, C₄ զաւրբն թագաւորին գնալ, փխ զա-
մենեքեանն երթալ:

15 C₃ մնաց փխ մեն մնաց, C₄ միայն փխ մեն:

15—16 C₄ չիք՝ Նաղան ցթագաւորն:

16 C₁ Ven չիք՝ արքայ, 92 թագաւոր փխ արքայ:

17 C₃ քո և ծածկել:

19 C₄ քոց և թուղթն զոր գրեալ էր Նաթան իմ բանիւ և նմանեցուցեալ
էր զձեռագիրն իմոյ ձեռագրին:

20 Bod կնքեալ փխ գրեալ:

Եւ իբրեւ լուա թագաւորն, տրտմեցաւ յոյժ և ասէ. Զի՞նչ
մեղանք եմ արարեալ ես խիկարին, որ այսպէս արար ընդ իս:

Եւ վաղվաղակի գրէ Նաղան հրամանաւ արքային, թէ յոր-
ժամ ընթեռնուս զգիրդ, գումարեսցես զզօրս քո և եկեսցես ի
5 դաշտն Արծրունեաց, որ օր ին լինի հրոտից ամսոյ և իբրեւ
տեսցես, ճակատեսցես ընդդէմ իմ, քանզի հրեշտակը փարա-
ւունի առ իս են եկեալ, զի տեսցեն զզօրս իմ:

Եւ եբեր զթուղթն առ իս, և ինքն գնաց առ թագաւորն:
Եկաց առաջի նորա և ասէ. Մի տրտմիր, ով արքայ, այլ յաւի-
տեան կաց, երթիցուք ի դաշտն Արծրունեաց և տեսցուք թէ
10 այդպէս իցէ, ապա զինչ հրամայեալ ես լինի:

Եւ առեալ Սենեքարիմ զզօրս իւր, եկն ի դաշտն Արծրու-
նեաց և եգիտ զիս զօրօքն իմովը: Եւ ես ճակատեցի ընդդէմ նո-
րա, որպէս և հրամայեալ էր:

Եւ իբրեւ ետես արքայն, տրտմեցաւ յոյժ:

Խօսել սկսաւ Նաղան և ասէ. Մի՛ տրտմիր, արքայ, այլ եր-
թիցուք ի տուն, և ես ածից զհայրն իմ խիկար առաջի քո:

Ասէ արքայն ցնաղան. Եթէ ածես զհայրն քո խիկար ա-
ռաջի իմ, պարգևս մեծամեծս տամ քեզ և ի վերայ ամենայն
20 գործոց իմոց հաւատարիմ կացուցից զքեզ, և զամենայն գործ
արբունեաց վճարես ճարտարութեամբ:

Եւ արքայն դարձաւ յապարանս իւր:

2 C₃ խիկարայ:

3 C₃ արքային այսպէս, Ven թագաւորին, Bod արքային թուղթ:

5 C₁ Ե փխ Ին:

9 C₃ չիք՝ այլ:

9—10 C₄ եւ փխ յաւիտեան կաց (92 յաւիտեան կաց փխ եկ):

12—13 Canon և առեալ Նաթան զարքայն և գնաց ի դաշտն Արծրունեաց:

13 C₃ ետես փխ եգիտ:

15 C_{2,5} չիք՝ արքայն, արքայն փխ յոյժ:

18 D_{3,4} չիք՝ գհայրն քո: Ven չիք՝ խիկար, C₃ և ածից խիկար առ քեզ:

18—19 C₃ առ իս փխ առաջի իմ:

18—21 C₃ ասէ թագաւորն թէ ածիցես խիկար առ իս մեծ պարգևս առնուս
յինէն ի վերա ամենայն իրաց կացուցից զքեզ և զործ արբունեաց
իմոց քեզ լիցի վճարն փխ ասէ-ճարտարութեամբ:

21 C_{2,5} քեզ վիճառես, C₄ քեզ վիճարեսցին (Bod ի ձեռս քո, Ven քեզ
վիճարես, 92 քեզ վիճարես, Canon զործք քո վիճարեսցին) փխ
վճարես:

Եւ Նադան քեռորդին իմ եկն առ իս և ասէ. Սենեքարիմ արքայն առաքեաց զիս առ քեզ և ասէ. Եկն առ իս, ի միասին ուրախ լինիցիմք:

5 Եւ յորժամ գնացի, ասէ ցիս արքայն. Խիկար դպիր և իմաստուն, խորհրդակից իմ և իշխան իմ էիր և հրամանատու տանն Ասորոց և Նինուէացոց, և դարձեալ եղեր ի կողմն թըշ-նամեաց իմոց:

10 Եւ զթուղթն, զոր գրեալ էր Նադան իմ բանիւ և նմանեցուցեալ էր զձեռագիրն իմոյ ձեռագրին, ետ արքայն առ իս և ասէ՝ ընթերցիր:

Եւ ես իբրև ընթերցայ, լուծաւ ամենայն անդամք իմ, և լեզու իմ որպէս մագաղաթ գալարեցաւ: Եւ ես ավշեցայ և եղէ որպէս զմի յիմարելոց: Խնդրէի բան իմաստութեան և ոչ գտանէի տալ պատասխանի:

15 Խօսել սկսաւ Նադան և ասէ ցիս. Ի բաց կաց յերեսաց արքայիդ, ալևոր զառածեալ: Տուր զձեռն քո յերկաթ և զոտն քո ի կոճեղս:

Եւ արքայն դարձոյց զերեսս իւր յինէն և ասէ ցԱբուսամազ նալիպին իւրոյ. Տար, սպանանեա զանաստուած Խիկարդ և 20 հեռացո զգլուխ դորա իբրև կանկունս ձ:

Եւ ես անկայ ի վերայ երեսաց իմոց, երկիր պագի և ասեմ. Արքայ, յաւիտեան կաց, կամեցար զիս ի սպանումն և բանից իմոց ոչ անսացիր: Ես յանձնէ իմմէ գիտեմ, որ ոչինչ մեղայ և ի սրտի իմում նենգութիւն ոչ գոյ, անմեղ եմ և անպարտ: Արդ,

4—7 C₃ ասէ թագաւորն Խիկար հրամանատու իմ թագաւորութեանս իմ աղեկ զպրապետ և դարձեալ եղեր կողմն թշնամեաց իմոց փխ ասէ ցիս—իմոց:

11 Bod մարմինք անգամոց իմոց փխ անդամք իմ:

12 C₃ մօրազատ զլորեցաւ փխ մագաղաթ գալարեցաւ:

15—16 C₃ պատասխանի ետ Նադան և ասէ ցիս հեռի կաց ի թագաւորէդ զառածեալ ձեր փխ խօսել—զառածեալ:

16 C_{2,4,5} զառածեալ և աղճատեալ:

18—19 C₁ ցԱբուսամազն իւր փխ ցԱբուսամազ նալիպին իւրոյ, C_{2,5} ցԱբուսամազ նալի իւրոյ, 92 նալիպին իւր:

21 C₁ ասեմ ցարքայն:

24 C₄ չիք՝ և անպարտ:

ողորմեա ինձ և հրամայեա, զի ի դրան իմում սպանցեն զիս և զմարմինս իմ տացեն ի թաղումն:

Եւ թագաւորն հրամայեաց Աբուսամազայ, զի ի դրան իմում սպանցեն զիս:

5 Եւ իբրև ելի ի նմանէ, գրեցի թուղթ լալով առ Աբեստան կինն իմ: Եւ ասեմ. Յորժամ թուղթս ի քեզ հասանի, դու հան ընդ առաջի իմ գուսանս Ռ, և զգեցցին զգեստ սղոյ և զիցեն սուք և լացցին զիս, զի ես տեսից աչօք իմովք զլալականս, որ լան զիս ի կենդանութեան իմում: Եւ դու արասցես հացս մեծա- 10 յեծս, որ տաս դահճաց իմոց և խորտիկս զեղեցիկս առ ի յուտել և ի ըմպել:

Եւ Աբեստան կինն իմ յոյժ իմաստուն էր և արար որպէս և հրամայեցի: Եւ ընդ առաջ և եմոյժ գնոսա և եղ սեղան առա- 12 չի նոցա և կերակրեաց զնոսա և ետ ըմպել նոցա գինիս հինս և անապակս, մինչև թմրեցան և ի քուն մտին:

Եւ ես և կինն իմ անկաք յոտս Աբուսամազայ լալով: Եւ ա- սացի ցնա. Աբուսամազ ընկեր իմ, հայեաց յերկինս և տես զաստուած աչօք քո և յիշեա զազուհացն, զոր ի միասին կե- 20 րեալ եմք և յիշեա զայն, որ մատնեցին զքեզ Սենեքարիմ արքային հօրն, և ես առեալ պահեցի զքեզ, մինչև արքայն խլնդ- րեաց զքեզ և իբրև տարայ, առայ պարգևս մեծամեծս ի նմա- նէ: Արդ, պահեա զիս և հատո զփոխարէն երախտեաց իմոց, և լինի քեզ պարգևս մեծամեծս: Է մարդ մի ի բանտին և յոյժ

1 C₅ իւրոյ սպանցէ զնա փխ իմում սպանցեն զիս,

7 C₃ կանայս փխ գուսանս, C₄ կուսանս փխ գուսան, C₃ զգեստն քո փխ զգեստ սղոյ, C_{2,4,5} զիցեն ինձ:

12—13 C₄ զհրամայեալսն իմ կատարեաց փխ յոյժ—հրամայեցի (Ven, 92, յոյժ—հրամայեցի):

13 C₄ առաջ իմ:

15 C₃ արեալ թմրեցան, C₄ թմրեցան և արեցան:

18 C_{2,5} զաստուած քո:

18—20 Canon յիշեա զսէր եղբայրութեան մերոյ և մի մեղանչել արեան իմոյ զի զիտես որ ես անպարտ եմ այլև յիշեա զայն որ հայրն Սենեքա- րիմայ ետ զքեզ ի ձեռս իմ ի սպանումն փխ յիշեա—հօրն:

19—20 Bod թագաւորին փխ արքային:

21—22 C_{2—5} առ նա (C₄ առաջի նորա) պարգևս մեծամեծս ետ ինձ (C₃ վատն չմեռանելոյն քո) փխ առայ պարգևս մեծամեծս ի նմանէ:

22 C₄ չիք՝ փոխարէն (92 ունի):

23 C₄ մեծամեծս և փոխարէն քո բարուն լինի քեզ բարի, Bod քեզ փո- խարեն աստուծոյ, C₃ չիք՝ և լինի—մեծամեծս, Ven, Bod իմ այլ փխ մարդ մի, C₃ չիք՝ յոյժ:

նման է ինձ: Արիւն արար ի դրանս իմ և մահապարտ է, և անուն նորա Սենեքար կոչի: Արդ, տարցես զհանդերձս իմ ի բանտն և զգեցուցանես նմա և սպանցես զնա և կատարես զհրամանս թագաւորին:

5 Եւ իբրեւ զայս ասացի ցԱբուսամազ, զթացաւ ի վերայ իմ և արար զկամս իմ, զոր ասացի նմա: Եւ զինուորք թմբեալք ի քնոյ, զարդեան ի հասարակ գիշերոյ և սպանին զՍենեքար ծառայն իմ և հռացուցին զգլուխ նորա ի նմանէ կանկունս ճ:

10 Եւ ել համբաւս այս ի քաղաքս Ասորեստանեաց, եթէ խիկար զպիր և իմաստուն մեռաւ:

Յայնժամ Աբուսամազ ընկեր իմ և Աբեստան կին իմ արարին ինձ տուն գետնափոր. երկայնութիւն նորա կանգունս է և բարձրութիւն նորա հաւասար զլիւռ իմոյ, մերձ ի դրան սեմանց տան իմոյ: Եւ արկին զիս ի ներս և եդին առ իս հաց և ջուր:

15 Եւ զնաց Աբուսամազ առ թագաւորն և պատմեաց, եթէ խիկար սպանաւ: Եւ ամենեքեան, որ լսէին զմահն իմ, կոծէին և ապաշաւէին և ասէին. Աւա՛ղ զքեզ, զպիր, ով է որ վճարէ զգործս արքունեաց ճարտարութեամբ քո:

20 Յայնժամ կոշեաց արքայն զնադան և ասէ. Երթ արա լաւիք և սուք հօր քո:

Եկն նադան և փոխանակ լալոյ ժողովեաց զգուսանս և արար ուրախութիւն մեծ: Եւ զծառայս իմ և զաղախսնեայս իմ

1—4 C₃ և նա նման է ինձ և մահապարտ է սպան զնա և կատարես զհրամանս թագաւորին փխ և նման-թագաւորին:

7 C₄ գինոյ (Ven, 92 քնոյ) փխ քնոյ, C_{2,5} զՍնաքար, C₃ Սինաքար:

11 C₁ Աբերան փխ Աբեստան, C₂ Աբուստան, C₅ Աբուստան փխ Աբեստան:

11—15 C₃ Յայնժամ արարին ինձ տուն գետնափոր երկայնութիւն նորա և կանգուն և բարձրութիւն նորա զլիւռահաւասար մերձ տան իմոյ և եդին զիս անդ փխ յայնժամ- ջուր:

13 C₄ հասարակ փխ հաւասար (92 հաւասար):

13—14 C₄ սեմոց տանս (92 սեմանց տան):

17 Bod իմաստուն մեռաւ փխ սպանաւ:

18 C_{2,5} աւաղ է:

19 C₄ զգործս քո:

20—21 C₄ լաւիք գտան:

21 Bod չիք՝ և սուք:

22 Bod զկուսանս փխ զգուսանս:

չարաչար տանջէր դառնապէս, և Աբեստան կնոջէ իմմէ ոչ ամաշէր, այլ կամէր պոռնկել ընդ նմա, որ սնուցեալ էր զնա:

5 Եւ ես ի գետնափոր տանն լսէի զլացն և զհառաջանս ողբոց ծառայից իմոց, և ես այլ լալի: Եւ ցանկայր անձն իմ սակաւ հացի և պատառ մսի և բաժակի: Եւ էի կարօտ ամենայն ընչից իմոց:

Եւ ամենայն բնակիչք Ասորեստանեաց և Նինուէացոց փախեան:

10 Եւ իբրեւ լուաւ զայս թագաւորն Եգիպտացոց, եթէ խիկար զպրապետն մեռաւ և Նինուէացոց աշխարհն և Ասորեստան փախեան, յոյժ ուրախ եղև: Եւ գրեաց թուղթ փարաւոն արքայն Եգիպտացոց առ Սենեքարիմ արքայն Ասորեստանեաց այսպէս. «Ողջոյն լիցի տերութեանդ և թագաւորութեանդ: Գիտութիւն լիցի քեզ, զի կամիմ շինել ապարանս ընդ երկիրն և ընդ երկիրս ի միջի կախ: Տես և առաքեա առ իս ճշմարիտ և ճարտար և իմաստուն այր, որ շինէ և այլ, զոր ինչ հարցանեմ, տայ պատասխանի, ապա թէ անփոյթ առնես, գամ և բառնամ զթագաւորութիւնդ և զերկիրդ աւերեմ»:

20 Իբրեւ լուաւ զայս թագաւորն, տրտմեցաւ յոյժ և առաքեաց ժողովեաց զնախարարան իւր ի խրատ, թէ զինչ առնեմք: Ասեն նախարարքն. Ով թագաւոր, այլ ո՞վ տայ պատասխանի, բայց եթէ նադան, որ ուսեալ է ի խիկարէն և գիտէ զգլուխութիւն նորա և սնեալ է ի տան նորա: Նա կարէ տալ պատասխանի այդմ բանիդ, զոր գրեալ է արքայն Եգիպտացոց:

1 C₄ չարաչար (92 չարաչար) փխ չարաչար, դառնապէս յոյժ (92 չիք՝ յոյժ):

2 Ven, Bod նաև փխ այլ:

3—4 C_{1,2}, 92 զհառաջն և զոցն, C₅ զհառաջն և զողբոցն:

4 C₄ այլ ի հետ (92 չիք՝ ի հետ):

5 C₃ մսոյ և գինոյ փխ մսի և բաժակի:

6 C_{2,5} 92 փախեան յինէն, Ven, Bod փախեան ի նմանէ:

9 C_{1,2,5}, չիք՝ իբրեւ:

10 C₄ զպիր (92 զպրապետն), և ամենայն աշխարհս Ասորեստան փխ աշխարհն և Ասորեստան:

13 C₄ չիք՝ լիցի 92 (ուցի), C_{2,5} տերութեանդ քո:

15—16 C₄ ճարտար այր փխ ճշմարիտ-այր (92 ճշմարիտ-այր):

17 Canon առնես զկամս իմ:

18 C_{2,5} զթագաւորութիւն քո, C_{2,4,5} զերկիրն քո աւերեցից:

20 C₄ խրատ հարցանել (92 չիք՝ հարցանել):

21 C₄ պատասխանի այդ բանիդ:

22 C₃ գտեալ փխ գիտէ:

20—24 Canon և նոքա տարակուսեալք ասեն այդպիսի գործոյդ խիկարն տայ պատասխանի և այժմ նախն որ է ի տեղի նորա փխ ասեն-Եգիպտացոց:

Յայնժամ արքայն կոչեաց զՆադան և յայտնեաց զխորհուրդն և ետ հրաման, որ զհրովարտակն ընթերցաւ Նադան: Եւ իբրեւ կարգաց զթուղթն, ի ձայն բարձր աղաղակեաց և ասէ. Զայդ բանդ դիք և ոչ կարեն վճարել, կամ տալ պատասխանի, ես զի՛արդ կարացից վճարել:

Եւ իբրեւ լուաւ թագաւորն, յարեաւ ի յոսկոյ աթոռոյ իւրոյ և նստաւ ի վերայ մոխրոյ, կոծէր ձեռօք իւրովք զերեսս իւր և ճողէր զմորուն և ասէր. Աւա՛ղ զքեզ, խիկար դպիր և իմաստուն, ի խօսս մարդկան կորուսի զքեզ, քանզի վճարէիր զգործս արքունեաց իմոց: Եթէ տայր ոք զքեզ ինձ, ես տայի նմա զինչ և խնդրէր յինչն, այնչափ զանձ ոսկոյ:

Իբրեւ լուաւ զայս Աբուսամազն, ընկեր իմ, եկաց առաջի թագաւորին և ասէ. Թագաւոր, յաւիտեան կաց: Որ զհրաման թագաւորին ոչ առնէ մահապարտ է, զի աստուծոյ հրամանքն և թագաւորին մի է: Դու զխիկար հրամայեցեր սպանանել, և նա դեռ կենդանի է: Ասէ արքայն. Խօսեաւ Աբուսամազ ծառայ իմ և հաւատարիմ, եթէ զխիկար կենդանացուցես ինձ, քեհեզս և ծիրանիս տամ քեզ և պարգևս մեծամեծս պարգևեմ քեզ:

Եւ Աբուսամազ, իբրեւ զսրաթոիչ հաւ, եկն առ իս և եբաց

1 Ven, Bod չիք՝ զՆադան:

2 C₄ ի նա փխ հրաման (92 հրաման):

3 C_{2,5} զթուղթն Նադան:

4 C_{2,5} ինքն փխ զիք:

4—6 Canon աշղպիսի գործդ չառտուածք ոչ կարեն առնել պատասխանի ոչ թէ մարդիկ իբրեւ լուաւ արքայն տրամեցաւ յոյժ յարեաւ փխ զայդ-յարեաւ:

8 C_{2,5} զմորուն իւր:

9 C_{2,4,5} քանզի դու, C₃ քանզի դու ճամբիտ:

10 C₄ մերոց փխ իմոց:

11 C₃ գոր ինչ և խնդրիցէ զանձս ոսկոյ և արծաթոյ:

19 C₄ ոսկոյ և արծաթոյ (92 չիք՝ և արծաթոյ):

12 C₃ անկաւ փխ եկաց:

14—15 Bod չիք՝ զի-մի է:

17 C₄ կենդանի ցուցես (Ven կենդանի բերցես, 92 կենդանացուցես):

18 Bod հազուցից փխ տամ:

17—18 C₃ կենդանի տաս ինձ և ես տաց քեզ քեհեզս և ծիրանիս ոսկի և արծաթ և մարգարիտս փխ կենդանացուցես-քեզ:

19 C₄ Աբուսամազ իբրեւ լուաւ զայս ի թագաւորէն (92 չիք՝ իբրեւ-թագաւորէն), C₃ եհաս փխ եկն:

զդուռն գետնափոր տանն և եհան զիս անտի, և էին երեսք իմ ալլագունեալ և զլուխ իմ թաղկեալ և ըղնկունք իմ իբրեւ զարծույ աճեալ:

Իբրեւ ետես թագաւորն, կորացոյց զզլուխն իւր և ամաշէր հայել յերեսս իմ և հազիւ հայեցաւ յիս ամօթալից երեսօք, և ասէ ցիս. Ով սիրելի և պատուական եղբայր իմ խիկար, երթ ի տուն քո և դարմանեա զանձն քո աւուրս և և ապա՝ եկեսչիւր առ իս:

Եւ արարի այնպէս: Եւ դարձեալ եկի առ թագաւորն:

Եւ ասէ թագաւորն. Մեղայ քեզ, հայր խիկար, ես քեզ ինչ ոչ մեղայ, այլ Նադան քեռորդին քո, որ սնուցեալ էիր:

Եւ ես՝ խիկարս, անկայ ի վերայ երեսաց իմոց, երկիր պագի թագաւորին և ասեմ. Որովհետեւ տեսի զերեսս արքայիդ, կենդանի եմ, և ամենայն շարիք ինձ ի բարի դարձաւ, որովհետեւ եգիտ ծառայս քո խիկար շնորհս:

Եւ ասէ թագաւորն. Կուա՛ր, զայս, ո՛վ պատուական և բարի խիկար, եթէ զինչ է առաքեալ և ասացեալ եգիպտացին, քանզի բնակիչք Նինուէի և Ասորեստանի փախեան:

Եւ ասեմ ցթագաւորն. Արդ, տուր քարոզ կարգալ ի դրան արքունեաց քոց, եթէ խիկար կենդանի է, և ամենեքեան որ լսիցեն, դարձցին ի տունս իւրեանց:

Եւ հրամայեաց թագաւորն քարոզ կարգալ, եթէ խիկար կենդանի է: Եւ ամենայն բնակիչք Նինուէի և Ասորեստանի դարձան իւրաքանչիւր ի տեղիս իւրեանց:

Եւ ասեմ զթագաւորն Սենեքարիմ, եթէ վասն այդմ բանիդ, որ առաքեալ է եգիպտացին, դու մի՛ հոգար, ես երթայց և տաց պատասխանի և զհարկն եգիպտոսի բերից առ քեզ:

1 C₃ բանդին փխ գետնափոր տանն, C₂ գետնափոր, C₃ և ետես զերեսս փխ և էին երեսք:

2—3 Canon և հեր զլիտյ իմոյ թաղկեալ էր և մազ մորուսիս փխ զլուխ-աճեալ:

4 Bod թագաւորն այսպիսի:

12 C₃ յայնժամ փխ և, C₄ չիք՝ խիկարս:

13 C_{1,2,5} որ ով փխ որովհետեւ:

15 C₃ շնորհս առաջի քո:

19 C₄ ցարքայն փխ ցթագաւորն:

21 C_{2,4,5} տեղիս փխ տունս, C₃ դարձեալ զան ի տեղիս փխ դարձին է տունս իւրեանց իւրաքանչիւր որ:

22—24 Bod չիք՝ և հրամայեաց-իւրեանց:

Իբրև լուալ թագաւորն, ուրախ եղև և ի գլուխ բազմակա-
նին բազմեցոյց զԱբուսամազ:

5 Եւ ի վաղին գրեցի առ Աբեստան կիսն իմ այսպէս. «Յոր-
ժամ կարդաս զգիրս, դու որսալ տուր Բ ձագս արծուոյ և Բ տղայ
դեռախօս և Բ կին դիեցուցանող, որ սնուցանեն զմանկտին և
ասեն այսպէս. Կաւ, կիր, ծեփ, աղիւս, ճարտարքս կան խա-
փան: Եւ տուր մանել Բ պարան, երկայնութիւն նորա Բձ կան-
կուն և հաստութիւն նորա ընդգուն մի և տուր արծուեացն յա-
մէն օր Բ գառինս և տուր կապել զմանկտին ի վերայ արծուե-
ացն և պակաս թռիչս առնել, մինչև սովորութիւն առնուն և
այնպէս սովորութիւն տուր, մինչև բարձրանան Բձ կանկուն»:

Եւ Աբեստան կիսն իմ յոյժ իմաստուն էր, արար վաղվա-
ղակի զամենայն, զոր պատուիրեցի:

Յայնժամ արքայն հրամայեաց ինձ գնալ յնգիպտոս:

15 Եւ իբրև հասի ի դունն Եգիպտոսի, ածի զմանկտին յարկ-
նոցն, որպէս սովորեալ էին: Կապեցի ի վերայ արծուեացն
զմանկտին: Առեալ թռան և բարձրացան: Եւ մանկտին աղաղա-
կէին և ասէին. Կաւ, կիր, ծեփ, աղիւս, ճարտարքս կան խա-
փան: Եւ ես՝ Խիկարս, առի զգաւազան և ի հետ մտի, ուր և
հանդիպէի. գան հարկանէի և ասէի. Փութացե՛ք, տուր զոր
20 խնդրեն ճարտարքն:

Երեկ արքայն և տեսեալ. զարմացաւ յոյժ և ուրախ եղև և
հրամայեաց իշուցանել զմեզ: Եւ ասէ. Եկ, հանգիր յաշխատա-
նաց քոց, կեր և արբ և վաղին եկ առ իս:

25 Եւ իբրև այգ եղև, կոչեաց զիս թագաւորն և ասէ. Զի՞նչ է
անուն քո: Ասեմ. Աբիկամ է անուն իմ, քանզի ստրուկ եմ Սե-
նեբարիմայ արքային:

1—2 C₃ յոյժ ուրախացաւ և ամենայն բազմականին գլուխ կացոյց Աբուս-
ամազ փխ ուրախ-զԱբուսամազ, Bod կացոյց փխ բազմեցոյց:

4 C₃ զգիրդ գայդ փխ զգիրս, Canon աղգ հաւու փխ արծուոյ, C₃ մանուկ
փխ տղայ:

6—7 C₃ բերէք զի ճարտարքս պարապ են փխ ճարտարքս կան խափան:

8 C₄ ընդգուն մի և տուր հիւսան զուգել Բ արկնոց մանկանցն, C_{2,5}
տուր կերակուր:

10 C_{2,5} պակասաթռիչս:

17 C_{2,5} չիք՝ զմանկտին, C₄ թռան ի վեր:

22 C₄ եկեալ արքայն Եգիպտացոց և (Bod որ եկ) փխ երեկ-տեսեալ:

24 C₄ նոցա փխ քոց, Ven չիք՝ քոց, C₄ արբ և ուրախ լեր:

26 C₃ աղբատն փխ ստրուկ:

Եւ իբրև լուալ զայս արքայն, տրտմեցաւ և ասէ. Ես այն-
պէս անա՞րգ թվեցայ յաշս Սենեբարիմայ արքային Ասորես-
տանեաց, զի ստրուկ մի առաքեաց առ իս տալ ինձ պատաս-
խանի: Եւ ասէ ցիս: Աբիկամ, երթ ի տուն քո և վաղին եկն
5 առ իս:

Եւ իբրև վաղին գնացի, հրաման ետ արքայն զօրացն
իւրոց, զի զգեցցին քղամիթ կարմիր, և ինքն զգեցաւ զգեստ
ծիրանի և նստաւ յաթոռ իւր, և զօրքն նորա շուրջ զնովաւ:
Հրամայեաց կոչեաց զիս և ասէ. Աբիկամ, ո՞ւմ նման եմ ես և
կամ զօրքս իմ ո՞ւմ նման են: Եւ ասեմ. Նման ես դու դիցն, և
10 նախարարք քո քրմանց նոցա: Ասէ. Երթ յօթեանս քո և վա-
ղին եկն առ իս:

Եւ իբրև եկն, զգեցոյց կտաւ զօրաց իւրոց, և ինքն զգեցաւ
կարմիր: Եւ ասէ ցիս: Ում նման եմ ես, կամ զօրքն իմ ո՞ւմ
15 նման են: Եւ ասեմ. Նման ես դու արեգականն, և նախարարք
քո ճառագայթից նորա:

Եւ դարձեալ ասէ ցիս. Երթ յօթեանս քո և վաղին եկն առ
իս:

Եւ հրամայեաց նախարարաց, զի զգեցան զգեստ ներ-
կուածոյ, և ինքն թագաւորն զգեցաւ զգեստ փետրուածոյ և
նստաւ յաթոռ իւր և ասէ. Ո՞ւմ նման եմ ես, կամ զօրքս իմ ո՞ւմ
20 նման են: Ասեմ. Նման ես դու դալար խոտոյ, և նախարարքդ
քո՝ ծաղկանց նորա:

Յայնժամ արքայն ուրախ եղև յոյժ և ասէ. Ասա ինձ զճըշ-
մարիտն, Սենեբարիմ արքայն ո՞ւմ նման է: Ասեմ. Թագաւոր,
քաւ լիցի բեզ յիշել զարքայն Սենեբարիմ, քանզի նստեալ կաս,
այլ յոտն կաց, և ես ասեմ: Իբրև յարեաւ ասեմ. Սենեբարիմ

1 C₄ թագաւորն փխ արքայն, C_{2,4,5} տրտմեցաւ յոյժ:

4 C₃ այսօր գնա փխ երթ ի տուն քո:

7 C₃ չիք՝ քղամիթ:

7—8 C₃ ծիրանի աղեկ փխ զգեստ ծիրանի:

9 C₁ ասաց փխ ասէ, C₄ զիս առ ինքն:

11 Bod գաւրք փխ նախարարք:

19 C₄ և իբրև վաղին գնացի (Ven չիք՝ և-գնացի). C_{2,5} և ի վաղին, C_{2,5}
հրամայեաց թագաւորն:

20 C₃ փետրուածոյ սեաւ, Ven փետրուածոյ:

22 C_{2,4,5} դալարոյ փխ դալար խոտոյ, Ven դաշտոյ փխ դալար խոտոյ,
C₃ դալար ծառոյ, C₃ զօրքդ փխ նախարարքդ:

արքայն նման է Բելշիմի, և նախարարք նորա՝ փայլատականց
 նորա: Յորժամ կամի նիւթէ զանձրե և հարկանէ զցօղն, ի
 բարձունս ելանէ թագաւորիւք, որոտայ և կալնու զճառագայթս
 արեգականն, և յորժամ կամի. կարկուտ ածէ և մանրէ զփայտ
 5 դալար և չոր, ծակէ և հարկանէ զբոյսս դալարոյ: Ասէ արքայն.
 Ասա ինձ զճշմարիտն, զինչ է անուն քո: Ասեմ. հիկար է անուն
 իմ: Ասէ թագաւորն. Թշուառական, կենդանացա՛ր: Ասեմ.
 Որովհետեւ տեսի զերեսս քո, կամ կենդանի: Ասէ թագաւորն.
 Այս օր օրհնեալ եղիցի, զի հիկար տեսի կենդանի աչօք իմովք:
 10 Եւ անկայ ի վերայ երեսաց իմոց, երկիր պագի նմա և
 համբուրեցի զնա:

Ասէ թագաւորն. Հան զայս խօսքս, թէ սին մի կայ, և ի
 վերայ սեանն՝ երկոտասան մարք, և ի վերայ նոցա՝ անիւք
 1—ք, և ի վերայ միոյ միոյ անուանցն՝ սուրհանդակք Բ—ք,
 15 մինն՝ սև և միւսն՝ սպիտակ: Եւ ես ասեմ. Թագաւոր, զայդ ա-
 սորոց հորթարածներն գիտեն: Սիւնն, զոր ասացիր, տարին
 է, մարքն ԲԺ-ան ամիսք են, անիւքն Լաւուրք ամսոցն են,
 սուրհանդակքն. մինն՝ սև և միւսն՝ սպիտակ, ցերեկն ու գի-
 20 շերն են:

Ասէ թագաւորն. Զինչ է բանս այս, որ յԵզրիպտոսէ մինչև
 ի Նինուէ Շ փարսախ է, զիա՛րդ լուան կուսանք մեր զխրին-
 20 ջուն երիվարաց ձերոց և վրիժեցան:

1 C₁ Բելշիմի, C₃ Բելշեմի:

1—2 C₃ և զօրք նորա նման են փայլատականց փխ նախարարք նորա
 փայլատականց նորա, C₄ փայլատականց փխ փայլատականց նորա
 (Bod փայլատականց նորա):

2 C₃ զանձրե սեաւ, Bod նիւթ աննէ անձրեաց փխ նիւթէ զանձրե:

3 C_{2,4,5} թագաւորութեամբն:

5 C₂ և ծաղէ փխ ծակէ, C₄ ծաղէ արեւ, C₃ չիք՝ ծակէ և հարկանէ
 զբոյսս զալարոյ, C₁ ցնա փխ արքայն, C₃ և ասէ թագաւորն փխ
 ասէ արքայն, C_{2,5} չիք՝ արքայն:

7 C₁ չիք՝ թշուառական:

8 C₄ քո արքայ, C_{1,2,5} չիք՝ ասէ թագաւորն:

9 C_{3,4} օրհնեալ եղիցի օրս այս:

11 C₃ զոտն փխ զնա:

12 Ven խօսքս և ասէ:

13 C₁ չիք՝ երկոտասան:

14 C₄ չիք՝ միոյ միոյ (Bod միոյ քսան փխ միոյ միոյ):

16 C₃ մեր տաւարածերն, C₁ որդրարձերն, C₂ որդրարձերն:

21 C₂₋₅ Եձ խրախ, Ven, 92 խրախ փխ փարսախ:

22 C₁ վրինջեցան, C₃ վրէժեցան:

Ես՝ հիկարս, ելի ի նմանէ և կալայ աքիս մի և յանդիմա-
 նեալ տանջէի զնա: Յայնժամ պատմեցին թագաւորին, եթէ
 հիկար զդիսն մեր անարգէ: Կոչեաց զիս թագաւորն և ասէ.
 5 հիկար, վասն է՛ր իրի զդիսն մեր անարգես և զաքիսն տանջես:
 Ասեմ ցնա. Զի դա շատ վնաս արար ինձ: Յայնժամ աքաղաղ
 մի ետ ինձ թագաւորն: Զայն նորա քաղցր էր և ի ժամուն զար-
 դուն առնէր զիս. երթալ յարքունիս: Ի գիշերիս յայսմիկ չոգաւ
 և եհատ զգլուխ աքաղաղին և եկն աստ: Ասէ արքայն. Ինձ
 10 աշպէս թուի, թէ որչափ ծերացար, բանք քո և իմաստութիւնք
 քո չրեցան: Յեգիպտոսէ մինչև ի Նինուէ Շ փարսախ է, արդ,
 մի աքիս ի մի գիշերի զիա՛րդ եհատ զգլուխ աքաղաղին և եկն
 աստ: Եւ ասեմ. Որպէս խրխնջին, զոր լուան կուսանք և վրի-
 ժեցան:

Ասէ ցիս արքայն. Թող զայդ և եկ մանեա՛ ինձ պարան
 15 աւազէ:

Եւ իբրեւ եկի ես ի նմանէ, ասէ թագաւորն ընդ իւրքն ամե-
 նայն, եթէ զինչ խօսի հիկարն, ասացեք թէ մեք լուեալ եմք և
 գիտեմք զբանդ զայդ:

Եւ ես առեալ գրեցի թուղթ այսպէս. «Սենեբարիմայ ար-
 20 քայէ ողջոյն առ փարաւոն արքայն եգիպտացոց:

Կարօտ են եղբար յեղբարց և թագաւոր թագաւորաց: Ի

1—2 C₃ և ելի կալայ այգիս մի տանջեցի, C₁ յանդիման:

3 C_{2,5} զդիսն մեր անարգէ փխ զդիսն մեր անարգէ, C₃ անարգէ զիցն
 մեր, C₄ անարգէ և զաքիսն տանջէ:

4 C_{2,5} վասն երկրի զգինսն փխ վասն էր իրի զգինս, C₄ չիք՝ իրի, 92
 զգինսն. փխ զգինս:

5 Bod վնասակ եղև փխ վնաս արար, C_{2,5} վնասակար եղև:

6 Ven, Bod չիք՝ նորա:

6—7 C₄ յամենայն ժամու զարթուցանէր փխ ի ժամուն զարդուն առնէր:

8 C₁ եհան փխ եհատ:

10 C₄ շրջեցան (92 ջրեցան) փխ ջրեցան, C₂₋₅ Եձ խրախ փխ չ՝ փար-
 սախ:

12 Bod ալսրն փխ աստ, Canon գի է զերիվարքն խրխնջացին յԱսորիս
 լուան կուսանք մեր փխ որպէս-կուսանք և:

12—13 92 վրեժեցան:

16 Ven, Bod չիք՝ ասէ թագաւորն, C₃ զօրքն փխ իւրքն:

16—17 Bod ամենայն ասէին թէ:

19 C₄ ի Սինաբարիմայ:

21 Ven կարեւր են փխ կարօտ են, C₄ յեղբարց տեսանել (92 չիք՝ տեսա-
 նել), C₃ կարօտ եմք միմեանց թագաւոր թագաւորաց որպէս եղբարք փխ
 կարօտ են-թագաւորաց:

ժամանակիս յայսմիկ ծախք և պարտք շատ եղեն, և արծաթ պակասեաց ի գանձուց մերոց: Արդ, հրամայեա և տուր բերել ի ձեռն հրովարտակիդ արծաթ Ը քանքար»:

5 Եւ զթողթն պնդեցի և մտի առ թագաւորն և ասի. Յայսմ հրովարտակիս գրել եմ բան, որ ոչ քաղաքիդ և ոչ թագաւորիդ և ոչ նախարարացդ չեն լուեալ: Եւ ասացին ամենեքան, թէ մեք լուեալ եմք զբանդ զայդ: Եւ ասեմ. Եթէ լուեալ եք, ասացեք մինչդեռ չեք բացեալ: Եւ ոչ կարացին ասել: Եւ բացեալ կարգացին: Ասեմ. Երբ լուեալ եք, զոր գրած է, տուր: Ասէ արքայն. 10 Եթէ զաւագեա պարանն ոչ մանես ինձ, զհարկն Եգիպտոսի ոչ տամ:

Եւ ես մտի ի տուն մի խորխորատ և ծակեցի զորմն տանն, ուստի արեն ծագէր, և ի ծագել արեւուն ցայթեց ի տանն կանկունս է: Եւ առի փողի աւազի և արկի ի ծակն և փչէի ի նա: Երեւեցաւ, որպէս մանոցք: Եւ ասեմ. Հրաման տուր, արքայ՝ զի ժողովեացեն զպարանն, և ես այլ մանեցից:

Եւ իբրեւ ետես արքայն, յոյժ ծիծաղեցաւ և ասէ. Օրհնեալ ես առաջի դիցն:

Եւ պարգևս մեծամեծս ետ ինձ և զհարկն Եգիպտոսի եթող և բարով և խնդութեամբ արծակեաց զիս, և զնացի:

10 Իբրեւ լուաւ թագաւորն Սենեքարիմ զգնալն իմ, եւ ընդ առաջ իմ ուրախութեամբ: Եւ իբրեւ ողջունեցաք զմիմեանս, առեալ տարաւ զիս յապարանս իւր և ի գլուխ բազմականին բազմեցոյց զիս և արար ուրախութիւն մեծ բազում աւուրս և պարգևս մեծամեծս շնորհեաց ինձ:

1 C₄ շատ են եղեալ:

2 C₁ համարեա փիս հրամայեա, C₄ բերել ինձ:

6 C₄ նախարարացդ իւրոցդ (92 չիք՝ իւրոցդ):

7 C₄ եմք և զիտեմք:

11 C_{2,4,5} տանիս փիս տամ:

13 Bod, 92 տուն փիս տանն:

15 C₄ մանացք (Ven մանոցք):

12—16 Canon Յայնժամ մտայխորհ եղէ և ի թիկանց կոյս տանն ծակեցի զորմն ուստի արեն ծագէր և յորժամ ծագեաց արեն խառնեցի փողի ընդ աւազ և արկի ի լուսամուտն և երեւեաւ շողն որպէս մանոցք և ասեմ տէր իմ արքայ հրամայեալ զի ժողովեացեն փիս և ես մտի-մանեցից:

20 C₄ խաղաղութեամբ (Bod խնդութեամբ) փիս խնդութեամբ:

21 C₃ արքայն գալն փիս թագաւորն-զգնալն, C₄ զգալուտն փիս զգնալն:

21—22 C_{2,5} ընդդէմն փիս ընդառաջ:

22 C₃ ուրախութեամբ և գուսանօք:

24 C_{2,5} խորխորտիւն:

Եւ ասէ ցիս. Ով հայր իմ Խիկար, խնդրեա յինէն այլ մեծամեծ պարգևս:

5 Երկիր պագի նմա և ասեմ. Արքայ, յաւիտեան կաց, զոր ինչ պարգևել կամիս դու, Աբուամագայ ընկերին իմոյ պարգևվեա, որ է տուող կենաց ծառայից քոց, այլ տացես ինձ զնահան քեռորդին իմ, զոր ուսուցի, զի ոչ ուսաւ զառաջին ուսումն բարիոք:

Եւ ետ արքայն զնահան ի ձեռս իմ:

10 Եւ ես առեալ տարայ զնա՝ ի տուն իմ և կապեցի զնա ընդ աղիւսոյ միոյ երկաթոյ, որ էր կշռովն է քանքարոյ ի դրան սրահին իմոյ: Եւ յանձն արարի զնա Բելիար ծառայի իմոյ և հրամայեցի զան հարկանել ի թիկունս և ի փոր նորա: Եւ ասեմ ցնա. Ի մտանելն և յելանելն, զոր ինչ առակաւ խօսիմ ընդ սա, զրեա ի թղթի և պահեա:

15 Եւ տայի նմա հաց սակաւ և ջուր սակաւ: Խօսել սկսայ և ասեմ ցնա.

3 Bod չիք՝ երկիրպագի նմա և, Ven չիք՝ յաւիտեան կաց:

4 Bod կամիս տուր:

6 Canon զի այլ ուսումն ուսուցից նմա փիս զոր ուսուցի:

7 Ven զարեւոմն փիս բարիոք, Bod իմ փիս բարիոք:

8 C₄ զնահան քեռորդին (Ven չիք՝ քեռորդին):

9 C₁ չիք՝ ի տուն-զնա:

13 C_{3,2} արկաւ փիս առակաւ, C₃ կարգաւ փիս առակաւ:

15 Bod տացի փիս տայի:

16 C₄ այսպէս փիս ցնա:

* * *

1. Որդեակ, որ ընդ ականջս ոչ լսէ, ընդ թիկունս լսեցուցանեն: Խօսել սկսաւ Նադան և ասէ. Ընդէ՞ր բարկացար ինձ, հայր իմ: Մեղայ քեզ, հայր իմ պատուական: Եթէ ողորմիս ծառայիս քո, ես եղէց քեզ մոխիր և ծառայ զամենայն առուրս կենաց իմոց:

Եւ ես ասեմ ցնա.

2. Որդեակ, յաթոռ փառաց նստուցի զքեզ, և դու յաթոռոյ իմոյ կործանեցեր զիս:

3. Որդեակ, ես բեհեզս և ծիրանիս ագուցի զքեզ, և դու հողով զմարմինս իմ ապականեցեր:

4. Որդեակ, ես բարձրացուցի զքեզ որպէս աշտարակ, զի եթէ եկեսցէ առ իս թշնամին, ելից ամրացայց ի քեզ: Դու ինքնին թշնամի գտար ի տան իմում:

5. Որդեակ, ես ետու զքեզ ի պատիւ և ի փառս, և դու մատնեցեր զիս ի ձեռս թշնամեաց և մահու:

6. Որդեակ, ես սնուցի զքեզ, որպէս զձագս աղուեսու. եւ ակն քո ի ծակ քո, մատն իմ կոխեր ի բերան քո և զմատունս քո սրեր յաչս իմ:

7. Որդեակ, արդարութիւն իմ և անմեղութիւն իմ փրկեաց զիս և ապրեցոյց, և անիրաւութիւն քո ոչ աջողեաց քեզ:

1 C₁ ականջ քո որ ոչ լսեաց:

2 C₃ ասէ Նադան փխ խօսել-ասել, չիք՝ հայր իմ պատուական, C₄ Խիկար փխ պատուական, Ven չիք՝ մեղայ-պատուական, C₄ ողորմիս ինձ:

3 C₄ զգեցուցի փխ ագուցի:

4 C₂ իբրեւ փխ որպէս, C₄ ինքնին գտար թշնամի տան իմոյ (92 թշնամին գտար ինքնին ի տան):

5 C₂ թշնամու փխ ի ձեռս թշնամեաց, չիք՝ թշնամեաց և:

6 C₄ ուսուցի փխ սնուցի, C₁ կոկեր փխ կոխեր, Canon որդեակ սնուցի զքեզ որպէս ձագս արծուի և մատունք քո սրեալ էին ի յաչս իմ քանդի ակն քո չար էր տեսանել զիս փխ որդեակ-յաչս իմ:

7 C_{2,4,5} ապրեցոյց զիս, C₃ չիք՝ և ապրեցոյց:

8. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս կարիճ, որ եհար զասեղն: Եւ ասէ ասեղն. Ահա խայթոց, որ շար է քան զքոյդ:

Դարձեալ եհար զթաթն ուղտուն, և նա եհար զթաթն ի վերայ նորայ և ձմեաց զնա և ասէ. Գերի, ոչ գիտէիր, եթէ շունչ և հոգի քո յոտս իմ էր:

9. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս այծն, որ ուտեր զտորունն: Ասէ տորունն. Զի՞ ուտես զիս, ոչ գիտես եթէ ինչ գործեն զմորթիդ քո: Ասէ այծն. Ես ի կենդանութեանս ուտեմ զքեզ, և ի մահուան իմոյ խլեն զտակ քո և շինեն զմորթի իմ:

10. Որդեակ, դարձեալ եղեր ինձ որպէս այն, որ ձգեաց նետ յերկինս և ոչ կարաց հանել ի վեր, այլ զանօրէնութիւն շահեցաւ: Եւ դարձաւ նետն ի գլուխն իւր:

11. Որդեակ, եղեր ինձ սերմանահան, որ ցանեաց զրիւս ժ և ժողովեաց զրիւս Ե և այլ պակաս:

12a. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս կացին, որ կտրէր զծառն: Եւ ասէր ծառն. Եթէ յինէն չէիր, ինձ յաղթել ոչ կարէիր:

12b. Դու այնպէս կարծէիր եթէ զտեղի նորա լնում, բայց եթէ լինիցի ագի խոզի իբրեւ կանկունս է, զծիրոյ տեղին ոչ կարէ լնուլ:

12c. Եւ եթէ իցէ ասորն, որ ծնանի մարմնոյ թագաւորին, բայց ինքն ումեք ոչ էր օգուտ և ոչ պիտանի, այլ անպէտ և վատ:

8 C_{1,2,5} չիք՝ և ասէ ասեղն, C₃ ասեղն ցկարիճն, C₁ զթագն փխ զթաթն. C₃ զթաթն զղտին, C₁ զթագն փխ զթաթն, C₃ զթաթն զղտին, C₂ զտորուն փխ ուղտուն, C₅ զտորուն փխ ուղտուն, C₃ որ շունչ քո փխ եթէ քո, Ven չիք՝ աւղտուն-զթաթն, Canon ոչ գիտէիր չար կարիճ թե զօրութիւնք քո ոտս իմ է փխ գերի-իմ էր:

9 C₂ գիտես զիս, Bod աշտովք փխ ինչ, C₃ չգիտես թե ես եմ գործի մորթոյ քո, Canon թէ արմատով իմով ներկեն զմորթն քո, խենդակաւ փխ խլեն զտակ քո:

10 C₃ նետն ի վեր և չկարաց հանել յերկինքն, չիք՝ այլ-շահեցաւ և, C₄ զանաւրէնութիւն իւր:

11 C₄ դարձեալ փխ որդեակ (92 որդեակ փխ դարձեալ), որպէս սերմանահան:

12a C₄ ոչ յաղթէիր փխ ինձ-կարէիր (92 ինձ-կարէիր փխ ոչ յաղթէիր), Ven չիք՝ ասէր ծառն, Canon որպէս զծառն զոր կտրէին ասէ ծառն եթէ ոչ էիր յինէն որ ի ձեռնիդ է ոչ կարէիր յաղթել ինձ փխ որպէս-կարէիր, C₃ եթէ յինէն չէր կոթ քո ոչ կարէիր յաղթել ինձ փխ եթէ-կարէիր:

12b C₃ թէ փխ բայց եթէ, և կանգուն փխ իբրեւ կանկունս է, Bod լնու, փխ կարէ լնուլ:

12c C_{2,5} ծիրանի փխ ծնանի, C₄ և թէ լինի ասր նորա որպէս ծիրանի թագաւորն ոչ կարէ նմանել ոջիլ հացի եկեր զմարմին թագաւորի: C խմբի ընդօրինակութեամբ խրատեալ աղավաղված է: Իրար են խառնվել A խմբի № 6 և 9 խրատները:

13. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զձագ ծիծռան, որ անկաւ ի բնոյ իւրմէ: Եւ եգիտ զնա ագիս մի և ասէ. Եթէ յինէն ի զատ էիր լեալ, այլ մեծ շարին էիր դիպեալ: Ասէ ձագն ծիծռան, թէ զբարիդ զոր ինձ արարիր, ի զլուսի քո դարձցի:

14a. Որդեակ, շունն, որ զորսն ինքն ուտէ, կերակուր գայլոց եղիցի:

14b. Աչք, որ ինձ լոյս ոչ տայ, ագուաք ծեծեն զնա:

14c. Ձեռք, որ ինձ չէ օգուտ, սրօք հատցեն զնա, որ ոչ է օգուտ:

15. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս որոգայթ, որ թաղեալ կայր յաղբին: Եգիտ զնա ճնճղուկ մի և ասէ. Զի՞նչ ես: Ասէ. Յաղօթս կամ առ աստուած: Եւ ասէ ճնճղուկն. Եւ այդ, որ ի բերանդ է, զի՞նչ է: Ասէ. Քաղցելոց հացիկ է: Արձակեալ ճնճղուկն առնուլ զհատն, և կալաւ զպարանոցան: Ասէ. Թէ քաղցելոց հացիկն այս էր, աստուած այսպէս լսէ աղօթից քոց:

16. Որդեակ, ասացին գայլուն, թէ ի բաց կաց ի գիհեդ: Ասէ. Թէ ի բաց կենամ, կուրանամ, զի փոշին աչիցս դեղ է:

17. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս ոմն, որ ետես զընկերն իւր, որ դողայր, առեալ ջուր, արկ ի վերայ նորա:

18. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս շուն, որ եմուտ ի քուրայ բրտին, յորժամ չերաւ, սկսաւ հաջել ընդդէմ բրտին:

19. Որդեակ, ասացին ագիսին, եթէ թող զսովորական բանն և համարձակ լինի քեզ յարբունիս մտանել և ելանել: Ասէ ագիսն. Եթէ եղիցին աչք իմ ոսկի և թաթ իմ արծաթի, զսովորական բանն իմ ոչ թողից:

14a C₃ ուտիցէ գայլոց կերակուր լինիցի:

14b C₂ ծիծեն, Bod յիս փխ ինձ, փորեն փխ ծեծեն, C₃ որդեակ աչք (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), խաւար եղիցի փխ ծեծեն զնա:

14c C₄ ուտովք փխ սրօք (Ven, 92 (ս) բաւք), չիք՝ որ ոչ է օգուտ (92 ունի՝ որ ոչ է օգուտ):

15 C₁ թաղեալ փխ թաղեալ, C_{3,4} յաղբին, Bod չիք՝ կայր, C₂ չիք՝ յաղօթս, C₄ զի՞նչ ես դու, աղցելոց փխ քաղցելոց, զհացն փխ զհատն, Ven չիք՝ քոց, C₃ կամեցաւ առնուլ զհացն:

16 C₂ քիղէզ փխ զիհեդ, C₅ գեղէտ փխ զիհեդ, C₃ ասէ գայլն, Bod, 92 զեղ է և շահ, Canon աչաց շահ է և փորուտ օգուտ:

17 C_{2,5} մոմն փխ ոմն, C₂ թողայր փխ դողայր:

18 C₃ չիք՝ ընդդէմ բրտին:

19 Bod զսովորութիւնդ, Ven լինի բանն, Bod համարձակեալ են ի քեզ, C₂ չիք՝ արծաթի, C₁ թագ փխ թաթ, չիք՝ և ելանել, Canon բարս փխ բանն:

20. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս օձն, որ փաթթեցաւ ի մասրենին և անկաւ ի գետն: Եւ գայլն ետես զնա և ասէ. Ահա շարն ի շար է հեծեալ, և շար է, որ վարէ զնոսա:

21. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս խլուրդն, որ ելաւ ի ծակէն և այլ ընդ այլ գնաց, վասն աչաց չի տեսանելոյ, և արձակեցաւ արծիւ մի, էառ զնա: Ասէ խլուրդն. Եթէ ոչ էր զգալիքս ի վերայ իմ գալոցս, յիմ տեղն էի կացեալ խաղաղական կենօք:

22. Որդեակ, զգայլուն ձագն յուսումն տուին և ասէին, թէ ասա այք, բեն, գիմ: Եւ նա ասէ. Այծ, բոյծ, գառն:

23. Որդեակ, զխոզն ի բաղանիս տարան, և նա անկեալ ի մուրատն, թաւալէր և ասէր. Դուք ի ձերն լուացուցեք և ես յիմս:

Խօսել սկսաւ նազան և ասէ. Հայր իմ Խիկար, աստուծոյ մեղանչեն, և նա թողու, յորժամ մեղայ ասեն: Արդ, մեղայ քեզ, թող ինձ, և ես եղէց քեզ ծառայ յայսմհետէ մինչև յաւիտեան:

24. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս արմաւենի, որ բուսեալ էր յեզր գետոյն և յորժամ պտուղն հասանէր, նա ի գետն անկանէր: Եկեալ տէր ծառոյն առ ի կտրել զնա: Ասէ ծառն. Թող զիս յայսմ տեղուջն, զի միւս անգամ բերից զպտուղն: Ասէ տէր ծառոյն. Մինչև ցօրս չեղեր ինձ պիտանի, այլ ոչ պիտանասցիս:

25. Որդեակ, աստուած ապրեցոյց, զիս վասն անմեղութեան իմոյ և զքեզ կորոյս վասն անիրաւութեան քո: Աստուած առնէ ընդ իս և ընդ քեզ փոխարէն, զի ագին շանն հաց տայ և բերանն՝ բիր:

26*. Որդեակ, ես այսպէս կարծէի, թէ կացցես ի տան իմ և ժառանգեսցես զինչս իմ, այլ ըստ անօրէնութեան քում ոչ յաջողեաց քեզ աստուած:

27*. Որդեակ նաթան, զամենայն բարութիւնս ջամբեցի քեզ, և դու զհաց և զջուր արգելեր յինէն:

28*. Որդեակ, իղիւ անուշիւ օծեցի զքեզ, բեհեզս և ծիրանիս ագուցի զքեզ, և դու զմարմին իմ ապականեցեր ի տուն խաւարի:

20 C₂ մարթենին փխ մասրենին, C_{2,4} տեսեալ զնայ գայլոյն:

22 C₃ ուլ փխ բոյծ:

23 Ven մուրտն փխ մուրատն, C_{2,4,5} ասելով փխ և ասէր:

24 C₃ Canon այսմ ամի փխ յայսմ տեղուջն, C₄ միւս ամի (Ven, 92 միւս անգամ), C₂ մի կտրել բերից պտուղ այլ ոչ ընկէց ի գետն փխ թող-զպտուղն, մինչև ցայսօր չեղար պիտան այլ ոչ լինիս պիտանի:

25 C₄ անաւրէնութեան փխ անիրաւութեան, Bod դատաստան փխ փոխարէն:

29*. Որդեակ, սնուցի զքեզ, որպէս զմայր զանդրանիկ որդի, և
դու զկեանս իմ կորացուցեր զիս:

Ի նմին ժամու ուռեցաւ նադան և պատառեցաւ: Եւ ասեմ.

30. Որդեակ, որ բարի առնէ, բարի գտանէ, և որ ալլոց խոր-
խորատ փորէ, և խորխորատի ինքն անկանի:

Կատարի բարին ի բարի և չարն՝ ի չար:

Մինչև ցայս վայր կատարեցաւ իրկար:

30 C₂ չիք՝ բարի գտանէ, Canon և որ փորէ խորխորատ ընկերի անձամբ
իւրով լնու, C₂ Ven, 92 չիք՝ անկանի ի նմա, C₃ և ի նմին ժամու պա-
տառեցաւ նադանն այն և կորեաւ չարն և բարձաւ ի միջոյ շնորհօքն աստու-
ծոյ նոյն պէս և ամենայն չարախօսք պատառին ի զիմաց ծառայիս աստուծո
պարուն Մալիք Հախնազարին զինքն անձնաբարի զՔրիստոս որ պահէ անփոքձ
ի թշնամեաց ամէն եղիցի եղիցի փխ և ի նմին-իրկար:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏՔ ԻՄԱՍՏՆՈՅՆ ԽԻԿԱՐԱՅ

(ՏԱՐԲԵՐԱԿ D)

Այս տարբերակը հավաքական բնագիր է, կազմված հետագայում որևէ խմբագրի կողմից: Այդ են վկայում որոշ խրատների կրկնությունները: Խմբագիրն օգտվելով տարբեր աղբյուրներից, շարքի մեջ վրիպումով տեղադրել է համաբնույթ խրատներ:

Բնագիրն ունի հարուստ խրատականք: 210 ուսուցող և 41 պատժիչ խրատ: Առանձին միավոր ենք հաշվել միայն այն խրատները, որոնք ունեն «որդեակ» սկիզբ:

Ընդարձակ է և մանրամասնած նաև պատմության բաժինը:

Ծ տարբերակից մեզ հայտնի է միայն յոթ միավոր: Առաջին, երկրորդ, երրորդ և հինգերորդ միավորները գրեթե ընթերցումներ չեն տալիս և հավանաբար իրարից են ընդօրինակվել: Ընթերցումներ ունեն միայն D₄ և D₆ ձեռագրերը, իսկ D₇-ը մի փոքրիկ անկարեավոր հատված է:

Այդ նշանակում է, որ տարբերակն ավելի ուշ շրջանի խմբագրություն է և չի գտել մեծ տարածում:

Բնագրի համար հիմք է ծառայել D₁-ը:

Հրատարակում ենք AB և C տարբերակների սկզբունքներով:

Աղբյուրները և խրատների համադրական աղյուսակը տես գրքի վերջում (աղյուսակ V—ուսուցող խրատներ, աղյուսակ VI—պատժիչ խրատներ):

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏ ԻՄԱՍՏՆՈՅՆ ԽԻԿԱՐԱՅ

- Յամա թագաւորութեան Սենեբարիմայ, արքայի Ասորես-
տանեաց, ես՝ Խիկարս, դպրապետ էի ի դրան Սենեբարիմայ
արքայի: Վաթսուն ապարան շինեցի և վաթսուն կին առի և
5 եղէ ես վաթսուն տարոյ, և ոչ եղև ինձ զաւակ: Յայնժամ խոր-
հուրդ արարեալ իմ և մտի առ շաստուածսն, բորբոքեցի հուր և
արկի խունկս անուշս ի վերայ նորայ և անկեալ առաջի նոցա,
աղաչէի և ասէի. Ով տեսարք իմ և շաստուածք իմ, օգնեցէք
ինձ և տուր ինձ զաւակ, զի ահա ծերացեալ եմ և հասեալ եմ
10 յափն գերեզմանին, և զի՝նչ ասեն մարդիկք, եթէ ահա Խիկար
մեռանի և ոչ կայ նմա որդի, որ թաղէ զնա և ոչ՝ դուստր, որ
լայ զնա: Եւ շունիմ ժառանգ յետ մահուան իմոյ, որ ժառան-
գեսցէ զինչս իմ և արկցէ հող ձեռօք իւրովք ի վերայ իմ, զի մի՛
մնացից անյիշատակ ի մէջ ազգի իմոյ:
- 15 Յայնժամ ձայն եղև ի շաստուածոցն և ասէ առ իս. Ով Խի-
կար դպիր, ոչ է հրամայեալ քեզ լինել զաւակ, բայց թէ առցես

-
- 2 D₄¹⁵ յայտ փխ յամս:
4 D₄ և շինեցի ես 4 ապարան:
5 D₄ ամաց փխ տարոյ:
5—8 D₄ և ես կայի տրտում անժառանգութեան իմոյ որ ելեալ ժառանգէր
զինչս իմ յաւուր միում խորհուրդ արարի ի մտի իմում և ասի երթամ
առ շաստուածն իմ և աղաչեմ միթէ լինի որ տա ինձ զաւակ և առեալ
խունկս և մումս և ալ ծխանելիս ելեալ գնացի ի տունն շաստուածոց
մերոց արարի հուր կրակի և արկի խունկս անուշս ի վերա նորա և
անկեալ առաջի շաստուածոց իմոց և ասէի այսպէս ով տէրք իմ փխ
յայնժամ—ով տեսարք իմ:
9 D₄ զաւակ ժառանգութեան որ ելեալ ժառանգէ զինչս իմ:
11 D₄ գոյ փխ կայ:
12 D₄ շունի:
13 D₄ նորա փխ իմ, շիք՝ իւրովք, նորա փխ իմ:
13—14 D₄ ահա մնացի փխ զի մի մնացից:
15 D₅ շիք՝ առ իս:
16 D₄ ահա փխ բայց թէ:

զնաթան քւեր որդին քո և սնուցանիցես զնա քեզ որդի, նա
լցուցէ զտեղի անուան քո ի մէջ ազգի քում:

5 Եւ յորժամ լուա ես զպատասխանիս զայս ի շաստուա-
տցն, յայնժամ առի զնաթան քւեր որդին իմ միոյ ամաց և ա-
փուցի նմա բեհեզս և ծիրանիս և զարդարեցի զնա իբրև զորդի
թագաւորի և սնուցանէի զնա ամենայն բարութեամբ, մինչև
եղև է ամաց: Յայնժամ սկսա ուսուցանել նմա զդպրութիւնս
գիտութեանց և զիմաստութիւնս հանճարոյ, զպատասխանիս
հրովարտակաց և զդարձուածս հակառակախօսից: Եւ ոչ դա-
10 դարէի յուսուցանելոյ զնա զտիւ և զգիշեր, և յագեցուցանէի
զնա ուսմամբ և իմաստութեամբ, իբրև զհացիւ և ջրով:

Եւ յաւուր միում ասէ ցիս արքայն Սենեբարիմ. Ով խիկար
դպիր, գիտեմք, զի ծերացեալ ես և անցեալ զաւուրբք և յետ
քո ո՞վ է, որ կատարեսցէ զգործս արքունեաց մերոց, քանզի
15 և ես տրտում եմ ի վերայ իրացս այսորիկ: Եւ ես ասացի ցնա.
Արքայ, յաւիտեան կաց և մի՛ ինչ տրտմիր վասն բանիդ այդո-
րիկ, քանզի է իմ որդի, որ առաւել հանճարով քան զիս, և նա
կատարեսցէ զամենայն գործս թագաւորութեան ձերում:

Եւ յորժամ լուա արքայն Սենեբարիմ զբանս իմ, զոր ծա-
20 նուցի նմա, բերկրեցաւ ի սրտի իւրում և ցնծացաւ յոգի իւր և
ասէ ցիս. Ածցես զորդին քո առ իսկ զի տեսից զնա:

1 D₄ ի տան քում փխ քեզ որդի:

3—4 D₄ շաստուածոց իմոց:

4 D₄ ամաց և տարի ի տուն իմում:

5 D₄ նման փխ իբրև:

7 D₄ յետ այնորիկ փխ յայնժամ:

7—9 D₄ զվարս զպրութեան իմոյ գիտութեանց զպատասխանիս հրովար-
տաքաց արքունական պաղատէն փխ զդպրութիւնս-հրովարտակաց:

9—11 D₄ զամենայն իմաստութիւնս հանճարոյ իմոյ իբրև ուսմամբ և
իմաստութեամբ գտցի առ աշս ամենեցուն արքունական պաղատին
փխ և-ջրով:

13 D₄ զպրապետ իմ փխ զպիր, հաւ փխ զի, անցեալ են, ցաւուրբք քո,
յետ անցանելոյ:

14 D₄ ով կատարէ փխ ով է որ կատարեսցէ, իմոց փխ մերոց:

15 D₄ իրացդ այդ բանիդ:

16 D₄ չիք՝ ինչ, բանիցդ այդմիկ, D₅ ի վերա փխ վասն:

17 D₄ կա ինձ փխ է իմ, առաւել է լի իմաստութեամբ և:

18 D₄ կարող է կատարել զգործս թագաւորութեանդ:

19 D₄ զայս փխ Սենեբարիմ:

20 D₄ չիք՝ ի սրտի իւրում, սիրտն փխ յոգի իւր:

21 D₄ ցիս ով խիկար, վասն թէ որում հասակի կա փխ զնա:

Յայնժամ առեալ իմ զնաթան և զարդարեցի զնա պա-
տուական հանդերձիւք, որպէս պատշաճն էր մտանել յարքու-
նիս և ածի զնա առաջի թագաւորին:

Եւ յորժամ ետես զնա արքայն, ուրախ եղև յոյժ և ասէ ա-
5 ռաջի ամենայն մեծամեծաց իւրոց զայս ինչ. Աւուրք խիկարայ
օրհնեալ եղիցի, զի ի կենդանութեան իւրում էած կացոյց զոր-
դի իւր առաջի իմ: Այսուհետև ինքն ի հանգստեան եղիցի:
Յայնժամ խոնարհեալ իմ և երկիր պագեցի արքային և առեալ
զնաթան, տարայ յապարանս իմ և օրըստօրէ վարժէի զնա
10 իմաստութիւնս և ի հանճարս: Եւ առաւել քան զընտոծին որդի
իմ խնամ ածէի նմա:

Եւ յուսուցանելն իմ զգիտութիւն և զբանս խրատուց ասէի
նմա այսպէս.

1—3 D₄ և ես առեալ զնաթան քւեր որդին իմ տարի առաջի արքայի բա-
ղում զարդարաւօք փխ յայնժամ-թագաւորին:

5 D₄ չիք՝ ինչ:

6—7 D₄ զորդին փխ զորդի իւր, յայսուհետև դու խիկար հանգստեան եղի-
ցիս:

8 D₄ չիք՝ յայնժամ խոնարհեալ իմ, արքային իմոյ բաղում պարգևս ետ
արքայն որդոյն իմոյ նաթանա:

9 D₄ ի տուն փխ յապարանս:

10 D₃ զնորածին փխ զընտոծին:

11 D₅ խնամ ածի փխ խնամ ածէի:

2—13 D₄ սկսա օրըստօրէ ուսուցանել զվարս գիտութեան և իմաստութեան
և խոնարհութեան այսպիսի փխ և-այսպէս:

1. Որդեակ, եթէ լսես բան ինչ ի դրան արքունի, մեռո՛ղնա ե թագո՛ւ և ծածկեսցես ի յրտի քում և մի՛ հանցես ի վեր և մի՛ ումեք ասիցես:

2. Որդեակ, զկապն կնքեալ մի՛ արձակեր և զարձակեալն՝ մի՛ կապեր:

3. Որդեակ, մի՛ համբառնար զաչս քո ի տեսանել զկին գեղեցիկ, օծեալ և ծարուրեալ. և մի՛ ցանկասցիս ի սրտի քում, զի եթէ զամենայն ինչս քո տացես ի ձեռս նորա, ոչինչ աւելի գտանիցես, քան զքոյդ, այլ միայն զամօթ և զնախատինս ի մարդկանէ և վասն մեղացն զդատաստանս յաստուծոյ:

4. Որդեակ, ի լեզուէ քումմէ, որպէս յօտարէ, երկնչիցես, զի ոչ գիտես, թէ յորում ժամու ածիցէ չարիս ի վերայ քո:

5. Որդեակ, առանց դպրութեան մի՛ կացցես, զի ընթեռնելն և քննելն զիմաստս և զհանճարս աճեցուցանէ:

6. Որդեակ, ցածո՛ւ զաչս քո և կակղացո զբարբառ քո և քաղցր ախամբ նայեսցիս առ ամենեանս և մի՛ երեսցիս մարդկան անզգամ:

7. Որդեակ, եթէ աղաղակաւ տուն շինուէր, էշն յաւուրն օ՜ ապաւրանս կազմէր և եթէ ի սաստիկ զօրութենէ եզինք վարէին, լուծ յուղտոյ պարանոցէ ոչ պակասէր երբէք:

8. Որդեակ, լաւ է ընդ առն իմաստնոյ քարինս կրել, քան ընդ անմտին գինի ըմպել:

3 D₄ բայց փխ այլ, զնախատինս կրես, մեղացն պատիժ մեծամեծ կրես զուօր դատաստանին աստուծոյ, չիք՝ դատաստանս յաստուծոյ:

4 D₆ զգուշացիր փխ երկնչիցես, D₅ յորժամու փխ յորում ժամու:

6 D₆ քաղցրութեամբ տար ամենեցուն զպատասխանին փխ քաղցր-ամենեանս:

7 D₅ եթէ մարդ, D₄ եզինք ոչ, զլուծն բայց ի յղտոյ:

8 D_{2,4,5} չիք՝ ընդ (Այդպիսով իմաստը փոխվում է):

9. Որդեակ, հեղցես զգինի քո և մի՛ ըմպեսցես ընդ անօրէնս և ընդ անզգամս, զի մի՛ իբրեւ զնոսա արհամարհեսցիս:

10. Որդեակ, հրամայեալ է աստուած զգինին վասն ուրախութեան, բայց ի տեղիս բողանոցի և անպատշաճ լաւ է աղբ ըմպել քան զգինի:

11. Որդեակ, զայր անմիտ և արբեցող պատգամաբեր մի՛ ուղարկեր, կամ բարեխօս, թէ ոչ՝ բազում չարիս ածէ ի վերայ քո անպիտան խօսիւք:

12. Որդեակ, որպէս երկիր, որ մայր է ամենայն բուսոց և տընկոց, նոյնպէս և արբեցութիւն մայր է ամենայն մեղաց:

13. Որդեակ, տգէտին և արբեցածին և դիւահարին խրատ մի՛ տալ և ոչ հետ նոցա սիրելութիւն մի՛ դնել:

14. Որդեակ, լեզու անմտին և արբեցողին որպէս զբիմս ասղաձէ, զայլ ոք ոչ կարէ հարկանել, այլ հանապաղ զգլուխն իւր ծեծէ:

15. Որդեակ, այր անմիտ յորժամ գայ յանդիման առաջի թագաւորաց և կամ իշխանաց, խաբեութեամբ պատճառս պատճառելով, առաւել ևս բարկացուցանէ և չարիս զարթուցանէ ի վերայ իւր:

16. Որդեակ, ընդ իմաստունս մի՛ անզգամիցիս և մի՛ լինիցիս կցորդ անզգամի և անմտի, զի մի իբրեւ զնոսա կոչեսցիս:

17. Որդեակ, ընդ առն վատասրտի և անզօրի մի՛ լինիր, վասն զի վատասրտութեամբն յաղթի յամենայնէ, և դու տրտմիս: Այլ լեր ընդ առն իմաստնոյ և քաջասրտի, զի յորժամ յաղթահարէ զթշնամին եթէ խօսիւք և եթէ մարտիւ և դո՛ւ ընդ նմա գովիս և փառաւորիս, և եթէ դու յաղթիս ի թշնամոյն, նա քաջութեամբն և հանճարովն օգնէ և զերծուցանէ զքեզ:

18. Որդեակ, այր չարախորհուրդ և նախանձոտ ոչ թէ միայն ատելեաց իւրոց խորհի չար, այլ բնութիւն նորա ամենեցուն չար է: Այսպէս իմա և զբարի բնութիւն մարդկան:

9 D₄ գիտես որ կու հեղցես զգինին, երբեք փխ իբրեւ, D₅ համարձակեսցիս փխ արհամարհեսցիս:

12 D₄ չիք՝ որպէս, D₆ չարեաց փխ մեղաց:

13 D₂ հետոց, D₄ հետ նոցա, D₆ սիրելի լինիր փխ սիրելութիւն մի՛ դնել:

15 D₄ չիք՝ յանդիման, D₆ մեծամեծաց փխ թագաւորաց և կամ իշխանաց, D₅ յանդիման լիցի, D₃ ամենայն փխ կամ, D₅ բարկացուցանէ զբարբէն:

D₆ չիք՝ ևս բարկացուցանէ զնոսա:

16 D₄ անիմաստունս, D₅ անիմաստ, D₆ հակառակիւ փխ անզգամիցիս, լինիցիր:

17 D₂₋₅ վատասրտութեամբն և անզօրութեամբն, D₆ անօրէնութեամբ փխ վատասրտութեամբն, չիք՝ եթէ խօսիւք և եթէ մարտիւ, հանճարիւն իւրով փխ քաջութեամբն և հանճարովն, D₅ օգնէ քեզ:

18 D₄ չարախօս, D₆ միում ումեք փխ ատելեաց իւրոց, չար է և հակառակ, չիք՝ այսպէս-մարդն, D₄ իմաստս զբարի բնութիւն մարդն:

19. Որդեակ, զմասն քո կեր խաղաղութեամբ և ի քո ընկերիդ զաչսդ մի՛ արձակեր:

20. Որդեակ, զայր լեզուանի և անբարհաւաճ մի՛ համարձակեցուցաներ մտանել ի տուն քո, զի մի և դու ի գործոց նորա ամօթ կրեսցես:

21. Որդեակ, մի՛ հակառակիր ընդ մարդ և մի՛ ընդ վայր ծիծաղիր, զի ի ծաղրուն լինի կոխ և անհարկութիւն:

22. Որդեակ, որ զուարթ է մտօք՝ արեգակն է լուսավոր և որ նենգ է և նեղ է սրտիւ՝ խաւար է մթացեալ:

23. Որդեակ, որ առատ է սրտիւ՝ լի է ամենայն բարութեամբ և որ ազահ է մտօք, թէպէտ և ունի ինչս բաղումս, դատարկ է և ունայն և կենդանոյն մեռեալ է:

24. Որդեակ, ոչ թէ իմանալն է իմաստութիւն, այլ կատարելն, զի որ գիտենայ և ոչ առնէ՝ անմիտ է:

25. Որդեակ, եթէ կամիս ինչս գործել, մի՛ յառաջագոյն պարծիր կամ խոստանար, զի թէ յետոյ ոչ կարենաս կատարել, ծաղրն լինիս դու ամենեցունց:

26. Որդեակ, մի՛ լինիր որպէս նշենի շուտ, որ յառաջ ծաղկի և յետոյ ուտի պտուղ նորա, այլ լեր որպէս թթենի, որ յետոյ ծաղկի և յառաջ ուտի պտուղ նորա:

27. Որդեակ, եթէ վայելեսցես ի բարութեան զամենայն կեանս քո յաշխարհի, զօր մահուան քո մի՛ մոռանար հանապազ:

28. Որդեակ, հայելով հայեսցես ի գերեզման ընկերին քո և յիշեսցես, զի և դու նման նմա լինելոց ես:

29. Որդեակ, մի՛ լինիր կարի քաղցր, որ կլանեն զքեզ և մի՛ կարի դառն, զի թքանիցեն, այլ եղիցիս հեղ և հանդարտ ի գործս զնացից քոց:

30. Որդեակ, մինչ կոշիկն յոտդ է կոխեա զփուշն և արա ճանապարհ որդոց քոց:

21 D₁ չիք՝ մարդ, D₆ ոստի ջուտ թէ ունիցիս զաւինչ ընդ նմա զի կարող ես քաղցրութեամբ յաղթել նմա բայց դառնութեամբ ոչ փխ մարդ և-անհար-կութիւն:

22 D₄ թմբեալ փխ մթացեալ:

24 D₆ գիտենալն փխ իմանալն, գիտէ փխ գիտենայ, յիմար է և անմիտ փխ անմիտ է D₅ կատարեալն, զոր փխ գի որ, D₄ գիտենայ բան ինչ:

25 D₆ չիք՝ կամ խոստանար, չիք՝ յետոյ, չիք՝ դու ամենեցունց:

27 D₄ եթէ կամիս վայելել ի բարութեամբ, մի փխ քո մի, D₆ չիք՝ հանապազ:

28 D₆ նոյնպէս փխ նման նմա:

29 D₄ մի լինիր փխ մի, D_{1,2} դաղան փխ դառն, D₆ չիք՝ զքեզ, թքանիս:

31. Որդեակ, որ անժամ սերմանէ, ոչ հնձէ, և որ ոչ աշխատի ի գործս ինչ, ոչ առնու վարձս ի նմանէ: Սոյնպէս որ ոչ խրատէ զորդիս ոչ հրահանգին:

32. Որդեակ, մեծատանն որդին օձ կերաւ, ասին՝ դեղ կերաւ, աղքատին որդին կերաւ ասին՝ ի սովոյն կերաւ:

33. Որդեակ, ընդ աներկիւղն ի ճանապարհ մի՛ երթար և ընդ անզգամին հաց անգամ մի՛ ուտեր:

34. Որդեակ, թէ տեսանիցես զթշնամին քո գլորեալ, մի՛ ծաղր առներ զնա, գուցէ կանգնիցէ և քեզ շար հատուցանիցէ:

35. Որդեակ, ի թշնամոյն քո պատրաստ լեր և զգոյշ կացիր, զի ոչ գիտես, թէ յորում ժամու շար առնիցէ քեզ:

36. Որդեակ, մի՛ մերձենար ի կին աղաղակող և լեզուանի և անզգամ, զի կորուստ բերէ անձին:

37. Որդեակ, տեսի գազան զօրեղ, և ոչ արձակեցաւ յիս, հանդիպեցայ թշնամոյն և ոչ յաղթեցայ ի նմանէ, դիպեցայ կնոջ պոռնկի և անզգամի և յաղթեցայ ի նմանէ:

38. Որդեակ, մի՛ ցանկար կնոջ գեղոյ, այլ գեղ կնոջ համեստութիւն է, իսկ իմաստունն՝ պարծանք է առն իւրում:

39. Որդեակ, եթէ պատահիցէ քեզ ատելին քո շարով, ել դու ընդ յառաջ նորա բարով և եթէ ի տարապարտուց վարէ զքեզ, դու քաղցրութեամբ պատասխանի տացես և դատաստան կուտեսցես ի զլուխ նորա:

40. Որդեակ, անկանի անօրէնն ի շար գործոց իւրոց և կանգնի արդարն ի բարի գործոց իւրոց:

41. Որդեակ, զորդին քո ի գաւազանէ մի՛ խնայեր, զի որպէս պիտոյ է աղքն պարտիզին և որպէս կապն քսակին և որպէս պարանն ի յոտն իշոյն, այնպէս պիտոյ է ծեծն տղային, զի թէ մի՛ անգամ, կամ երկու և երիցս խրատես զնա հանդարտութեամբ, ոչ մեռանի, իսկ եթէ թողուս զնա ի կամս իւր, գող և ավազակ լինի, և տանին ի կապանս և ի սպանումն, և լինի քեզ նախատինք և բեկումն:

31 D₄ յորժամ սերմանէ փխ որ անժամ սերմանէ, D₅ յորժամ ոչ փխ որ անժամ, D₄ այսպէս խրատէ զորդիս որ ոչ հրահանգին, D₆ չիք՝ ինչ, չիք՝ ի նմանէ, զգոնաւան փխ հրահանգին:

32 D₄ ասացին թէ ի ազահի սովոյն կերաւ:

33 D₄ մի հաց ուտեր ոչ մի անգամ:

35 D₆ կացիր հանապազ, առնէ փխ առնիցէ: D₄ առնէ քեզ շար:

37 D₄ վաղվազակի յաղթեցայ փխ յաղթեցայ ի նմանէ, D₆ երկես փխ յաղթեցայ:

38 D₄ իմաստուն և պարծանք առն իւրում փխ իսկ-իւրում:

41 D₆ տանին զնա, D₄ նախատինք ամօթ:

42. Որդեակ, հնազանդեցի զորդին քո, մինչդեռ փոքր է և կա-
կուղ, զի մի՛ ընդ քեզ մարտուցեալ, ելանիցէ յուս քո, և ի վնասու
նորա կորուսանիս և անէծս առցես յօտարաց վասն անխրատութեան
նորա:

43. Որդեակ, ստացիր քեզ էջ հաստոլոք և ձի սմպակաւոր և մի՛
ստանար ծառայ փախչող և կամ աղախին կաքաւող, զի զամենայն
ստացուածս քո վատնեսցին:

44. Որդեակ, յորժամ անմտին խրատ տաս, համարեա թէ փոշի
ցանցեցր ի վերայ յարուցեալ գետոյ:

45. Որդեակ, առերեսը սիրէ մարդն սուտակայ և յետոյ ար-
համարհէ, բայց դու ի գործոց քոց յիմասցիս:

46. Որդեակ, խօսք մարդոյ ստոյ որպէս լորու պարարտ է, և
որ անմիտն է՝ կլանէ զնա:

47. Որդեակ, սիրեա զհայր քո, որ ծնաւ զքեզ և զանէծս մօր քո
մի՛ առցես, զի և դու ի բարութեան որդոց քոց խնդասցես:

48. Որդեակ, ընդ դատախազի քո առաջի դատաւորին ցամամբ
մի՛ խօսեսցիս, զի մի անզգամ և անմիտ կոչեսցիս և պատուհաս ի
դատաւորէն կրեսցես:

49. Որդեակ, այր, որ խիստ է քան զքեզ, մի՛ հակառակիր ընդ
նմա:

50. Որդեակ, ի գիշերի առանց սրոյ ընդ ուրեք մի՛ երթայցես,
զի ոչ գիտես, թէ շարկամն ուր կայ պահեալ և կամ թէ ի թշնամեաց
ո՞ ելանիցէ ընդառաջ քո:

51. Որդեակ, խաշինք, որ ի գիհէն ի զատ գնան, գալլոց բաժին
լինենան:

52. Որդեակ, որպէս վայելուչ է ծառ պտղովք և լեռն անտա-
ռախիտ մայրիւք և որպէս ծառ ի մէջ պարտիզի, այնպէս վայելուչ
է մարդոյ ի մէջ ազգականաց իւրոց և ի կին և յորդիս իւր: Իսկ որում
ոչ գոյ կին և որդիս և ազգականս, նա արհամարհելի է և նման է
ծառի միոյ, որ լինի յանցս ճանապարհաց, և ամենայն, որ անցանէ
ընդ այն, տերեւթափ և ճղակոտոր առնեն զնա:

53. Որդեակ, մի՛ ասեր թէ տէր իմ անմիտ է և ես՝ իմաստուն,
այլ համբերեա նորա անմտութեան, և իմաստնացիս դու:

42 D₄ մարտիցէ և ելանիցէ փխ մարտուցեալ ելանիցէ:

44 D₄ եթէ փխ յորժամ:

51 D_{2,5} զեհէն, D₄ կերակուր գալլոց եղիցին:

52 D₄ անտառ խոտիւք մայրիւք փխ և լեռն անտառախիտ մայրիւք,
D₆ չիք՝ ի մէջ ազգականաց իւրոց և:

54. Որդեակ, մի՛ լինիր յաչս անձին քում իմաստուն, յորժամ ի
բազմաց ոչ վկայեսցիս:

55. Որդեակ, մի՛ ասեր զուր զումեք, քի մի և այլք քեզ ասաս-
ցեն:

56. Որդեակ, մատնութիւն երկու ունի: Եւ ունի: Եթէ տեսանես
զթշնամին ի սպանումն տեառն քո և ոչ շայտնես նմա՝ մահա-
պարտ ես:

57. Որդեակ, առաջի տեառն քո՝ մի՛ լինիր շատախօս, զի մի ա-
նարգեսցիս:

58. Որդեակ, յորժամ առաքէ չքեզ տէր քո առ այլ որ ասել ինչս,
մի՛ աւելցուս ի խօսսն և մի՛ ինչ հատցես ի բանիցն, զի մի ծաղր
լինիցիս և պատուհաս յերկոցունցն կրեսցես:

59. Որդեակ, ընդ բազմանալ որդոց քոց մի՛ խնդար և ի պա-
կասելն մի՛ տրտմիր, զի որդիքն և ստացուածքն յաստուծոյ շնոր-
հին:

60. Որդեակ, եթէ ընկեր քո հիւանդ է, մի՛ ասեր թէ զինչ ու-
ղարկեմ նմա, այլ երթ ոտիւք և տես աչօք և լաւ է նմա, քան զտուրս
ոսկոյ և արծաթոյ:

61. Որդեակ, պահեա զլեզու քո ի ստութենէ և զաչս քո՝ յարատ-
հայելոյ, զձեռս քո՝ ի գողութենէ և զոտս քո՝ ի վատ տեղ զնալոյ, զի
բարի լինիցի քեզ յաստուծոյ և ի մարդկանէ, և երկայն աւուրբ
կացցես յաշխարհի:

62. Որդեակ, վասն շարախօսութեան ոսկի և արծաթ մի՛ առ-
նու, զի գործն շար է և վնասբերիչ:

63. Որդեակ, մի՛ հեղուր զարին մարդոյ ի տարապարտուց, զի
մի հեղցեն զարին քո փոխանակ նորա:

64. Որդեակ, լաւ է ծառայ, որ ողորմանք խօսի ընդ տեառն իւ-
րում, քան որդի, որ խրոխտալով մեծամեծս խօսի և ածէ ի բարկու-
թիւն:

65. Որդեակ, լաւ է բան իմաստնոյ ի հարբածութ, քան զխօսս
անմտի ի ծարաւութ:

55 D₁ ումեք փխ զումեքէ, D₃ ուրեք փխ զումեքէ, D₄ ասիցեն և ով որ
փորէ խորիւրտ ինքեամբք ի նոյն անկանի փխ ասացեն:

57 D₄ անարգեսցիս ի նմանէ:

58 D₄ աւելցնէր, երկոցունց կողմանց, D₆ մի յետոյ ծաղր:

59 D₄ շնորհեալ է կամի աւելցնէ և կամի նուազէ:

62 D₅ շարութեան փխ շարախօսութեան, D₆ կորուստարեք է անձին փխ
գործն շար է և վնասբերիչ:

66. Որդեակ, լաւ է սրտմտութիւն իմաստնոյն, քան զքաղցրութիւն անզգամին:

67. Որդեակ, լաւ է վէրս բարեկամին, քան զհամբոյրս թշնամոյն:

68. Որդեակ, լաւ է կոյր աչօք, քան թէ կոյր մտօք, զի կոյրն աչօքն արագ ուսանի զերթեկէկ ճանապարհին, իսկ կոյրն մտօք թողու զերթեկէկ ճանապարհին և ընդ կամակորն գնայ:

69. Որդեակ, լաւ է բարեկամ մօտեոր, քան զեղբայր ի հեռուստ բնակեալ:

70. Որդեակ, լաւ է ատելութիւն և խռովութիւն առն արդարոյ, քան զքաղցրութիւն և ողորմութիւն անօրինին:

71. Որդեակ, զհաց քո յայլոց սեղանէ մի՛ ուտիցես, զի մի երախտիք այլոց առնուցուս:

72. Որդեակ, լաւ է ճնճղուկ մի ի ձեռս քո, քան զհազարս յերկինս թռուցեալ:

73. Որդեակ, լաւ է կող մի ի ձեռին քում, քան թէ բուծ յայլոց ձեռն:

74. Որդեակ, լաւ է ուլ պատարագ ի տան քում, քան զուարակ յայլում տան:

75. Որդեակ, լաւ է կշռատ մի պղնձոյ իմաստնոյ, քան զհարիւր կշռատ ոսկոյ անմտի:

76. Որդեակ, հանդէս իմաստնոց ի հրապարակս գովի, և արծաթ անմտի ի խաւարի հածկի:

77. Որդեակ, լաւ է անուն բարի, քան զտեսակ ցանկալի, զի գեղեցկութիւն ապականի և անուն բարի յաւիտենական մնայ:

78. Որդեակ, նման է ցանկութիւն աշխարհիս յաշս ամենայն տեսողացն որպէս զոմն առիւծ կոչեցեալ, որ ծնաւ ի գիշերի, և սնուցին զնա ի խաւարի, և յորժամ ետես զհառազայթս արեգականն, որպէս ի դժոխս համարեցաւ զամենայն գկեանս իւր:

67 D₆ քան զկամակոր:

68 D₃ չիք՝ իսկ-ճանապարհին:

69 C₅ մոտաւոր, D₄-6 հեռուստանէ:

70 D₄ չիք՝ առն:

73 D₄ գող փխ կող, դու փխ բուծ (Այդպիսով խրատը փոխել է իր բնույթը):

74 D₄ ուլ մի:

75 D_{5,6} կշռակ, D₆ արծաթոյ փխ ոսկոյ:

77 D₄ գեղեցկութիւն կու, յաւիտեան:

78 D₄ աստեղաց փխ տեսողաց:

79. Որդեակ, լաւ է առն, եթէ իցէ ի վերայ նորա ձիւն և սառն և սուսեր, քան թէ մերձենայ ի կին աղաղակող և լեզուանի:

80. Որդեակ, նման է տեսութիւն անզգամ կանանց իբրև գերեզմանաց բռնոց, որ ի դրուցէ քանդակեալ են ոսկով և ի ներքոյ լի են ոսկերօք մեռելոց և ժահահոտութեամբ:

81. Որդեակ, լաւ է առն, եթէ ոք ի նեղութեան իցէ և կարէ բանիւր օգնել նմա, զի այնպէս է, թէ որպէս ի բերանոյ առիւծոյ զերծուցանէ զնա:

82. Որդեակ, ծառայ, որ մեղանչէ տեսուն իւրում և երթայ առ այլս յաշխարհի, հանգիստ մի՛ գտցէ և մի՛ ողորմութիւն աստուծոյ:

83. Որդեակ, ծառայ, որ երկմիտ է ընդ տեսուն իւրում, թէպէտ և սիրէ զքեզ, մի վստահանար ի նա, քանզի ծառայ, որ ատէ զտէր իւր, ոչ է քեզ բարեկամ:

84. Որդեակ, ընդ ընկերի քում ուղիղ դատեսչիր և բարութեամբ հասանիցես ի ծերութիւն:

85. Որդեակ, բարակացո զմիտս քո հեղութեամբ և կակղացո զլեզու քո քաղցրութեամբ և լեր առատութեամբ և բարութեամբ առ ամենայն ոք, և հանգստեամբ վճարես զժամանակս կենաց քոց:

86. Որդեակ, եթէ յամբարտաւանիս յանձին քում և սիրես զհակառակութիւն, ատիս յաստուծոյ և ի մարդկանէ և հանգիստ կենաց քոց ոչ գտանիս յաւիտեան:

87. Որդեակ, մի՛ հպարտանայր յաւուր մանկութեան քո, զի մի սուր կերիցէ զքեզ:

88. Որդեակ, առաջի անարգ մարդկան բազմախօս մի՛ լինիր, զի մի թեթևացիս:

89. Որդեակ, քիչ ուտելն մարմնոյն շահ է, և սակաւ խօսելն հոգոյն շահ է, զի քիչ ուտելովն մարդն ոչ ախտանայ, բայց շատ և յաւելի ուտելովն հազարք մեռանին:

79 D₄ առն և սուսեր և սուսեր փխ առն-սուսեր, D₄ ձիւնոյ և սառնին բնական քան ոնդ կնոջ անզգամի ի տան միում փխ նորա-լեզուանի:

80 D₆ տեսութիւն լիտի կանանց նման է փխ նման է-բերե, ոսկով և արծաթ թով, D₄ ներքոյ հողոյ:

82 D_{4,6} յայլս աշխարհի փխ առ այլս:

83 D₅ քեզ փխ զտէր իւր:

85 D₆ քաղցրատ փխ զլեզու, D₁ չիք՝ և-քաղցրութեամբ:

88 D₆ շատախօս փխ բազմախօս:

89 D₆ չիք՝ քիչ ուտելն-շահ է զի, սակաւ փխ զի քիչ, ուտելովն բազումք յատուին փխ և յաւելի-մեռանին, D₄ բազումք փխ հազարք:

90. Որդեակ, խօսքն զինչ ճօհար է, ի սատաֆի մէջն դիր և յամէն տեղ մի՛ ցրուեր:

91. Որդեակ, եթէ տաս բան բարի գիտես, զհինգն խօսէ և զհինգն պահէ:

92. Որդեակ, լեզուն հարցաւ գլխոյն, թէ հալդ ինչ է: Ասաց, թէ քանի դու լուռ կաս, նա ես խիստ հանգիստ եմ:

93. Որդեակ, որչափ որ քիչ զրուցես, այնչափ հարկիս առնուս ի մարդկանէ:

94. Որդեակ, զոտքդ ի կան դնես՝ ի փշոյ պատրաստ կացիր, ըզձեռքդ ի ծակն տանիս՝ ի յօձու պատրաստ կացիր:

95. Որդեակ, յամենայն մարդ խօսք մի՛ վստահանայր և զծածուկս քո մի՛ յայտնեիր ումեք:

96. Որդեակ, ընկեր հետ աղէկին եղիր, որ աղէկութիւնդ յաւելնայ:

97. Որդեակ, ով որ զբարեկամին բարի խրատն ատէ, արժանի է, որ թշնամին ի վերայ նորա խնդայ:

98. Որդակ, հետ վատին քիչ նիստ, թէ ոչ՝ քան զամէնն որ աղէկ ես, նա վատ դու դառնաս:

99. Որդեակ, տես զարեգակն, թէ որչափ պայծառ է. բայց փոքր մի ամպ որ ի դէմն գայ, կու մթնեցնէ զինքն: Այսպէս և վատ մարդն զաղէկն կու խանգարէ:

90 D₆ ի մէջ, չիք՝ մէջն դիր և, յամէն ընդ վայր:

91 D_{4,6} չիք՝ բարի, գմինն (D₆ մեկն) փխ զհինգն, Թ (D₆ զինն) պահէ փխ զհինգն:

92 D₆ հանգիստ եմ և խաղաղ:

93 D₄ չիք՝ որ, հարկներս, D₆ զրուց տաս այնքան ավելի հարկներս առնուս, մարդկանէ զի շատախօսիցն շատ պատճառս ծնի չարեաց:

95 D₄ ումեք զի բնութիւնն նորա ոչ գիտես, D₆ զծածուկ գործդ քո, բնաւ փխ ումեք:

96 D₄ հետ ընկերիդ աղէկ եղիր (խրատը փոխում է բնայթը). D₆ բարեւործ մարդկանց փխ աղէկին, բարութիւնդ փխ աղեկութիւնդ:

97 D_{4,5} չիք՝ բարի:

98 D_{4,6} կու փխ դու, D₆ վատ մարդկանց մի յարիր թէ ոչ դու այլ դեռ գնորդայ լինիս փխ վատին-դառնաս:

99 D₄ չիք՝ բայց, D₆ և թէ սակաւ փխ բայց փոքր մի, մթնեցնէ իր զլոյսն փխ մթնեցնէ զինքն, D₄ զաղէկ մարդուն անունն կաւիրէ որ թէ հետն ի միասին լինի:

100. Որդեակ, ով մօտ ի լուսինն նստի, երեսն նման լուսոյ պայծառանայ, և ով մօտ ի սև պուտուկն նստի, նորա նման լինենայ:

101. Որդեակ, հարկեորին հարկիս արա. վասն իւր հարկիցն և անհարկուն հարկիս արա. վասն քո հարկիցդ:

102. Որդեակ, ինքեան գիտակն աստուածաճանաչ է և իմաստուն:

103. Որդեակ, եթէ ասէ ոսկին, թէ ես Հնդիստանի եմ, ինչ շահ է իւր ասելն, վասն զի մահաքն կու ճանաչէ զինքն:

104. Որդեակ, որ լսէ և ոչ առնէ, մէկ աշօքն կոյր է, և որ ոչ կամի լսել և ոչ առնել, երկու աշօքն կոյր է, իսկ որ լսէ և առնէ, երկու աշօքն ի լոյս է:

105. Որդեակ, կինն, թուր, ձի ոչ են հաւատալի: Զշունն բտէ և զկին անզգամ ոչ, զի շունն ոչ մոռանայ զերախտիս մարդոյ, իսկ կին, թուր, ձի ոչ ճանաչեն զտէր իւրեանց:

106. Որդեակ, խնամէխօսութիւն մի՛ առներ, զի բարին յաստուծոյ և յրդակէ առնուն, և զմեղումն ի քենէ:

107. Որդեակ, մի՛ տայր թոյլ ընկերին կոխել զոտս քո, զի մի համարձակիցի կոխել զպարանոց քո:

108. Որդեակ, հարց զայր իմաստուն բանս իմաստութեան և իմաստնասցիս դու, և թէ հարցանես զայր անմիտ բանիւք բազմօր, ոչինչ յիմանայ:

100 D₄ է լուսի փխ լուսոյ պայծառանայ, լուսին լինի փխ ի լուսինն նստի, սև պուտուկն նստի նորա նման սևանայ, D₆ չիք՝ երեսն նման լուսոյ, չիք՝ սև, պուտուկն, մրտի փխ նորա նման լինենայ:

101 D₄ հարկեորին հարկիս արա,
վասն իւր հարկեցն կորա.
Եւ անհարկին հարկիս արա
վասն իւր հարկեցն կորա:

103 D₄ հանդարտ եմ փխ Հնդիստանի եմ, D_{4,5} մահանկն, D₄ գիտէ ու ճանաչէ փխ կու ճանաչէ զինքն:

104 D₃ չիք՝ և որ-կոյր է, D₆ և որ բնաւ, չիք՝ և ոչ առնել, և որ փխ իսկ որ:

105 D₆ անաւատալիք են փխ ոչ են հաւատալի, այլ կինն ի նոյն ժամայն փխ իսկ կին-իւրեանց:

106 D₅ զմէջումն փխ զմեղումն, D₄ զմեղումն ինքնէ փխ զմեղումն ի քենէ:

108 D₄ բան բազում ոչինչ օգտիս ի նմանէ փխ բանիւք-յիմանայ:

109. Որդեակ, եթէ ի բան ինչ առաքես զայր իմաստուն, մի՛ ինչ պատուիրեր նմա, և թէ ոչ լինի՝ դու ինքնին ասա, իսկ եթէ պատահի, որ զանմիտ ոք առաքես դու, առաջի երկուց ընկերաց պատուիրես, ապա թէ ոչ՝ անարգանս ածէ ի վերայք քո անպիտան խօսիւք:

110. Որդեակ, սիրեա զկինք քո, զի մարմինք քո է և զհետ կնոջ օտարի մի՛ երթիցես, զի գործդ մահաբեր է:

111. Որդեակ, ուսո զորդինք քո ի քաղց և ի ծարաւ, զի ըստ սովորութեան վարիցէ զկեանս իւր, զի որկորայքն ոչ ժուժեն, յորժամ ոչ գտանեն:

112. Որդեակ, փորձեա զորդինք քո յուտել հացին և տես թէ իցէ իմաստուն, և ապա՝ տացես զինչս քո ի ձեռս նորա:

113. Որդեակ, մի՛ գնար մէն ընդ առն բարկացողի և մի՛ կագիր ընդ նմա, զի յաչս նորոյ թեթև թուի արինք քո:

114. Որդեակ, ի կոշնատանէն և ի հարսանեաց քան զընկերս քո յառաջագոյն հրաժարեա և այլ մի՛ դարձցիս անդրէն, զի մի առնուցուս վէրս ի գլուխս քո:

115. Որդեակ, ուր չկոշեն զքեզ, մի՛ գնար և ուր չհարցանեն՝ պատասխանի մի՛ տար:

116. Որդեակ, ընդ յարուցեալ գետ մի՛ անցանել և ընդ արբեցեալսն մի՛ հակառակիր:

117. Որդեակ, մի՛ երկու լեզու լինիր ի մէջ նմանեաց քոց և կարծիցես զքեզ սիրելի ամենեցուն, զի ոչ գիտես, թէ յորում ժամու յանդիմանեն զքեզ բանք քո, և յայնժամ ծաղր լինիս ի մէջ նոցա:

118. Որդեակ, զբանս հզօրաց մի՛ հոգասցես և որ մեծն է քան զքեզ, ծառայեա նմա:

119. Որդեակ, եթէ բարձր իցեն սեմք տանք քո, իբրև կանկունս եօթն, յորժամ մտանիցես, խոնարհեցո զգլուխս քո:

120. Որդեակ, մի՛ առնոյր կշռաւ մեծաւ և տալ փոքրիւ և ասել թէ շահեցայ, զի անօրէնութիւնք և չարութիւնք են առաջի աստուծոյ: Գուցէ բարկացի ի վերայք քո և զոր ունիցիս տացէ ի ձեռս օտարաց:

109 D₆ զանմիտ ոք փխ ոչ լինի դու-որ զանմիտ ոք:

110 D₄ չար բերէ փխ մահաբեր է:

115 D¹ ուրեք ոչ կոշեն փխ ուր չկոշեն:

116 D₄ գետն մի անցաներ և ընդ հարբեցեալսն ընաւ մի ումէք խօսիր զի գէշ կու թուի թէ աղէկ խօսք այլ ասես փխ գետ-հակառակիր:

118 D₄ հանցես փխ հոգասցես:

120 D₆ չարիք փխ չարութիւնք, D₄ ինչս ունիս գուցէ և տացէ օտարաց փխ գուցէ-օտարաց:

121. Որդեակ, մի՛ երդնուր ամենևին, և թէ երդնուս և ստես, պակասին աւուրք կենաց քոց:

122. Որդեակ, եղիցին բանք քո ճշմարիտ և մի՛ երկբայ:

123. Որդեակ, եթէ կամիս խնդրել ինչս յաստուծոյ, մի՛ խոտորի ի կամաց նորա: Պահեա զպատուիրանս նորա, երկիր ի նմանէ և սրբութեամբ կաց առաջի նորա, և յաւելցի քեզ:

124. Որդեակ, որ քեզ չար թուի, ընկերի բուժ մի՛ առներ, այլ արա զոր սիրես: Եւ թէ արասցեն քեզ բարեկամք քո, արա և դու ամենեցուն, զի ամենայնէ բարի գտցես:

125. Որդեակ, եթէ եկեսցէ թշնամինք քո յոտս քո, թողութիւն շնորհեա նմա և ծիծաղեա յերեսս նորա և ուրախութեամբ ընկալ զնա:

126. Որդեակ, յորժամ իցես ի մէջ արանց, եթէ աղքատ իցես, մի՛ յայտներ զաղքատութիւնս քո, զի բանից քոց ոչ լուիցեն, և արհամարհիս ի նոցանէ:

127. Որդեակ, եթէ առաքէ զքեզ տէր քո բերել սպտուր, դու մի՛ բերիցես խաղող, զի զխաղողն ուտէ և զպատուհաս սպտուրին ոչ թողու:

128. Որդեակ, եթէ լուիցես չար ինչ զումեքէ, թաքո ի սրտի բուժ և մի՛ հանցես ի վեր, և մի՛ ոք լուիցէ ի բերանոյ բումմե:

129. Որդեակ, մարդոյ, որոյ չիք գործ ուղիղ և անուն բարի, լաւ է նմա մահ, քան զկեանք:

130. Որդեակ, լաւ է աղքատութիւն անփոխ, քան զմեծութիւն ցրուեալ:

131. Որդեակ, մի՛ ասեր բան չար բարեկամինք քո, այլ հանապազ ուրախ լեր ընդ նմա:

132. Որդեակ, եթէ տեսանիցես զթշնամինք քո զլորեալ, տրտմեալ ի վերայ նորա, զի բարեկամ առնիցես զնա քեզ, իսկ եթէ ծաղր առնիցես զնա, և յորժամ կանգնիցի, չարիս հատուցանէ քեզ:

123 D₄ քեզ ինչս:

124 D₄ բան որ քեզ, կամենար փխ առներ:

125 D₄ թշնամիք քո եկեսցեն առ ոտս քո, D₆ չիք՝ և ծիծաղեա յերեսս նորա:

126 D₆ թէ փխ յորժամ, չիք՝ եթէ աղքատ իցես:

127 D₄ յորժամ փխ եթէ, չիք՝ զքեզ, առցէ փխ ուտէ, D₆ բերեր փխ բերիցես:

128 D₆ չիք՝ և մի հանցես ի վեր:

130 D₆ հաւաք և հանգստեամբ փխ անփոխ, ցրուեալ և ցնորեալ:

131 D₅ չիք՝ բան D₆ գովեա զնա և գուարթ դիժօք խօսեա ընդ նմա փխ ուրախ լեր ընդ նմա:

132 D₆ մի ծաղր առներ զնա գուցէ կանգնիցէ և քեզ չար հատուցանիցէ փխ տրտմեա-հատուցանէ քեզ:

133. Որդեակ, ընդ կնոջ քո խորհեսչիր, բայց զգաղտնիս քո մի՛ յայտներ նմա, զի տկար է և ոչ կարէ պահել, յայտնէ կարևորաց, կարճամիտ է և փոքրոգի և ոչ կարէ ծածկել զբանս ի սրտի:

134. Որդեակ, բազում անգամ խորհեա զբանս ի սրտի քում և ապա ի վեր հանիցես, զի թէ փոխել կամիցիս, ծաղր լինենաս:

135. Որդեակ, մի՛ հաներ բան դատարկ ի բերանոյ քումմէ, զի լաւ է յանցանք մարմնոյ, քան զյանցանս լեզուի:

136. Որդեակ, ի մէջ երկուց կովողացն մի՛ կանգնիր, զի մի ի զուր մեռցիս կամ ձաղեսցիս: ալ փախիր ի նոցանէ ի հեռի:

137. Որդեակ, մի՛ ընդ վայր ծիծաղիր և նախատեր զոք, զի ի նմանէ ծնանի կուրք և սպանութիւն:

138. Որդեակ, ի տուն արբեցողի մի՛ մտաներ և թէ մտանես՝ մի՛ յամեր, զի մի ի բարուց քոց ունայն և թափուր մնասցես:

139. Որդեակ, եթէ կամիս իմաստուն լինել, պահեա զլեզու քո ի շատ խօսելոյ և նայեա առաջի աշաց քոց, և լիցիս պատուական առաջի ամենեցուն:

140. Որդեակ, ամենայն մարդ, որ ոչ վարի իրաւամբք և արդարութեամբ, զաւուրս իւր կարճէ:

141. Որդեակ, յաւուր պատարագի աստուծոյ մի՛ հեռանար, թէ՛ պէտ և աղբատ իցես:

142. Որդեակ, վասն սակաւ պատճառի ի բուն բարեկամէ քումմէ մի՛ հեռանար, գուցէ ալ ոչ գտանիցես այնպիսի խորհրդակից և բարեկամ:

143. Որդեակ, առանց գրաւականի և առանց վկայի զինչս քո ումբք մի՛ տացես, գուցէ ուրանայ և դու ապաշաւես:

133 D₄ Թաղուցաներ զբանս և ծածկեր ի սրտի իւրում փխ ծածկել զբանս ի սրտի:

136 D₆ մտանիւր փխ կանգնիր, D₄ խռովիս կամ մեռանիս փխ մեռցիս կամ ձաղեսցիս:

137 D₆ գոք ծաղր անելովն, ծաղրուն ծնանին անհարկութիւնք և ալ ևս չարիք մեծամեծք փխ նմանէ՝ սպանութիւն, D₄ կուր և սպանութիւն լինի:

138 D₄ ի տուն գինոյ շատիւ մի գնասցես զի մի բարուց և ընչից քոց յունայն և թափուր մնասցես փխ ի տուն-մնասցես, D₆ լինիցիս փխ մնասցես:

139 D₅ հայեաց փխ նայեա:

140 D₄ ամենայն մարդ որչափ վարի իրաւամբք և արդարութեամբ զաւուրս իւր բարեք անցուցանէ փխ ամենայն—կարճէ:

141 D₄ և թէ որչափ փխ թէպէտ և:

142 D₄ սակաւ բան, D₅ չիք՝ քումմէ, D₆ բարեկամեղ փխ բարեկամէ քումմէ:

144. Որդեակ, որոյ ձեռն լի է, նա է այր իմաստուն և առատ, և ամենայն ոք պատուէ զնա: Եւ որոյ դատարկ է, նա անմիտ է և անարդ, և ոչ ոք պատուէ զնա:

145. Որդեակ, եթէ կաշառս ոք տայ դատաւորին, պատուհասի յաստուծոյ, զի զաշա դատաւորին կուրացուցանէ կաշառն:

146. Որդեակ, կերտ դառնի՞ս և արբի լեղի, և ոչ էր դառն քան զաղբատութիւն և զպանդխտութիւն:

147. Որդեակ, բարձի աղ և արճի՞ս, և ոչ էր ծանր քան զպարտքըն, զի թէպէտ ուտէ և ըմպէ, ոչ կարէ հանգչել:

148. Որդեակ, յաւուր պատարագաց քոց առատաձեռնեա և մի՛ աշա արձակեր, զի ոչ հաճի աստուած:

149. Որդեակ, ձի, որ չէ քո, մի՛ հեծնոյր և մատանի, որ չէ քո, մի զներ ի մատդ և թէպէտ և կարի քաղցեալ իցես, հաց որ չէ քո, մի՛ ուտեր:

150. Որդեակ, յայտնեա զխորհուրդդ առաջի բարեկամին քո և յետ աւուրց ինչ գրգռեա զնա: Եթէ զոր ասերն, ոչ յայտնէ զխորհուրդ քո, բարեկամ քո լիցի, զի հաւատարիմ գտաւ ի բանսն:

151. Որդեակ, յորժամ հետ մարդոյ ծանոթանաս, մի՛ զքեզ վստահանար ի նա և թէ հազար որ քաղցրալեզու լինի, նա մի՛ հաւատալ և զծածուկս քո մի՛ բնաւ յայտնել նմա, զի դեռևս չես գործոց նորա տեղեակ:

152. Որդեակ, զխորհուրդս քո մի՛ յայտներ ալլում և ասել, թէ կու ծածկէ նա, զի զքո խորհուրդ, երբ դու չպահես, նա յայլք որպէ՛ս պիտի որ պահեն: Ոչ գիտես, որ երբ մարդն դառնանայ, նա ո՛չ եղբայր գիտէ և ո՛չ սիրելի:

146 D₄ չիք՝ և արբի լեղի և, լեղի փխ դառն:

147 D₆ ըմպէ բայց:

149 1—2 D_{1—3} մի զներ ի մատդ փխ մի հեծնոյր, D_{1—3} չիք՝ մատանի որ չէ քո մի զներ ի մատդ, D₆ թէ փխ թէպէտ, D₅ ուտեր, զի անպատեհ է:

150 D₄ տես թե զոր ասերդ փխ եթէ զոր ասերն, գտար զնա ի բանսն քո:

151 D₆ երբ ումեմն ծանոթանաս մի շուտով հաւատար նմա թէ հազար որ շողորթթի և բարեկամաբար զրուցէ զծածուկ գործս քո մի յայտներ նմա մինչև քանիմ անգամ փորձես զնայ փխ յորժամ հետ-նորա տեղեակ:

152 D₅ կարծելով ի մտիդ թէ կու պահէ երբ զքո խորհուրդն դու չի կառես պահել նա ալլ որպէս պիտի պահէ զի ոչ գիտես թէ յերբ մարդն դառնա-յացէ ոչ եղբայր գիտէ ոչ սիրելի և վաղվաղակի յայտնէ փխ և ասել-սիրելի, D₆ մի ասեր թէ զխորհուրդս իմ ասեմ նմա և նա չի յայտնել ումեք զի երբ դու չպահես զբանս քո նայ ալլ որպէս տի պահեն և առաւել փխ զխորհուրդս քո-ոչ գիտես որ:

153a. Որդեակ, եթէ չար ինչ գործեսցես, մի՛ ոք տեսցէ, զի աստուծոյ հաճոյքն գործք բարիք են:

153b. Եւ յամօթոյ, իբրեւ աստուծոյ, երկիր, զի ամենայն չարիք ի լրբութենէ գործին:

154. Որդեակ, խաբելով կեղծաւոր մարդիկ և սէր ցուցանելով յիմանան զծածուկս ընկերին և յորժամ ոչ գնան ըստ կամաց իւրեանց, զնոյն որոգայթ կազմեն ընկերին, որ գործեաց, որ նա այլ ոչ կարենայ խօսել ի դէմ նորա:

155a. Որդեակ, յորժամ քաղցր է ակն տեսա՞նդ ի վերայ քո, յայնժամ առաւել երկիր ի նմանէ:

155b. Եւ յորժամ տեսանես զքեզ յաշս մարդկան փառաւոր, մի՛ հպարտանար ի սրտիդ և զթշնամիս քո մի՛ յոչինչ համարիր, այլ ծիծաղեալ յերեսս նոցա, զի բամբասեսցեն առաջի տերանցն, զի փոքրաւորքն են զմարդոյ վկայութիւնս հաստատողքն առաջի մեծաց:

156. Որդեակ, եթէ խնդրէ ոք ի քէն ինչս և կարող ես տալ, մի՛ արգելուր ի նմանէ, զի առցես յաստուծոյ միոյն զհարկիրն:

157. Որդեակ, յորժամ տեսանիցես զծերն, պատուեալ զնա և յոտն կաց առաջի նորա, զի և այլք քեզ արասցեն:

158. Որդեակ, առն, որում աշողեալ է աստուած, դու պատուեալ զնա և մեծարեալ:

153a D₅ բարութիւնք փխ բարիք, D₆ զի մի պատճառս լինիցին ուսանելո նոցա և զու մասնակից լիցիս չարեաց նոցա փխ զի աստուծոյ-բարիք են:

153b D₄ իբրեւ աստուծոյ երկիր զի թէ լրբութեամբ առնես փխ եւ-երկիր (Այդպիսով խրատը լրիվ միակցված է a խրատին), D₆ որդեակ փխ և (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի):

154 D₄ կեղծաւոր մարդիկ կամին խաբելով, չիք՝ և յորժամ-ընկերին, D₆ կեղծաւորք ոմանք սուտ աէր ցուցանելով յիմանան զծածուկ գործ մարդո և յորժամ ոչ գնան ըստ կամաց նոցա սպառնան նոզաւ որ այլ ոչ կարենան խօսել ընդդէմ նոցա փխ խաբելով-ի դէմ նորա:

155a D₄ չիք՝ առաւել, D₆ խոնարհ լեր զուցէ համարձակիս և հպարտանաս փխ երկիր ի նմանէ:

155b D₆ որդեակ փխ և (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), D₄ զի մի չարախօսեսցեն զքեզ առաջի տեսա՞նդ քո զի փոքրաւորք մարդոյ վկայութիւն և հաստատողք են, D₆ պատուեալ զամենեւեան քաղցր լեզաւ զի մի բամբասեսցեն զքեզ առաջի տէրանցն այլ գովեսցեն և փառաւորեսցեն փխ ծիծաղեալ-առաջի տէրանցն, չիք՝ յորժամ-ի սրտիդ և:

156 D₄ չիք՝ յաստուծոյ:

157 D₅ չիք՝ յորժամ, D₄ տեսանես: D₆ չիք՝ զնա:

159. Որդեակ, եթէ դադարեսցեն գետք ի գնացից և արեգակն չընթացից, կամ քաղցրասցի լեղի որպէս զմեղր, կամ սպիտակասցի ագռաւն, որպէս զաղաւնի, նոյնպէս թողցէ անդգամն զանըզ-գամութիւն իւր և անմիտն զգօնասցի:

160. Որդեակ, եթէ պաշտոնեայ ես աստուծոյ, զգոյշ լեր և սրբութեամբ ծառայեալ նմա:

161. Որդեակ, որ ի մեղաց ոչ երկնչի, ճարակ հրոյ եղիցի:

162. Որդեակ, շուն, որ թողու զտէր իւր և գայ զհետ քո, քարիւ հալածեալ զնա ի քէն:

163. Որդեակ, մի՛ ստանար ինչս յանիրաւութենէ, զի մի կորուսանիցես զամենայն ստացուածս քո ընդ նմա:

164. Որդեակ, լաւ է թէ գողասցեն զինչս քո, քան թէ գողութիւն գտցի ի վերայ քո:

165. Որդեակ, ընդ մահ թշնամոյն քո մի՛ ուրախանար, զի կա և քեզ մահ:

166. Որդեակ, մի՛ յաճախեր ոտիւք ի տուն բարեկամին քո, զի մի թեթեւացիս: Գուցէ յագեսցի և ատեսցէ զքեզ:

167. Որդեակ, ի մարդոյ չարէ փախիր, և ընդ առն իմաստնոյ եղիցին գնացք քո:

168. Որդեակ, յորժամ վիշտ հասանէ քեզ, զաստուած մի՛ հայհոյեր, զի մի բարկասցի քեզ խստագոյն և տարածամ սատակեսցէ զքեզ:

169. Որդեակ, մի՛ առներ կին այրի, զի յորժամ նեղութեան հանդիպի և կամ այլ ինչ և ասիցէ. Աւաղ դառաջին այրն իմ, և զու տրտմիս:

170. Որդեակ, հաստատեալ յառակսն, որ ասեն. Ծնիր և կոշեալ որդի, զնեա և կոշեալ ծառա:

171. Որդեակ, յորժամ ասիցէ կին քո, եթէ խեղդեմ զիս ի ձեռաց քոց, զգոյշ լեր անձինդ, զի զքեզ կամի խեղդել:

172. Որդեակ, ագահութիւն մայր է ամենայն մեղաց և ծնօղ ամենայն չարեաց:

173. Որդեակ, ողորմութիւն և ճշմարտութիւն ձեռնտու է բարեաց և սէր առ ամենայն մարդիք:

163 D₄ զամենայն ուղիդ:

165 D₄ մահ առաջի քո, D₆ խնդալ փխ ուրախանար:

169 D₆ չիք՝ և կամ այլ ինչ:

170 D₄ ծանիր փխ ծնիր:

171 D₆ խեղդեմ փխ խեղդեմ զիս, ձեռաց քոց ծաղր արա զնա բայց:

174. Որդեակ, ազահուծիւն կորուստ է անձին և յիշատակ չարի և ատելութիւն առ ամենայն ոք, քանզի որ սիրէ զինչ՝ ատէ զընկերն, Վասն այնորիկ ազահուծիւն օտար է յամենայն բարի գործոց:

175. Որդեակ, եթէ դատաւոր ես, ուղիղ դատեսչիր, զի մի ի մեծ դատաւորէն պատուհասեցիս:

176. Որդեակ, դատաստան անիրաւութեան մի՛ առնեմ, զի թէ՛ պէտ և յաղթես ոսոխին, յաստուծոյ դատաստանացն երկիր:

177. Որդեակ, մի՛ սերմաներ ըռասմն չարի, զի մի անօրէն դահճաց մատնեցիս:

178. Որդեակ, օրինաց ունկն դիր և ի չարեաց մի՛ երկնչիր, զի պատուիրանն աստուծոյ պարիսպ է մարդկան:

179. Որդեակ, խրատ բարի տացես ամենայն մարդոյ և կոչեսցիս իմաստուն:

180. Որդեակ, դատաստան միակողմանի ոչ է պարտ առնել և ոչ՝ հաւատալ չարախոսութեան մարդոյ, մինչև լուեալ իցես զպատասխանիս միւսոյն: Ո՞ գիտէ՞ լինի թէ սա է սուտն և նա է ճշմարիտն, զի դեռևս չես տեղեակ, թէ զինչ է ասելոց միւսն:

181. Որդեակ, մի՛ ասիցես աղքատին և տկարին, թէ դու ինձ չար ոչ կարես առնել, քանզի տէր է վրեժխնդիր նոցա:

182. Որդեակ, զայր յականէ մի՛ խոտեր, զի բազում չարիք յանարգ մարդկաց ելանեն և ոչ ի պատուականաց:

183. Որդեակ, կրթեա զլեզուս քո ի խօսս բարիս և ի մէջ ընկերաց քոց վայելուչ երևեցիս:

184. Որդեակ, չար բանն արագ հասանէ ի լսելիս մարդկան, և որ խօսի զբարին՝ փառք անձին իւրում է:

185. Որդեակ, երկիր յաստուծոյ, և զչար գործս քո մի՛ ոք տասցէ, զի մի պատճառ լինիցիս ուսանելոյ նոցա:

186. Որդեակ, զոխս թշնամոյն հան ի սրտէ քումմէ, վասն զի սերմն չար է և չար պտուղ ծնանի:

174 D₅ այնորիկ ամենայն, D₄ անիրաւ է փխ օտար է D₆ ազահճ օտար են, չիք՝ յամենայն:

177 D₄ ուղիւ, D₆ ըռազմն:

180 D₄ լուիցես պատասխանի իրաւոյն փխ լուեալ-միւսոյն, D₆ ազաղակի ումեք փխ չարախօսութեան մարդոյ, իցէ դատացուածս փխ իցես զպատասխանիս, չիք՝ զի դեռևս-միւսն:

181 D₄ կամ տնանկին փխ և տկարին:

182 D₄ խոտորներ փխ խոտեր:

184 D₄ անարգ հասանիցէ փխ արագ հասանէ:

185 D₅ ումեք փխ ոք, D₆ թէ չար ինչ գործեցես փխ երկիր-գործս քո, նոցա և դու մասնակից լիցիս չարեաց նոցա:

187. Որդեակ, հետ խաղբի և հետ արբածի մի՛ հակառակիր և մի՛ ասեր, թէ քո չեմ:

188. Որդեակ, զմարդ, որ ի կապանս տանին և կամ յաւազակաց ի սպանումն, հեռի լեր ի նոցանէ: Ո՞ գիտէ, թէ զինչ ասէ և կամ ում նմանեցնէ, և չարիս ծնանիցի:

189. Որդեակ, յանիրաւէն փախիր, զի զանձն իւր մատնեալ է ի կորուստ և յապականութիւն:

190. Որդեակ, որ ծաղր առնէ զաղքատն, ինքն շուտ հասանի յաղքատութեան:

191. Որդեակ, որ սիրէ զչատախօսութիւն, անարգանս բերէ անձին իւրում:

192. Որդեակ, զչարախօսութիւն յումեքէ մի՛ ընդունիր, զի որպէս զսուր է, խոցատէ զսիրտ լսողին և մի՛ տրտմիր ի բարբառոյ նախատանաց, զի ընդունայն է, զի ոչնչանայ և անցանի որպէս զհողմն:

193. Որդեակ, ի մարդոց ծերոց և յիմաստնոց պատկառեա և ընդ նոսա լեր հանապազ:

194. Որդեակ, մարդ, որ սիրէ զխաղաղութիւն, հանապազ ուրախութիւն և ցնծութիւն է ի տուն նորա և գովեստ ի հրապարակս:

195. Որդեակ, ի գինարբունսն մի՛ սիրեր զչատախօսութիւն և մի՛ հակառակիր ընդ ումեք, զի ի նմանէ ծնանի կոխք և անհարկութիւն:

196. Որդեակ, ընդ առն լեզուանոյ մի՛ կռուիլ, զի այնպէս է. որպէս թէ ի վերայ հրոյ փայտ դիզես:

197. Որդեակ, խօսք կակուղ որպէս զչուր է և շիջուցանէ զհրացեալ և զգազանաբարոյ սիրտ մարդոյ, վասն զի պատասխանի խոնարհ խորտակէ զբարկութիւն:

198. Որդեակ ամբարտաւան մարդիք հեռանան ի բարեկամութենէ մարդկան և ի սիրոյ և առնուն անարգանս անձինն և մեկուսանան յընկերաց, նոյնպէս և ազահճն:

187 D₆ ասել փխ մի ասեր:

188 D₆ չիք՝ և չարիս ծնանիցի:

190 D₁ զաղքատութիւն փխ զաղքատն, D₄ շուտով:

191 D₄ զախտախօսութիւն փխ զչատախօսութիւն, անարգս, D₆ անձինն փխ անձինն իւրում:

192 D₆ զսուր է որ, չիք՝ և մի տրտմիր-որպէս զհողմն:

195 D₆ մարդոյ փխ ումեք, սպանութիւնք փխ անհարկութիւն:

196 D₄ դառն փխ առն:

197 D₆ որդեակ փխ վասն զի (Այդպիսով խրատը տրոնվել է), ի տնարհ և կակուղ համբերութեամբ:

198 D₄ բահանայքն փխ ազահճն:

199. Որդեակ, բարեբարոյ մարդիք և երկիւղածք ունկնդիր լինին բանից օգտակարաց, եթէ յիմաստնոց և եթէ պարզամտաց և առնուն յամենայնէ գովութիւնս անձինն:

200. Որդեակ, ի խոնարհութեան կալ զանձն քո հանապազ առամենայն որ, եթէ առ մեծամեծս և եթէ առ աղքատս, քանզի խոնարհութիւն մայր է խաղաղութեան և բնակարան ողջունի:

201*. Որդեակ, յորժամ արբենաս, փակեալ զեզուն քո և մի՛ բնաւ խօսիր, զի բնութիւն ձեռին քում ոչ է (12Ծ₆ և 13Ծ₄):

202*. Որդեակ, մի՛ տրտմեցուցաներ զոր, և ոչ տրտմիս յումեքէ (19Ծ₆):

203*. Որդեակ, այր շարագործ կարծէ ի միտս իւր, թէ զգործս իմ ծածկեմ և թաքուցանեմ: Եւ ոչ գիտէ, թէ նման է ի շուն մեռեալ և նեխեալ դժնդակութեամբ, որ ոչ ծածկի հոտ նորա (67Ծ₆):

204*. Որդեակ, թէ հանդիպիս կնոջ անառակի և լրբի, հուր մերձեցաւ յանկողինս քո և օձ շարագոյն յշտեմարանս քո, գազան անտառի ի մէջ խաշանց բոց և թշնամի սրով զինեալ ի զօրս քո (84Ծ₆):

205*. Որդեակ, պատրաստ լեր յագահութեան կերակրոց, զի ցաւս զարթուցանէ անձին (94Ծ₆):

206*. Որդեակ, բնութիւն մարդոյն նման է ջրոյ. թէ մեղր լինեալ քաղցրանայ, թէ սպառ լինալ լեղենայ (105Ծ₆):

207*. Որդեակ, կին, որ արհամարհէ զայր իւր և գովէ զբեզ, երկիր ի նմանէ, զի նման է դեղս մահաբերս, որ թագուցեալ լինի ի կերակուրս քաղցրագոյնս (218Ծ₆):

208*. Որդեակ, այր ագահ և զեղիս նման է ի թռչուն զիշակեր, զի ծանրացեալ և թուլացեալ թևօքն, ոչ կարէ թռչել և դիւրաւ ըմբռնի յորսողաց: Սոյնպէս և այր արբեցող և ագահ, զի թափի ի մտաց և ի զգայութեան և դիւրաւ ըմբռնի ի թշնամեաց յորոգայթս, թէ՛ հոգով և թէ՛ մարմնով (147Ծ₆):

209*. Որդեակ, այր անմիտ և արբեցող լաւ է քեզ թշնամի քան սիրելի, և ի խորհրդոց բոց հեռի արայ զնա (161Ծ₆):

210*. Որդեակ, որպէս լերինք շտեմարանք են սառնամանեաց, նոյնպէս և սիրտք նենգաւորաց բնակարան չարեաց (204Ծ₆):

Իսկ որ առնէ զխրատքս զայսոսիկ, գովի յաստուծոյ և ի մարդկանէ և եղիցի փառաւոր և պատուական աստ և ի հանդերձելումն:

199 Ծ₅ անձին ով մարդ:

201 Ծ₆ չիք՝ բնաւ:

210 Ծ₆ զայս ամենայն փխ զխրատքս զայսոսիկ, Ծ₄ հանդերձելումն ամէն:

Ծ₅ հանդերձելումն որում փառք յաւիտեանս ամէն հայր մեր որ յերկինս:

* * *

Ջայս ամենայն ուսուցանէի նադանայ, քերորդոյ իմոյ ես՝
հիկար դպիր, այսպէս կարծելով ի մտի իմում, եթէ պահեսցէ
զխրատս իմ ի մտի և կացցէ ի դրան արբունի: Իսկ նա հոսեաց
զբանս իմ, որպէս զփոշի առաջի հողմոյ:

5 Ջայս եղեալ ի մտի, եթէ հիկար հայրն իմ ծերացեալ է և
հասեալ է յափն գերեզմանին, զառածեալ են միտքն և մաշեալ
ամենայն մարմին նորա: Եւ սկսաւ նադան վատնել և կորուսանել
զամենայն ինչս իմ: Ոչ խնայէր ի ձիս և ի ջորիս, ի ծառայս
և յաղախեալս, այլ շարշարեալ տանջէր զնոսա և կորուսանէր
անխնայ:

Եւ յորժամ տեսի ես, եթէ նադան զգործս իմ ալլալեաց և
զինչս իմ վատնեաց, խօսել սկսայ և ասեմ ցնա, եթէ յինչս իմ՝
մի՛ մերձենար, զի ասացեալ է յիմաստնոցն, թէ ձեռք, որ չէ
վաստակել, ակն մի՛ խնայեսցէ:

15 Եւ երթեալ պատմեցի Սենեքարիմայ արքայի: Եւ նա կոչեաց
զնադան և ասէ. Որչափ հայր քո հիկար կենդանի է, յինչս
նորա մի՛ մերձենար:

Եւ յայնմ օրէ՝ ոխացաւ նադան ընդ իս և մահու սպասէր
անձին իմոյ և խորհուրդ շարութեան արարեալ ի մտի իւրում և
զրեաց հրովարտակս Բ. մինն՝ առ փարաւոն արքայն եգիպտացոց:
Եւ գրեալ էր այսպէս. «Ես՝ հիկար, դպրապետ Սենեքե-

2 Ծ₁₋₃ իմ փխ ի մտի իմում, Ծ₄ մտի իւրում:

5 Ծ₄ մտի իւրում:

6 Ծ₁₋₃ զառաջեալ:

8-9 Ծ₄ ոչ ծառայս և ոչ աղախեալս:

11 Ծ₄ տեսի ես իրկաբս:

13-14 Ծ₄ ձեռք որ ոչ են վաստակեալ և ակն ոչ խնայեսցէ ըստուգ են ասացեր:

15-16 Ծ₄ և ես յաւուր միում գնացեալ պատմեցի արքային իմոյ Սենեքարիմայ
արքային զոր ինչ առնէր ինձ և արքայն կոչեաց զնա թան և բազում
բանիւք զպարտեաց զնա փխ և երթեալ-զնադան:

18 Ծ₄ կամէր փխ սպասէր:

20-21 Ծ₄ եգիպտացոց և միւսն ալ Սենեքարիմա արքայն իմոյ առ իս:

որիմայ արքայի, գրեմ առ փարաւոն արքայդ եգիպտացոց: Գիտովիւն լիցի քեզ, զի յորժամ գիրս հասանի առ քեզ, վաղվադակի գումարեացես զզօրս քո և եկեսցես ի դաշտն Արծրունեաց, որ օր ժն լիցի հրոտից ամսուն, և ես տարայց և թագաւորեցուցից քեզ ի վերայ սորա. առանց աշխատանաց»:

5 Եւ դարձեալ գրեաց այսպէս. «Ի Սենեքարիմայ արքայէ ողջոյն առ խիկար դպրապետդ իմ: Յորժամ հասցէ գիր թագաւորութեանս իմոյ առ քեզ, ժողովեսցես զզօրս, որ ընդ ձեռամբ քո է և եկեսցես ի դաշտն Արծրունեաց, որ օր ժն լիցի հրոտից ամսուն: Եւ յորժամ մերձեսցիս, ճակատեսցես զզօրդ ընդդէմ իմ, որպէս զայն որ պատրաստին ի պատերազմ ընդդէմ թշնամեաց, քանզի դեսպանք փարաւոնի առ իս եկեալ են, զի տեսցեն զզօրսդ մեր և զարհուրեսցին»:

10 Եւ զգիրն առաքեաց առ իս, որպէս թէ ի թագաւորէն:
15 Եւ ինքն չոգաւ առ արքայն և ասէ. Ես զաղուհացն, զոր կերեալ եմ ի տան քո, ինձ քաւ լիցի նենգել արքայիդ, զի զհայրն իմ խիկար, զոր առաքեցեր ի հանգստեան, ոչ արար ըստ հրամանի քում, այլ եղեալ է ի կողմն թշնամեաց մերոց:

20 Եւ էր տուեալ զգիրն հաւատարիմսն թագաւորին, և նորա ետուն ի թագաւորն, և նա ետ ցնադան, և ընթերցաւ նադան,

21 (Էջ 199)—2 D₄ և էր գրեալ բերանէ իմմէ առ փարաւոն արքայն եգիպտացոց խիկար դպրապետս ի դրան Սենեքարիմայ արքայէն ողջոյն լիցի առ փարաւոն արքայթ Եգիպտացոց գիտովիւն լիցի քոյին տերութեանդ փխ և գրեալ էր—քեզ:

4—5 D₄ և ես զօրքս սորա առհասարակ կոտորեալ տայցեմ ընդ զօրսդ քո և յետոյ տարեալ թագաւորեցից քեզ ի վերայ յաթոռոյն սորա առանց աշխատութեանց փխ և ես—աշխատանաց:

6 և դարձեալ գրեաց,—այստեղից D₄—ում պատմվում է նույնը, բայց շարադրանքն այլ հետքակարգ ունի: Փարավոնին հղած նամակից հետո պատմում է հետեւանքները, թե ինչպես բուդբն քնկավ թագավորի ձեռքը: Նա հարցաքննում է, տրամում, վախենում խիկարի դավաճանությունից: Այնուհետև պատմում է, թե ինչպես նաքանը խիկարին է բուդբ հղում և ապա գնում քաղաքի մոտ, հորդորելով, որ գնան Արծվաց դաշտ: խիկարը գնում է:

Համեմատում ենք համապատասխանաբար. D₄ և դարձեալ նախան գրեալ կրկին թուղտ ի Սենեքարիմայ արքայէն առ իս այսպէս փխ և դարձեալ գրեաց այսպէս:

6—7 D₄ ողջոյն սիրոյ:

7—8 D₄ հասանէ գիրս թագաւորութեան:

11 D₄ նման փխ ընդդէմ:

15 D₄ և նախան չոգաւ առաջի արքային:

որպէս և գրեալ էր: Եւ ասէ արքայն. Ո՞վ ետ ի ձեզ զգիրս զայս: Եւ որպէս պատուիրեալ էր նոցա նադան, ասացին, թէ անցաւորք, որ յեգիպտոս երթային, նոքա ունէին զգիրս զայս, և ծառայք քո տեսեալ՝ առին բռնութեամբ: Եւ թագաւորն տրամեցաւ յոյժ և ասէ. Զի՞նչ արարի ես խիկարայ, որ զայսպիսի չարիս գործեաց մեզ: Եւ ասէ նադան. Մի՛ տրտմիր, արքայ, այլ երթիցուք ի դաշտն Արծրունեաց և տեսցուք, թէ այդպէս իցէ, յայնժամ զինչ և հրամայես՝ արասցուք:

5 Եւ ել թագաւորն և գնաց ի դաշտն Արծրունեաց:
10 Իսկ ես՝ խիկարս, յորժամ տեսի զգալն թագաւորին, պատրաստեցի զզօրս իմ ընդդէմ նորա, որպէս և գրեալ էր առ իս:

Եւ յորժամ ետես թագաւորն, տրամեցաւ յոյժ: Եւ ասէ նադան. Մի՛ տրտմիր, արքայ: Ես ածից զխիկար առաջի քո:

Եւ զայս լուեալ թագաւորին՝ դարձաւ յապարանս իւր:
15 Յայնժամ եկն նադան առ իս և ասէ. Հրաման տուր զօրացրդ երթալ ի տեղիս իւրեանց, և դու եկ առ թագաւորն: Եւ ես ելեալ գնացի խնդութեամբ, որպէս թէ կատարեցի զհրամայեալսն, և այժմ արժան եմ պատուոյ:

19 (Էջ 200)—4 D₄ և այսպէս նմանեցուցեալ էր զգիրն իմոյ գրին և զմատնեհարն իմոյ մատանեացս և արարեալ ընդ կամակից ի դրան արքունեաց զերիս այլս և տարեալ ետ զթուղտն ի նոսա և նոքա տուեալ թագաւորին և թագաւորն կոչեաց զնախն զի ընթերցող նայ էր ամենայն հրովարտաքի դրան արքունի և նա ընթերցաւ և լուաւ թագաւորն զբանն այն զասի հարաւ և յոյժ բարկացաւ ի վերայ խիկարս և նայեցեալ զգիրն և զմատնեհարն որ խիկարայ էր կամէր նոյն ժամոյն սպաննէր և եհարց արքայն զհաւատարքն և ասաց ով ետ ի ձեզ գիրս այս և նոքա որպէս ուսեալ էին նախանա ասացին անցաւորք որ յեգիպտոս երթային նոքա ունէին զգիրս զայս և մեք ըմբռնութեամբ առաք զգիրս զայս փխ և էր տուեալ—բռնութեամբ:

1 D₁ չիք՝ արքայն:

7 D₄ երթիցուք ամսոյ ժն—ին:

8 D₄ արասցուք հօրն իմ խիկարս:

9 D₄ և թագաւորն ելեալ առնէր պատրաստութիւն գնալ ի դաշտն այն որ օրն էր հրոտից ամսոյն ժն:

11 D₄ զզօրս իմ բաշխարտիկ գնալ, առ իս որ և օրն էր հրոտից ամսոյն տասնունհինին:

12 D₄ յորժամ գնացի ի դէմ նորա յայնժամ, նադան ցարքայն:

13 D₄ քո և զինչ որ հրամայես նմա արասցուք անպատճառ:

14 D₄ և արքայն լուաւ զայս:

15 D₄ չիք՝ առ իս:

16 D₄ զի երթիցեն փխ երթալ, թագաւորն հրամայէ քեզ:

17 D₄ խնդութեամբ առ թագաւորն:

17—18 D₄ կարծելով ի մտի իմում թէ կատարեցի զհրամանն արքային փխ որպէս թէ—պատուոյ:

5 Եւ յորժամ կացի ես առաջի արքային, ասէ ցիս. Ով հի-
կար դպիր, որ խորհրդակից մեր էիր և հրամանատու տանն
ասորոց, և այժմ ընդ է՞ր եղեր ի կողմն թշնամեաց մերոց և
նենգեցեր մեզ: Եւ ես ասեմ. Զի՞նչ է այդ զոր ասէքդ: Յայնժամ
10 զթուխսն, զոր գրեալ էր Նադան իմ բանիւ և նմանեցուցեալ էր
զգիրն իմոյ գրի, ետ արքայն ցիս և ասէ՝ ընթերցիր: Եւ իբրեւ
ընթերցայ ես, լուծաւ ամենայն անդամս իմ, և լեզու իմ գա-
լարեցաւ, և ես յափշեցայ և եղէ որպէս զմի ի յիմարեցոց:
Խնդրէի բան իմաստութեան և ոչ կարէի տալ պատասխանի:

10 Յայնժամ ասէ Նադան ցիս. Ի բաց կաց յերեսաց արքա-
յիդ, է, ալևոր զառածեալ և աղճատեալ: Տուր զձեռն քո յերկաթ
և զոտն քո ի կոճեղս:

Եւ արքայն դարձոց զերեսս իւր յինչն և ասաց ցԱբուս-
մաք վազիրն իւր, թէ տար, սպանեա զանաստուած հիկարդ:

15 Յայնժամ անկայ ես ի վերայ երեսաց իմոց և ասեմ. Աբ-
քայ, յափտեան կաց, ես զանձէ իմմէ չար ինչ ո՛չ գիտեմ, և ի
սրտի իմում չարութիւն ո՛չ գոյ, այլ հրաման արքայիդ եղիցի:
Բայց զայս խնդրեմ, զի հրաման տացես ի դրան իմում սպա-
նանել զիս:

20 Եւ հրամայեաց այնպէս:

Եւ յորժամ ելի յերեսաց արքային, գրեցի առ Աբեստան
կին իմ, եթէ հանցես ընդ առաջ իմ գուսանս և լալականս, զի
լացցեն զիս, և ես ի կենդանութեան իմում տեսից զսուգ իմ, և
զու արասցես խորտիկս գեղեցիկս և ըմպելիս անուշահամս ի
25 կերակրել զնոսա:

Եւ Աբեստան կինն իմ արար զամենայն, որպէս և ասացի
և ել ընդ առաջ իմ և եմոյծ զմեզ ի տուն: Եւ եդ սեղան և կերա-
կրեաց զնոսա և արբեցոյց նոցա գինիս հինս, մինչև թմրեցան
ամենեքեան և ի բուն մտին: Յայնժամ ես և Աբեստան կինն իմ

4 D₄ ով արքայ փխ զոր ասէքդ:

7 D₄ և տեսի զրանն զոր գրեալ կայր յայնժամ լուծաւ ամենայն մար-
մինս իմ և կապեցաւ լեզու իմ փխ լուծաւ լեզու իմ:

8 D₄ գալարեցաւ աղիք իմ:

10 D₄ երթ ի բաց փխ ի բաց կաց:

11 D₄ պիտի ձեռն քո և ոտդ ի կոճեղս երկաթի փխ տուր-կոճեղս:

18 D₄ խնդրեմ ի հրամանուցեդ:

20 D₄ և հրամայեաց արքայն այնպէս արասցեն փխ և հրամայեաց այն-
պէս:

21 D₄ գրեցի թուխտ:

22 D₄ կինն փխ կինն իմ:

28 D₄ չիք՝ և արբեցոյց-հինս:

29 D₄ ի խմելն զգինին հին փխ ամենեքեան, և ամենեքեան ի զինւորացն:

անկաք յոտս Աբուսմաքայ, և ասեմ. Ով Աբուսմաք, յիշեա
զաղուհացն, զոր կերեալ եմք և հայեաց յաստուած և մի՛ սպա-
նաներ զիս այլ պահեա ի թագստի, որպէս գիտես: Եւ յետ ա-
10 տուրց փոշիմանի արքայն և խնդրէ զիս: Եւ յորժամ տացես զիս
կենդանի, պարգևս մեծամեծս առցես վասն իմ: Է ոմն ի բան-
տին ի ծառայից իմոց և է մահապարտ, զի արիւն արար ի
դրան իմում: Տացես զհանդերձս իմ և զգեցուցես նմա և բե-
րեալ սպանցես զնա ըստ հրամանաց թագաւորին:

10 Իսկ Աբուսմաք զթացաւ ի վերայ իմ և արար որպէս և ա-
սացի: Եւ զինուորքն, թմբերեալք ի գինոյն, զարթեան ի մէջ գի-
շերին և սպանին զծառայն իմ:

Եւ ել համբաւ ընդ ամենայն երկիր, եթէ հիկար դպիր մե-
ռաւ:

15 Յայնժամ Աբուսմաք ընկերն իմ և Աբեստան կինն իմ ա-
րարին ինձ տուն գետնափոր, մերձ դրան իմոյ և արկին զիս
անդ և տային հաց և ջուր չափով:

Եւ զնաց Աբուսմաք առ թագաւորն և ասաց, եթէ սպանաւ
հիկար: Եւ որք լսէին զմահն իմ, աւաղէին և ասէին. Ո՞վ ոք
վճարեցցէ զգործս արքունեաց ճարտարութեամբ հիկարայ:

20 Եւ կոչեաց արքայ զնադան և ասէ. Երթ և արա սուգ ի վե-
րայ հօր քո: Եւ եկն Նադան և փոխանակ լալոյ ժողովեաց գու-
սանս և ուտէր և ըմպէր և զծառայս և զաղախնեայս իմ չարչա-
րէր դառնապէս և յԱբեստան կնոջէ իմմէ ոչ ամաչէր, մինչ զի
կամէր պոռնկել ընդ նմա, որ սնուցեալ էր զնա:

25 Եւ ես ի գետնափոր տունն լսէի զլացն և զհառաչն ծառա-

1 D₄ ասեմք լալով փխ ասեմ, Աբուսմաք ընկեր իմ հայեաց երկինս և
տես զաստուած քո աչօքդ և:

2 D₄ եմք ի միասին և յիշեա զօրն այն որ մատնեցին զբեզ Սենեքարի-
մա հօրն արքային և ես առեալ պահեցի զբեզ մինչև արքայն խնդրեաց
զբեզ և ես տարայց առաջի արքային առի պարգևս մեծամեծս և այլ
խնայեա ինձ և մի սպաններ, չիք՝ և հայեաց յաստուած:

3 D₄ թագեա զիս փխ պահեա, ահա գիտութիւն է որ յետ աւուրց փոշ-
մանի փխ որպէս գիտես—փոշիմանի:

5 D₄ կենդանի առաջի արքային:

11 D₄ զծառայն իմ և գիտացեալ թէ Խիկար է:

15 D₄ իմոյ և ես մտի անդ միայն գիտութեամբ Աբուսմաքա և Աբեստան
կնոջ իմոյ և այլ ոչ ոք գիտէին:

15—16 D₄ չիք՝ և արկին-չափով:

18 D₄ զմահն իմ ամենեքեան:

20—21 D₄ վասն հօր քո Խիկարա փխ ի վերայ հօր քո:

21 D₁ չիք՝ լալոյ:

լից իմոց: Եւ ես լայի ընդ նոսա, և ցանկալր անձն իմ սակաւ
հացի և պատառ մի մսոյ և բաժակի, և էի կարօտ ամենայն
բարութեանց:

Իբրեւ լուաւ փարաւոն արքայն յեգիպտացոց, եթէ սպանաւ
5 հիկարն, ուրախ եղև յոյժ և գրեաց հրովարտակս առ Սենե-
բարիմ արքայ և բանս հարցուկս և պատասխանիս խնդրել:

Եւ կոչեաց արքայն զնաղան և ասէ, եթէ գրեա պատաս-
խանիս եգիպտացոյն: Եւ նա ոչ կարեաց գրել զպատասխան
իւսածս բանիցն: Եւ տրտմեալ արքայն Սենեբարիմ և ասէ.
10 Աւաղ զքեզ, հիկար դպրապետ իմ: Եւ մորմոքէր ի կսկծոյն:

Իբրեւ գիտաց փարաւոն, եթէ ոչ կարացին տալ պատաս-
խանի գրոյն, առաքեաց զօրս բռնաւորս, և առին հարկս ի Սե-
նեբարիմայ: Եւ որչափ յամեաց հիկար ի բանտին, բազմացաւ
հարկն փարաւոնի յԱսորեստան: Եւ որք էին ընդ ձեռամբ Սե-
15 նեբարիմայ, աղքատացան յոյժ: Եւ աւերեցաւ երկիրն ամե-
նայն, և ամենայն բնակիչք Ասորեստանեաց փախեան, և տուն
զանձուց արքային դատարկացաւ:

Եւ յոյժ տրտմեալ արքայն Սենեբարիմ և ասէ. Աւաղ զքեզ
հիկար, զի ի խօսս մարդկան կորուսի զքեզ: Ով ոք տայր զքեզ
20 ինձ կենդանի, բազում ինչս տայի նմա և հաւասար թագաւո-
րութեանս իմոյ պատուէի զնա: Եւ Աբուսմաբ ոչ յատնէր ար-
քային, մինչև յոյժ նեղացի և գիտացէ զօգուտն հիկարայ:

Եւ դարձեալ առաքէ փարաւոն հրովարտակս Սենեբարի-
մայ: Եւ է այսպէս. «Ի փարաւոն արքայէ եգիպտացոց ողջոյն
25 առ Սենեբարիմ արքայդ Ասորեստանեաց. Գիտութիւն լիցի

քեզ, զի կամիմ ապարան շինել ընդ երկինս և ընդ երկիրս ի-
մէջ: Առաքեա առ իս այր իմաստուն, որ եկեալ շինեսցեն և այլ
զոր ինչ և հարցանեմ, տայցեն զպատասխանիսն: Եւ եթէ ան-
փոյթ արասցեն զասացեալսն իմ, դամ բազում զօրօք և աւերեմ
5 զաշխարհս քո և բառնամ զթագաւորութիւնս քո»:

Եւ յորժամ լուաւ զայս արքայն Սենեբարիմ, տրտմեցաւ
յոյժ, խռովեցաւ յոգի իւր: Եւ ժողովեաց զամենայն մեծամեծս
իւր և ասէ ցնոսա, թէ զինչ արասցուք պատասխանի բանիս այ-
սորիկ: Եւ նորա ասեն, եթէ ոչ այլ ոք կարող է տալ պատաս-
10 խանի այդորիկ, բայց եթէ նաղան, զոր ուսեալ է ի հիկարայ:
Նա վճարեսցէ զգործդ զայդ:

Եւ կոչեաց թագաւորն զնաղան և ետ զթովստն փարաւոնի-
ն: Եւ յորժամ ընթերցաւ և գիտաց, ի ձայն բարձր աղաղակեաց և
ասէ. Ով թագաւոր, զայդ բանքդ դեքն ոչ կարեն վճարել, կամ
15 տալ պատասխանի, ես զիա՞րդ կարացից: Եւ հայրն իմ հիկար,
թէ կենդանի էր և նա ևս ոչ կարէր տալ պատասխանի բանիցդ
այդորիկ:

Իբրեւ լուաւ Սենեբարիմ զբանս նաղանայ, յարեալ աթոռոյ
իւրմէ և նստաւ ի վերայ մոխրոյ: Կոծէր զանձն իւր և ասէր.
20 Աւաղ, աւաղ զքեզ, հիկար, դպիր և իմաստուն: Եթէ տայր ինձ
ոք զքեզ կենդանի, ես տայի նմա զամենայն, զոր ինչ և խնդրէր
յինէն:

Յայնժամ եկաց Աբուսմաբ առաջի արքային և ասէ. Թա-
գաւոր, յաւիտեան կաց, որ զհրամանս թագաւորի ոչ առնէ,

1 D₄ և ես զնոսա հաւասար աւաղի զնոսա փխ և ես լայի ընդ նոսա:

2 D₄ գինոյ փխ բաժակի:

4 D₄ չիք՝ փարաւոն:

8 D₄ զոր խնդրէ եգիպտացոյն փխ եգիպտացոյն:

8—9 D₄ տալ պատասխանի զքեզ զդարձուածս բանին փխ զքեզ զպատաս-
խան իւսածս բանիցն:

14 D₄ ի վերա Ասորեստանի փխ յԱսորեստան:

14—17 D₄ և եղեն Ասորեստան ընդ ձեռամբ ի ներքս փարաւոնի և որչափ
ամեաց հիկար ի բանտն այնչափ զօրացաւոն ի վերա Ասորեստանեաց
կամէր աւեր տալ և բառնալ գերկիրն և տուն զանձուց դատարկեցաւ
և որք էին ընդ ձեռամբ Սենեբարիմ աղքատացան յոյժ և աւերեցաւ
երկիրն ամենայն բնակիչք Ասորեստանեաց փախեան և մնաց երկիրն
դատարկ փխ եւ որք էին—դատարկացաւ:

21—22 D₄ նմա փխ արքային:

23 D₄ դարձեալ յաւուր միում:

1—2 D₄ ի յերկինս և ընդ երկրիս մէջ ապարան շինել որ ոչ հասեալ լինի
երկրի միայն երկնի և երկրի մէջ լինի փխ ապարան շինել—ի մէջ:

3 D₄ հարցանեմ բան իմաստութեան:

6 D₄ թագաւորն փխ արքայն:

9 D₄ կարէ փխ կարող է:

10 D₄ բանիցդ այդմիկ փխ այդորիկ:

13 D₄ ընթերցաւ և ոչ կարաց տալ պատասխանի, չիք՝ և գիտաց ի ձայն
բարձր:

14 D₄ թագաւոր յաւիտեան կաց:

15 D₄ տալ բանիցդ այդմիկ:

20 D₄ զպրապետ փխ զպիր, իմաստուն կորուսի զքեզ հարտար և խօսա-
տու մարդկան, ո՞չ փխ եթէ:

22 D₄ յինէն և հաւասար թագաւորութեան իմոյ պատուէի զնա:

23—24 D₄ արքա փխ թագաւոր:

24 D₄ ով ոք փխ որ:

մահապարտ է: Դու հրամայեցեր զհիկար սպանանել, և նա դեռևս կենդանի է: Եւ ասէ թագաւորն ցնա, թէ ով Արուսմաբ, եթե զհիկար կենդանի ցուցցես ինձ, առցես զոր ինչ և խընդ-
րեսցես յինէն:

5 Յայնժամ Արուսմաբ, իբրև զսրաթոշ հաւն, եկն առ իս և երաց զգետնափոր տունն և եհան զիս: Եւ էին երեսք իմ ալլա-
զունեալ և գլուխ իմ թաղկեալ և ըզնկունք իմ որպէս զարծույ
աճեալ:

10 Եւ իբրև կացոյց զիս առաջի արքային, և նա կորացուցա-
նէր յինէն զգլուխս իւր և ամաշէր հայել յերես իմ: Եւ ասէ ցիս.
Ով հիկար դպրապետ իմ, երթ ի տուն քո և դարմանեա զանձն
քո աւուրս ինչ և ապա՝ եկեսցես առ իս:

15 Եւ ես գնացի ի տուն իմ և դարմանեցի զանձն իմ և եկի առ
թագաւորն: Եւ ասէ ցիս թագաւորն. Մեղայ քեզ, հայր հիկար,
զի լսեցի նաթանայ քեր որդւոյ քո: Եւ ես երկիր պագի առաջի
թագաւորին և ասեմ. Որովհետեւ տեսի զերեսս արքայիդ՝ կեն-
դանի եմ, և ամենայն շարիքս իմ ի բարի դարձաւ: Եւ ասէ թա-
գաւորն. Օրհնեալ է օրս այս, որ տեսի զհիկար կենդանի: Եւ
նստոյց զիս առ ինքն և ասէ. Լուա՞ր եթէ զինչ է գրել առ մեզ
20 եգիպտացիին: Եւ ետ ցիս զգիրն: Եւ ընթերցայ և ասեմ. Ո՞վ ար-
քայ, մի՞ հոգասցես վասն բանիդ այդորիկ, այլ առաքեա զդես-
պանսն երթալ ի տեղիս իւրեանց, և ես յետոյ երթեալ, կատա-
րեցից զհրամանս փարաւունի:

25 Եւ իբրև ուղարկեաց զնոսա, ասի թագաւորին, եթէ տուր
քարոզ կարդալ, եթէ հիկար կենդանի է, և ամենեքեան որ լսի-
ցեն, դարձցին ի տեղիս իւրեանց:

Եւ հրամայեաց թագաւորն, և քարոզ կարդացին, եթէ հի-
կար կենդանի է: Եւ ամենեքեան, որք լուանն, դարձան ի տեղիս
իւրեանց: Եւ ուրախացաւ թագաւորն և պատուէր զիս և զԱրուս-

3 D₄ կենդանացուցես, չիք՝ ինձ:

9 D₄ տարաւ փխ կացոյց, արքային կացոյց:

10 D₄ ցիս արքայն:

12 D₄ երիս փխ ինչ:

13 D₄ իմ և անուշ իւղով անուշահոտեացա, ելեալ զնացի փխ եկի:

15 D₄ լսեցի զբան:

16 D₄ թագաւորին իմ:

22 D₄ յետ ինչ աւուրց փխ յետոյ:

24 D₄ զդեսպանքն ելեալ զնացին ի տեղիս իւրեանց առ փարաւուն ար-
քայն փխ զնոսա:

29 D₄ եւ յոյժ ուրախացաւ:

մաբ ընկերն իմ ընդ իս, որ ետ զիս կենդանի և ուրախացոյց
զնա:

5 Եւ ես ետու բերել Բ ձագս անգղ հաւու և Բ տղայ փոքրիկ
դեռախօս և ասացի սնուցանել զձագսն հում մսով և տղայսն,
զի ասէին. Բերեք քար և կիր, որ գործենք:

10 Եւ իբրև հաստատեցան թեք ձագուցն և թռանէին, յայն-
ժամ սահմանեցի սնտուկ մի փայտեայ, զվերէն ի բաց ունելով:
Եւ դնէի զմանկունս անդ և լծէի զանկղսն, որ առեալ վերանա-
յին: Եւ կայր ի ձեռս մանկանցն իւրաքանչիւր շամփուր մի միս,
որ թէ բարձրացուցանէին զմիսն, հաւքն ի հետ վերանային և
թէ ցածուցանէին՝ նա զհետ իջանէին:

15 Յայնժամ առի հրաման ի թագաւորէն և գնացի յեգիպ-
տոս և մտի առ փարաւուն արքայն և երկիրպագի նմա: Եւ նա
մեծարեաց զիս և նստոյց առ ինքն: Եւ խոսէաք բանս, զոր պի-
տոյ էր մեզ:

Եւ ասէ փարաւուն ցիս. Ո՞ւր են արուեստաւորքն, որ շինե-
լոց են զապարանսն: Եւ ասեմ ցնա, եթէ ի ճանապարհհին աշ-
խատեալ էին և ննջեալ հանգչին, բայց տեսցես ի վաղին:

1 D₄ կենդանի թագաւորին:

4—5 D₄ սկսա ուսուցանել ձագուցն ուտել հում միս և տղայոցն ուսուցի
միայն ասել թէ բերեք քար և կիր որ գործեսցաք զապարանն թագա-
ւորին փխ և ասացի-գործենք:

8—11 D₄ և կապեալ էի պինդ պարանօք զսնտուկն և զշուանն լուծի ի մէջն
անկըղոյ հաւուցն որ և առեալ վերանային եւ կայր ի ձեռս մանկանց
մի մի շամփուր միս որ թէ բարձրացուցանէին շամփուրն մսով
և հաւքն վերանային ընդ սնդկովն ի բարձր ելանէին և կամէին առ-
նուլ միսն և որքան ոչ կարենային առնուլ միսն նա այլ աւելի բարձ-
րանային սնտուկովն և տղայքն ի մէջն բարձր ձայնիւ աղաղակէին
և ասէին թէ բերեք քար և կիր զի գործեսցաք զապարանն թագաւորին
մինչև վերուստ ի վայր գայր ձայն տղայոցն եւ թէ զմիսն աստ և
անդ շրջեցուցանէին նա հաւքն ի միսն վազէին զսնտուկ աստ և անդ
վերացեալ շրջեցուցանէին և յորժամ կամենային իջանել ընդ երեսս
երկրի նոյնժամայն խոնարհեցուցանէին տղայքն զշամփուրն ի վայր
և հաւքն ի միտսին գային խոնարհութեամբ ընդ երեսս երկրի նոյն-
ժամայն առնէին զմիսն և կերակրէին փխ լծէի-իջանէին:

12 D₄ Եւ յորժամ տեսի որ հաստատեցաւ բանն և ուսուցի զայս հնարս
ամենայն յայնժամ առի հրաման ի թագաւորէն իմէ և ելեալ փխ
յայնժամ—թագաւորէն և:

13 D₄ արքայն Նգիպտացոյ:

14 D₄ բանս բազում գոր ինչ:

Եւ ի վաղիւն ասէ ցիս փարաւոն, թէ աստ ի վերայ քա-
ղաքիս կամիմ շինել զապարանսն, զի հանապազ նայիմ ի վե-
րայ քաղաքիս և զուարճանամ: Եւ ես ասեմ ցնա, եթէ, ով ար-
քայ, տուր զվարձս նոցա, զի եկեալ շինեսցեն: Եւ ասէ փարա-
ւոն. Երդնում ի գլուխ իմ, զի յորժամ տեսանիցեմ զարուեստա-
ւորան քո, զի ելանիցեն յօդս շինել զապարանս, յայնժամ բա-
զում պարգևս տացից քեզ և նոցա:

Եւ ես գնացեալ պատրաստեցի և թոռցի զհարն, և նոքա
բարձրացան և ելին յօդս, որպէս ուսեալ էին: Եւ մանկտին
ձայնէին, թէ բերէք քար և կիր, զի շինեսցուք ասպարանս թա-
ղաւորին: Եւ զարմացեալ փարաւոն և ամենայն եգիպտացիքն:
Եւ յոյժ պատուեաց զիս արքայն և ետ ինձ հանդերձս մեծա-
գինս, նոյնպէս և ճարտարացն, որ ընդ իս էին: Եւ հրամայեցի
նոցա իջանել ի վայր: Եւ գնացեալ յիջևանս մեր՝ հանգեալ:

Եւ ի վաղիւն գնացի առ թագաւորն, և խօսէալ ընդ մի-
մեանս: Եւ ասէ ցիս թագաւորն, թէ զինչ է անուն քո: Եւ ես ա-
սեմ. Աբիկամ է անուն իմ: Ասէ թագաւորն. Վասն է՞ր է այդ-
պէս անուն: Եւ ես ասեմ. Վասն այնորիկ է, քանզի ստրուկ եմ
Սենեքարիմայ արքային:

Իբրև լուաւ փարաւոն, տրտմեցաւ յոյժ և ասէ, եթէ այդ-
պէս անարգ թուեցայ յաշս Սենեքարիմայ, որ ստրուկ մի ա-
ռաքեաց առ իս տալ ինձ պատասխանի: Եւ ասէ ցիս. Երթ ի
տուն քո և ի վաղիւն եկեսցես առ իս:

Իբրև վաղն լուացաւ և ես գնացի անդ: Եւ հրամայեալ էր
թագաւորն զօրաց իւրոց, զի զգեցեալ էին հանդերձս կարմիրս,
և ինքն զգեցեալ էր ծիրանիս և նստեալ յաթոռ իւր:

Եւ ասէ ցիս. Ասա ինձ, Աբիկամ. ես ո՞ւմ նման եմ և կամ
իմ զօրքս ո՞ւմ նման են: Եւ ես ասեմ, եթէ նման ես դու դիցն և
նախարարքդ՝ քրմաց նոցա: Եւ ասէ ցիս. Երթ յիջևանս քո և ի
վաղիւն եկեսցես այսր:

8—10 D₄ և գնացեալ պատրաստեցի և առեալ բերի ի մէջ քաղաքին ի տես
ամենեցուն որ քաղում եգիպտացւոց ի տեսութիւն և մանկտիքն բարձ-
րացուցին զմիս և հաւքն առեալ զստուկն բարձրացան և մանկտիքն
սկսան աղաղակել և ասել թէ բերէք փխ եւ ես-թէ բերէք:

12 D₄ եւ ես ասեմ արքա առաքեալ ի վեր քար և կիր զի շինեսցեն զապա-
րանսն և նա ասէ զարմանալի է բանքս այս զի այսօր տեսի զսքանչե-
լիս անկ և ես հրաման ետու մանկանցն իջանել ի վայր և արքայն
յոյժ մեծաբեաց զիս փխ և յոյժ պատուեաց զիս արքայն:

13 D₄ ճարտարացն իմոց:

13—14 D₄ և առեալ գնացաք ի յօթևանս մեր հանգեալ փխ որ ընդ իս-
հանգեալ:

24 D₄ և իբրև լուացաւ վաղիւն, ես ելեալ ես:

Եւ ի վաղիւն զգեցուցեալ էր զօրացն սպիտակ և ինքն
զգեցեալ էր կարմիր: Եւ ասէ ցիս. Ես ո՞ւմ նման եմ և կամ իմ
զօրքս ո՞ւմ նման են: Եւ ասեմ նմա, եթէ նման ես դու արեգա-
կանն և նախարարքդ՝ ճառագայթից նորա: Եւ ասէ ցիս. Երթ ի
տուն քո և ի վաղիւն եկ առ իս:

Եւ ի վաղիւն զգեցուցեալ էր զօրացն գոյնզգոյնս և ինքն
զգեցեալ էր փետրածոյս և ասէ, Ես ո՞ւմ նման եմ և կամ իմ
զօրքս ո՞ւմ նման են: Եւ ես ասեմ, նման ես դու գալարոյ և
զօրքդ՝ ծաղկանց նորա:

Եւ լուեալ զպատասխանիս զայսոսիկ և ուրախ եղև յոյժ և
դարձեալ ասէ ինձ, եթէ այժմ հարցանել կամիմ քեզ բանս և
դու ասացես ինձ զճշմարիտն: Եւ ասէ ցիս, եթէ Սենեքարիմ
արքայն ո՞ւմ նման է: Եւ ես ասեմ. Քաւ լիցի քեզ յիշի զար-
քայն Սենեքարիմ, բանդի նստեալ ես:

Եւ նա յարեաւ ի վերայ ոտից, և ես ասեմ ցնա, եթէ Սենե-
քարիմ արքայն նման է Բելշիմի և նախարարք նորա՝ փայլա-
տականց նորա: Յորժամ կամի ածէ՞ զանձրև և հարկանէ ցօղ,
եկանէ ի բարձունս և որոտա թագաւորութեամբ և կալնու զճա-
ռագայթս արեգականն: Եւ յորժամ կամի ածէ՞ կարկուտ և ման-
րէ՞ զփայտ զշոր և զգալար և ծագէ արև և զուարճացուցանէ
զբոյսս զալարոյ:

Եւ ասէ ցիս թագաւորն, եթէ ասա ինձ զճշմարիտն, զի՞նչ
է անուն քո: Եւ ես ասեմ. Խիկար է իմ անուն: Եւ ասէ թագա-
ւորն. Ով թշուառական, կենդանացա՞ր: Եւ ես ասեմ. Որովհետև
տեսի զերեսս քո, կամ կենդանի:

Եւ ասէ արքայն. Օրհնեալ է օրս այս, զի զԽիկար կենդանի
տեսի աշօք իմովք: Եւ ես անկեալ երկիր պագի նմա: Եւ նա ու-
րախ եղև յոյժ, և ասացաք զամենայն անցս, զոր անցեալ եղև
ընդ մեզ: Եւ գոհացաք զաստուծոյ:

30 Յայնժամ հնարց ընդ իս և ասէ, եթէ կայր սիւն մի և ի վե-
րայ նորա՝ ժի մարգը և ի վերայ նոցա՝ անիւք և, և ի վերայ

6 D₄ և վաղիւն ելեալ գնացի տեսի որ զգեցուցեալ էր:

15 D₄ յարեաւ յաթոռոյն և եկաց ի վերա ոտիցն փխ յարեալ ի վերայ ոտից:

16 D₄ Բելշիմի:

21 D₄ գալարոյ և անէ նորայ ստանի ամէն բոլոր երկիր:

24 D₄ թագաւորն եթէ ասա ինձ, թշուառական յերբ:

28—29 D₄ և սկսա խօսել զամենայն անցս զոր երբեք նախնայն ընդ զլուխս իմ
զամենայն պատմեցի փարաւոնի արքային և նա զարմանալ և փառս
և տունը աստուծոյ փխ և ասացաք-զաստուծոյ:

Ճիշդ անուանցն՝ սուրհանդակք Բ, Բ, մինն՝ սև և միւսն՝ սպի-
տակ:

Եւ ես ասեմ. Ով արքայ, զայդ ասորոց հովիվքն այլ գիտեն: Սիւնն տարին է, մարգն Թժ ամիսքն են, անիւքն Լ առուրքն են, սուրհանդակքն՝ սև և սպիտակ, տիւ և գիշերն է:

Ասէ արքայն. Զի՞նչ է այս, որ յճգիպտոսէ մինչև ի նինուէ
ԾՃ խրախս է. զիա՞րդ լուան կանայք մեր զխրխնջիւնն երիվա-
րաց ձերոց և վրիժեցան:

Իսկ ես ելեալ ի դուրս, կալայ արիս մի և տանջէի զնա: Եւ պատմեցին թագաւորին, եթէ Խիկար անարգէ զդիսն մեր: Եւ կոչեաց զիս թագաւորն և ասէ. Ընդ է՞ր անարգես զդիսն մեր և տանջես զաքիսդ: Եւ ես ասեմ ցնա, եթէ վնաս մեծ արար սա ինձ, զի թագաւորն իմ տուեալ էր ինձ աքաղաղ մի, որ ձայն նորա կարի քաղցր էր, և նա զարթուցանէր զիս ի ժամու երթալ յարքունիս, և սա ի գիշերիս յայսմիկ չոգաւ և եհատ զգլուխ աքաղաղին և եկն աստ: Եւ ասէ թագաւորն ցիս, եթէ որչափ ժերացար բանք և իմաստութիւն քո ջրեցան: Յնգիպտոսէ մինչև ի Նինուէ ԵՃ խրախս է, և մին աքիս ի միում գիշերի որպէ՞ս կարէ գնալ անդ և գործել զոր ասեսդ: Եւ ես ասեմ. Որպէս խրխնջունն, գոր յուան կանայք ձեր և վրիժեցան:

Ասէ արքայն, եթէ կամիմ զի մանեսցես ինձ պարան աւագի: Եւ ասեմ. Այո, եղիցի: Եւ ելի դուրս:

Յայնժամ թագաւորն ասէ ընդ իւրքն ամենայն, եթէ զինչ
և ասիցէ իրկարն դուք ասացէք. Մեք ամենեքեան լուեալ եմք
զբանդ զայդ և զիտեմք:

Եւ իմ գիտացեալ զխորհուրդս նոցա, առի թուղթ և գրեցի
գալս. «Ի Սենեքարիմայ արքայէ ողջոյն առ փարաւոն արքայդ

9 D₄ սկսւմ տանջել փխ տանջէի:

9—10 D_4 և զնայեալ մերձակայքն թագաւորին պատմեցին փիլի և պատմեցին թագաւորին:

11 D₄ Թագաւորն ի ներս:

11—12 **D₄** ով խիկար ընդէր անարգես և տանջես զդիսն մեր զաքիսդ:

15 D₁ Ի գերշերի միոյ փխ Ի գերշերիս յայտմիկ:

17 D₄ մեծացար փխ ծերացար:

20 D₄ Ժպլրհեցան փիլ ղրթեցան, ժպրհեցան և թազաւորն ալ ոչ զարայ տալ պատասխանին և ես ելեալ գնացի յօթեան իմ և ի վաղիւն կոչեայ գիւ արքայն ելեալ գնացի:

21 D₄ ասէ ցիս ով խիկար փխ ասէ արքայն, շինես փխ մանեսցես:

26 Օ₄ ես լուս փխ իմ գիտացեալ:

27 D₄ արքայից արքայէ, ողջոյն սիրով:

Նգիպատացուց: Կարոտ եմք եղբարք եղբարց և թագաւոր թագաւորաց: Ի ժամանակիս յայսմիկ ծախք բազումք եղեն մեզ և արծաթ բազում պահասեաց ի գանձուց մերոց: Եւ արդ, զայն որ ունիմքս առ քեզ ի պահեստի արծաթ ճ սիկլն, արդ առաքեա ի ձեռն գրոյդ»: Եւ մտի առ թագաւորն և ասեմ. Յայսմն գրի հանց բան կա, որ ո՛չ թագաւորդ և ո՛չ նախարարդք քո լսել չեք: Եւ որպէս ասացեալ էր նոցա թագաւորն, ասացին ամենեքեան, թէ լուեալ եմք և գիտեմք զբանդ զայդ: Եւ ես ասեմ. Երբ գիտէք կարդացէք զգիրս և տուք զարծաթն:

10 Եւ տեսնալ արքային և զարմանայր ընդ հանճարս իմ, զոր
առնէի: Եւ ասէ ցիս. Եթէ ոչ մանես ինձ պարան աւազի, ոչ
տանիս պարծաթն յեգիպտոսէ:

15 Եւ ես ելեալ մօտի ի տուն մի և ծակեցի զորմն տանն, և ի ծագեալ արեւուն՝ ցալթեաց ի տունն: Եւ ես առեալ փռչի աւազի, արկանի ի ծակն և փշէի ի նա, և երևէր որպէս մանոցը: Եւ ասեմ ցարբայն. Հրաման տուր, զի ժողովեացեն զպարանն, և ես ալ մանեցից:

20 Եւ իբրեւ ետես արքայն, ուրախ եղև և ասէ. Ով խիկար,
օրհնեալ ես դու առաջի դիցն: Եւ պարգևս բազումս ետուր ինձ
և զհարկն, գոր խնդրէր՝ եթող: Եւ սիրով արձակեաց զիս:

Եւ ելեալ գնացի աշխարհն իմ:

Եւ իբրեւ մերձ եղէ անդ, ել ընդ առաջ իմ արքայն Սենե-
քարիմ և խնդովթեամբ ողջունեաց զիս և առեալ տարաւ յա-
պարանս իւր և ի զլուսն բազմականին բազմեցոյց զիս և արար
խրախուժիւն մեծ և պարգեւս բազումս տալի ինձ և ասէ ցիս,

4--5 D₄ ասաքէա փռթոյ:

9 D₄ դաբժաթն ահա դուք բերնով ձերով վկայեցիք:

12 D₄ յի՛նէ՛ն փխ յԵղիպտոսէ:

14 D₄ ցաթեաց արևն:

16 D₄ ցարքայն թագաւոր:

19 D₄ դիցն է ես երկիրը ազի նմա և սելով ահա այս են մանոցքն աւա-
ղեալ:

20 D₄ խնդրէր ի մեզանէ, եթող զնա և ես առեալ բազում արծաթ և
 21—22 D₃ և ես ողջունեցի զնա արքա բարով կաց և երկրպագի առաջի արքա-
 յին և ելի ի ճանապարհ և մերձ եղէ աշխարհին իմոյ փխ եւ իւեալ-
 եղէ անու:

23 D_A *qhu* *h* *hu* *qhu*:

25 D₄ ուրախութիւն մեծամեծ լիկ խորախուռն մեծ:

եթէ՝ զինչ կամ է քո խնդրեա յինչն, և տաց քեզ: Եւ ես երկիր պագի նմա և ասեմ. Զամենայն, զոր ինչ պարգևել կամիս ինձ, շնորհեա զայն Աբուսամբայ ընկերի իմում, որ եղև պատճառ կենդանութեանս իմ, այլ ինձ տացես զնադան, զոր ուսուցի, զի ոչ ուսաւ զառաջին ուսումն բարիոր:

Եւ արքայն ետ զնա ի ձեռս իմ: Եւ ես առեալ զնա և տարի ի տուն իմ և կապեցի զնա շղթայիւք ի սին մի քարեայ, ի դրան սրահի իմում: Եւ եղի նմա պահապան զմի ի ծառայից իմոց, զի ի մտանելն և յեկանելն իմ, զոր ինչ և ասիցեմ նմա, գրեսցէ զամենայն:

Եւ իմ առեալ բիր և հարկանէի զնա: Եւ ասէ նադան. Զի՞ ոխացար ընդ իս, հայր: Եւ ես հարեալ բրին ի կուշտս նորա, և ասեմ.

1. Որդեակ նադան, որ ընդ ականջն ոչ լսէ, ընդ թիկունսն լսեցուցանեն:

2. Որդեակ, ես յաթոռ փառաց նստուցի զքեզ, և դու յաթոռոյ իմմէ կործանեցեր զիս:

3. Որդեակ, ես զքեզ բարի խրատիւք ուսուցանէի, և դու կամեցար ի դուր կործանել զիս, բայց անմեղուիւն իմ ապրեցոյց զիս ի ձեռաց քոց:

4. Որդեակ, եղեր դու որպէս կարիճն, որ եհար զասեղն, և ասէ. Յհա խայթոց, որ շար է քան զքոյդ:

5. Որդեակ, դարձեալ եհար զթաթ ուղտոյն, և նա կոխեալ ի վերայ նորա և ճմլեաց և ասէ. Գերեկ, ոչ գիտացիր, թէ շունչ քո յոտս իմ էր:

4 D₄ զոր ինչ:

5 D₄ և նա փխ զի, լուաւ փխ ուսաւ, բարիոր ոչ էր և յետինն բարիոր ինչի:

9-10 D₄ զամէնն գրէ ի մէջ թղթի փխ զրեցէ զամենայն:

11 D₄ բիր մի, սկսաւ հարցանել փխ և հարկանէի զնա:

12 D₄ չիք՝ բրին:

1 D₆ չիք՝ նադան:

3 D₆ իմաստութեան վարժէի փխ բարի խրատիւք ուսուցանէի:

5 D₄ զտուն փխ զթաթ, ճմլեաց զնա, չիք՝ գերեկ:

6. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զայծն, որ ուտէր զտորունն: Եւ նա ասէ. Ոչ գիտես, թէ ինչ շիկեն զմորթ քո, զի՞ ուտես զիս: Եւ ասէ այծն. Ես ի կենդանութեան իմում ուտեմ զքեզ, և յետ մահուան իմոյ թող խլեն զտակ քո և շիկեն զմորթ իմ:

7. Որդեակ, եղեր որպէս զայն, որ ձգեր նետ յերկինս և ոչ կարաց հասուցանել ի վեր, այլ զանօրէնութիւն շահեցաւ: Եւ դարձաւ նետն ի գլուխն իւր:

8. Որդեակ, այսպէս կարծէիր, թէ զտեղի նորա լնում, բայց թէ իցէ ագի խոզին երկայն իբրև կանկունս է, զծիոյ տեղին ոչ կարէ լնուլ և թէ լիցի ասրն նորա ծիրանի, զմարմնով թագաւորի ոչ ագանի:

9. Որդեակ, ես այսպէս ասէի, թէ կացցես ի տան իմում և ժառանգեսցես զինչս իմ: Իսկ ընդ անօրէնութեան քում ոչ հաճեցաւ քեզ աստուած:

10. Որդեակ, եղեր որպէս զգայլն, որ պատահեաց իշոյն և ասէ. Ողջոյն քեզ, յաւանակ: Եւ ասէ էջն, թէ այդ ողջոյնդ տեսան իմոյ, որ արձակեաց զպարան յոտից իմոց և ետ տեսանել զդէմս քո շար և արենարբու:

11. Որդեակ, եղեր որպէս զորոգայթն, որ թաղեալ կայր յաղբն և ունէր զհատն ի բերանն: Ետես զնա ճնճղուկն և ասէ. Զի՞նչ գործես: Եւ նա ասէ, թէ յաղթս կամ առ աստուած: Ասէ ճնճղուկն. Այդ որ ի բերանդ է, զի՞նչ է: Ասէ որոգայթն. Քաղցելոց հատիկ է: Եւ ջանաց ճնճղուկն առնուլ զհատն: Եւ նա կալաւ զպարանոց. նորա: Ասէ ճնճղուկն. Թէ քաղցելոց հատն այս է, այն աստուածն, որ յաղթթըս կաւ առ նա, այսպէս լուիցէ ազաշանաց քոց:

12. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զոչիլ հացի, որ եկեր զշտեմարանս թագաւորաց, և ինքն ումեք ոչ է օգուտ և պիտանի:

6 D₄ զքեզ յինչն փխ զտակ քո:

7 D₆ չիք՝ հասուցանել ի վեր:

8 D₄ ոչ կարէ ազիւր ձիոյ տեղն լնուլ, թագաւորի ի արտաքնոցէ:

9 D₆ չիք՝ այսպէս, բայց փխ իսկ, D₄ ըստ փխ ընդ:

10 D₄ ողջոյն ընդ, իմոյ եղիցի խոզրեմ որ արձակես զպարանն յետին ոտացս և յորժամ ետես զգայլն յետին կողմանէ եհար զնա էջն և արիւնարբու արար, չիք՝ որ-արենարբու:

11 D₄ յորոգայթն փխ նա, առ յօդս և առ աստուած ազաշիւ փխ եթէ յաղթս կամ առ աստուած, և անկաւ որոգայթն ի պարանոց նորա, D₆ չիք՝ առ նա:

12 D₆ դու փխ ինձ, շտեմա... Այստեղ քննադատուի է բնագիրը:

13. Որդեակ, եղեր դու որպէս պտուկ, որ արին արկղ ոսկոյ, և կող նորա ի մոռն ոչ պակասէր երբէք:

14. Որդեակ, եղեր դու որպէս սերմանացան, որ սերմանեաց գրիւս ժ և, յետ բաղում աշխատանաց, ժողովեաց գրիւս Ե:

15. Որդեակ, եղեր դու որպէս զոչխարն, որ զընկեր իւր տանին ի խոհակերոցն և զանձն իւր ոչ կարաց ապրեցուցանել ի զենմանէն:

16. Որդեակ, եղեր որպէս զշունն, որ եմուտ ի հնոց բրտին և յորժամ ջեռեալ, սկսաւ հաշել ընդդէմ նորա:

17. Որդեակ, զբարիս ջամբեցի քեզ, և դու հաց հողոյ արգելեր յինէն:

18. Որդեակ, ես իւղով անուշիւ օծի զքեզ, և դու աղտիւ զմարմինս իմ ապականեցեր:

19. Որդեակ, ես յապարանս ոսկեղօծս սնուցի զքեզ, և դու ի ներքո հողոյ բնակեցուցեր զիս:

20. Որդեակ, ես արարի զքեզ ծառ լի պտղով, և դու յարմատոց խլեցիր զիս:

21. Որդեակ, ես բարձրացուցի զքեզ, որպէս աշտարակ, զի թէ եկեսցեն յիս թշնամիք, ելայց և ամրացայց ի քեզ, և դու ինքնին գտար թշնամի և կորուստ անձին:

22. Որդեակ, ես վարժէի զքեզ յիմաստութիւնս, և դու զլարիս կամեցար անձին բում:

23. Որդեակ, զգայլուն ձագն յուսումն տվին, եթէ ասա այբբենն, զիմ: Եւ ասէ. Այծ, բուծ, գառն:

24. Որդեակ, եղեր որպէս զխոզն, որ տարան ի բաղանիս և յորժամ ետես զնախարարսն, անկեալ ի տիղմն թաւալէր ասելով. Դուք ի ձերդ լուացեք, և ես՝ յիմս:

25. Որդեակ, եղեր դու որպէս զշուն ժպիրհ, որ զշիւս տեսն իւրոյ ծամեաց:

26. Որդեակ, ես սնուցի զքեզ որպէս զձագս աղուեսաց: Եւ ակնքո ի ծակ քո, մատն իմ կողիւ ի բերան քո, զմատունքդ արել ես յաշտ իմ:

27. Որդեակ, շուն, որ զորսն ինքն ուտէ, կերակուր գայլոց եղիզի:

28a. Որդեակ, ձեռք, որ սնուցի և ինձ ոչ օգնէ, ուսովն հատցի:

28b. Եւ աչք, որ ինձ լոյս ոչ տայ, ագռաւք հանցեն զնա:

29. Որդեակ, զերեսս դիցն և զարքունիս ցուցի քեզ և մեծ փառաց հասուցի զքեզ, և ի փառաց ընկեցեր զիս:

30. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զծառն, որ կտրէին, և ասէր. Թէ ոչ էր յինէն ի ձեռին քում, ոչ կարէիր հատանել զիս:

31. Որդեակ, եղեր որպէս զձագ ծիծռան, որ անկաւ ի բունոյ իւրմէ, և եզիտ զնա աքիսն և ասէ. Եթէ յինէն ի զատ լեալ էիր, ի մեծ շարիս մատնեալ էիր: Ասէ ձագն. Զբարիսդ, զոր կամիս աքիս, ի գլուխ քո դարձցի:

32. Որդեակ, եղեր որպէս զաքիսն, որ ասացին թէ թող զսովորական բարս քո և համարձակ լիցի քեզ յարքունիս մտանել և ելանել: Եւ նա ասէ. Եղիցին աչք իմ արծւի և թագք իմ ոսկի, զսովորական բարս իմ ոչ թողից:

33. Որդեակ, նմանեցար օձին, որ պատեցաւ ի մասրենի և անկաւ ի գետն: Եւ տեսեալ գայլուն և ասէ. Ահա շար ի շարն է հեծեալ և շար է, որ վարէ զնոսա:

34. Որդեակ, տեսի զմաքին, որ ի սպանդանոցն ածին և երբ օրն չէր հասեալ, դարձաւ առ ընկերս իւր և ետես զորդիս որդոց իւրոց:

Եւ ասէ նազան. Տէր իմ հիկար, արա ինձ ողորմութիւն, զի մարդիկ աստուծոյ մեղանշեն: Եւ ես եղեց քեզ շար ծառայ, որպէս զմի յանցաւորաց քոց:

Եւ ես ասեմ ցնա.

35. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զայն, որ ետես զընկերն, զի դողայր, և նա առեալ շուր, սրակեր ի վերայ նորա:

36. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զարմաւենին, որ բուսեալ էր յեզր գետոյն, և պտուղ նորա ի գետն անկանէր: Եւ եկն տէր ծառոյն կտրել զնա: Իսկ նա աղաչէր զնա և ասէր. Թող զիս և ի միւսում ամին բերիք պտուղ, որպէս և կամիս: Եւ ասէ տէր ծառոյն. Դու ի բում ժամանակիդ ոչ ես բերեալ ինձ պտուղ շահաւետ, և այժմ, որ կտրել կամիմ, զիարդ պիտանասցին:

29 D₄ զերիս փխ զերեսս, դու փխ ի:

31 D₁ չիք՝ ասէ ձագն, D₄ չիք՝ աքիս:

33 D₄ գայլուն զնա:

13 D₄ պտուկ, պղ փխ արկղ, չիք՝ երբէք:

19 D₄ սնուցի փխ բնակեցուցեր:

20 D₄ խղեցեր փխ խլեցիր:

21 D₄ եղեր փխ գտար, անձին իմոյ:

23 D₄ թէ այբուբեն ասա փխ եթէ-զիմ:

26 D₄ աղաւնոյ փխ աղուեսաց:

37. Որդեակ, ասացին զալուն, թէ ի բաց կաց գիհէդ, ապա թէ ոչ՝ շունք պատառնն գրեզ: Եւ նա ասէ. Եթէ ի բաց կենամ, կուրանամ, զի փոշի նոցա աշացս դեղ է:

38. Որդեակ, որ արտաքոյ ճանապարհին ընթանայ, փշալից եղեալ պատառին ամենայն մարմին նորա:

Այսպէս և որ զշարիս գործեսցեն և արտաքոյ պատուիրանին ընթացեն, շարաշար կորնչեն յանօրէնութենէ գործոց իրեանց:

39. Որդեակ, ազին շանն հաց տայ և բերանն՝ բիր: Նմանապէս և գործք մարդոյ օգնեսցեն:

40. Որդեակ, որ զքարինս գգւէ, ատամնաթափ լինի, և որ ի ծով սերմանէ, զձկունս կերակրէ, և որք սիրեն զանօրէնութիւնս, յանձինս իրեանց տուժեսցեն զփոխարէնն:

Եւ ի նոյն ժամուն ուռաւ նադան և պատառեցաւ:

Եւ ասէ Խիկարն. Ով բարի առնէ, բարոյ հանդիպի, և որ փորէ խորխորատ, անձամբ իւրով լցցէ զնա:

Որ սիրէ զշար, ատելի է բազմաց, և որ առնէ զբարի, փրկի ի մահուանէ, աստ մարմնով ուրախացի և անդ յաւիտենական բարին զուարճացի:

Եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն:

38 D₄ ճանապարհին փխ պատուիրանին, չիք՝ գործոց:

39 D₄ առանին փխ ագրն:

ԽՐԱՏՔ ՊԻՏԱՆԻՔ ԵՒ ՕԴՏԱԿԱՐՔ,
ԶՈՐ ԱՍԵՑԵԱԼ Է ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ

(ՏԱՐԲԵՐԱԿ EF)

Այս տարբերակը համապատասխանում է «Պղնձե քաղաքի պատմության» ժողովածուի հայտնի բնագրին: Խիստ բարբառային է, համառոտված և այժմյան տեսքով շատ է հեռանում մայր թարգմանությունից:

Ձեռագրական աղբյուրների (E) և տպագրերի մեջ (F) կա որոշ ընթերցվածային տարբերություն:

Տպագիրը գալիս է ձեռագրից. իսկ բոլոր հրատարակությունները կազմում են երկու խումբ (Fa և Fb):

Համեմատության համար յուրաքանչյուր խմբից ընտրել ենք մի բնորոշ տպագիր՝ Fa—1792 թվականի հրատարակությունը, Fb—1857 թվականի հրատարակությունը:

Այն ձեռագրերը, որոնք հետագայում արտագրվել են տպագրերից, ձեռագրական միավորների մեջ չենք հաշվում:

Խրատականքի և պատմության համար հիմք է ծառայել E₁-ը, իսկ մուտքի համար՝ F₁-ը, որովհետև E₁-ը մուտք չունի:

E խմբի մուտքը ներկայացված է C տարբերակում, ուստի այստեղ տալիս ենք առանց ընթերցումների:

Բնագրի մեջ հաղվադեպ ուղղումներ կատարվել են E խմբի օրինակներով, իսկ Fab-ի բոլոր ընթերցումները արտահայտել ենք միայն տողատակերում:

Պահպանվել է բնագրի ուղղագրությունը:

Աղբյուրները և խրատների համակարգը տես գրքի վերջում (աղյուսակ VII—ուսուցող խրատներ, աղյուսակ VIII—պատժիչ խրատներ):

ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ
ԽՐԱՏՔ ՊԻՏԱՆԻՔ ԵՒ ՕԳՏԱԿԱՐՔ, ՉՈՐ ԱՍԱՅՆԱԼ Ի

Ես՝ Խիկարս, դպիր էի Աննեքերիմա արքային Ասորեստանեայց։
Եւ արարի Կ կինս, և շինեցի Կ ապարանս, և ես՝ Խիկարս, եղէ Կ ամաց, և ոչ եղև ինձ որդի։

Յայնժամ մտի առ կուռքն բազում ընծաիւք և վառեցի հուր և արկի խունկս անուշահոտս ի վերայ նորա, մատուցի զընծայս և զոհեցի զոհս. վասն ծննդեան։ Եւ աղաչեցի ասելով.

Ով տեսարք իմ և շատուածք իմ. Բէլշիմ և Շահմիմ, հրամայեցէք և տուք ինձ արու զաւակ, քանզի ահա Խիկարս կենդանի մեռանի։ Եւ զինչ ասեն մարդիք, թէ Խիկար իմաստուն էր և ճարտար, մեռաւ՝ և ո՛չ կայր նորա որդի, որ թաղէր զնա և ո՛չ դուստր, որ լայր զնա։ Զի՛նչ ասեմ, չունիմ ժառանգ յետ մահուան իմոյ։ Եւ եթէ որդին իմ յօրն ժ քանքարս ծախեսցէ, ոչ կարէ սպառել զինչս իմ, այլ զի միայն արկցէ հող ձեռօք իւրովք ի վերայ իմ, և զի մի մնացայց անյիշատակ։

Յայնժամ ձայն եղև ի շատուածոցն իմոց, և ասէ. Խիկար, ոչ հրամայեալ է լինիլ քեզ զաւակ, բայց թէ առցես զնաթան քեռորդին քոյ և սնուցես զնա որդի քեզ, և նա հատուցէ քեզ զանուն քո։

Եւ ապա առի զնաթան քեռորդին իմ առ իս, որ էր ի մի ամի և հագուցի նմա բեհեզս և ծիրանիս և եգի մանեակ ոսկի ի պարանոց նորա, որպէս որդի թագաւորի գեղաշուք զարդարեցի զնա և արքուցի նմա կաթն և մեղր և ննջեցուցանէի զնա ի վերայ արծուոց և աղանեաց իմոց, մինչև եղև է ամաց։

Եւ ապա սկսա ուսուցանել նմա զդպրութիւն և զիմաստութիւն և զհանճարագիտութիւն և զպատասխանիս հրովարտեաց և զդարձուածս հակառակ խօսից։ Եւ ի տունէ և ի գիշերի ոչ դադարէի ուսուցանելոյ։ Եւ յազեցուցի զնա ուսմամբ իբրև հացիւ և ջրով։

Ապա ասէ արքայն առ իս. Դպիր և իմաստուն Խիկար, գիտեմ զի ծերացեալ ես, և յետ վախճանի քոյ ո՞վ է, որ կատարէ ճարտարութեամբ և իմաստութեամբ զգործս արքունեաց մեքոց, և ես հա-

Տապալդ տրտում եմ վասն այդ խորհրդիդ: Պատասխանի ետու նմա և ասացի. Արքայ, յափտեան կաց, է իմ որդի, որ առաւել հանձարեղ և իմաստուն է քան զիս: Ասէ թագաւորն. Ած գայ առ իս, զի տեսից զնա: Եւ իբրեւ ածի զնա, կացուցի զնա առաջի թագաւորին: Յորժամ ետես թագաւորն, ուրախ եղև և ասէ. Այս օրս օրհնեալ եղիցի, քանզի խիկար ի կենդանութեան իւրում էած և կացոյց զորդին իւր առաջի իմ, և ինքն ի հանգստեան եղիցի:

Եւ ես երկրպագի արքային իմոյ և առեալ տարայ զնաթան չապարանս իմ:

Եւ այսպէս ասէի ի խրատելն իմում.

1. Որդեակ, թէ լսես խօսք ի դուռն թագաւորաց և իշխանաց, կամ մեծամեծաց, պահեա և մեռո զնա ի սրտի քում և մի՛ ասեր մարդոյ, մինչև այլ մարդ ասէ, ապա իմանաս:

2. Որդեակ, զմարդոյ մօհրած և զկապած մի՛ արձակեր և զարձակեալն մի՛ կապեր:

3. Որդեակ, լաւ է իմաստուն մարդոյ հետ քար կրել, քան զհետ յիմար մարդոյ և անզգամի ուտել և ըմպել:

4. Որդեակ, մի՛ լիցի, զի առաքեսցեն զքեզ ի բան, և դու ոչ իմանաս զբան և գնաս, և այլ մարդ զրկեն յետև, որ գայ հոգայ զբանն, և դու ծաղր լինիս:

5. Որդեակ, մի հանց բան աներ, յորտեղ որ երթաս, ասեն, թէ ել և գնա, այլ հանց բան արա, որ ասեն, թէ եկ այլվի առ մեզ:

6. Որդեակ, յորժամ կոչեն զքեզ ի պատիւ, մի՛ նստիր քան զքո լայնիւիդ տեղիքն ի վեր, զի մի ասիցեն, թէ ել յայդ տեղացդ և եկ ի վայր, և դու ամօթով լինիս:

1 E₂ չիք՝ կամ, չիք՝ և մեռոյ, չիք՝ մարդ, Fb յայտներ փխ ասեր, Fab այլքն ասեն ի քեզ փխ այլ մարդ ասէ ապա իմանաս:

2 E_{4,5} կնքած և զմաւհրածն, Fa կապած և մօհրածն, Fb կապած և կնքածն:

3 Fab քան զանգետին հետ ուտել և խմելն (Fb ըմպելն):

4 Fb որդեակ իթէ առաքեսցեն զքեզ ի տեղի ինչ վասն բանի լաւ ի միտ առ զբանն զոր ասելոց ես և ապա գնա զի մի դուցէ յետոյ լինիցիս ծաղր առաջի այլոց փխ որդեակ-լինիս, Fa երթաս յետոյ այլ ոք ուղարկեն որ երթա ի բանն փխ գնաս-զբանն:

5 E₂ եկեալ վաղն առ մեզ փխ եկ այլվի առ մեզ:

6 E_{4,5} պատիւ կամ ի հարսանիս: Fa մի այնպէս աներ որ երթաս ի տեղ մի և ի քեզանէ մեծ մարդոյն ի վեր նստիս որ չասեն թէ եկու ի վայր որ յամօթ լինիս ի վայր նիստ որ ասեն թէ եկու ի վեր փխ յորժամ-լինիս, Fb որդեակ իթէ գնաս ի հրաւիրեալ տեղիս յորում գտանի քան զքեզ մեծ և յարդի մի նստիր ի վերին կողմն զի յետոյ սակաւ առ սակաւ իջանես ամօթով ի ստորին կողմն փխ որդեակ-լինիս:

7. Որդեակ, թէ ընկեր քո հիւանդ է, մի՛ ասեր մտօքդ, թէ տանձ կամ խնժոր գտնում և ապա՝ երթամ ի տես: Երթ ոտիւքդ և տես աշօքդ, զի հիւանդին քո դատարկ տեսն լաւ է, քան զբաղում կամակս:

8. Որդեակ, մի՛ հեղուր զարիւն մարդոյ, զի մի այլ ոք հեղցէ զարիւն քո, փոխանակ արեան նորա:

9. Որդեակ, մի՛ շնար ընդ այլոց կանանց, զի մի այլք շնացեն ընդ կնոջ քո, և դու լինիս սեւերես:

10. Որդեակ, լաւ է ծառայի՝ միամտութեամբ տալ պատասխանի տեսուն իւրում, քան զոր խրատելով խօսի և ածէ ի բարկութիւն:

11. Որդեակ, մի՛ տար ընկերի կոխել զոտս քո, զի մի համարձակեսցի և կոխեսցէ զպարանոց քո:

12. Որդեակ, մի՛ լինիր քաղցր, որ կլանեն զքեզ և մի՛ խիստ դառն, զի մի թքանիցեն զքեզ:

13. Որդեակ, լաւ է կոյր աշօք, քան թէ կոյր մտօք, զի կոյրն աւրադ տեսանէ զերթեկն ճանապարհին, և կուրամիտ մարդն հանապազ գնա կամակոր:

14. Որդեակ, լաւ է աղջիկ, որ ծնանի և շուտ մեռանի, քան թէ ապրի և ազգին սեւերեսանք բերէ:

15. Որդեակ, լաւ է կող մի ի ձեռին քո, քան թէ շարեկ մի յայլոց ձեռին:

16. Որդեակ, լաւ է ուլ մի քո տունն մորթած, քան թէ եզ մի յայլոց տունն:

17. Որդեակ, ի պարտեզ թագաւորաց մի՛ մտաներ և ընդ կնոջ դատաւորի մի՛ խօսիր:

18. Որդեակ, աչք մարդոյ ազա՞ է. ոչ լցւի գանձով, մինչև լցւի հողով:

7 E₁ անունով փխ գտնում, E_{4,5} ել քո փխ երթ, Fab զհիւանդն փխ հիւանդին քո, E_{2,3} չիք՝ երթ-կամակս, E_{4,5} քան զքոյ, Fab տեսանել շատ, Fa կամակս ուտելոյ, Fb միբոս տանել փխ կամակս:

8 E₁ այլք փխ այլ ոք, Fab այլքն հեղցեն փխ այլ ոք հեղցէ, Fab չիք՝ փոխանակ արեան նորա:

9 Fab չիք՝ և դու լինիս սեւերես:

12 Fab լինիր լեզի որ թքանեն փխ խիստ-թքանիցեն, E_{4,5} որ փխ զի մի:

13 Fab մտօք կոյրն փխ կուրամիտ մարդն:

14 E_{2,3} չիք՝ լաւ է, E₁ բերէ և խախկութիւն, Fa ազգին իւրոյ, Fb իւրոյ լինի նախատինք փխ սեւերեսանք բերէ, E₅ լինի փխ բերէ:

15 Fa շարիք ի յայլոց ձեռքն փխ շարեկ մի յայլոց ձեռին:

16 Fab ի ձեռ փխ քո, զենած փխ մորթած, ի տունն այլոց:

17 E_{2,3} զի պարտ է փխ ի պարտեզ, Fab յապարանս փխ պարտեզ:

18 Fa կշտանայ փխ լցւի: Fb շատանայ գանձով մինչև մտանէ ի հող փխ լցւի հողով:

19. Որդեակ, մարդոյ կին մի՛ թպտրեր: Թէ գէշ լինի, անիծա-
նեն զքեզ, թէ աղեկ լինի, այլ ոչ յիշեն զքեզ:

20. Որդեակ, յորժամ ի դատաստան երթաս, մի՛ շատախօսիր
և մի՛ ծուռ զրուցեր, թէ չէ գտաւոր հանեն, և մտնուի գնտան:

21. Որդեակ, յառաջն խէսմիտ հետ գտաւոր արա: Թէ սուտ ես,
մեղայ ասա, թէ չէ դատաւորն ի բանդ դնէ և ըրզակդ թալանէ:

22. Որդեակ, մարդ, որ ի կախել տանին, յառաջ մի՛ երթար ի
թամաշան, թէ չէ ի սրտին կակծուն կասէ, թէ սա իմ ընկերն է, և
դու խապար չունիս:

23. Որդեակ, յորժամ երթաս ի հարսանիս, կամ ի մահտուն, յա-
ռաջն հաց կեր ի ձեր տունն և ապա՝ դնա, զի թէ հարսանիս է, ի
խնդութենէն հոգ չանեն զքեզ, և թէ մահտուն է, ի տրտմութենէն
հոգ չանեն զքեզ, և դու անօթի մնաս:

24. Որդեակ, լաւ է ի վարմունք դնալ հեռու, քան թէ մօտ գետ
մտանել և խեղդիլ:

25. Որդեակ, նոր դատաստան մի՛ սերմաներ անիրաւութեամբ,
թէպէտ իշխանաւոր ես:

26. Որդեակ, մի՛ բանար զաչքդ և մի՛ հայիր ի կին գեղեցիկ, զի
գեղեալ է գերեսն և ծարուրեալ է զաչսն: Եւ թէ ծախես զամենայն
ինչս քո ի սէր նորա, ոչինչ աւելի գտանես քան զինոջ քո, բայց մի-
այն զմեղքն և զսեւերեսանքն:

27. Որդեակ, թէ տեսանիցես զերիտասարդ մարդն թռուցեալ
յօդս, մի՛ հաւատար գործոյ նորա, զի բան ծերոց հաստատ է, քան
զտղայոց: Օգնել բանիւ, իբրև բերանոյ առիծոց զերծուցանես զնա:

28. Որդեակ, թէպէտ որդին քո իմաստուն է, յառաջն Ա. Բ ան-
գամ փորձես զնա և ապա՝ տուր զապրանքդ ի ձեռն նորա:

29. Որդեակ, ի կնոջ օտարէ և ի հարսնատանէ քան զընկեր
քո յառաջ ել և զնա և այլ մի՛ դառնար, որ հարկեւոր մնաս, ապա թէ
դառնա, առնու ի գլուխ քո անարգութիւն:

30. Որդեակ, որ քան զքեզ պնդերես է, մի՛ հակառակիր ընդ
նմա:

31. Որդեակ, թէ բարձր է շեմ տան քո իբրև Թ կանգուն, յորժամ
մտանես, խոնարհ կալ զգլուխ քո:

32. Որդեակ, մի՛ առնուր կշռով մեծ քարով և ծախեր փոքր
քարով և ասես ի մտիդ, թէ շահ արի: Ոչ գիտես, թէ բարկանայ աս-
տուած և զոր ունիս, առնու և տայ այլոց:

33. Որդեակ, մի՛ երդնուր և մի՛ ասեր սուտ, զի սուտ ասելն և
սուտ երդումն մարդոյ արեն պակսեցնէ:

19 Fa ընդ մարդոյ կնոջ մի խնամախօսիր զի փխ մարդոյ—թպտրեր,
Fb մի պատճառ լինի հարսնացուցանելոյ գործարն ուրուք ընդ առն
օտարի զի փխ մարդոյ—թպտրեր, յետոյ այլն վատ փխ գեշ E1 զքեզ
ընաւ և ոչինչ, Fb յիշեն բնաւ:

20 E2-4 շատ խաւսիր, E5 Fab շատախօս լինիր, Fa զի մի սուտ հանցեն
զքեզ փխ թէ չէ գտաւոր հանեն, Fb սուտ խօսիր զի յետոյ մտանի-
ցես ի բանտ փխ ծուռ-գնտան:

21 E4,5 ընդ միտդ փխ խէսմիտ հետ, Fab յառաջ զխօսքն ի միտքդ խորհիր
թէ սուտ ես մեղայ ասա զի մի դատաւորն արկիցէ ի բանտ և թալանէ
զինչս քո (Fb զխօսքն ի մտի քու խորհեա, և տուժեցէ զքեզ փխ և
թալանէ զինչս քո) փխ յառաջն—թալանէ:

22 Fab զմարդն որ ի կախել տանին մի յառաջ նորա ընթանայր զի մի
մատնէ զքեզ և ասէ թէ սա այլ իմ ընկերն է (Fb եթէ զմարդն, չիք՝
որ, մատնեցէ, առաջէ, ես փխ այլ) փխ մարդ—չունիս, E2-5 թէ չէ
առէ սայ է իմ ընկերն (E2,5 ասէ թէ այլ իմ ընկերն է):

23 Fab տունդ փխ ձեր տունն, Fb մեռելոյ տուն փխ մահտուն, E1 խնդ-
ութեան փխ ի խնդութենէն, Fb մոռանան փխ հոգ չանեն, մնաս
քաղցեալ փխ անօթի մնաս:

24 E2,3 հեռանալ փխ գնալ հեռու, Fab կամուրջ մի հեռի գնալ անցանել
լաւ է քան մտնուլ ի ջուր մոտիկ (Fb մտնել) փխ լաւ է—խեղդիլ, E2-5
չիք՝ և խեղդիլ:

25 E1 աներ փխ սերմաներ, Fab սահմաներ փխ սերմաներ, թէպէտ և
իշխան լինիս ի սահմանէ գուարս մի ելաներ փխ նոր—ես:

26 Fab վատնես փխ ծախես, առաւել փխ աւելի: E2,3,5 գտանես ի նա,
E4 գտանես ի նոսա, Fab զսեւերեսութիւն:

27 Fb չիք՝ մարդն, գործոց, բայց երիտասարդ որդւոյն ոչ (Fb բայց
երիտասարդին ոչ) փխ քան զտղայոց, Fa ահա օրինակ սորա ասա-
ցեալ է թէ իբրև բերան առիծու որ զերծուցանէ զնա փխ օգնել—գնա
Fb չիք՝ օգնել—գնա: E1 չիք՝ բերանոյ:

28 Fab յառաջադոյն փխ՝ յառաջն Ա. Բ անգամ, զինչս քո փխ զապրանքդ,
E2,3 քո փխ ի ձեռն նորա:

29 E5 տանէ փխ ի հարսնատանէ, Fa լինիս փխ մնաս, դառնաս փխ խաւսէն
հարկացդ, Fa չիք՝ ի գլուխ քո:

30 Fab ով ոք քան զքեզ պինդ երես է, E1 նմա զի վերջն չար է:

31 Fab քո առաւել, E1 թէ շտեմարանք քո բարձր է փխ թէ բարձր է
շեմ տան քո, Fa այլ որ փխ յորժամ, Fab խոնարհեց փխ խոնարհ
կալ, Fb ի մտանելն քո ընդ այն փխ յորժամ մտանես:

32 Fab չիք՝ քարով, ասեր ի սրտի քու թէ շահեցայ (Fb մտի փխ սրտի),
որ փոխանակ ի յայն փոքր շահուն (Fb չիք՝ փոքր) փխ թէ, առնու
ի ձեռաց քոց:

33 Fab զմարդոյ կենաց պակասութիւն բերէ, E2,3 աւերեն պակասեցու-
ցանէ, E4 օրէն պակասեցուցանէ, E5 ումն փխ արեն:

34. Որդեակ, թէ կամիս խնդրել ինչ յաստուծոյ, ի կամաց նորա մի՛ հեռանար: Եւ զոր խնդրես, տացէ քեզ աստուած:

35. Որդեակ, զինչ բան որ քեզ չար թիւի, ընկերին քո մի՛ կամենար:

36. Որդեակ, զոր ինչ որ կամիս, թէ արասցեն քեզ բարեկամք քո, արա և դու ամենեցուն, զի յամենայնէ բարի գտցես:

37. Որդեակ, յորժամ իցես ի մէջ մարդկաց. մի՛ յայտներ զպարտք և զպակասութիւն քո, զի ի նոցանէ շահ ոչ լինի քեզ, և արհամարհիս ի մէջ նոցա:

38. Որդեակ, սիրեա զկին քո, զի մարմին քո է և աշխատանք անուցանէ զորդի քո, և կցորդ կենաց քոց է:

39. Որդեակ, սիրեա զեղբայր քո հաւասար քեզ, զի ի հասանել որդոց քոց՝ խնդասցես:

40. Որդեակ, ուսո զորդի քո ի քաղց և ի ծարաւ, զի սովորեն համբերել, յորժամ հանդիպի ժամանակ սովոյ կարասցեն ժուժկալել:

41. Որդեակ, թէ առաքէ տէր քո, թէ բեր սպտուր, մի՛ բերեր խաղող, զի ուտէ զխաղողն և զսպտուրն ի քէն պահանջէ:

42. Որդեակ, մարդուն գործքն, որ չէ շիտակ և չունի անուն բարի, լաւ է այն մարդն մեռած, քանց կենդանի:

43. Որդեակ, թէ լինիս մարդոյ զոնախ, օձ և կարիճ զնեն առաջի քո, ի մէկալ իջլանն մի՛ գանգատիլ:

34 Fab խնդրել բանս, չիք՝ աստուած:

35 Fa աներ փխ կամենար, աներ և զոր ինչ բարին է կատարէ և արասցէ քեզ բարեկամ և դու յամենեցունց բարի գտցես:

36 E2-5 չիք՝ որդեակ (Այսպիսով խրատը միակցվել է Գալսորդիին), Fb թէ կամիս գտանել յամենեցունց զբարիս արա զու այլոց զբարիս փխ գործոցես, Fa միակցվել է Գալսորդիին:

37 Fab լինիս փխ իցես, E1 նոցա և այլ ոչ անեն քեզ զառաջին պատիւն:

39 Fa հաւասար ընդ, Fb իբրեւ զանձն քո փխ հաւասար քեզ, E1 քոց հաւասար:

40 Fab աւսանիցեն փխ սովորեն, համբերել նեղութեան և:

41 E2,3 սուտ է փխ ուտէ, զըսպտուրն ինքնէն ոչ թողու փխ զսպտուրն ի քէն պահանջէ, E4,5 սպտուրին բենն ոչ թողու:

42 Fab մարդոյ գործք որ ոչ է բարի փխ մարդուն գործքն որ չէ շիտակ, բարի յաշխարհի:

43 Fa յորժամ լինիս այլոց տան հիւր և թե օձ և կարիճ բերեն առաջի քոյ մի քալէջան և մի գանգատիլ փխ թէ լինիս-գանգատիլ, E2,3 խոնախ:

44. Որդեակ, մի՛ ասեր բան չար բարեկամի քո, այլ ծիծաղես քերեսս նորա, և ուրախ լինի ի մէջ ընկերաց քոց:

45. Որդեակ, զամենայն բարութիւն կնոջ քո արա, բայց զսրբաթիդ խորհուրդն մի՛ յայտներ, զի կին մարդ տկար է, ոչ կարէ պահել զբան քո, յայտնէ դրացեաց և զքեզ ի փորձանս ձգէ:

46. Որդեակ, ապրանք, որ քո չէ, մի՛ առնուր և մի՛ այլոց տար:

47. Որդեակ, խորհեա զբանն ի սրտիդ, ընտրեա զպիտանին և ապա՝ բեր ի լեզուդ և խօսիր: Եւ թէ զինչ զայ բերանդ խօսիս, ծաղր լինիս:

48. Որդեակ, երկու մարդ որ կռվին սրով, դու ի մէջ նոցա մի՛ անկանիր, թէ չէ ի զուր մեռանիս:

49. Որդեակ, մի՛ դատարկ բան խօսիր և ծիծաղիր զմարդիկ, զի տնազելուն կռիւ լինի և ի կռույն՝ սպանութիւն:

50. Որդեակ, թէ կամիս, որ իմաստուն լինիս, պահեա զլեզուդ ի չար խօսելոյ:

51. Որդեակ, թէ կանչելով մարդ տուն շինէր, էշն օրն Ը դարպաս կու շինէր, և թէ ի սաստիկ զօրութենէ եզինն վարին, լուծն ի յրդտուն պարանոցէն ոչ ելանէր:

52. Որդեակ, թէ աղքատ ես, յաւուրս պատարագաց աստուծոյ մի՛ հեռանար:

53. Որդեակ, մի՛ տացես ըռզակն քո առանց դրի և վկայի, զի մի բազում խօսք լինի յետոյ ի միջին, և ի բուն բարեկամէն քակտիս:

54. Որդեակ, զբան աղային քո մի՛ յաւելուր, թէ փոքր է, և թէ մեծ՝ մի պակասեցուցաներ զհրամայեալսն:

45 E1 խորհուրդն քո, Fab զխորհուրդ սրտի քոյ, E5 մարդ փխ կին մարդ, Fab կինն փխ կին մարդ, դրացեաց քոց, և դու անկանիս ի փորձանս և ի նեղութիւն (Fb փորձութիւնս) փխ և զքեզ ի փորձանս ձգէ:

47 Fb որդեակ նախ, սրտի քում և, Fb զի մի յետոյ ծաղր լիցիս այլոց փխ բեր ի-լինիս:

48 Fa ընդ կռիւն և ընդ ձեծութիւն փխ որ կռվին սրով դու, Fb եթէ տեսանես զկռուելն երկու մարդոյ ընդ միմեանս մի մտաներ ի մէջ նոցա, Fab զի մի փխ թէ չէ, E2,3 սրով զքեզ հատանեն և դու մեռնիս փխ ի զուր մեռանիս:

49 Fa դատարկարանութիւն, զի մարդն ի նուազելոյն փխ զմարդիկ զի տնազելուն:

52 Fa ես յամենայն:

53 Fa ապրանք փխ ըռզակն, գին փխ գրի, չիք՝ յետոյ ի միջին, E2,3 բարեկամին հետ լինիս կռիւ փխ բարեկամէն քակտիս:

54 E2,3 մի մեծացներ մի պակասեցուցաներ փխ և թէ մեծ մի պակասեցուցաներ զհրամայեալսն, E4,5 չիք՝ զհրամայեալսն:

55. Որդեակ, պատուեա զհայր քո և զմայր, զի ի հասանել որդոց քոց և զի ի նոցանէ պատուիս:

56. Որդեակ, շալկեցի երկաթ և ի վերայ՝ արծիճ, և ոչ էր ծանր, քան զպարտքն: Թէպէտ որ ուտէ և ըմպէ, ոչ կարէ հանգչել, մինչև վճարէ զպարտսն:

57. Որդեակ, յաւուր զոհից քոց առատ բռնեա զձեռն քո, որ աչք ի ձեռն քո ոչ մնայ, և ոչ հաճի աստուած, և ի մարդկանէ անարգիս:

58. Որդեակ, մեծատան որդին օձ կերաւ, ասեն, թէ դեղ է նմա, աղբատին որդին ձուկ կերաւ, ասեն, թէ ի սովուն է:

59. Որդեակ, ձի որ քո չէ, մի՛ հեծնուր: Թէպէտ որ կարի քաղցեալ ես, հաց, որ քո չէ, մի՛ ուտեր:

60. Որդեակ, յայտնեա զխորհուրդ քո բարեկամիդ և յետ քանի մի աւուր փորձեա զնա և սակաւ մի կուեա ընդ նմա: Թէ պահէ զբան քո ի սրտին մէջն և ոչ յայտնէ, նա բարեկամ է, սիրեա զնա:

61. Որդեակ, լաւ է գողանալ զամենայն ինչս քո, քան թէ գտանեն մի գողութիւն ի վերայ քո:

62. Որդեակ, ընդ թշնամեաց կորուստ մի՛ խնդար, զի առաջի քո կայ մահ:

63. Որդեակ, յորժամ տեսանես զծերն, յոտն կաց և պատուեա զնա, զի այլք արասցեն քեզ զնոյն:

64. Որդեակ, թէ դադարեն զետք ի գնացից և կամ քաղցրանայ ծով, որպէս մեղու, կամ սպիտականայ ագռաւ, որպէս զաղանի, այնպէս թողու անզգամն զանզգամութիւն, կամ անմիտն զգայուն լինի:

55 Fab առցես և զու զնոյն (Fb գտցես) փխ և պատուիս:

56 Fa արծիճ և երկաթ փխ երկաթ և ի վերայ արծիճ:

57 E₁ մնայ այլ ամենեցուն հաւասար բաշխէ և թէ առատ ոչ բռնես:

58 E_{2,3} ասեն յամենեքեան, Fa, E_{4,5} մեծատան որդին թէ օձ ուտէ կասեն թէ վասն բժշկութեան կերաւ և թէ աղբատն ուտէ կասեն թէ սովալլուկ մեռանելոյն կերաւ (E_{4,5} կերաւ փխ ուտէ, ասեն փխ կասեն թէ, E₄ եկեր փխ կերաւ) փխ մեծատան-սովուն է:

59 E₁ ուտեր այն է կարի լաւ:

60 E_{2,3} աւր վրա փխ նմա:

61 Fa գողոց տալ փխ գողանալ, E_{2,3} ի բէն փխ ի վերայ քո, Fb մի գողանար զինչս մարդկանց զի մի գուցէ աստ մահու մեռանիցիս և անդ յանշէջ հուրն այրիցիս փխ լաւ է-ի վերայ քո:

62 Fab թշնամուցն կորստեան:

64 Fab չիբ՝ ծով, սպիտակի, Fa զաղանի նա, Fb նոյնպէս փխ այնպէս, Fab զանզգամութիւն իւր, Fb չիբ՝ կամ անմիտն զգայուն լինի, E_{2,3} անզգայուն լինի փխ անզգամն-լինի:

65. Որդեակ, մի՛ յաճախեր ի տուն բարեկամի քո, զի մի յաւելցի ատել զքեզ:

66. Որդեակ, ագահութիւն մայր է ամենայն չարեաց և ծնուցիչ է մեղաց: Ողորմութիւն ձեռնտու է ամենայն բարեաց:

67. Որդեակ, որ սիրէ զխաղաղութիւն, ի դատաստանէն հեռի կացցէ: Որ հանապազ յօժարի ի դատաստան, մայր է չարեաց, յիմարեալ է և ոչ գիտէ զինչ առնէ:

68. Որդեակ, օրինացն աստուծոյ ունկնդիր լեր, զի պատուիրանն աստուծոյ ամուր պարիսպ է մարդոյ:

69. Որդեակ, շատախօսութիւն զումեքէ մի՛ լսեր, զի կարի խոցոտէ զսիրտ մարդոյ լսողին և ապականէ զբարք մարդոյ, զի նախատինք է:

70. Որդեակ, սովորեցո զլեզուն քո ի բարին խօսել ի մէջ բնկերաց քոց:

71. Որդեակ, թէ խրատ բարի տացես ամենայն մարդոյ, կոշիս իմաստուն, զի շարն հանապազ ի շար մարդէն ծնանի:

72. Որդեակ, որ պայծառ է մտօք, իբրև զարեգակն լուսաւորէ զինքն, որ պիղծ է սրտիւ և նենգ է մտօք, խաւար է խորհրդով, որ ագահ է մտօք՝ մարդ և ունի ինչս բազումս, ունայն է և կենդանի մեռեալ:

73a. Որդեակ, թէ կամիս գործ մի գործել, յառաջն մի՛ պարծենար, լինի թէ չկարենաս և ծաղր լինիս:

73b. Եւ թէ կամիս մարդոյ ինչս տալ, յառաջն մի՛ պարծենար, կամ խոստանալ, զի թէ պարծենաս և չիտաս, հետ բարեկամիդ թըշնամի լինիս:

65 Fab յաղեալ ատիցեն փխ յաւելցի ատել:

66 Fab ծնուցիչ ամենայն:

67 Fab պատրաստ կաց փխ հեռի կացէ, դատաստան նա, E_{2,3} չիբ՝ որ հանապազ-առնէ, Fab մայր է ամենայն մեղաց և:

69 E_{2,3} կարէ փխ կարի, Fab մի ասեր և, չիբ՝ լսողին, զփառք փխ զբարք, Fa զի մեծ, նախատինք մեծ:

70 Fb իբրեւ զլեզուդ քո խօսիլ զբարի ի մէջ ամենեցուն փխ սովորեցոք:

71 Fb չիբ՝ ամենայն, Fa գտցես զու իմաստուն կոշիս փխ տացես-իմաստուն:

72 Fb որ ամբարտաւան է աչօք և ագահ սրտիւ Այնպիսի մարդն թէպէտ ունի փխ որ պայծառ է ունի, E_{2,3} որ պայծառ է մտաւք և խաւար է խորհրդով որ ագահ է մտօք մարդ և յունի ինչս բազումս յունայն է և կենդանի մեռեալ (աղավաղված), E_{4,5} զմարդն փխ զինքն, մտօք և, Fa չիբ՝ զինքն, այնպիսի մարդն թէպէտ և փխ մարդ և:

73 Fab չիբ՝ թէ-լինիս (73a), E_{2,3} որդեակ և թէ փխ և թէ (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի), Fab և մի փխ կամ, Fb զի մի գուցէ յետոյ ոչ կարիցես տալ և լինիցիս ծաղր և այլն այլոց փխ զի թէ-լինիս:

74. Որդեակ, մի՛ ցանկար մարդոյ արեան և մի՛ սիրեր զկուր, այլ սիրէ զխօսք կակուղ, զի կակուղ խօսքն շիջուցանէ զհրաբորբոք, գազանացեալ սիրտ մարդոյ:

75. Որդեակ, յորժամ ըմպես գինի, մի՛ շատախօսիր, զի շատախօսիս՝ կուր լինի, և հետ կովոյն՝ սպանութիւն:

76. Որդեակ, անբարտաւան մարդն հեռի և օտար է ընտանեաց և բարեկամաց և թէ բազում անգամ ջանայ սիրոյ, առնու անարգանս անձին իւրոյ և հեռանայ ընկերաց, նոյնպէս ագահ մարդն և խոզամիտն:

77. Որդեակ, խոնարհութիւն մայր է խաղաղութեան, բնակարան է ողջունի և զաւուրս մարդոյն խաղաղութեամբ առնէ:

78. Որդեակ, մինչ կոշիկդ յոտքդ է, կոխեա զփուռն և արա ճանապարհ, որ հետ քեզ գալոց են:

79. Որդեակ, ջանա որ, քանի կենդանի ես, շահիս անուն բարի, զի լաւ է մարդոյն անուն բարի, քան զգեղ գովելի, զի գեղեցկութիւն հիւանդութեամբ և մահուամբ ապականի, և անուն բարի մնայ յաւիտեան:

80. Որդեակ, լաւ է ստանալ ձի սմբակեղ և էշ սովարդոք, քան զծառայ փախչող և ստախօս:

81. Որդեակ, մի՛ երաշխաւոր լինիր բարեկամին քո, զի բազում վիշտս կրես մինչև վճարես զպարտս նորա, և ցաւի մորուսդ:

82. Որդեակ, թէ հանդիպիս կնոջ անզգամի, հնազանդի՛ր նմա, կամ փախի՛ր ի նմանէ:

83. Որդեակ, ի լեզւէ քումմէ վախեցիր, քան զօտար թշնամոյն, զի ոչ գիտես, թէ յորժամ գայթակղեցուցանէ զքեզ: Լեզու անմիտ և արբեցողի, որպէս նետ ի լարս աղեղան, գայլ ոք ոչ կարէ հարկանել, այլ հանապազ զգուլսդ ծեծէ:

84. Որդեակ, լաւագոյն է քեզ թշնամութիւն ընդ առն իմաստնոյ, քան սիրելութիւն առն անմիտ մարդոյ:

85. Որդեակ, այր անմիտ և արբեցող ի բան մի ղրկեր, զի թէ ուզես, այլ բազում շարիս ածէ ի վերայ քո:

86. Որդեակ, թէ անմտին խրատ տաս, այնպէս է քո խրատն, որպէս թէ ոք ցանէ փոշի ի վերայ ելման գետոյ:

87. Որդեակ, շար իմաստնոյ որպէս փաթեռակի գայ ի ժամանակի, բայց անմիտն յամենայն ժամ շար ուզէ իւր անձինն:

88. Որդեակ, շար, անմիտ և լեզուանի և ամբարհաւաճ մարդ ի տուն քո մի՛ տանիր, զի ի գործոց նորա ամօթու լինիս:

89. Որդեակ, թէ լինիս տէր աշխարհիս, զմահ քո մի՛ մոռանար յամենայն ժամ:

90. Որդեակ, արար աստուած զկինն վասն ուրախութեան, բայց տես մի՛ լի ըմպեր քան զգինի:

91. Որդեակ, փառաւոր առնէ գինին երբեմն զմարդիկ և երբեմն՝ ծաղր և ամօթալի առնէ:

74 Fa և խօսք որ փխ զի կակուղ խօսքն, Fb որ փխ զի կակուղ խօսքն:

75 E_{4,5} Fab շատախօս լիներ, Fa խմես փխ ըմպես, յետոյ խոռովութիւն և սպանութիւն փխ հետ կովոյն սպանութիւն, Fb ծնանի կուր և յետոյ խոռովութիւն գուցէ և սպանութիւն, E_{4,5} Fab շատ խօսիցն (Fab ի շատ խօսից), E₅ սպանութիւն լինի:

76 E₁ չիք՝ և բարեկամաց, Fab բարեկամաց իւրոց (Fb իւրոց այլ խոնարհն միշտ մերձ է ոչ միայն ընտանեաց և բարեկամաց իւրոց այլ և հեռաւորաց և անծանօթից), E_{4,5} անգամ առնու նա գանա անձին իւրոյ փխ ջանայ-իւրոյ. Fb չիք՝ և թէ բազում-խոզամիտն, E₁ ոչ կարէ փխ առնու-իւրոյ. և, Fa սիրով նա, չիք՝ նոյնպէս-խոզամիտն:

77 Fa խաղաղութիւն մայր է ամենայն բնական ողջունի խոնարհութեան, Fb խաղաղութիւն մայր է ամենայն առաքինութեան փխ խոնարհութիւն մայր է խաղաղութեան:

78 Fab ընկերի քում որ ընդ քեզ է գալոց փխ որ հետ քեզ գալոց են:

79 Fa և շահիր փխ որ-շահիս, Fb և ստացիր փխ որ-շահիս, Fab քան թէ:

80 Fa սմակել փխ սմբակեղ, Fb ծոյլ և պղերզ փխ սմբակեղ, Fab ըստ վարուք փխ սովարդոք:

81 E_{2,3} ճարես փխ վճարես, Fb զի յետոյ, E_{2,3} սիրտն քո փխ մորուսդ, Fab չիք՝ և ցաւի մորուսդ:

82 E_{2,3} քան զաւտար փխ ի նմանէ:

83 Fa զի այլ ոք ոչ կարէ հարկանել զքեզ եթէ ոչ զնա փխ զի ոչ-ծեծէ, Fb զի այլ ոք ոչ կարէ այնչափ վնասել զքեզ եթէ ոչ նա փխ զի ոչ-ծեծէ, E_{2,3} է ի շար փխ ի լարս, F_{2,3} գայլս քո փխ գայլ ոք:

84 E_{2,3} չիք՝ ընդ առն իմաստնոյ, Fab քան թէ, E₂₋₅ Fab անմտի փխ անմիտ մարդոյ, E_{4,5} Fa սիրելութիւն ընդ:

85 Fb ի գործ ինչ մի առաքեր փխ ի բան մի ղրկեր, Fb չիք՝ թէ ուզես այլ, Fa և թէ կուզես որ փխ զի թէ ուզես, քո ուղարկեա:

86 Fab անմիտ մարդոյ խրատ տալն, չիք՝ քո խրատն, չիք՝ վերայ, E₂₋₅ Fab գնացման (Fb գնացս) փխ ելման:

88 E₁ շարմիտ փխ շար-լեզուանի, Fa մտցներ փխ տանիր, Fb ի մէջ տան քո մի ընդունիր փխ ի տուն քո մի տանիր, Fa զտանիս փխ տանիր:

89 E₂₋₅ Fab չիք՝ յամենայն ժամ, Fb մոռանար և որչափ մեծութեան հասանիս այնքան ի խոնարհութեան կալ գանձն քո:

90 Fab ած զգինի վասն ուրախութեան բայց տես թէ լինի թէ ըմպէ զինն զքեզ (Fb մի գուցէ փխ լինի թէ, զքեզ զի փառաւոր առնէ երբեմն զմարդն և երբեմն ամօթալից և ծաղր), E_{2,3} չիք՝ լի:

91 Fb խրատը միակցվել է նախորդին, E₁ առնէ զմարդն:

92. Որդեակ, լաւ է բեզ կուել ընդ մարդոյ զինւորի, քան ընդ փնոջ անզգամի:

93. Որդեակ, մարդ չարախորհուրդ և նախանձոտ ոչ միայն ատելեաց խորհի շարութիւն, այլ բնութեամբ ամենեցուն հակառակ կայ:

94. Որդեակ, մարդ չարաբարոյ և ամբարտաւան, յորժամ տեսնու զխոռովութիւն ընկերի իւրոյ, ցնծայ և ուրախ լինի և կարծէ ի միտս իւր, թէ փառս ինչ յաւելցաւ նմա:

95. Որդեակ, յորժամ քաղցրանայ աչք աստուծոյ ի վերայ քո, առաւել վախեցիր ի նմանէ, զի մի՛ յետոյ մեղադրես անձին քո:

96. Որդեակ, յորժամ տեսանես զբեզ առ աչս տեսառն քո և թագաւորաց փառաւորեալ, և ամենայն մարդ սիրէ զբեզ, և յորժամ արհամարհիս յաստուծոյ, յայնժամ թագաւորք և իշխանք և ամենայն սիրելիք քո ատեն զբեզ:

97. Որդեակ, մի՛ ասեր աղքատին, թէ դու ինձ չար ոչ կարես առնել: Տես զի բազում չարիք անարգ և ոչինչ մարդուէն ելանեն և ոչ՝ պատուականէն:

98. Որդեակ, կին օտար, որ սիրէ զբեզ և ասէ, թէ դու լաւ ես քան զիմ աշրն, մի՛ հաւատար դու նմա, զի կին պոռնիկ նման է շան, որ խառնակի յամենայն շան:

99. Որդեակ, մի՛ վախեցուցաներ զսիրտ քո հետ նոր բռնած սիրելուդ, մինչև քանիցս անգամ փորձես զչարն և զբարին:

100. Որդեակ, մի՛ լրբալեզու լինիր ի մէջ ընկերացդ, զի կարծես զբեզ սիրելի լինել նոցա: Յորժամ յանդիմանեն զբեզ, լինի բան քո ամօթալից:

93 Fab ատելեացն առնէ զշարութիւն փխ ատելեաց խորհի շարութիւն:

94 Fab զխոռովութիւն (Fb զխոռովութիւն) փխ զխոռովութիւն, մտի իւրում փխ միտս իւր, Fb յաւելու յանձին իւրում փխ յաւելցաւ նմա:

95 Fb երկնչիւր ի պատուիրանացն նորա որով յաչս թագաւորաց հաճոյ երևիս և ամենայն մարդ սիրէ զբեզ և յորժամ արհամարհիս յաստուծոյ յայնժամ թագաւորք և իշխանք և ամենայն սիրելիք քո ատեն զբեզ փխ վախեցիր-անձին քո, Fa երկնչիւր փխ վախեցիր, յետև փխ մի յետոյ:

96 E_{2,3} յառաջ փխ առ աչս, Fa տեսառն աստուծոյ, Fb միակցվել է Գալստրոյ խրատիկ:

97 Fab և անարգանք փխ անարգ և, Fb չիք՝ տես, E₂₋₅ Fa պատուական մարդոյն (Fa մարդկաց), Fb չիք՝ և ոչ պատուականէն:

98 E_{2,3} որ սիրէ զբեզ փխ դու նմա, Fab խառնակի ընդ, շանց (Fb շանց և նման է գերեզմանի բռնոյ որ ի ներքս լի է գարահոտութեամբ):

99 Fa բանի մի ինչ փխ բանիցս, գնա շարեօք և բարեօք փխ զչարն և զբարին, EF բնագրում պետք է լինի՝ վառեցուցաներ փխ վախեցուցաներ:

100 E_{2,3} շնայեզու փխ լրբալեզու, Fab և կարծեր թէ սիրելի ես նոցա այլ (Fb զի փխ այլ) փխ զի-նոցա:

101. Որդեակ, լերինք շտեմարանք սառեցան, և սիրտ նենգաւորաց բնակարան չարեաց են:

102. Որդեակ, կին պոռնիկ նման է գերեզմանաց բռնոյ, որ ի ներքոյ են գարշահոտութեամբ:

103. Որդեակ, մի՛ այլոց կին կատարեր զցանկութիւն քո, զի օտար կինն նման է աղի ջրի, զի որչափ խմես առաւել ծարաւիս:

104. Որդեակ, ոչ ամենայն մարդ ժառանգէ զանուն մարդոյ, այլ որ իմաստուն է, զի որպէս հուր ի լուսոյ և ի տապոյ բորբոքի, որպէս արեգակն ի ճառագայթից երևի լուսաւոր, որպէս առիւծն ուժովութեան գովելի և որպէս բազան սրբնթաց առ ի սաշելոյ թեւացն մեծարի յաչս թագաւորաց, նոյնպէս պարտ է մարդոյ, որ լինի դպիր և իմաստուն, զի գովի յաչս թագաւորաց և մեծամեծաց:

105. Որդեակ, առն խողամտի սիրելի ոչ կայ երբեք, զի մարդ խողամիտ ասէ յիւր մօտին, թէ կեանքս ոչ անցանէ և ըզգակ իմ ոչ պակասի: Աստուած տայ նմա մահ և զինչքն նորա յայլոց տայ, և շունենայ անուն բարի, որ յիշեն զնա:

106. Որդեակ, այլ անմիտ, յորժամ արբենայ, յօժարի ի կոիւ, կարծէ ի միտս, թէ մեծագոյն է քան զայլսն և ոչ գիտէ, թէ հանդիպի առն քաջասրտի, և սպանէ զինքն:

101 Fb որդեակ որպէս, Fab սառաց են փխ սառեցան, և նենգաւորք (Fb նոյնպէս և նենգաւորք) փխ և սիրտ նենգաւորաց:

102 Fa գերեզմանի բռնոյ, Fb միակցվել է № 98 խրատիկ, Fa ներքս լի է փխ ներքոյ են:

103 Fb մի գնեա, E_{2,3} այլ փխ այլոց, Fab կանանց, E_{2,3} աղջրի, E₁ այնչափ փխ առաւել, Fab որ որբան փխ զի որչափ, Fb ըմպես փխ խմես, Fa առաւելագոյն, Fb այնքան փխ առաւել, Fab ծարաւիս և զանուն վատ ժառանգես:

104 Fa զի որ իմաստուն է նման է փխ ոչ-զի, Fb չիք՝ ոչ ամենայն-զի, հուր միշտ, չիք՝ ի լուսոյ և, Fab և լուսաւորէ զարարածս և կամ, որ ուժեղութեամբն, E_{2,3} չիք՝ սրբնթաց առ ի սաշելոյ թեւացն, Fb գովի փխ մեծարի, Fa թեւացն գովի ես առաւել, Fb նոյնպէս և իմաստունն միշտ իմաստութեամբ իւրով պայծառ երևի ի մէջ ամենեցուն և մանաւանդ ի թագաւորաց և ի մեծամեծաց և յիշխանաց պատիւս ընդունի փխ յաչս-մեծամեծաց:

105 Fab գոյ փխ կայ, E_{2,3} չիք՝ մարդ, Fab չիք՝ մարդ խողամիտ, ի սրտի իւրում փխ յիւր մօտին, Fab պակասի և ոչ գիտէ թէ (Fb թէ յանկարծ), այնպիսեաց փխ նմա, Fb ինչքս փխ ըզգակ իմ, E_{2,3} չիք՝ գնա, Fb որբ ոչ երբեք յիշեն զնա փխ տայ և-գնա:

106 Fb ոչ գոյ մեծ և հզոր բան զինքն փխ մեծագոյն է քան զայլսն, Fab թէ յորժամ, ոմն բաջ փխ քաջասրտի և, Fb ուրումն բաջի յաղթի ի նմանէ գուցէ և տայց սպանանել զինքն փխ առն-զինքն:

107. Որդեակ, յորժամ արբենաս, լեզուդ ի քեզ կապէ, զի խելքդ ի քենէ գնացեր է:

108. Որդեակ, որպէս հողն մայր է ամենայն տնկոց, նոյնպէս արբեցութիւնն մայր է ամենայն շարեաց:

109. Որդեակ, թէ իշխան ես աշխարհի և մարդկան, պահեալ զանձն քո ի զեխութենէ, զի առ քեզ են հոգք երկնաւորաց և երկրաւորաց:

110. Որդեակ, տեսի գազան կատաղեալ, արձակեցաւ յիս և ո՛չ վախեցայ ի նմանէ, հանդիպեցայ թշնամոյ իմոյ և ո՛չ յաղթեցայ ի նմանէ, հանդիպեցայ կնոջ լեզուանոյ և յաղթեցայ ի նմանէ:

111. Որդեակ, մի՛ լինիր փոյթ, իբրև զնշենի, որ յառաջն ծաղկի և յետոյ ուտվի, այլ լեր հնազանդ, հեզ և հանդարտ, որպէս զթզենի, որ յառաջն ուտվի պտուղ նորա և յետոյ ծաղկի:

112. Որդեակ, անարգի անօրէնն. վասն շարեաց իւրոց և կանգնի արդարն վասն բարի գործոց իւրոց:

113*. Որդեակ, միշտ խորհեա զաղքատն և զտնանկն, զի յաւուր շարէ փրկէ աստուած զանձն քո (44 Fb):

Որդեակ նաթան, զայս ամենայն ուսուցի քեզ, ի միտ առ և կատարեա զամենայն և լինիս իմաստուն ի մէջ ընկերաց քոց և յաշս թագաւորաց երեւելի լինիս:

108 E₁ չիք՝ որպէս E_{2,3} որպէս յարբեցութիւն մայր է ամենայն շարեաց նոյնպէս հողն մայր է ամենայն տնկոց փխ որպէս-շարեաց:

109 Fab վասն զի ի փխ զի առ. չիք՝ երկնաւորաց և, երկնաւորաց ամենայն:

110 Fab ի վերա իմ փխ յիս, Fb երկեա փխ վախեցայ, Fa յաղթեաց զիս փխ յաղթեցայ ի նմանէ, Fb նմանէ բայց:

111 E₁ չիք՝ հեզ, Fa ապա փխ յետոյ, հնազանդ և պտղաբերեա զհեզութիւն, Fa չիք՝ հեզ-ծաղկի, չիք՝ նորա:

112 Fab անկանի փխ անարգի, շար գործոց փխ շարեաց, Fb և ոչ կարէ կանգնել վերստին բայց թէ և անկանի արդարն անդէն կանգնի վասն բարեաց իւրոց փխ և կանգնի-իւրոց:

113 E_{2,3} լինիս այս է ուսումն թէ միտքդ պահես և Քրիստոսի փառք յաւիտեան, E_{4,5} երանելի փխ երեւելի:

* * *

Այս է ուսումն, որ ուսուցի ես՝ խիկարս, քվեր որդոյն իմոյ նաթանայ: Եւ ես գիտէի, թէ զամենայն բանս իմ պահեալ էր ի մտի: Նա որպէս փոշի, որ ընուս ի վերայ. ելման գետոյ, որ կորնչի, նա այնպէս արար զխրատս իմ:

5 Յառաջն տվի նորա զտունս իմ և զծառայքս, զինչս և զստացուածս և զիշխանութիւնս և արարի ատենադպիր Սենեքարիմայ թագաւորին: Եւ նա սկսաւ ինձ շարութիւն առնել: Զծառայքս իմ ոչ խնայէր և զինչս իմ վատնէր և զբազում խրատս իմ անտես առնէր: Եւ ես՝ խիկարս, յորժամ տեսի զնաթանայ շարութիւն, գնացեալ թագաւորին իմոյ ասի: Եւ ասէ թագաւորն առ նաթան, թէ մի մերձենար յինչս խիկարայ: Եւ ես ելեալ գնացի ի տունս:

Եւ նաթան սկսաւ յիւր մտին շարիս գործել խիկարայ: զպրի:

15 Գնաց նաթան ի դուռն թագաւորին, գրեաց թուղթ մի գաղտ յանուն իմ և կնքեաց իմ մօհրովս և զրկեաց փարաւոն թագաւորին, որ շար կամէր իմ թագաւորին՝ Սենեքարիմայ: Եւ գիրն էր այսպէս. «Խիկար իմաստասիրէս ողջոյն քեզ, փարաւոն արքայ: Յորժամ գիրս առ քեզ հասանի, փութով առ զզօրքդ և եկ ի դաշտն Արծւոյ, որ օրն ին լինայ հրոտից ամսոյն: Առցես զՍենեքարիմայ թագաւորութիւն, առանց պատե-
20 րազմի»:

Եւ նաթան ընկէց շաղտաբար զթուխտն ի դուռն թագաւորին, և այլք գտին զթուղտն և տարան առ թագաւորն:

3 E_{2,3} գնացման փխ ելման:

7 E₅ առնել փխ առնել:

10 E₅ գնացի փխ գնացեալ:

11 A₃ նորա փխ խիկարայ:

15 A₃ բաղաբին փխ թագաւորին:

16—17 E₅ փարաւոնին փխ փարաւոն թագաւորին:

18 A₃ գրէր գիրն փխ գիրն էր:

21 A₃ առանց պատճառի և:

5 Եւ Նաթան դարձեալ թուղտ մայլ գրեաց յիմ թագաւորին
բերնէն և առ իս ուղարկեաց: Եւ այսպէս էր գրեալ ի մէջ թըխ-
տին. «Խիկար, յորժամ թուխտս, որ ի քեզ հասնի, հեծել ժո-
ղավեա և եկ ի դաշտն Արծունեաց, որ օրն ին լինայ հրոտից
ամսոյն, և պատերազմեա հետ փարաւոնի, զի դեսպանք եկեալ
են առ իս ի փարաւոնէ»:

10 Եւ տվեալ զթուխտն Նաթան առ հաւատարիմսն թագաւորին,
և բերեալ զթուխտն ետուն առ թագաւորն: Եւ տեսեալ թագա-
ւորն զթուխտն, զահի հարեալ և ոչ գիտէր զինչ ազնէր խիկա-
րայ: Յայնժամ Նաթան, որ դպիր էր թագաւորին, ասէ, թէ հայ-
րըն իմ խիկար ոչ գիտաց զերախտիսն քո և զթագաւորութիւնդ
կամի խափանել:

15 Դեսպանին հրամայեաց և բերին զխիկար, բարկութեամբ
հարցին զբան թխտին: Յայնժամ կապեցաւ լեզուս և գնաց ի-
մաստութիւնս յինէն: Շատ լացի և ողբացի, թէ չունիմ խապար
յայտ թխտերոյդ, և նոքա ոչ լսեցին, այլ հրամայեաց սպանա-
նել զիս:

20 Յայնժամ Նաթան քեռորգին իմ կապեաց զձեռս իմ յետևս:
Յառաջին խրատս իմ այս էր, թէ զարձակեալն մի՞ կապեր: Նա
յառաջն զիս կապեաց:

25 Եւ աղաչեցի զթագաւորն, թէ տուր զիս յԱնբուսմաք զօրա-
պետն, որ տանի զիս յիմ դուռն զլիսառէ և զգլուխն իմ ճ կան-
կուն ի մարմնոյս հեռի թաղէ:

30 Եւ առեալ տանէին զիս: Եւ ես գաղտն խապար զրկեցի
Արբուստան կնոջն իմոյ, թէ Ռ գուսան լալով բեր առաջի իմ,
որ լան զիս: Եւ կինն իմ իմաստուն էր, արար զոր ինչ ասացի:
Եւ արար պատիւ և արբոյց զամենեքեան, որք եկեալ էին յըս-
պաննումն իմ: Եւ անկեալ ամենեքեան՝ քնացան: Եւ ես՝ խի-
կարս, կապեալ կայի երկաթով, զարթուցի զԱնբուսմաք զօ-
րապետն, որ բերեալ էր զիս յսպանումն և աղաչեցի զնա և

ասի. Գիտես եղբայր, որ ժամանակ մի թագաւորն քեզ բար-
կացաւ և ետ զքեզ ի յիս, թէ տար սպանէ զդա: Եւ ես տարեալ,
պահեցի զքեզ: Եւ յորժամ զղջացաւ, ախոսաց զքեզ և ասաց-
Աւաղ զքեզ Աբուսմաք, կենդանի պիտէիր: Յայնժամ բերի զքեզ
5 թագաւորին և բազում պարգևս առի ի նմանէ: Նոյնպէս դիր
զիս գաղտ հօրն ի տան իմում, և ես ունիմ ինձ ծառայ մի մա-
հապարտ և մարդասպան, և կու նմանի յիս: Հան զհալաւն իմ և
հագո ծառային իմոյ և զարդո զօրքն քո և շուտով կտրեա-
զգլուխ ծառային իմոյ և տար թաղեա զգլուխն ճ կանկուն ի
10 մարմնոյն հեռի:

Եւ արար Նաբուսմաք այնպէս և գնաց առ թագաւորն, թէ
սպանի զխիկար:

15 Յայնժամ ուրախացաւ Նաթան և գայր ի տուն իմ, ուտէր
և ըմպէր և աղտեղէր զծառայքն իմ, յանկարգ և չար: Եւ կամէր
չարիս գործել ընդ կնոջն իմոյ: Եւ ես ի հորն էի և լսէի աւան-
ջով իմով զձայն գուսանաց և զխաղուց և զպագշտուել կնոջ
իմոյ, և ես մահ խնդրէի և ոչ գտանէի:

20 Լսեց փարաւոն արքայն, թէ խիկար սպանեալ է, ուրա-
խացաւ և գրեաց թուխտ Սենեքարիմայ թագաւորին. «Մանու-
ցումն լիցի քեզ, որ կամիմ շինել դարպաս մի ի մէջ երկնից և
երկրիս, անսուն և անգերան: Դրկէ ինձ ճարտար և իմաստուն,
մէյմար, որ եկեալ շուտով կատարէ, և թէ ոչ զրկես, բազում
հեծելով գամ և աւերեմ զերկիրդ և զաշխարհդ և առնում ի քէն-
զհարկն»:

25 Յորժամ կարդացին զթուխտն առաջի Սենեքարիմայ ար-
քային, զարհուրեցաւ և կոչեաց զիր իմաստունքն և զմեծա-
մեծքն և ասէ. Զխիկար սպանեցաք, այլ ո՞վ կարէ տալ պա-
տասխանի փարաւոնի: Ասացին մեծամեծքն. Արքայ, յաւի-
տեան կաց, կայ որդեգիր մի խիկարայ Նաթան անուն, հան-
30 ճարեղ և իմաստուն քան զխիկար:

Կոչեաց թագաւորն զՆաթան և ետուր կարդալ զթուխտն և
ասէ. Կարե՞ս տալ պատասխանի փարաւոնի: Եւ ասէ Նաթան.
Այդ անհնար է ի մարդկանէ: Յայնժամ տարախուսեալ թա-
գաւորն և ասէ. Վայ մեզ, ոչ գիտեմք զինչ տամք պատասխա-
35 նի փարաւոնի արքային: Լայր Սենեքարիմ և ասէր. Աւաղ զքեզ:

1 E₁⁵ այլ թուղթ մի:

2 E₁ զրկեաց փխ ուղարկեաց:

5 E₂³ թեսպանք փխ դեսպանք:

13 E₂³ թեսպանին:

15 E₄⁵ ողորմացի փխ ողբացի:

21 E₄⁵ յԱրուսմակ:

25 A₃ Արուստան, E₂³ կուսակ փխ գուսան:

29 A₃ երկաթի կապանօք փխ երկաթով:

29—30 E₃⁵ ընկերն իմ փխ զօրապետն:

7 E₂⁴ մարդասպան զօր կապեալ կայ ի բանտին:

11 E₄⁵ Արուսմաք:

19 E₂⁵ արքային փխ թագաւորին, A₃ թագաւորին իմոյ:

Ռ բերան, խիկար իմաստուն: Ինչ մարդ որ զբեզ կենդանի ինձ
բերէր, կշռովն ոսկի տալի նմա: Եւ ասէ Աբուսամաք. Ով որ բերէ
առաջի քո զխիկար կենդանի, փոխանակ նորա սպանանես
զնա: Եւ ասէ թագաւորն. Փոխանակ սպանանելոյն պատուեմ
զնա:

Եւ գնացեալ Աբուսամաք, հանեալ զխիկար ի հորոյն և եբեր
առաջի թագաւորին: Եւ յորժամ ետես թագաւորն զխիկար կեն-
դանի, յարեաւ աթոռոյն և անկեալ զպարանոցան, համբուրէր
զնա և ասէր. Ով խիկար, մեռեալ էիր և կենդանացար:

Եւ ուրախացաւ թագաւորն յոյժ և հրամայեաց իւր զխի-
կար պատել և յետոյ բերեալ առաջի իւր և ետ կարգալ զթուխ-
տըն: Եւ ասէ խիկար. Մի վախեր, ով թագաւոր, ես երթամ տամ
պատասխանի փարաւոնի արքային և առնում զհարկն և գամ:

Եւ ես՝ խիկարս, զրկեցի թուխտ առ Աբեստան կիսն իմ, թէ
բռնէ երկու ձագս արծույ և մանել տուր երկու պարան երկայն
և բերել տուր Բ ծծկեր տղայ և բեր Բ կին, որ պահեն զտղայքն
և ուսուցանեն տղայոցն կանչել, թէ կաւ, ծեփ և աղիւս բերէք,
հանէք ի վեր: Եւ Բ տղայն յամէն օր կապեալ ի վերայ ձագու
արծւին և թոռ յօղն պարանով և իջո ի վայր, մինչև կատարեալ
ուսանին զելանելն և զիջանելն: Եւ կիսն իմ Աբեստան իմաս-
տուն էր և փութով կատարեաց զհրամանս իմ:

Եւ ես առի հրաման ի թագաւորէն և գնացեալ առի զերկու
ձագն արծւին և զերկու տղայն և եղի ի սնտուկն և ելեալ գնա-
ցի առ փարաւոն արքայն յԵգիպտոսի և իջայ ի տուն մի և թո-
ղի զսնտուկն ի տունն այն և գնացի առաջի թագաւորին:

Եւ ասէ փարաւոն. Ո՞վ ես դու և կամ ուստի՞ գաս: Եւ ես
ասի. Աբիկամ է անուն իմ, և զրկեաց Սենեքարիմ արքայն կա-
տարել զհրամանս քո: Եւ ասի. Բերեալ եմ ճարտարք, որ շինեն

1 A₃ իմաստուն կենդանի պիտէիր:

2 E₂ Աբուսամաք ով թագաւոր:

5 A₃ գնա և մեծարեմ:

13 E_{2,3} թագաւորին փխ փարաւոնի արքային, E₅ փարաւոնին փխ փա-
րաւոնի արքային:

14 A₃ Աբուստան:

16 E₅ բերել տուր փխ բեր:

20 A₃ Ամբուստան:

27 A₃ Աբիկէ փխ Աբիկամ:

28 E_{4,5} ես ասացի փխ ասի:

դարպաս յօղս: Եւ ասէ փարաւոն. Զի՞նչ են պետք ճարտարացն
ի պէտս պարսպին: Եւ ես ասի. Բերել տուր կաւ, ծեփ, աղիւս:
Եւ նորա բերին:

Եւ ես գնացի կապեցի զերկու տղայն ի վերայ երկուց
արծուց ձագուն և թոռցի դէպի յօղն: Եւ տղայքն աղաղակելով
կանչին, թէ բերէք կաւ, ծեփ և աղիւս, որ շինեմք դարպաս:
Եւ ոչ ոք կարէր ինչ հանել ի վեր: Եւ ես առի դաւազան մի և
ծեծեցի զօրքն փարաւոնի, և նոքա փախեան և անկան ի դար-
պասն փարաւոնի: Եւ ելեալ փարաւոն ետես զձագն արծուցն և
զձայն տղայոցն և զարմացաւ յոյժ և եմուտ ի դարպասն և ասէ
յիւր մտին, թէ շատ իմաստուն է սա քան զխիկար: Եւ ոչ գի-
տէր, թէ խիկար է:

Եւ ասէ թագաւորն. Ստոյք ասա ինձ, ո՞վ ես դու: Եւ ես
ասի, թէ խիկարն եմ: Եւ ասէ փարաւոն. Ով թշուառական, կեն-
դանացա՞ր: Եւ ասէ փարաւոն. Զինչ որ ասեմ, կատարեա: Եւ
ասէ. Զի՞նչ է այն, որ սիւնն ի վերայ սնի, մայրք երկոտասան
ի վերայ մայրից, անիւք 1 ի վերայ անվից, սուրհան-
դակք երկուս, մինն սև և միւսն սպիտակ:

Ասէ խիկար. Սիւնն տարին է, ԲԺ-ան մայրքն ամիսք տա-
րոյն է, 1 անիւքն աւուրք ամսոյն են, Բ սուրհանդակքն տիւն և
գիշերն է:

Եւ ասէ փարաւոն. Մանեա ինձ պարան յաւազէ:

Եւ ես երթեալ ծակեցի զօրմն պատին, դէմ արեգականն:
Եւ ի ծագել արեգականն, առեալ աւազ և փոշի, շփէի յերկու
ափիս մէջն և տայի ի դէմս արեգականն, որ տանէր ոլոր, ոլոր
ի ծակն ի ներս: Եւ ես կանչէի. Կծկեցեք շուտով զպարանն: Եւ
զահի հարեալ փարաւոն, ապուշ մնայր:

Եւ յայնժամ փարաւոն պատուեաց զիս և ետ ինձ բազում
խալիթք և զհարկն թագաւորին իմոյ:

Եւ ողջունեցի զփարաւոն և ելեալ գնացի առ թագաւորն իմ
Սենեքարիմ, անկայ յոտս նորա և համբուրեցի: Յայնժամ ու-

2 E_{4,5} դարպասին փխ պարսպին:

6 A₃ աղաղակէին փխ կանչէին:

9 A₃ ելեալ փխ ելալ:

14 E_{4,5} փարաւոն ով խիկար:

19 E₁ Սիրաք փխ խիկար:

24 A₃ փչէի փխ շփէի:

29 A₃ թագաւորութեան փխ թագաւորին:

30 E₅ զփարաւոն արքայն:

31 E₅ A₃ առ ոտս փխ յոտս:

րախացաւ արքայն, իբրեւ ետես զիս, և ասէ. Խիկար, զինչ խնդրես յինէն և տաց քեզ: Եւ ես ասի. Իմ խնդիրքն այն է ի քէն, որ զնաթան քեռորդին իմ, որ է ինձ որդէգիր և աշակերտ, տաս ի յիս, զի այլ ուսումն կայ, զայն ալ ուսուցանեմ և լինի կատարեալ: Զառաջին խրատն իմ ոչ պահեաց ի մտի, զոր ուսուցի քաղցրութեամբ, հիմի ուսուցանեմ դառնութեամբ:

Թագաւորն ետ զնաթան ի ձեռս իմ և ասէ. Զինչ որ քո կամքն է, զայն արա:

Եւ ես առեալ զնաթան, երկաթի կապանօք տարայ ի տունս իմ և եղի ի պարանոցն նորա ԵՃ լիտր երկաթ և յանձնեցի զնա ի Բելիար ծառայն իմ և ետու թուխտ և թանաք և ասեմ. Յելանեմ իմ և ի մտանեմ իմ, զինչ որ առնեմ նաթանայ, գրեալ զամենայն:

Նախ և առաջի զարկի ի թիկունս նաթանայ Ռ բիր և ասի.

1. Մարդոյ ականջն, որ ոչ լսէ, ի թիկունս ծեծելով լսեցուցանել պարտ է:

Հաց և ջուր կշռով տայի: Ո՛չ մեռանէր և ո՛չ ապրէր:

Խօսեցաւ նաթան և ասէ. Զի՞ ոխացար ընդ քեռորդոյ բում: Եւ ես ասեմ.

2. Որդեակ նաթան, յաթոռ փառաց նստուցի զքեզ, և դու յաթոռոյ իմոյ ընկեցեր և կործանեցեր զիս:

3a. Որդեակ, Եղեր ինձ որպէս կարիճ, որ եհար զասեղն, որ ասեղին խայթոցն չար է քան զքոյդ:

Դարձեալ եհար զթաթ ըզտուն, և նա հարեալ զթաթն ի վերայ կարճին և սատակեաց զնա:

3b. Եւ դարձեալ եղեր որպէս զվայրենացեալ եզն, որ արկցէ զտիրոջ վարոցքն և վիրաւորի իւր ոտքն:

4. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս այծն, որ ուտէ զտորունն և ասէ. Ես ի կենդանութեանս ուտեմ զքեզ, թող յետոյ հանեն զտակ քո և ներկեն զմորթս իմ:

3 Fab զի եղեր, կարիճն այն, ծայրն փխ խայթոցն, զիւրն փխ զքոյդ, և դարձեալ իբրեւ գայն որ եհար գոտից (Fb չիբ՝ իբրեւ գայն որ) փխ դարձեալ եհար զթաթ, որդեակ զի փխ և դարձեալ, եղեր ինձ, էարկ գոտն Fb զտորուն) և անկաւ վարոցն և վիրաւորեցաւ փխ արկցէ-վիրաւորի:

4 Fab կենդանութեան իմում, զքո քոքն (Fb արմատն), փխ զտակ քո:

5. Որդեակ, եղեր ինձ այն տգէտ մարդն, որ ձգեաց նետ յերկինս, թէպէտ ոչ կարաց հասուցանել, զանօրէնութիւն շահեցաւ: Եւ դարձաւ նետն ի գլուխ իւր:

Նոյնպէս և դու կամեցար սպանանել զիս, այլ անմեղութիւն իմ ապրեցոյց զիս:

6a. Որդեակ, Եղեր ինձ որպէս այրն այն, որ դողայր ի ցրտոյն, և այլ ոմն բերեալ պաղ ջուր, լնոյր ի վերայ նորա:

6b. Դու նոյնպէս կարծէիր, թէ զտեղի նորա լնում, բայց թէ իցէ ագի խողին ինն կանգուն երկայն, զտեղի ձիուն ոչ կարէ լնուլ:

7. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս արջն, որ հանդիպեցաւ իշոյ միոյ և ասէ. Ողջոյն քեզ, էշ: Ասէ էշն. Այդ ողջոյնդ իմ տիրոջն պարանոցն, որ զիս արձակեաց ի մարէն, որ քեզ հանդիպեցայ և տեսի զքո գէշ երեսդ աղտեղի:

8. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս որոգայթ, որ թաղեալ կայր յաղբիսն: Եւ եկեալ ճնճղուկն՝ ասէ. Զի՞նչ գործես: Ասէ ականատն. Աղօթս առնեմ առ աստուած: Ասէ ճնճղուկն. Զի՞նչ է այդ ի բերանդ: Ասէ ականատն. Քաղցեւոց հացիկ է: Եւ վաղեաց ճնճղուկն առնուլ զհատն յակնատէն, և անկաւ ականատն ի վիզ ճնճղկին: Եւ ասէ ճնճղուկն. Քաղցեւոց հացն այդ է, ապա այդպէս լսէ աստուած աղօթից քոց:

9. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս շունն, որ եմուտ ի հնոցն բրտին և յորժամ տաքցաւ, սկսաւ հաչել յերեսս բրտին:

5 E_{4,5} որպէս յայն փխ այն տգէտ մարդն, Fab որպէս այրն այն փխ այն տգէտ մարդն, Fa նետ գէպ, հասուցանել այլ:

6 Fab որդեակ զի թէ ագի խողին ութն կանգուն երկայն լինի ի տեղի ձիոյն ոչ կարէ լնուլ փխ դու-լնուլ:

7 Fab որդեակ զի, արջն այն, ողջոյն ընդ, չիբ՝ էշ, Fa պարանոցն լինի, Fb ի վիզն տեսան իմոյ եղեցի փխ իմ տիրոջն պարանոցն, Fab որ եկի և հանդիպեցայ քեզ, չար փխ աղտեղի:

8 Fab որդեակ զի, որոգայթն այն, կայցես աստ փխ գործես, հաց փխ հացիկ է, զհացն փխ զհատն, Fb նորա փխ ճնճղկին, E_{4,5} ճնճղուկն թէ:

9 Fab որդեակ զի, շունն այն որ դողայր ի ցրտոյն, և մտաւ (Fb եմուտ) փխ որ եմուտ, ընդ երես փխ յերեսս:

10. Որդեակ, եղեր դու որպէս զայն ազահ շունն, որ ունէր հաց մի ի բերանն և երթալը յեղեր գետոյն: Եւ տեսեալ շուն մի այլ ի մէջ գետոյն և հաց մի ի բերանն: Եւ ձգեաց զիւր հացն ի բերանոյն և անկաւ ի ջուրն, զի աոցէ զայնոր հացն, այլ ոչ շուն եգիտ և ոչ հաց: Եւ զիւր ձգած հացն շուն մի այլ առեալ գնաց: Ինքն խեղդեցաւ ի ջուրն և զրկեցաւ յիւր հացէն:

Նոյնպէս եղեր և դու. զիմ հագն խլել կամեցար և զրկեցար ի քո հացէդ:

Ասէ Նաթան. Մեղայ քեզ, հայր, այլ չի գործեմ զինչ գործեցի: Մի՛ չարչարեր զիս և մի՛ հատուցաներ չար փոխանակ չարի:

11. Ասէ Խիկար. Մտա մի բուսեալ էր յեղեր գետոյն, և մարդ մի ծառայէր նմա մինչ ի ժամ պտղոյն: Եւ յորժամ հասանէր պտուղն, թափէր ի գետն և կորնչէր: Եւ յորժամ մարդն եկեալ պտուղ խնդրէր, ոչ գտանէր: Բ, Գ տարի զայս արար և ոչ շահեցաւ ի պտղոյն, յետոյ կտրեաց զծառն և ընկէց ի ջուրն և ասէ. Այսչափ երախտեացս միշտ չեմ հիմա զի՞նչ արիր, որ այլ համբերեմ նա զինչ տի անես:

Արժան ես այդ չարչարանացդ: Ոչ կայ հնար ազատիլ ի ձեռաց իմոց, մինչև մեռանիս:

Ինչ մարդ, որ բարոյն չար հատուցանէ իբրեւ զՆաթան, պիտի կորնչի աստ և ի հանդերձեայն:

ԽԱԻՍՔ ԽԻԿԱՐԻ՝ ԴՊՐԱՅՊԵՏԻ
ԵՒ ԻՄԱՍՏՆԱՅՄԻՐԻ ՍԵՆԵՔԱՐԻՄԱՅ
ԱՐՔԱՅԻ ԱՍՈՐԵՍՏԱՆԻ ԵՒ ՆԻՆՈՒԷԻ

(ՏԱՐԲԵՐԱԿ Ծ)

10 Fab որդեակ զի, ինձ փխ դու, E_{4,5} ետես փխ տեսեալ, Fab ջրին փխ գետոյն, բերան նորա, ձգեալ փխ և ձգեաց, E_{2,3} եգիտ ոչ հաց, Fab հացն և իբրեւ հասաւ ի մէջ գետոյն (Fb եհաս), չիք՝ և զիւր—գնաց, Fb զրկեցար դու:

Fab և զարձեալ Նաթան ազաչանօք ասէ աս իս փխ ասէ Նաթան, չարչար տանջեր փխ չարչարեր, չիք՝ և մի-չարի:

11 Fab և ես առացի ահա տամ քեզ օրինակ մի փխ ասէ Խիկար, զի որպէս ծառն այն որ բուսեալ էր յեղեր գետի միոյ, չիք՝ մինչև ի ժամ պտղոյն, և երբ գայր տէրն ոչ գտանէր զպտուղն և աշխատեցաւ այրն այն Բ և Գ տարի այլ ի հասանիլ պտղոյն թափէր ի ջուրն և ոչ շահէր ի նմանէ և ապա կտրեաց զծառն և ձգեաց ի ջուրն ասելով այսքան աշխատեցայ զինչ շահեցայ որ այսուհետեւ գտանեմ նոյնպէս և դու եղեր ինձ զի յառաջագոյն այսչափ խրատս տուի քեզ և ոչ լսեցիր այժմ զինչ պիտի լինիս արժանի ես յայդ չարաչարանացդ մինչև մեռանիս և սպանի գնա և բարձաւ չարն ի միջոյ և եղև խաղաղութիւն արդ զինչ մարդ որ բարոյն չար հատուցանէ իբրեւ զՆաթան կորնչելոց է յորմէ փրկեցէ զմեզ Քրիստոս աստուած մեր և նմա (Fb շահեցայ մինչև ցայժմ, ևս շահեցայ փխ գտանեմ, խրատ ետու, լուար, ևս չունիս լսել վասն որոյ փխ զինչ պիտի լինիս, մեռանիցիս, և ապա սպանի, փոխանակ բարոյն, հատուցանէ փխ հատուցանէ, չարաչար մահուամբ կորնչի փխ կորնչելոց է, նմա փառք յաւիտեանս ամէն) փխ և յորժամ-հանդերձեայն:

Սա բացառիկ և արժեքավոր բնագիր է, հեռանում է հայկական խմբագրության մյուս տարբերակներից:

Ունի միակ օրինակ. Մաշտոցի անվան մատենադարանի ձեռագիր № 5599, 1347 թվականի գրչության, էջ 222ա—232բ: Թղթի եզրերը մաշված են, որից բնագրի որոշ բառեր ջնջվել, կամ դարձել են անընթեռնելի:

Ձեռագրի 227ա էջի կեսից («Որդեակ, ի հետ խաբածի և ի հետ հարբածի») մինչև 228ա էջը լրիվ («Պարգևս մեծամեծս տաց քեզ») գրիչը փոխվում է: Նույն երկրորդ գրչին են նաև 229բ էջի կեսից («Ով է ի ձենջ, որ կարող է երթեալ») մինչև 230ա էջը («Խիկար, լուեալ է քո եթէ եգիպտացիքն ինչ յղեցին»):

Ամբողջ բնագիրը գրված է կարմիր, իսկ 231ա—232բ էջերը՝ սև թանաքով: Այս հատվածը թերևս ընդօրինակել է մի երրորդ գրիչ:

Բնագրի ջնջված կամ անընթեռնելի տեղերը փորձել ենք վերականգնել: Մեր կողմից առաջադրվող որևէ ընթերցում առել ենք ուղղանկյուն փակագծերի մեջ: Ուր բաց է մնում և հնարավոր չէր վերականգնել, նշել ենք բազմակետով (...): Այդ տեղերը ենթադրում են մեկից ոչ ավելի բառ կամ բառի հատված:

Բնագիրը ներկայացվում է հարազատորեն: Թույլ չենք տալիս ուղղագրական, կամ որևէ այլ կարգի միջամտություն, բացի մի դեպքից. երբ գրիչն անտեղի աւ կապակցությունը արտահայտում է օ տառով (օրինակ. փարօն, զօակ, մեոօ) փոխել ենք աւ-ի: Գրության այդ ձևն ունի առաջին ընդօրինակողը:

Ուղղել ենք բացահայտ վրիպակները, խաթարված ձևերն իջեցնելով տողատակ:

**ԽԱԻՍՔ ԽԻԿԱՐԻ՝ ԴՊՐԱՅՊԵՏԻ ԵՒ ԻՄԱՍՏՆԱՅՍԻՐԻ
ՍԵՆԵՔԱՐԻՄԱՅ ԱՐՔԱՅԻ ԱՍՈՐԵՍՏԱՆԻ ԵՎ ՆԻՆՈՒԷԻ**

Յամա Սենեքարիմայ արքայի Ասորեստանի ես՝ Խիկար,
դպրայպետ էի նմայ, Մինչ դեռևս տղայ էի, հրաման եղև ինձ,
5 թէ որդի քեզ չէ հրամայած յաստուծոյ լինելոյ: Եւ մեծութիւն
յոյժ ստացեալ էր իմ: Կ. կին առի և Կ. ապարան շինեցի և Կ.
ամաց եղէ, և ոչ եղև ինձ որդի ի նոցանէ:

Յայնժամ ես՝ Խիկար, շինեցի բազինս մեծ, վառեցի հուր
և արկի ի վերայ խունկս անուշայհոտս և նուէրս, զոհեցի զոհս
10 և մատուցի ընծայս և այսպէս ասէի յաղաչելն իմում. Ով
տեարք իմ և աստուածք. Բէլշիմ և Միրշահմին, էշարիշէ և Իշե-
միշահ, եթէ հրամայեցէք՝ ինձ արու որդի, զի մի՛ անժառանգ
մնացից, զի ահայ մեռանիմ, և զի՞նչ ասեն ինձ մարդիք. Աւաղ
դքեզ Խիկար, դպրայպետ և [ի]մաստուն, մեռաւ և ոչ ոք է որ-
15 դի, որ թաղէ զնայ և զաւակ, որ յիշատակ լինի նմայ: Արդ,
աղաչեմ զձեզ, տեարք իմ և աստուածք իմ, տու[ք] ինձ որդի
արու, զի յորժամ մեռանիմ, արկցէ հող ձեռօք [իւր]ովք ի վե-
րայ. իմ:

Յայնժամ լուան նոքայ ինձ, և այսպէս բար[բա]ռ լսելի
20 եղև ինձ և ձայն յաստուածոցն իմոց, որ ասէին. Ով Խիկար
[դպր]այպետ և իմաստուն, այս լսելի եղիցի քեզ, զի ի հետ
մահ[ու քո, որպէս] ամենայն ինչ քո ի ձեռս մեր է, այլ չէ
հրամայած քեզ յաստուծոյ զաւակ լի[նելոյ]: Մի տրտմիր, զի
ահայ նադան քեզորդին քո, զի եթէ առցես և սնուացես և արաս-
25 ցես զնայ քեզ յորդեգիրս, և նայ հատուց[է քեզ] զանունդ քո
և կարող է զամենայն ինչ ուսանել:

¹ Գրչի օրինակի մեջ եղև է հրամայեցէք, բայց նա սխալվել է և գրել հա-
մարեցէք, ապա նկատելով՝ հ-ի գլխին ավելացրել է ր, մոռանալով մյուս ուղղումը
ևս կատարելու: Այդպիսով բնագրում մնացել է հրամարեցէք:

5 Եւ յորժամ լուայ ես՝ [Խիկարս] այս, կարդացի առ աս-
տուած իմ և ասեմ. Ով աստուածք իմ և տեսարք իմ, ես
[ննջեց] ուցանեմ զնայ ի վերա բարձուց իմոց և ի ծոց իմ կրեմ
222բ զնայ, [զի] արկցէ՜ հող ձեռք իւրօք ի վերայ իմ: Զայս ծանու-
ցանե[զի թէ] ॥ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց ուտիցէ և
լմբիցէ, ինչ իմ ոչ պակասէ:

Եւ այլ ոչ ետուն պատասխանի:
Եւ ես ըստ հրամանի նոցայ արարի: Առի զնազան քեռոր-
դին իմ միամեայ, մինչ դեռես տղայ էր: Եւ ազուցի նմայ բե-
10 հեզս և ծիրանիս և մանեակ² ոսկի ի պարանոց նորայ և իբրեւ
որդի թագաւորի, շքեղացուցի զնայ և ձեռք իմովք արբուցա-
նէի նմայ կաթն և կոշեցի սնուցանողս, որ սնուցանէին զնայ
եղով և մեղրով և շաքրով, և ննջեցուցանէի զնա ի վերայ ծնկաց
15 իմոց, արծուաց և աղաւենաց: Եւ սնաւ քեռորդին իմ և զուար-
ճացաւ: Եւ ուսուցի նմայ դպրութիւն և զիմաստութիւն և զհան-
ճար և զգիտութիւն: Եւ իբրեւ եկն արքայ, ուստի երթեալն էր,
ասէ ցիս արքայ. Ով Խիկար դպրայպետ և իմաստուն խորհրդա-
կից իմ, յորժամ ծերասցի[ս] և վախճանեսցիս, ո՞վ պահեսցէ
20 զիս: Խօսել սկսայ ես՝ Խիկար, և ասեմ. Արքայ, յաւիտեան կաց,
է իմ քեռորդի մի իմաստուն և հանճարեղ, և զդպրութիւն իմ
առաւել զիտէ, քան զիս: Ասէ արքայ. Աժ զնայ առ իս և ցուց
ինձ, զի զքեզ արձակեցից, զի հանկըստեամբ վարեսցես զծե-
րութիւն քո ի տան քո, մինչև ժամանակք քո լցին կենաց:

3 Յանժամ տարայ զնաթգան քեռորդին իմ առաջի արքա-
25 յին: Տէր իմ այսպէս ասէ. Օրս այս յաւուրս օրհնեալ եղիցի,
զի ի կենդանութեան իւրում էաժ կացուց Խիկար զորդի իւր
[առ]աջի իմ, և ինքն ի հանկըստեան եղիցի, զի ի վաստակոց
որ առ իս՝ [բ]արոյ կատարեցաւ:

Եւ առեալ զնայ արքային և արկ ի վերայ նորա ...նկս և
30 այսպէս ասաց. Զի Խիկար զորդի իւր կացուց ի դրան իմ[ուս
ի] կեանս իմ, և զինքն հրամայեցի ի հանկիստ:

Եւ ես՝ Խիկար, փառաց [կ]այի, երկիր պագի և ոչ դադարէի
յուսուցանելոյ զորդին իմ, մինչև [յագե]ցուցի զնայ ուսմամբ,
իբրեւ հացի և ջրով:

35 Եւ յուսուցանել նմայ [իմում] և ասէի ցնայ խրատ.

¹ Զեռագրում՝ արկոցէ:

² Զեռագրում՝ մանակ:

1. Որդեակ, եթէ լսես բան ինչ ի դրան ար[քունի], մեռոյ
և թագոյ զնայ ի սրտի քում և մի՛ մոռասցիս և կամ ի վեր
հա[նիցես]: Գուցէ հանդիպեսցի ի թագաւորէն քեզ տանջանք
և բանդ:

5 2. ॥ Որդեակ, մի՛ լիներ շտապկոտ, իբրեւ զնշենի փութոտ,
223ա սանիցես, մի՛ ումեք ասացես:

3. Որդեակ, զկապ կնքեալ մի՛ արձակեսցես և զարձա-
կեալն մի՛ կապեսցես:

4. Որդեակ, եթէ հայեսցիս և տեսանիցես զեղեցկացեալս
10 և ծարուրեալս, սանդրեալս և պաճուճեալս, մի՛ ցանկանայցես
ի սրտի քում, զի թէ զամենայն ինչս և զգանձս քո վատնեսցես
և աւելի ի նմանէ ինչ ոչ գտանիցես, բայց միայն զմեղս և զա-
նօրէնութիւն շահեսցիս և պատիժս սաստիկս յաստուծոյ և ի
մարդկանէ:

5. Որդեակ, մի՛ լինիր՝ շտապկոտ, իբրեւ զնշենի փութոտ,
որ յառաջն ծաղկէ և յետոյ [հ]ասանի պտուղ նորայ, այլ լեր
որպէս թթենի, որ յետոյ ծաղկէ և յառաջ ուտի պտուղ նորայ:
Այլ եղիցիս դու հեզ և հանդարտ ի [գ]ործս գնացից քոց,
և բարի լիցի քեզ:

6. Որդեակ, ցածոյ զաշս քո և կակղացոյ զբարբառ քո և
20 նայեա ընդ ակամբ և մի՛ երեսցիս մարդկան անըսգամ, զի
թէ աղաղակաւ տաճար շինուէր, էշն աւուրն Զ ապարան շինէր
և եթէ ի սաստիկ զօրութենէ և ի խիստ [ուժովն] եզինք վա-
րէին, ապայ լուծ և արօր ոչ պակասէր ի պարա[նոցէ] ուղտուց:

7. Որդեակ, լաւ է ընդ իմաստնոյ քարինս կրել, քան ըն-
25 [դ առ]ն յիմարի և անըսգամի խմել գինի:

8. Որդեակ, հեղցես զգինի յ[ոտս] արդարոց և մի՛ ըմ-
բեսցես զնայ ընդ անօրէնս և ընդ ան[ըսգ]ամս, զի մի իբրեւ
զնոսայ անըսգամ և անմիտ կոշեսցիս:

30 9. Որդեակ [ընկ]եր լեր մարդոյ իմաստնոյ և իմաստ-
նացիս իբրեւ զնայ [և մի՛ ը]նկեր լինել մարդոյ անօրինի, և
շար լինիցի քեզ:

10. Որդեակ [մի՛ աս]եր շար զումեքէ, բայց եթէ ասիցես՝
շարարարին ա[սես]:

35 11. Որդեակ, մի՛ բազմայխօս լինիցես՝ առաջի տեառն
քո, զի մի յան[դիմ]անեսցեն զքեզ:

¹ Զեռագրում՝ լինիցե:

12. Որդեակ, մի՛ թէ առաքեն զքեզ ուրեք, և դու [ոչ] գիտիցես և զկնի զայլ ոք առաքեն, և դու ծաղր լին[իցես]:

223բ 13. Որդեակ, յաւուր մատաղաց, կամ պատարագաց մի՛ ագահ երեսնցիս, զի ոչ հաճի աստուած, և ի մարդկանէ անարգանս առնուս:

5 14. Որդեակ, մի՛ թողուր զլալիսն և զնալ ի հարսանիսն, զի ամենեցուն մահ առաջի կայ:

15 15. Որդեակ, յորժամ ի կոչնայտունս մեծարիցիս¹, մի՛ նստցիս բարձր քան զընկեր քո, քանզի ասիցեն քեզ, թէ յարի աստի, և բազում տրտմութիւն գայ քեզ:

16. Որդեակ, ձի, որ չէ քո, մի՛ հեծանես, զի բազումք արհամարհեն զքեզ, որք ճանաչեսցեն:

17. Որդեակ, մատանի, որ չէ քո, մի՛ դներ ի մատին քո և անդերձ², որ չիցէ քո, մի՛ ագաներ բեհեզ և ծիրանիս աւտարս, զի ծաղր արասցեն տեսողքն:

18. Որդեակ, զքո մասն կեր և ընկերին մի՛ աչս արձակեր և զհաց ընկերի քո մի՛ ուտիցես, որ չէ քո, և ոչ լինիս քա[ղց]-ած:

19. Որդեակ, այր, որ խիստ է քան զքեզ, մի՛ հակառակիր ընդ նմայ և մի՛ լին[իր] թշնամի մարդոյ, որ ուժով է քան զքեզ, զի մի՛ խորհեսցի քեզ շարութիւն, և բարի լինիցի քեզ:

20. Որդեակ, ջնջեայ զշարութիւն ի սրտէ քում և զոխս [և] զխոռովութիւն հան ի սրտէ, զի սերմն չար է և չար ծնանի:

21. Որդեակ, եթէ բ[ար]ձր է շեմք տան քո, իբրև կանկունս է, յորժամ մտանես, խոնարհեց[ոյ] զգլուխ քո և ապայ՝ մտանիցես, եթէ չհանդիպեսցի ցածայգոյն և դ[իպ]եսցի ընդ երեսս քո:

22. Որդեակ, մի՛ առնուր կշիռով մեծաւ և տալ փոքրովն և [ասաս]ցես ի սրտի քում, եթէ շահեցայց և ինչք յաւելուն ի տան իմոյ, [զի] անօրէնութիւն և չարիք են: Գուցէ հայեսցի աստուած յերկնից և տեսանիցէ [զ]քեզ և դարձուցանիցէ զերեսս իւր ի քէն և իբրև յանօրինէ և յամբար[տաւանէ] երկիրք և երկիր շեն բաւական տանել դատաստան ի քո:

23. Որդեակ, մի [երդնուց]ուս սուտ յաստուածս և ստիցես, թէ՛ յօրաց քոց պակասէ:

24. Որդեակ, եթէ խնդ[րեսց]ես ինչք յաստուծոյ, զբանիւք նորայ մի՛ յանցանիցես:

25. Որդեակ, պահեայ զպատ[ուիր]անս աստուծոյ և զօրենս և մի՛ մոռանար և մի՛ մեղանչէր, և բարի լինիցի քեզ:

26. Որդեակ, [ընդ բ]ազմութիւն որդոց քոց մի՛ խնդասցես և ընդ պակասին նոցայ մի՛ [տրտմեսցես, զ]ի որդիք և ստացուածք յաստուծոյ շնորհին, զի մեծն աղքատանայ և խո[նարհն] բարձրանայ և բարձրն խոնարհի:

224ա 27. Որդեակ, զհետ անգաստանաց ըրոց և ստացուածոց մի՛ աշխատիր, զի ստացուածք և մեծութիւնք յաստուծոյ շնորհին:

10 28. Որդեակ, թէ ընկերն քո հիւանդանայ, մի՛ ասեր թէ՛ զինչ տարայց նմայ, [այ]լ ե՛րթ ոտիւք և տե՛ս աչօք և բանս քաղցունս ասայ նմայ, զի լաւ է, քան թէ Ս. քանքար ոսկոյ տարցես նմայ:

15 29. Որդեակ, մի՛ հեղցես զարիւն մարդոյ ի տարայպարտուց, զի մի՛ հեղցեն զարիւն քո փոխանակ արեան նորայ, և չար լինիցի քեզ առաջի աստուծոյ և մարդկան:

30. Որդեակ, պահեայ զլեզու քո ի շարայխօսութենէ. զձեռն քո ի գողութենէ և զաչս քո յարատ հայելոյ, զի որ գողանայ ոսկի և կամ՝ միրգ, վրեժ պատուհասին մի է:

20 31. Որդեակ, մի՛ շնասցես ընդ կնոջ աղուհացկերի քո, զի մի տեսանիցէ աստուած և բարկանասցէ ի վերայ քո և արկցէ ի սիրտ այլոց, և շնասցեն ընդ կնոջ քո, և դու տրտիս:

32. Որդեակ, զխորհուրդ քո ընդ կնոջ խորհիջիր, բայց զգաղտնիս քո մի՛ յայտներ նմայ, զի կարճամիտ է և փոքրոգի, ոչ կարէ ծածկել զբանս ի սրտի, յայտնէ կարևորաց իւրոց և եղբարց և տայ ծեծել զքեզ:

33. Որդեակ, որ լսիցէ զբանս իմաստնոց և պահիցէ ի սրտի իւրում, այնպէս է, որպէս թէ գտանիցէ ջուր ցուրտ և զովանայ և ըմբիցէ ընդ կամս իւր:

30 34. Որդեակ, յաւուր շարի մի՛ հայհոյեսցես զաստուած, գուցէ լսիցէ և բարկասցի ի վերայ քո:

35. Որդեակ, մի՛ սիրեսցես զծառայս քո առ[աւ]ել, քան զընկերս քո, զի ոչ գիտիցես, թէ ո՞ր պիտանի լինիցի քեզ ի նոցանէ, և մի՛ սիրեր զորդի քո առաւել, քան զծառայն:

36. Որդեակ, լաւ իցէ ծառայ, [որ] միամտութեամբ և ողորանօք տայ պատասխանի տեառն իւրոյ, քան որդի, [թէ] մեծայմեծս խրոխտալով խօսի և ածէ ի բարկութիւն և թէ քան

¹ Ձեռագրում՝ մեծարիցի:

² Ձեռագրում՝ անդրեծ:

¹ Ձեռագրում՝ մամ:

[մեծ]այմեծս մատուցանիցէ պատուական խորտիկս և բազմայղանս?:

37. Որդեակ, որ մեղանշիցէ տեառն իւրոյ և երթայ առ այլս¹ յաշխարհի, հան[գիստ մի] գտցէ:

38. Որդեակ, շուն, որ զորսն ինքն ուտէ, կերակուր գայլոց եղիցի:

39. [Որդեակ], զգատաստան քո ուղեղ կտրեցեր և բաբեաւ հասցես ի ծե[րութիւն]:

40. Որդեակ, ցածոյ զաշս քո և կակղացոյ զբարբառ քո, զի ագի շանն [հաց բերէ] || և բերանն՝ բիբ:

41. Որդեակ, մի՛ պանծար ի մանկութիւն քո, զի մի կոբուսցէ զքեզ:

42. Որդեակ, մի՛ տալ թոյլ ընկերին կոխել զոտն քո, զի մի համարձակիցի կոխել զպարանոցդ:

43. Որդեակ, մի՛ լինի կարի քաղցր, զի մի կլանիցեն զքեզ և մի՛ կարի դառն, զի մի թքանիցեն, այլ լեր հեղ և հանգարտ ի գործս գնացից քոց:

44. Որդեակ, հարց զայր իմաստուն բանիւք իմաս[տ]նօք և փութով իմաստնասցիս:

45. Որդեակ, մարդ, որ մեծայտուն է և ունի ինչս բազումս, նայ առատ է, և ամենայն ոք պատուէ զնայ:

46. Որդեակ, որ ոչ ունի ինչս, աղքատ է, անարգ և անմիտ, և ոչ ոք պատուէ զնայ:

47. Որդեակ, եթէ կաշառ ոք² դատաւորին տայ, պատուհասի յաստուծոյ, զի զաշս դատաւորին կուրացուցանէ կաշառն:

48. Որդեակ, կերայ դառն ինչ և արբի լեղի և ոչ էր դառն, քան զաղքատութիւն:

49. Որդեակ, բարձի աղ և բարձի առճիճ և ոչ էր ծանր, քան զպարտքն: Որ պարտի ոք, զի թէպէտ ուտէ և ըմբէ, ոչ կարէ հանկել, զի այնպէս ծանրացաւ ի վերայ, որ պարտ իցէ ոք ումեք:

50. Որդեակ, բարձի երկաթ և բարձի քար և ոչ ծանրացաւ ի վերայ իմ, իբրև առն, որ բնակեալ է ի տան աներոջ իւրոյ:

51. Որդեակ, մեծայտանն որդին աւճ եկեր, ասեն զեզ է նմա, աղքատին որդին եկեր, ասեն առ սովին եկեր:

52. Որդեակ, եթէ ա[ղք]ատ ես և ի մէջ աղքատաց բնակեալ, մի՛ ասեր, թէ աղքատ եմ ես, [զի] մի արհամարհեսցեն զքեզ և լինիցի սիրտ նոցայ իբրև... չեռուցեալ, զի թէ հարկանես զայր անմիտ բրօք բա[զմօք], ոչ առնու ի միտ:

53. Որդեակ, եթէ առաքես ուրուք պատգա[մաւոր] զայր իմաստուն, մի՛ յաճախել պատուիրել նմայ և եթէ զ[այր ան]-ըզգամ և անմիտ առաքես, առաջի երկուց և երից վկայ[ից պատուիրեա], կամ դու քեզնն երթ և զնայ մի առաքել, թէ չէ վնասս բ[երէ զքեզ]:

54. Որդեակ, ուսոյ զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ, զի ըստ սովորութեանն վարեսցեն զկեանս իւրեանց, զի որկորքն ոչ ժուժեն, յորժամ ոչ գտանեն:

Եւ յորժամ փորձես զորդին քո, ապայ տացես զինչս քո ի ձեռս նորայ:

55. Որդեակ, ի կոշնայտանէն և ի հարսանաց քան զընկերս քո յառաջագոյն հրաժարեայ և այլ մի՛ դարձցիս յետս, եղով անուշիւ օծանիլ, ապայ թէ յետս դարձար, գուցէ առնուցուս գանս և վրէժս ի գլուխ քո:

56. Որդեակ, այր, որ խիստ է քան զքեզ, մի՛ հակառակիր ընդ նմայ, գուցէ առնուցու զքեզ և դիցէ յորմ անդր:

57. Որդեակ, ընդ մարդոյ, որոյ որդիք և ինչք ստացուածք շատ է, մի՛ կոռիր:

58. Որդեակ, սիրեայ գկին քո, զի մարմին քո է և կցորդ կենաց քոց և մայր որդոց քոց և յոյժ աշխատի սնուցանել զորդիս քո:

59. Որդեակ, զեղբայր քո առաւել սիրեայ, քան զամենիսեան, զի յոյժ պիտոյ են քեզ:

60. Որդեակ, եթէ առաքեսցէ տէր քո բերել սպտուր, խաղող մի՛ բերել նմայ, զի զխաղողն ուտէ և զպատուհաս սպտորին ոչ թողու:

61. Որդեակ, լաւ է բանք իմաստնոյ յարբունոյթ, քան մարդոյ անմտի և անըզգամի ի ծարաւութի:

62. Որդեակ, [ամ]ենեկին մարդոյ երեշխեոր մի՛ կենաս, զի եթէ չլսես ինձ, մո[ր]տդ? ցաւի և յետոյ վճարես և յոյժ տրտմիս:

63. Որդեակ, լաւ է կոյր աշօք, քան կոյր մտօք, զի կուրն արագ ուսանի զերթեկեկ ճան[ապ]արհին, իսկ կոյրն մտօք թողու զղորդ ճանապա[րհ] և՛ երթայ ընդ կամայկորն:

¹ Զեռագրում՝ այրս:

² Այս բառից հետո բնագրում ավելորդ կրկնվում է՝ եքէ:

64. Որդեակ, լաւ է կնոջ, թէ յորժամ [ծնանի]ցի՝ մեռցի, քան արտաքոյ տրտմեցուցանէ զնոսայ և ... ուին այնոցիկ, որ սնուցանեն զնոսայ:

65. Որդեակ, լաւ է ծառ[այ հաւ]ատարիմ, քան որդի ազատ և ճշմարտութիւն ի նմայ [ոչ գոյ]:
 Լաւ է բարեկամ մերձաւոր, քան եղբայր հեռաւոր:

66. Որդեակ, [լաւ է ա]նուն բարի, քան տեսակ ցանկալի,
 զի գեղեցկութիւն ապ[] ॥ ականի և անուն բարի յաւիտեան մնայ:

67. Որդեակ, լաւ է մահ, քան զկեանս:
 Լաւ է ձայն լալոյ, քան դձայն հարսանեաց:

68. Որդեակ, լաւ է կող մի ի ձեռին քո, քան երբուժ մի յայլոյ ձեռին:

69. Որդեակ, լաւ է ուլ զենած ի տան քո, քան զուարակ յայլոյ տան:

70. Որդեակ, լաւ է ճնճղուկ¹ մի ի ձեռին քո, քան թէ Ռ՝. ընդ երկինս թռուցեալ:

71. Որդեակ, լաւ իցէ մարդոյն այնմիկ, եթէ իցէ ի վերայ ձիւն, սառն և սոսուռ, քան եթէ մերձեցի ի կին անըսգամ և լեզվանի և բամբասող:

72. Որդեակ, զայս գիտասցի, զի թէ դադարեացեն գետք ի գնացից և կամ արեգակն յընթացից և կամ սպիտակացի ագռաւ իբրև զաղանի և կամ քաղցրասցի լեզի իբրև զմեղր, նոյնպէս թողցէ անըսգամն զանըսգամութիւն իւր և անմիտն սգաստասցի²:

73. Որդեակ, մի՛ տացես զինչս քո առանց մուրհակի և վկայի, զի մի յետոյ զղշասցիս:

74. Որդեակ, եթէ կամեսցիս իմաստուն լինել, յորժամ ի մէջ ընկերաց ըմբես գինի, մի՛ շատայխօս լինիր, ուկն դիր, զի ի բազում խօսից կռիւ լինի և կռուեն սպանութիւնք:

75. Որդեակ, ի բարեկամաց քո[ց] մի՛ հեռենար, զի գուցէ այլ ոչ ևս լինիցին ըստ սրտի քում:

76. Որդեակ, եթէ առաքէ զքեզ տէր քո ուրեք, եթէ մեծ իցէ բանն, մի՛ հա[տցես] ի բանիցն և եթէ փոքր է, մի՛ մեծացուցաներ, զի գուցէ [ո]չ ևս լինիցին ըստ նմանութեան, և մի՛ յաւելցես ի խաւսս:

¹ Ձեռագրում՝ ճնճուկ:

² Ձեռագրում՝ ստաստացի:

77. Որդեակ, պատուեայ զհայր քո և զմայր և ի բարութիւն որդոց ք[ոց խնդ]ասցես:

78. Որդեակ, ի պարտեզ թագաւորաց մի՛ մտանէր և [ընդ] կնոջ դատաւորաց մի՛ խօսիս:

79. Որդեակ, լաւ է թէ գողասցին [զինչս ք]ո, քան թէ գտցի ի վերայ քո գողութիւն:

80. Որդեակ, եթէ [տեսան]ես զծերն, պատուեայ զնայ և յոտն կաց առաջի [նորա], և այլք զնոյն քեզ արասցեն:

81. Որդեակ, մարդոյ, որոյ ॥աստուած յաջողեալ է, նոյնպէս և դու պատուեայ զնայ:

82. Որդեակ, մի՛ հակառակիր¹ ընդ մարդոյ յաւուրս նոցայ և մի՛ ընդ գետոյ՝ ի յորդութեան նորայ:

83. Որդեակ, ակն մարդոյ ագահ է. ոչ լցցի զանձով, մինչև լցցի հողով:

84. Որդեակ, մարդոյ կին մի՛ խօսեսցիս, զի եթէ չար ինչ լինիցի, անիծանեն զքեզ և եթէ բարի՝ ոչ յիշեն զքեզ:

85. Որդեակ, մի՛ յաճախեր ի տուն բարեկամի քո, զի մի ատիցեն զքեզ, և ինքն ընդ ինքն տրտընջեսցէ:

86. Որդեակ, շուն, որ թողու զտէր իւր և գայ զհետ քո. բարեամբք հալածեայ զնայ:

87. Որդեակ, օրէնք և պատուիրանք և հաճութիւն աստուծոյ գործք բարիքն են:

88. Որդեակ, ի մարդոյ ամօթոյ, իբրև յաստուծոյ, երկիր և ամաչեայ:

89. Որդեակ, խորհրդոց բարեաց ցանկացիր, զի մարդիք տեղիք չարութեան են:

90. Որդեակ, համբերութիւն ծերոց հիմն է:

91. Որդեակ, զոր ինչ քեզ չար թուի, ընկճիրն քո մի՛ առներ:

92. Որդեակ, մի՛ ոք տեսցէ զքեզ, զի գործես զան[ար]-ժանս:

93. Որդեակ, սիրեայ զճշմարտութիւն և ստութիւն իբրև զմահ տես:

94. Որդեակ, վկայք չար բանք ստութեան քո են:

95. Որդեակ, գեղ կնոջ քո մի՛ հնազանդացուցէ զքեզ, այլ խորհուրդ նորայ:

96. Որդեակ, ի մարդոյ լեզվանոյ փախիր և ստոց, զի ագահութիւն և ստութիւն մահ է չարեաց:

¹ Ձեռագրում՝ հակառի:

97. Որդեակ, ի մէջ երկուց կոռուղաց մի՛ [մ]տանիցես, զի մի ի զուր մեռցիս, կամ ձաղեսցիս և պատուհասեսցիս, փախիր հեռի:

98. Որդեակ, զգատաստանս անիրաւութեան մի՛ սերմանեսցես, զի մի տրտմութեամբ հնձեսցես:

99. Որդեակ, յոր[ժա]մ ի դատաստան գնաս, առաջի դատաւորին ցասմամբ մի՛ խօսիցես և մի՛ աղաղակ բառնար, թէ չէ ասեն ց[քեզ]։ Այդ լեզուիդ ի դէմ ով կենայ և տուայովն զշին...?

100. Որդեակ, ընդ քո խոմին ի ճանապարհոն դատեսցես: Թէ՛ և սուտ լինիցիս, մեղայ ասայ նմա, ապայ թէ ոչ լսես, տարցէ զքեզ առաջի դատաւորին, և դիցեն զքեզ ի բանդ, և անդի ոչ ելանիցես:

101. Որդեակ, մարդոյ, որ ի սպանումն տանին և կամ յաւազակաց՝ ի կախումն, առաջի նորայ մի՛ գնար, թէ չէ ասէ եթէ իմ ընկեր է և մեծ վնաս բերէ քեզ:

102. Որդեակ, ի գիշերի առանց զինու ի ճանապարհ մի՛ ելանել, զի ոչ գիտես, թէ ի ճանապարհի ի թշնամեաց քոց պատահեսցին և ելանիցեն ընդ առաջ քո և վնաս բերեն քեզ:

103. Որդեակ, յորժամ ի շեն ուրուք կամիցիս մտանել, մինչ դեռ՝ ձեր տունն լինի, առջև հաց կեր, զի թէ հարսանիս լինի, ի խնդոյն պետ շառնեն քեզ և կամ մահ լինի՝ ի տրտմութենէն:

104. Որդեակ, ի գատարան լավ է գնալ և ի հեռի, քան ի գետն և ի մոտ:

105. Որդեակ, բութ օրն ի ճանապարհ մի՛ ելանել, զի ու[շի]նչ վտանկեսցէ զքեզ:

106. Որդեակ, ընդ կրակն մի՛ վանիր ու ասէ [ե]թէ կու՛մաջ հանեմ, թէ ոչ՝ մեծ որոգայթ լինի և մահ:

107. Որդեակ, [ն]որ դատաստան մի՛ սերմանիցես անիրաւութեամբ², զի մի՛ տրտմ[ութեամբ] հնձեսցես, թէպէտ և յաղթող ես:

108. Որդեակ, ի շահ շարեաց մի՛ [գն]ասցես և գողոց ականջ մի՛ դնես:

109. Որդեակ, զչարայխօսութիւն [զ]ուժեքէ մի՛ լուիցես, զի սուտ է նայ:

¹ Զեռագրում՝ ինչո, վերջին տառի (ո) վրա պատիվ է դրված:

² Զեռագրում՝ առիւտութեամբ:

110. Որդեակ, մի՛ յափտակիր [չա]րէ և մարդոց ստոց, որ աղտեղացունէ զսիրտս [իմ]աստնոց:

111. Որդեակ, երկնչելն աստուծոյ բարի է, և շերկնչելն՝ մահ է և կորուստ:

112. Որդեակ, խրատ առչիր ամենայն մարդոյ [և կոչես] - ցիս իմաստուն և ոչ եթէ որոյ պարտ միայն իցէ, [որո]ւմ շեն արժանի. թէ կոչեսցի նայ իմաստուն, այլ [մարդոյ] իմաստնոյ, որպէս սրով սպանանէ զանմիտն?

113. և Որդեակ, խափանելն զշարն առաւել քաջութիւն է:

114. Որդեակ, որ ընդարձակ է մտօքն, պայծառ է քան զարեգակն և վայելուրջ:

115. Որդեակ, որ ագահ է, ոչ աստ շահի և ոչ ի յաստուծոյ դատաստանին, այլ զտանջանսն կրիցէ:

116. Որդեակ, որ ծաղր առնէ զաղքատն, ինքն շուտ հասանէ յաղքատութիւն, և նայ ոչ է առաւել քան զնայ:

117. Որդեակ, եթէ կամեսցիս ինչս տալ մարդոյ, մի՛ յառաջ պարծիր:

Եւ զոր ինչ կամիս գործել և յետոյ չկարես վճարել և գործել, ծաղր լինիս ամենեցուն:

118. Որդեակ, եթէ նստեալ իցես ի մէջ ընկերաց, ըմբես գինի, մի՛ շատախաւս լինիլ:

119. Որդեակ, ի հետ խաբածի և ի հետ հարբածի մի՛ ասեր, թէ չեմ քո:

120. Որդեակ, ամբարտաւութիւն մարդոյ անարգէ զնա, և խոնարհութիւն՝ բազում առնէ զպաքն:

121. Որդեակ, մեծով գինի մի՛ խմեր, թէ չէ վնաս լինի քեզ և փոխիս յառողջութենէ: Գովեն ոչ զքեզ, այլ բամբասեն:

Այս ուսումն է, զոր ուսուցի ես Նայդանայ քեռորդոյ իմոյ, թէ պահեսցէ և կացէ ի դրան արբունի: Եւ զայս ոչ լուայ, եթէ Նայդան զբանս իմ ոչ պահեաց, այլ երան երես, այլ որպես հողմ փոշի:

Եւ այսպէս ասէ Նադան, թէ հեկար հայր իմ ծերացեալ և հասեալ կայ յափն գերեզմանի, [քան]զի անցեալ միտքն և կորուսեալ են իմաստք նորա:

Եւ սկս[աւ] վատնել և կորուսանել զինչս իմ, ոչ խնայէր ի ծառայ[ս] իմ և յաղախնայս: Եւ զսիրելիսն իմ սկսաւ տանջել և [չար]շարել առաջի իմ և զձիս իմ և զջորիս իմ և զընտիր [ընտ]իրսն զուգեաց, զոր լաւն էր, զամենայն հատոյց: Եւ ես

227բ իբրև տե[սի], եթէ նադան քեոորդին իմ զբանս իմ այլայլիաց,
 [խնայ]|| եցի յինչս իմ, զի մի կորիցէ:
 5 Խաւսել սկսաւ և ասեմ ցնադան. Որդեակ իմ, յինչս իմ մի՝
 մերձենար, զի գրեալ է Սողոմոն իմաստունն յառական և ասա-
 ցեալ, Թէ ձեռք, որ ոչ է վաստակեալ, ակն մի՝ խնայեացէ:
 10 Եւ այս ասացեալ առաջի արքային իմոյ, զի երթեալ պատ-
 մեցի ես նմա: Յայնժամ ասէ արքայ ցնադան՝: Մինչև հայր քո
 խիկար կենդանի է, յինչս նորա մի մերձենար:
 15 Եւ յայնժամ նադան՝ քեոորդին իմ, բարկացաւ յոյժ և չո-
 գաւ ի դուռն արքունի և շար ի սրտի իւրում խորհէր և գրեաց
 թուղթ այսպէս. «Ես՝ խիկար, դպրապետ Սինաբէրեմայ՝ ար-
 քայի Ասորեստանի և Նինուէի, պարսից արքայի՝ Փարաւոնի,
 ողջոյն: Յորժամ հրովարտակա առ քեզ հասանի, փովթով առ-
 ցես զզօրս քո և հասցես յառաջ իմ յԱսորեստանիս, և զթա-
 20 գաւորութիւնս տաց քեզ առանց կոռի և պատերազմի»:
 Եւ դարձեալ գրեաց միւս այլ թուղթ առ հայրն իւր խի-
 կար. «Ի Սենէքարիմայ արքայէ ողջոյն առ խիկար դպրապետ
 և իմաստուն: Ընթեռնուլ հրովարտակիտ իմոյ, գովարեացես
 25 զզօրս իմ զամենայն և յորժամ մերձեցայց ես առ քեզ, կար-
 գե[ս]ցես ճակատեսցես զօրս, որպէս այն եկեացեն ի պատե-
 րազմ, [քանզի] դեսպան² եկն ի փարաւոնէ՝ առ իս, Թէ եկ ի
 պատերազմ, որ զիր[ս] տեսանեմք»: Եւ ետ բերել զթուղթն յի
 30 հաւատարիմս թագաւ[որին]: Եւ կացուցին զնայ առաջի իմ,
 և ինքն նադան կայր առ[աջի] արքայի, և զզօրքն ամենայն
 խնդրէին ի տունս իւրեանց զնալ: [Յ]որժամ արձակեցան
 զօրքն ամենայն յիւրաքանչիւր իւր տունս, [յայ]նժամ յառաջ
 228ա կացեալ նադան, ասէ ցարքայն. Արքայ [յաւի]տեան կաց, ես
 30 սանել զշարիս ի տան քո և ոչ ծածկեց||ից, զի խիկար հայր իմ,
 զոր առաքեցեր ի հանգիստ և ի պատիւ, ոչ արար ըստ պա-
 տուոյ արքայիդ, ոչ եղև ի կողմ հրամանաց քոց:
 Եւ էր տուեալ զթուղթն ի բարէկամս թագաւորին և պա-
 տուէր տուեալ նմայ, եթէ հարցանիցէ թագաւորն զքեզ, ասա-
 ցես թագաւորին պատասխանի, Թէ յանցաւորաց ճանապար-
 35 հորդաց բռնությամբ առաք զթուղթս զայս:

1 Ձեռագրում՝ ցԱդան:
 2 Ձեռագրում՝ դեստան:

Յայնժամ յառաջ կոչեցեալ նադան յայրն, որ զթուղթն էր
 տուեալ, և եղիր զթուղթն առաջի արքային:
 Եւ առեալ նադան, եցոյց զթուղթն, զոր կնքեալն էր
 մատանաւ հաւրն իւրոյ խիկարայ և երաց՝ առ ի կարգալ: Եւ
 5 իբրև լուաւ զայս արքայ, դարձեալ ասէ ցնա, որ զթուղթն ունէր.
 Ո՞վ ետ ի քեզ զթուղթս զայս: Եւ նայ զինչ որ նադան իւր
 խրատ էր տուէր, ասաց թագաւորին: Յայնժամ թագաւորն.
 20 Զի՞նչ մեղայ ես խիկարայ, ո՞վ աստուածք, զի այսպէս կամե-
 ցաւ առնել ընդ իս շարիս փոխանակ բարոյ իմոյ: Խաւսել
 սկսաւ նադան և ասէ. Մի՛ տրտմիր, տէր իմ արքայ, այլ եր-
 թեսցուք ի դաշտն Արժէրունի, որպէս և գրեալ է ի հրովարտա-
 կիս յայսմիկ և գիտասցուք և տեսցուք, Թէ այդպէս է և ապայ՝
 զինչ և հրամայեացես լինի:
 Եւ առեալ նադանայ քեոորդոյ իմոյ զՍինէքարիմ արքայն,
 15 եկն եգիտ զիս և զզօրսն իմ, որ [ընդ]իս էին:
 Եւ իբրև տեսի զարքայ, կարգեցի ճակատեսցի [զզօրսն]
 իմ ի դէմ նորա ի պատերազմ:
 Եւ իբրև ետես զայն արք[այ, տրտ]մեցաւ: Խաւսել սկսաւ
 նադան և ասէ ցարքայ. Մի՛ երկն[չիր], տէր իմ արքայ, այլ
 20 երթ դու ի տուն քո, և ես ածից զԽ[իկար] հայր իմ առաջի քո
 Ասէ արքայ ցնադան. Թէ դու [ածես] զԽեկար առաջի իմ,
 228բ պարգևս մեծամեծս տաց [քեզ և] || ի վերայ դրան իմոյ հա-
 վատարիմս կացուցից զքեզ, զի միայմիտ և բարեկամ գտար
 ինձ:
 25 Եւ դարձաւ արքայ ի տուն իւր:
 Եւ նադան քեոորդին իմ եկն առ իս և ասէ. Հրաման տուր
 զօրացդ, զի երթիցեն ի տունս իւրեանց, և դու եկն առ իս, զի
 ի միասին ուրախ եղէց: Եւ իբրև եկի առաջի արքային, յայն-
 ժամ ասէ ցիս արքայն. Դու, խիկար՝ դպրայպետ Ասորեստանի
 և Նինուէի, ես՝ հրամայեցի քեզ ի պատիւ և ի մեծութիւն, և դու
 30 դարձար ի մենչ և եղեր ի կողմն թշնամեաց մերոց: Եւ ետ
 զթուղթն ի ձեռս իմ, զոր էր նադան նմանեցուցեալ ձեռնայգրի
 իմոյ: Եւ իբրև կարդացի, ես՝ խիկար, լուծան ամենայն աղիք
 իմ, և լեզու իմ իբրև զմագաղաթ գալարեցաւ: Խնդրէի բան
 35 իմաստութեան և ոչ գտանէի ի սրտի իմում և ոչ կարացի ամե-
 նելին տալ պատասխանի:

1 Ձեռագրում՝ և:

Յայնժամ խօսել սկսաւ Նադան քեռորդին իմ և ասէ անօ-
րէնն, զոր սնուցի ես, և ասէ ցիս. Ի բաց գնայ յերեսաց արքա-
յիդ, ալևոր դառանցեալ և աղճատեալ, ետուր զձեռս քո ի կո-
ճեղս և զոտս քո յերկայթս:

5 Յայնժամ արքա դարձուց զեր[ե]սս իւրոյ յինէն և ասէ
ցԱբուսամակ ընկեր իմ. Տար [եսայ]ան զհիկար և հեռացոյ
զգլուխ իւր ի նմանէ իբրեւ կանկունս ձ: Եւ ասեմ ցարքայ. Ար-
քայ, յալիտեան կաց, [թէ] և կամեցար սպանանել զիս և բա-
նից իմոց ոչ անս[աց]եր, այլ ես յանձն իմ գիտեմ, զի ոչինչ
մեղայ: Արքայ, այժմ հրամայեաց, զի ի դրան իմուսմ անցեն
զմարմինս իմ, սպանցեն և տարցեն ի թաղումն:

229ա || Եւ ասէ արքայ ցԱբուսամազ. Երթ սպան զհիկար առ դրան
իւր:

15 Եւ ես՝ հիկար, առաքեցի առ Աբեստան կին իմ և ասեմ.
Հան ընդ առաջ իմ կուսանս Ռ, զի սգեստին հանդերձս տըր-
տականս և կոծ եղեալ լացցեն դառնայալէս և ելցեն ընդ առաջ
իմ, զի զլախն առօք իմուլք տեսից:

Եւ Աբեստան կին իմ յոյժ իմաստուն էր, արար վաղվա-
ղակի, զոր ինչ առաքեցի առ նայ: Արար հաց և ընթրիս և ել ընդ
առաջ նոցայ և եմուծ առաջի իմ զնոսայ ի տուն իմ: Եւ մտի ես
ուսել հաց ընդ նոսայ: Եւ Աբեստան կին իմ ծառայէր զնոսայ և
աղաչէր ըմբել գինի, և ըմբեցին գինի և արբեցան: Յայնժամ
խաւսել սկսայ ես՝ հիկար, և ասեմ ցԱբուսամաք ընկեր իմ. Հա-
յեաց յաստուած և յիշեայ զայն, զի զքեզ մատեաց զլիսով քո
հայր Սենեքարիմայ արքայի և ետ զքեզ ի ձեռս իմ սպանանել
զքեզ: Եւ գիտացի, զի չէիր ինչ մեղուցեալ, ոչ սպանի [զք]եզ,
այլ պահեցի մինչև ինքն արքայ խնդիր արար քեզ, և առի
[տ]արայ զքեզ առաջի նորայ, և պարգևս մեծայմեծս ետ ինձ:

25 [Ար]դ, դու պահեայ զիս և հատոյ զերախտիսն ի մի սպանա-
նե[ւ], զի մի՝ չար լինի քեզ: Եւ իմ ծառայ մի, որում անուն էր
Ս[եփար] և յոյժ նման է ինձ և է ի բանդի, զի մահայապարտ է:
[Հրամայ]եայ ծառայից քոց, զի հանցեն և սպանցեն զնայ,
[հեռաց]ուցեն զգլուխ նորայ ի նմանէ իբրեւ կանկունս ձ: [Եւ
Աբու]սամաք լուս ինձ և զթացաւ ի վերայ իմ և առ զհան[դեր-
ձըս], և տարան ի բանդն և ազուցին Սեփարայ ծառային իմ,
30 որ] լարկեալ էր իմ ի բանդն: Եւ ծառայք նորայ հանին և
սպանին զՍեփարայ ծառայ իմ: Եւ ել համբաւս այս ի բաղաքս
և ի գեաւղս և ի գաւառս Ասորեստանի և Նինուէի, թէ հիկար,
զպրայպետ և իմաստունն մեռաւ:

35 Եւ յարեան Աբեսամազ և Աբեստան կին իմ, փորեցին և
արարին ինձ տուն գետնայփոր և եղին առ իս հաց և ջուր: Եւ
չոգան պատմեցին Սենեքարիմայ տեառն իմոյ, թէ հիկար մե-
ռաւ: Յայնժամ լուսն ամենեքեան առհասարակ, և բնակիչքն
Ասորեստանի և Նինուէի ցրուեցան: Եւ յորժամ լուսն՝ փա-
րաւոն արքայ վասն հիկարայ, թէ մեռաւ, յոյժ ուրախ եղև:
Յայնժամ փարաւոն արքայ ետ գրել հրովարտեալս և առաքեաց
առ Սենեքարիմ. «Ի փարաւոնէ արքայէ ողջոյն Սինայքարիմայ
արքայի: Այլ զայս ծանուցանեմ քեզ, կամիմ շինել ապարանս
մէջ ընդ երկինս և ընդ երկիր: Տես այր մի իմաստուն և ճար-
տար և առաքէ այսր, զի եկեալ շինեսցէ և վասն այլ ամենայն
բանի հարցայքնութեան, զոր ինչ և հարցից, պատասխանի
առնէ, ապայ թէ անփոյթ առնես և ոչ առաքես, ժողովեայ և
տուր բերել զհարկն Ասորեստանի և Նինուէի զմեր կա[յս]»:
15 Եւ յորժամ լուսն զհրովարտակն, և ընթերցան առաջի ա-
մեն[եց]ուն, և ասէ ցնոսայ. Ով է ի ձէնջ կարող է երթալ
յեգիպտոս [առն]էր պատասխանի փարաւոնի:

Եւ պատասխանի տուեալ զար[ացն ա]սեն ցարքայն.
Դու գիտես, արքայ, զի իրք, որ ի յայդ ի նմանէ, [հիկար]
երթայր և կատարէր, և այժմ Նադան քեռորդի նորա [գիտէ]
զգարութիւն նորայ, նայ երթայ և պատասխանի առնէ [փա-
րաւ]ոնի: Եւ իբրեւ լուսն զայս Նադան, ի ձայն բարձր աղա-
ղակ || եաց և ասէ. Զայդ իրս դիքն ոչ կարեն վճարել, իսկ ի
մարդէ ո՛յ իցէ կարող վճարել զբանս զայդ:

25 Եւ իբրեւ լուսն զայս արքայ, յոյժ տրտմեցաւ, յարեաւ էջ
յաթոռոյ՝ իւրմէ և նստաւ ի վերայ մոխրոյ: Քուրձ զգեցաւ և
թշուալէս ասէր. Աւաղ զքեզ հիկար, դպրապետ և իմաստուն, զի
խաւս մարդկան կուրուսի զքեզ: Ոյ ով տար զքեզ ի ժամուս
յայսմիկ, ընդ ձոյլ ոսկոյ կշռէի զքեզ և գնէի:

30 Եւ յորժամ լուսն զայս յԱփուսամակ, ասէ ցարքայն. Որ
զբանս տեառն իւրոյ արհամարհէ, մահապարտ է: Դու զհեկար
հրամայեցեր սպանանել, և նայ դէռևս կենդանի է: Յայնժամ
խաւսել սկսաւ արքայ և ասէ. Խաւսեաց Աբուսամակ ծառայ իմ,
բարի և հաւատարիմ, ո՛չ մեղար, այլ բազում բարեաց առիթ
գտար, զի եթէ զհիկար կենդանի ցուցես ինձ, բազում բաւե-
քարս և ծերանիս ազուցից քեզ:

1 Գրիչն այս անհրաժեշտ բառը վրիպել է:

5 Եւ ի նմին ժամու, իբրեւ սլանալ հողմոյ, եկն առ իս: Եւ բացին զդուռն գետնափորին: Ելի ես և եկի առաջի արքային տեառն իմոյ և անգեալ ի վերա երեսաց իմոց. երկիր պագի նմայ: Եւ զգլխոյ իմոյ թաւալեալ էին, և մարմին իմ ապականեալ ի հողոյ, և ըղնկունք իմ աճեցեալ իբրեւ զարծուի:

10 Եւ յորժամ ետես [զ]իս արքայ, ելաց ի վերա իմ և ամալէր հայել¹ յերեսս իմ: Եւ ասէ ցիս. Ես քեզ ինչ ոչ մեղայ, այլ նազան քեզ որդ[եգիր], զոր սնուցեալ էիր: Եւ ասեմ. Տէր իմ արքայ, որովհետեւ տե[սի զեր]եսս քո, տրտմու յիս ոչինչ է, այլ ուրախութիւն: Եւ ասէ արքայ. [Խիկ]ար, երթ ի տուն քո և դարմանայ զանձն քո յաւուրս [քառաս]ուն:

230բ 3 Զայնժամ գնացի տուն իմ, և դարձաւ սիրտ [ի յ]իս և եկի առաջի արքայի: Խաւսել սկսաւ արքայ և [ասէ]. Խիկար, լուեալ է քո, եթէ եգիպտացիքն ինչ յղեցին [առ մեզ]:

20 Եւ ասեմ ցարքայն. Իբրեւ լուան, եթէ ես մեռայ և զտեղի իմ չէ լից որ, վասն այնորիկ փախեան ամենեքեան ի գաւառեաւ և վասն որոյ առաքեաց առ քեզ փարաւոն արքայ: Հոգս մի՛ լիցի քեզ, զի ես երթայց առաջի փարաւոնի և պատասխանի տաց նմայ և զհարկն Եգիպտացոցն բերից քեզ:

25 Եւ իբրեւ լուաւ զայս արքայ, յոյժ ուրախ եղև և պարգևս մեծայմեծս ետ ինձ և զիս և զԱբուսամազ ընկեր իմ բազմեցուց ընդ իւր:

30 Եւ ի լինել առատտուն, առաքեցի առ Աբեստան կին իմ և ասեմ. Հրաման տուր բերել Բ ձագս արծուոյ և տուր մանել պարան Բ յերկայն և հրաման տուր հիւսանցն, զի տաշեցեան և յօրինեացեն կու[պ]այս Բ փայտեղէնս և առ քեզ մանկունս տարեղէնս և ստընդիացի² կանայս Բ, որ ուսուցանեն զմանկունս և այսպէս ասեն. Կաւ, ծեփ, աղիւս յաւերայք հանք, ճարտարքս պարապ են: Եւ ա[պ]այ, զամենայն, զոր ինչ պատուիրեցի, արար³ վաղվաղակի, զի քաջ իմաստուն էր:

35 Եւ հրաման ե[տ] արքայ, և առի զաւուրս իմ, որ ընդ իս, և գնացի: Եւ իբր[եւ] հասի ես յօթեալսն առաջինսն, հրաման ետու զաւ[րաց] բանակել:

Եւ հանի զմանկունսն և պնդեցի ի վերայ [արծ]ուացն և արկի առասանս ընդ ոտս նոցայ: Թռա[ն արծու]ին և վերացան ի յերկինս, և սկսան մանկունսն, որ պ[ատուիրեալ] էր զնոսայ:

Եւ իբրեւ հասի ես յԵգիպտոս, շոգայ [առ դուռ]ն փարաւոնի և ասեմ. Յիմացուցէք արք արքայ[ին], թէ զայրն, զոր խընդրեցեր ի Սենեբարիմայ արքա[յն, արդ] առաքեաց:

231ա 5 Եւ արքայն փարաւոն հրաման ետ, և ես ասեմ. ॥ Բերեալ եմ ճարտարք, որ շինեն դարպաս յօղս: Եւ ասէ փարաւոն. Զի՞նչ պէտք են ճարտարացն ի պէտս դարպասին: Եւ ես ասի. Բերել տուր կաւ, ծեփ, աղիւս: Եւ նոքա բերին:

10 Եւ գնացի կապեցի զԲ տղայն ի վերա Բ արծուց ձագին և թռուցի յօղն: Եւ տղայքն աղաղակելով կանչէին, թէ բերէք կաւ, ծեփ և աղիւս բերէք, որ շինիմք դարպաս: Եւ ոչ որ կարէր հանել ինչ ի վեր: Եւ ես առի գաւազան և ծեծեցի զօրքն փարաւոնի: Եւ նոքա փախեան և անկան ի դարպասն փարաւոնի: Եւ ելեալ փարաւոն, ետես զձագս արծուոց և զձայն տղայոցն և զարմացաւ յոյժ: Եւ եմուտ ի դարպասն և ասէ իւր մտին, թէ սա շատ իմաստուն է քան զԽիկար: Եւ ոչ գիտէր, թէ Խիկար է: Եւ ասէ թագաւորն. Ստոյքն ասա ինձ թէ ով ես դու: Եւ ես ասի, թէ Խիկարն եմ: Եւ ասէ փարաւոն. Ով թշուառական, կենդանացա՛ր:

20 Եւ ասէ փարաւոն. Ով Խիկար, զինչ որ ասեմ կատարեայ: Եւ ասէ. Զի՞նչ է ան սիւնն ի վերա սնի², մայրք Բժնի վերա մայրից, անիվք ի ի վերա անւից, սուրհանդակ եր[կուք], մինն՝ սև և մինն՝ սպիտակ: Ասէ Խիկար. Սիւնն տարին է, Բժն մայրքն ամիսք տարուցն, ի անիվքն աւուրք ա[մսոյ]ն են, Բ սուրհանդակքն՝ տիւ և գիշերն:

25 Եւ փարաւոն ասէ. Մանեա ինձ պարան յաւազէ: Եւ երթալ ծա[կեցի] զորմն պատին դէմ արեգական, որ տանէր ոլոր, [ոլոր] ծագն ի ներս: Եւ ես կանչէի, թէ կծկեցէք շուտ[ով]:

231բ 30 Եւ զահի հարեալ փարաւոն, ապուշ մնայր: Եւ յայնժամ փարաւոն պատուեաց զիս և ետ ինձ բազում խլաթս և զհարկ թագաւորին իմոյ:

35 Եւ ողջունեցի զփարաւոն և ելեալ գնացի առ թագաւորն իմ Սինեբարիմ և անկայ առ ոտս նորայ և համբուրեցի: 3 Զայնժամ ուրախացաւ արքայն, յորժամ և ասէ. Խիկար, զի՞նչ խնդրես յինչն, որ տաց քեզ: Եւ ես ասեմ. Իմ խնդիրքն այն է ի քէն, որ զնաթան զքեռորդին իմ, որ է ինձ որդէգիր և աշա-

¹ Հավանաբար պետք է լինի աւրալից:

¹ 260ա գրում այս բառը կրկնված է:

² 260ա գրում՝ բերեցիացի:

³ 260ա գրում՝ աւայ:

կերտ է, տայս ի յիս, զի այլ ուսումն կայ պակաս, որ զայլն
այլ ուսուցանեմ, որ լինի կատարեալ: Զառաջին խրատն իմ ոչ
պահեաց ի մտի, զոր ուսուցի քաղցրութեամբ, հիմի ուսուցա-
նեմ դառնութեամբ:

5 Եւ ասէ թաղատուն. Զինչ որ քո կամքն է, զայն արայ:

Եւ ես առեալ զնաթան երկաթի կապանօք, տարա ի տունս
իմ և եզի ի պարանոց նորա Շ լիտր երկաթս և յանձնեցի զնա
ի Բելիար ծառայն իմ և ետու թուխթ և թանաք և ասեմ. Յեւ-
նելն իմ և ի մտանելն իմ, զինչ որ առնեմ, զամէն գրեայ նա-
թանայ:

10 Նախ և առաջին զարկի Ռ բիր ի թիկունս և ասէ թէ.

1. Մարդոյ, որ ականջն չսէ, ի թիկունս ծեծելով լսեցու-
ցանել պարտ է:

Հաց և ջուր կշռով տայի, որ ո՛չ մեռանէր և ո՛չ ապրէր:

15 2. Որդեակ նաթան, յաթոռ փառաց նստուցի զքեզ,
և դու [յա]թոռոյ իմոյ ընկեցեր և կործանեցեր զիս:

Խաւեցաւ [նաթան] և ասէ. Զի՞ յխացար ընդ քեռորդոյ
քում:

Եւ ես ասեմ.

20 3. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս կարիճ, որ եհար զասեղն:
[Եւ աս] եղին խաթոցն շար է, քան զքոյդ: Դարձեալ ե[հար]
զթաթ ուղտուն, և նա հարեալ զթաթն ի վերա [կարճ] ին և սա-
տակեաց զնա:

332ա Եւ դարձեալ եղար որպէս || վայրենացեալ եզն, որ զտի-
25 րոջն արկցէ զվարքն և վիրաւորի իւր ոտքն:

4. Որդեակ, եղեր որպէս այծն, որ ուտէ զտորունն¹, և ես
կենդանութեանս ուտեմ զքեզ, թող յետոյ հանեն զտակն քո և
ներկեն զմորթս իմ:

30 5. Որդեակ, եղեր ինձ այն, որ ձգեաց նետ յերկինս, թէ-
պէտ ոչ կարաց հասուցանել, զանօրէնութիւն շահեցաւ: Եւ
դարձաւ նետն ի գլուխն իւր: Նոյնպէս և դու կամեցար սպանա-
նել զիս, այլ անմեղութիւն իմ ապրեցոյց զիս:

6. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս այրն այն, որ ղողայր ի
ցրտոյն և այլումն բերեալ պաղ ջուր, լնոյր ի վերա նորա:

35 Դու նոյնպէս կարծէիր զտեղի նորա լնում, բայց² իցէ
ագի խոզին Թ կանգուն երկայն, զտեղի ձիոյն ոչ կարէ լնուլ:

¹ Զեռագրում՝ զսարիւնն:

² Զեռագրում՝ բաց:

7. Որդեակ, եղեր ինձ առջն, որ հանդիպեցաւ իշոյ միոյ՝
և ասէ. Ողջոյն քեզ: Ասէ էշն. Այդ ողջոյնդ ի յիմ տիրոջն պա-
րանոցն, որ զիս արձակեաց ի մորէն, որ քեզ հանդիպեցայ և
տեսի զքո գեշ երեստ² շար:

5 8. Որդեակ, եղեր ինձ որոգայթ, որ թաղեալ կայր յաղ-
բիսն: Եւ եկ ճնճղուկն ասէ. Զի՞նչ գործես: Ասէ ակնատն.
Ա[ղօ]թս առնեմ առ աստուած: Ասէ ճընճղուկն. Զի՞նչ է ի բե-
րանդ: Ասէ ակնատն. Քաղցելոց հացիկ է: Եւ վաղեաց ճըն-
ճըղուկն առնուլ զհացն յա[կնա]տէն, և անկաւ ակնատ ի վիզ
10 ճընճղիկն: Եւ [ասէ] ճընճղուկն. Քաղցելոց հացն այդ է, ապա
332բ ա[յդ]||պէս լսէ աստուած աղօթից քոց:

9. Որդեակ, եղեր որպէս շունն, որ եմուտ ի հնոցն բրտին
և յորժամ տաքցաւ, և սկսաւ հաջել յերես բրտին:

10. Որդեակ, եղեր դու որպէս զան ագահ շուն, որ ունէ
15 հաց մի ի բերանն և երթայր յեզր գետոյն: Եւ ետես շուն մի այլ
ի մէջ գետոյն և հաց մի բերանն և ձգեաց զիւր հացն ի բերա-
նոյն և անկաւ ի ջուրն, զի առցէ զայնոր հացն, այլ ոչ շուն
եզիրտ և ոչ՝ հաց: Եւ զիւր հացն շուն մի այլ առեալ զնաց: Ինքն
խեղդեցաւ ի ջուրն և զրկեցաւ ի յիւր հացէն:

20 Շոյնպէս եղար և դու. զիմ հացն խկեցիր և զրկեցար ի քո
հացէդ:

Ասէ նաթան. Մեղա քեզ, հայր, այլ չգործեմ զինչ գործե-
ցի, մի՛ շարշարեր զիս և մի՛ հատուցաներ շար փոխանակ
շարի:

25 Ասէ Խիկար.

11. Մառ մի բուսեալ էր յեզր գետոյն և յորժամ հասանէր
պտուղն, թափէր ի գետն և կորընչէր: Եւ յորժամ մարդն եկեալ
պտուղ խնդրէր և ոչ գտանէր: Բ և Գ տարի զայս արար և ոչ
շահեցաւ ի պտղոյն: [Յե]տոյ կտրեաց զծառն և ընկէց ի ջուրն
30 [և] ասէ. Այսչափ երախտեացս մինչև հիմա [զի՞նչ ես] արել,
որ այլ համբերեմ նա զի՞նչ տի առ[նես]:

Արժան ես այդ շարշարանացդ: Ոչ կայ [հնար] քեզ ազա-
տիլ ի ձեռաց իմոց, մինչև մե[ռցիս]:

35 Ինչ մարդ բարոյն շար հատուցանէ [որպէ]ս նաթան, պի-
տի կորընչի աստ և ի հանդերձեալն, ամէն:

¹ Զեռագրում՝ իմայ:

² Զեռագրում՝ երեստս:

ԽՕՍՔ ԻՄԱՍՏԵՍԻՐԱՅ
ԵՒ ԽՐԱՏՔ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅ
(ՏԱՐԲԵՐԱԿ Լ)

Այս բնագիրը միջնագարյան, թերևս հայկական հողի վրա ծագած մի երկ է, որ երբեմն ընդօրինակվել է առանձին, տարբեր խորագրերով, բայց մտել է հիկարի զրույցի խրատականքի մեջ և դիտվել իբրև նրա մի հատվածը:

Զրույցի հայկական խմբագրության համարյա բոլոր տարբերակներն առավել կամ պակաս չափով ներծուլել են այս աղբյուրը:

Մենք այն հրատարակում ենք զրույցի բնագրից անկախ ընդօրինակությունների հիման վրա:

Ընդգրկում է 14 միավոր: Համառոտագրում ենք Լ տառանիշով:

Բնագրի համար հիմք է ծառայել Լ₁-ը (Մատենադարանի ձեռագիր № 4724):

Բնագրի հետ համեմատվել են զրույցի բոլոր տարբերակների զուգահեռները և արտահայտվել տողատակերում:

Ուղղումներ թույլ են տրված միայն Լ խմբի ընթերցումներով:

Յ տարբերակի զուգահեռները կազմում են չափազանց մեծ թիվ, գրեթե ծածկում Լ բնագիրը, ուստի չկրկնելու համար և ընդունելով, որ հիկարի զրույցին անհարազատ է, չենք տվել AB տարբերակի մեջ:

Զրույցի ընթերցումներն արտահայտում ենք տարբերակներում կիրառված միևնույն համառոտագրություններով:

Բնագրի աղբյուրները և խրատների համագրական աղյուսակը տես գրքի վերջում (աղյուսակ IX):

Լ₁₄-ն ունի հավելյալ խրատներ: Տեղադրել ենք բուն շտրքի վերջում, տարբերել աստղանիշով (*): Նախ տրված է բնագրի, ապա՝ փակագծի մեջ, հավելյալ խրատը պարունակող օրինակի (Լ₁₄) հերթական համարը:

Խրատների տարրնթերցվածները տալիս ենք յուրաքանչյուր միավորից հետո, ինչպես AB բնագրում:

ԽՕՍԲ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱՑ ԵՒ ԽՐԱՏԲ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ

1. Որդեակ, նախ ի լեզուէ քումմէ երկիցես, որպէս յօտար թշնամույ, զի ոչ գիտես յորում ժամու ածէ ի վերայ քո չարիս:

1. L_{14} իբրեւ ի փխ որպէս, D_{1-5} չիք՝ նախ, L_{13} $B_{3-5,12,19}$ երկիր, $L_{4,9,11}$ D_6 զգուշացիր (L_9 զգուշ կացիր) փխ երկիցես, $L_{4,9-12}$ B_{1-24} գիտես թէ, B_{1-24} յորժամ (B_9 յորում ժամու, $B_{12,18,19}$ երբ), D_5 յորժամու, B_{18} զի դու, B_{1-24} D_{1-6} որպէս յօտարէ երկիցես ($B_{4,5,18}$ երկիցես որպէս յօտար թշնամույ, D_{1-6} երկընչիցես), E_{1-6} որդեակ ի լեզուէ քումմէ վախեցիր քան զաւտար թշնամոյն զի ոչ գիտես թէ յորժամ գայթակղեցուցանէ զքեզ լեզու անմիտ և արբեցողի որպէս նետ ի լարս աղեղան զայլ ոք ոչ կարէ հարկանել այլ հանապազ ըզգըլուիտ ծեծէ (E_2 է ի չար փխ ի լարս, զայլս քո, $E_{4,5}$ նետ է), Fa, b որդեակ ի լեզուէ քումմէ վախեցիր քան զօտար թշնամույ զի այլ ոք ոչ կարէ հարկանել զքեզ եթէ ոչ զնա (Fb երկնչիր փխ վախեցիր, այնչափ վնասել փխ հարկանել, նա փխ զնա), L_7 և զգոյշ լեր յանապաշտ շաճ խաւից զի լեզու անմտին որպէս նետ ի քիմս աղեղան է այլ զգլուխ թէև զայլ ոք ոչ հարկանէ այլ զգլուխ իւր ծեծէ փխ զի ոչ-չարիս, L_{14} թէ յորում աւուր ածէ չար ի վերայ քո փխ յորում-չարիս:

2. Որդեակ, լեզու անմտի և արբեցողի որպէս նետս ի քիմս աղեղան, թէև զայլ ոք ոչ հարկանէ, այլ զգլուխ իւր հանապազ ծեծէ:

2. B_{1-24} D_{1-6} L_2 անմտին և արբեցողին (B_3 անմտի և արբեցողի), B_{1-24} D_{1-24} չիք՝ նետս, B_{1-24} D_{1-6} զքիմս ասղան է փխ ի քիմս աղեղան թէև (B_{18} աղան փխ աղեղան, $B_{4,5}$ զքիմք, B_{18} ի քիմս), B_{1-24} D_{1-6} կարէ հարկանել, L_4 և փխ թէև, ոչ կարէ, $L_{4,5,9-12}$ չիք՝ հանապազ, B_{18} զգլուիտ, L_8 ծիծէ փխ ծեծէ, L_{14} ի լեզուանայ և յանմտէ և յարբեցողէ փախիր զի որպէս նետք ի քիմս աղեղան են և զայլ ոք ոչ կարեն հարկանել այլ հանապազ զգլուխ իւրեանց ծեծեն փխ լեզու-ծեծէ, E խմբում խրատք ձուլվել է նախորդին, L_7 -ում՝ նույնպես:

3. Որդեակ, լաւագոյն է թշնամութիւն ունել ընդ առն իմաստո-
նոյ, քան թէ ընդ առն անմտի և լեզուայնոյ բարեկամութիւն:

3. $L_{9-12} B_{1-24} E_{1-6} Fa, b$ լաւ է քեզ ($L_{9-12} B_{4,5} Fa E_{1-6}$
լաւագոյն, Fb չիք՝ քեզ), $B_{1-24} E_{1-6} Fa, b$ չիք՝ ունել, L_7 լաւա-
գոյն է ումէք, L_8 չիք՝ ընդ, $B_{1-24} E_{1-6} Fa, b$ սիրելութիւն ընդ
առն անմտի և լրբի ($B_{2,6-8,10,12,15,19}$ զբարեկամութիւն, $E_2 Fa, b$
չիք՝ և լրբի, $E_{1,3-5}$ անմտ մարդոյ) փխ թէ-բարեկամութիւն,
 $L_{4,9-12}$ սիրելութիւն փխ բարեկամութիւն L_5 սիրալիութիւն փխ
բարեկամութիւն $L_{9,11}$ չիք՝ առն (II), L_7 քան թէ սիրելութիւն
ընդ առն անմտի լեզուայնոյ և բարեկացողի փխ քան թէ-բարեկա-
մութիւն:

4. Որդեակ, զայր անմիտ և արբեցող մի՛ առաքեր պատգա-
մաւոր, զի ուզելովն քեզ բարիս ոչ հանդիպի, այլ բազում չարիս ամէ
ի վերայ քո անմտութեամբն իւրով:

4. B_{13} և բարեկացող, L_4 քան զբարիս փխ քեզ բարիս, B_{1-24}
պատգամաւոր մի յուզարկեր և բարեխօս քանզի ոչ կամենա զբ-
բարիս գործել այլ բազում չարիս ամէ ի վերայ քո ($B_{6,7,12,19}$ զու-
գեր փխ յուզարկեր, B_9 այլ զչար և ամէ ի վերա քո բազում չա-
րիս, B_{18} կամէ, $B_{12,19}$ կարէ նա փխ կամենա) փխ մի-իւրով, D_{1-6}
պատգամաբեր մի ուզարկեր կամ բարեխօս թէ ոչ բազում չարիս
ամէ ի վերա քո անպիտան խօսիւք փխ մի-իւրով, $E_{1-6} Fa$ ի
քան մի զրկեր զի թէ ուզես այլ բազում չարիս ամէ ի վերա քո
(Fa և թէ կուզես որ բազում չարիս ամէ ի վերա քո աւարկեալ) փխ
մի-իւրով, Fb ի գործ ինչ մի առաքեր զի բազում չարիս ամէ
ի վերայ քո փխ մի-իւրով:

5. Որդեակ, այր անմիտ և արբեցող լաւ է քեզ թշնամի, քան
սիրելի:

Եւ ի խորհրդոց քոց հեռի կացո զայր անմիտ:

5. B_{1-24} լաւ է նա (B_9 չիք՝ նա), B_{1-24} քան թէ, $L_{4,9,11}$
կացցէ, L_9 չիք՝ զայր անմիտ, B_6 լաւ է քեզ թշնամի սիրելի քան
թէ բարեկամ արբեցող և անմիտ փխ այր-սիրելի, B_7 լաւ է քեզ
թշնամութիւն առն անմտի և արբեցողի քան թէ սիրելի ի խոր-
հրդակից լինել ընդ նմա փխ լաւ է քեզ-անմիտ, B_{1-24} արա զնա
փխ կացո զայր անմիտ, L_4 չիք՝ զայր անմիտ:

6. Որդեակ, անմտին խրատն այնպէս է, որպէս փոշի ցանես ի
վերայ հողմոյ, կամ ի վերայ յարուցեալ գետոյ:

6. $L_{9,11}$ ի հողմ փխ ի վերայ հողմոյ, B_{1-24} եթէ անմտին
խրատ տաս նմա փխ անմտին խրատն, B_3 այսպէս թուի փխ
այնպէս է որպէս, L_7 թէ զանմիտն խրատես փխ որդեակն ան-
մտին խրատն, B_{1-24} չիք՝ ի վերայ հողմոյ, B_{18} որպէս ցանես
ի վերա յարուցեալ գետոյն ալիւք փխ որպէս-գետոյ, $B_{12,19}$ ել-
ման փխ յարուցեալ, D_{1-6} յորժամ անմտին խրատ տաս համա-

րեա թէ փոշի ցանեցեր ի վերա յարուցեալ գետոյ, E_{1-6} թէ ան-
մտին խրատ տաս այնպէս է քո խրատն որպէս թէ ոք փոշի
ցանէ ի վերայ գնացման գետոյ ($E_{1,3}$ ելման), Fa, b անմիտ մար-
դոյ խրատ տալն այնպէս է որպէս թէ ոք փոշի ցանէ ի գնացման
գետոյ:

7. Որդեակ, չարն իմաստնոյն և գիտնակին որպէս փաթերակ
զայ, իսկ անմիտն յամենայն ժամ չարիս բերէ անձին իւրում:

7. E_{1-6} չիք՝ և գիտնակին, $L_{2,3,4,7,9-13}$ գիտնականին փխ
գիտնակին, L_7 չիք՝ որդեակ, $L_{5,7,9,10,12,13}$ E_{1-6} գայ ի ժամանակի,
չար ուզէ փխ չարիս բերէ, $L_{4,9,11}$ չիք՝ անձին իւրում:

8. Որդեակ, զայր լեզուային և ամբարտաւան մի՛ համարձակե-
ցուցաներ ի տուն քո, զի մի և դու ի գործոց նորա ամօթով լիցիս:

8. $L_{14} B_{1-24} D_{1-6}$ ամբարտաւան, E_{1-6} չար անմիտ և լեզու-
անի և ամբարտաւան մարդ ի տուն քո մի տանիւր, L_7 ընդ առն
անբզգամի և լեզուայնոյ մի յարենար, E_{1-6} չիք՝ մի և դու, D_{1-1}
ամօթ կրեցես:

9. Որդեակ, եթէ վայելեցես զամենայն կեանս աշխարհիս, զօր
մահուան քո մի՛ մոռանար, այլ հանապաղ ի միտ կալ, թէ մեռա-
նելոց եմ:

9. $B_{1-24} D_{1-5}$ վայելեցես ի բարութեան (B_{18} ի բարութեան,
 $B_{12,19}$ վայելեցես զամենայն բարութիւնս ի), D_{1-6} կեանս քո,
 L_4 վասն մահու որդեակ, աշխարհիս սակուն, B_6 աշխարհիս ապա,
 B_{1-24} այլ յիշեա հանապաղ ($B_{2,3,6,8,10,12,15,19}$ չիք՝ այլ յիշեա հա-
նապաղ) փխ այլ-եմ, D_{1-6} ի միտ կալ թէ մեռանելոց եմ, E_{1-6}
 Fa, b որդեակ թէ լինիս տէր աշխարհիս զմահ քո մի մոռանար
յամենայն ժամ ($E_{2,4,5} Fa, b$ չիք՝ յամենայն ժամ, Fb մոռանար
և որչափ մեծութեան հասանիս այնքան ի խոնարհութեան կալ
զանձն քո) փխ որդեակ-մեռանելոց եմ, L_7 բարութիւն փխ կեանս,
 L_{14} զմահ քո մի մոռանար փխ զօր-մեռանելոց եմ:

10. Որդեակ, նստելով առ գերեզմանի ընկերի քո, յիշեսցես
անդ և ասացես ի մտի բում, թէ ե՛՛ ինձ պատրաստ է այս: Եւ ար-
տասուեա վասն մեղաց քոց:

10. $L_{4,11}$ տեսցես և յիշեսցես և ասիցես, L_9 տեսցես փխ
յիշեսցես անդ և ասացես, $L_{4,8,9,11}$ և բազմութիւն ստացուածոց
քոց փխ վասն մեղաց քոց, $A_5 B_{1-24}$ որդեակն նայելով նայեաց
ի գերեզմանն ընկերի քո և զմահ քո յիշեա և արտասուեա (A_5
 B_3 և դու, $B_{9,17}$ նայիցես, B_{18} հայեա, A_5 նայեա), D_{1-6} որդեակ
հայելով հայեցես ի գերեզմանն ընկերին քո և յիշեսցես զի և դու
նման նմա լինելոց ես, L_{14} յորժամ հայիս ի գերեզմանն ընկերի
քո զմահ քո յիշեա և ասեա զբազմութիւն ստացուածոց քոց փխ
նստելով-քոց:

11. Որդեակ, յորժամ տեսանիցես զընկեր քո մեռեալ, մի՛ զանց առնիցես ի նմանէ, այլ երթ և ողբա և մի՛ զընկերն, այլ զանձն քո, զի նոյն օր պատրաստական է քեզ կարճել և զքեզ ի կենաց քոց:

11. A₅ B₁₋₂₄ L_{4,9,11,14} վաղճանեալ փխ մեռեալ, L₁₄ չիք՝ ի նմանէ, L₁₀ և ոչինչ փխ մի զանց, B₁₋₂₄ A₅ L₁₄ ընթացիւր փխ երթ, L₇ զնա փխ զընկերն, B₁₋₂₄ A₅ զանձն քո և ապա զընկեր քո քանդի և նոյն օր քեզ կայ պատրաստեալ (B₁ պատահեալ, B չիք՝ և ապա զընկեր քո, B₁₈ նոյնպէս փխ նոյն էր), L₁₄ նախ զքեզ և զընկեր քո զի նոյն կայ պարտոս և առաջի քո փխ և մի զընկերն-քոց:

12. Որդեակ, ի վերայ մեռելոյ իջո արտասուս և ողբա զնա վասն մեղաց նորա և մի՛ անտես առներ զթաղումն նորա: Դառնացո զաղիսդ և շերմացո կոծ և արա սուգ ըստ արժանեաց նորա օր մի վասն բասրանաց և ի վաղին մխիթարեա զսիրտ քո. վասն հրամանացն աստուծոյ:

12. L₂ ի մեռեալս, L₅ չիք՝ և ողբա զնա, L₇ չիք՝ որդեակ, L₂ եղբայրսիրանաց փխ բասրանաց, L₁₀ բարանաց փխ բասրանաց, L₃ բարսանաց փխ բասրանաց, L_{5,7} չիք՝ զառնացո-աստուծոյ:

13. Որդեակ, արար աստուած զգինին վասն ուրախութեան, բայց ի տեղիս տեղիս լաւ է զլեզին ըմպել քան զգինին, վասն զի է՛ ժամանակ, որ փառաւոր առնէ գինին զորդիս մարդկան և երբեմն ծաղր ու ամօթալից կացուցանէ:

13. L_{4,11} վասն գինւոյ որդեակ արար, B₁₋₂₄ A₅ աղբ փխ զլեզին, B₆ զառն խմել փխ զլեզին ըմպել, L_{4,9,11} B₁₋₂₄ E₁₋₆ A₅ որդեակ երբեմն փխ վասն զի է ժամանակ (Այդպիսով խրատը արոնքնել է երկուսի) L₂ B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b A₂ զմարդ փխ զորդիս մարդկան, L₁₀ ծաղր առնէ, B₁₇ ամօթ լիցի և ծաղրացուցանէ, B_{12,19} E₁₋₆ Fa, b առնէ փխ կացուցանէ (E₁ առնէ զմարդն), D₁₋₆ որդեակ հրամայեալ է աստուած զգինին վասն ուրախութեան բայց ի տեղիս բողանոցի և անպատշաճ լաւ է աղբ ըմպել քան զգինի, E₁₋₆ որդեակ արար աստուած զկինն վասն ուրախութեան բայց տես մի լի ըմպել զքան գինի (E₂ մի ըմպել քան զգինի) փխ որդեակ-զգինին, Fa, b որդեակ ած զգինի վասն ուրախութեան բայց տես մի լինի թէ ըմպէ գինին զքեզ (Fb մի գուցէ փխ մի լինի թէ), K հրամայեալ է աստուած գինին ուրախութեան տեղի բայց տեղի բողանոցի և վատթար և անպատշաճ տեղի լաւ է աղ ըմպել քան թէ գինի, L₁₄ որդեակ, ետ աստուած զգինի յուրախութիւն և ոչ յարեցութիւն իսկ արբեցողացն ի տեղիս տեղիս լաւ է ըմբել աղբ քան զգինի զի ամաթալից առնէ որդիս մարդկան:

14. Որդեակ, ի գինարբունս մի՛ քաջանար, զի զբազումս կորոյս գինին:

14. L_{2,3,8} գինի արբունս, (L₈ արբումն), L_{5,10,12} գինարբունս, L₇ չիք՝ որդեակ, պարծենար, L₂ կորուսանէ փխ կորոյս գինին:

15. Որդեակ, հաւասար է գինին կենդանութեան մարդկան, եթէ արբեցն զնա չափով:

15. L₇ չիք՝ որդեակ, ըմպեն փխ արբեն, L₂ չափաւոր:

16. Որդեակ, չեն ինչ կեանք կարօտելոյն ի գինոյ, զի նա հաստատեալ է յուրախութիւն մարդկան:

Յնծութիւն սրտի և ուրախութիւն անձին գինի, որ ըմպիցի ի ժամուց բաւական:

Դառնութիւն հոգւոյ գինի, որ շատ ըմպիցի, զի կասեցուցանէ զոյժն և դնէ վէրս, կորուսանէ զխելս և մերժէ գերկիւղն աստուծոյ, թուլացուցանէ զմարմինն և բթեցուցանէ զմիտս, տանի զահ ի սրտաց և զամօթ յերեսաց:

16. L₇ չիք՝ որդեակ, L₂ կուրացուցանէ փխ բթեցուցանէ, L₅ չիք՝ զի կասեցուցանէ-յերեսաց, L₇ լերդի է փխ անձին, L₇ յորժամ ըստ պատշաճին լիցի բաւական փխ որ-բաւական, L₇ մտաց փխ սրտաց:

17. Որդեակ, լաւ է քեզ կուռել ընդ զրեհաւորի, քան ընդ կնոջ անզգամի, լեզուանոյ և բարկացողի:

17. L_{4,9,11} վասն կնոջ որդեակ, L₁₄ լավագոյն է փխ լաւ է, L₁₄ B₁₋₂₄ ընդ առն, A₃ F₁₋₆ Fa, b ընդ մարդոյ, L_{4,9,11} լեզւանոյ և անզգամի փխ անզգամի-բարկացողի, L₅ կնոջ պոռնիկ անզգամի և լեզւանոյ և բարկացողի, B₁₋₂₄ և անամօթի փխ լեզւանոյ և բարկացողի, L₁₄ A₃ E₁₋₆ Fa, b չիք՝ լեզւանոյ և բարկացողի, B₆, 7,18,19 հոգորի և զրեհաւորի, B₉ գինուորի փխ զրեհաւորի, B₁₇ զօրաւորի փխ զրեհաւորի:

18. Որդեակ, յորժամ ասէ ցքեզ կին քո թէ խեղդեմ զիս ի նեղոյ բումմէ, դու զգուշացիր անձին բումմ, զի կամի խեղդել զքեզ:

18. L₁₄ եթէ փխ յորժամ, B₁₋₂₄ D₁₋₆ A₅ չիք՝ ցքեզ, L_{4,9,11} B_{2,12,19} խեղդեմ ես, A₅ խեղդեմ զիս, L₁₄ ընդ քեզ փխ ցքեզ, L₂, 4,9,11 նեղութենէ, B₁₋₂₄ D₁₋₆ A₅ ձեռաց քոց (B_{12,19} ձեռք իմովք) փխ նեղոյ բումմէ, զգուշ լեռ (B_{4,18} զգուշ կացիր, B₅ զգուշացիր) փխ զգուշացիր, L₁₄ յարենէ բումմէ դու զգուշ լեռ փխ ի նեղոյ-բումմ:

19. Որդեակ, այր անմիտ յորժամ գայ ի յանդիմանութիւն անաղի թագաւորաց խաբեութեամբ պատճառս պատճառելով, առաւել բարկացուցանէ զսիրտ թագաւորին և զարթուցանէ ի վերայ իւր չարիս:

19. B₃ չիք՝ յանդիմանութիւն, D₁₋₆ յանդիման (D₅ յանդիման լիցի, D₄ չիք՝ յանդիման) փխ ի յանդիմանութիւն, B_{12,19} թագաւորաց յանդիման, D₁₋₆ թագաւորաց և կամ իշխանաց (D₃ ամենայն փխ կամ), B₂ առ առաջի, L₄ չիք՝ խաբեութեամբ, L₈ չիք՝ պատճառս, L₅ առաջի թագաւորաց ի յանդիմանութիւն խաբեութեան, B₁₋₂₄ D₁₋₆ առաւել ևս, B₁₇ պատճառելով խօսի, D₅ բարկացուցանէ զարարիչն, B₁₋₂₄ թագաւորաց (B₁₇ թագաւորին փխ թագաւորեն), B₁₋₂₄ D₁₋₆ չարիս զարթուցանէ ի վերայ իւր, չիք՝ զսիրտ թագաւորին:

20. Որդեակ, այր չարախորհուրդ և նախանձոտ ոչ թէ միայն ատելեաց իւրոց խորհի չար, այլ բնութիւն նորա ամենեցուն հակառակ կայ, և ոչ ումեք կամի նա զբարիս:

20. L_{4,9,11} վասն նենգաւորաց որդեակ, L₂ չիք՝ այր, E₁₋₆ Fa, b մարդ փխ այր D₄ չարախօս փխ չարախորհուրդ E₁₋₆ չիք՝ իւրոց, չարութիւն փխ չար, Fa, b ատելեացն առնէ զչարութիւն փխ ատելեաց իւրոց խորհի չար, L₁₄ թշնամեաց փխ ատելեաց, L₁₄ E₁₋₆ Fa, b բնութեամբ փխ բնութիւն նորա, L₃ չիք՝ ումեք, B₁₋₂₄ է (B₁₈ է և չար առնէ ամենայն մարդոյ փխ կայ), L_{4,14} B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b չիք՝ և ոչ ումեք կամի նա զբարիս, B_{12,19} չար է և հակառակ փխ հակառակ կայ, D₁₋₆ չար է փխ հակառակ կայ, չիք՝ այսպէս իմա և զբարի բնութիւն մարդկան փխ և ոչ ումեք կամի նա զբարիս, A₅ չար է ամենեցուն հակառակ է փխ ամենեցուն հակառակ կայ, L_{9,11} չիք՝ և ոչ ումեք կամի նա զբարիս:

21. Որդեակ, այր չարաբարւոյ և ամբարիշտ յորժամ տեսցէ զխոռովութիւն բնկերի իւրոյ, ցնծայ և ուրախ լինի և կարծէ ի միտս իւր, թէ փառս յաւելաւ ինձ:

21. B₁₈ չարափառ փխ չարաբարւոյ, A₅ չարախորհ և ամբարիշտ, E₁₋₆ Fa, b մարդ փխ այր, ամբարաւան փխ ամբարիշտ, A₅ L₁₃ չիք՝ այր, Fa զխոռովութիւն փխ զխոռովութիւն, L₁₄ Fb զկուր փխ զխոռովութիւն, B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b փառս ինչ, B₁₋₂₄ ինքնըն (B_{4,5} ի ինքնըն, B₁₈ ինքն և զաստուած աղաչեալ) փխ ինձ, B_{12,19} աւելցաւ նմա փխ յաւելաւ ինձ, L₁₄ եթէ փառք ինչ յաւելան նմա, A₅ փառս ինչ աւելնու իրնքն, E₁₋₆ Fa յաւելցաւ ի նա (E₁₋₃ նմայ, Fa ի նմա), Fb յաւելու յանձին իւրեւմ, L₄ որդեակ կայր այժմ մարդիք չար և ամբարիշտք յորժամ տեսնեն զխոռովութիւն բնկերիաց իւրանց ցնծայն և ուրախ լինին և կարծեն ի միտ իւրեանց թէ փառքեր աւելաւ:

22. Որդեակ, մինչ քաղցր է քեզ աչք տեսուն քո երկիր ի նմանէ, զի անձին բում դու ևս բարեխօս և մի՛ բարկացուցաներ զնա ի վերայ անձին բում:

22. L_{4,9,11} B₁₋₂₄ յորժամ քաղցր է աչքն (B_{2,10} չիք՝ յորժամ, B₃ թէպէտ փխ յորժամ, B₁₈ մինչդեռ փխ յորժամ), B₃ քո բայց, L₉ չիք՝ քեզ, B₁₋₂₄ չլինի թէ բարկացուցանես (B_{2,3,7,8}, չի լինի) փխ մինչ քաղցր է քեզ աչք, L_{4,9,11} քո և դու քեզեն լինիս անձին քո, L_{5,12,13} B₁₋₂₄ քո և դու լիցիս քեզէն մեղադիր անձին քո փխ անձին բում, L₁₄ յորժամ քաղցր է աչքն տեսուն քո ի վերայ քո երկիր ի նմանէ զի մի բարկացուցանես և լինիս մեղադիր անձին քո, D₁₋₆ յորժամ քաղցր է աչքն տեսունք ի վերայ քո յայնժամ առաւել երկիր ի նմանէ և յորժամ տեսանես զքեզ յաչս մարդկան փառավոր մի հպարտանար ի սրտիդ և զթշնամիս քո մի յոչինչ համարիր այլ ծիծաղեալ յերեսս նոցա զի բամբասեցեն առաջի տերանցն զի փոքրաւորքն են զմարդոյ վկայութիւնս հաստատողքն առաջի մեծամեծաց, E₁₋₆ Fa, b յորժամ քաղցրանայ աչք աստուծոյ ի վերայ քո առաւել վախեցիր ի նմանէ զի մի յետոյ մեղադրես անձին քո (Fa, b երկնչիր, Fa յետև, յանձին բում, Fb չիք՝ ի նմանէ-անձին քո, երկնչիր ի պատուիրանացն նորա որով յաչս թագաւորաց հաճոյ երեխս և ամենայն մարդ սիրէ զքեզ և յորժամ արհամարհիս յաստուծոյ յայնժամ թագաւորք և իշխանք և ամենայն սիրելիք քո ատեն գեցէ) փխ մինչ-անձին քում:

23. Որդեակ, յորժամ տեսանես զքեզ յաչս թագաւորաց փառաւոր և սիրեցեալ, թէպէտ և բազում են թշնամիք քո, ամենեքեան իրքև հաւատարիմ սիրելոյ վկայեն քեզ:

23. L₂ չիք՝ զքեզ, A₅ B₁₋₂₄ հօր փխ սիրեցեալ (B₁₈ չիք՝ հօր), L₁₄ հաւատարիմ փխ սիրեցեալ, B₁₋₂₄ A₅ օգնեցեն քեզ ի վկայութեան (B₁ վկայութեամբ, B₁₅ զքեզ, B₁₈ ի սուտ վկայութեամբ) փխ վկայեն քեզ, L₁₄ երկնչին ի քեն փխ իրբև-վկայեն քեզ, E₁₋₆ Fa առ աչս տեսուն քո և թագաւորաց փառաւորեալ և ամենայն մարդ սիրէ զքեզ և յորժամ արհամարհիս յաստուծոյ յայնժամ թագաւորք և իշխանք և ամենայն սիրելիք քո ատեն գեցէ (Fa աչս տեսուն, փառաւորելի եղեր, E₂ յառաջ փխ առ աչս) փխ յաչս-վկայեն քեզ:

24. Որդեակ, յորժամ արհամարհեսցիս յաչս թագաւորաց, ամենայն սիրելիք քո յատելութիւն դառնան քեզ և բարեկամք քո հեռի կացցեն ի քէն:

24. L_{14,17} թագաւորի, L₉ առաջի փխ յաչս, B₁₋₂₄ ատելի լինին (B₁₈ դառնան) փխ յատելութիւն դառնան L_{4,5} հեռաստան փխ հեռի, B₁₋₂₄ ի հեռաստանէ կայցեն (B₉ հեռացեալ փխ ի հեռաստանէ) փխ հեռի կացցեն ի քէն, L_{9,11} հեռանան փխ հեռի կացցեն, L₁₄ չիք՝ քեզ, E₁₋₆ Fa ձուլվել է № 23 խրատից, Fb ձուլվել է № 22 խրատից, L₁₄ բարեկամքն հեռանան փխ քո հեռի կացցեն:

25. Որդեակ, մի՛ երբեք ասիցես աղքատին, թէ դու չար ինչ ոչ կարես առնել, զի բազում չարախօսութիւնք յանարգ մարդոյն ելանեն, զի չարքն առնեն զչարն և ոչ՝ լաւաբարոյքն:

25. B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa,b չիք՝ երբեք, B₁₈ ատեսցես զաղքատն փխ ասիցես աղքատին, L₁₄ ինձ փխ ինչ, B₁₋₂₄ երբեք ինձ չար (B_{7,19} չարիս ինձ) փխ չար ինչ, L_{4-6,9,11} B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa,b չարիք, (Fa,b չարիք և անարգանք) փխ չարախօսութիւնք, B₁₉ E₁₋₆ Fa առնել տես, B₁₋₂₄ L_{4-6,9,11-13} մարդոց ելանեն և ոչ ի պատուականաց B₁₈ ի նենգաւոր մարդուց փխ յանարգ մարդոյն B₁₉ E₁₋₆ անարգ և յոչինչ մարդուէն փխ յանարգ մարդոյն, L_{4-6,9,11,14} B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa,b չիք՝ զի չարքն-լաւաբարոյքն, D₁₋₆ a) որդեակ մի ասիցես աղքատին և տկարին թէ դու ինձ չար ոչ կարես առնել բանցի տէր է վրեժխնդիր նոցա b) որդեակ զայր յականէ մի խոտեր զի բազում չարիք յանարգ մարդկաց ելանեն և ոչ ի պատուականաց (D₄ կամ տնանկեն, D₅ ինչ փխ ինձ, D_{4,5} ականէ, D₄ խոտորեր) փխ որդեակ-լաւաբարոյքն:

26. Որդեակ, լաւագոյն է քեզ շուն մի ի սիրողաց բոց, զի շաղ-դապատի զքե, քան թէ ատելի ոք գոչէ ընդդէմ քո:

26. B₁₋₂₄ լաւ է փխ լաւագոյն է քեզ, L₁₄ զատելի ոք փխ թէ ատելի ոք, L_{2,3,8,12,13} գոչէ, B₉ գոչէ ի յերեսս քո B₁₈ զի եկեալ հաչէ ընդ երեսս քո քան թէ ատելիք քո գոչէ ընդդէմ քո փխ զի շաղճապատի-ընդդէմ քո:

27. Որդեակ, ծառայ, որ երկմիտ է տեսան իւրոյ, թէպէտ և սիրէ զքեզ, մի՛ վստահանար ի նա, զի ծառայ, որ մոռանայ զտէր իւր, նա ոչ է քեզ բարեկամ:

27. L_{4,6,9,11} վասն ծառայից որդեակ, B₁₋₂₄ տեսան իւրոյ երկմիտից (B₃ երկմիտից տեսան իւրոյ, B₁₈ տան փխ տեսան), L_{4,6,9,11} D₁₋₆ երկմիտ է ընդ, B₁₋₂₄ մի երբեք (B₃ բայց մի փխ մի երբեք), B₁₋₂₄ բերէ զքեզ բարի այլ չար (B₁₈ չար պատրաստէ ի վերա քո, B₁₉ չար բերէ) փխ է քեզ բարեկամ, B₃ նա ամենին, D₁₋₆ ատէ փխ մոռանայ, L₁₄ ի տեսանէ իւրմէ երկմիտեց թեպէտ և սիրէ զքեզ դու ի նա մի վստահանար զինչս քո զի շուն որ առնու գտէր իւր նա ոչ բերէ քեզ բարի փխ երկմիտ է-բարեկամ:

28. Որդեակ, կին, որ արհամարհէ զայր իւր և ասիցէ ցքեզ, թէ գեղեցիկ ես դու քան զայրն իմ և հաճոյ ես աչաց իմոց, դու իբրեւ ի չար գաղանէ, յօձէ կամ յընձէ, փախիր ի նմանէ և հեռի կայցէ ի խորհրդոց բոց, քանզի այնպիսին նման խառնեալ շան, որ երթայ զհետ ամենայն մարդոյ:

Դարձեալ, կին պոռնիկ նման է մահաբեր զեղոյ, որ թագուցեալ է ի կերակուրս քաղցրագոյնս:

28. B₁₈ եկեալ ասիցէ, L_{4,9,11} վասն կնոջ որդեակ, L₁₄ թողու փխ արհամարհէ, B₃ քան զառաջին, B₁₋₂₄ A₅ երկիր ի նմանէ որ-

պէս յինձն ի գաղանէ (B₂ ինձ գաղանէ, B₃ յինձն գաղանէ, B₁₈ փախիր և երկիր չար գաղանէ) փխ դու-նմանէ, L₁₄ առաւել քան յընձուէ երկիր ի նմանէ և հետ արա գնա փխ դու իբրեւ-հեռի կայցէ, L₅ չիք՝ կամ, A₅ վախցիր փխ փախիր, B₁₋₂₄, A₅ շան խառնակելոյ, L₁₄ կին պոռնիկ փխ այնպիսին, շան որ խառնեալ փխ խառնեալ շան որ, B₆ խորհրդոցն այն, B₁₈ մարդոյ մեղանչէ, B₁₋₂₄ A₅ նման է ի դեզս մահաբեր (B₁₈ մահաբերի և մարդասպանի, B₁₇ զեղոյ մահաբերի), L₁₄ որդեակ փխ դարձեալ (Այդպիսով խրատը տրոճվել է երկուսի), B₁₋₂₄ A₅ ինի փխ է, B₁ քաղցրահամ փխ քաղցրագոյնս, B₉ քաղցրագոյնս և վնասէ զքեզ, A₅ չիք՝ կերակուրս, E₁₋₆ Fa,b կին աւտար որ սիրէ զքեզ և ասէ թէ դու լաւ ես քան զիմ այրն մի հաւատար դու նմայ զի կին պոռնիկ նման է շան որ խառնակի յամենայն շուն (Fa,b ընդ ամենայն շանց, E₂ որ սիրէ զքեզ փխ դու նմայ, Fb եթէ կին սիրէ զքեզ, շանց և նման է գերեզմանի բռնոյ որ ի ներքս լի է դարձահատութեամբ) փխ կին-քաղցրագոյնս:

29. Որդեակ, առն նենգաւորի աստուած ոչ գոյ յերկինս:

29. B₁₈ նենգաւորի և անամաւթի, L₁₄ B₁₋₂₄ չիք՝ յերկինս, գոյ և առն լեզուանոյ խաղաղութիւն ոչ գոյ յերկրի և ոչ հանդիստ (B₁₈ երկր ի նմանէ որ հանդիստ գտնես փխ յերկրի և ոչ հանդիստ, B₁ հանդիստ և այր ամբարտաւան պակասեցի ի կենաց իւրոց, L₁₄ չիք՝ յերկրի և ոչ հանդիստ):

30. Որդեակ, կնոջ լեզուանոյ և անամաւթի մի՛ լինիր մերձակայ, զի ոչ գոյ խաղաղութիւն ի նմանէ, ո՛չ անձինն և ո՛չ մերձաւորին:

31. Որդեակ, այր ամբարիշտ և ամբարտաւան կարճեսցի ի կենաց իւրոց վասն հպարտութեան բարուցն զոր ունի:

31. L_{4,6,8,9,11} 13 վասն հպարտութեան որդեակ այր ամբարտաւան պակասեաց (L_{12,13} չիք՝ վասն հպարտութեան), L₅ չիք՝ ամբարիշտ և, B₁ և փխ որդեակ (Այդպիսով միակցվել է ճախարհին), L_{4,9,11} հպարտ փխ հպարտութեան, B₁₋₂₄ A₅ այր անբարտաւան պակասեցի ի կենաց իւրոց (B₉ պակասի, B₃ իւրոց և զրկեսցի, B₁₈ աւուր փխ ի) փխ այր-ունի:

32. Որդեակ, մի՛ փոխանակեցես զգործն աստուծոյ ընդ աշխարհիս, զի այս անցանէ և այն յաւիտեան մնայ:

32. L₁₄ փոխանորդք փխ փոխանակեցես, L₂ անցաւոր է փխ անցանէ, L₁₃ աշխարհիս և զմեծութիւն արհամարհեալ, B₁₋₂₄ մի փոխոր զգործն աստուծոյ վասն կենաց և ցանկութեան աշխարհի զի թէ գեղեցիկ էր ցանկութիւն աշխարհիս կարող էր աստուածութիւն հաղորդակից լինել բնութեան կենաց աշխարհի (B₁ ընդ փխ վասն, չիք՝ բնութեան, B₁₈ աշխարհիս նա, B₁₉ կարգ լինել բնութեան աշխարհիս) փխ մի-մնայ, L₁₄ վասն ցանկութեան աշխարհիս փխ ընդ-մնայ:

33. Որդեակ, զցանկութիւն աշխարհիս և զմեծութիւն արհամարհեա, զի թէ բարի էր, կարող էր աստուածութիւն հաղորդակից առնել զինքն բնութեան կենցաղոյս:

33. B₁₋₂₄ խրատը ամբողջութեամբ միակցվել է Գալատի 13-րդ աւանդական փառքին և զմեծութիւն արհամարհեա:

34. Որդեակ, նման է ցանկութիւն աշխարհիս յաշա ամենայն մարդկան որպէս առիւծ մի, որ ծնաւ ի զիշերի և սնաւ ի խաւարի և յետոյ, իբրև ետես զճառագայթս արեգականն, որպէս ի դժոխս համարեցաւ զամենայն զկեանս իւր:

34. L₁ չիք՝ ամենայն B₁₋₂₄ A₅ D₁₋₆ ամենայն տեսողաց (B₃ տեսողացն ամենայն, D₄ աստեղաց) փառք մարդկան, ոմն առիւծ (D₁₋₆ առիւծ կոչեցեալ), սնուցին զնա փառք սնաւ, L_{4,6} առիւծ մի ծնեալ, B₁₋₂₄ A₅ D₁₋₆ երբ ետես (B₉ D₁₋₆ և յորժամ փառք երբ, A₅ չիք՝ երբ, B₁₈ երբ ելեալ, B_{12,19} երբ տեսաւ) փառք և յետոյ իբրև ետես, B₁₈ խաւար տեղի, A₅ յուսնոյ փառք արեգականն, B₁₇ զգոխոս համարեաց փառք ի դժոխս համարեաց, B₁₈ իւր որ անդ էր կացեալ, L₁₄ աշտորիկ առեծու ու ծնեալ լինի ի զիշերի և սնուց զնա ի խաւարի և ի դժոխս մատնեցաւ փառք յաշա-զկեանս իւր:

35. Որդեակ, այր իմաստուն, յորժամ փառաւորի յաշխարհիս, հետևող լինի պատուիրանացն աստուծոյ և գովելի է ամենայն սրբոց, զի նման է արեգական, որ քանի բարձրանայ, առաւելուն ճառագայթ նորա:

35. L_{4,6,9,11} B₁₋₂₄ A₅ որչափ փառք յորժամ, B_{6,7,12,19} չիք՝ յաշխարհիս, B₁₋₂₄ A₅ յաշխարհիս ընդունի զմեծութիւն և, B₁₋₂₄ A₅ զործոյն (A₁, B_{4,5,9} զործոյն, B₁ զրոյն) փառք պատուիրանացն, B₂ հետևի զործոյն փառք հետևող լինի պատուիրանացն, B₁₋₂₄ A₅ արեգական բարձրագոյն, B₃ գովի յամենայն փառք գովելի է ամենայն, B₂₋₂₄ A₅ զի որչափ փառք որ քանի, L_{4,7,9,12,13} նորա երկրի յամարայնայ ժամանակի, L₅ նորա յաշխարհի, L₁₄ որչափ և փառաւորի ընդունի և հետևող լինի զործոյն աստուծոյ փառք յորժամ-ճառագայթ նորա:

36. Որդեակ, այր ծոյլ և ամբարհաւած, որչափ և փառաւորի և ընդունի զմեծութիւն, արհամարհէ զճշմարտութիւն և անարգէ զսրբութիւն, ատելի լինի սրբոց և թշնամի եկեղեցոյ: Նման է նա շարորոտ ամպոց, որ երբեմն զօրանայ, յաճախէ յերկիր զկարկուտ և զկայծակունս, ապականէ զերկիր և արմատախիլ առնէ զբոյսս դալարի:

36. B₁₋₂₄ A₅ հեղգ փառք ծոյլ, L₁ արհամարհէ զմեծ B₁₈ և թէ ատելից փառք արհամարհէ, B₁₋₂₄ L₂ A₇ չիք լինի, L_{4,6} B₁₋₂₄ A₅ չիք՝ և անարգէ զսրբութիւն, B₁₋₂₄ A₅ չիք՝ շարորոտ, B₁₋₂₄ A₂ ամպոց որ մթացեալ լինի և խաւարագունի (A₅ խաւարեալ զունի), L_{4,6} B₁₋₂₄ յորժամ (B₃ իսկ յորժամ) փառք երբեմն B_{6,8} և անէ փառք յաճախէ, B₉ A₅ զուարճանայ փառք զօրանայ: L₁₂

երբ փառք երբեմն, B₁₋₂₄ A₅ և զերկիր ապականէ և արմատախիլ առնէ զբոյսս դալար կարկուտ իւրով (B₁₈ կարկուտ և խորշակով) փառք յերկիր-գալարի, L_{4,6,9,11} զպտուղս երկրի և զբոյսս դալարոյ փառք զերկիր-գալարի, L₁₄ հեղգամիտ և ամբարհաւած որչափ փառաւորի արհամարհէ զմեծութիւնն և ատելի լինի սրբոց և թշնամի աստուծոյ փառք ծոյլ-գալարի:

37. Որդեակ, թագաւոր բարեմիտ կանգնէ զաշխարհս բարեմբարեմութեամբն իւրով, և իշխան քաղցրաբարոյ սիրելի է զօրաց իւրոց:

37. B₁₋₂₄ թագաւոր բարի կանգնէ զաշխարհս և թագաւոր չար և պիղծ թէպէտ և վայելէ զթագաւորութիւնն ի կեանս իւր բայց յոյժ խորովութիւն և չարիս ցուցանէ ի վերա երկրի և ինքն նիւթէ կորուստ անձին իւրոյ (B₃ կանգնէ զերկիր, B₁ աստուծանակ մի փառք ի կեանս իւր, B₂ չիք՝ բայց-երկրի, B₁ յոյժ, B_{4,5} յարուցանէ փառք ցուցանէ, B₆ չիք՝ և պիղծ, B₁₈ ինքն ինքնին, բերէ փառք նիւթէ, B₁₈ թէ թագաւորն և կամ իշխանն բարի լինի կանգնի և հաստատի ամենայն երկիրն իւր թէ թագաւորն չար լինի և պիղծ...) փառք թագաւոր-իւրոց:

38. Որդեակ, թագաւոր ամբարտաւան և մեղսասէր, թէպէտ և վայելէ զմեծութիւն թագաւորութեան աշխարհիս ի կեանս իւր, առաւել զարթուցանէ ի վերայ զօրաց աշխարհին և կորուստ բերէ իւր անձին:

38. L_{4,6,9,11,12} իւր ալի, L_{4,6,9,11} կորուստ անձին իւրոյ բերէ L₈ չիք՝ թագաւորութեան, B₁₋₂₄ միակցվել է Գալատի 13-րդ աւանդական փառքին:

39. Որդեակ, իշխան ազա՛ և զեղիս ի մարտս պատերազմի զիւրաւ ըմբռնի յորսորդաց և կորնչի յորդգայթ մահու:

39. L_{4,6,9,11} ըմբռնէ որպէս թռչուն զիշակեր որ ծանրանան թեք նորա և B₁₋₂₄ այր ազան և զիւր ի մարտս պատերազմի նման է ի թռչուն զիշակեր զի ծանրանայ և թեքն թռչացեալ զիւրաւ ըմբռնի յորսորդաց և կորնչի նմանապէս և այր զիւր և արեւոյց թափի ի մտաց և զիւրաւ ըմբռնի յորդգայթ (B₃ որ ի մարտս ի պատերազմի լինի նա փառք ի մարտս պատերազմի, նման է նա, B_{2-5,8-9,18} նոյնպէս փառք նմանապէս, B₃ յորդգայթ մահու, B_{4,5} յորդգայթ սատանայի, B_{4,5,17} թռչնոյ զիշակերի, B_{12,19} թռչնոց զիշակեր, B_{6,7,12,19} յորդգայթ փառք յորսորդաց, B_{6,7} չիք՝ և կորնչի յորդգայթ, B₁₈ զիւրաւ, ոչ կարէ մարտնչի ի մարդս պատերազմի, ծանրանալ ընդ մարտնչին, շուտով անկանի փառք զիւրաւ ըմբռնի) փառք իշխան-մահու: L_{12,14} որպէս հաւ զիշակեր որ ծանրանան թեք և զիւրաւ ըմբռնի յորսորդաց և կորնչի յորդգայթ մահու փառք յորսորդաց և-մահու:

40. Որդեակ, այր արբեցող և գինամուլ թափի ի մտաց և ոչ կարէ զգուշանալ անձին իւրոյ, այլ դիրաւ անկանի յորոգայթ:

40. L_{5-7,9,11-13} յորոգայթ մահու, L₁₄ աղահ և արբեցող նման է իբրեզ զթուշուն գիշակեր, որ ծանրանան թեք նորա և դիւրաւ ըմբռնի յորոգայթն փխ արբեցող-յորոգայթ:

41. Որդեակ, այր անմիտ կարծէ ի սրտի իւրում, թէ յորժամ տեսանէ ի թագաւորաց և իշխանաց յորոգայթս նեղութեան, շնորհս ինչ յաւելու ինքն և ոչ իմանայ, թէ թշնամիք նոցա նեղեն զաշխարհըս, և ինքն այլ ի կորուստ մատնի ընդ նոսա:

41. B₁₋₂₄ այր անմիտ կարծէ ի սրտի իւր թէ յորժամ մտանէ ի նեղութեան թագաւորաց ի փառս իւր յաւելու և ոչ իմանալ թէ դիւրաւ ըմբռնի ի մահ (B_{3-1,18} միտս փխ սիրտս, B₃ փառս ինչ յաւելու ինքն, B₆ մեծութիւն փխ նեղութիւնս, B₁₈ մահ և մեհ անհի) փխ այր-ընդ նոսա, L₁₄ եթէ յորժամ ի նեղութեան մտանէմ շնորհս յաւելում ինձ ոչ գիտէ եթէ դիւրաւ ըմբռնի փխ ի սրտի-ընդ նոսա:

42. Որդեակ, մի՛ բորբոքեր զցասումն սրտի քո ի նենգութիւն ընկերի քո, մինչև իցես փորձեալ զնա ի բարի, կամ ի չար: Զի որ բնութեամբ նենգաւոր է, թէ զամենայն ինչս տացես ի ձեռս նորա, ոչ փոխէ զբարս իւր:

42. B₁₋₂₄ վառեցուցէ գտնու քո ի խեթ բանից (B_{3,5} մարառեցուցէ, B₆ վառեցուցէ, B₁₀ վառեցուցէ, B₁₃ վառեցուցէ, B₉ չիք՝ ի խեթ բանից) փխ բորբոքեր-նենգութիւն B₁₋₂₄ ոչ ինչ ևս փորձել (B_{3,4,10,15,18} դործել և փորձել, B_{4,5} գործել փխ փորձեալ) փխ իցես փորձեալ, B₉ չիք՝ ընկերի քո, L₁₄ վառել գնեալ ընկերի քո մինչ չես փորձեալ զան չարով կամ բարով փխ բորբոքեր-ի չար: B₁₋₂₄ թողցէ փխ փոխէ, L₁₄ թողու փխ փոխէ, L_{8,13,14} ինչս քո, B₉ զբարկութիւն փխ զբարս, B₁₈ զբարքն և զբնութիւն իւր փխ զբարս իւր, B_{12,19} մի վառեցուցէս գտնու քո ի բէր բանից ընկերաց քոց զի կարծես զքեզ սիրելի ամենեցուն և ոչ գիտես զի յորժամ յանգիմանեցես զքեզ գործք քո ամաչեցեալ ծաղր լինիցիս և դասն է քեզ այն քան զմահ փխ մի բորբոքեր-զբարս իւր, E₁₋₅ Fa մի վառեցուցաներ զսիրտ ճետ նոր բնութեան մինչև քանիցս անգամ փորձես զչարն և ըզբարին (Fa քանի մի ինչ, զնա չարեօք և բարեօք) փխ մի բորբոքեր-զբարս իւր:

43. Որդեակ, մի երկու լեզու լինիր ի մէջ նմանեաց քոց և կարծեսցես զքեզ սիրելի ամենեցուն: Եւ ոչ գիտիս եթէ յորում ժամու յանգիմանեցես զքեզ բանք քո և յայնժամ ամաչեցես և ծաղր լինիս, և այն քեզ դասն է քան զմահ:

43. B₆ մի պարծեցիս ի մէջ ընկերաց քոց փխ մի երկու-նմանեաց քոց, L₁₄ B₁₋₂₄ ընկերաց փխ նմանեաց, B₁₋₂₄ զի կարծես (B₃ կարծես դու), B₁₋₂₄ թէ յորժամ փխ եթէ յորում

ժամու, գործք փխ բանք, B₆ չիք՝ բանք քո, B_{4,5,18} չիք՝ յանգիմանեցես-յայնժամ, E₁₋₅ Fa մի լրբալեզու լինիր ի մէջ ընկերաց զի կարծես զքեզ սիրելի լինել նոցա յորժամ անգիմանեն զքեզ լինի բան քո ամօթալից (E₂ ճալլեզու, Fa և կարծեր թէ սիրելի ես նոցա այլ փխ մի երկու-քան զմահ, L₁₄ չիք՝ և կարծեսցես-քան զմահ:

44. Որդեակ, մի՛ խորհիր չար ընկերի քում, զի մի և դու կորիցես չարեա:

44. B₁₋₂₄ չարիս ընկերին L₁₄ B₁₋₂₄ չարաւ սատակեցիս (L₁₄ սատակեցիս և զայր անմիտ և արբեցող զեսպան մի առաքես) փխ և դու կորիցես չարեա:

45. Որդեակ, լերինք շտեմարանք են սառնամանեաց, և սիրտ նենգաւորի բնակարան չարեաց:

45. L₁₄ աւզոց փխ շտեմարանք, B₁₋₂₄ նենգաւորաց, L₁₄ E₁₋₅ սիրտք նենգաւորաց, Fa նենգաւորք փխ սիրտ նենգաւորի, Fb նոյնպէս և նենգաւորք փխ և սիրտ նենգաւորի, L₁₄ բնակարանք են ամենայն:

46. Որդեակ, այր ամբարիշտ ընթանայ յանցս ճանապարհաց և պատրաստէ զզէնս իւր ի հեղու զարիւն և յափշտակել զինչս աղքատաց: Բայց յետոյ տան ճաշակել նմա յարենէ իւրմէ:

46. L_{4,6,9} անմիտ կայ փխ ամբարիշտ ընթանայ, L₁₁ կայ փխ ընթանայ B₁₋₂₄ L₂ ճանապարհի (B₁ ճանապարհաց), B₃ զարիւն մարդկան, B₁₅ զէնս փխ զինչս, L₁₄ զարիւն անպարտ, B₁₋₂₄ ապա յարենէ իւրմէ տացէ ճանապարհին ճաշակել (B₃ ճաշակել ի ճանապարհին, B_{12,19} ապա և իւր արիւնն հեղցի) փխ բայց-իւրմէ, L₁₄ ճաշակումն ի փխ տան ճաշակել նմա:

47. Որդեակ, կին պոռնիկ նման է բռեալ և դեղեալ գերեզմանի, և ի ներքոյ լի դժնդակ նեխութեամբ և ոսկերօք մեռելոց:

47. 1-24 ի գերեզման բռեալ և դեղեալ (B₇ բռեալ փխ բռեալ, B₁₈ տեղեալ և զարդարեալ), L₁₄ չիք՝ բռեալ և, B₁₋₂₄ լի է դժնդակութեամբ (B₂₋₅ դժնդակութեամբ լի է) փխ լի-նեխութեամբ, B₁₋₂₄ մեռելոտիք զարձեալ նման է ի ծառս գեղեցիկս որ ունիցի պլուտոզ դասն և յորժամ նայիս ի գեղեցիկութիւն ծառոյն և ճաշակիս ի պտղոյն զառնութեան տրամութեամբ ի քաց զարձուցանես զերեսս քո ի նմանէ (B_{2,3} գեղեցիկ, B₁₈ նմանի ծառոյ գեղեցիկոյ, B₆ որդեակ զարձեալ փխ զարձեալ, B₆ ի զարդարեալ, B₁₈ ճաշակիս ի նմանէ ի, զառնութեանն և տրամութեանն, B₃ չիք՝ զառնութեան, B_{4,11} գեղեցիկ ծառոյ փխ ի ծառս գեղեցիկս), L₁₄ դժնդակ նեխութեան ոսկերաց փխ լի դժնդակ-ոսկերօք, D₁₋₆ նման է տեսութիւն անգամ կանանց իբրեզ գերեզմանաց բռնելոց որ ի գրուցէ քանդակեալ են ոսկով և ի ներքոյ լի են ոսկերօք մեռելոց և ծանահոտութեամբ (D₄ ներքոյ հողոյ) փխ կին-մեռելոց, E₁₋₆ Fa կին պոռնիկ նման է գերեզմանաց բռնելոց որ ի ներքոյ են զարշա-

հոտութեամբ (Fa գերեզմանի բռնելոյ, լի է փխ են) փխ կին-մե-
ռեկոյ, L₁₄ ավելացնում է՝ եւ դարձեալ նման է կին պոռնիկ իբրեւ
զծառ զեղեցիկ որ ունի պտուղ դառնագոյն:

48. Որդեակ, կին առնակին և պոռնիկ նման է գեղեցիկ ծառոյ,
որ ունի պտուղ շար և դառն, որ երբ նայիս ի գեղեցիկութիւն ծառոյն,
ուրախանաս և յորժամ ճաշակես ի պտղոյն դառնութենէ, տրամու-
թեամբ ի բաց դարձուցանես զերեսդ ի նմանէ:

48. L₂ և փխ երբ, L₁₄ B₁₋₂₄ միակցվել է նախորդ խրատին.

49. Որդեակ, յորժամ նայիս ի գեղ կանանց, աչք քո գայթակ-
ղեցուցանեն զքեզ, այլ սիրտ քո զպատշաճաւորն կրեսցէ, զի գալիք
շարի և որոգայթ մահու անցանեն զքե:

49. B₁₋₂₄ գեղեցիկութիւն փխ գեղ, B₉ չիք՝ որդեակ (Այլպիսով
խրատը միակցվել է նախորդին) L₁₄ զի գալիք չարեաց է. գայթա-
կեցուցանեն զքեզ ի խեղ խեղ ծագու, զի նման է նա իբրեւ զնոր
աղի որչափ յաճախես ի կերակուրն յաւելուս ի ծարաւն փխ այլ
սիրտ-անցանեն զքե: B₁₈ պինդ պահես փխ զպատշաճաւորն կրեսցէ
B_{12,19} հաստատուն կալ զի մի յորոգայթս մահու անկցիս փխ
զպատշաճաւորն-զքե:

50. Որդեակ, մի՛ ի կին այլոց կատարեր զկամս քո, զի նման
են այնպիսիքն աղի ջրոյ, որ քանի շատ ըմպեն, յաճախէ ծարաւն և
որպէս բեռն աղի ծանրանան ի վերայ քո մեղք օտարին:

50. L₅ զցանկութիւն փխ զկամս, L_{4,6,9,11} քո ցանկութեան,
B₁₋₂₄ A₅ մի ցանկար յայլոց կին կատարել (B_{4,5,7,8}, ցանկանար,
B₁₈ աւտար կնոջ ի փխ յայլոց կին) փխ մի ի կին այլոց կատա-
րեր, I₁₃ մեռօք տարին փխ մեղք օտարին, B₁₋₂₄ A₅ է նա ի շուր
աղի զի որչափ յաճախես յմպել յաւելո ծարաւ քո և բազմանան
չարիքն և որպէս բեռն ծանր ծանրանայ է վերա քո (B₂ յաճախես,
ըմպել, B_{2-5,15} յաւելու, B₇ յաւելու զծարաւն, B₁₈ առաւել յաւելցի,
B_{12,19} A₅ աւելի ծարաւիս, B₁₈ չիք՝ չարիքն, B₂ չիք՝ ծանր, B₁₈
ծանր այլ, B₂₋₅ ծանրանան) փխ են-օտարին, E₁₋₆ Fa, b A₃ մի
այլոց կին կատարեր զցանկութիւն քո զի աւտար կինն նման է
աղի ջրի զի որչափ խմես այնչափ ծարաւիս (E₂₋₅ առաւել փխ
այնչափ, E_{2,3} աղջրի, Fb մի գհետ, F ըմպես, Fa առաւելագոյն
ծարաւիս և զանուն վատ ծառանգես, Fb այնքան առաւել ծարա-
ւիս և զանուն վատ ծառանգես) փխ մի ի կին-օտարին:

51. Որդեակ, ոչ եթէ ամենայն մարդ ծառանգէ զանուն մարդոյ,
այլ որ իմաստունն է: Զի որպէս հուր ի լուսոյ և ի տապոյ բորբոքի
և որպէս արեղակն ի ճառագայթից լինի լուսաւոր և առիւծն յուժոյ և
ի քաջութենէ լինի զօրաւոր և բազէ տեսանելովն և արագութեամբն
մեծարի յարկս թագաւորաց, նոյնպէս և այլ իմաստուն պատուի ի
դրունս թագաւորաց:

51. L₈ չիք՝ մարդ, L_{4,6,9,11} B₁₋₂₄ իմաստուն իցէ, B_{12,19} չիք՝

մարդոյ, Fa չիք՝ ոչ եթէ-մարդոյ, զի որ փխ այլ որ, նման է փխ
զի, Fb չիք՝ ոչ եթէ-զի, միշտ ի տապոյ փխ ի-տապոյ, L₅ չիք՝
որպէս, լուսաւորի փխ լինի լուսաւոր, յառնելոյ փխ յուժոյ,
B₁₋₂₄ իմանի լուսատու (B₃ է փխ իմանի, B_{4,5,7} նմանի) փխ լինի
լուսավոր, B_{12,19} E₁₋₆ Fa, b երեւի փխ լինի, E₁₋₆ Fab որպէս առիւծն
որ ուժեղութեամբն գովի (E₁ ուժովութեան գովելի) փխ և-զօրաւոր,
L_{4,6,9,11} կոչի փխ լինի, B₁₋₂₄ կոչի հզօր փխ լինի զօրաւոր, L₅
չիք՝ և բազէ-թագաւորաց, B₁₋₂₄ բազայն արագ թեօքն իւրովք-
գովի (B₁₂ թեօքն իւրով), փխ բազէ-թագաւորաց, L₂ չիք՝ նոյնպէս-
թագաւորաց, B₁₋₂₄ իմաստուն մեծարին և տունս փխ դրունս,
թագաւորաց և ի դրունս նոցա որպէս գոսկի զաղունս մեծագինս
(B₃ պատուականս փխ մեծագինս, B₁₂ չիք՝ որպէս-մեծագինս),
E₁₋₆ B₁₉ Fa, b որպէս բազայն սրբնթաց առ ի սաչելոյ թեօքն
մեծարի յաչս թագաւորաց նոյնպէս պարտ է մարդոյ որ լինի
զպիւր և իմաստուն զի գովի յաչս թագաւորաց և մեծամեծաց (E₁
զազան փխ բազան, E_{2,3} չիք՝ սրբնթաց առ ի սաչելոյ թեօքն,
B₁₉ արագաթեօքն թեօքն փխ առ ի սաչելոյ թեօքն, Fa, b թեօքն
գովի, Fa և առաւել մեծարի ի փխ մեծարի, թագաւորաց և մեծա-
մեծաց, չիք՝ նոյնպէս-մեծամեծաց, Fb նոյնպէս և իմաստունն միշտ
իմաստութեամբ իւրով պայծառ երեւի ի մէջ ամենեկուն և մա-
նավանդ ի թագաւորաց և ի մեծամեծաց և յիշխանաց պատիւն
ընդունի փխ յաչս-մեծամեծաց) փխ և բազէ-թագաւորաց:

52. Որդեակ, այլ իմաստուն և հանճարեղ յորժամ անարգի-
յարկս թագաւորաց, նման է ոսկոյ մաքրափայլի և ականց պատուա-
կանաց, որ երբ կորչի յերկրի և թաղի ի գոհոս փողոցայց, ամենայն
որ առ ոտն հարկանէ և կոխէ զնա, և ոչ իմանան զպատիւ նորա:

52. L₁ փայլի փխ մաքրափայլի, L₃ կոչի փխ կորչի, L_{4,9,11}
յորժամ փխ որ երբ, L₁₃ չիք՝ և կոխէ, L₈ նույնպէս և փխ որդեակ-
(Այլպիսով խրատը ձուլվել է նախորդին):

53. Որդեակ, որպէս իշանն ամպը մրրկեալ ի վերայ գլխոյ
լերանց, նոյնպէս և պատրաստին որոգայթք և սպանութիւնք առն
ենեղաւորի:

53. L_{4,6} իշանէ ամբ, L₁ չիք՝ որպէս, L₄ սպանութիւն:

54. Որդեակ, ցանկութիւն արանց և զարշույթիւն կանանց ի տե-
սութիւն աչաց է. խաբէ և ընկղմէ զիմաստունն և յորոգայթ ածէ:

54. L_{9,11} զարշ փխ զարշութիւն, B₁₋₂₄ A₅ գեղեցիկութիւն
փխ զարշութիւն (Հավանաբար գեղեցիկութիւն բերեցվածք ավելի
նիշտ է. բայց չենք ուզով, որովհետեւ L խմբում օրինակ չու-
նենք): B_{15,18} չիք՝ և զարշութիւն կանաց, L₆ զարշ փխ զարշու-
թիւն, L₂ չիք՝ ի տեսութիւն աչաց է, L_{1,13} խախտէ փխ խաբէ,
B₁₋₂₄ A₅ աչաց խաբէ և որոգայթ անձին գործէ (B₃ բայց յետոյ
յորոգայթ) փխ աչաց-ածէ:

55. Որդեակ, լեզու նենգաւորի որպէս գրիչ արագագիր դպրի, խօսի զխաղաղութիւն և սիրտն զշարիս նիւթէ:

55. B₁₋₂₄ որդեակ լեզու իմաստնոյ դպրի գեղեցիկ է տախտակագիրս խօսի զխաղաղութիւն և միտք նենգաւորի որպէս զհալոց դարբնի շանթացեալ հրով կայծականցն նոյնպէս և նենգաւորն խօսի նենգութեամբ (B_{7,12} գեղեցիկ դպրի, B_{4,5} նենգութիւն, B_{2,7,8,15} նենգաւորութեամբ, B₃ նենգաւորութեամբ փխ նենգաւորն խօսի նենգութեամբ, միտք մարդոյ, B₁₂ չիք՝ ի տախտակագիրս, հալոց փխ զհալոց, խօսք նորա նենգութեամբ փխ և նենգաւորն խօսի նենգութեամբ) փխ լեզու նենգաւորի-նիւթէ:

56. Որդեակ, մատնութիւն յերկուս դէմս սահմանի: Եթէ տեսանես զնենգաւորն ի սպանութիւն տեսոն և ոչ յայտնես նմա, մահապարտ ես և դու իբրև զնա:

56. B₁₋₂₄ մատնութիւն, D₁₋₆ ունի փխ սահմանի, B_{4,5} բաժանի սահմանի փխ սահմանի, B₁₂ բաժանի փխ սահմանի, B₉ ունի և սահմանի, L_{4,6,9,11}, B₁₋₂₄ A₅ D₁₋₄ տեսոն քո, B₁₈ առն միոյ փխ տեսոն, D₁₋₆ զթշնամին ի սպանումն փխ զնենգաւորն ի սպանութիւն, B₁₋₂₄ A₅ D₁₋₆ չիք՝ դու իբրև զնա:

57. Որդեակ, առն խոզամտի սիրելի ոչ լինի երբեք, զի զինչսն արիւն և ոչ՝ զսիրելին:

57. B₁₋₂₄ զոյ (B₃ զոյ յերկրի) փխ լինի, L₄ զինքն փխ զինչսն, B₁₋₂₄ և ոչ առն նենգաւորի աստուած (B₉ չիք՝ ոչ առն, B₃ աստուած զոյ) փխ զի զինչսն-զսիրելին, Fab A₃ E₁₋₆ առն խոզամտի ոչ զոյ սիրելի երբեք զի առն ի սրտի իւրում թէ կեանքս ոչ անցանի և ըզգակս ոչ պակասի և ոչ զիտէ թէ աստուած տայ այնպիսեաց մահ և զինչս նորա այլոց տայ և չունենայ անուն բարի որ յիշեն զնա (Fb ինչքս ոչ պակասին, զիտէ թէ յանկարծ, այնպիսուս, որք ոչ երբեք յիշեն զնա փխ տայ-զնա, E₁₋₆ A₃ սիրելի ոչ կայ, զի մարդ խոզամտ, ի մտի փխ ի սրտի իւրում, ըզգակ իմ, չիք՝ և ոչ զիտէ թէ, նմա փխ այնպիսեաց) փխ առն ոչ սիրելին:

58. Որդեակ, այր խոզամտ հայի ի սակաւն և ցրուէ զամենայն քնչս իւր և շնորհս ոչ ընդունի:

59. Որդեակ, այր խոզամտ կարծէ ի միտս իւր, թէ փառաւորեմ զանունս իմ դատարկ բանիւ: Յաճախէ ի խոստանալն և հնգզայ ի տալն, նախատի ի մարդկանէ և յանդիմանի ի հրապարակս վասն աստութեան և խոզամտ բարուցն իւրոց:

59. մտի իւրում, B₁₋₂₄ խոզամտ և հպարտ, B₁₋₂₄ փառաւորէ զանուն իւր (B₁₇ զանձն փխ զանուն, B₁₂ փառաւորի անունն և, B₃ նորա փխ իւր) փխ փառաւորեմ զանունս իմ, B₁₋₂₄ կատարելն (B₆ կատարելն և ոչ կարէ) փխ տալն, B₇ խոստանալն

իւր, B₃ չիք՝ նախատի ի մարդկանէ, L₅ սուտ ասելոյն փխ սուտ թեան, B₁₋₂₄ վասն աստութեան և անարգեալ յանդիմանի ի մէջ հրապարակաց (B₃ չիք՝ վասն աստութեան) փխ և-իւրոց, L₁₂ չիք՝ նախատի-իւրոց:

60. Որդեակ, մի՛ խոստանար ընկերի քում, զոր ոչ կարես տալ, զի մի զսիրելութիւն յատելութիւն դարձուցանես:

60. B₆ բան ինչ ընկերի փխ ընկերի, L_{5,12} հատուցանել փխ տալ, B₁₋₂₄ կատարել փխ տալ, սիրելութիւն նորա յատելութիւն դարձցի (B₂ դարձցի), B₁₈ մի խոստովանել ընկերի քո զոր ինչ կարես կատարեալ, զի մի սիրելութիւն նորա ատելութիւն դարձցի, Fa,b թէ կամիմ մարդոյ զինչս տալ յառաջ մի պարծենար և մի խոստանար և թէ պարծենաս և շտապ հետ բարեկամին թշնամի լինիս (Fb պարծիր, խոստանար զի մի զուցէ յետոյ ոչ կարիցես տալ և լինիցիս ծաղր և այլպ այլոց, չիք՝ և թէ-լինիս) փխ մի խոստանար-դարձուցանես:

61. Որդեակ, այր անմիտ և արբեցող յաճախապէս ընդունի զերկրպագութիւն ի մարդկանէ սուտ բանիւ իւրով, այլ զոր ինչ ասէ, ոչ լինի և ոչ կատարի: Նման է նա փչեալ տկոյ օդալից, դատարկ և ունայն յրմպելեաց, որ զինքն ցուցանէ տեսողացն լիութեամբ, և իբրև լուծանեն զկապն, ոչ գտանեն ուրախութիւն ի նմանէ, այլ ծաղր լինի և այլպանի:

61. B₁₋₂₄ զոր ասէ և ոչ կատարէ (B₆ ոչ կատարէ զասացեալն, B₁₈ զայն որ ասէ) փխ զոր ինչ ասէ ոչ լինի և ոչ կատարի, B₁₈ ապա փխ այլ, B₁₋₂₄ ի տիկ փչեալ, չիք՝ և ունայն, B₁₈ ի տիկ փչալից բամոյ փխ փչեալ տկոյ օդալից, B₃ դատարկ յամենայն, L_{4,9,11} յորժամ արձակեն փխ իբրև լուծանեն, չիք՝ և այլպանի, B₁₋₂₄ և յորժամ բացին զբերան նորա ոչ գտաւ ուրախութիւն ի նմա (B_{2,3}, 8-10,15 բանան զբերանն, B_{2,3,8,10,15} գտանի, B₈ գտանեն) փխ և իբրև-այլպանի, L₈ ապակի փխ այլպանի:

62. Որդեակ, այր խոզամտ կարծէ ի միտս իւր, թէ կեանք իմ անանցականք են և ինչք իմ ոչ պակասին, բայց այլք յալիշտակեացն զբազմութիւն ընչից նորա և զանուն նորա ի բարի ոչ յիշեսցեն:

62. L_{4,6,9,11} կարծիս ունի թէ փխ կարծէ ի միտս իւր, B₁₋₂₄ կեանք իւր, ինչքն իւր (B₁ չիք՝ իւր), B₁₂ իւր կեանքն անանց է փխ կեանք իմ անանցականք են, B₁₋₂₄ բայց զայն ոչ զիտէ թէ, B₁₈ զինչս իւր բազում փխ զբազմութիւն ընչից նորա B_{4,5,9} իբրև փխ ի բարի, E₁₋₆ Fa,b A₃ միակցվել է № 57 խրատին:

63. Որդեակ, յորժամ ի պատերազմն երթաս, մի՛ հանդիպեր առն վատասրտի, վասն զի վատասիրտն ստոր բանք է յոտս երիվարի քո, անարգէ զբազմութիւն քո և փութանակի գլորէ, և զթշնամին վրդովնցուցանել ոչ կարես և ի զգաստութենէ թափուր գտանիս:

63. B₁₋₂₄ ընդ առն վատասրտի մի զնար փխ մի հանդիպեր

առն վարսարտի, չիք՝ վատասիրտն, L₃ ստորաբանը փխ ստոր բանք, B₆ այլ ստորաբանքն են յոտս երկվարի իւր այսինքն թողու և փխ զիւր, B₁₂ ստորաբանք են ոտս, B₁₋₂₄ քո այսինքն թուշաղ (B₃ տուշաղ, B₃₋₅ թուշախ, B₁₂ չիք՝ այսինքն թուշախ), B₁₋₂₄ զոտին վառեցուցանէ և զբեզ ափշեցուցանէ ի զգաստութենէ այլ ի մաք-տըս պատերազմի լեր ընկեր առն քաջասրտի զի յորժամ յաղթա-հարէ զթշնամին և զու ընդ նմա գովիս և փառաւորիս ի թագա-ւորաց և թէ յաղթիս ի թշնամոյն քաջութեամբն իւրով կանգնէ զբեզ (B₄₋₅ որդեակ փխ այլ, այգալիսով խրատը տրոնվել է երկու-սի, B₁₂ ժամ փխ մարտս, չիք՝ ի թագաւորաց, B₁₂ չիք՝ զոտին-ափշեցուցանէ) փխ զթշնամին-գտանիս, B₁₈ որդեակ որ յորժամ պատերազմ երթաս զու առն ընդ վատասրտի մի զնար քանզի և սիրտ քո վախացուցանէ և զքաջութիւն քո զլորի փխ յորժամ-զը-տանիս, D₁₋₆ որդեակ ընդ առն վատասրտի և անգորի մի լինիր վասն զի վատասրտութեամբն յաղթի յամենայնէ և զու տրամիս այլ լեր ընդ առն իմաստնոյ և քաջասրտի զի յորժամ յաղթա-հարէ զթշնամին եթէ խօսիւք և եթէ մարտիւ և զու ընդ նմա գովիս և փառաւորիս և եթէ զու յաղթիս ի թշնամոյն նա քաջու-թեամբն և հանճարովն օգնէ և զերծուցանէ զբեզ (D₂₋₆ վատա-սրտութեամբն և անգորութեամբն, D₅ օգնէ բեզ) փխ յորժամ-գտանիս:

64. Որդեակ, ի մարտ պատերազմի կցորդ լեր առն քաջասրտի և զօրաւորի, զի յորժամ յաղթահարէ զթշնամին, զու ընդ նմա գովիս և փառաւորիս առաջի թագաւորաց: Եթէ զլորիս ի թշնամեաց, նա քաջութեամբն իւրով կանգնէ զբեզ:

64. L₆₊₉₊₁₁ նմին փխ նմա, L₅ գովիս և Բրիտտոի փառք յա-ւիտեան ամեն, L₄₊₉₊₁₁ և թէ փխ եթէ, B₁₋₂₄ D₁₋₆ միակցվել է նախորդ խրատին, բացի B₁₈-ից, L₅ B₁₈ չիք՝ և փառաւորիս-զբեզ:

65. Որդեակ, անմիտն թէպէտ և փառաւորի առաջի թագաւորաց, այլ զբարս իւր ոչ թագուցանէ:

65. B₁₋₃ ի փխ առաջի, B₁₋₂₄ զբարք իւր ոչ կարէ թաքուցանել L₁ զբանս փխ զբարս, L₁₃ զրնութիւնս փխ զբարս:

66. Որդեակ, այր խողամիտ, թէպէտ և ունի ինչս բազումս, այլ նեղէ զսիրտս իւր կարօտութեամբ ընչից և զկեանս իւր կարօտու-թեամբ և աղքատութեամբ անցուցանէ:

66. B₁₂ եթէ փխ թէպէտ և, L₉₊₁₁ չիք՝ կարօտութեամբ ընչից, L₄₊₉₊₁₁ զառնութեամբ փխ կարօտութեամբ, B₁₋₂₄ նեղ է սիրտ նորա և զկեանս իւր զառնութեամբ անցուցանէ (B₁₂ նեղութեամբ փխ զառնութեամբ, B₄₋₅ ի զառնութիւն) փխ այլ-անցուցանէ:

67. Որդեակ, այր զուարթ և առատամիտ սիրեցեալ է յաստու-ծոյ և ի մարդկանէ և յաւելու ի կեանս իւր զուարթութեամբ իւրով:

67. L₂ զուարթամիտ փխ զուարթ և առատամիտ, L₁ ազա-տամիտ փխ առատամիտ, L₈ առաջի փխ առատամիտ, B₇ առա-տասիրտ փխ առատամիտ, B₁₀ առատ փխ առատամիտ B₁₂ առա-տաձեռն փխ առատամիտ, B₁₋₂₄ չիք՝ յաստուծոյ և, B₄₋₅ օգտելու փխ յաւելու, B₁₋₂₄ իւր և հակառակ կայ ի խողամիտն (B₁₈ և բազում ոք, կայ յազահի և), չիք՝ զուարթութեամբ իւրով, L₅ չիք՝ և յաւելու-իւրով:

68. Որդեակ, եթէ կամիս իմաստուն կոչիլ ի մարդկանէ և փա-ռաւոր երեւիլ և սիրեցեալ յաստուծոյ, արհամարհեա նախ՝ զցան-կութիւն մարմնոյ և մի՛ յօժարի ի զինէմոյ արբեցութիւնս, զի բազ-մադիմի գայթակղեցուցանեն կին և զինի զմարդ և յօժարեն ի գործա-շարեաց, հեռանան յիմաստութենէ և անկանին ի բազում խօսս, յայտնեն զխօսս թագաւորաց և խօսին սնափառութեամբ, և զխոր-հուրդս ընկերաց ոչ պահեն, այլ ցրուեն ի բազում տեղիս, յիմաս-տութենէ թափին և պաշտպանութենէ աստուծոյ թուանան, զղա-տաստանս աղքատաց, որբոց և այրեաց ստուգութեամբ ոչ զատին, զանձինս իւրեանց ի մա՞ վարեն և ոչ կարեն զգուշանալ, այլ մերկ-անդամ լինին առաջի թագաւորաց և ամօթալից առաջի ամենեցուն:

Զայս ամենայն արբեցութիւն և զեղիս պոռնկութիւն զարթուցա-նեն ի վերայ իմաստնոց:

68. B₁₂ իմաստուն լինել և, B₁₋₂₄ պատուիլ յաստուծոյ և ի թագաւորաց փխ և փառաւոր երեւիլ և սիրեցեալ յաստուծոյ, աշ-խարհի փխ մարմնոյ, L₄₋₆ բազում զէմս փխ բազմադիմի, L₂₊₄₊₉₊₁₁₊₁₃ չիք՝ զմարդ, L₄₋₉ գայթակղեցուցանէ զմարդ, L₄₋₆₊₉ յօժարե-ցուցանեն փխ յօժարեն, B₁₋₂₄ յագիլ արբեցութեամբ քանզի սո-բա ի բազում զէմս գայթակղեցուցանեն զորդիս (B₃ զորդիս մարդ-կան, B₁ զորդիս փխ զորդիս) փխ յօժարիւր-զինի զմարդ, յօժարեն ընթանալ, և հեռանալ ի ճշմարտութենէ և անարդիւն փխ հեռա-նան յիմաստութենէ և անկանին, L₅ չիք՝ հեռանան-իմաստնոց, B₁₋₂₄ զխորհուրդս փխ զխօսս, B₁₂ և մի ագիլ արբեցութեամբ քանզի այս գայթակղեցուցանէ զբազումս և զորդիս ընդ գործս չարս յաւժարէն և հեռանան ի ճշմարտութենէ իմաստութենէ թափին և զղատաստան որբոց և այրեաց ոչ զատին փխ յօժարիւր-ոչ զատին, B₁₋₂₄ ի գործոց բարեաց հեռանան և փխ և զխոր-հուրդս-տեղիս, L₆ այլ փխ աստուծոյ, L₉ թագին փխ թափին, B₁₋₂₄ չիք՝ պաշտպանութենէ աստուծոյ թուանան, չիք՝ աղքա-տաց, ոչ զատեն ստուգապէս փխ ստուգութեամբ ոչ զատին, L₆ մերկ ազամ փխ մերկանդամ, B₁₋₂₄ թագաւորաց և թշնամեաց իւրեանց (B₁₂ իշխանաց փխ թշնամեաց, չիք՝ իւրեանց), յամենե-ցունց փխ առաջի ամենեցուն, L₈ չիք՝ և զեղիս պոռնկութիւն:

69. Որդեակ, յորժամ հանդիպիս կնոջ անառակի, ահա մերձեցաւ հուր յանկողինս քո և օձ շարաթոյն ի շտեմարանս քո, գազան անտառի ի մէջ խաշանց քոց և գայլ յափշտակող ի փարախս հօտից քոց և թշնամի արբեալ զօրաց քոց:

69. L₅ կնոջ պոռնկի և, B₁₈ յորժամ բոռնկիս հետ կնոջ աւտա-րաց փխ յորժամ-անառակի, B₁₋₂₄, A₅ չիբ՝ ահա (B₃ այնպէս գիտա-ցիլ թէ փխ ահա), A₅ B₁₋₂₄ L₂ չիբ՝ և գայլ-հօտից քոց, A₅ B₁₋₂₄ թշնամի սրով զինեալ ի զօրս քո (B₃ քո եղուկ և վայ է քեզ) փխ թշնամի արբեալ զօրաց քոց:

70. Որդեակ, կին պոռնիկ կարծէ ի միտս իւր, թէ զգործս իմ ես ինձէն միայն գիտեմ և թագուցանեմ: Նման է նա սատակեալ շան, որ դժնդակ է նեխութեամբ հօտովն, և զգաժանութիւն նորա ամենե-քեան ի հեռաստանէ ճանաչեն, և նախատինս առնու ի մէջ բազմամ-բոյս հրապարակաց:

70. L₂ որդեակ նման է, այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի, L_{5,12} չիբ՝ միայն, B₁₂ չիբ՝ ես ինձէն միայն գիտեմ և, B₁₋₂₄ A₅ ինձէն թագուցանեմ նման է նա ի շուն մեռեալ գործնական նեխու-թեամբ որ ոչ կարէ ծածկել գիտա իւր (B₇ յինէն փխ ինձէն, B_{4,5} նա որպէս, B₁₇ սատակած շան, B₁₀ մեռելոյ, B₃₋₆ շուն սատա-կեալ և, B₂ նեղութեամբ, B₁₇ նեղութեամբ, B₁₂ նման է մեռեալ յիշոյ որ նեխութեամբ հօտեալ, B₁₈ իմ թագուցանեմ որ զմարդ չիմանա այնպիսին նման է շան սատակաց և որդիած և ոչ կարէ ծածկել զնեխեալ հոգիդ) փխ ես-հրապարակաց, L_{5,12} շան մեռե-լոյ փխ սատակեալ շան, L_{4,5,9,11} հրապարակաց և ոչ գիտէ թէ հանդիպիմ ես առն քաջասրտի որ ի շօշափելն ձեռաց իւրոց թո-թափէ զիս ի սպաստութենէ և զանձն իմ երկիր կործանէ:

71. Որդեակ, այր անմիտ յորժամ արբենայ ի կոխ յօժարի և կարծէ ի միտս իւր, թէ երեւելի եմ ես ի մէջ արանց քաջազինաց և զայն ոչ անդիճէ, թէ հանդիպիմ ես առն քաջասրտի, որ ի շօշափելն ձեռաց իւրոց թօթափէ զիս ի զգաստութենէ և զանձն իմ յերկիր կոր-ծանէ:

71. A₅ B₁₋₂₄ յօժարի ի պատերազմ (B_{2,3} պատերազմ) փխ ի կոխ յօժարի, B₁₂ կարծէ ի միտս իւր թէ ի պատերազմէ ի մէջ երեւելի քաջարանց փխ ի կոխ-քաջազինաց, K այր արբեցող այն-պէս կարծէ ի միտս իւր թէ ես քաջ եմ և զամենայն զոր ինչ խօսիմ իմաստութեամբ խօսիմ փխ այր-կործանէ, B₁₈ երեւի ես ի մէջ արանց արի և քաջ՝ փխ երեւելի-քաջազինաց, E₁₋₆ Fa, b A₃ միտս թէ մեծագոյն է քան զայլսն և ոչ գիտէ թէ հանդիպի առն քաջասրտի և սպանանէ զինքն (Fa չկայ մեծագոյն քան զիս, Fb ոչ գոյ մեծ և հօր քան զինքն, Fa, b թէ յորժամ, Fa առ ոմն քաջ, Fb ուրումն քաջի, յաղթի ի նմանէ դուցէ և տայցէ սպանա-նել զինքն) փխ ի միտս իւր-կործանէ, A₅ B₁₋₂₄ քաջազինաց (B₉

քաջանց, B₅ քաջասրտաց) փխ քաջազինաց, և ոչ գիտէ թէ հան-դիպի փխ և զայն ոչ անդիճէ թէ հանդիպիմ, B₃ արանց սլառուա-կանաց, A₅ B₁₋₂₄ քաջասրտի և զօրեղի, A₅ B₁₋₂₄ նորա թափէ գնա (B₃ թափափէ) փխ ձեռաց իւրոց թօթափէ, L₅ զիս փխ ձե-ռաց-զանձն իմ, A₅ B₁₋₂₄ զանուն նորա (B₆ զարիւն) փխ զանձն իմ, B₁₇ զօրութենէ փխ զգաստութենէ:

72. Որդեակ, այր անմիտ յառաջ քան զպատերազմն պարծի և զանձն իւր գովէ և զքաջութիւն բազկի իւրոյ և ի ժամ պատերազմին նախատի յրեկերաց իւրոց:

72. A₅ B₁₋₂₄ չիբ՝ այր, B₁₈ զբանն փխ զպատերազմն, A₅ B₁₋₂₄ L₅ չիբ՝ և զքաջութիւն բազկի իւրոյ, B₁₋₂₄ A₅ նախատինս ի մէջ բազմաց լինի (B₁₃ լին նախատինս ի մէջ բազմաց և ծաղր լին, A₅ նախատինս և արհամարհանա) փխ նախատի յրեկերաց իւրոց, B₁₈ ժամ զերջի և, L₅ և գովէ զինքն փխ և զան իւր գովէ:

73. Որդեակ, թագաւոր տգէտ անարգէ զայր իմաս-տունէ գիմաստութիւն նորա, որպէս զբազմութիւն գանձուց ծած-կելոց յերկրի, նաև զպակասամիտս բարձրացուցանէ:

73. B₁₋₂₄ թագաւոր և իշխան անգէտ անարգէ զայր իմաս-տուն և արհամարհէ զիմաստութիւն նորա և զպակասամիտսն և զանարժանսն բարձրացուցանէ նման է նա պնասնոց անբանից և անմտից (B₁ անգէտ որ, զբանս փխ զիմաստութիւն, B₁₂ չիբ՝ նման է-անբանից) փխ թագաւոր-բարձրացուցանէ, L_{6,9,11} բազ-մութիւն, L_{3,12} ծածկելոյ, L_{4,6,9} ծածկեալ, L_{4,6,9,12,13} զպակասա-միտսն և զանարժանսն:

74. Որդեակ, այր անմիտ, յորժամ արբենայ, կարծէ ընդ միտս իւր, թէ զոր ինչ խօսիմ իմաստութիւն է, բայց արհամարհեալ է ա-ռաջի թագաւորաց:

74. L_{1,3,4,6,9,11,12,13} նման է նա առն յիմարի յորժամ պար-ծենայ ուրախանայ և կարծէ փխ որդեակ այր անմիտ յորժամ արբենայ կարծէ ընդ միտս, L_{4,6,9,11} անարգեալ փխ արհամարհե-ալ:

Այս խրատը փոխառված է L₁₄-ից, B խումբը, ինչպես նաև L₂₅-ը չունեն. բայց L խմբի մյուս ձեռագրերում խրատը բոլորովին անհարիր միակցվել է ճախորդ՝ 73-րդ խրատին: Այն-տեղ խոսվում է տգէտ թագավորի, իսկ այստեղ՝ արբեցող, անմիտ մարդու մասին:

Հետաքրքիր է, որ K ձեռագրում այդ նույն խրատը միա-կցվել է 71-րդ խրատին խելացի համառոտումով:

Այսպես, չնայած L₁ հիմքի ձեռագրում խրատն անկախ հա-դես չի գալիս, մենք տարբերակում ենք և ներկայացնում իբրեւ առանձին միավոր, հենվելով L₁₄-ի ընթերցման վրա:

75. Որդեակ, յորժամ արբենաս կափո զլեզու քո և մի՛ լինիր շատախօս, վասն զի բնութիւն քո ոչ է ի ձեռն քո:

Որպէս երկիր մայր է ամենայն տնկոց, նոյնպէս և արբեցութիւն մայր է ամենայն չարեաց:

75. B₁₋₂₄ փակեալ փխ կափո (B₁₂ փակեալ զբերան և), B₁₈ L₁₄ զբերան փխ զլեզու, Fa, b D₁₋₆ չիբ՝ որդեակ քո, E₁₋₆ A₃ լեզուս ի քեզ կապէ զի խելքդ ի քեռէ գնացեր է (A₃ պահեալ որ ի խելք քո) փխ յորժամ-ձեռն քո, B₁₋₂₄ խօսիւր փխ լինիր շատախօս, B₃ չէ ի ձեռն քում փխ ոչ է ի ձեռն քո, B₁₈ բնութիւնդ ամենայն, ոչ չնի ի ձեռն քո փխ բնութիւն-քո, L_{4-6,9,11,12,14} A₃ B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b D₁₋₆ որդեակ որպէս (E₁ A₃ D₄ չիբ՝ որպէս, B₁ զի փխ որդեակ, B₁₈ չիբ՝ որդեակ), -այգպիսով այդ խմբերում խրատն անկախ բնույթ է ստացել, B₁₋₂₄ ամենայն բուսոց, և, B₁ չիբ՝ տնկոց, L_{1,12} չիբ՝ ամենայն, L₂ չիբ՝ նոյնպէս, A₃ E₁₋₆ Fa, b B₁₉ հողն փխ երկիր, E_{2,3} որպէս յարբեցութիւն մայր է յամենայն չարեաց նոյնպէս հողն մայր է ամենայն տնկոց փխ որպէս երկիր-չարեաց, B₁ չարեաց վասն որոյ ամենեկին մի արբենար, D₁₋₆ մեղաց փխ չարեաց, L₁₄ չիբ՝ և մի լինիր շատախօս վասն, սոյնպէս փխ նոյնպէս և:

76. Որդեակ, եթե իշխան ես աշխարհի և մարդկան, պահեալ զանձն քո ի զեղխութենէ, զի ունիս հոգալ վասն երկրաւորացն և երկնաւորացն:

76. B₃ իշխան և տէր, B_{6,7} ես ամենայն, L₁₄ չիբ՝ աշխարհի և, L₁ և ամենայն, B₁₈ տէր կաց անձին քում և պահեալ զբեղ արբեցութենէ այլ առ քեզ հոգս ոչ չնի փխ և մարդկան-երկնաւորացն, B₁₋₂₄ մարդկան տէր, L₁₄ B₁₋₂₄ յարբեցութենէ (B₁₄ յարբեցութենէ և ի զեղխութենէ մեղաց) փխ ի զեղխութենէ, L₁₄ երկիր փխ մարդկան, L_{4,6,9,11} զի հոգալ պարտիս որպէս և վասն երկրաւորացս նոյնպէս և վասն երկնաւորացն փխ զի ունիս-երկնաւորացն, B₁₋₂₄ ոչ լինին առ քեզ հոգք երկնաւորաց կամ երկրաւորաց (B_{9,12,17,19} և փխ կամ, B₁₄ թւնիս հոգալ վասն երկնաւորաց և երկրաւորաց) փխ ունիս-երկնաւորացն, A₃ B₁₉ E₁₋₆ Fa, b առ քեզ են հոգք երկնաւորաց և երկրաւորաց (Fa, b ի քեզ են հոգք երկրաւորաց ամենայն) փխ ունիս-երկնաւորացն, L₁₄ չիբ՝ զի ունիս-երկնաւորացն, L₁₃ չիբ՝ որդեակ-զանձն քո ի:

77. Որդեակ, իշխան բարեմիտ յաղթող և երեւելի լինի ի մարտս պատերազմի և հարկանէ զթշնամիս իւր:

77. B₁₋₂₄ Թագաւոր բարեմիտ փխ իշխան բարեմիտ, B₁ երանելի փխ երեւելի, B₃ չիբ՝ երեւելի, L₁₃ երեւի փխ լինի, B₁₋₂₄ պատերազմաց և բաշտութեամբ, B₃ իւր և վասն:

78. Որդեակ, այր աներկիւղ, ամբարիշտ և ամբարտաւան թէ-պէտ զէն և զրեհ ունի մերկանդամ է:

78. L₁₄ B₁₋₂₄ չիբ՝ և ամբարտաւան, B₃ Թագաւոր փխ այր, L_{4,6,9,11} զրեհ ունի սակայն, B₁₋₂₄ թէպէտ և ունի զէն և զրահ սակայն մերկանդամ է առաջի թշնամեաց իւրոց փխ թէպէտ-մերկանդամ է, L₁₃ զրախ փխ զրահ, L₁₄ և ունիցի զէն և զրահ սակայն մերկանդամ մեռցի ի ձեռս թշնամեաց իւրոց փխ զէն և զրեհ ունի մերկանդամ է:

79. Որդեակ, իշխան բարեմիտ շինէ զաշխարհ իւր:

80. Որդեակ, ոչ եթէ իմանալն է իմաստութիւն, ալ առնելն և կատարելն:

80. L_{4,6} և ոչ կատարես եղեր անիմաստ փխ այլ առնելն և կատարելն, L_{9,11} B₁₋₂₄ D₁₋₆ չիբ՝ առնելն և, L₁₄ կարելի զի թէ իմանաս զիմաստութիւնն և ոչ կատարես անիմաստ և փխ առնելն և կատարելն, B₁₋₂₄ D₁₋₆ կատարելն զի թէպէտ իմանայ և ոչ առնէ անիմաստ է (B₁₄ թէ փխ թէպէտ, B₁₈ եթէ փխ թէպէտ, D₁₋₆ որ զիտենայ փխ թէպէտ իմանայ, B₁₄ իմանայ զիմաստութիւն, B_{4,5,18} խորհի փխ իմանայ, B₁₈ առնէ այն, B₁₄ կատարէ փխ առնէ, B₈ անմիտ է յիմար, B₁₈ անմիտ է և անարգ, B₁₄ եղեր անմիտ և-անիմաստ փխ անմիտ է), L₈ չիբ՝ և կատարելն:

81. Որդեակ, եթէ իմանաս զիմաստութիւն և ոչ կատարես, եղեր անիմաստ:

81. L_{4-6,9,11,14} B₁₋₂₄ D₁₋₆ միակցվել է նախորդ խրատին, իսկ L_{2,3,7,12}-ը ունենէ՝ որդեակ զի եթէ՝-բովում է, որ որպէս էլ են միակցված եղել:

82. Որդեակ, կին շնացող ոչ միայն զանձն իւր պղծէ, ալ և զայր իւր և զհիմունս տան իւրոյ պղծալից առնէ:

82. L₂ որ շնացաւ փխ շնացող, L₁₄ ապականէ փխ պղծէ, L₂ B_{4,5} չիբ՝ իւրոյ, L₁₄ զհիմն փխ զհիմունս տան իւրոյ, B₁₋₂₄ չիբ՝ պղծալից առնէ, B₁₈ պղծալից առնէ և անկիւնս տանն հարամէ:

83. Որդեակ, տեսի զգազան զայրացեալ, և ոչ յարձակեցաւ յիս, հանդիպեցայ թշնամոյ սրաթափեալ և ոչ յաղթեցայ ի նմանէ, մինչև զիպեցայ կնոջ պոռնկի, լեզուանոյ և անզգամի և յաղթեցայ ի նմանէ:

83 A₃ E₁₋₆ Fa, b կատաղեալ (Fa, b կատաղեալ որ) փխ գայրացեալ, B₁₋₂₄ D₁₋₆ զօրեղ (B₁ անեղ), B₁₄ զօրեղ և զայրացեալ, B₁₉ կատաղեալ փխ զօրեղ) փխ գայրացեալ, B₃ մերձեցաւ փխ յարձակեցաւ, B₁₉ A₃ Fa, b E₁₋₆ չիբ՝ և ոչ, B₁₋₂₄ որ արձակի (B₇ արձակէր, B₁₄ սրթափելի) փխ սրաթափեալ, D₁₋₆ չիբ՝ սրաթափեալ, B₁₉ A₃ Fa, b E₁₋₆ իմոյ փխ սրաթափեալ, B_{4,5} ի վերա իմ փխ իս, B₁₉ E₁₋₄ իս և ոչ վախեցաւ ի նմանէ A₃ Fa, b արձակեցաւ ի վերա իմ և ոչ վախեցաւ ի նմանէ (Fb երկեա փխ վախեցաւ), B₁₋₂₄ A₃ F₁₋₅ Fa, b հանդիպեցայ (B₁₄ մինչև զիպեցայ, Fb բայց հանդիպեցայ) փխ մինչև զիպեցայ, A₃ E₁₋₆ Fa, b B₁₉ չիբ՝ պոռնկի,

D₁₋₆ չիք՝ մինչև, Fa զիս փխ ի նմանէ, B₁₋₂₄ D₁₋₆ չիք՝ լե-
զուանոյ A₃ Fa, b B₁₉ E₁₋₆ չիք՝ և անզգամի, D₄ վազվազակի
յաղթեցայ փխ յաղթեցայ ի նմանէ, L₁₄ յարեաւ ի վերայ իմ
զսկա թշնամոյ սրաբերեալ և ոչ յաղթեցաւ ի նմանէ այլ որժամ
զպտ կնոջ անզգամի և յաղթեցաւ ի նմանէ փխ յարձակեցաւ ի
նմանէ:

84. Որդեակ, առանց գրոց կարդալոյ և քննելոյ օր ի վերայ քո
մի անցուցաներ. զի զիմաստութիւն աճեցուցանէ ի քեզ և զհանճարն
յաւելու:

84. L₄ կնքելոյ փխ քննելոյ, B₁₋₂₄ D₁₋₅ առանց զարուսթեան
մի լինիլ քանզի կարգալն և ուսանիլն և քննիլն զիմաստն և զը-
հանճարն աճեցուցանէ (B₁₄ առանց գրոց կարդալոյ և քննելոյ ի
վերա քօ օր մի անցանիցեն զի իմաստութիւն և զհանճարն աճե-
ցուցանէ ի քեզ փխ առանց-աճեցուցանէ, B₃ ինչ ուսանիլ փխ
մի լինիլ, B₁₈ չիք՝ զիմաստն, D₁₋₆ կացցեա փխ լինիլ, D₁₋₆ զի
քննեանիլն փխ կարգալն և ուսանիլն) փխ առանց-յաւելու:

85. Որդեակ, ի բողէ և յարբեցութենէ փախիլ, որպէս յօձէ, զի
նոքա ապականեն զքնութիւն խելացն և հեռացուցանեն զերկիւղն
աստուծոյ ի մտաց:

85. B₁₋₂₄ որդեակ յարբեցութենէ և ի շնութենէ փախիլ և
յամբարտաւանութենէ որպէս ի կատաղի շանէ հեռի լեր քանզի
արբեցութիւն զքնութիւն խելացն ապականէ և ամբարտաւանու-
թիւն կողոպտէ զամենայն մարդկութիւնս և լինի անմտի և ան-
պիտանի (B₁₈ փախուստ լեր, B₁₂ որդի քանզի, այլպիսով տրոն-
վել է երկուսի, B_{2,9} անմարդի փխ անմտի, B₆ տմարդ և անպի-
տան, B_{10,15} անմարդի և անմտի, B₁₂ անմարդ և անպիտան, B₁₈
իրբե անպիտան անասուն փխ անմտի և անպիտանի, B₁₄ որդե-
ակ յարբեցութենէ և ի բողէ և ի շնութենէ և անպարտաւանու-
թենէ փախիլ և հեռի լեր որպէս օձէ և ի կատաղի շանէ զի նո-
քա յապականեն զքնութիւն խելացն և հեռացուցանեն զերկիւ-
ղն աստուծոյ ի մտաց և լինի անմարդ (և անպիտանի) փխ ի
բողէ-ի մտաց, L₉ չիք՝ և-ի մտաց, L₁₃ չիք՝ ի մտաց:

86. Որդեակ, փախիլ ի հպարտութենէ, իբրև ի կատաղեալ
շանէ, զի ամբարտաւանութիւն զամենայն մարդկութիւն կողոպտէ:

86. L_{4,6,9,11} որպէս փխ իբրև, B₁₋₂₄ միակցվել է նախորդ
խրատին, իսկ B₁₄-ը և միակցվել է, պահպանելով L խմբին ավելի
նարպատ տարբերութեամբ և, միաժամանակ, առանձին ունի
համապատասխան խրատը՝ որդեակ փախիլ ի հպարտութենէ որ-
պէս ի կատաղեալ զաղանէ զի անպարտաւանութիւնը զամենայն
մարդկութիւն կողոպտէ:

87a. Որդեակ, ընդ տգէտին ամենեւին մի խօսիր, զի մի ծաղր
լինիցիս:

b. Ընդ անխելին գինի մի՛ ըմպեր:

c. Եւ զանմիտն տանուտէր մի՛ դներ: Այր մեղաւոր խելօք շինէ
զտունն, և այր արդար և անխել աւերէ զտունն: Զի այր խելօք, թի-
պէտ և մեղաւոր է, զիւր ախոկն և զայլոց խաղաղէ խելօքն և ծածկէ,
և անգէտն հրապարակէ զիւրն և զայլոցն:

87. a B₁₋₂₄ չիք՝ զի մի ծաղր լինիցիս (B₁₄-ը՝ ունի):

b. L_{1,13} խմբէ փխ ըմպեր, B₁₋₂₄ ըմպեր զանմիտ մարդն
ընկեր մի զուգեր (B₁₀ զանմարդն փխ զանմիտ մարդն, B₁₂ զիմար
մարդն ընկեր քեզ մի առնէր, B₁₈ մարդոյն ընկեր մի զառնար),
B₁₂ անգէտի փխ անխելին, L₁₃ անխել մարդոյն:

c. B₁₋₂₄ զանգէտ մարդն, կացուցաներ զի աւերէ զտունն (B₁₈
կացուցաներ քանզի աւեր բազում ածէ ի վերա շնի) փխ դներ,
B₁₂ և զախմախ մարդն ի տունը փխ և զանմիտն, B₁₄ որդեակ այր-
այլպիսով անկախ խրատի բնույթ է ստացել. B₁₋₂₄ չիք՝ այր-
զայլոցն (B₁₄-ը ունի), L₂ մեղաւոր է բայց, L_{4,5,9,11} այլ զիւր
ամօթն փխ զիւր ախոկն, L₅ B₁₄ չիք՝ խելօքն, B₁₄ անպէտն փխ
անգէտն:

88a. Որդեակ, որ յաստուծոյ երկնչի, ի նմանէ մի վախեր:

b. Եւ զլաւ մարդոյ տեղին անպիտանին մի՛ տար:

c. Զաննենդն նենգաւոր մի՛ հայիր և ոչ՝ զնենգաւորն աննենգ:

d. Զայր, որ մի անգամ ի նենգութիւն գտար, թէ յերկնից իջանէ,
մի՛ հաւատար նմա և մի՛ վստահանար ի նա, զի բնութեամբ է
ախտն:

e. Զգուսանն մի՛ սիրեր և մի՛ կոշեր զնա ի տուն քո, զի կոշնակ
սատանայի է:

f. Զբազկաշողն և զհաւատով ուղիղն որպէս զոսկերս մարտի-
րոսաց պատուեա, զի այնպիսիքն հաստատութիւն եկեղեցւոյ են:

g. Ընդ ժամանակին մի՛ պնդեր, այլ դամաւալ լեր:

h. Զարի շար մի՛ հատուցաներ և ոչ՝ բամբասանս ընդ բամբա-
սանաց:

i. Զգիշերն յերկար ի քուն մի՛ լիներ, այլ ի վեր կաց և աղօթեա:

j. Եւ զցերեկին հոգսն զիշերն հոգա:

k. Ընդ աղբատին իբրև ընդ իշխանին խօսեաց ի դատաստանի:

l. Նախ՝ դատ արա քեզէն ի միտս քո և ապա՝ խօսեաց:

m. Մտօքը քննեա և որոնեա, զի մի թիւրեացի իրաւունքն:

n. Իրաւարար դատաւոր լեր և մի՛ կաշառառու, զի որ կաշառ ի
վերայ իրաւանց ոչ առնու, նա մի սասանեացի:

o. Ի պատերազմն առանց խորհրդի մի՛ յօժարիր:

88. a. L₇ չիք՝ որդեակ, այդպիսով խրատը միակցվել է Գախորդին, B₁₋₂₄ ով որ որ, երկնչի դու, B₃ ահ մի կրեր փխ վախեր: c. B₁₋₂₄ զաննենգ մարդն պատուեա և ի նենգաւորն մի հայիր (B₁₂ զանգետ, պատուեա վասն քո, նենգաւորէն փախիր) փխ զաննենգն-աննենգ:

d. L₅ B₁₄ որդեակ զայր որ, այդպիսով խրատը անկախ բրնույր է ստացել, L₇ նենգաւորութեան փխ նենգութեան, L_{4,6,9,11} չիք՝ մի հաւատար նմա և, L₇ զերկինս բանա մի հաւատար նմա և թէ յերկնից իջանէ մի փխ յերկնից-մի:

e. B₁₋₂₄ որդեակ զգուսանն (B_{3,18} զգուսանն), այդպիսով խրատն անկախ բնույր է ստացել չիք՝ մի սիրեր, չիք՝ զնա, B₁₋₂₄ չիք՝ զի կոչնակ սատանայի է:

f. B₁₄ որդեակ զբազկաջողն, այդպիսով խրատն անկախ բրնույր է ստացել, L₅ զբազուկ յաջողն:

g. L₅ B₁₄ որդեակ ընդ, այդպիսով խրատն անկախ բնույր է ստացել, L₇ հակառակեր փխ պնդեր, B₁₋₂₄ պատերազմել (B₁₂ կուրիր) փխ պնդեր, չիք՝ այլ դամազ լեր, B₆ անհաւատին փխ ժամանակին:

h. B₁₈ ամենեկին մի կովեր փխ չարե չար մի հատուցաներ, L₅ B₁₋₂₄ չիք՝ և ոչ բամբասանս ընդ բամբասանաց (B₁₄ այլ բարեան յաղթեա չարին փխ և ոչ բամբասանս ընդ բամբասանաց):

i. L₇ կենար փխ լիներ, B₁₋₂₄ չիք՝ այլ ի վեր կաց և աղօթեա:

k. B₁₋₂₄ որդեակ ընդ (B₁₈ չիք՝ որդեակ), այսպիսով խրատն անկախ բնույր է ստացել, B₁₋₂₄ որպէս փխ երբե, չիք՝ ի զատաստանի:

e. L_{4,6} յառաջ դու փխ նախ, B₁₋₂₄ K խրատից հետո ունի՝ ա) ի յորս շատ մի յօժարեր (B₁₈ քնար փխ յօժարեր, B₁₂ ի յորսն յշտապ մի արձակեր), բ) ընդ անհրաժանգ մարդն մի խօսիլ: Այս վերջինը հավանաբար փոխարինում է № 89 խրատին:

n. L₆ կաշառ առնու փխ կաշառառու:

89a. Որդեակ, մարդ որ, որ զինչ կամի խօսի, ընդ նմա մի խօսիր:

b. Եւ շատախօսին ունկն մի՛ դներ:

89 a. L₇ ասէ փխ խօսի, L_{4,6,9,11} չիք՝ որդեակ մարդ, այդպիսով խրատը միակցվել է Գախորդին:

b. L_{4,6,9} աղանջ փխ ունկն:

90*. Որդեակ, յամենայն ի վաստակս քո զմտաւ ած զվախճանս քո և յաւիտենից ոչ կորնչիս (42):

91*. Որդեակ, մի՛ հակառակիր ընդ առն հզօրի, զի մի անկանիցիս ի ձեռս նորա (43):

92*. Որդեակ, մի՛ ընդ առն մեծատան հակառակիր, զուցէ տացէ ոսկի և արծաթ և դիցէ զքեզ ի կշիռս (44):

93*. Որդեակ, մի՛ նախանձիր ընդ փառսն մեղաւորի, զի ոչ գտցես զկործանումն նորա (45):

94. Որդեակ, լաւ է ծառայ հաւատարիմ, քան զազատն անհաւատ (46):

95*. Որդեակ, մի՛ զարմանար ընդ գեղեցիկ տեսիլ մարդոյ (47):

96*. Որդեակ, մի՛ խոտեր զայր յականէ (48):

97*. Որդեակ, փոքր ի թռչունս է մեղու և սկիզբն քաղցրութեան է պտուղ նորա (49):

98*. Որդեակ, լաւ է առն, թէ լինիցի ի վերայ սառն և սառսուրք մահու, քան մերձենալ ի կին լեզուանի (50):

99*. Որդեակ, գեղոյ կնոջ մի՛ ցանկանայցես, զի նա տանի զքեզ ի յաւիտենից կորուստն (51):

100*. Որդեակ, գինի և կին կործանէ զայր իմաստուն (52):

101. Որդեակ, յամօթէ, իբրեւ յաստուծոյ, երկիր (53):

102*. Որդեակ, որ յանդգնի մերձենալ ի կին պոռնիկ, ցեց և որդունք ժառանգեսցեն զնա (54):

103*. Որդեակ, անձինք յանդգնողաց սատակեսցին (55):

104*. Որդեակ, լուար ինչ բանս, մեռցի ի սրտի քում (56):

105*. Որդեակ, մանկութիւն և անմտութիւն ընդունայնութիւն է? (57):

106*. Որդեակ, զժամանակս քո հեղութեամբ կատարեա (58):

107*. Որդեակ, որչափ մեծացիս զանձն քո խոնարհ կալչիր և գտցես շնորհս յաստուծոյ (59):

108*. Որդեակ, որ ինչ մեծամեծ է քան զքեզ, զայն մի՛ քններ (60):

109*. Որդեակ, սիրտ խիստ ծանրացի ցաւօք (61):

110*. Որդեակ, սիրտ իմաստնոյ խոնարհի յառակս և ունկնդիր լինի պատուիրանացն աստուծոյ (62):

111*. Որդեակ, զհուր բորբոքեալ ջուր շիջուցանէ, և զմեղս ողորմութիւն ջնջեսցէ (63):

112*. Որդեակ, զանձինս քաղցեալս մի՛ տրտմեցուցաներ և մի՛ յապաղեր զտուրս ի տալ կարօտելոց (64):

113*. Որդեակ, մի՛ անտես առներ զծառայ ի նեղութեան և մի՛ դարձուցաներ զերեսս քո յաղբատէն (65):

114*. Որդեակ, մի՛ տար տեղի մարդոյ անիծանել զքեզ, զի յորժամ դառնացեալ մտօք անիծանէ զքեզ, վաղվադակի լսէ տէր աղօթից նորա (66):

115*. Որդեակ, սիրելի արա զանձն քո ժողովրդեան քո և առաջի իշխանաց խոնարհեցո զանձն քո և խօսեա առաջի նոցա հեզութեամբ և խաղաղութեամբ (67):

116*. Որդեակ, փրկեա զզրկեալն ի զրկողաց և մի՛ զայրանարդու ի դատաստանի (68):

117*. Որդեակ, բարբառ քաղցր բազում բարեկամս առնէ և լեզու քաղցր յաճախէ առնուլ գովութիւն (69):

118*. Որդեակ, բարեկամք քո եղիցին բազումք, բայց խորհրդակից քեզ մի ի հազարացն արասցես (70):

119*. Որդեակ, [է] բարեկամ որ իբրեւ զթշնամի է և առեալ զնախատինս քո յայտնեացէ նա և են բարեկամք, որ միայն հաղորդ լին[ին] սեղայնոյն և ոչինչ օգնեացեն քեզ յաւուր նեղութեան քո (71):

120*. Որդեակ, այսպիսի բարեկամ առաջի քո սաստէ ծառայից քոց և առաւել հովել զքեզ, և թէ նեղութիւն հասանէ քեզ, նա շարախօսէ զքէն (72):

121*. Որդեակ, բարեկամ հաւատարիմ իբրեւ աշտարակ ամուր է, և որ եգիտ զնա, եգիտ զանձ մեծ: Չիք գին հաւատարիմ բարեկամի և ոչ կշիռ վայելչութեան նորա (73):

122*. Որդեակ, բարեկամ հաւատարիմ դեղ կենաց է, և որ երկընչի ի տեսունէ, բարեկամ է բարեաց (74):

123*. Որդեակ, ի մանկութենէ քումմէ ընտրեա զիմաստութիւն, մինչև ի ծերութիւն (75):

Եւ այս բաւական խրատէ իմաստնոց, որ ուսանել կամիցին:

ԱԼԻՄ ԽԻԿԱՐՆ ՍՈՅԼԱՏԻԿԻ ՆԱՍԱՀԱԹ

(ՀԱՅ-ԹՈՒՐԿԵՐԵՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ)

Այս բնագիրն ստեղծվել է թրքախոս հայերի միջավայրում: Թարգմանված է հայերենից: Թարգմանության հիմքը հավանաբար տպագիրն է:

Այդպիսով Խիկարի զրույցը երևան է եկել նաև թուրք գրականության մեջ:

Բնագիրն անժանոթ է գիտական հասարակայնությանը: Հրատարակվում է առաջին անգամ: Այն հայտնի է մեզ միայն մի օրինակով. Զմամառի վանքի ձեռագիր № 413, որը թերևս հենց սկզբնաղբյուրն է:

Մեր ընդօրինակությունը վանքի հղած լուսապատճենի հետ համեմատեց Օ. Եգանյանը, որի համար շնորհակալություն ենք հայտնում:

Հրատարակում ենք առանց միջամտության:

ԱՐԻՄ ԽԻԿԱՐՆ ՍՈՅԼԱՏԻԿԻ ՆԱՍԱՀԱԹ

Պէն խրկար, ասօրի Սէնէքէրիմ փատիշահն քեաթիպիյ իսիմ քի, ալոմըշ քար[ը]մ վարըտը, վէ 60 տայ էվ եաբտըմ, վէ 60 եաշընատաք պանա էվլաթ օլմատը:

Պիր կին չօք հատիյէլէր իլէ կէթաիմ փութլարըն հուզուրունայ, վէ օրտա աթէշ եաքտ[ը]մ, օլ աթէշին իչինէ թաթլը քօքուլու փուխուրլար պըրաքտ[ը]մ, վէ սունտում օնլարայ պէնիմ հատիյէլէրիմի, վէ քուրպան քէստիմ, պիր էվլաթ օլտուն պանայ տէյի:

Վէ իրիճայ էթտիմ քի, աման պէնիմ էֆէնտիլէրիմ վէ շահըմ, պուլուրուն էմր էտին քի, պանա պիր էրքէք էվլաթ օլտուն, եօքսայ շիմտի էօլիւրիմ: Զէրէ, նէ տէրլէր հալք քի, խիկար պիր ալիմ վէ իշկիւզար ատամըտը, լաքին էօլտիւ կէթտի, պիր էվլաթ սահիպի օլմատը քի, էօլտիւկիւ վաքիթ կեօմտին վէ աղլէտին եօլիւսիւնիւ, նէ սօյլէմէլի էօլտիւքտէն սօնրայ պիր մէրասիօրում օլմայաճաք տիւնեայ իւստիւնտէ:

էյէր էվլատմ քիւնտէ օն քուրուշում հարճ էթսէ, կինէ մալըմը թիրէ տէմէզ, սալթ պուտուր միւրատըմ քի քէնտի էլճիյէզիլէ թօքրաք տօլտուրսուն իւստիւմէ պէն էօլտիւքտէն սօնրայ, վէ պէնի անսըն, ըռահմէթ չըքարսըն:

Օլ վաքիթ փութլար պանայ տէտիլէր քի սանա էվլաթ օլմանն քապիլի եօք. էվլաթ իստէրսէն գըզքար[տ]աշընն օղլ[ու] նաթանը եանընա ալ սանայ օղուլլուք էյլէ քի սէնի անսըն:

Սօնրայ պու նաթանը եանըմայ ալտ[ը]մ քի պիր եաշնտայրտը: Պունայ խաս էսպապլար կէյտիւրտիմ, պօյնունայ ալթ[ը]ն կէրտանլըք տաքտ[ը]մ, նիճէքի ատէթտիր փատիշահ էվլաթլարընա: Պիր էյի իւստիւնիւ պաշընը տօնաթտ[ը]մ, սիւտիւլէ պալ եէտիրտ[ի]մ, վէ քարաքուշ կեօկէրշին թիւլիւնտէն եաթաք իւստիւնտէ եաթ[ը]ր-

տ[ը]մ ուշույթտում թաքի եկտի եաշընայ կիրտի: Սօնրայ պունու
օքումայա պաշլաթտ[ը]մ. հէր թիւրլի էլիմէրի հօյրէթտիմ պունայ
կէճէ վէ կիւնտիւզ:

Պիր կիւն փատիշահ տէտի պանա քի. Ապէնիմ քեաթիպիմ իւ-
կար, պիլիբիմ քի արթ[ը]ք էհտիեար օլտուն, սէն էօլտիւքտէն սօն-
րայ նէրտէ պուլայըմ սէնին կիպի պիր ալիմ քի, պիզիմ պէյլիք ու-
մուրունու աթ[ը]լտան էլիքիւէ կեօրսին, կեօզէթլէսին, պէն տա-
յ[ը]մ պունու տիւշիւնիւ պասէֆէթ էտէրիմ: Ճէվար վէրտիմ տէտիմ
քի. Տեօվէթին տայըմ օլտուն սուլթանըմ, ալէմ շէքմէ, պէնիմ պիր
էվլատ[ը]մ վար քի, պէնտէն զիեատէ ալիմ տիր:

Փատիշահ տէտի. Ալ կէթիր պուրայա կ[ե]օրէյիմ շունու պիր
քէրէ:

Պունու կեօթիրտիւմ փատիշահ[ը]ն հիւզիւրիւնէ: Հաշան փա-
տիշահ կեօրտիւ, չօք շաղ օլտու վէ տէտի. Միւպարէք օլտուն պու կիւ-
նիւմիւզէ, զէրէ իւկար քէնտի սաղլըղընտայ կէթիրտի քէնտի էվլա-
տընը պէնիմ հուզուրումայ չքարտը քի արթ[ը]ք քէնտի ըրահաթ
օլտուն:

Վէ թէմէլլահ էտիպ փատիշահայ, ալտըմ կեօթիրտիւմ նաթա-
նը քէնտի սէրայըմայ, վէ օնայ պու նասահաթլարը վէրտիմ:

1. Օղուլ, էյէր պիր լաքրտը էշիտիրսէն կէրէք փատիշահ սէրա-
յընտան, կէրէք փաշալարտան, կէրէք պեօյիւք ըրճալլար[ը]ն քօնա-
ղընտայ, օնու բէք սաքլայ, տիշարը չըքարմայ, թաքի էլտէն տու-
յասըն սէն օ սեօզիւ:

2. Օղուլ, էլին պաղլատըղը վէ մեօհիւրլէտիկի շէյի սէն շէղմէ,
վէ շէղտիկի շէյի սէն պաղլամայ:

3. Օղուլ, աթ[ը]լս[ը]զ ատամըլայ պիլէ եէյիք իշմէտէն,
աթ[ը]լլը ատամըլայ պիլէ թաշ տաշըմասը տահայ էյիտիր:

4. Օղուլ, պիրի սէնի պիր եէրէ եօլլարսայ, պիր շէյ սօյլէրսէ,
օնու պիր էյի անլամատան կէթմէյէսին, զէրէ, քաջըսընը եօլլար-
լարտայ, արա եէրտէ իրէզիլ օլուրսուն:

5. Օղուլ, պիր եէրէ կէտէրսէն, սէնտէն պեօյիւկիւն իւտ եանը-
նա օթուրմայասըն քի, տէմէսինլէր պիրազ աշաղը կէթ, վէ սէնտէ
ունութմայասըն: Աշաղը օթուր քի եօքարը պուլուր տէսինլէր սանա:

6. Օղուլ, էյէր քարտաշ[ը]ն վէ տօստուն հաստայըսայ, տէմէրի
արմութ եա էլմայ պուլայ[ը]մ տայ, հօյլէ կէտէյիմ, կէթ աշաղընը-
լայ, կօր կօզիւնիւզէ, զէրէ հաստայայ պօշ կէթմէք¹ տահայ էյիտիր,
չօք եէյէճէք կեօթիրմէքտէն:

7. Օղուլ, էլին քանընա կիրմէ քի, էլտէ սէնին քանընա կիրմէ-
սին:

8. Օղուլ, էլին քարըսըլըլայ զինայ էթմէ քի, էլտէ սէնին քա-
րընըլայ զինայ էթմէթմէսին:

9. Օղուլ, տահայ էյի տիր քէվէքէլի օլուպտա ճէվար վէրսին
պիր հզմէթքեար քէնտի աղասընայ, նէքի, հօյիւտ վէրիր կիպի սօյ-
լէշիպ աղասըլանտա օնու տարըթլմաք:

10. Օղուլ, սաքըն էլէ պաստրմայ աշաղընը քի, ճէսարէթ էտիպ-
տէ պօյնունայ տայ պասմասըն:

11. Օղուլ, թաթլը օլմա քի եէյէլէր սէնի, վէ աճը օլմա քի թիւ-
քիւրէլէր:

12. Օղուլ, ֆիքիր իլէ քօր օլմատան, կեօզիւզ քօր օլմասը
տահայ էյիտիր, զէրէ քօր ատամ շաքըք սէզէր հօլուն նէրտէն կէ-
տիլիպ կէլմէսինի. լաքին ֆէքիր իլէ քօր օլան տայըմ աքսի կէտէր:

13. Օղուլ, պիր ք[ը]զ քէնտի աքրապասընայ իրէզիլ օլմատան,
հօլմէսի տահայ էյիտիր:

14. Օղուլ, էլին էվինտէ պիր եօքիւզ պօղաղլանմատան, սէնին
էվինտէ պիր կէշի պօղաղլանմասը տահայ էյի:

15. Օղուլ, փատիշահլարըն սէրայընայ կիրմէ վէ զապիթ քա-
րըսըլայ սօհպէթ էթմէ:

16. Օղուլ, ինսան[ը]ն կեօզիւ աճտըր, մալ վէ ահճէ տօյուր-
մազ, իլլէ պիր ալուճ թօքրախ տօյուրուր մէզէր իշինտէ:

17. Օղուլ, տիշ[ի] էհլի իլէ չօք մահապէթ էթմէ, զէրէ էյէր ֆէ-
նայըսայ սէնի ֆասլ էտէրլէր. վէ էյիսէ անմաղլար սէնի:

18. Օղուլ, հաքիմ քաքուսունայ կէտէրսէն, չօք սօյլէմէ եա-
լան սօյլէմէ. օլմուշու կիպի սօյլէ քի եալան չըքըքտայ զընտանայ
կիրմէյէսին:

19. Օղուլ, իբտիտայ սօյլէյէճէկին լաթ[ը]րտըյը էյի տիւշիւն,
զէրէ էյէր եալան սօյլէրսէն սօնրայ սէն բիւշման օլուրսուն, վէ հա-
քիմ սէնի հաքիս էտէր, զաքտ էտէր մալընը:

20. Օղուլ, պիր ատամը ասմայայ կեօթիրիւրլէրսէ, սաթ[ը]ն
եօնիւքրայ կէթմէ քի, սանայ շէրը աթմաս[ը]ն քի, պուտայ պէնիմ
աշաքտաշ[ը]մ տէյի:

21. Օղուլ, նէ վաքիթ տիւլիւն էվինէ եա էօլիւ էվինէ կէտէրսէն,
իբտիտայ էվինտէ եէմէկինի եէտէ, էօյլէ կէթ, զէրէ էյէր տիւլիւն էվի-
յիսէ, էվ սահապը սէվինճինտէն ունուտուր սէնի, էօլիւ էվիյիսէ,
էօլիւ սահապը քասէֆէթինտէն ունուտուր վէ քարն[ը]ն աճ քալըր:

¹ Այս բառը ձեռագրում կրկնված է:

22. Օղուկ, պիր սույու եաքըն կէշիթտէն կէշմէտէնիսէ, պիր ու-
զաք քեօրրիւյէ կէտիպ կէշմէսի տահա էյիտիր:

23. Օղուկ, սաքըն զաւ[ը]մլըք էտիքտէ եէնի շէրահաթ իճաթ
էթմէ, վէզիր տէ օլսան ճըզըտան չըքմայ:

24. Օղուկ, սաք[ը]ն պաքմայ տիւպէր ալլատէ, զէրէ երզինէ
պօյայ սիւրէր, կեօզինէ սիւրմէ շէքէր, պիւթին մալընը տախի շի-
րիւթսէն օնուն ուղուրունայ, պուլահաղըն պիր շէյ տէյիւ կիւնահտան
վէ իրէզիւրթտէն քայրը:

25. Օղուկ, պիր ճահիլ քիմսէ հաւայա տախի ուշարսատա, ի-
նանմա օնուն սօզինէ. վէ էտիքտէ քեամիւ ճէվապը սահէճ տիր քի,
ինան:

26. Օղուկ, էվլատըն աքըլը պիւլէ օլսայ, իքտիտայ թէրճիւպէ էյ-
լէտէ, սօնրայ օնուն էլինէ ինան մալընը:

27. Օղուկ, եուզիւ սէնտէն բէրք օլանըլան իթտահը էթմէ:

28. Օղուկ, էվինին քաքուսու տօքուզ արշըն եուքսէկիսէ, իշէրի
պիրէճէյին վաքիթ պաշընը էյ պիրազ:

29. Օղուկ, պիր շէյի զիեատէ ալըպտա էքսիք վէրմէ, զանն էթ-
մէքի քազանտըն, քեար էթտին: Պիւմէզսին քի ալլահ քազէպ էտիպ-
տէ օ ճիզվիքեարըն եէրինէ հէք էլինտէն մալը ալըքտա քայրըսընայ
վէրիր:

30. Օղուկ, եէմին էթմէ, եալան սօյլէմէ, զէրէ եէմին վէ եալան
սօզ, ինսանն էօմրինիւ քէսէք:

31. Օղուկ, էյէր ալլահտան պիր շէյ տիւլէրսէն, չալըշ քի օնուն
էմրինի էտա էթմէյէ քի, իստէտիկին սանայ վէրսին:

32. Օղուկ, պիր շէյ քի սանայ ֆէնա կեօրինիւր, օնու քայրըսը-
նայ էթմէ պիր էյլիկին վարըսայ օնու էյլէ քի, տօստ էտինէսին քէն-
տինէ, վէ հէքիսինտէն էյլիք կեօրէսին:

33. Օղուկ, էյէր պօրճուն, եա պիր էքսիքիկին վարըսայ քիմսէ-
յէ սեօյլէմէ, զէրէ օնլարտան սանայ ֆայտայ եօքտուր, իլլէ նա-
մ[ը]ն ալլաքլանտը օնլար[ը]ն եօյինտէ:

34. Օղուկ, սէվ քէնտի էհլինի, զէրէ իքինիզին թէնի պիրտիր, վէ
սէնին էվլաթլար[ը]ն պէսլէյիպ պէօյիտիւր վէ իհաքտ[ը]ն սէնին
եօմրինէ:

35. Օղուկ, քարտաշընը քէնտին կիպի սէվ քի, սէնին էվլատըն
օլուրսա սէվիսինլէք:

36. Օղուկ, էվլատընը պազը քէրէ պիրազ աճ սաքլայ քի, սք-
լէթէ սապը էթմէյի եօյրէսին քի, հաշան քըթլըք օլուրսայ պիրազ
աճ քալմայա տայանսըն:

37. Օղուկ, պիր ատամ[ը]ն էյի ամէլի վէ էյի ատը եօղուսայ
տիւնեայ իզիւնտէ օլ ատմին եօլմէսի էյիտիր:

38. Օղուկ, էլին էվինտէ միսաֆիր օլուրսան, եօյինէ աքրէպ վէ
եըլան տախի կէթիրիրսէ կիւճէնմէ:

39. Օղուկ, սաք[ը]ն ֆէնայ սօյլէմէ տօստունայ, իլլէ կիւ օնուն
երզինէ քի, շազ օլասըն էլին եօյինտէ:

40. Օղուկ, էհլինտէն շէյ սաքլամայ, էլինտէն կէտիկի քատար
սէվինտիր, լաքին սըրըն աշմայ օնայ, զէրէ քարը քըզմի զայիֆ
մէզըէֆ օլտուղունտան, սէնին սըրընը սաքլայամազ, վարըր քօնշու-
լարայ սօյլէր, վէ սօնրայ զահմէթի սէն շէքէրսին:

41. Օղուկ, պիր շէյ քի սէնին տէյիւ, օ շէյի ալըպտա էլէ վէրմէ:

42. Օղուկ, պիր շէյի էյի տիւշիւնտէ, ֆայտալըսըն սէշ տէ,
սօնրայ աղզընտան չըքար օ ճէվապը, հէմէն աղզընայ կէլնի սօյլէր-
սին, հալք սէնի զէվլէնիր:

43. Օղուկ, պիր եէրտէ իքի ատամ քալկա էտէրսէ, եա տեօյիւ-
շիւրսէ, սաք[ը]ն իշինէ կիրմէ քի, պօշ եէրէ սէն կէտէրսին բաթ[ը]ր-
տընայ:

44. Օղուկ, սաքըն այըն օյուն լաք[ը]րտըլար էտիպտէ կիւլմէ,
զէրէ քարշըսընտաքի կիւճէնիր, օնտան քալկայ չըքար օլուր պիր
ֆէսաթ:

45. Օղուկ, էյէր քի ալիմ օլմաք իստէրսէն, տիլինի քէմ սեօզլէր-
տէն սաքլայ:

46. Օղուկ, պիր ատամ պաղըրմայըլա էվ եաքայրտըր, մէրքէպ
քիւնտէ եէտի սէրայ եաքարըտը:

47. Օղուկ, էյէր քի ֆուքէրէյիսէն պատարաք կեօր հէր կիւն:

48. Օղուկ, պիր քիմսէյէ շահաթսըզ ահճէ վէրմէ, զէրէ սօնրայ
շօք լաք[ը]րտը օլուր վէ էսկի տօստունուլան պօզուշուրսուն:

49. Օղուկ, պապանայ անանայ իքրամ էյլէ քի, էվլատընտա սա-
նայ իքրամ իզէթ էթսին:

50. Օղուկ, քուրշուն տէմիր եուքլէնտիւմ, պաքտըմ քի պօրճտան
աղըր տէյիւ, վէ եէրիտիւմ, իշէրիտիւմ, եօտէնմէյէճէ օլմատ[ը]մ:

51. Օղուկ, պիր զէնկին էվլատն եըլան եէսէ, տէրլէր քի իլաճ
եէրինէ եէտի, էյէր ֆուքարէ եէսէ, աճլըքտան եէտի եօլմէսին տէյի
տէրլէք:

52. Օղուկ, սէնտէ խրսըզլըք կօրմէտէն իսէ, խրսըզլար մալընը
չալսա տահա էյի տիր:

53. Օղուկ, հաշան պիր էտիքտէ կեօրիւսէն ալաղայ քալք,
օնա իքրամ էթ քի, քայրըլարըտայ սանա էթսին:

54. Օղոկ, շօքուր կէթմէ տօստունուն էվինէ քի, սէնտէն եիւզ չէվիրմէսին:

55. Օղոկ, ալլահըն թէնպէհէրինի սաքլայ, գէրէ օնլար պիր մէթին քալէտիր ատամայ:

56. Օղոկ, էյի լաք[ը]րտլարայ ալըշտ[ը]ր տիլինի, էյի նասահաթ ալըրսան ալիմ օլուրսուն, գէրէ ֆէնայ ատամտան տայ[ը]մ ֆէնայ շէյ չըքար:

57. Օղոկ, պիր էյլէք իստէրսէն, էվէլի եօյինմէ, գէրէ պէլքի օլմազսայ, էտէմէսին, իրէզիլ օլուրսուն:

58. Օղոկ, ինսան[ը]ն քանընայ հասիրէթ շէքմէ, քավկատան ուզաք օլ, վէ թաթլը լաք[ը]րտլար էթ քի, էլին, եօքէսինի տաղըտաս[ը]ն:

59. Օղոկ, շարապ իշէրսէն շօք լաֆ էթմէ, գէրէ շօք լաք[ը]րտլար քավկա զուհուր էտէր, վէ սօնրա քան:

60. Օղոկ, տիրլիք տիւզէնլիք իստէրսէն, խօնարութին անասլըտ[ը]ր:

61. Օղոկ, շալըշ քի էյի ատ էտէնէսին, գէրէ էյի ատ պին կեօզէլլէրտէն էյիտիր. կեօզէլլիք պօզուլուր հաստալըզլա եա եօլիւմիւլէ, էյի ատ պօզուլմազ տայ[ը]մ քալըր:

62. Օղոկ, պիր էտէպսիզ քարը եան[ը]նտայ պուլունուրսան օնա միւթիւ օլ, եա քաշ եան[ը]նտան:

63. Օղոկ, տիւշմանըն տիլինտէն զիեատէ սէնին տիլինտէն քօրք, գէրէ օնտան քայրը քիմսէ վուրամազ սանայ:

64. Օղոկ, աքըլսըզ ատամըլա մուհապէթ էթմէտէն իսէ, աքըլը ատամըլայ պօղուշմասը տահայ էյիտիր:

65. Օղոկ, աք[ը]լսըզ վէ սէրհօշ ատամը պիր իշէ կեօնտէրմէ, եօքսայ շօք շէյ կէթիրիր պաշընայ:

66. Օղոկ, աքըլսըզ ատամա նասահաթ վէրմէք, աքըպ կէտէն սուեայ թօզ տօլտուրմաք կիպիտիր:

67. Օղոկ, ֆէնայ, աքըլսըզ, տիլպազ վէ մաղրուր ատէմի պրաքմայ էվինէ, գէրէ սէնի ութանտըրըր էլին [ե]օնինտէ:

68. Օղոկ, պիւթին տինեաեա պիւլէ հեօքմ էթսէն, կէնէ եօլիւմիւնի ունութմայ:

69. Օղոկ, ազաճըք շարապ իշ շազ օլմաք իշին, լաքին շա[րա]պ սէնի իշմէսին:

70. Օղոկ, շարապ պազը քէրէ ինսան[ը]ն քէյֆինի կէթիրիր, պազը քէրէտէ իրէզիլ պաթլամ էտէր:

71. Օղոկ, պիր էտէբսիզ ավրէթ իլէ քավկայ էթմէտէն, պիր սուլթատըլա քավկա էթմէսի տահայ էյի տիր:

72. Օղոկ, ֆէնայ վէ մաղրուր ատէմ հաշան էլին քավկասըն կեօրիւրսէն, շազ օլուր, սան[ը]ր քի քէնտինէ ֆայտայ չըքար օլ քավկատան:

73. Օղոկ, էյէր ալլահ սանայ էյլիք վէրիրսէ օ վաքիթ տահայ զիյատէ քօրք օնտան, գէրէ սօնրա բուշման օլուրսուն:

74. Օղոկ, հաշան պաքարսըն քի փատիշահլարտան էհտիպարըն վար, վէ հէրքէզ սէնի սէվիլըր, էյէր ալլահըն կէօզինտէն չըքարսան, օ վաքիթ հէրքէսին կէօզինտէն չըքարսըն:

75. Օղոկ, սաքըն տէմէ ֆուքարէյէ քի, սէն պանա նէ էտէ պիլիրսին, օ թարզ ատամլարտան շօք շէյ չըքար:

76. Օղոկ, էլին քարըսը սէնի սէվիպ տէրսէ քի, սէն պէնիմ բօճամ էյիսին, սաքըն ինանմա, գէրէ պիր ֆայշէ քէլըլէրէ պէնզէր քի, հէր թիւրլիւ քէլը իլէ շիֆլէշիր:

77. Օղոկ, սաքն իւրքմէ պիր եէնի տօստուլա կէօրիւշտիլինտէ թաքի պիրազ թէրճիւպէ էտէսին օնուն խուլունու:

78. Օղոկ, պիր ֆէնա քարը, պիր տօնանմըշ մէզէրէ պէնզէր քի, իշի հէք տօլու մէքրուֆ քօքու տօլուտուր:

79. Օղոկ, էլին էօյինտէ էտէպսիզ լաքըրտը սէօյլմէ, գէրէ սանա թազիր էտէրսէ օնլարըն էօյինտէ քէս քալըրսըն:

80. Օղոկ, գէնի աշըք օլանըն ֆիքրի կինէշ կիպի շավար ըշըլար, լաքին գէնի քաքալը վէ թամահէր ատէմին շօք մալիտէ օլսա, կէնէ նաֆիլէ տիր, օլ ատէմ եօլիւլէ պէնզէր:

81. Օղոկ, սաք[ը]ն քիմսէ կեօրմէյեսին վէրտիլին սէքեաթը, գէրէ սօնրայ ալլահայ մաքպուլ օլմազ:

82. Օղոկ, սըրընը աշ տօստունայ, վէ պիր քաշ կինտէն սօնրայ թէրճիւպէ էյլէ օնու, վէ պիրտէ ազ քավկա [ե]թ պիլէսինճէ, էյէր սըրընը սաքարսայ, օ սէնին սատըքհանէ տօստունտուր, օնու շօք սէվ, էյէր քավկա էթտիկինտէ սըրըն տիշարը վէրիսէ, սանայ տիւշմանտ[ը]ր, քաշ օնտան:

83. Օղոկ, թամահէքարըք հէր կինահըն քէօքիտիր, վէ սատաքայ հէր էյլիկի էհսան էտէրսին սանայ:

84. Օղոկ, էյէր պաշ աղըրսընտան քուրթարմաք իստէրսէն տավանտան սաքըն քէնտինի, տավայա կիրսէն հէր կինահ մուխաթարասընա կիրէր, վէ շաշկըն օլուր, նէ էթտիկինի պիլմէզ:

85. Օղոկ, քիմսէնին գէմինի էթմէ վէ էշիթմէ, գէրէ բէք եալար ինսան[ը]ն եիւրէկինի, վէ էհտիպարընը պօզար:

86. Ողուլ, պիրինէ պիր շէյ վէրէճէք օլուրսան իբտիտայ եօյինմէ, զէրէ իբտիտա եօյինիւբտէ վէրմէզսէն տօստունուր տիւշման օլուրսուն:

87. Ողուլ, մալրուլ ատամ քէնտի ատամլարընտան վէ տօստլարընտան ուզաքտըր. էյէր չօք տէֆայ չալըշըրսա մուհապէթ էթմէյէ քէնտինի խըրբալայրբ ուզաք օլուր տօստլարընտան:

88. Ողուլ, պիր քաշար, պիր եալան սօյլէր հըզմէքքեարտան, էյիտիր պիր էշէք թապիյէթլի հըզմէքքեար:

89. Ողուլ, տուտունայ քէֆիլ օլմայ, զէրէ սօնրայ չօք սըքլէթ շէքէրսին օնուն պօրճունու եօտէմէյէ:

90. Ողուլ, ֆէնայ ֆիբիրլի ատէմ վէ քըսկանճ ատէմ եօք քի սալթ տիւշմանլարընայ քէմլիք էտէր, իլլէ հէբիսինէտէ աքսիլիք էտէր:

91. Ողուլ, էլին քարըսընայ արզու շէքմէ, զէրէ էլին քարըսը տուզլու սուեայ պէնդէր քի, նէքատար իշսէն օքատար սուսարսըն, հէմ ատընը պօզար:

92. Ողուլ, աքըլսըղ ատէմ նէքատար սէրհօշ օլուրսայ քալկայ արար վէ եօյինիւր քի պէնտէն պեօյիւք եօք տէյի, պիլմէզ քի քէնտինտէն պ[ե]օյիկէ րասկէլիրսէ շարբար եօլտիրիւր օնու:

93. Ողուլ, նիճէքի սղաճլար թօբրախտան պիթէր, օնճուլայըն քեօթիւլիւք տէ սէրհօշլուքտան չըքար:

94. Ողուլ, էյէր տինեաեա հեօքիւմ էտիճիյիսէն, սաքըն պէքրիլիքտէն, զէրէ պիւթին տինեանըն քայղըսընը իւզէրինէ ալմը:

95. Ողուլ, աղըլն ճանաւարլար կեօրտիւմ քի իւստիւմէ սէյիրթտիլէր օ քատար քօրքմատըմ, տիւշմանըլայ տալաշտըմ եէնէմէտի պէնի, լաքին պիր աճիւզէ էտէպսիզ քարը եէնտի պէնի:

96. Ողուլ, պիր քեօթիւ ատամ տիւշէր քէնտի քեօթիւ թապիյէթի սէպէպինտէն, վէ պիր էյի սալիհ ատէմ քալքար էյի ամէլլէրի սէպէպինտէն:

97. Ողուլ նաթան, պու եօյիւթլէրիմի էյի տիւշին, վէ օնլարը էտա էյլէ քի աքըլը օլասըն, վէ փատիշահլարին կեօզինէ կիրէսին:

Իշտէ պու եօյիւթլէրի եօյրէթտիւմ օղում նաթանայ, վէ սանըրտըմ քի, հէք եօյիւթլէրիմի սաքլայաճաք. լաքին օ նասըլ քի աքար սուլուն իւստինէ թօզ տօլտուրուր սուլուն քայըպ օլուր, եօյլէ էթտի պէնիւմ նասահաթլարըմը:

էվիմի, հըզմէքքեարլարըմը, մալըմը, սէրայըմը վէ մանսըպըմը քիւլիւ վարիյէթիմի վէրտիւմ, վէ Սէնէքէրիւմ փատիշահայ տիւվան քեաթիպի էթտիւմ:

Վէ թէզիյէ ոնութտու հէք օ նասահաթլէրիմի վէ պաշլատը ֆէնայ ամէլլէր իշլէմէյէ, վէ նաշէրի իշլէր կեօրմէյէ, վէ հըզմէքքեարլարըմայ քըեարըտը վէ մալըմը սարֆ էտէր իտի, վէ եօյիւթլէրիմին չօղուն թուլթազըտը:

Վէ օ վաքիթ օնուն պու քատար քեօթիւլիկինիւ կեօրտիւմիւսէ, կէթտիւմ Սէնէքէրիւմ փատիշահլարմայ պիրէր պիրէր անլաթտըմ պունլարը, վէ փատիշահտան ֆէրման ալտըմ քի պիր տահի մալիւմէ հեօքմ էթմէսին:

Փատիշահ էմը էթտիւ չաղըրտը հուզուրունայ, նաթանայ պուլուրտու քի մալըմա էմլաքըմա տօքանմասըն: Սօնրայ քալքտըմ կէթտիւմ էվիմէ:

Պու նաթան պաշլատը ֆէնտէր տիւշինմէյէ քի, պէնի փատիշահայ կէշսին:

Պիր մեօհիւր եարտըրտը պէնիւմ մեօհիւրիւմ կիպի, զէրէ փէք էյի պէլլէմիշիտի պէնիւմ մեօհիւրիւմիւմ եաքըսընը, վէ պէնիւմ ատըմը օյտուրտու մեօհիւրիւմ, իւստինէ վէ պաստը պիր քեաղըրդայ վէ կեօյա պէնիւմ աղզըմտան, եազտը Մըսըր փաթիշահլարմայ փարավօնայ քի պիզիւմ իլլէ պօզուլուրտու:

Մէքթուպին սիւրէթի, Մաֆիր սէլամտան սօնրայ պու փարավօն փատիշահայ քի, պու մէքթուպ էլինէ տէյտիքտէ օ սահաթ էսկեար տէվշիր կէլ Արծունիլէր օվասընայ քի, ճէնքկիտէ էթմէտէն զաբթ էտէսին Սէնէքէրիւմ փատիշահլարն վիլայէթիինի, տեօվլէթիինի:

Պունուն կիպի պիր մէքթուպ տա պանայ եազտը փատիշահլարմըլըն աղզընտան քի սուրէթի պու տուր. Մաֆիր սէլամտան սօնրայ ալիւմ իըկարըմա քի, պու մէքթուպիւմ էլինէ տէյտիքտէ շաքընաք քի ճէնկ էտէսին փարավօնուն էսկ[ե]արի իլլէ, զէրէ փարավօնուն էլչիսի կէլտի պանայ: Վէ պունու եազըպ ուսուլ իլլէ վարտը վէրտի պիր սատըք հանէ տէմէ քի պանա կէթիրտի:

Օ վաքիթ աշտըմ օքուտում քեաղըրտը քի, օ սահէթ էսկեար տէշիրտիւմ պիլմէյէրէք փատիշահլարն էմրինի իճիրայ էթտիւմ, պիլմէտիւմ եազմըշտը փարավօնա պէնիւմ աղզըմտան, օնու մեօհիւրլէտի վէ ուսուլիլէ կեօթիւրտիւ պըրաքտը փատիշահլարն սէրայընըն քաբուսունա: Վէ հըզմէքքեարլէրըն պիրիսի պուլտու օ քեաղըրտը կեօթիւրտիւ վէրտի Սէնէքէրիւմ փատիշահլարն էլինէ:

Օ վաքիթ մէքթուպի օքուտու հեօնքեարըն հուզուրինտէ, իւրքիւր քասէֆէթլէնտի, պիլմէզիտի նէ եաքաճաղընը էօքէսինտէն:

Օ վաքիթ պու Նաթան հեօնքեարըն հուզուրունա չըբըթ թէմէննա էթտի տէտի փատիշաճա քի. Տեօվլէթին տայըմ օլուն սուլթանըմ, պէնիմ փէտէրիմ խիկար պիւմէտի սէնին էյլիկինի վէ շալըշըբօր քի սէնին փատիշաճըղընը քալտըրսըն, պու լաքըրտըմայ ինանմաղսան դէկտէմբէրին 27-սի օլսունտայ քալքալըմ Արծրունիլէր օվասընայ կէտէլիմ, օրտայ կեօզիւն իլէ կեօրէսին օնուն էթտիկինի:

Օ վաքիթ Սէնէքէրիմ փատիշաճ քասէֆէթէ կիրիպ, վատէնին պիթմէսինէ պաքարըտը: Պէն տէ պիւմէյէրէք էսկեարիմի տէշիրտիմ վարտըմ պէլլէտիմ օլ օվատայ:

Սէնէքէրիմ փատիշաճտայ օլ օվայա կէլիօրտու պէնի տէնէմէյէ. պէնտէ կեօրիպ Սէնէքէրիմին ասկէրինի, ճէնկէ հազըրլանտըմ, գէրէ սանտըմ քի փարափօնուն էսկեարիտի կէլէն:

Օլ վաքիթ կեօրտիւ Սէնէքէրիմ պէնիմ էսկեարիմի, քաշար. վէ պէնտէ ալտըմ էսկեարիմի պիրազ արտը սըրայ կէթտիմ քաշըրտըմ, կէլտիմ կինէ քէնտի մէքեանըմայ, վէ սէվինտիմ քի փարափօնուն էսկեարըն քաշըրտըմ տէյի:

Օ վաքիթ պու Սէնէքէրիմ քաշտը քէնտի սէրայընայ, քասէֆէթինտէն աքընը զայ էթտի. պիւմէգիտի պանայ նէ եաբսըն պանայ էլինէ կետէրսէմ:

Օնտան սօնրայ չըբտը Նաթան փատիշաճըն հուզուրունայ վէ թէմէնաճ էթտի, տէտի իշտէ կեօզիւն իլէ տեօրտիւն խիկարըն էթտիյի նամքեօ[ր]լիկինիւ. սաքըն քասէֆէթ էթմէ, պէն օնու կէթիրիմ սէնին հուզուրանայ:

Սէնէքէրիմ տէտի Նաթանայ, էյէր խիկարը ալըր կէթիրիսէն պուրայա, նէ իստէրսէն վէրիրիմ սանայ:

Նաթան թէմէննաճ էթտի, քալքտը կէթտի օրտան, վէ փատիշաճըն աղզընտան պիր մէքտուպ եազտը վէրտի պիր սատըքանէ ատամըն էլինէ քի, պունու կեօթիւրէ խիկարըն էլինէ վէրէսին. մէքտուպին սիրէթի պէօյիտիւ.

Պէնիմ խիկարըմ, սէվկիւլիմ մաֆիր սէլամ տօվատան սօնրայ, չօք հօշնուլթ օլտում սէնին պու էյլիկինէ քի փարափօնուն էսկեարըն հէ[բ] քաշըրտըն. շիմտի էմը էյլէ ասկէրինէ քի հէրքէշ քէնտի էվինէ կէթսին, սօնրայ սէնտէ քալք կէլ պուրայա քի կեօրիւշէլիմ:

Պէնտէ օ վաքիթ օ մէքտուպու օքուտում, չօք սէվինտիմ. վէ պէնտէ էմը էթտիմ էսկեարըմէ քի հէրքէս քէնտի եէրինէ կիթսին. վէ պէնտէ քալքտըմ կէթտիմ փատիշաճըլան կեօրիւշմէյէ, վէ պիւմէյէրէք կէթտիմ քաբուտան իշէրի կիրտիմ. հէմէն օ սահաթ օրտա եա-

քամտան տութուր կեօթիւրտիւլէր պէնի հուզուրայ: Օ վաքիթ փատիշաճ կեօրտիւ պէնի, էմը էթտի քի օ քեաղըրտը էլիմէ վէրսինլէր:

Օ վաքիթ օքուտում տիլիմ պաղլանտը աքըմը շաշըրտըմ, պիւմէգիտիմ քի նէ ճէվապ վէրէյիմ Սէնէքէրիմ փատիշաճըմ: Հէմէն օրտա իրիճայ էտիպ տէտիմ քի՝ էֆէնտիմ, հեօնքեարըմ, նաֆիլէ եէրէ քանըմայ կիրմէ, պէնիմ հէշ հապէրիմ եօք պու մաթտէտէն: Տիյնէմէտի վէ էմը էթտի քի թէզ քաթլ էտին շունու:

Օ վաքիթ եէկէնիմ Նաթան էլլէրիմի արտըմայ պաղլատը. օ էյի նասահաթլարըմայ մուքապէլէ քի, էվէլտէն տէմիշիրտիմ քէնտինէ քի, օղու շէգիլի ատամը պաղլամայ, օ իսէ իրտիտայ պէնի պաղլատը, վէ պէնտէ իրիճայ էթտիմ փատիշաճա քի պէնի Աբուսմաք սէրասկէրին էլինէ թէսլիմ էյլէ քի օ ալսըն պէնի կեօթիւրսին քէնտի էվիմին-քաբու էշիկինին իւստիւնտէ էմրինի էտա էթսին, պաշըմը քէսսին թէնիմտէն 100 արշըն ուզաք կեօմսիւն. վէ փատիշաճ իստէտիյիմ կիպի պուչուրտու օ սէրէսկարընայ, սէրէսկեարտա ալտը կեօթիւրտիւ պէնի պաշըմը քէսմէյէ:

Վէ պէնտէ կիզլի հապէր եօլլատըմ էհլիմէ քի ատը Աբէստան լտը, քի վէ պին թանէ քըզ տէշիր, թիւրլի թիւրլի թահամլար պիշիր քի պէն քաթլ օլունաճաղըմ, վէ պէն քաթլ օլունտուքտան սօնրայ աքշամայ սուֆրաեա թէտարիք էյլէ վէ կէթիր օ պին քըզլարը քի իւստիմէ աղլասընլար, եաս տութսունլար. օտա շաբըճաք էմրիմի էտա էթտի: Օ վաքիթ պիզիմ էվէ վարտըք վէ սէրէսկեարէ եալվարտըմ քի, իզին վէր պանայ պիր զիյաֆէթ էտէյիմ տօստլարըմայ, գէրէ արթըք կեօրիւշմէմ օնլարըլան. օտա բէք էյի տէտի, իզին վէրտի. պէնտէ պեօյիւք զիեաֆէթ էթտիմ տօստլարըմա քի եօլիւմէ կէլմիշլէր իտի: Վէ օ պին թանէ քըզլարտայ օնլարըն հուզուրունտայ իւստիւմէ աղլասընլար:

Սէնճիստէ օլանլարըն հէրէսիտէ քասէֆէթլէնիք սէրհօշ օլուր եաթտըլար, ուչուտուլար: Պէնտէ գէնճիր իլէ պաղլըշըտըմ, վէ պէնտէ կէթտիմ սէրէսկեարը օյանտըրտըմ, իրիճայ էթտիմ քի սէրէսկեարաէ քի, պիլիւրմիսին ազիզ պիլատէրիմ քի, պիր վաքիթ փատիշաճ քազէպ էթտի սանայ վէ էլիմէ վէրտի քի սէնի կեօթիւրմէ եօլտիւրմէյէ, պէնտէ ալտըմ կեօթիւրտիւմ սէնի պիր կիզլի եէրէ սաքլատըմ եօլտիւրմէտիմ. վարտըմ փատիշաճայ տէտիմ քի եօլտիւրտիւմ, էմրինիզ էտա օլունտու սուլթանըմ:

Պիր վաքիթտէն սօնրայ փատիշաճըն եօքէսի սավուշտու, փիւշման օլտու սէնի եօլտիւրտիւկինէ. տէտի՝ վախ Աբուսմաք սաղ կէրէք իտի շիմտի: Պունու էշիթտիկիմ կիպի կէլտիմ սէնի չըքարտըմ

կեօթիւրտիւմ փատիշահն հուզուրունայ, վէ օնտան, չօք պաքշիշ ալարմ. շիմտի եալվարըրմ սանայ քի օնուն մուքապէլէսինի էտէ- սին պանայ: Քարումուն եան[ը]նտայ պիր պեօշիւք քուլու վար, քիմսէ կեօրմէտէն օրայա էնտիր պէնի. վէ պէնիմ պիր հըզմէթեա- րմ վար քաթըլէ մուստահաքտըր, զէրէ քանլըտըր քի հալէ հաքիս- տատիր քի պէնզէր պանայ, պէնիմ ուրուպամը օնայ կէշտիր, հալ- քըտայ օյանտըր, չաքըճաք քէս պաշընը վէ պաշընը թէնինտէն 100 արշըն ուզաք կեօմ. վէ պուտայ իրիճամը քապուլ էթտի, տէտիկիմ կիպի էթտի:

Սօնրայ վարտը փատիշահայ տէտի էմրինիզէ կեօրէ եօլտիւր- տիւմ սուլթանըմ. վէ փատիշահ չօք սէվինտի: Վէ սօնրայ նաթան կէթտի փատիշահայ քի մալըմը քէնտինէ վէրսին. փատիշահտայ պուլուրտու քի խիկարըն ճէմի մալըն[ը], էմլաքընը նաթան զարթ էթսին:

Վէ նաթան պէնիմ էվիմէ կիրէր չըքար, եէր իշէր, վէ հալաշըք- լարըմըլայ զինայ էտէր իտի. վէ էհլիմիտէ քէնտինէ ուշտուրմաք իստէրիտի, լաքին օ իստէմէզիտի, վէ պէն պունլարը հէք տուեա- րըտըմ:

Պիր վաքիթտէն սօնրայ հաշան Մըսըր փատիշահը փարալօն էշիթտի քի Սէնէքէրիմ փատիշահ խիկարը եօլտիրմիւշ, չօք սէվին- տի, վէ պիր մէքտուպ հազտը եօլլատը քի Սէնէքէրիմ փատիշահայ քի, սիւրէթի պեօշիւտիւ. Վաֆիր սէլամ վէ տեօվատէն սօնրայ, Սէնէ- քէրիմ փատիշահ մալիմին օլսուն քի սէնտէն պիր սէրայ իստէրիմ, հէվայ իւ[զ]էրինտէքի նէ տիրէշի օլսուն նէ թահտասը. պանայ պիր ուստատ մէմար եօլլա քի կէլսին չաքըճաք եաքսըն պանայ պու շէշի էլէր եօլլամասսան, կէլիր վիւաշէթինի պասարըմ, թաճընը թահտընը երխար, սէնի եէսսիր էտէրիմ:

Հաշան աշտը իսէ Սէնէքէրիմ փատիշահ օ մէքտուպի օքուտուր- տայ, քօրքտու, վէ ճէմի իրիճալլէրին վէ ալիմէրին չաղըրտը վէ տէտի. Պիզ խիկարը եօլտիրտիւք, շիմտի քի՞մ ճէվապ վէրէճէք փարալօնայ: Բիճալլէր տէտիլէր. Սուլթանըմ, օ խիկարըն պիր օղլու վար նաթան նամինտէ քի օնտան ալիմտիր, օ վէրիր պունուն ճէ- վապընը:

Փատիշահ չաղըրտը նաթանը օ սէհէթ, էլինէ վէրտի մէքտուպի քի ալտը օքուտու: Փա[տի]շահ տէտի. Ճէվապընայ քատիրմիսի՞ն նաթան տէտի. Սուլթանըմ ինսանըն հաթտի նէ օնու եաքմաք:

Օլ վաքիթ Սէնէքէրիմ շաշտը, պիւմէզիտի նէ էտէճէշինի վէ տէտի. Վախ խիկարըմ քի սէնի եօլտիրտիւք. շիմտի ճէվապ վէրէ-

մէշէճէշիզ, սօնրայ չօք սըբէլէթ չէքէճէշիզ: Գապիլ օլսատայ պիրիսի սէնի սաղ սէլիմ ալսայ հուզուրումայ կէթիրսէ, սէնին աղըրընճայ վէրիրտի[մ] օնայ:

Աքուսմաք պու ճէվապը էշիթտիկի կիպի էշիլիք թէմէնլահ էթտի փատիշահայ վէ տէտի. Սուլթանըմ սիզ աղլայօրսունուզ խի- կարըն քաթլ օլտուղունու, լաքին շիմտի պիրի ալսա օնու հուզուրու- նուզա կէթիրսէ սաղ սէլիմ, աճապ օնուն եէրինէ օ կէթիրէնի քաթլ էտէ՞րմիսինիզ. Եօք, նիշին քաթլ էտէշիմ, չօք հատիշէլէր վէրիրիմ օ կէթիրէնէ:

Աքուսմաք թէմէլլահ էթտի փատիշահայ, կէլտի օ սահաթ պէնի քուլուտան չըքարտը վէ փատիշահնը քարշըսընա տուրտուրտու պէնի:

Վէ փատիշահ պէնի կեօրտիւկիւ կիպի թահտընտան քալըքք պօյնումայ սարըլտը վէ տէտի. Ա խիկար սէն տիրիլտի՞ն մի: Փա- տիշահ չօք սէվինտի վէ չօք հատիշէլէր վէրտի Աքուսմաք սէրէսկեա- րա, վէ պուլուրտու քի 40 կիւնէտէք իզէթ իքրամ էթսինլէր պանայ: Վէ քըքք կիւնտէն սօնրայ փատիշահ պէնի հուզուրունա վէ չաղըրտը, փարալօնուն քեաղըրտընը օքութտու պանայ: Վէ օքութտուքտան սօնրայ պունայ տէտիմ քի սաքըն քասէֆէթ էթմէ. պէն կիտէր փա- րալօնայ ճէվապըն վէրիրիմ վէ օնուն տախի խարաճըն ալըր կէ- լիրիմ: Փատիշահ չօք սէվինտի պու ճէվապըմայ:

Սօնրայ էհլիմէ խապէր եօլլատըմ քի, իքի քարաքուշ եավրուսու թութսուն վէ պիր ուզուն իր եաքտըրսըն. իքիտէ սիւտ էմէր չօճուք կէթիրսին վէ իքիտէ քարը քի օնլարը պէսլէսինլէր վէ չօճուքլարայ քայտէ մէշք էթսինլէր քի, չամուրտան քէրքիշտէն վէրին. վէ հէր կիւն պաղլասընլար օլ իքի չօճուղու օլ իքի քարաքուշ եավրուսունուն իզէրինէ վէ օյլէ պաղլը ուշուրսուն հավայա, թաքի պիր էշի եօկ- րէնսինլէր էնմէշի, չըքմայը վէ եօթմէշի:

էհլիմ պիր ալիմ քարը օլտուղունտան, օ սահաթ տէտիկիմ կի- պի էթտի: Վէ պէնտէ փատիշահտան իզին ալքտըմ, քալքտըմ էվիմէ կէթտիմ: Վէ օլ իքի չօճուղու վէ քարաքուշ եավրուլարընը ալտըմ, քօտում պիր սանտըխ իշինէ, քալքտըմ կէթտիմ փարալօն փա- տիշահայ:

Օ վաքիթ Մըսըրա եէթիշտիմ վէ պիր էվէ քօնաք օլտում, սան- տըղը օ էվէ պըրաքտըմ վէ կէթտիմ փարալօնուն հուզուրունայ չըքտըմ թէմէլլահ էթտիմ:

Փարալօն տէտի պանայ. Սէն քիմսին վէ նէրտէն կէլիեօրսուն: Վէ ճէվապ վէրտիմ քի. Սուլթանըմ պէն էթնայ քուլունուզու Սէ-

նէքէրիմ փատիշահ հօլլաւոր էմրինիզի էտա էթմէյէ, վէ ուստատ մէմարլարտա կէթիրմիշիմ պիլէմէնէ քի հաւալայ իւզէրինտէ սէրայ հաբսընլար սիզէ:

Փատիշահ սիվալ էթտի քի. Ատըն նէտիր սէնին. օտա ճէվապ էթտի քի պէնիմ ատըմ Ապակա տըր:

Վէ փարավօն սիվալ էթտի պանա քի, մէմարլարայ նէ իլաղըմ սէրայը հաբմայ իշին: Տէտիմ քի՝ շամուրտան քէրբիշտէն կէթիրթ քի սէրայը հաբսընլար:

Փատիշահ պուլուրտու քի օ սահաթ ալտըլար կէթիրտիլէր:

Վէ պէնտէ վարտըմ օլ իքի շօճուղու պաղլատըմ իքի քարաքուշ հաւրու իւզէրինէ, հէվաեա տօղլու ուշուրտում:

Չօճուլար շաղըրըրլար քի՝ շամուրտան քէրբիշտէն կէթիրսինէր սերայը հաբալըմ, լաքին քիմսէ պիր շէյ շըքարմաղայ քատիր օլմատըլար հէվայա. վէ պէնտէ տէտիմ քի՝ թէզ շամուր քէրբիշ վէրին հօքարը քի պօշ տուրմասընլար:

Փարավօնուն ատամլարը պունու կէօթիրիւր կէթտիլէր սէրայայ փատիշահայ նաքլ էթտիլէր կեօրտիւքլէրինի: Փատիշահ քալըր սէյրինէ կէլտի պաքտը քի իքի շօճուք հաւաւտայ պաղըրըեօրլար քի շամուրտան քէրբիշտէն կէթիրին սէրայը հաբալըմ:

Փատիշահ շաշտը քալտը վէ տէտի. Շու ատամ հիկարտանտա ալիմ տիր. պիլմէզքի պէն իմ օ տէտիկի հիկար. վէ սօնրայ փատիշահն հուզուրունայ շըքտըմ թէմէլլահ էթտիմ: Սիվալ էթտի պանայ քի. Տօղրու սօյլէ սէն քի՝ մ սին: Ճէվապ վէրտիմ քի. Պէն հիկարըմ: Այ ատամ սաղալտը՝ մը տէտի պանա. վէ սօնրայ տէտի. Ալիմ հիկար սանայ պիր սիվալըմ վար, շունուն մանէսինը վէր պանայ. «նէ տիր օլ իքի տիրէք՝ պիր պիր իւստինտէ, վէ 12 շամ պիրի պիր իստինտէ, օթուզ աթ պիրի պիր իւստինտէ, իքի սայը պիրի սիյահ պիրի պէյազ»:

Ճէվապ վէրտիմ տէտիմ. «0 տիրէք երլ տըր, 12 շամ երլըն 12 ալըտըր, օթուզ աթ ալըն կիւնլէրիտիր վէ 2 սայը՝ կէճէ իլէ կիւնտիւզ տիր:

Թէքրար տէտի պանա փարավօն. Ա հիկար քումտան պիր իր հօր պանայ: Պէնտէ էթտիմ պիր տուլար տէլիկինին քարշըսընտայ տուրտում կիւն տօղուսունայ քարշը, կիւն տօղու մահէլ կիւնէշին ըշըղը իշէրի վուրտու, օ վաքիթ իքի ափուճումայ քում ալտըմ տուրտում կիւնէշէ քարշը քի օ տէլիքտէն իշէրի կէտէրիտի քումլար «մտնի-մանի» պէնտէ շաղըրըտըմ քի թէզ իք հօրին:

Փարավօն իւրքտիւ շաշտը վէ պէնի հուզուրունայ շաղըրտը, շօք

հիւմայէ էթտի վէ փատիշահըմա տայ վէրկի վէրտի, վէ հէմիտէ շօք հօշնութ օլտու:

Պէնտէ քալըտըմ կէթտիմ Սէնէքէրիմ փատիշահըմն հանընայ. էյիլտիմ ալաղընը հօքտիմ. վէ փարավօնուն ճէվապլէրինի հէթարիֆ էթտիմ:

Վէ օլ իքտիտայ քի մաթտէյի, վէ պէնիմ քապահաթըմ օլմատըղընը հէր նաքլ էթտիմ: Հաշան պունլարը էշիթտիլիսէ, օ զէման շօք շազ օլտու Սէնէքէրիմ վէ տէտի. Պէնիմ ալիմ հիկարըմ, շիմտի շօք սէվինիեօրում սէնին սաղըրըն իշին, վէ նէքի տիլէրսէն տիլէ պէնտէն, վէրէյիմ սանայ:

Պէնտէ թէշէքիւր օլտում տէտիմ քի, սուլթանըմ պանա նէ ահճէն. նէ ըրաղպէթ իքրամ իլաղըմ. անճաք պունու տիլէրիմ սէնտէն քի. պէնիմ եէկէնիմ նաթանը պանա վէրէսին քի շըրաղըմ տըր, տահայ քուսուր շէյ հօյրէտէճէք, օնուտայ հօյրէտէյիմ քի էյի քեամիլլէնսին:

Վէ փատիշահ պուլուրտու քի նաթանը պանայ վէրսինլէր, նէքի իստէրսէն էյլէ օնայ: Վէ պէն տուրտում նաթանը կեօթիրտիմ քէնտի էվիմէ, վէ պաշլատըմ տէմէյէ օնայ:

Օղլում նաթան, օլ իքտիտայ քի տաթլըլըղըլայ վէրտիկիմ հօյիտի ֆիքրինէ կէթիրմէտին, շիտմի սէրթլիկիլէ հօյրէտէյիմ սանայ:

Պունուն ալաղընայ վուրտում տէմիրի վէ պօյնունայտա 200 օքղայ քատար պիր տէմիր աստըմ վէ Բէլիար ատըր հըզմէթքեարըմա. թէսլիմ էթտիմ պունու. վէ տէտիմ քի՝ էլինէ պիր քեաղըրթըլա պիրտէ զալէմ ալսըն վէ կիրիք շըքտըղըմտայ քէնտինէ նէ քի էտէրսէմ հաղսըն:

Բէլիյարա թէմպէհ էթտիմ քի, էքմէյի վէ սուլու հօլլիէ իլէ վէրսին պունայ, շօյլէքի հէմէն հօլմէյէճէք քատար: Իքտիտայ զէրտէստէյի էնտիրտիմ պունուն սըրթընայ տէմէյիլէ:

1. Օղլում նաթան, պիր ատամըն քուլաքլարը էշիթմէսսէ, արքասընա վուրմայլըլայ էշիթտիրիլէր:

2. Օղլում նաթան, պէն սէնի էհտիշամ թահտընայ օթուրթտում, սէն պէնի թահտըմտան էնտիրիպ պաշաշաղը էթտին:

Նաթան տէօնտի տէտի քի, նէճէ ունութտուն եէյէնին օլտուղունու. վէ պէնտէ տէտիմ՝ նէշէքիլ ունութմայըմ:

3ա. Օղլու, սէն օլ աքրէպէ պէնզէտին քի, իննէյի սօքտու քի իննէնին ուճու քէնտինտէն հափուղուտու:

3բ. Թէքրար օլ աքրէպէ պէնզէտին քի, տէվէնին ալաղընընըր վուրտու, տէվէտէ ալաղըլըլան շըյնատը օլ աքրէպի քի օրտա էզիպ, կէպէրթտի:

4. Օղուլ, պիր եապանի էօքիւզէ տեօնտին քի, պօյունտուրու-
ղունու պրաքըրքէն ալաղընայ տիւշտիւ, պօյունտուրուք ալաղըն
սաքաթլատը:

5. Օղուլ, օլ կէշիյէ պէնզէտին քի, հայվան[ը]ն պիրիսինի եէր-
քէն տէտի օնայ՝ նէշէ քի պէն սաղըմ, եէրիմ սէնի. տէ քօ չըքարսըն-
լար պէնիմ պօյամըտա, սէնին տէրինի պօյասընլար:

6. Օղուլ նաթան, օլ ատէմէ պէնզէտին քի, կեօյա տօղրու օք
աթտը ֆարզայ կեօկէ տօքանտըրամատը, անճաք էթտիյի քալտը
եանընտայ, վէ օլ օք քէնտի պաշընայ կէլտի տիւշտիւ, վէ սէնտէ,
եօյլէ եօլտիւրմէք իստէտին պէնի, ամմայ պէնիմ սուշաղզուղում
քուրթարտը պէնի:

7. Օղուլ, տօնուզ քույրուղու տախի 40 արշըն ուզուն օլսայ,
աթըն քույրուղուն էերին տութամաղ:

8. Օղուլ, օլ ալքեա պէնզէտին քի, պիր մէրքէպէ րաստ կէլտի
սէլամ վէրտի օնա վէ մէրքէպ տէտի օնայ. սէլամըն պէնիմ սասա-
հըմըն պօյունայ օլսուն քի, պէնի ահըրտան քօյու վէրտի քի կէլտիմ
կեօրիւշտիւմ սէնին իլէ, վէ կեօրտիւմ սէնին օլ մոնտար եիւզիւնիւ:

9. Օղուլ, օլտիւն պանայ օլ տուզաք կիպի քի, զիպիլ իշինտէ
կեօմիւլիւ վէ պիր քուշ կէլտի տէտի օնայ. նէ տուրուեօրսուն օրտա,
տէտի օլ ֆաք. Տեօվա էտիյօրում ալլահայ: Տէտի քուշ. նէ՝ տիր օ աղ-
զընտաքի: Տէտի ֆաք. Աճ օլանա էքմէք: Վէ սէլիթտի քուշ քի ալ-
սըն էքմէկի տուզաքտան. վէ ֆաք քաքտը սէրշէ քուշուն պօյնուն-
տան: Վէ տէտի քուշ. Պո՛ւ մու տուր աճա էքմէկին, վէ տէտի. Նա-
ալլահ պունուն կիպի էշիտիրսէնիզ տեօվանը:

10. Օղուլ, օլ քեօքէկէ տեօնտին քի, սօվուքտան թիթիւթիյօրու-
տու, կիրտի չեօլմէքճի ֆըրընընայ, հաշան ըսընտըյըսայ պաշլատը
չեօլմէքճինին եիւզիւնէ հօվլամայայ:

11. Օղուլ, օ թամահքեար քէլրէ տէօնտին քի, աղզընտայ պիր
լօքմայ էքմէք ըսըմըշ շայըն քէնարընտան կէտիյօրուտու, պաք-
տը քի շայըն իշինտէ պիր քէլք կէզիյօր, օնունտայ աղզընտա պիր
բարշա էքմէք վարըտը. քէնտի աղզընտաքի էքմէկի պըրաքտը,
աթըլտը սույա քի, օնուն էքմէկին քաքսըն. հաշան սուեուն իշինտէ
կիրտի, նէ քէլքի պուլա պիլտի, նէ էքմէյի. քէնտիտէ պօղուպտու, էք-
մէկիտէ եէյէմէտի: Սէնտէ պէնիմ էքմէկիմ օնուն կիպի քաքմար
միւրատ էթտին ամմայ, էլինտէքի էքմէկիտէ քայըպ էթտին:

Թէքրար նիաղ էթտի նաթան պանայ վէ տէտի. Թեօպէ պէնիմ
փէտէրիմ, աման պիր տահայ, էթմէմ, եէթիշիր պու քատար էզիյէթ,
վէ պէն տէտիմ օնայ. Տուր սանա պիր թէմսիլ տահայ վէրէյիմ:

12. Պիր շայըն քէնարընտայ պիր աղահ պիթմիշ իտի, վէ պու
աղահայ ատամըն պիրի թիմար էտէր իտի, վէ պու աղահըն մէյվասը
եէթիշտիքճէ շայըն իշինտէ տեօքիւլիւր, զայ օլուրտու. հաշան պու
աղահըն սահապը կէլիւր իտի հէշ պիր մէյվա պուլամաղըտը աղահըն
իւստինտէ. պու ատամ իքի-իւշ եըլ շալըշտը պու աղահըն ուղուրու-
նայ: Հէշ պիր կիւն օնուն մէյվասընտան եէյէմէտի: Էն օսնունտայ
օսանըպ՝ տութտու քէստի աղահը, սուեա պըրաքտը տէմէյիլէ. Պու
քատար շալըշտըմ նէ ֆայտայ կեօրտիւմ քի, շինտէն սօնրա կեօրէ-
ճէյիմ:

Իշտէ սէնինտէ էթտիյին պունայ տեօնտիւ, զէրէ սապիքայ օլ
քատար նասահաթ վէրտիմ սանա, սէն հէշ պիրինի տութմատընտա,
շիմտէն սօ՛նրայ մը տութահաքսըն: Սէնի օ քատար սիյասէթլէմէյիլէ
քի թաքի եօլէնէտէք:

Պեօյլէ ազիյէթ վէրէ-վէրէ պունայ, վիճութինի քալտըրտըմ
տինեատէն քի, օրթալըք ըրահաթ օլտու:

Վէ պեօյլէ ատամլար քէնտի փէտէրլէրինին նասահաթը տութ-
մաղտայ, քէնտի ֆէնայ ֆէլինէ ուեարսայ, պեօյլէ նաթան կիպի քա-
յ[ը]պ օլուր տինեատէնտէ վիճութի քալք[ը]պ, վէ ահրէթինտէ
եըքար նարի ճէհէմէտէմէ մէսկեան տութար, րապպի թալէ քէնտիսի
քուրթարսըն պու միսիլի հարէթլէտէն: Տէյէլիմ՝ ամէն:

**ՈՒՍԼՈՒ ԽԻԿԱՐՆԻՆԿ
ՍՈԶՈՒ ԷՍԻ ԱԽԸԼԸ**

(ՀԱՅ-ՂՓԶԱՂԵՐԵՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ)

Հայ-ղփչաղերեն խմբագրությունը ստեղծվել է ղփչաղախոս հայերի միջավայրում: Թարգմանվել է հայերենից:

Բնագիրը պահվում է Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության մատենադարանում, 463 համարի տակ:

Հատինական տառադարձությամբ անգլերեն թարգմանության հետ միասին առաջին անգամ տպագրվել է անգլիացի երեք գիտնականների՝ Ֆ. Կոնիբերի, Ռ. Հարրիսի և Ա. Սմիթ Լևիսի «The story of Ahikar...» գրքում, հրկրորդ հրատարակության մեջ (Քեմբրիջ, 1913 թ., էջ 86—98 և 185—197):

Այնուհետև նույն բնագիրը, իբրև մեռած ղփչաղերենի հազվագյուտ հուշարձան, 1964 թվականին, Վարչավայրում լուսապատճենով և լատինական տառադարձությամբ հրատարակում են Ժան Դընին և էդվարդ Տրիյարսկին:

Մենք օգտվել ենք այդ լուսապատճենից: Բառանշատումները կատարել ենք նկատի ունենալով լատինական տառադարձությամբ ներկայացված բնագրի օրինակը:

ՈՒՍԼՈՒ ԽԻԿԱՐՆԻՆԿ ՍՈՉՈՒ ԷՍԻ ԱԽԸԼԸ: ԱՅԴՔԱՆԸՅ ՏԱՅ ՕԿՈՒԴՈՒ
ՔԻ ՕԿՈՒՊԱՆԿԱՅԼԱՐ ԱՏԱՄ ՕՂԱՆԱՐԸ: ՏԱՅ ԱԴԱՅ ՕՂԱՌՆԱՅ
ՕԿՈՒԴ ՊԵՐԿԱՅ ՏԱՅ ԷՍՆԱՅ ԱԿԱՅՊԱՐ

Էսքի դորայ տայ խանլար վախդընայ Սենէքարիմ աղը խան
պար էտի Նինուէ քերմաննինկ տայ Ասորեստաննինկ: Մէն Խիկար
ուսլու Կ եաշինայ պօլտում խադուն ալտըմ օղուլ խըզ պօլմատը
մանկայ: Պարտըմ թէնկրիմ ալնընայ տայ քօք դուրլու խուրպան
էդդիմ խայդըր շօքդում ալլարընայ տայ այդդըմ էյ մէնիմ էյալլարիմ
տայ թէնկրիլարիմ Ա ինինկ աղըյ Բիլշիմ էտի Բ ինշիսինինկ աղըյ
Շիլիմ էտի ուշունշու սունունկ աղըյ Շահմիլ էտի պուլուրունկուզ տայ
մանկայ էր օղուլ պէրինկիզ քի օշդայ Խիկար դիրիլայ օլմիլի: Նէ
այդքայլար Ատամ օղլանլարը քի Խիկար ուսլու ճարտար օլտի տայ
օղուլ պօլմատը քի անը քօմկայ էտի տայ մալըն մէնկարկայ էտի
օղուլ պօլկիյ էտի տայ գունտայ Ժ խանդար ալղըն դաս էդքի էտի
պօլմաս էտի մէնիմ մալըմնը դուկադմակայ: Օղուլ պօլկիյ էտի քի
Բ խօլու պիլայ ուսդումայ թօփրախ սալկայ էտի դէք մանկայ Ա օղուլ
յիշատակ պօլկիյ էտի: Օլ սահադ մանկայ ավազ պօլտու թէնկրիլա-
րիմտան տայ այդդըլլար Խիկար պուլուրկան տըր քի սանկայ օղուլ
պօլկայ սէն խարտաշընկնընկ օղլուն ալ սանկայ օղուլ սախլակայ-
սէն տայ օսդուրկայսէն անը սէնտան սոնկրայ սէնինկ օր-
նունկայ: Քի իշիդդիմ մէն պու ավազնը թէնկրիլարիմտան ալ-
տըմ մէն խարտաշըմ օղլուն Ա եաշինայ քիյտիրտիմ անը դուր-
լու դուրլու քամխայլար իշինայ տայ սալտըմ պոլունայ ալ-
ղըն զնճըլ նէշիք խան օղլունունկ իշիրտիմ տայ ետիրտիմ
անըյ պարշայ սութ պիլայ տայ խայմախ պիլայ տայ շիյպալ
պիլայ: Տայ եուխլաղըր էտիմ անը խարայ խուշունկ տայ քուշ-
կուրշիննինկ մօխունտան հասդըխլար ուսդունայ անկար տիրայ քի
պօլտու է եաշինայ: Մունտան սոնկրայ պաշլատըմ անկար օվրադ-

մակայ պիթիքնի էսնի ու ախրնը տունեայնինկ պիւմախըն քիմլար քի եախշիլիխքայ ուզորու տուր ալարկայ ճուար ու սօղ: Գունտուզ ու քէշայ դիյիւմատիւմ օվրադմախդան թոյտուրտում անըյ էս ու ախր պիւլայ նէլիք քիմ էսայ սուվտան տայ օթմաքդան դոյկայ: Տաղը տայ մունտան սոնկրայ ունտատի մէնի խան խաղընայ տայ այդգը ալայ քի ուսլու հիկար քօրիյիւմէն սէնի քի խարդայլը սէն սէնտան սոնկրայ քիմ դուկալլիսար ճարտարլի պիւլայ տայ էս ու ախր պիւլայ մէնիմ խանլիւմնընկ քերաքին մէն ասըյ խայդուրի-յիւմէն պու իշգան: Այդգըմ խանըմ սէն խայդուրմայ պար տըր մէ-նիմ օղլում քի տաղը ճարտար ուսլու տայ ախրլը տըր մէնտան էսայ ադգըյ խան գելդիւր ալըմայ քի քօրիյիւմ: Քելդիւրտիւմ տայ դուր-դուզտում խանընկ ալընայ քօրտու խան տայ պիյանտի տայ ադ-գը քի ալըլը պօլկայ պու օղլանընկ գունլարի քի հիկար գեն-տինինկ դիւրիխինայ դուրդուզտու օղլուն ալըմայ քենտի դընլըխ-դայ պօլկայ: Անտան սոնկրայ եուկունտում խանըմայ ալտըմ օղ-լումնի տայ պարտըմ բալաձըմայ պու դուրլու այդըր էտիմ օվրադ-քանտայ Նադան աղլըյ օղլումայ:

1. Օղլում, նե քի իշիգսանկ խան պիւ էշիքինայ անը եուրաքին-կայ դուզ գիմսայկայ ալմայ պալլինի մոհուրլունի շեշմայ շէշքաննի պալլամայ տայ նե քի իշիգսանկ ալանի էդմայ տայ այդմակին:

2. Օղլում, գօղունկ ալըք քօրթու խաղըն գօրսանկ գիյինիլի տայ պէգովլու պօլմակայ քի անկար սուխանկայսէն էկար գիր-լիքինկի պարշասըն տայ պէրսանկ ազկնայ սուխանկանընկ պօլուր եօխ էսայ ալըրսէն թէնկրիտան նալադլամախ տայ առամլարտան անընկ ուշուն քի խաղըն գիշի օխշար Ա քօրթու գերեզմանկայ օլ գերեզմանընկ իշի դօլու տըր սօլաքլար պիւլայ տայ սասըմախ պի-լայ օլունունկ:

3. Օղլում, օխշամայ պատամ դէրաքինայ քի պարշայ դերաք-լարտան պուրուն չիշաքլանիւր տայ եմիշին պարշայ դերաքլարտան սոնկրայ պէրիւր եօխ էսա օխշայ խապախքա քի սօնդուտայ չիշաք-լանիւր տա եմիշին պուրուն պէրիւր:

4. Օղլում, եախշիւր ախ դըր էսլի ատամ պիւլայ դաշ դաշըմայ նե քի էսսիգ ատամ պիւլայ շաղըր իշմայ:

5. Օղլում, էսիլար պիւլայ էսսիգ պօլմայ տայ էսգիսլար պիւլայ էսլի պօլմայ:

6. Օղլում, ճահդ էդ ախրլըլար պիւլայ ախրլը պօլմայ նեշիք ալար պօլմակայ քի անըզգամլարկայ տայ էսսիգ ատամլարկայ սընկար պօլմակայսէն քի սէնի տայ էսսիգ անզգամ ունտակալար:

7. Օղլում, եախշիւրախ շաղըրընկնը դօքքայսէն նե քի էսսիգլար պիւլայ տայ անզգամլար պիւլայ իշքայսէն քի պօլմակայ ալար սէնի նալադլակալար:

8. Օղլում, պօլմայ ասըյ դաղը քի սէնի իւզքայլար տայ նի ասըր լեզի քի դուքուրկալար եօխ էսայ պօլ իաշ տայ դօղումլու պարշայ եախշի խընկանընկայ տայ եուրուկանինկայ տայ պարշայ իշինկայ:

9. Օղլում, նեշայ քի էդիքինկ այախընկայ տըր պասքըն գեկա-նաքնի տայ եօլ աշ այախընկայ:

10. Օղլում, խոճայ օղլու եիւան ետի այդգըլար քի հագիմլիք դիւր անկար եարընընկ ետի էսայ այդգըլար ալլիգան ետի անընկ ուշուն քի սէնինկ ուլուշունկնու եկին տայ խաղընընկնընկ սընկա-րընայ քօզ խոյմայ նէ մալընայ նէ թէնկրիտան խորխուսուզ ատամ պիւլայ նէ էլտան ուշալմաս գիշի պիւլայ եօլկայ չիմայ տայ նէ օթ-մաք դայ եմայ անընկ քիպիք պիւլայ:

11. Օղլում, քօրսանկ տուշմանընկնը երխըլըք դըր քուլմայ տայ մասխարայ էդմայ անը էկար դուրսայ սանկայ եաման էդար:

12. Օղլում, սով աթանկնը տայ անանկնը քի թողուրտու սէնի տա ալմակայսէն ալարընկ խարդըն գերայ թէնկրիինկ տ(այ) ա-թանընկ անայնընկ ալըլըյ պիւր տիւր նեշիք ալ (...) ալայ խարդըշի քի սէն տայ սուվունկայսէ (ն սէ)նինկ օղլանլարընկտան:

13. Օղլում, եամ(ան օղու) երխըլըք քենտինինկ եամանլիւրնայ քօրայ տայ եախշի օղու դուրար քենտինինկ եախշիլիւրնայ քօրայ:

14. Օղլում, եուվուխանմայ եաման ու հարսըք խաղընկայ տայ բամբասէլ էդքայլար տայմայ սէնի նալադլամակայ տայ այպլամա-կայ տայ ախշանկի եկայ անընկ քիպիքդան խաշ:

15. Օղլում, դուվուշդան օկուդդան այամայ օղլունկնը դուվուշ ալայ տըր օղլանկայ նեշիք պիւր հնոյնու հայկայսէն պախշատայ տաղը տայ նէ դուրլու մոհուր խաղնայ ունայ օլ դուրլու իկի տիւր դօվուշ օղլանկայ էկար քի գունտայ Ա տա Բ տայ դայախ պիւլայ օկուդլասայ անտան իաշլանըր տայ անտան օլմաս էկար խոյտունկ էսայ օղլունկնու քենտի էրքինայ օղրու պօլուր տայ էլդարլար անըյ ասմայ եայ քէսմայ տայ պօլուր սանկայ օլկինշայ ժալ հէշ էսինկ-տան քեդմաս:

16. Օղլում, օվրադ օղլունկնու ալլիքայ տայ սուսամախքայ քի օքդամլիք պիւլայ քեշիւմակայ քունլարին քենտինինկ տուշմա-նընկտան սոզ այգսալար եօքսունմակայսէն անընկ ուշուն քի սէ-նինկքին տայ անկար այդարլար:

17. Օղլում, տուշմանընկ պար էսայ եօլտաշսըզ եօլկայ շխմայ պօլմակայ քի տուշմանընկ սախլակայ եօլունկնու տայ սէն վաղդսըզ օլկայսէն:

18. Օղլում, պօլմակայ քի ալթթայսէն մէնիմ պիլիմ էսսիս տիր տայ մէն էսիլ մէն տայ սէն սէնի օկկայսէն եօխ էսայ դոզկին անընկ էսսիսլիքինայ տայ ուսլուարկայ եօվուխլանկընսէն քի օզկայլար սէնի օկ(կ)այլար:

19. Օղլում, հէշ քիմսակա (ե)աման ալթմայ տա պիլինկ ալնրնայ գօբ (...) պօլմայ քի ատամլար ալնընայ (...) մակայ սէնի:

20. Օղլում, խաշան սատաղայ պէրսանկ եարլընըշ աշըզմայ պէրկանինկ թէնկրիկայ խապուլ տուկուլ տուր:

21. Օղլում, սալմայ խալդունը տայ երղլամախնը տայ անշայ տայ պազըբ պարմայ թոկայ եայ ֆարահլիքթայ զերայ գօբ դուրլու ալնըմըզկայ օլում պար տայ գօբ դուրլու փորձանը:

22. Օղլում, խայսի քի ալթըն եուզըբ սէնինկ տուկուլ անըշ պարմախընկայ խոյմայ տայ խայսի թօն օփրախ սէնինկ տուկուլ անըշ քիյմայ տայ օլ ադ խայսի քի սէնինկ տուկուլ աղլանմայ քի քուլդքու պօլմակայսէն:

23. Օղլում, էկար աշ էսանկ տայ խայսի օթմաք սէնինկ տուկուլ անըշ եմայ սունմինշայ:

24. Օղլում, օլ ատամ քի սէնտան քուշլու տուր անընկ պիլայ քուրաշ դուրմայ տայ անկար ուզրու պօլմայ պօլմակայ քի երխրր սէնի օլտուրկայ:

25. Օղլում, նէ քի եախշի եաման իշիդսանկ անըշ եուրաքինկայ սախլայ թէնկրիտան սանկայ եախշի պօլուր տայ արզար սէնինկ դիրլիքինկ:

26. Օղլում, էկար օվունկ պիլիք ուզուն էսայ է խուլաշ պոյունկնու էկիբ գիր:

27. Օղլում, ալմայ ուլու օլշօվ պիլայ տայ պէրմայ գիշի օլշօվ պիլայ տայ ալթմայ քի սուլամ էդդիմ անընկքինի թէնկրի արդըրմաս տայ օշաշիր տայ սէն աշ դաս պօլուրսէն:

28. Օղլում, եալդան անդ իշմայ քի գունլարինկ էքսիլմակայ եալդանշինինկ գունլարի էքսիլիր:

29. Օղլում, թէնկրիինկ պույրուխունայ տայմայ խուլախ խոյ տայ էսքի տուշմանտան խորխմայ թէնկրիինկ պույրուխու եախշի ատամիկայ դաշ խալայ տըր:

30. Օղլում, օղլարլարընկընկ գօբ պօլկանընայ սուվունմայ տայ էքսիլկանինայ գօբ եիղլամայ տայ գօբ խալդուրմայ:

31. Օղլում, օղլանլար ու մալ թէնկրիինկ պէրմախի տըր էվէդ քի խոճայ եարլըլանըր տայ եարլը խոճայլանըր տայ աշախլանկան պիլիքլանիր տայ պիլիքլանկան աշախլանըր:

32. Օղլում, էկար սընկարընկ խասդայլանսա ալթմայ քի նէ էլդիլիմ անկար եօխ էսայ պար աշախընկ պիլայ խաղընայ տայ քօր քօզունկ պիլայ խասդայնըշ սորսանկ արդըխ դըր ալթնտան գումուշտան էսայ քի պէրկայսէն:

33. Օղլում, եարդուտայ օլդուրսանկ օրուշ ալմայ ալթըն եայ ինճի պու էկիրլիք պիլայ քօնունու էկրի էդմայ եօխ էսայ թորանի գօնու էդ տայ քօնունունկ խանըն թօքդուրտունկ էսայ սէնինկ տա դօբալար:

34. Օղլում, սախլայ դիլինկնի եաման սոզտան գօզունկնու եաման պախմախդան ազ նեմայ տայ օղլուրլատընկ էսայ օլում պիր տիր:

35. Օղլում, իղլիք էդմայ սընկարընկընկ խաղընըշ պիլայ աոնկրայ օզկայլար տայ սէնինկ սընկարընկայ դուշարլար տայ օլկինշայ պօլուր սանկա նալաղլամայ:

36. Օղլում, պօլմակայ քի ալկայսէն գենտինկայ դուլ խաղուննու նոկար քիմ պիլիր արատայ նեմայ դալաշ պօլտու էսայ օլ պուրունկի էյասին անկար տա սէն խայդուրուբ գուսդունուրսէն:

37. Օղլում, էկար քի սանկայ թէնկրիտան նէ դուրլու փորձութիւն եօլուխդու էսայ պօլմակայ քի եանկըլըբ ճըճգուհէլ պօլկայսէն քի տաղըն եաման զընսըլլիս եպերմակայ տայ վախդսըզ տունեայտան քեշիրմակայ եօխ էսայ նէ դուրլու տայ թէնկրիտան գեխայշուքուրլու պօլ քերայշուքուրլու աղըզ թէնկրիինի Շ պորշլու էդար:

38. Օղլում, սովմայ օղլունկնու արդըխ խուլունկտան էսայ պիլմասէն քի խայսի քերաքի պօլուր սանկա:

39. Օղլում, տայմայ սէն սէնինկ էսինկ պիլայ եախշի սաղըշլամայ տայ խարդարընըշ հօրմաղայ քի հօրմաղլանկայսէն թէնկրիտան տայ սանկայ եախշի պօլուր:

40. Օղլում, իկիդ վախդնայ օքդամ պօլմայ քի իկիդ վախդընկայ դաս պօլմակայսէն:

41. Օղլում, պէրմայ սընկարընկայ քի աշախընկայ պասքայ պօլմակայ քի պոյնունկնու տա պասքայ:

42. Օղլում, քիմսայ պիլայ եարդու ալնընայ դուրսանկ պօլմակայ քի եուրաքլանիբ սոզլակայսէն եօխ էսայ նէ քի սոզլասալար դաղըլլի պիլայ ճուբ պէրկայսէն պու եարդունու անընկ ունայ երխարսէն:

43. Օղլում, էկար թէնկրիտան նեմայ խոլդիսայ էգսանկ ավալ անընկ պուշրուխու դիպինայ պօլ տայ նէ պիլայ օրուշ պիլայ ալղշ պիլայ անտան սոնկրայ դուկալար թէնկրի խոլդիսանկնըյ սէնինկ:

44. Օղլում, եախշիրախ դիր քի աղընկնը տայմայ եախշի չը-խարկայսէն եօխ էսայ քի սէն սէնի քօքայդքայսէն թօնլար պիլայ քօքք քէշովու տըր եօխ էսայ եախշի ադ խալըր մէնկի:

45. Օղլում, եախշիրախ դըր սօխուր քօզ պիլայ նէ քի սօխուր էս պիլայ սօխուրուխ պիլայ թէրչայ օվրանիւր ետրումախնը եօլու-նունկ եօխ էսայ սօխուր էս պիլայ սալըր քօնու եօլնու տայ պարըր քենտի էրքինայ:

46. Օղլում, եախշիրախ դըր եարլըլխնըյ եղմակայ նէ քի խո-ճայլխնը սաշմակայ:

47. Օղլում, դէրկակին սէնինկ սոզունկնու իւրաքինկ պիլայ տայ անտան սոնկրայ չխար սոզունկնու աղզընկտան էկար պու իշնի պու-լայ էգսանկ պարչասընայ դաղըր պօլուրսէն:

48. Օղլում, քիմ էսայտան եաման սոզ իշիգսանկ անըյ իւրա-քինկայ դուդ է խարըր օլ եաման օլար տայ եախշիլքայ խայդար:

49. Օղլում, հէշ նեմակայ գօլմայ օլ քօլմախդան դալաշ պօ-լուր տայ օլ ուրուշդան օլում պօլուր:

50. Օղլում, եալդան սոզ տայ եալդանչիլի ալայ աղըր տըր նե-չիք խորդաշին ազ գունտան սոնկրայ եօղարըյ մինար նեչիք դերաք-նինկ եաբրախըյ:

51. Օղլում, այդ սէնինկ գիշի սաղըշընկնի տօսդունկայ էկար օլ սէնինկ սաղըշընկնըյ ալանի էդմասայ պօլուրսէն անկար ուլու սա-ղըշընկնըյ տայ այդմակայ տա անըյ ինամլի քօնու տօսդ պօլուրսէն դուդմակայ:

52. Օղլում, տայմայ պօլուշուշի պօլ խանլար պիլար ալընայ սէնինկ քրիստանլիքինկայ սօզ պիլայ տայ ախչայ պիլայ ալայ դուդ քի անըյ ասլաննընկ աղզընտան խոլդիսարը սէն տա օլ սանկայ հայպադ տըր տայ փառք:

53. Օղլում, էկար տուշմանընկ գելսայ այախընկայ պօշաղլիւ խոլմայ պօշադ անկար տայ իւրաքինկ պիլայ քուլ տայ թէնինկ պի-լայ ֆարահլան տայ եօքսուն անըյ:

54. Օղլում, խայտայ սէնի ունտամասալար հօրմաղլար ան-տայ պարմայ տայ գիմ էսայ սէնտան սոզ սորմասայ անտայ ճուար պէրմայ տայ օլ ախըն սուվ քի պէք պուզլամիլիւր անչայ տայ պա-ղըր իւրումայ այախընկ պիլայ պօլմակայ քի վախգսըզ դաս պօլ-կայսէն:

55. Օղլում, սընակին օղլանլարընկնը ալլիս պիլայ տայ սուսա-մախ պիլայ տայ միսքինլիք պիլայ տայ էսքի պաղըխ թօնլար պիլայ էկար դօզումլու էսայ պէր դիրլիքինկնի խօլունայ:

56. Օղլում, խաչան սէնի հարկկայ ունտայսալար եայ դոլկայ ճահօ էդ պարչայ սընկարընկտան պուրուն չիքայսէն տա եանայ Բ ինչի պարմակայսէն թէնկրիտան եախշի ադ ալըրսէն տայ դօվուշ ալմասէն պաշընկայ:

57. Օղլում, էկար եարլը էսանկ նայ սընկարլարընկ արասընայ ալանի էդմայ քի այպլանմակայսէն տայ սոզունկայ տայ խոլախ խոյմասլար:

58. Օղլում, սէնինկ սըրընկնը եաբուխունկնու խաղընընկայ աշմայ անընկ ուշուն քի խաղըն գիշի սըր սախլամասղըր ալանի էդար խարտաշլարընայ ուրուշ քօքունայ տայ սէնի դապալարար:

59. Օղլում, իշքիլի պօլսանկ սախլայ դիլինկնի գօք սոզլամախ-դան սանկայ եախշի պօլուր տայ ուսլու ունտալիւրսէն:

60. Օղլում, քիմսակայ քլասանկ դիրլիքինկնի պէրմակայ պի-թիքսիզ մօհուրսուզ դանըխսըզ պէրմայ պէրտինկ էսանկ դանար տայ սէն խայդուրուք հայիֆսինիրսէն դիրլիքինկնի:

61. Օղլում, եախշի տոստունկտան եիրախլանմայ էկար եի-րախլանտընկ էսայ եայ դաբարսէն անընկ քի տոստ եայ դաբմասէն:

62. Օղլում, եախշիրախ դըր քի սէնինկ դիրլիքինկ օղուրանկայ նէ քի ուսդունկայ օղուրուխ դաբուկայ:

63. Օղլում, քիմկայ քի թէնկրի պէրիք դիր սէն անըյ հօրմադ-լայ տայ խարդարնըյ քօքսանկ պօքքունկ չխար տայ դուր այախընկ ունայ անընկ ալընայ տայ սիլլայ անըյ:

64. Օղլում, պարլը դիրլիքլի ատամկայ փախլիլիք էդմայ եայ ազահլիս ազահ գիշինինկ գօզուն նեմայ թոյտուրմաս դէք թօփրախ:

65. Օղլում, խընամիսուլուխ էդմայ գերայ քի եախշիլիս ու դիր-լիք ու մալ թէնկրիտան տիր տայ եարլըլիս գելտի էսայ արատայ եուրուկաննի սօքարլար:

66. Օղլում, եղլլայ տայ պարմայ տօսդունկ օվինայ քիրիք չիմայ սոնկրայ աճըլլանըք սօքար տայ սէնի:

67. Օղլում, իդ քի սալկայ գենտի էյասին տայ արդընկտան գելկայ դաշ ալ տայ ուր քի արդընկտան գելմասին:

68. Օղլում, եախշի խլընկան ատամ տայ արուվ իւրաքդան ալղշ էդքան խապուլ տըր թէնկրիկայ տա ուլադդան խորիս նեչիք թէնկ-րիտան:

69. Օղլում, եաման սաղըշ տայ իւրաքքայ չիքան էսքի տուշ-

ման տրբ տայ դոգումուր ֆունտումէնդի տրբ խարդարենկ տայ պէքլիքի տիր տիննինկ:

70. Օղլում, սով քօնուլութնու տայ եալղաննր հէշ էդ տայմայ խուլախ խոյ թէնկրինինկ պույուրխունայ տայ էսքի տուշմանտան խորխմայ թէնկրինինկ պույուրխու եախշի ատամիկայ դաշ խալայ տրբ:

71. Օղլում, եաման ու եալղանշի ատամիտան խաշ զերայ ա-
գահլի տայ պարշայ եաման նեմայ եալղանշիլիդան թողար:

72. Օղլում, եարդունու սովմայ էկար ուգսանկ էկար ուգմասանկ տուշմաննկնր էվէդ քի թէնկրինինկ եարդունտան խորխ:

73. Օղլում, քիմ քի քօնու տիր էսի պիլայ եարբխլը կունաշ դիր տայ քիմ քի օշաշիր իւրաքի պիլայ տայ օքբայ սովար սալխլամայ օլ ատամ դամուխնունկ խարամդուլուխունայ օխաշար տայ քիմ արուվ աշլիս քօնկուլու տուր օլ ատամ սատաղշի տիր տայ քիմ քի ագահ տրբ էկար պարլը էսայ տայ էսսիդ տիր:

74. Օղլում, ճիւրիինկ ուվունայ քիրմայ քիրսանկ տայ քէշիր-
մայ զերայ դիրլիքինկտան պօշ պօլուրսէն:

75. Օղլում, սրնկարրնկնրջ բամպաս էդմայ էկար եիրախդրն էկար եուվուխդուն զերայ եաման սող զէրշայ տայ զեզինտան եդար տայ ալարննկ արասընայ դալաշ պօլուր:

76. Օղլում, թէնկրի պույուրուր դըր շաղըրնը ֆարահլիք ուշուն եօխ էսայ եաման երտայ քերաքսիդ երտայ եախշիրախ դըր նեմայ եաման իշքայսէն նե քի իշքի:

77. Օղլում, օլ դուրլու տիր էսիրիք ատամ նէ դուրլու քի օխ քիր-
կայ պուրնունունկ իշինայ օզկակայ դիշմայ դէք քենտինինկ դէպա-
սինայ:

78. Օղլում, ճիւրի ատամ օլ դուրլու սաղըշլար քենտինինկ էսի-
նայ քի մէն պահաղըր մէն տայ քաշ մէն տայ նե քի սողլարմէն ախրլ ուս պիլայ սողլարմէն անըյ պիլմաս դիր քի եօլուխուր անընկ քիպիր էսլի քաշ ատամիկայ քի դուգքաշօխ խօլունտան երկայ ուրար տայ օլտուրուր:

79. Օղլում, քօրսանկ տուշմաննկնր քի եաղըր դըր սէն անըյ խայդուր անընկ ուշուն քի տօսդ էդարսէն սանկայ էկար քի քուլդքու էգսանկ դուրսայ սանկայ եաման էդար:

80. Օղլում, ասըյ էսիրիք ատամ սաղըշլար քի եր պիրկասի-
նայ ալանիր անըյ պիլմաս պաշի ալանիշիր զերայ քի եր տիր պարշայ եմիշլարնինկ անասըյ օլ դուրլու արդըխսը իշմախ դըր պարշայ եամաննընկ անասը դիդսինմիշին եամանլիքայ սալըր տայ

եարլըղամիշին օլտուրուր ատամինի տայ քելդիրիր տայ օխաղըր-
ճանավարկայ:

81. Օղլում, խաշ ատամի ուշուն իւք պօլմախդան էկար եուք-
պօլտունկ էսայ ալայ դուդ քի դունախընկնր պէրտինկ անկար էկար-
վախդընայ պէրմատինկ էսայ սախալընկնր Ա Ա եուլխարլար:

82. Օղլում, եալղանշի պօլմայ էկար սէնի Ա սահադ եալղանշի-
դաբըլար էսայ քօնու տայ սօզլասանկ եալղանշի սաղըշլարլար-
տայ ինանմասլար տայ պարշայ երտայ եալղանշի այգսարլար:

Խայդըր իրկար այգդըյ ուսլուարնընկ ախըլըն նադանկայ խար-
տաշը օղլունայ Դ իշ պար քի ատամնընկ քօզունունկ եարըլըն ար-
դըրըր: Ավալիի պախքայ էրդայ շիշաքլար ունայ Բ ինշի եալան-
այախ եուրուկայ եաշիլ ունայ Գ ունշի քի ախըն սովտայ եուրու-
կայ Դ ունշի եօլունլարըն քօրկայ եիրախդակիլարին: Խայդըր Դ իշ-
(պ)ար քի ատամ օղլուն սեմիրդիր պուրունկի գիշինիշ Բ ինշի եախ-
շի սող իշիդքայ տայմայ Գ ունշի գենտինինկ օղլանլարըյ պիլայ տայ-
խուլխուղանը պիլայ սօվօքլու դիրիկայ Դ ունշի նեմայ եաման սող-
իշիդսայ իշիդամ իշ պօլսուն: Եանայ Դ իշ պար քի ատամ օղլու-
քենտինայ հօրմադ գելդիրիր տայմայ եախշի սօղու միսքինլիք-
էդքանի տայ էքսիք սողլականի տայ ուշալկանըյ ուլուտան գիշի-
տան: Խայդըր Դ իշ պար քի ատամնընկ եուլունունկ սովուն քեդա-
րիր պուրունկի քի աշըխ պօլկայ եաման խաղընկայ Բ ինշի քի քօք-
սողլակայ տայ այգքայ քի մէնիմ քիպիք քիմ էսայ սողլամայ պօլ-
մաս տա պիլմաս Գ ունշի քի եախշիլարնընկ սողու արասընայ-
քիրկայ տայ ուրուր պուլկայ Դ ինշի քի այգքայ պիլիրմէն տայ-
եալղան սողլակայ: Եանայ սորտուլար ուսլու իրկարկայ քի նէ տիր-
տունեատայ դադըյ: Այգդըյ իրկար եուլունունկ ուշաղըյ: Քիմինկ
եուլունունկ ուշաղըյ պար օլ դաղըր տըր զերայ քի պարշայ նեմայ-
հարսըլլիդան թողար: Պու էտի մէնիմ օկուդում խայսի քի մէն իր-
կար այգդըմ մէնիմ խարտաշըմ օղլունայ նաթանկայ: Տայ մէն-
պիլմատիմ մէնիմ օկուդումնու հէշ էդդի տայ դօզտուրտու նեշիք-
թօփրախըն ելկայ ուղրու: Պաշլատըյ եամանլամայ խանկայ տայ-
պարշայ մալըմըն խաղնամըն դիրլիքիմնի պաշլատըյ դաս էդմա-
կայ խուլլարմըն օլդուրմակայ խարաաշլարըմըն ուշաղլամայ
անշայ քի մէնիմ Աքէստան աղըր խաղընըմայ տայ խօլ սալմայ
քլատի քի անըյ քիշիտան օսդուրտու տա էսքայ գելդիրտի: Պու իշ-
լարնի էդքանտան սոնկրայ մանկայ պարտըմ մէն խանըմայ տայ-
անկլադըմ նադաննընկ եամանլիքն սուրտում տայ քեդարտիմ
խաղըմտան տա այգդըմ տաղըն սէնինկ էրքինկ եօխ դուր մէնիմ

դիրլիքիմայ: Տաղը եաման պաշլատըյ մէնի խանկայ եամանլամայ անշայ քի պաշլամայ գելդիրտի քի խան պուշուրտու քի էլդինկիդ տայ քեսինկիդ խիկարնը: Տայ օլ գիշիլար տայ ճալազլար մէնիմ զուլ օղմաքիմնի ունուգմատըլլար շօքուր տայ խօլդխայ էդգիմ տայ ալդըմ պար տըր մէնտայ Ա ատամ մանկայ օխշաշ տայ օլումլու իշ էդիբ դիր անընկ պաշլն քեսինկիդ մէնիմ ուշուն տայ մէնի սախլանկիդ քերաք պօլկայմէն Ա գուն մէնիմ խանըմայ: խիկարնը սախլատըլլար տայ գիշինի քեսդիլար: խանկայ խապար պարտըյ քի խիկար գեսիլտի Ասորեստան ուլուսու խալդուկայ դուշդու քեդդիլար ուլուսդան տայ Փարաւոն խանկայ պէրինտիլար իշիդդի Փարաւոն խան քի խիկար քեսիլտի: Ուլու էլշիլար եպերտի Սենէքարէմ խանկայ քի եպեր մանկայ անընկ քի ատամ քի նէ քի սորսամ ճուաք պէրկայ տայ նէ դուրլու ատամ քի ուսու տայ ախլը պօլկայ քի նէ դուրլու ավատանլիս ալդսամ մանկայ դուգկայ: Սենէքարէմ խան ունտադդի ուլու պիլլարին տա սարնադըր պիթիքնի: Ալդդըյ խան տէ պու իշքայ քիմ ճուվաք պէրիւր Ալդդըլլար խանըմ քիմ էսայ պօլմաս պու իշքայ ճուվաք պէրմայ դէք Նադան քի խիկարտան օվրանտի պարշանըյ: Ունտադդի խան Նադանը տայ ալդդը պօլուր մի սէն պու իշքայ ճուաք պէրմայ ալդդըյ Նադան մէն տուկուլ եօխ էսայ մէնիմ քի Ռ տայ պօլսայ պօլմաս մունկար ճուաք պէրմա: Անտան սոնկրայ խան հայիֆ սինտի խիկարնը քենտինինկ պիլլարի պիլայ խորխուր Փարաւոն խանտան քի ուլու շերուվ պիլայ քելմակայ ունայ: Տա ալդդը Սէնէքարէմ խան քիմ քի մանկայ խիկարնըյ դուրդուգտայ էտի եարրմ խանլիսըմնը անկար պէրիւր էտիմ: Գելտի Աբուամագ աղլը պիլ տայ ալդդըյ մէն կիդիրի տիւր խիկար նեշիք ալդդըյ պարտը տայ գելդիրտի թէղինտան խիկարնի տա դուրդուգտու խաննընկ ալնընայ տայ խիկար օլու շիրէյին ալըք էտի: Քորտու խան տայ ասըյ սուվունտու տայ ալդդըյ ալըշլը տըր թէնկրի քի պուկուն խիկարնըյ օլուտան դուրդուգտու եպերտի անըյ խան քի պար արըն տայ եուվուն տայ սեմիր իս գունտայ տիրայ քերաք սէն մանկայ: խաշան քի իս գունտան սոնկրայ քելտիմ խան խաղընայ ալդդըյ խան սէն մէնիմ ալաֆրմնըյ իշիդդինկ մի մանկայ նէ էլշիլար գելտի Փարաւոն խանտան: Ալդդըմ խանըմ մէն պարիյիմ պոլում պիլայ տայ գուգիյիմ պու իշլարնի պարշայ պարտըյ տայ դուգտու տայ եասատըյ: Տայ գելտի ուլու սուվունշուր պիլայ տայ ուլու պաշլաշլար պիլայ Փարաւոն խանտան: Սենէքարէմ խանկայ խան ուղրուսունայ շխըր ուլու պիլլարի պիլայ: խալդը գելտիլար գիմլար խաշըք էտիլար իշիդդիլար

քի խիկար դիրի տիր: Անտան սոնկրայ ալդդըյ խան նէ քլարսէն սանկա պէրիյիմ: Ալդդը խանըմ սէնտան նեմայ քլաման դէք մանկայ խարտաշըմ օղլուն Նադանը պէր: խաշան պէրտի մանկայ Նադանըյ ալդդըմ խուլումայ պալլամայ սղօլքայ անշախ տաղըն քօք ալմախդան սոնկրայ Ա սոգ ալդըր էտիմ տայ խուլում խամշիլար էտի: Ալդդըմ օղլում թէնկրիմ մէնիմ սախլատըյ մէնի մէնիմ անմեղլիւրմ պիլայ տայ սէնի դաս էդդի սէնինկ եամանլիւրնկայ քօրայ թէնկրի էդքայ սէնինկ տայ մէնիմ արամըզկայ եարդունը:

Օլ սահագ իշիդդի տայ շաղլատըյ տայ ալդդըմ օղլում եախշի խլընկան եախշի դաբար տայ եաման խլընկան եաման դաբար: Տայ գիմ գիմկայ շուղուր խաղսայ քենտի դուշար: Եախշիլիս եախշիլիս պիլայ դուկալլանիր տայ եամանլիս եամանլիս պիլայ դուկալլանիր: Պուկունկայ տիյին ճահգ էդսին օղուլ աթայնընկ անայնընկ ալդըշըն ալկայ տայ քօնուլուք պիլայ եուրուկայ, ամմէն:

ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ,
ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐ

Ա Ղ Յ Ո Ւ Ս Ա Կ Ն Ե Ր

Միևնույն խմբի (տարբերակի) մեջ խրատների տեղադրությունը օրույց տալու համար կազմել ենք համադրական աղյուսակներ:

Հիմք ընդունում ենք այն ձևագրի համարակալումը, որը տարբերակի առաջին օրինակն է (A_1, B_1, C_1, D_1, E_1):

Միավոր ենք դիտում Ուղեակ-ով սկսվող խրատները:

Եթե որևէ ձևագրում խրատը չկա, տեղը մնում է բաց:

Հիմքի ձևագրի հետ զուգահեռ շունեցող խրատները տրվում են վերջում, հիմքի խրատաշարից հետո:

A և B տարբերակները ներկայացրել ենք մեկ աղյուսակով, ինչպես բնագիրը:

Աղյուսակում արտահայտվել է միայն B_1 -ը: B խմբի հերթակարգի տարբերություններն այնքան էլ մեծ չեն և ապա՝ տեխնիկապես անհնար է ներկայացնել բոլոր 24 ձևագրերի խրատները:

Բնագրերի ուսուցող և պատժիչ խրատները տալիս ենք առանձին աղյուսակներով:

IX աղյուսակը վերաբերում է *houf* իմաստախիաց և խրաոֆ հասարակաց (L) բնագրին: Հիմք ընդունել ենք L_1 -ը: Համադրել ենք նաև Խիկարի մի քանի բնորոշ ձևագրեր, որոնք *houf*-ից առավել շատ փոխառություններ ունեն և ներկայացնում են առանձին խմբեր (A_5, B, D, E, Fa):

L_{14} -ն ունի բավական մեծ թվով հավելյալ խրատներ՝ 42—75, որոնք շարքի մեջ զուգահեռներ չունեն: Տեխնիկական անհարմարության պատճառով աղյուսակում չենք տեղադրել:

Աղյուսակները կազմում են մի տեսակ համաբարբառ, որոնցով տրվում են խրատների համակարգը, համապատասխանությունները, ձևագրական ազգակցությունը և այլն: Աղյուսակները միաժամանակ օգնում են բնագրի մեջ գտնելու ցանկացած խրատը, ալլապես կլինեն անասելի դժվար: Ոչ մի ձևագրում խրատները չեն համաքակալված, նույնիսկ, սակավ դեպքում է, որ սկսվում են նոր պարբերությամբ:

Ուսուցող խրատներ (AB)

A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	B ₁
2961	1495	3119	2147	2004	45
1a	1a	1a	1a	24	1
1b	1b	1b	1b	25	2
2	2	2	2	26	3
3	3	3	3	27	
4	4		4	28	4/5
5	5		5	29	6
6	6		6	30	7
7	7	12	7	31	
8	8	13	8	32	8
9	9	14	9	33	9
10	10	15	10	34	10
11	11	16	11	35	
12	12	17	12	36	
13	13	18	13	37	
14	14	19	14	38	
15	15	20	15	39	
16	16	21	16	40	12
17	17	22	17	41	13
18	18	23	18	42	14/15
19	19	24	19	43	16
20	20	25	20	44	17
21	21	26			
22	22	27	21	45	18
23	23	28	22	46	19
24	24	29	23	47	20
25	25	30	24	48	21
26	26	31	26	49	22
27	27	32	27	50	23
28a	28a	33a	28a	51a	24
28b	28b	33b	28b	51b	25a
28c	28c	33c	29a	52	
28d	28d	33d	29b	53	25b
29	29	34	30	54	26
30	30	35	31	55	27
31	31	36	32	56	28
32	32	37	33	57	29
33	33	38	34	58	
34	34	39	35	59	30
35	35	40			
36	36	41			
37a	37a	42a	92a	114b	31a
37b	37b	42b			31b
38	38	43	106	128	32
39	39	44	107	129	33
40	40	45			
41	41	46	36	60	
42a	42a	47a	37	61	
42b	42b	47b	38	62	
42c	42c	47c	39	63	35
42d	42e	47e	41	65	36

A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	B ₁
2961	1495	3119	2147	2004	45
42e	42f	47f	42	66	37
42f	42g	47g	43	67	38
42g	42h	47h	44	68	39
42h	42i	47i	45	69	40
42i	42j	47j	46a	70a	42
42j	42a	47a	46b	70b	43
43	43	48	47	71	41
44	44	49	48	72	44
45	45	50	49	73	45
46	46	51	50	74	
47	47	52	51	75	
48	48	53	52	76	
49	49	54	53	77	
50	50	55	54	78	
51	51	56	55	79	
52	52	57	56	80	
53	53	58	57	81	46
54	54	59	59	83	47
55	55	60	25		48
56	56	61	61	85	
57	57	62	62	86	
58	58	63	63	87	49
59	59	64	64	88	50
60	60	65	66	90	51
61	61	66	67	91	52
62	62	67	68	92	53
63	63	68	69	93	54/5
64	64	69			56a
65	65	70	70	94	56b
66	66	71	71	95	57
67	67	72	72		58
68	68	73	73	96	59
69	69	74	74	97	60
70	70	75	75	98	61
71	71	76	76	99	62
72	72	77	77	100	63/4
73	73	78	78	101	65
74	74	79	79	102	66
75	75	80	80	103	67
76	76	81	81	104	68
77	77	82	82	105	69
78	78	83	83	106	70
79	79	84	85	107	71
80	80	85	84		71
81	81	86	86	108	72
82	82	87	87	109	73
83	83	88	88	110	74
84	84	89	89	111	
85a	85a	90a	90a	112a	75a
85b	85b	90b	90b	112b	75b

A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	B ₁
2961	1495	3119	2147	2004	45
86	86	91	91	113	77
87	87	92			78
88a	88a	93a	92a	114a	79a
88b	88b	93b	92c	114c	79b
89	89	94	93	115	80
90	90	95	94	116	81
91	91	96	95	117	82
92	92	97	96	118	83
93	93	98	97	119	84
94	94	99	98	120	85
95	95	100	99	121	
96	96	101	100	122	86
97	97	102	101	123	87
98a	98	103a	102a	124a	89b
98b	99	103b	102b	124b	89a
99a	100	104			88a
99b	101	105	103	125	88b
100	102	106	104	126	90
101	103	107	105	127	91
102	104	108	108/9	130	92/3
103a	105	109	110		
103b	106	110	111	131	
104a	107a	111a	113a	133a	94
104b	107b	111b	113b	133b	95
105	108	112	114	134	96
106a	109a	113a	115a	135a	97
106b	109b	113b	115b	135b	
106c	109c	113c	115c	135c	98
107	110	114	116/7	136/7	99
108	111	115	112	132	112
109		116	118	138	100
110a	112	117a	119a	139a	101
110b	113	117b	119b	139b	102
111a	114a	118a	120	140	104
111b	114b	118b	121	141	103
112	115	119	65	89	105
113	116	120	122		106
114a	117a	121a	123	142	107
114b	117b	121b	124	143	108
114c	117c	121c	125	144	
115a	118a	122a	127	146	109
115b	118b	122b	128		110
116	119	123	126	145	111
117	120	124	129		114
118	121	125	130	147	187/8
					115
					116
					117
					118
					119
					120
					121
					122

A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	B ₁
2961	1495	3119	2147	2004	45
				2	123
				3	124
				4	125
				5	126
		10			127
				6	128
					129
				7	130
				8	131
					132
				9	133
				10	134
					135
					136
					137
				11	138
				12	139
					140
				13	141
				14	142
				15	143
					144
					145
					146
					147
				84	148
					149
					150
					151
					152
					153
					154
					155
					156
					157
				19	158
					159
					160
					161
					162
					163
					164
					165
					166
					167
					168
				20	169
				21	170
				22	171
				23	172
					173
					174a
					174b

A_1 2961	A_2 1495	A_3 3119	A_4 2147	A_5 2004	B_1 45
		9		8	175 176 177 178 179 180 181 182 183 184

Պատժիչ խրատներ (AB)

A ₁ 2961	A ₂ 1495	A ₃ 3119	A ₄ 2147	A ₅ 2004	B ₁ 45
1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5
6a	6b	6a	6a	6a	7
6b	6c	6b	6b/7	6b/7	8
7	6a	7	8	8	6
8	7	8	9	9	9
9		9	10	10	
10a		10a	11a	11	
10b		10b	11b	12	
10c		11a	11c	13	
10d		11b	12a	14	
11a		12	12b	15	
11b	8a	13a	13	16	10
12	8b	13b	14	17	11

Ուսուցող խրատներ (Շ)

C ₁ 1978	C ₂ 2669	C ₃ 713	C ₄ Conyb	C ₅ 6712
1a	1a	1a	1a	1a
1b	1b	1b	1b	1b
1c	1c	1c	1c	1c
2	2	2	2	2
3	4	4	4	4
4	3	3	3	3
5	5	5	5	5
6	6	6	6	6
7	7	7	8	7
8	8	8	9	8
9a	9a	9a	10a	9a

C ₁ 1978	C ₂ 2669	C ₃ 713	C ₄ Conyb	C ₅ 6712
17	18	18	21	18
18	19	19	23	19
19	20	20	24	20
20	21	21	25	21
21a	22a	22a	26a	22a
21b	22b	22b	26b	22b
21c	22c	22c	26c	22c
22	23	23	27	23
23	24	24	28	24
24	25	25	29	25
25	26	26	30	26
26	27	27	31	27
27	28	28	32	28
28	29	29	33	29
29	30	30	34	30
30	31	31	35	31
31	31	32	36	31
32a	32a		37a	32a
32b	32b		37b	32b
33	33	33	38	33
34	34	34	39	34
35	35	35	40	35
36	36	36	41	36
37	37	37	42	37
38		38	43	
39		39	44	
40		40	46	
41		41	48	
42		42	47	
43		43	49	
44		44	50	
45		45	51	
46		46	53	
47		47	55	
48		48	56	
49		49	57	
50		50	58	
51		51	59	
52		52	60	
53		53	61	
54a		54a	62	
54b		54b	63	
55		55	66	
56		56	67	
57a	38a	57a	69a	38a
57b	38b	57b	69b	38b

ԱՂՅՈՒՍԱԿ IV

Պատմիչ խրատներ (C)

C ₁ 1978	C ₂ 2669	C ₃ 713	C ₄ Conyb	C ₅ 6712
1	1	1	1	1
2	2	2	2	2
3	3	3	3	3
4	4		4	4
5	5	4	5	5
6	6		6	6
7	7	5	7	7
8	8	6	8	8
9	9	7	9	9
10	10	8	10a	10
11	11		10b	11
12a	12a	9a	11a	12a
12b	12b	9b	11b	12b
12c	12c		11c	12c
13	13		12	13

ԱՂՅՈՒՍԱԿ V

Աստուղղ խրատներ (D)

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5
6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7
8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9
10	10	10	10	10	10
11	11	11	11	11	10
12	12	12	12	12	11
13	13	13	14	13	13
14	14	14	15	14	14
15	15	15	16	15	15
16	16	16	17	16	16
17	17	17	18	17	17
18	18	18	19	18	18
19	19	19	20	19	20
20	20	20	21	20	21
21	21	21	22	21	22
22	22	22	23	22	23
23	23	23	24	23	24
24	24	24	25	24	27
25	25	25	26	25	25
26	26	26	27	26	26

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
53	53	53	54	53	57
54	54	54	55	54	58
55	55	55	56	55	59
56	56	56	57	56	60
57	57	57	58	57	61
58	58	58	59	58	62
59	59	59	60	59	63
60	60	60	61	60	64
61	61	61	62	61	65
62	62	62	63	62	66
63	63	63	64	63	67
64	64	64	65	64	68
65	65	65	66	65	69
66	66	66	67	66	70
67	67	67	68	67	71
68	68	68	69	68	72
69	69	69	70	69	73
70	70	70	71	70	74
71	71	71	72	71	75
72	72	72	73	72	76
73	73	73	74	73	77
74	74	74	75	74	78
75	75	75	76	75	79
76	76	76	77	76	80
77	77	77	78	77	81
78	78	78	79	78	82
79	79	79	80	79	83
80	80	80	81	80	85
81	81	81	82	81	86
82	82	82	83	82	87
83	83	83	84	83	88
84	84	84	85	84	89
85	85	85	86	85	90
86	86	86	87	86	91
87	87	87	88	87	92
88	88	88	89	88	93
89	89	89	90	89	95
90	90	90	91	90	96
91	91	91	92	91	97
92	92	92	93	92	98
93	93	93	94	93	99
94	94	94	95	94	100
95	95	95	96	95	101
96	96	96	97	96	102
97	97	97	98	97	103
98	98	98	99	98	104
99	99	99	100	99	106
100	100	100	101	100	107
101	101	101	102	101	108
102	102	102	103	102	109
103	103	103	104	103	110
104	104	104	105	104	111
105	105	105	106	105	112

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
106		106	107	106	113
107		107	108	107	114
108	57	108	109	108	115
109	58	109	110	109	116
110	59	110	111	110	117
111	60	111	112	111	33
112	61	112	113	112	35
113	62	113	114	113	37
114	63	114	115	114	119
115	64	115	116	115	120
116	65	116	117	116	121
117	66	117	118	117	122
118	67	118	119	118	123
119	68	119	120	119	124
120	69	120	121	120	125
121	70	121	122	121	126
122	71	122		122	127
123	72	123	123	123	128
124	73	124	124	124	129
125	74	125	125	125	130
126	75	126	126	126	131
127	76	127	127	127	132
128	77	128	128	128	133
129	78	129	129	129	134
130	79	130	130	130	137
131	80	131	131	131	138
132	81	132	132	132	140
133	82	133	133	133	141
134	83	134	134	134	142
135	84	135	135	135	143
136	85	136	136	136	144
137	86	137	137	137	145
138	87	138	138	138	146
139	88	139	139	139	148
140	89	140	140	140	149
141	90	141	141	141	150
142	91	142	142	142	151
143	92	143	143	143	152
144	93	144	144	144	153
145	94	145	145	145	154
146	95	146	146	146	155
147	96	147	147	147	156
148	97	148		148	157
149	98	149	148	149	158
150	99	150	149	150	159
151	100	151	150	151	160
152	101	152	151	152	162
153a	102a	153a	152a	153a	136
153b	102b	153b	152b	153b	135
154	103	154	153	154	163
155a	104a	155a	154a	155a	164
155b	104b	155b	154b	155b	165
156	105	156	155	156	166

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
157	106	157	156	157	167
158	107	158	157	158	168
159	108	159	158	159	169
160	109	160	159	160	170
161	110	161	160	161	171
162	111	162	161	162	172
163	112	163	162	163	173
164	113	164	163	164	174
165	114	165	164	165	175
166	115	166	165	166	176
167	116	167	166	167	177
168	117	168	167	168	178
169	118	169	168	169	179
170	119	170	169	170	180
171	120	171	170	171	181
172	121	172	171	172	182
173	122	173	172	173	183
174	123	174	173	174	184
175	124	175	174	175	185
176	125	176	175	176	186
177	126	177	176	177	187
178	127	178	177	178	188
179	128	179	178	179	189
180	129	180	179	180	191
181	130	181	180	181	192
182	131	182	181	182	193
183	132	183	182	183	194

Պատմիչ խրատներ (D)

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7593	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
1	1	1	1		1
2	2	2	2		2
3	3	3	3		3
4	4	4	4		4
5	5	5	5		5
6	6	6	6		6
7	7	7	7		7
8	8	8	8		8
9	9	9	9		9
10	10	10	10		10
11	11	11	11		11
12	12	12	12		12
13	13	13	13		
14	14	14	14		
15	15	15	15		
16	16	16	16		
17	17	17	17		
18	18	18	18		
19	19	19	19		
20	20	20	20		
21	21	21	21		

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
184	133	184	183	184	139
185	134	185		185	136
186	135	186	184	186	195
187	136	187		187	196
188	137	188	185	188	197
189	138	189	186	189	198
190	139	190	187	190	199
191	140	191	188	191	200
192	141	192	189	192	190
193	142	193	190	193	201
194	143	194	191	194	202
195	144	195	192	195	203
196	145	196	194	196	205
197	146	197	195	197	206/7
198	147	198	196	198	208
199	148	199	197	199	209
200	149	200	198	200	210
			13		12
			193		204
					19
					67
					84
					94
					105
					118
					147
					161

ԱՂՅՈՒՍԱԿ VI

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
22	22	22	22		
23	23	23	23		
24	24	24	24		
25	25	25	25		
26	26	26	26		
27	27	27	27		
28a	28a	28a	28a		
28b	28b	28b	28b		
29	29	29	29		
30	30	30	30		
31	31	31	31		
32	32	32	32		
33	33	33	33		
34	34	34	34		
35	35	35	36		
36	36	36	37		
37	37	37	38		
38	38	38	39		
39	39	39	35		
40	40	40	40		

ԱՂՅՈՒՍԱԿ VII

Ուսուցող խրատներ (EF)

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	Fa	Fb
3081	527	613	1403	5495	6708	1792 p.	1857 p.
1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5		
6	6	6	6	6	6	5	5
7	7	7	7	7	7	6	6
8	8	8	8	8	8	7	7
9	9	9	9	9	9	8	8
10	10	10	10	10	10	9	9
11	11	11	11	11	11	10	10
12	12	12	12	12	12	11	11
13	13	13	13	13	13	12	12
14	14	14	14	14	14	13	13
15	15	15	15	15	15	14	
16	16	16	16	16	16	15	14
17	17	17	17	17	17	16	15
18	18	18	18	18	18	17	16
19	19	19	19	19	19	18	17
20	20	20	20	20	20	19	18
21	21	21	21	21	21	20	19
22	22	22	22	22	22	21	20
23	23	23	23	23	23	22	21
24	24	24	24	24	24	23	22
25	25	25	25	25	25	24	23
26	26	26	26	26	26	25	24
27	27	27	27	27	27	26	25
28	28	28	28	28	28	27	26
29	29	29	29	29	29	28	
30	30	30	30	30	30	29	27
31	31	31	31	31	31	30	28
32	32	32	32	32	32	31	29

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	F ₅	E ₆	Fa	Fb
3081	527	613	1403	5495	6708	1792 p.	1857 p.
33	33	33	33	33	33	32	30
34	34	34	34	34	34	33	31
35	35a	35a	35a	35a	35	34a	32
36	35b	35b	35b	35b	36	34b	33
37	36	36	36	36	37	35	34
38	37	37	37	37	38	36	35
39	38	38	38	38	39	37	36
40	39	39	39	39	40	38	37
41	40	40	40	40	41		
42	41	41	41	41	42	39	38
43	42	42	42	42	43	40	
44	43	43	43	43	44	41	39
45	44	44	44	44	45	42	40
46	45	45	45	45	46	43	
47	46	46	46	46	47	44	41
48	47	47	47	47	48	45	42
49	48	48	48	48	49	46	
50	49	49	49	49	50	47	43
51	50	50	50	50	51	48	
52	51	51	51	51	52	49	
53	52	52	52	52	53	50	
54	53	53	53	53	54		
55	54	54	54	54	55	51	45
56	55	55	55	55	56	52	
57	56	56	56	56	57		
58	57	57	57	57	58	53	
59a	58a	58a	58a	58a	59a	88a	
59b	58b	58b	58b	58b	59b	88b	
60	59	59	59	59	60	89	75
61	60	60	60	60	61	54	46
62	61	61	61	61	62	55	47
63	62	62	62	62	63	56	48

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	Fa	Fb
3081	527	613	1403	5495	6708	1792 p.	1857 p.
64	63	63	63	63	64	57	49
65	64	64	64	64	65	58	50
66	65	65	65	65	66	90	76
67	66	66	66	66	67	91	77
68	67	67	67	67	68	59	51
69	68	68	68	68	69	92	78
70	69	69	69	69	70	60	52
71	70	70	70	70	71	61	53
72	71	71	71	71	72	86	74
73a	72	72	72a	72a	73a	62	54
73b	73	73	72b	72b	73b	93	79
74	74	74	73	73	74	63	55
75	75	75	74	74	75	64	56
76	76	76	75	75	76	94	80
77	77	77	76	76	77	65	57
78	78	78	77	77	78	66	58
79	79	79	78	78	79	67	59
80	80	80	79	79	80	95	81
81	81	81	80	80	81	96	82
82	82	82			82	68	60
83	83	83	81	81	83	69	61
84	84	84	82	82	84	70	62
85	85	85	83	83	85	71	63
86	86	86	84	84	86	72	64
87	87	87	85	85	87		

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	Fa	Fb
3081	527	613	1403	5495	6708	1792 p.	1857 p.
88	88	88	86	86	88	73	65
89	89	89	87	87	89	74	66
90	90	90	88	88	90	75	67
91	91	91	89	89	91	76	67
92	92	92	90	90	92	77	68
93	93	93	91	91	93	97	83
94	94	94	92	92	94	78	69
95	95	95	93	93	95	79	70
96	96	96	94	94	96	80	70
97	97	97	95	95	97	81	71
98	98	98	96	96	98	82	72
99	99	99	97	97	99	83	
100	100	100	98	98	100	85	73
101	101	101	99	99	101	98	84
102	102	102	100	100	102	84	
103	103	103	101	101	103	99	85
104	104	104	102	102	104	100	86
105	105	105	103	103	105	101	87
106	106	106	104	104	106	102	88
107	107	107	105	105	107		
108	108	108	106	106	108	103	89
109	109	109	107	107	109	104	90
110	110	110	108	108	110	105	91
111	111	111	109	109	111	106	
112	112	112	110	110	112	107	92
							44

Պատմիչը խրատներ (EF) ԱՂՅՈՒՍԱԿ VIII

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	Fa	Fb
3081	527	613	1403	5495	6708	1792 p.	1857 p.
1	1	1	1	1	1	1	1
2a	2a	2a	2a	2a	2a	2	2
2b	2b	2b	2b	2b	2b	3	3
3	3	3	3	3	3	4	4
4	4	4	4	4	4	5	5
5a	5a	5a	5a	5a	5a		

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	Fa	Fb
3081	527	613	1403	5495	6708	1792 p.	1857 p.
5b	5b	5b	5b	5b	5b	6	6
6	6	6	6	6	6	7	7
7	7	7	7	7	7	8	8
8	8	8	8	8	8	9	9
9	9	9	9	9	9	10	10
10	10	10	10	10	10	11	11

նոսր խմուսանիքայ (L)

L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	L ₆	L ₇	L ₈	L ₉	L ₁₀	L ₁₁	L ₁₂	L ₁₃	L ₁₄	A ₅	B ₁	D ₁	E ₁	Fa
4724	4726	2890	9992	451	6724	3239	5349	6047	6726	6708	2783	3467	5229	2004	452	2018	3081	1792p.
1	1	1	1	1		4	1	1	1	1	1	1	1		115	4	83	69
2	2	2	2	2			2	2	2	2	2	2	2		116	14	83	
3	3	3	3	3		5	3	3	3	3	3	3			117		84	70
4	4	4	4	4			4	4	4	4	4	4			119	11	85	71
5	5	5	5	5			5	5	5	5	5	5			118			
6	6	6	6	6		6	6	6	6	6	6	6			120	44	86	72
7	7	7	7	7		7	7	7	7	7	7	7					87	
8	8	8	8	8		8	8	8	8	8	8	8	3		121	20	88	73
9	9	9	9	9		9	9	9	9	9	9	9	4,5	1	122	27	89	74
10	10	10	10	10			10	10	10	10	10	10		2	123	28		
11	11	11	11	11	10		11	11	11	11	11	11	6	3	124			
12	12	12		11		11	12		12		12	12						
13	13	13	12,3	12		12	13	12,3	13	12,3	13	13	7	4,5	125,6	10	90,1	75,6
14	14	14		13		13	14		14		14	14						
15	15	15		14		14	15		15		15	15						
16	16	16		15		15	16				16	16						
17	17	17	14	16			17	14		14	17	17	16		127		92	77
18	18	18	15	17			18	15		15	18	18	17	6	128	171		
19	19	19	16	18			19			16	19	19			129	15		
20	20	20	17	19			20	16		17	20	20	18	7	130	18	93	97
21	21	21	18	20			21	17		18	21	21	19	8	131		94	78
22	22	22	19	21			22	18		19	22	22	20		132	155	95	79
23	23	23	20	22			23	19		20	23	23	21	9	133		96	80
24	24	24	21	23	1		24	20		21	24	24	22	10	134		96	80
25	25	25	22	24	2		25	21		22	25	25	23		135	181,2	97	81
26	26	26	23		3		26	22		23	26	26	24		136			
27	27	27	24	25	4		27	23		24	27	27	25		137	83		
28	28	28	25	26	5		28	24		25	28	28	26	11	138		98	82
29	29	29	26	27	6		29	25		26	29	29	28		139			
30	30	30	27	28	7		30	26		27	30	30						
31	31	31	28	29	8		31	27		28	31	31		12	139			
32	32	32	29	30	9		32			29	32	32	29		140			
33	33	33	30	31	10		33	28		30	33	33			140			

L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	L ₆	L ₇	L ₈	L ₉	L ₁₀	L ₁₁	L ₁₂	L ₁₃	L ₁₄	A ₅	B ₁	D ₁	E ₁	Fa
34	34	34	31	11			34	29		31	34	34	30	13	141	78		
35	35	35	32	32	12		35	30		32	35	35	31	14	142			
36	36	36	33	33	13		36	31		33	36	36	32	15	143			
37	37	37	34		14		37	33		34	37/60	37			144			
38	38	38	35	15			38	32		35	38/61	38			144			
39	39	39	36		16		39	33		36	39	39			145			
40		40		34	17	16	40	34		37	40	40	33		145			
41		41	37		18		41	35		38	41	41	34		146			
42		42	38	35	19		42	36		39	42	42	35		147	99	83	
43	40	43	39	36	20	17	43	37		40	43	43	36	84	148	117	100	85
44	41	44	40	37	21		44	38		41	44	44	37		149			
45	42	45	41		22		45	39		42	45	45	38		150		101	98
46	43	46	42		23		46	40		43	46	46	39		151			
47		47	43	38	24		47	41		44	47	47	40		152	80	102	84
48	44	48	44	39	25		48	42		45	48	48	40		152			
49	45	49	45	40	26		49	43		46	49	49	41		153			
50	46	50	46	41	27		50	44		47	50	50	41	16	154		103	99
51	47	51	47	42	28		51	45		48	51	51		17	155		104	100
52		52	48	43	29		52	46		49	52	52						
53		53	49		30		53	47		50	53	53						
54	48	54	50	44	31		54	48		51	54	54		18	156			
55	49	55	51		32		55	49		52	55	55			157			
56	50	56	52	45	33		56	50		53	56	56		19	158	56		
57	51	57	53	46	34		57	51		54	57	57			159		105	101
58		58			35		58	52		55	58	58						
59	52	59	54	47	36		59	53		56	59	59			160			
60	53	60	55	48	37	18	60	54		57	62	60			161			93
61	54	61	56		38		61	55		58	63	61			162			
62		62	57		39		62	56		59	64	62			163		105	101
63		63	58		40		63	57		60	65	63			164	17		
64		64	59	67	41		64	58		61	66	64			164	17		
65		65	60		42		65	59		62	67	65			165			
66		66	61	49	43		66	60		63	68	66			166			
67	55	67	62	50	44		67	61		64	69	67			167			
68	56	68	63	51	45		68	62		65	70	68			168			
69	57	69	64	52	46		69	63		66	71	69		20	169			
70	58	70	65	53	47		70	64		67	72	70		21	170			

L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	L ₆	L ₇	L ₈	L ₉	L ₁₀	L ₁₁	L ₁₂	L ₁₃	L ₁₄	A ₅	B ₁	D ₁	E ₁	Fa
71		71	65	65	47		70	64		67	73	71		22	171		106	102
72		72	66	66	48		71	65		68	74/5	72		23	172			
73		73	67		49		72	66		69	76	73	8		173			
74	59	74	68/9	54	50		73	67/8		70/1	77	74	9/10		174	12	107/8	103
75	60	75	70	55	51		74	69		72	78	74	11		175		109	104
76	61	76	71		52		75	70		73	79	75			176			
77	62	77	72		53		76	71		74	80	76	12		177			
78	63	78								75								
79	64	79	73	56	54		77	72		76	81	77	13		178	24		
80	65	80	73	56	54		77	72		76	82				178	24		
81	66	81	74	57	55		78	73			83	78	14		179			
82	67	82	75	58	56		79	74			84	79	15		180	37	110	105
83	68	83	76	59	57		80	75			85	80			181	5		
84	69	84	77	60	58		81	76			86	81			182			
85	70/1	85	78	61	59		82	77			87	82			182			
86	72	86	79	62	60	1	83	78			88	83			183			
87	73	87	80	63	61	2	84	79			89	84				184/5/6		
88	74	88	80	64	61	3	85	79			90	85						

ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐ

1. ՁԵՌԱԳԻՐ

Մաշտոցի անվան մատենադարան՝ 45, 464, 519, 527, 613, 679, 697, 713, 723, 1403, 1495, 1865, 1978, 2004, 2018, 2116, 2147, 2264, 2272, 2448, 2492, 2669, 2732, 2783, 2890, 2961, 3119, 3206, 3081, 3239, 3413, 3467, 3526, 3687, 4290, 4724, 4726, 5229, 5349, 5465, 5495, 5599, 5935, 6047, 6110, 6643, 6708, 6712, 6724, 6726, 6961, 7032, 7036, 7974, 7993, 8387, 8443, 8482, 8699, 8724, 8963, 9265, 9322, 9428, 9992, 10107, 10166.

ՎՍՍՀ ԳԱ Կեկելիձեի անվան ձեռագրերի ինստիտուտ՝ 172.

Զմամոի վանքի ձեռագրատուն՝ 413.

Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության ձեռագրատուն՝ 468.

2. ՏՊԱԳԻՐ

1. Գիրք պատմության, որ կոչի Պղնձե ֆաղափ և բանփ խառնական և օգտակար և իրարայ իմաստնոյ և այլ բանփ պիտանիփ, տպագրեցեալ ... ի թուին հայոց ՌՄԽԱ. (=1792), յունվար Ը, ի տպարանի Ֆոհաննեսի և Պողոսի

2. Պատմութիւն Պղնձե ֆաղափին, յորում են բանփ խառնական և օգտակար և իրարայ իմաստնոյ և այլ բանփ պիտանիփ, տպագրեալ ի Տփլիս, ի տպարանի Ներսիսեան դպրոցի հայոց ընծայեցելոց յազնուական Աղայ Գեորգայ Արծրունայ, 1857

3. The Story of Ahikar, from the syriac, arabic, armenian, ethiopic, greek and slavonic versions, by F. C. Conybeare, J. Rendel Harris, and Agnes Smith Lewis, London, 1898, էջ 125—162:

3. ԸՍՏ ԽՄՐԵՐԻ ԵՎ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐԻ

A ₁ — 2961	B ₁₄ — 697	D ₃ — 7993	G — 5599
A ₂ — 1495	B ₁₅ — 723	D ₄ — 1724p	L ₁ — 4724
A ₃ — 3119	B ₁₆ — 8387	D ₅ — 8699	L ₂ — 4726
A ₄ — 2147	B ₁₇ — 8443	D ₆ — 7974	L ₃ — 2890
A ₅ — 2004	B ₁₈ — 2116	E ₁ — 3081	L ₄ — 9992
A ₆ — 5465	B ₁₉ — 2492	E ₂ — 527	L ₅ — 45
	B ₂₀ — 3206	E ₃ — 613	L ₆ — 6724
B ₁ — 45	B ₂₁ — 5935	E ₄ — 1403	L ₇ — 3239
B ₂ — 1865	B ₂₂ — 6110	E ₅ — 5495	L ₈ — 5349
B ₃ — 679	B ₂₃ — 8482	E ₆ — 6708	L ₉ — 6047
B ₄ — 3526	B ₂₄ — 519	Fa — 1792p	L ₁₀ — 6726
B ₅ — 3413	C ₁ — 1978	— 8963	L ₁₁ — 6708
B ₆ — 2448	C ₂ — 2669	— 10166	L ₁₂ — 2783
B ₇ — 4290	C ₃ — 713	— 9428	L ₁₃ — 3467
B ₈ — 8076	C ₄ — 1898 p.	— 9265	L ₁₄ — 5229
B ₉ — 2732	C ₅ — 6712	Fb — 1857p	K — 2272
B ₁₀ — 6643		— 8724	
B ₁₁ — 7032	D ₁ — 2018	10107	
B ₁₂ — 6961	D ₂ — 464		
B ₁₃ — 3687			

4. ՅՈՒՑԱԿ ԶՊԵՏԱԳՈՐԾԱՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ

1. ԽՈՒՐ ԵՎ ԽՐԱՏ ԽԻԿԱՐԻ

Սկիզբ՝ ևս խիկար դպիր էի Սենեքարիմայ արքային, վաթսուն ամ և ոչ գուր ինձ որդի, ևս ապա առի ինձ որդեգիր զքեռորդին իմ զնաթան...

Վերջ՝ ևս հերքեալ պատառեցաւ նաթան, և ևս ասեմ. Ամենայն որ բարի առնէ՝ բարի գտանէ ևս որ շար՝ ի նմին սատակի:

Զմամոի մատենադարանի ձեռագիր № 131, ժողովածու, 1649 թ., էջ 87բ—91բ:

(Տես Յուզակ հայերէն ձեռագրաց Զմամոի վանքի մատենադարանին, կազմեց Մեսրոպ Վրդ. Քէշիշեան, միաբան Զմամոի, Վիեննա, 1964, էջ 273):

1 Տպագիր աղբյուրները ներկայացրել ենք հրատարակութեան տարեթվերով:

2 Այս ընդօրինակութիւնները գտնվում են Մաշտոցի անվան մատենադարանից դուրս, աշխարհի տարբեր ձեռագրատներում: Կարծում ենք, որ իրենց մեջ չեն քաբցնում որեւէ անակնկալ:

2. Անխորագիր

Սկիզբ՝ [ԵՄ՝] հիկար, դպիր Սենեբարիմ արքայի, ըստացայ ինձ
ծառայ...:

Հոռմի Լեոնյան վարժարանի ձեռագիր № 36 (103), Աղոթագիրք,
1728 թվից ազաշ, էջ 63ա—68ա:

(Տես Յուզակ հայերէն ձեռագրաց Հոռմի հայոց
հիւրանոցի ի ս. Վլաս և Լեոնեան հայ վարժարանի,
կազմեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան, Վիեննա, 1961, էջ 68):

3. Խաւսք եւ խրատք եւ իմաստութիւն հիկար իմաստուն

Սկիզբ՝ Յամս Սենեբարիմայ նինուէի և Ասորեստանեայ՝ ես
հիկարս դպիր էի Սենեբարիմայ արքայի. Կ. կին արարի եւ Կ. ապա-
րանս շինեցի...

Վերջ՝ եւ այս էր խրատն զոր ուսուց նայ քեռորդոյն իւրոյ հի-
կարն: Եւ այս[պիսի] ինչ էր բանք պիտանի եւ խրատական, զայս
գրեցի ի թղտիս եւ զանպիտան ոչ գրեցի, զի լսողացդ դիրվի եւ որ
հոգէոր խրատն ոչ ընդունի, զմարմնայորս տեսանէ եւ արասցէ նայ
հոգոյն և մարմնոյն շահ լինի:

Կիպրոսի հայերէն ձեռագիր № 12 (55), ժողովածու, Ժն դար,
էջ 166ա—176բ:

(Տես Յուզակ հայերէն ձեռագրաց Նիկոսիայի ի
Կիպրոս, կազմեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան, Վիեննա,
1961, էջ 46):

4. Պատմութիւն եւ խաւսք հիկարայ իմաստասիրի

Սկիզբ՝ Յամի Սենեբարիմայ արքայի Ասորեստանեայց...

Սեբաստիայի Ս. Նշան վանքի ձեռագիր № 230, ժողովածու,
1628 թ., էջ 332—354:

(Տես Յուզակ հայերէն ձեռագրաց Ս. Նշան վանոց
ի Սեբաստիա, կազմեց Թորգոմ Արքեպիսկ. Գուշակեան,
Վիեննա, 1961, էջ 118):

5. Խրատ հիկարայ իմաստուն

Թավրիզի ձեռագիր № 18, ժողովածու, ԺԸ դար, էջ 187բ—195ա:

(Տես Յուզակ հայերէն ձեռագրաց Թավրիզի, կազ-
մեց Հրաշեայ Աճառեան, Վիեննա, 1910, էջ 88—89):

6. Խրատք հիկարայ

Նկարագրութեան մեջ չի նշված լրիվ վերնագիրը: Թվում է շարքի
մեջ, այսպէս. «Սուրբ գրքից կտորներ՝ գրաբար կամ աշխարհաբար
թարգմանութեամբ, Խրատք հիկարայ, Զինու Մաշին քաղաքներն և
այլն»:

Թավրիզի ձեռագիր № 46, ժողովածու, 1880 թ.

(Տես Հ. Աճառեանի ցուցակ, էջ 110):

7. Պատմութիւն հիկարայ

Սկիզբ՝ Յաւուրս Սենեբարիմայ արքային Ասորեստանի, ես հի-
կարս դպրապետ էի նորա, 60 կին առի և 60 ապարան շի[նեցի],—
Պահպանվել է միայն այս երկտողը: Հաջորդ թուղթն ընկած է:

Արմաշի վանքի ձեռագիր № 199, Գիրք հարցմանց, 1642 թ.,
էջ 117բ:

(Տես Հ. Թովմեան, Յուզակ ձեռագրաց Արմաշի
վանքին, Վենետիկ, 1962, էջ 382):

8. Պատմութիւն և խաւսք հիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ
է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ վասն շանի և ազ-
տուրեան

Սկիզբ՝ Յամի Սենեբարիմայ արքայի Ասորեստանեայց...

Վերջ՝ եւ որ կատարէ զխրատս զայս, նա իմաստուն եղիցի և
փառաւոր ի մէջ մարդկան:

Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց վանքի ձեռագիր № 473, էջ 164ա—
173բ:

(Տես Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Յակոբեանց,
հտ. 4, կազմեց Ն. Պողարեան, Երուսաղեմ, 1956,
էջ 209):

9. Պատմութիւն և խաւսք հիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է
իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ վասն շանի և ազտու-
րեան

Սկիզբ՝ Յամին Սենեբարիմայ արքայի Ասորեստանեայց և նի-
նուէի, ես՝ հիկար, դպիր Սենեբարիմայ արքայի:

Վիեննայի Մխիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 976, ժո-
ղովածու, 1613—1623 թ., էջ 158ա—201բ:

(Տես Յուզակ հայերէն ձեռագրաց Մխիթարեան մա-
տենադարանին ի Վիեննա, կազմեց Հ. Ոսկեան, 1963,
էջ 562, հտ. Բ):

10. Պատմութիւն և խաւք հիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ, ի միտ առնել ամենայն մարդոյ վասն շահի և ազատութեան

Սկիզբ՝ Յամի Սենեքերիմ արքայի Ասորեստանեայց և Նինուէի ես՝ հիկար, դպիր Սենեքերիմ արքայի:

Վերջ՝ Եւ յորժամ նայիս ի գեղեցկութիւն ծառոյն, ճաշակես ի պտղոյն գառնութեան և տրտմութեամբ բաց դարձուցանես զերեսս բո ի նմանէ:

Վիեննայի Միսիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 977, ժողովածու, 17—18 դ., էջ 75ա—96բ:

(Տես Ն. Ոսկյանի ցուցակ, էջ 563):

11. Խրատք և իմաստութիւն ասացեալ է հիկարայ Մի հին տպագրության թերի օրինակ, որ կցվել է ձեռագրին: Վիեննայի Միսիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 524:

(Տես Ն. Տաշյանի ցուցակ, էջ 996):

12. Խօսք խրատ հիկարայ իմաստուն, զոր ետ քոչ որդոյն իւրոյ նաքանայ

Սկզբից թերի է, մուտք չունի:

Սկիզբ՝ Որդեակ, թէ լսես խօսք ի դուռն թագաւորաց և իշխանաց կամ մեծամեծաց, պահես և մեռո զնա ի սրտի բում:

Վերջ՝ Ինչ մարդ որ բարոյն չար հատուցանէ իբրեւ զնաթան, պիտի կորնչի աստ և ի հանդերձեալն:

Վենետիկի Միսիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 240, ժողովածու, ԺԵ—ԺԶ դ. էջ 170ա—175ա:

(Տես Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Միսիթարեանց ի Վենետիկ, յօրինեց Ն. Բարսեղ Սարգիսեան, հտ. 2, Վենետիկ, 1924):

13. Անխրատք

Սկիզբ՝ ...ումեք ի վեր հանիցես: Զկապանքն կնքեալ մի արձաւ էր և զարձակեալն մի կապեցես:

Վերջ՝ և որ փորէ խորխորատ, ինքն անկանի ի նմա, և կատարի բարին ի բարի և չարն ի չար: Յայս վայր կաւարեցաւ հիկարն ի բարին, և Քրիստոսի մարդասիրին փառք յաւիտեանս, ամէն:

Վենետիկի Միսիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 263, ժողովածու, 1628 թ., էջ 5ա—24բ:

(Տես Բ. Սարգիսյանի ցուցակ, հտ. 2, էջ 831):

14. Խօսք և խրատ հիկարայ իմաստուն, զոր ետ քոչ որդոյն իւրոյ նաքանայ

Մուտք չունի:

Սկիզբ՝ Որդեակ, թէ լսես խօսք ի դուռն թագաւորաց և իշխանաց կամ մեծամեծաց, պահես և մեռո զնա ի սրտի բում:

Վերջ՝ Ինչ մարդ, որ բարոյն չար հատուցանէ, իբրեւ զնաթան, պիտի կորնչի աստ և ի հանդերձեալն:

Վենետիկի Միսիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 277, ժողովածու, 17-րդ դար, էջ 55ա—72բ:

(Տես Բ. Սարգիսյանի ցուցակ, հտ. 2, էջ 936):

15. Խրատք իմաստութեան հիկարայ իմաստասիրի, զոր խրատեն սովա իմաստունք զորդիս և բարեկամս իւրեանց

Սկիզբ՝ Յամս թագաւորութեանն Սենեքերիմա Նինուէի յԱսորոց ես՝ հիկարս, դպիր էի Սենեքերիմա արքային...

Վերջ՝ Մինչև ցայս վայր կատարեցաւ հիկարս ի փառս Քրիստոսի աստուծոյ, որ է արհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

Վենետիկի Միսիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 283, ժողովածու, 1601 թ., էջ 462բ—476բ:

(Տես Բ. Սարգիսյանի ցուցակ, էջ 994—995):

16. Պատմութիւն և խօսք հիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնել ամենայն մարդոյ, վասն շահի և ազատութեան

Սկիզբ՝ Յամի Սենեքերիմ արքայի Ասորեստանեայց և Նինուէի ես՝ հիկար, դպիր Սենեքերիմ արքային...

Վերջ՝ Յայնժամ ասէ հիկար. Որ բարի առնէ բարոյ հանդիպի և որ փորէ խորխորատ ընկերին՝ անձամբն իւր լնու, որ սիրէ զչար ատելի բազմացն է և որ զհետ երթայ բարեաց՝ ժառանգէ զնա աստուած:

Վենետիկի Միսիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 289, ժողովածու, 1595 թ., էջ 137ա—173ա:

(Տես Բ. Սարգիսյանի ցուցակ, հտ. 2, էջ 1034):

17. Խրատ Խիկարայ ասացեալ, Խրատ ետ որդէգիր Նաղանայ և ասաց

Սկիզբ՝ Որդեակ, թէ լսես խօսք ի տուն թագաւորաց և իշխանաց և մեծամեծաց, պահեա և մեռեա զնա ի սրտի բում...

Վերջ՝ Եւ ես ասեմ. Որդեակ, որ բարի առնէ, բարի գտանէ և որ ալլոց խորխորատ փորէ, խորխորատն ինքն անկանէ ի նմալ: Կատարի բարին ի բարի և չարն ի չար: Մինչև ցայս վայր կատարեցաւ Խիկար:

Վենետիկի Մխիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 317, ժողովածու, 1696 թ., էջ 152բ—170բ:

(Տես Բ. Սարգիսյանի ցուցակ, էջ 1305):

18. Խօսք Խիկարայ իմաստնոյ, ասացեալ խրատական բան

Սկիզբ՝ Յամս Սենեքերիմայ, Նինուէի և Ասորեստանեաց արքայի, ես՝ Խիկար, զպիր էի Սենեքերիմայ արքային...

Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց վանքի ձեռագիր № 542, Հին Կտակարան, 1656 թ., էջ 371ա—379ա:

(Տես Ն. Պողարյանի ցուցակ, հտ. 5, էջ 78):

19. Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ վասն օգտութեան

Սկիզբ՝ Յամի Սենեքարիմայ արքայի Ասորեստանեաց...

Վերջ՝ և որ զհետ երթա բարեաց՝ ժառանգէ զնա:

Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց վանքի ձեռագիր № 598, ժողովածու, 1699—1711 թ., էջ 85ա—98ա:

(Տես Ն. Պողարյանի ցուցակ, հտ. 5, էջ 78):

20. Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան

Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց վանքի ձեռագիր № 642, էջ 121—146:

(Տես Ն. Պողարյանի ցուցակ, հտ. 5, էջ 220):

21. Խաւսք և իմաստութիւն ասացեալ Խիկարի իմաստասիրի, զոր խրատին որդի մարդկան և ի միտ առնուն

Բնագիրն ընդօրինակված է Աստվածաշնչի մեջ, բայց թե որտեղ է տեղակալված, ցուցակից չի իմացվում. հավանաբար Աստվածաշնչի զրբերից հետո:

Ունի փոքրիկ հիշատակագրութիւն՝ Մինչև ցայս վայր կատարեցաւ Խիկարս: Գրեցաւ և խրատքս և պատմութիւնս Խիկարայ [յ] իմաստութիւն ի թվին հայոց 224է (—1518), յուլիս ամսոյ ի ԺԲ (=12):

Անկյուրիայի Կարմիր վանքի ձեռագիր № 44, Աստվածաշունչ, 1518 թ.:

(Տես Յուզակ ձեռագրաց Անկիրիո Կարմիր վանոց և շրջակայից, կազմեց Բարկեն կաթողիկոս Կյուլեսերեան, Անթիլիաս—Լիբանան, 1957, էջ 274):

22. Պատմութիւն և խրատ իմաստնոյն Խիկարայ

Անկյուրիայի Կարմիր վանքի ձեռագիր № 112, Աստվածաշունչ և ալլք, 1621 թ., էջ 421—444:

(Տես Բ. Կյուլեսերյանի ցուցակ, էջ 573):

23. Պատմութիւն Խիկարայ դպրապետի [Աս]որեստանի, իմաստուն և խոհեմ նարտարապետի, արաբեալ առ Նաբաւ Բեռորդին իւր, զոր պարտ է ամենայն ֆրիստոնէից ուսուցանել զգաւակ իւր

Անկյուրիայի Կարմիր վանքի ձեռագիր № 281, ժողովածու, 1760 թ., էջ 394—431:

(Տես Բ. Կյուլեսերյանի ցուցակ, էջ 1210):

24. Խիկար

Յուցակում չի տրված ուրիշ ալլ տեղեկութիւն, միայն փակագծի մեջ ավելացված է՝ Լուսանցի վրա նշանակված գրչին:

Անկյուրիայի Կարմիր վանքի ձեռագիր № 291, Խրատք վարուց, էջ 107—110:

(Տես Բ. Կյուլեսերյանի ցուցակ, էջ 1236):

25. Խրատ Խիկարայ, զոր ասաց Նաղանայ (Նաթանայ) Բերորդուն իւրոյ

Բեռլինի արքայական գրադարանի ձեռագիր № 83, էջ 1—26ա:

(Տես Die Handschriften-Verzeichnisse der königlichen Bibliothek zu Berlin. Zehnter Band. Verzeichniss der Armenischen Handschriften von Dr. N. Karamianz. Berlin, 1888, էջ 65):

26. Խրատի Խիկարայ կամ զառանցանաց?

Նշված է Յուցակ ձեռագիր մատենից վերծանութեան քանգա-
րանից յՕրքագիւ ձեռագրում: (Կ. Պոլիս): Յուցակը գտնվում է Բեռ-
լինի կայսերական գրադարանում: Քարամյանի ցուցակում կրում է
99 համարը:

(Տե՛ս Karamianz. Verzeichniss, էջ 79):

27. Անխորագիր

Սկզբից թերի է: Բնագիրն առհասարակ եղծված է:

Վրաստանի ձեռագրերի ինստիտուտի հայերեն ձեռագիր № 228,
էջ 1ա—27ա:

(Տես Ս. Լալաֆայան. Յուցակ հայերեն ձեռագրաց
Վրաստանի ԳԱ Կ. Կեկելիձեի անվան ձեռագրերի ին-
ստիտուտի (անտիպ), էջ 1329):

28. Խրատի Խիկարայ իմաստնոյ, զոր պարտ է զի ամենայն
հարի այսպէս խրատէն զորդիս և վարդապետի զաշակերտեալսն:

Սկիզբ՝ Որդեակ, եթէ լսես բան ինչ ի դրան արքունի, մեռոյ զնա
և թագոյ ի սրտի քում...

Վերջ՝ Ասէ արմաւենին. թող զիս յայսմ ամի և ի միւսում ամ...
(ընդհատվում է):

Բնագիրն հավանաբար ընդօրինակված է Մաշտոցի անվան մա-
տենադարանի № 2961 (A₁) ձեռագրից:

Լենինգրադի Ասիայի և Աֆրիկայի ժողովուրդների ինստիտուտի
ձեռագիր № A—43:

Յանկր սրանով չի սպառվում: Անշուշտ դուրս են մնում մեր
կողմից չնկատված կամ ձեռագրացուցակներ չունեցող հավաքա-
ծուների առանձին օրինակներ: Այսպես, մի նամակով ամերիկահայ
գիտնական Հ. Քյուրդյանը տեղեկացնում է, որ իր հավաքածուի մեջ
կան Խիկարի ընդօրինակութիւններ, որոնցից հնագույնը 1525 թվա-
կանի գրչութիւն է՝ Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի,
զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ վ[ա]յ[ն]
շահի եւ աւգտութեան, գրված Ալեքսանդրի Վարքից հետո Մար-
գարա Արճշեցիի կողմից, հառաքաստում և մանրանկարված Գրիգոր
Ախթամարցի կաթողիկոսի ձեռքով¹, ինչպես նաև՝ մի այլ ձեռագիր
1682 թվականի գրչությամբ և այլն:

¹ Մի հոգիվածում Հ. Քյուրդյանը նույն ձեռագրի գրչության ուրիշ տարբերիվ է
նշում՝ 1526 (Տես Հանդէս ամսօրեայ, 1967, 10—12, էջ 424):

Բ Ո Վ Ա Ն Գ Ա Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Խիկարի զրույցը և նրա աղբյուրները	7
Повесть о Хикаре и ее источники	53
La legende de Khikar et ses sources	62

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՕՍՔ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ

(տարբերակ AB)

Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան	75
Յորտաք Խիկարայ իմաստնոյ, զոր պարտ է զի ամենայն հարբ այսպէս խրա- տեն զօրդիս և վարդապետը զաշակերտեալսն	77
Այլ խրատը նազանայ բուր որդոյն իւրոյ, զոր ետ Խիկար	119
Պատասխաններ	125

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏԱՆՈՅ

(տարբերակ C)

Պատմութիւն և խրատ Խիկարայ իմաստնոյ	137
խօսք և խրատ և իմաստութիւն Խիկարայ. խրատն այս է Խիկարայ, զոր ուսուցց նազանայ	140
Հարցումն թագաւորաց որդոց և պատասխանիք Խիկարայ	152

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏԻ ԻՄԱՍՏԱՆՈՅՆ ԽԻԿԱՐԱՅ

(տարբերակ D)

Պատմութիւն և խրատը իմաստնոյն Խիկարայ	177
--	-----

ԽՐԱՏԻ ՊԵՏԱՆԻՔ ԵՒ ՕԳՏԱԿԱՐՔ. ԶՈՐ ԱՍԱՅԵԱԼ Է ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏԱՆՈՅ

(տարբերակ EF)

Յորտաք պիտանիք և օգտակարք, զոր ասացեալ է Խիկարայ իմաստնոյ	221
---	-----

ԽԱՆՍՔ ԽԻԿԱՐԱՅ ԴՊՐԱՅՊԵՏԻ ԵՒ ԻՄԱՍՏԱՆԱՅՍԻՐԻ ՍԵՆԵՔԱՐԻՄԱՅ
ԱՐՔԱՅԻ ԱՍՈՐԵՍԱՆԻ ԵՒ ՆԻՆՈՒԷԻ

(տարբերակ G)

Յաւաք Խիկարի՝ զպրայպեաի և իմաստնայսիրի Սենեքարիմայ արքայի Ասորեստանի և Նինուէի	247
---	-----

ԽՕՍՔ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱՅ ԵՒ ԽՐԱՏՔ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅ

(տարբերակ L)

Խօսք իմաստասիրաց և խրատք հասարակաց 271

ԱԼԻՄ ԽԻԿԱՐՆ ՍՈՅԼԱՏԻՎԻ ՆԱՍԱՀԱԹ

(Հայ բուրժուական խմբագրություն)

Ալիմ Խիկարն սոյլատիկի նասահաթ 303

ՈՒՍԼՈՒ ԽԻԿԱՐՆԻՆԿ ՍՈՉՈՒ ԷՍԻ ԱԽԸԼԸ

(Հայ դիշաղբերեն խմբագրություն)

Ուսլու Խիկարնինկ սոչու էսի ախըլը: Այդքանքյ տայ օկուդու քի օկուդլան-
կայլար առամ օղլանլարը: Տայ ադայ օղլունայ օկուդ պէրկայ տայ էսի-
նայ ալկայլար 325

ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ, ԱՂԹՅՈՒՐՆԵՐ

Աղյուսակներ 337

Աղբյուրներ 352

Տպագրվում է Հայկական ՍՍՀ Միեմստրների սովետին առընթեր-
Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի ինստիտուտի «Մասենադարանի»-
գիտական խորհրդի որոշմամբ

Պատասխանատու խմբագիր՝ Գ. Վ. Արզաշյան
Հրատ. խմբագիր՝ Ժ. Մ. Աղոնց
Նկարչական ձևավորումը՝ Ն. Հ. Խանգաղյանի
Տեխ. խմբագիր՝ Մ. Ա. Կափլանյան
Սրբագրիչ՝ Ա. Ս. Մաքեոսյան

1971 թ. ԳՊՆԿԿՍՏԱՆ

ՎՅ 03313, Հրատ. 2844, Պատվեր 904, Տպագրանակ 1000

Հանձնված է արտադրության 10/III 1968 թ., ստորագրված է տպագրության
17/II 1969 թ., տպագրական 22,75 մամ., հրատ. 15,6 մամ., թուղթ № 1,
60×90¹/₁₆ Գինը 1 ո. 18 կ.:

Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչության էջմիածնի տպարան